RAAD VAN STATE.

AFDEELING

VOOR DE

GESCHILLEN VAN BESTUUR.

VEERTIENDE DEEL.

1874.

'S GRAVENHAGE,

GEBROEDERS BELINFANTE.

1875.

'S HAGE, BOEKDRUKKERIJ VAN GEBR. BELINFANTE.

ALPHABETISCH REGISTER.

Afschrijving van kapitalen. Zie *Geldleening* (364, 421).
Aldenhuysen (*J. H.*). Zie *Onderwijs* (65, 138).
Amsterdam. Geschil tusschen de gemeenten — en Nijkerk over de woonplaats van R. Troulder of Troeder. 133.
— Beschikking. Nijkerk aangewezen. 225.
— Geschil tusschen de gemeenten — en Hoogeveen over de woonplaats van R. H. Jongevos. 461.
Armbesturen. Zie *Begrooting* (135, 224).
Arnhem. Beschikking op 't beroep van de Directie der Ned. Rijn-Spoorweg-Maatsch. van een besluit van Ged. Stat. van Geld. tot vaststelling van den legger A der wegen en voetpaden in de gem. — (zie Deel XIII, blz. 344—349), Besluit van Ged. Stat. vernietigd enz. 187.
Arts (*D.*) *c. s.* Zie *Polderbesturen.* 3.
Bandijk. Zie *Polderbesturen* (171, 280).
Bartels (*C.*). Geschil over de woonplaats van —. 204.
— Beschikking. De kosten van verpleging enz. gebragt ten laste van het Rijk. 266.
Barwoutswaarder. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gem. voor 1874. 155.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 224.
Begraafplaats. Beroep van den Insp. van 't Geneesk. Staatstoez. in Zeel. van een besluit van Ged. Stat. in die prov. betreffende 't bouwen eener woning bij de — te Cortgene. 117.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd enz. 258.
— Beroep van Kerkvoogden der Herv. gem. te Ubbergen van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende bevel tot sluiting der — van de Herv. gem. te Ubbergen. 129.
— Beschikking. Besluit van Ged. vernietigd. 257.
— Beroep van L. van Pietersom en J. C. Spanjerberg, te Amst., van een besluit van den Burg. van Oosterhout, waarbij hun de vergunning is geweigerd tot 't openen van een graf op de — aldaar. 271.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 338.
— Beroep van J. J. Sanders, te Oudewater, van een besluit van den Burg. dier gem., waarbij hem 't doen opgraven van een lijk
Begraafplaats.
van de algemeene — aldaar en 't vervoeren naar de Isr. — te Gouda is geweigerd. 398.
— Beschikking. Alsnog het verlof verleend. 430.
— Beroep van G. de Haas, te Renkum, van besluiten van Ged. Stat. van Geld., waarbij hem vergunning is geweigerd om een koetshuis en paardenstal te behouden binnen den verboden afstand van de algemeene — te Renkum. 465.
— Beroep van Parnassijns der Ned. Isr. gem. te Rott. van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende afwijzing van hun verzoek tot vergrooting der voor die gem. bestaande — in de gem. Kralingen. 472.
Begrooting. Beroep van den Raad der gem. Gramsbergen van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — voor 1874 dier gem. 96.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 164.
— Beroep van den Raad der gem. Heino van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1874. 96.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 165.
— Beroep van den Raad der gem. Brielle van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij de — voor de dienstd. schutterij voor 1874 definitief is vastgesteld. 113.
— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 179.
— Beroep van den Raad der gem. Stad Ommen van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — der gem. voor 1874. 136.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 180.
— Beroep van den Raad der gem. 's Gravenhage van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij de goedkeuring is onthouden aan de — der gem. voor 1874. 149.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 183.
— Beroep van den Raad der gem. Stad Delden van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1874. 152.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 186.
— Beroep van den Raad der gem. Ootmarssum van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1874. 154.

Begrooting.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 184.
— Beroep van den Raad der gem. Tubbergen van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1874. 154.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 185.
— Beroep van den Raad der gem. Barwoutswaarder van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1874. 155.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 224.
— Beroep van den Raad der gem. Est en Opijnen van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 175.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 211.
— Beroep van den Raad der gem. Zevenaar van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1874. 176.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 212.
— Beroep van den Raad der gem. Diepenheim van een besluit van Ged. St. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1874. 177.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 214.
— Beroep van den Raad der gem. Epe van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1874. 177.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 213.
— Beroep van den Raad der gem. Herwen en Aerdt van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — der gem. voor 1874. 205.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 265.
— Beroep van den Raad der gem. Rossum van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1874. 208.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 264.
— Beroep van 't Gemeentebest. van Brielle van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij de uitgaven voor de schutterij op de — dier gem. van 1874 met een bedrag van *f* 104 zijn verhoogd. 344.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 386.
— Zie *Waterschappen* (28, 100).
Bergen-op-Zoom. Beroep van 't Prot. Kerkbest. van Noordbr. betreffende de afschrijving van kapitalen in de grootboeken der 2½ en 4 pct. nat. werk. schuld, ingeschreven ten name van — (het gecombineerd Weesen Arme-Kinderhuis der stad), en belegging daarvan in eene door die gem. aangegane geldleening. 364.
— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 421.
Bijl (*A. van der*). Beroep van — en J. Boosman van eene uitspraak van Ged. Stat. van Friesland in zake nat. mil. 197.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; nieuwe loting bevolen. 228.
Bloedmagazijn. Beroep van D. van den Broek, te Rott., van een besluit van Burg. en Weth. van Overschie, waarbij hem de vergunning geweigerd is voor eene bergplaats van vaten bloed op 't Galgeveld, op den straatweg van Overschie naar Rott. 215.
— Beschikking. Besluit van Burg. en Weth. vernietigd; de vergunning alsnog onder voorwaarden verleend. 261.
Bloemarts (*A.*). Zie *Pensioenen.* 475.
Bloemendaal. Beroep van van Hooff en Zoon, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., voor zooveel betreft de daarbij gestelde voorwaarde omtrent de tot het stoken van den ketel van zijn stoomwerktuig te bezigen brandstof. 52.
— Beroep afgewezen. 202.
Boer (*E. de*). Zie *Kalkovens* (83, 169).
Boosman (*J.*). Zie *Bijl* (*A. van der*) (197, 228).
Borsselen. Zie *Ellewoutsdijk* (267, 388).
Bos (*H.*). Geschil over de woonplaats van —. 345.
— Beschikking. De kosten van verpleging door het Rijk te voldoen. 390.
Bouwen. Zie *Begraafplaats* (117, 258).
Branderij. Beroep van J. van Hees, te Delft, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij hem de vergunning is geweigerd om op den Verwersdijk eene — op te rigten. 422.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de vergunning alsnog onder voorwaarden verleend. 460.
Breda. Beroep van de Gebrs. van der Lely van een besluit van Burg. en Weth. van —, houdende weigering tot oprigting van eene smederij en koperslagerij in zeker perceel. 188.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 239.
Brielle. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij de begrooting voor 1874 der dienstd. schutterij definitief is vastgesteld. 113.
— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 179.
— Beroep van 't Gemeentebest. van — van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij de uitgaven voor de schutterij op de begrooting dier gem. van 1874 met een bedrag van *f* 104 zijn verhoogd. 344.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 386.
Broek (*D. van den*). Zie *Bloedmagazijn* (215, 261).
Brouwer (*R. J.*). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Friesl. in zake de loting voor de nat. mil. 233.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 284.
Brouwer (*W.*). Zie *Slagterij* (327, 381).
Bruistens (Wed. A.). Zie *Pijl* (*W.*). 19.
Buggenum. Voorzetting der behandeling van 't geschil tusschen de gemeenten — en Neer over de woonplaats van C. Kuypers, huisvr. van J. Metsemakers (zie Deel XIII, blz. 448). Uitgesteld. 5.
Cassée (*A. C.*). Geschil over de woonplaats van —. 272.
— Beschikking. De kosten van verpleging

Cassée (*A. C.*).
enz. gebragt ten laste van het Rijk. 343.
Cortgene. Beroep van den Insp. van 't geneesk. Staatstoez. in Zeel. van een besluit van Ged. Stat. in die prov., betreffende 't bouwen eener woning bij de begraafplaats te —. 117.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd enz. 258.
Crijnen (*J.*). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Noordbr. in zake nat. mil. 310.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; den adressant alsnog van de dienst vrijgesteld. 347.
Dam. Zie *Waterschappen* (321, 413).
Damsteegt (*B. C.*). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. in zake de loting voor de nat. mil. 288.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 342.
Dantumadeel. Beroep van den Raad der gem. — en van ingezetenen dier gem. van een besluit van Ged. Stat. van Friesl., waarbij vermeerdering van 't getal openbare lagere scholen in die gem. met ééne wordt bevolen. 299.
— Beschikking. Besluit van Ged. vernietigd. 392.
Delden (Stad). Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 152.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 186.
Delft. Beroep van J. van Hees, te —, van een besluit van Zuidh., waarbij hem de vergunning is geweigerd om op den Verwersdijk eene branderij op te rigten. 422.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de vergunning alsnog onder voorwaarden verleend. 460.
Diepenheim. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 177.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 214.
Dijk. Zie *Polderbesturen* (171, 280).
Dijkers (Mr. W. F.). Zie *Kalkovens* (83, 169).
Doenrade. Zie *Oirsbeek.* 27.
Domicilie. Zie *Onderstand.*
Dorp (*B. A. van*). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Drenthe in zake de loting voor de nat. mil. 232.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 283.
Drie Sluizen. Beroep van 't watersch. de — van een besluit van Ged. Stat. van Utr. betreffende de verpligting tot onderhoud der waterleiding van Oud-Eem. 101, 123.
— Beschikking. Gedeeltelijk het besluit van Ged. Stat. vernietigd. 236.
Driel. Beschikking op 't beroep van D. Arts c. s., Geërfden in den dorpspolder van —, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij is geschorst een besluit van den Geerfden dag van dien polder (zie Deel XIII,
Driel.
blz. 386—388). Niet-ontvankelijk verklaard. 3.
Drumpt. Zie *Tielerwaard* (321, 413).
Druten. Beschikking op 't beroep van 't Bestuur der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld. tot wijziging van den legger der wegen en voetpaden in die gem. (zie Deel XIII, blz. 189—202).
— Rapport van den Min. v. Binn. Zak. 352.
— Kon. besluit. Besluit van Ged. Stat. gehandhaafd. 360.
Dussen. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij vernietigd is een raadsbesl. tot toelating van G. Verhoeven als raadslid. 219.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de toelating van G. Verhoeven gehandhaafd. 296.
Echt. Beroep van J. J. H. Reynen, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Limb., waarbij berust is in 't besluit van den Gemeenteraad van — tot niet-toelating van J. J. H. Reynen als raadslid. 6.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 78.
— Beroep van H. Vonk van een besluit van Ged. Stat. van Geld. tot vaststelling van den legger B der wegen in de gem. —. 75.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 227.
Ede. Beschikking op 't beroep van de Directie der Ned. Rijn-Spoorw.-Maatsch. van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij de wijzigingen van den legger A der wegen en voetpaden in de gem. — volgens den opgemaakten staat zijn vastgesteld (zie Deel XIII, blz. 344—349). Beroep afgewezen. 201.
Eem (*Oud-*). Zie *Oud-Eem* (101, 123, 236).
Een (Marke van). Beschikking op 't beroep van grondeigenaars in de —, gem. Norg, van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe tot vaststelling van een gewijzigden legger der waterleidingen en daartoe behoorende werken in die gem. (zie Deel XIII, blz. 361—372). Beroep afgewezen. 122.
Eenderdijk. Beroep van R. Martens *c. s.* van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe, waarbij afwijzend beschikt is op hun verzoek om ontheffing van 't onderhoud van den —. 94.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 181.
Elden. Zie *Elst.* 15.
Ellewoutsdijk. Beroep van 't Bestuur der waterkeering van 't calamiteuse watersch. — en den calamiteusen polder Borsselen en 't Polderbest. van Borsselen van een besluit van Ged. Stat. van Zeel. betrekkelijk de vaststelling der jaarwedde van den Ontv.-Griff. van den polder Borsselen, tevens Secr.-Ontv. van 't Bestuur der waterkeering. 267.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd. 388.
Elst. Beschikking op 't beroep van J. P. van Gendt, te Elden, gem. —, van een besluit

Elst.
van Ged. Stat. van Geld. van 4 Sept. 1873, waarbij, met bekrachtiging van een besluit van den Raad van — van 25 Aug. te voren, voor zooveel betreft de toelating van drie andere tot leden van den Raad verkozen personen, is verklaard, dat J. P. van Gendt niet als lid van den Raad kan worden toegelaten (zie Deel XIII, blz. 380, 381). Beroep afgewezen. 15.
— Beschikking op 't beroep van den Gemeenteraad van — als boven (zie Deel XIII, blz. 380, 381). Beroep afgewezen. 17.
Epe. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 177.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 213.
Eschbach (Th.). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. in zake nat. mil. 407.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; den adressant van de dienst vrijgesteld. 458.
Est en Opijnen. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 175.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 211.
Faecale stoffen. Zie *Vuilnis.* 440.
Frankfort Jr. (M. S.). Zie *Huidenzouterij.* 312.
Geldermalsen. Beschikking op 't beroep van G. van Wijk, Geërfde in den dorpspolder van —, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij berust is in een besluit van den Geerfdendag betreffende de benoeming van een Ontv. van gemelden polder (zie Deel XIII, blz. 406). Beroep afgewezen. 1.
— Beschikking op 't beroep van F. 's Jacob, te Utr., in hoedanigheid van Dir.-gen. der aldaar gevestigde Maatsch. tot expl. van Staats-spoorwegen, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende afwijzing van zijn verzoek om ambtshalve wijziging van legger A der wegen in de gem. — (zie Deel XIII, blz. 412—421). Niet-ontvankelijk verklaard. 199.
Geldersch Veenendaal. Zie *Veenendaal.* 63.
Geldleening. Beroep van den Raad der gem. Katwijk van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit tot 't aangaan eener — met de Maatsch. van gemeentecrediet. 10.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 60.
— Beroep van 't Prot. Kerkbest. te Bergen-op-Zoom van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr. betreffende de afschrijving van kapitalen in de grootboeken der 2½ en 4 pct. nat. werk. schuld, ingeschreven ten name van Bergen-op-Zoom (het gecombineerd Wees- en Arme-kinderhuis der stad), en belegging daarvan in eene door die gem. aangegane —. 364.
Geldleening. — Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 421.
— Beroep van den Raad der gem. IJzendijke van een besluit van Ged. Stat. van Zeel., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesl. tot 't aangaan eener — met de Maatsch. voor gemeente-crediet. 393.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 426.
— Zie *Begrooting* (149, 183).
Gemeentebegrooting. Zie *Begrooting* (96, 164) (96, 165) (113, 179) (136, 180) (149, 183) (152, 186) (154, 184) (154, 185) (155, 224) (175, 211) (176, 212) (177, 213) (177, 214) (205, 265) (208, 264).
Gemeentebesturen. Zie *Amsterdam* (133, 225) 461; — *Barwoutswaarder* (155, 224); — *Brielle* (113, 179); — *Buggenum.* 5; — *Est en Opijnen* (175, 211); — *Brielle* (344, 386); — *Dantumadeel* (299. 392); — *Delden (Stad)* (152, 186); — *Diepenheim* (177, 214); — *Epe* (177, 213); — *Ginneken* (139, 210); — *Gramsbergen* (96, 164); — *'s Gravenhage* (149, 183) 408; — *Heino* (96, 165); — *Herwen en Aerdt* (205, 265); — *IJzendijke* (393, 426); — *Katwijk* (10, 60); — *Oirsbeek.* 27; — *Oldebroek* (362, 419); — *Ommen (Stad)* (136, 180); — *Ootmarssum* (154, 184); — *Rossum* (208, 264); — *Tubbergen* (154, 185); — *Warmenhuizen* (73, 163); — *Zevenaar* (176, 212).
Gemeenteraad. Beroep van J. J. H. Reynen, te Echt, van een besluit van Ged. Stat. van Limb., waarbij berust is in 't besluit van den — van Echt tot niet-toelating van J. J. H. Reynen als raadslid. 7.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 78.
— Beschikking op 't beroep van J. P. van Gendt, te Elden, gem. Elst, van een besluit van Ged. Stat. van 3 Sept. 1873, waarbij, met bekrachtiging van een besluit van den Raad van Elst van 25 Aug. te voren, voor zooveel betreft de toelating van drie andere tot leden van den Raad verkozen personen, is verklaard, dat J. P. van Gendt niet als lid van den Raad kan worden toegelaten (zie Deel XIII, blz. 380, 381). Beroep afgewezen. 15.
— Beschikking op 't beroep van den — van Elst als boven (zie Deel XIII, blz. 380, 381). Beroep afgewezen. 17.
— Beroep van den — van Dussen van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij vernietigd is een raadsbesl. tot toelating van G. Verhoeven als raadslid. 219.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de toelating van G. Verhoeven gehandhaafd. 296.
— Beroep van den Raad der gem. Gramsbergen van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij bevolen wordt, dat J. van der Haar als raadslid zal worden toegelaten. 247.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; J. van der Haar niet toegelaten. 294.

Gemeenteraad. Beroep van den Raad der gem. Utingeradeel en M. S. Kuyper van een besluit van Ged. Stat. van Friesl., houdende, dat de laatstgemelde ten onregte als raadslid is toegelaten. 411.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; M. S. Kuyper teregt toegelaten. 428.
Gendt (J. P. van). Zie *Gemeenteraad.* 15, 17.
Ginneken. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr. van 19 Dec. 1873 tot vermeerdering van 't getal openbare lagere scholen in die gem. 139.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd. 210.
Glucose-fabriek. Beroep van N. Verwey en C°., te Tiel, van een besl. van Ged. Stat. van Geld., waarbij hun vergunning is geweigerd om in hunne — 't zetmeel te bereiden. 305.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de vergunning alsnog onder voorwaarden verleend. 349.
Gorinchem. Beroep van B. Janse, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij aan J. Kant van Andel vergunning is verleend tot oprigting van een stoomwerktuig in de perceelen, kad. sectie C, n°s. 574 en 1033. 80.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 166.
Graf. Zie *Begraafplaats* (271, 338).
Gramsbergen. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 96.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 164.
— Beroep van den Raad der gem. — van een besl. van Ged. Stat. van Overijss., waarbij bevolen wordt, dat J. van der Haar als raadslid zal worden toegelaten. 247.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; J. van der Haar niet toegelaten. 294.
's Gravenhage. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 149.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 183.
— Beroep van W. Brouwer, te —, van een besluit van Burg. en Weth. dier gem., waarbij aan J. C. Streng vergunning is verleend tot oprigting eener slagterij in 't perceel Nieuwstr., n°. 12, kad. sectie I, n°. 57. 327.
— Beschikking. De vergunning onder nadere voorwaarden gehandhaafd. 381.
— Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Staten van Zuidh., houdende bevel tot oprigting van eene derde school voor meer uitgebreid lager onderwijs in die gem. 408.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 463.
— Zie *Warmenhuizen* (73, 163).
Groningen. Beschikking op 't beroep van M. S. Frankfort Jr., te —, van eene beschikking van Burg. en Weth. aldaar, waarbij hem geweigerd is de vergunning tot oprigting eener huidenzouterij (zie Deel XIII, blz. 449—451). Beroep afgewezen. 312.
Grootboeken. Zie *Inschrijving.* 455.
Haar (J. van der). Zie *Gemeenteraad* (247, 294).
Haas (G. de). Zie *Begraafplaats.* 465.
Heemstra van Froma en Eibersburen (Mr. B. F. Baron van). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. in zake de loting voor de nat. mil. 234.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 282.
Hees (J. van). Zie *Branderij* (422—460).
Heino. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gem. voor 1874. 96.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 165.
's Hertogenbosch. Beroep van J. van Saxen, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij hem de vergunning is geweigerd tot 't houden van een magazijn van lompen. 242.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 314.
Herwen en Aerdt. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 205.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 265.
Hooff en Zoon (van). Zie *Stoomwerktuig.* (52, 202).
Hoogeveen. Zie *Amsterdam.* 461.
Hoope (B. J. ten). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Geld. in zake de loting voor de nat. mil. 246.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; adressant vrijgesteld. 285.
Horst en Co. (Firma ter). Zie *Vuilnis.* 440.
Hove (J. C. van). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Staten van Limb. in zake de loting voor de nat. mil. 291.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 339.
Hovenga (P. E.). Zie *Stoomvlasfabriek* (335, 383).
Huidenzouterij. Beschikking op 't beroep van M. S. Frankfort Jr., te Gron, van eene beschikking van Burg. en Weth. aldaar, waarbij hem geweigerd is de vergunning tot oprigting eener — (zie Deel VIII, blz. 449—451). Beroep afgewezen. 312.
IJzendijke. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Zeel., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesl. tot 't aangaan eener geldleening met de Maatsch. voor gemeentecrediet. 393.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 426.
Inschrijving. Beroep van den Raad der gem. Voorschoten van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij goedkeuring wordt onthouden aan 't raadsbesluit tot verkoop van — van *f* 12,000 op een der grootboeken der nat. werk. schuld. 455.
Israëlitische gemeente. Zie *Begraafplaats.* 472.

Jaarwedden. Zie *Onderwijs.* 27.
's Jacob (F.). Zie *Wegen.* 199.
Janse (B.). Zie *Stoomwerktuig* (80, 166).
Jong (L. de), wed. T. Roorda. Zie *Pensioenen.* 476.
Jongevos (R. H.). Geschil over de woonplaats van —. 461.
Kalkovens. Beroep van G. A. Smits, te Ouder-Amstel, van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij hem de verpligting is opgelegd om de schoorsteenen zijner — minstens 14 meters boven den beganen grond op te trekken; en van Mr. W. F. Dijkers, te Amst., en E. de Boer, te Nieuwer-Amstel, van hetzelfde besluit. 83.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 168, 169.
Kapitalen (Afschrijving van). *Zie Geldleening* (364, 421).
Kant van Andel (J.). Zie *Stoomwerktuig* (80, 166).
Katwijk. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit tot 't aangaan eener geldleening met de Maatsch. van gemeente-crediet. 10.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 60.
Kerkbestuur. Zie *Geldleening.* 364.
Kerkeraad. Zie *Waterschappen.* 437.
Kerkgebouwen. Beroep van den Kerkeraad, Kerkvoogden en Notabelen der Ned. Herv. gem. te Monster van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij vergunning is verleend aan de Christ.-Ger. gem. tot 't bouwen eener kerk op een terrein, dat slechts op een afstand van 148 meters verwijderd is van de bestaande kerk van eerstgemelde gem. 415.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 444.
Kerkhof. Zie *Begraafplaats* (117, 258) (129, 257) (398, 430) 472.
Kerkvoogden. Zie *Begraafplaats* (129, 257).
Kneppelhout (J.) en K. J. F. C. Kneppelhout van Sterkenburg. Zie *Polderbesturen* (171, 280).
Koentz (G. M.). Beroep van —, voormalig Adjunct-Kommandant in 't huis van mil. detentie te Leiden, van 't Kon. besluit, waarbij hem eervol ontslag is verleend en, wegens ligchaamsgebreken, een pensioen is toegekend van *f* 150 's jaars. 462.
Koetshuis. Zie *Begraafplaats.* 465.
Kooistra (J. J.). Geschil over de woonplaats van —. 330.
— Beschikking. Opsterland aangewezen. 429.
Koperslagerij. Zie *Smederij* (188, 239).
Kralingen. Beroep van Parnassijns der Ned. Isr. gem. te Rott. van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende afwijzing van hun verzoek tot vergrooting der voor die gemeente bestaande begraafplaats in de gem. —. 472.
Kuiperij. Beschikking op 't beroep van H. J. Terlingen, te Utr., van een besluit van Burg. en Weth. dier gem., waarbij hem vergunning is geweigerd tot 't oprigten eener — in 't perceel wijk H, n°. 539
Kuiperij.
(zie Deel XIII, blz. 435—437). Beroep afgewezen. 62.
Kuyper (M. S.). Zie *Gemeenteraad* (411, 428).
Kuypers (C.), huisvrouw van J. Metsemakers. Voortzetting der behandeling van 't geschil over de woonplaats van — (zie Deel XIII, blz. 448). Uitgesteld. 5.
Lager onderwijs. Zie *Onderwijs.*
Lammers c. s. (L.). Zie *Wegen.* 25.
Leening. Zie *Begrooting* (149, 193); — *Geldleening* (393, 426).
Leggers. Zie *Waterleidingen.* 122; — *Wegen.* 25 (39, 120) (75, 227) 187, 199, 201, 352, 446, 454.
Lely (Gebr. van der). Zie *Smederij* (188, 239).
Leopold (S.). Geschil over de woonplaats van —. 192.
— Beschikking. Winschoten aangewezen. 260.
Lokin c. s. (C.). Zie *Wegen.* 454.
Lompenmagazijn. Beroep van J. van Saxen, te 's Bosch, van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij hem de vergunning is geweigerd tot het houden van een —. 242.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 314.
Loos (C.) c. s. Zie *Wegen* (39, 120).
Loppersum. Beroep van P. E. Hovenga, te —, van een besluit van Burg. en Weth. dier gem., daarbij vergunning weigerende tot oprigting eener stoomvlasfabriek. 335.
— Beschikking. Den adressant verwezen naar Ged. Stat. van Gron. 383.
Mark en Dintel. Beroep van 't Bestuur van 't Heemraadschap van — van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting van dat heemraadschap voor 1874. 28.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de begrooting alsnog goedgekeurd. 100.
Marke van Een. Zie *Een (Marke van).* 122.
Martens (R.) c. s. Zie *Wegen* (94, 181).
Mest (Verzameling van). Zie *Vuilnis.* 440.
Metsemakers (Huisvrouw van J.). Zie *Kuypers (C.).* 5.
Militie (Nat.). Beschikking op 't beroep van C. P. J. Snoek, te Amst., van de uitspraak van Ged. Stat. van Noordh., waarbij, met afwijzing der reclame van den oudste zijner drie zonen, Philippus Frederik, tot vrijstelling van de — wegens broederdienst, de uitspraak van den Militieraad in 't 1ste militiedistrict van genoemde prov. die hem voor de dienst heeft aangewezen, wordt gehandhaafd (zie Deel XIII, blz. 273—280).
— Rapport van den Min. v. Binn. Zak. 20.
— Kon. besluit. Beroep afgewezen. 23.
— Id. tot ontheffing van werkelijke dienst. 24.
— Beroep van A. van der Bijl en J. Boosman van eene uitspraak van Ged. Stat. van Friesland. 197.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; nieuwe loting bevolen. 228.
— Beroep van den Comm. des Kon. in Geld. van eene uitspraak van Ged. Stat. dier prov. 206.

Militie (Nat.).
— Beschikking. Beroep afgewezen. 241.
— Beroep van G. J. Slaghekke van eene uitspraak van Ged. Stat. van Overijss. 217.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 263.
— Beroep van den Comm. des Kon. in Zeel. van eene uitspraak van Ged. Stat. dier prov. 230.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 315.
— Beroep van B. A. van Dorp van eene uitspraak van Ged. Stat. van Drenthe. 232.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 283.
— Beroep van R. J. Brouwer van eene uitspraak van Ged. Stat. van Friesl. 233.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 284.
— Beroep van Mr. B. F. Baron van Heemstra van Froma en Eibersburen van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. 234.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 282.
— Beroep van B. J. ten Hoopen van eene uitspraak van Ged. Stat. van Geld. 246.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; den adressant vrijgesteld. 285.
— Beroep van T. Winkelman van eene uitspraak van Ged. Stat. van Drenthe. 254.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 287.
— Beroep van den Comm. des Kon. in de prov. Zuidh. van eene uitspraak van Ged. Stat. dier prov. 274.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; A. J. Kroonswijk alsnog voor de dienst aangewezen. 318.
— Beroep van A. Stukje van eene uitspraak van Ged. Stat. van Gron. 277.
— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 320.
— Beroep van B. C. Damsteegt van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. 288.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 342.
— Beroep van H. P. Suermondt, wed. G. Rijken, van eene uitspraak van Ged. Stat. van Noordbr. 291.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 385.
— Beroep van J. C. van Hove van eene uitspraak van Ged. Stat. van Limb. 291.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 339.
— Beroep van J. Pleyte van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zeel. 293.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 340.
— Beroep van J. Crijnen van eene uitspraak van Ged. Stat. van Noordbr. 310.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; den adressant alsnog van de dienst vrijgesteld. 347.
— Beroep van Th. Eschbach van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. 407.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; den adressant van de dienst vrijgesteld. 458.
Monster. Beroep van den Kerkeraad, Kerkvoogden en Notabelen der Ned. Herv. gem. te — van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij vergunning is verleend aan de Christ.-Ger. gem. tot 't bouwen eener kerk op een terrein, dat slechts op een afstand van 148 meters verwijderd is van

Monster.
de bestaande kerk van eerstgemelde gem. 415.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 444.
Nationale militie. Zie *Militie (Nationale).*
Neer. Zie *Buggenum.* 5.
Nieuwe Tonge. Zie *Noordland.* 437.
Nijkerk. Zie *Amsterdam* (133, 225).
Nijmegen. Beroep van de Afd. — der Vereeniging tot bevordering van 't volksonderwijs in Ned. van een besluit van Ged. Stat. van Geld. betrekkelijk de oprigting van eene afzonderlijke meisjesschool voor meer uitgebreid lager onderwijs. 194.
— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 288.
Noordland. Beroep van den Kerkeraad der Ned. Herv. gem. te Nieuwe Tonge van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende afwijzing zijner reclame tegen de benoeming van den heer D. van Weel Cz. als Dijkgraaf van den polder —. 437.
Oirsbeek. Beschikking op 't beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Limb., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit, bepalende de jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer te Doenrade op *f* 300 (zie Deel XIII, blz. 451, 452). Beroep afgewezen. 27.
Oldebroek. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende bevel om te Wezep, ter vervanging der afgekeurde school, een schoollokaal op te rigten, van voldoende ruimte om 300 kinderen te kunnen bevatten. 362.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. gewijzigd. 419.
Ommen (Stad). Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 136.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 180.
Onderhoud. Zie *Polderbesturen.* 63 (171, 280); — *Waterschappen* (101, 123, 236); — *Wegen* (94, 181) 199.
Onderstand. Voortzetting der behandeling van 't geschil over de woonplaats van C. Kuypers, huisvrouw van J. Metsemakers (zie Deel XIII, blz. 448). Uitgesteld. 5.
— Beslissing van 't geschil over de woonplaats van W. Pijl, wed. A. Bruistens (zie Deel XIII, blz. 423, 424). De kosten van verpleging gebragt ten laste van het Rijk. 19.
— Geschil over de woonplaats van C. H. en H. J. H. Weeren. 45.
— Beschikking. De kosten van verpleging enz. gebragt ten laste van het Rijk. 98.
— Geschil over de woonplaats van J. Wums. 50.
— Beschikking. Gorinchem aangewezen. 161.
— Geschil over de woonplaats van W. H. Puijenen. 55.
— Beschikking. De kosten van verpleging gebragt ten laste van het Rijk. 158.
— Geschil over de woonplaats van J. I. Zeehandelaar. 73.

Onderstand.
— Beschikking. Warmenhuizen aangewezen. 163.
— Geschil over de woonplaats van R. Troulder of Troeder. 133.
— Beschikking. Nijkerk aangewezen. 225.
— Geschil over de woonplaats van S. Leopold. 192.
— Beschikking. Winschoten aangewezen. 260.
— Geschil over de woonplaats van A. Sterkenburg. 193.
— Beschikking. De kosten van verpleging gebragt ten laste van het Rijk. 298.
— Geschil over de woonplaats van C. Bartels. 204.
— Beschikking. De kosten van verpleging enz. van Rijkswege te voldoen. 266.
— Geschil over de woonplaats van A. C. Cassée. 272.
— Beschikking. De kosten van verpleging enz. gebragt ten laste van het Rijk. 343.
— Geschil over de woonplaats van H. P. Rijers. 289.
— Beschikking. De kosten van verpleging enz. door het Rijk te voldoen. 351.
— Geschil over de woonplaats van P. Versluys. 309.
— Beschikking. De kosten van verpleging enz. gebragt ten laste van het Rijk. 384.
— Geschil over de woonplaats van J. J. Kooistra. 330.
— Beschikking. Opsterland aangewezen. 429.
— Geschil over de woonplaats van H. Bos. 345.
— Beschikking. De kosten van verpleging door het Rijk te voldoen. 390.
— Geschil over de woonplaats van R. H. Jongevos. 461.
Onderwijs. Beschikking op 't beroep van den Raad der gem. Oirsbeek van een besluit van Ged. Stat. van Limb., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit, bepalende de jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer te Doenrade op *f* 300 (zie Deel XIII, blz. 451, 452). Beroep afgewezen. 27.
— Beroep van J. H. Aldenhuysen, te Oosterhout, gem. Valburg, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij de toepassing van art. 20 der wet op 't lager — op de school te Oosterhout is ingetrokken. 65.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 138.
— Beroep van den Raad der gem. Ginneken van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr. van 19 Dec. 1873 tot vermeerdering van 't getal openbare lagere scholen in die gem. 139.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd. 210.
— Beroep van de Afd. Nijm. der Vereeniging tot bevordering van 't volksonderwijs in Ned. van een besluit van Ged. Stat. van Geld. betrekkelijk de oprigting van eene afzonderlijke meisjesschool voor meer uitgebreid lager —. 194.
Onderwijs.
— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 288.
— Beroep van den Raad der gem. Dantumadeel en van ingezetenen dier gem. van een besluit van Ged. Stat. van Friesl., waarbij vermeerdering van 't getal openbare lagere scholen in die gem. met ééne wordt bevolen. 299.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd. 392.
— Beroep van den Raad der gem. Oldebroek van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende bevel om te Wezep, ter vervanging der afgekeurde school, een schoollokaal op te rigten, van voldoende ruimte om 300 kinderen te kunnen bevatten. 362.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. gewijzigd. 419.
— Beroep van den Raad der gem. 's Gravenhage van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende bevel tot oprigting van eene derde school voor meer uitgebreid lager — in die gem. 408.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 463.
Ontvanger. Zie *Polderbesturen.* 1.
Oosterhout. Beschikking op 't beroep van G. J. van Woerkom, Geërfde in den dorpspolder van —, van een besluit van Ged. Stat. van Gelderl. van 22 Julij 1873, waarbij de besluiten van den Geërfdendag van — van 31 Jan. en 9 Maart 1872 zijn geschorst (zie Deel XIII, blz. 389—396). Niet-ontvankelijk verklaard. 4.
— Beroep van J. H. Aldenhuysen, te —, gem. Valburg, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij de toepassing van art. 20 der wet op 't lager onderwijs op de school te — is ingetrokken. 65.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 138.
— Beroep van L. van Pietersom en J. C. Spanjerberg, te Amst., van een besluit van den Burg. van —, waarbij hun de vergunning is geweigerd tot 't openen van een graf op de begraafplaats aldaar. 271.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 338.
Ootmarssum. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gem. voor 1874. 154.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 184.
Opgraving. Zie *Begraafplaats* (398. 430).
Ouder-Amstel. Beroep van G. A. Smits, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij hem de verpligting is opgelegd om de schoorsteenen zijner kalkovens minstens 14 meters boven den beganen grond op te trekken, en van Mr. W. F. Dijkers, te Amst., en E. de Boer, te Nieuwer-Amstel, van hetzelfde besluit. 83.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 168, 169.
Oudewater. Beroep van J. J. Sanders, te —, van een besluit van den Burg. dier gem., waarbij 't doen opgraven van een lijk van de algemeene begraafplaats aldaar en 't

Oudewater.
vervoeren naar de Isr. begraafplaats te Gouda is geweigerd. 398.
— Beschikking. Alsnog het verlof verleend. 430.
Overschie. Beroep van D. van den Broek, te Rott., van een besluit van Burg. en Weth. van Overschie, waarbij hem de vergunning geweigerd is voor eene bergplaats van vaten bloed op 't Galgeveld, op den straatweg van — naar Rott. 215.
— Beschikking. Besluit van Burg. en Weth. vernietigd; de vergunning alsnog onder voorwaarden verleend. 241.
Paardenstal. Zie *Begraafplaats.* 465.
Parnassijns. Zie *Begraafplaats.* 472.
Pensioenen. Beroep van G. M. Koentz, voormalig Adjunct-Kommandant in 't huis van mil. detentie te Leiden, van 't Kon. besluit, waarbij hem eervol ontslag is verleend en, wegens ligchaamsgebreken, een pens. is toegekend van *f* 150 's jaars. 432.
— Beroep van A. Bloemarts, gewezen Adj.-Comm. ter prov. griffie in Limb., van eene beschikking van den Min. van Binn. Zak., houdende afwijzing van zijn verzoek, dat voor de pensioen-berekening de tijd, dat hij als onbezoldigd ter griffie is werkzaam geweest, als diensttijd moge worden gerekend. 475.
— Beroep van Mevr. L. de Jong, wed. van T. Roorda, te Arnh., van eene beschikking van den Min. van Fin., waarbij afgewezen is haar verzoek om teruggave eener som van *f* 6000, die als afloopende bijdrage ten behoeve van 't pensioenf. voor burg. ambtenaren op de bezoldiging van wijlen haren echtgenoot is ingehouden. 476.
Perponcher (de). Beroep van 't Dijkbest. van den polder — van een besluit van Ged. Stat. van Zeel., waarbij 't Bestuur van dien polder uitgenoodigd wordt tot inzending eener voordragt voor de benoeming van een plaatsvervanger van den Dijkgraaf. 56.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 159.
Pietersom (L. van). Zie *Begraafplaats* (278, 338).
Pijl (W.), wed. A. Bruistens. Beslissing van 't geschil over do woonplaats van — (zie Deel XIII, blz. 423, 424). De kosten van verpleging gebragt ten laste van het Rijk. 19.
Pleyte (J.). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zeel. in zake de loting voor de nat. mil. 293.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 340.
Polderbesturen. Beroep van G. van Wijk, Geërfde in den dorpspolder van Geldermalsen, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij berust is in een besluit van den Geërfdendag betreffende de benoeming van een Ontvanger van gemelden polder (zie Deel XIII, blz. 406). Beroep afgewezen. 1.
— Beschikking op 't beroep van D. Arts *c. s.*, Geërfden van den dorpspolder van Driel,
Polderbesturen.
waarbij is geschorst een besluit van den Geërfden-dag van dien polder (zie Deel XIII, blz. 386—388). Niet-ontvankelijk verklaard. 3.
— Beschikking op 't beroep van G. J. van Woerkom, Geërfde in den dorpspolder van Oosterhout, van een besluit van Ged. Stat. van Gelderland van 22 Julij 1873, waarbij de besluiten van den Geërfdendag van Oosterhout van 31 Jan. en 9 Maart 1872 zijn geschorst (zie Deel XIII, blz. 389—396). Niet-ontvankelijk verklaard. 4.
— Beroep van 't Dijkbest. van den polder de Perponcher van een besluit van Ged. Stat. van Zeel., waarbij 't Bestuur van dien polder uitgenoodigd wordt tot inzending eener voordragt voor de benoeming van eenen plaatsvervanger van den Dijkgraaf. 56.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 159.
— Id. op 't beroep van 't Heemraadsch. van 't Geldersche en Stichtsche Veenendaal van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij dat Veenraadsch. belast wordt met 't onderhoud van 't te Geldersch Veenendaal gelegen boven- en benedeneindsche pad en de zich daarin bevindende bruggen (zie Deel XIII, blz. 433—435). Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de zaak aan hen teruggezonden. 63.
— Beroep van J. Kneppelhout, te Oosterbeek, en K. J. F. E. Kneppelhout van Sterkenburg, te Driebergen, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij is afgewezen hun verzoek om 't onderhoud eener sluis in den bandijk van den Willemspolder niet te brengen ten laste van de landen, die vóór 1818 niet tot dien polder behoorden. 171.
— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 280.
Puijenen (W. M.). Geschil over de woonplaats van —. 55.
— Beschikking. De kosten van verpleging gebragt ten laste van het Rijk. 158.
Renkum. Beroep van G. de Haas, te —, van besluiten van Ged. Stat. van Geld., waarbij hem vergunning is geweigerd om een koetshuis en paardenstal te behouden binnen den verboden afstand van de algemeene begraafplaats te —. 465.
Reynen (J. J. H.). Zie *Gemeenteraad* (6, 78).
Reijers (H. P.). Geschil over de woonplaats van —. 289.
— Beschikking. De kosten van verpleging enz. door het Rijk te voldoen. 351.
Rijken (Wed. G.). Zie *Suermondt (H. R.).* (291, 385).
Rijnsaterwoude. Beroep van C. Loos *c. s.* van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende afwijzing hunner bezwaren tegen den legger der wegen en voetpaden in de gem. —. 39.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 120.
Rijn-Spoorweg-Maatschappij. Zie *Wegen.* 187, 201.

Rijssen. Beroep van de firma ter Horst en Comp., te —, van een besluit van Burg. en Weth. dier gem. betreffende de oprigting eener verzamelplaats van vuilnis en faecale stoffen. 440.
Roorda (L. de Jong, wed. T.). Zie *Pensioenen.* 476.
Rossum. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 208.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 264.
Sanders (*J. J.*). Zie *Begraafplaats* (398, 430).
Sappemeer. Beroep van C. Star Nanta *c. s.* van een besluit van Ged. Stat. van Gron., houdende goedkeuring van 't kohier der wegen en voetpaden in de gem. —. 446.
Saxen (*J. van*). Zie *Lompenmagazijn* (242, 314).
Scholen. Zie *Onderwijs.*
Schutterij. Zie *Begrooting* (113, 179) (344, 386).
Slaghekke (*G. J.*). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Overijss. in zake de loting voor de nat. mil. 217.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 263.
Slagterij. Beroep van W. Brouwer, te 's Gravenhage, van een besluit van Burg. en Weth. dier gem., waarbij aan J. C. Streng vergunning is verleend tot oprigting eener — in 't perceel Nieuwstr. n°. 12, kad. sectie I, n°. 57. 327.
— Beschikking. De vergunning onder nadere voorwaarden gehandhaafd. 381.
Sluizen (Drie). Zie *Drie Sluizen* (101, 123).
Smederij. Beroep van de Gebr. van der Lely van een besluit van Burg. en Weth. van Breda, houdende weigering tot oprigting van eene — en koperslagerij in zeker perceel. 188.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 239.
Smits (*G. A.*). Zie *Kalkovens* (83, 168).
Snoek (*C. P. J.*). Beschikking op 't beroep van —, te Amst., van eene uitspraak van Ged. Stat. van Noordh., waarbij, met afwijzing der reclame van den oudste zijner drie zonen, Philippus Frederik, tot vrijstelling van de nat. mil. wegens broederdienst, de uitspraak van den Militieraad in 't 1ste militie-distr. van genoemde prov., die hem voor de dienst heeft aangewezen, wordt gehandhaafd (zie Deel XIII, blz. 273—280).
Spanjerberg (*J. C.*). Zie *Begraafplaats* (271, 338).
Spoorwegen (Maatschappij tot exploitatie van Staats-). Zie *Wegen.* 199.
Spoorweg-Maatschappij (Ned. Rijn-). Zie *Wegen.* 187, 201.
Stad Delden. Zie *Delden* (*Stad*) (152, 186).
Stad Ommen. Zie *Ommen* (*Stad*) (136, 180).
Star Nauta (*C.*) *c. s.* Zie *Wegen.* 446.
Station. Zie *Wegen.* 187, 199, 201.
Sterkenburg (*A.*). Geschil over de woonplaats van —. 193.
— Beschikking. De kosten van verpleging gebragt ten laste van het Rijk. 298.
Stichts Veenendaal. Zie *Veenendaal.* 63.
Stoomvlasfabriek. Beroep van P. E. Hovenga, te Loppersum, van een besluit van Burg. en Weth. dier gem., daarbij vergunning weigerende tot oprigting eener —. 335.
— Beschikking. Den adressant verwezen naar Ged. Stat. van Gron. 383.
Stoomwerktuig. Beroep van B. Janse, te Gor., van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij aan J. Kant van Andel vergunning is verleend tot oprigting van een — in de perceelen, kad. sectie C, n°s. 574 en 1093. 80.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 166.
— Beroep van van Hooff en Zoon, te Bloemendaal, van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., voor zooveel betreft de daarbij gestelde voorwaarde omtrent de tot het stoken van den ketel van zijn — te bezigen brandstof. 52.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 202.
Streng (*J. C.*). Zie *Slagterij* (327, 381).
Stukje (*A.*). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Gron. in zake nat. mil. 277.
— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 320.
Subsidie. Zie *Begrooting* (155, 224).
Suermondt (*H. P.*), wed. G. Rijken. Beroep van eene uitspraak van Ged. Stat. van Noordbr. in zake de loting voor de nat. mil. 291.
— Beroep afgewezen. 385.
Ter Horst en Co. (Firma). Zie *Vuilnis.* 440.
Terlingen (*H. J.*). Zie *Kuiperij.* 62.
Tiel. Beroep van N. Verwey en C°., te —, van een besluit van Ged. Stat van Geld., waarbij hun vergunning is geweigerd om in hunne glucose-fabriek 't zetmeel te bereiden. 305.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de vergunning alsnog onder voorwaarden verleend. 349.
Tielerwaard. Beroep van D. C. Versteegh, te Tiel, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij afwijzend wordt beschikt op zijne bezwaren tegen een bevel van den Dijkstoel van 't polderdistr. — tot opruiming van een dam in een watergang te Drumpt. 321.
— Beschikking. Besluiten van Ged. Stat. en den Dijkstoel vernietigd. 413.
Tonge (Nieuwe). Zie *Noordland.* 437.
Troulder (*R.*) of Troeder. Geschil over de woonplaats van —. 133.
— Beschikking. Nijkerk aangewezen. 225.
Tubbergen. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Overijss., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 154.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 185.
Ubbergen. Beroep van Kerkvoogden der Herv. gem. te — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende bevel tot sluiting der begraafplaats van de Herv. gem. te —. 129.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd. 257.
Utingeradeel. Beroep van den Raad der gem.

Utingeradeel.
— en M. D. Kuyper van een besluit van Ged. Stat. van Friesl., houdende, dat laatstgemelde ten onregte als raadslid is toegelaten. 411.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; H. S. Kuyper teregt toegelaten. 428.
Utrecht. Beschikking op 't beroep van H. J. Terlingen, te —, van een besluit van Burg. en Weth. dier gem., waarbij hem vergunning is geweigerd tot 't oprigten eener kuiperij in 't perceel wijk H, nº. 539 (zie Deel XIII, blz. 435—437). Beroep afgewezen. 62.
Veenendaal. Beschikking op 't beroep van 't Veenraadsch. van 't Geldersche en Stichtsche — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij dat Veenraadsch. belast wordt met 't onderhoud van 't te Geldersch — gelegen boven- en beneden-eindsche pad en de zich daarin bevindende bruggen (zie Deel XIII, blz. 433—435). Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de zaak aan hen teruggezonden. 63.
Veenraadschap. Zie *Polderbesturen.* 63.
Veldwachters. Zie *Begrooting* (96, 164) (96, 165) (136, 180) (152, 186) (154, 184) (154, 185) (175, 211) (176, 212) (177, 213) (177, 214) (205, 265) (208, 264).
Verhoeven (G.). Zie *Gemeenteraad* (219, 296).
Verkiezingen. Zie *Gemeenteraad* (6, 78) 15, 17 (219, 296) (247, 294).
Verkoop. Zie *Inschrijving.* 455.
Versluys (P.). Geschil over de woonplaats van —. 309.
— Beschikking. De kosten van verpleging enz. gebragt ten laste van het Rijk. 384.
Versteegh (D. C.). Zie *Waterschappen* (321, 413).
Verwey en Comp. (N.). Zie *Glucose-fabriek* (305, 349).
Vlasfabriek (Stoom-). Zie *Stoomvlasfabriek* (335, 383).
Volksonderwijs (Vereeniging tot bevordering van het). Zie *Onderwijs* (194, 238).
Vonk (H.). Zie *Wegen* (75, 227).
Voorschoten. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij goedkeuring wordt onthouden aan 't raadsbesluit tot verkoop eener inschrijving van *f* 12,000 op een der grootboeken van de nat. werk. schuld. 455.
Voorst. Beroep van C. Lokin *c. s.*, te Wilp, gem. —, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij hun verzoek om wijziging van den legger der wegen in die gem. wordt afgewezen. 454.
Vries. Beschikking op 't beroep van L. Lammers *c. s.*, landeigenaren te Zeijen, gem. —, van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe, waarbij de veldweg, loopende van Ter Aard, oostelijk van Zeijen, is gebragt op den legger der openbare wegen in de gem. — (zie Deel XIII, blz. 402—404). Niet-ontvankelijk verklaard. 25.
Vuilnis. Beroep van de firma ter Horst en Comp., te Rijssen, van een besluit van Burg. en Weth. dier gem. betreffende de oprigting eener verzamelplaats van — en faecale stoffen. 440.
Warmenhuizen. Geschil tusschen de gemeenten en 's Gravenhage over de woonplaats van J. I. Zeehandelaar. 73.
— Beschikking. Warmenhuizen aangewezen. 163.
Waterleidingen. Beschikking op 't beroep van grondeigenaars in de Marke van Een, gem. Norg, van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe tot vaststelling van een gewijzigden legger der — en daartoe behoorende werken in die gem. (zie Deel XIII, bl. 368—372). Beroep afgewezen. 122.
— Zie *Waterschappen* (101, 123, 236) (321, 413).
Waterschappen. Beroep van 't Bestuur van 't Heemraadschap van Mark en Dintel van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting van dat heemraadschap voor 1874. 28.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd; de begrooting alsnog goedgekeurd. 100.
— Beroep van 't waterschap de Drie Sluizen van een besluit van Ged. Stat. van Utr. betreffende de verpligting tot onderhoud der waterleiding van Oud-Eem. 101, 123.
— Beschikking. Gedeeltelijk het besluit van Ged. Stat. vernietigd enz. 236.
— Beroep van 't Bestuur der waterkeering van 't calamiteuse watersch. Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen en 't Polderbest. van Borsselen van een besluit van Ged. Stat. van Zeel. betrekkelijk de vaststelling der jaarwedde van den Ontv.-Griffier van den polder Borsselen, tevens Secr.-Ontv. van 't Bestuur der waterkeering. 267.
— Beschikking. Besluit van Ged. Stat. vernietigd. 388.
— Beroep van D. C. Versteegh, te Tiel, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij afwijzend wordt beschikt op zijne bezwaren tegen een bevel van den Dijkstoel van 't polderdistr. Tielerwaard tot opruiming van een dam in een watergang te Drumpt. 321.
— Beschikking. Besluiten van Ged. Stat. en den Dijkstoel vernietigd. 413.
— Beroep van den Kerkeraad der Ned. Herv. gem. te Nieuwe Tonge van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende afwijzing zijner reclame tegen de benoeming van den heer D. van Weel Cz. als Dijkgraaf van den polder Noordland. 437.
Weel Cz. (D. van). Zie *Waterschappen.* 437.
Weerens (C. H. en H. J. H.). Geschil over de woonplaats van —. 45.
— Beschikking. De kosten van verpleging enz. gebragt ten laste van 't Rijk. 98.
Wegen. Beschikking op 't beroep van L. Lammers c. s., landeigenaren te Zeijen, gem.

Wegen.
Vries, van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe, waarbij de veldweg, loopende van Ter Aard, oostelijk van Zeijen, is gebragt op den legger der openbare — in de gem. Vries (zie Deel XIII, blz. 402—404). Niet-ontvankelijk verklaard. 25.
— Beroep van C. Loos c. s. van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende afwijzing hunner bezwaren tegen den legger der — en voetpaden in de gem. Rijnsaterwoude. 39.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 120.
— Beroep van H. Vonk van een besluit van Ged. Stat. van Geld. tot vaststelling van den legger B der — in de gem. Ede. 75.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 227.
— Beroep van R. Martens c. s. van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe, waarbij afwijzend is beschikt op hun verzoek om ontheffing van 't onderhoud van den Eenderdijk. 94.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 181.
— Beschikking op 't beroep van de Directie der Ned. Rijn-Spoorweg-Maatsch. van een besluit van Ged. Stat. van Geld. tot vaststelling van den legger A der — en voetpaden in de gem. Arnh. (zie Deel XIII, blz. 344—349). Besluit van Ged. Stat. vernietigd enz. 187.
— Id. op 't beroep van F. 's Jacob, te Utr., in hoedanigheid van Dir.-gen. der aldaar gevestigde Maatsch. tot expl. van staatsspoorwegen, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende afwijzing van zijn verzoek om ambtshalve wijziging van legger A der — en voetpaden in de gem. Geldermalsen (zie Deel XIII, blz. 412—421). Niet-ontvankelijk verklaard. 199.
— Id. op 't beroep van de Directie der Ned. Rijn-Spoorw.-Maatsch. van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij de wijzigingen van den legger A der — en voetpaden in de gem. Ede volgens den opgemaakten staat zijn vastgesteld (zie Deel XIII, blz. 344—349). Beroep afgewezen. 201.

Wegen.
— Id. op 't beroep van 't Bestuur der gem. Druten van een besluit van Ged. Stat. van Geld. tot wijziging van den legger der — en voetpaden in die gem. (zie Deel XIII, blz. 189—202).
— Rapport van den Min, van Binn. Zak. 352.
— Kon. besluit. Besluit van Ged. Stat. gehandhaafd. 360.
— Beroep van C. Lokin *c. s.*, te Wilp, gem. Voorschoten, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij hun verzoek om wijziging van den legger der — in die gem. wordt afgewezen. 454.
Wezep. Zie *Oldebroek* (362, 419).
Woerkom. (*G. J. van*). Zie *Polderbesturen.* 4.
Wums (*J.*). Geschil over de woonplaats van —. 50.
Wijk (*G. van*). Zie *Polderbesturen.* 1.
Willemspolder. Beroep van J. Kneppelhout, te Oosterbeek, en K. J. F. C. Kneppelhout van Sterkenburg, te Driebergen, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij is afgewezen hun verzoek om 't onderhoud eener sluis in den bandijk van den — niet te brengen ten laste van de landen, die vóór 1818 niet tot dien polder behoorden. 171.
— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 280.
Winkelman (*T.*). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Drenthe in zake de loting voor de nat. mil. 254.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 287.
Zeehandelaar (*J. I.*). Geschil over de woonplaats van —. 73.
— Beschikking. Warmenhuizen aangewezen. 163.
Zeijen. Zie *Vries.* 25.
Zetmeel. Zie *Glucose-fabriek* (305, 349).
Zevenaar. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874. 176.
— Beschikking. Beroep afgewezen. 212.

VERGADERINGEN IN 1874.

				Blz.
1.	Woensdag,	7	Januarij	1.
2.	„	28	„	15.
3.	„		Februarij	50.
4.	„	18	„	60.
5.	„	25	„	78.
6.	„	4	Maart	98.
7.	„	18	„	120.
8.	„	25	„	138.
9.	„	8	April	158.
10.	„	22	„	179.
11.	Donderdag,	30	„	199.
12.	Woensdag,	6	Mei	210.
13.	Zaturdag,	16	„	224.
14.	Woensdag,	27	„	236.
15.	„	10	Junij	257.
16.	„	24	„	280.
17.	„	8	Julij	294.
18.	„	22	„	312.
19.	„	5	Augustus	338.
20.	„	26	„	347.
21.	„	9	September	381.
22.	„	23	„	407.
23.	„	30	„	413.
24.	„	21	October	419.
25.	„	28	„	426.
26.	„	11	November	444.
27.	„	25	„	458.
28.	„	9	December	463.
29.	„	23	„	472.

KONINKLIJKE BESLUITEN.

				Blz.
16	Dec.	1873,	nº. 8.	1.
22	〃	〃	〃 15.	3.
22	〃	〃	〃 16.	4.
26	〃	〃	〃 37.	15.
25	〃	〃	(*Stbl.* nº. 196*a*).	20.
25	〃	〃	nº. 28 *bis*.	24.
26	〃	〃	〃 38.	17.
27	〃	〃	〃 18.	19.
2	Jan.	1874,	〃 3.	25.
12	〃	〃	〃 6.	27.
27	〃	〃	〃 15.	60.
29	〃	〃	〃 15.	62.
30	〃	〃	〃 22.	63.
15	Febr.	〃	〃 4.	78.
19	〃	〃	〃 7.	98.
22	〃	〃	〃 16.	100.
1	Maart	〃	〃 2.	120.
1	〃	〃	〃 5.	122.
6	〃	〃	〃 20.	138.
17	〃	〃	〃 26.	158.
21	〃	〃	〃 18.	159.
21	〃	〃	〃 20.	161.
21	〃	〃	〃 21.	163.
24	〃	〃	〃 6.	164.
24	〃	〃	〃 7.	165.
24	〃	〃	〃 12.	166.
27	〃	〃	〃 20.	168.
27	〃	〃	〃 21.	169.
30	〃	〃	〃 7.	179.
8	April	〃	〃 2.	180.
10	〃	〃	〃 4.	181.
14	〃	〃	〃 1.	183.
14	〃	〃	〃 3.	184.
14	〃	〃	〃 4.	185.
14	〃	〃	〃 5.	186.
15	〃	〃	〃 3.	187.
15	〃	〃	〃 4.	199.
15	〃	〃	〃 5.	201.
20	〃	〃	〃 14.	202.
24	〃	〃	〃 7.	210.
26	〃	〃	〃 2.	211.
26	〃	〃	〃 1.	213.
26	〃	〃	〃 3.	212.
26	〃	〃	〃 4.	214.
30	〃	〃	〃 2.	224.
1	Mei	〃	〃 16.	225.
6	〃	〃	〃 2.	227.
6	〃	〃	〃 5.	228.
10	〃	〃	〃 12.	236.
10	〃	〃	〃 17.	238.
11	〃	〃	〃 1.	239.
18	〃	〃	〃 10.	241.
24	Mei	1874,	nº. 6.	257.
28	〃	〃	〃 22.	258.
28	〃	〃	〃 23.	260.
29	〃	〃	〃 23.	261.
30	〃	〃	〃 7.	262.
30	〃	〃	〃 10.	264.
30	〃	〃	〃 11.	265.
31	〃	〃	〃 17.	266.
2	Junij	〃	〃 15.	280.
6	〃	〃	〃 22.	282.
6	〃	〃	〃 23.	283.
6	〃	〃	〃 24.	284.
13	〃	〃	〃 19.	285.
13	〃	〃	〃 20.	286.
17	〃	〃	〃 16.	294.
17	〃	〃	〃 17.	296.
17	〃	〃	〃 18.	298.
4	Julij	〃	〃 35.	312.
4	〃	〃	〃 36.	313.
4	〃	〃	〃 22.	315.
4	〃	〃	〃 23.	316.
4	〃	〃	〃 24.	318.
4	〃	〃	〃 25.	320.
11	〃	〃	〃 74.	338.
14	〃	〃	〃 6.	339.
14	〃	〃	〃 7.	340.
14	〃	〃	〃 8.	342.
25	〃	〃	〃 31.	343.
28	〃	〃	〃 34.	347.
4	Aug.	〃	〃 28.	349.
10	〃	〃	〃 13.	351.
10	〃	〃	(*Stbl.* nº. 117).	352.
16	〃	〃	nº. 12.	381.
16	〃	〃	〃 18.	383.
16	〃	〃	〃 25.	384.
16	〃	〃	〃 33.	385.
24	〃	〃	〃 37.	386.
28	〃	〃	〃 16.	388.
28	〃	〃	〃 22.	390.
1	Sept.	〃	〃 9.	392.
17	〃	〃	〃 23.	413.
25	〃	〃	〃 16.	419.
3	Oct.	〃	〃 16.	421.
15	〃	〃	〃 22.	426.
15	〃	〃	〃 23.	428.
15	〃	〃	〃 26.	429.
18	〃	〃	〃 1.	430.
27	〃	〃	〃 15.	444.
7	Nov.	〃	〃 24.	458.
11	〃	〃	〃 26.	460.
20	〃	〃	〃 74.	463.

Eerste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 7 Januarij 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 16 December ll., n°. 8, houdende beschikking op *het beroep van G. van Wijk, Geërfde in den dorpspolder van Geldermalsen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij berust is in een besluit van den Geërfdendag betreffende de benoeming van een Ontvanger van gemelden polder* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 406).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het besluit van G. van Wijk, Geërfde in den dorpspolder van Geldermalsen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 29 Julij 1873, n°. 49, waarbij door dat Collegie is berust in een besluit van den Geërfdendag, betreffende de benoeming van een Ontvanger voor gemelden polder;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 December 1873, n°. 64;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 10 December 1873, n°. 190, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat in de vergadering van Geërfden van den dorpspolder van Geldermalsen op 26 Maart ll. uit eene door Poldermeesters opgemaakte voordragt van drie personen eene keuze is gedaan voor de betrekking van Ontvanger van dien polder;

dat adressant tegen het in die vergadering genomen besluit, waarbij P. M. van

Lutterveld is verkozen verklaard, voorziening heeft gevraagd van Gedeputeerde Staten, op grond, dat voor die keuze 69 stemmen waren uitgebragt in strijd met art. 45 van het provinciaal reglement op het beheer der rivierpolders;

dat Gedeputeerde Staten, oordeelende, dat het aangevallen besluit niet valt in eene der termen, die, volgens art. 6 van voormeld reglement, aanleiding kunnen geven tot schorsing of vernietiging, aan adressant, bij hunne beschikking bovengenoemd, hebben te kennen gegeven, dat er geene termen zijn om aan zijn verzoek te voldoen;

dat adressant van Ons verzoekt, naar aanleiding van art. 12 van het vorenvermelde reglement, dat Wij, met vernietiging van het aangehaalde besluit van Gedeputeerde Staten, de zaak aan Gedeputeerde Staten terugzenden, ten einde hunnerzijds alsnog het besluit van den Geërfdendag van 26 Maart te schorsen, en aan de Provinciale Staten ter vernietiging voor te dragen, of wel dat door Ons het besluit van den Geërfdendag worde geschorst of vernietigd;

dat, hoezeer art. 12 van bovenvermeld reglement in algemeene termen aan de belanghebbenden, die niet berusten in de beslissingen en besluiten der Gedeputeerde Staten of der Provinciale Staten, krachtens artt. 5, 6, 9 en 11 genomen, hooger beroep op Ons toelaat, — het verzoek, door adressant thans gedaan, evenwel niet vatbaar is om te worden toegestaan;

dat toch een bevel aan Gedeputeerde Staten om ter vernietiging aan de Provinciale Staten voor te dragen een besluit, dat, naar het oordeel van eerstgenoemden, niet valt in de termen van art. 6, uit den aard der zaak niet kan worden gegeven;

dat ook het reglement op het beheer der rivierpolders geen grond geeft om Gedeputeerde Staten tot zulk eene voordragt in strijd met hunne overtuiging te verpligten;

dat wijders in het genoemd reglement de schorsing voorkomt als een middel voor Gedeputeerde Staten om dadelijk de werking te stuiten van een besluit, hetwelk zij strijdig achten met de wetten, algemeene maatregelen van inwendig bestuur, provinciale reglementen of verordeningen, of nadeelig voor den algemeenen waterstaat, of voor den bijzonderen van districten, dorpspolders of polders; maar dat het niet in de bedoeling van het reglement ligt, dat door Ons zoodanige schorsing van het besluit van eenig Polderbestuur worde uitgesproken;

dat, wel is waar, het reglement in art. 8 bepaalt, dat Gedeputeerde Staten, wanneer zij een besluit hebben geschorst, dat in de eerstvolgende vergadering van de Provinciale Staten ter vernietiging moeten voordragen; maar dat het reglement niet bepaalt, hoe, na eene schorsing, door Ons uitgesprken, de zaak tot eene beslissing zou moeten worden gebragt;

dat daarenboven van een besluit van vernietiging, op voordragt van Gedeputeerde Staten of op verzoek van belanghebbenden door de Provinciale Staten genomen, krachtens art. 12 voormeld, bij Ons in beroep kan worden gekomen; dat Wij dus eerst na de beslissing der Provinciale Staten geroepen worden de aangevoerde gronden ter vernietiging te onderzoeken en daaromtrent uitspraak te doen; dat daarmede niet te rijmen zoude zijn, dat nog vóór de beslissing der Provinciale Staten door Ons, hetzij een voorloopig oordeel bij wijze van schorsing, hetzij eene uitspraak bij wijze van vernietiging, gegeven, en aldus op het oordeel der Provinciale Staten vooruitgeloopen wierd;

Gezien artt. 6 en 12 van het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 September 1856, no. 111;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het door adressant gedaan verzoek niet vatbaar is voor inwilliging.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 16 December 1873.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 22 December ll., n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van D. Arts c. s., Geërfden in den dorpspolder van Driel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij is geschorst een besluit van den Geërfdendag van dien polder* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 386—388).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de adressen van D. Arts en andere Geërfden in den dorpspolder van Diel, daarbij bij Ons in beroep komende tegen twee besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 8 Julij en 9 September 1873, n°. 47 en 48;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 12 November 1873, n°. 62;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 December 1873, n°. 233, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat het beroep der adressanten gerigt is tegen de bovengemelde besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarvan het eerste beval de schorsing van een besluit van den Geërfdendag van den dorpspolder van Driel van 13 Mei 1873, houdende benoeming van eenen Ontvanger en voordragt ter benoeming van eenen Secretaris in dien polder, terwijl bij het tweede der genoemde besluiten die schorsing tot de plaats gehad hebbende benoeming van eenen Ontvanger wordt beperkt, en opgeheven, voor zooveel betreft de opgemaakte voordragt tot benoeming van eenen Secretaris;

dat, volgens artt. 6 en 8 van het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, alle besluiten van polderbesturen, welke geacht worden in strijd te zijn met wetten, algemeene maatregelen van inwendig bestuur van den Staat of provinciale reglementen en verordeningen, door Gedeputeerde Staten kunnen worden geschorst, om door hen in de eerstvolgende vergadering der Provinciale Staten ter vernietiging te worden voorgedragen;

dat tegen zoodanig besluit van Gedeputeerde Staten tot schorsing geen beroep op Ons openstaat, doch alleen tegen het besluit, omtrent de gevraagde vernietiging daarna door de Provinciale Staten genomen;

dat Wij alzoo eerst na de beslissing dier Staten geroepen kunnen worden om de aangevoerde gronden ter vernietiging te onderzoeken; en dat daarmede niet te rijmen zoude zijn, dat door Ons in beroep werd geoordeeld over eene door Gedeputeerde Staten uitgesprokene schorsing, vermits het oordeel daarover zamenhangt met eene, zij het ook voorloopige, waardering, of er grond tot vernietiging aanwezig is;

Gezien art. 12 van het reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 September 1856, n°. 111;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten te verklaren niet-ontvankelijk in hun bij Ons ingesteld hooger beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 22 December 1873.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 22 December ll., n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van G. J. van Woerkom, Geërfde in den dorpspolder van Oosterhout, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van* 22 *Julij* 1873, *n°.* 75, *waarbij de besluiten van den Geërfdendag van Oosterhout van* 31 *Januarij en* 9 *Maart* 1872 *zijn geschorst* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 389—396).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door G. J. van Woerkom bij Ons ingesteld beroep van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 22 Julij 1873, n°. 75;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 26 November 1873, n°. 68;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 17 December 1873, n°. 234, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waartegen het beroep gerigt is, strekt tot schorsing van besluiten van den Geërfdendag van den dorpspolder Oosterhout, namelijk een besluit van Gedeputeerde Staten van 31 Januarij 1872, betreffende de zoogenaamde kosterijgoederen van Oosterhout, en besluiten van 9 Maart 1872 tot vaststelling eener voordragt ter benoeming van eenen Poldermeester;

dat Gedeputeerde Staten, met toepassing van art. 6 van het reglement op het

beheer der rivierpolders in Gelderland, tot de schorsing dier besluiten zijn overgegaan, omdat, naar hun oordeel, bij het nemen daarvan in strijd gehandeld was met de bepalingen van genoemd reglement betreffende de uitoefening van het stemregt in de geërfdendagen der dorpspolders;

dat op zoodanig besluit tot schorsing, door Gedeputeerde Staten genomen, volgens art. 8 van het reglement moet volgen eene voordragt tot vernietiging aan de Provinciale Staten; dat alzoo de Provinciale Staten geroepen zijn om ten aanzien van het al of niet bestaanbare der besluiten van de polderbesturen uitspraak te doen; en dat van hunne uitspraak volgens art. 12 van het reglement beroep bij Ons openstaat;

dat Wij alzoo na de uitspraak der Provinciale Staten kunnen geroepen worden om de aangevoerde gronden ter vernietiging te onderzoeken; en dat daarmede niet te rijmen zoude zijn, dat door Ons in beroep werd geoordeeld over eene door Gedeputeerde Staten uitgesprokene schorsing, vermits het oordeel daarover zamenhangt met eene, zij het ook voorloopige, waardering, of ter grond tot vernietiging aanwezig is;

Gezien art. 12 van het reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 September 1856, n°. 111;

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant te verklaren niet-ontvankelijk in zijn bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 22 December 1873.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *de voortzetting der behandeling van het geschil tusschen de gemeenten Buggenum en Neer over de woonplaats van de arme krankzinnige Catharina Kuypers, huisvrouw van Johannes Metsemakers* (zie deswege het *Dertiende Deel*, blz. 448).

De heer Mr. D. VAN ECK, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde der gemeente Buggenum, herinnert, dat den vorigen keer reeds door deze Afdeeling een uitstel van de behandeling der zaak is verleend. Hij heeft onmiddellijk daarop van dat uitstel kennis gegeven zoowel aan den heer Guillon als aan het Gemeentebestuur, met uitnoodiging hem te willen berigten omtrent den stand der onderhandelingen tot schikking. Toen hij alsnog geene tijding kreeg, heeft hij op nieuw geschreven om antwoord; en kan hij thans mededeelen, dat er werkelijk een voorstel tot schikking aanhangig is tusschen beide gemeenten, hetwelk aan Gedeputeerde Staten is opgezonden ter goedkeuring. Dat stuk is intusschen nog niet teruggekomen. Hij zou dus op grond hiervan willen verzoeken dat alsnog een uitstel kon worden verleend voor de behandeling dezer zaak, des noods van eene maand.

De zaak wordt hierop onbepaald uitgesteld.

III. *het beroep van J. J. H. Reynen, te Echt, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, waarbij berust is in het besluit van den Gemeenteraad van Echt tot niet-toelating van J. J. H. Reynen als raadslid.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Bij de op 15 Julij ll. plaats gehad hebbende verkiezing voor vier plaatsen in den Gemeenteraad te Echt (provincie Limburg) werd de volstrekte meerderheid van stemmen verkregen door J. F. H. Stassen en J. Th. Gradus, en moest voor de beide andere plaatsen eene herstemming plaats hebben tusschen de volgende vier personen: H. van Halbeek, die 82 stemmen had verkregen.
J. Maassen, 〃 80 〃 〃 〃
J. J. H. Reynen, 〃 77 〃 〃 〃
en P. J. Jaspers, 〃 75 〃 〃 〃
van de 167 geldig uitgebragte stemmen.

Bij de op 29 Julij daarop gehoudene herstemming werden uitgebragt van de 170 geldende stemmen: 89 op Reynen,
85 op van Halbeek,
84 op Maessen,
en 80 op Jaspers. Er waren echter 3 briefjes meer in de bus gevonden dan het getal der opgekomen kiezers bedroeg; en het Stembureau besliste derhalve, dat, vermits dit verschil van 3 stemmen van geen invloed kon zijn op de toch door Reynen verkregene meerderheid, maar wel op de meerderheid van stemmen, door van Halbeek verkregen, de eerstgenoemde als verkozen was te beschouwen, doch dat voor het vierde nog ontbrekend lid van den Raad eene nieuwe vrije keuze zou moeten geschieden. Die uitspraak werd gedaan door twee leden van het Stembureau tegen het gevoelen van één, den Wethouder Coonen, die bij adres aan Gedeputeerde Staten van 4 Augustus ll. te kennen gaf, dat hij zich met die beslissing niet kon vereenigen, omdat, zijns inziens, het in de bus aanwezig zijn van meer briefjes dan er kiezers waren opgekomen, niets afdeed bij eene herstemming, en dus ook van Halbeek had moeten zijn gekozen verklaard.

Inmiddels hadden drie kiezers zich ook bij adres tot Gedeputeerde Staten gewend met andere bezwaren, hierop nederkomende: 1°. dat de Burgemeester, bij de stemming tegenwoordig, had bespeurd, dat de kiezer C. H. Walraven meer dan één briefje, in elkaâr gevouwen, in de bus had gestoken, niettegenstaande zijne tijdige waarschuwing, dat dit niet mogt gebeuren; 2°. dat, nadat op den slag van vijf ure, door den bode aan het Bureau aangekondigd, de Voorzitter van het Stembureau, Ant. Meeuwissen, de verkiezing voor gesloten verklaard had, drie kiezers uit het gehucht de Slek nog waren komen aanstormen, wien door eenig vóór het raadhuis verzameld volk nog werd toegeroepen, dat het te laat was; dat één hunner toen achterbleef, wel overtuigd, dat hij toch te laat kwam, doch dat de beide anderen den trap opvlogen en de zaal binnenliepen, toen de Voorzitter van het Stembureau hun zeide, dat het te laat was, waarop echter een lid, Majolee, beweerde, dat het nog tijdig was, daar die twee kiezers zich nog vóór den laatsten klokslag van vijf ure in de zaal hadden vertoond en dus nog ter stemming moesten toegelaten worden; aan welken aandrang de Voorzitter toegaf, zoodat zij, alhoewel te laat gekomen, toch nog hebben medegestemd; dat er dus 5 onwettige briefjes in de bus waren gestoken, de 3, die er te veel waren, en de 2 van kiezers, die na den gezetten tijd kwamen. Zij wilden daarom, dat de geheele herstemming vernietigd zou worden; want 5 stemmen waren ook van invloed op de door Reynen verkregene meerderheid.

De Gemeenteraad van Echt heeft in zijne vergadering van 20 Augustus ll. de geloofsbrieven onderzocht en was, overeenkomstig het praeadvies van de Commissie tot onderzoek dier geloofsbrieven, van oordeel, dat, even als de drie te veel gevondene briefjes van invloed konden zijn op het getal stemmen, door van Halbeek verkregen, er, met medetelling der te laat ingekomen en daarom ongeldige briefjes, dus 5 ongeldige stemmen waren uitgebragt, en die 5 ook van invloed konden zijn geweest op de door Reynen verworven meerderheid. De Raad besloot dus tot niet-toelating dier beiden als Raadsleden.

De niet toegelaten Reynen kwam alsnu tegen die uitspraak op, bij adres aan Gedeputeerde Staten van Limburg, waarin hij beweert, dat de 2 kiezers uit het gehucht de Slek nog vóór den laatsten klokslag van vijf ure in de zaal geweest en alzoo teregt nog ter stembus toegelaten waren.

Bij hun besluit van 3 September daaraanvolgende hebben Gedeputeerde Staten verklaard in de uitspraak van den Gemeenteraad van Echt te berusten, op de volgende gronden: wat het eerste geschilpunt betreft, dat de Gemeenteraad, conform de beslissing van het Stembureau, op grond van art. 70 der kieswet, teregt heeft beslist, dat de drie te veel in de bus bevonden stembriefjes op het verkrijgen der meerderheid van 89 stemmen, uitgebragt op den heer J. J. H. Reynen, van geen, doch op die van de heeren H. van Halbeek, J. Maessen en P. J. Jaspers, op wie zich respectivelijk 85, 84 en 80 stemmen hebben vereenigd, wel van invloed kan zijn geweest; en dat in overeenstemming hiermede het Stembureau ten aanzien der drie laatstgenoemden heeft bepaald, dat eene nieuwe vrije keuze voor een Raadslid moet plaats hebben;

wat het tweede geschilpunt en in verband daarmede de door genoemden heer Reynen aangevoerde bezwaren tegen zijne niet-toelating betreft, dat de Gemeenteraad heeft beslist, dat van de 89 op den heer Reynen uitgebragte stemmen, behalve de drie te veel in de bus bevonden briefjes, ook behooren te worden afgetrokken twee briefjes, die zijn ingeleverd door twee kiezers, welke op het oogenblik van het sluiten der stembus in de voor de verkiezing bestemde zaal niet aanwezig waren; zoodat, na aftrek van deze vijf briefjes, het getal stemmen, uitgebragt op den heer Reynen, daalt tot 84, zijnde gelijk met dat, door den heer J. Maessen en zelfs eene minder dan door den heer H. van Halbeek is verkregen, en dienvolgens de heer Reynen voornoemd door het Stembureau ten onregte als gekozen Raadslid is geproclameerd;

dat uit 's Raads opgemelde beslissing en meer bepaaldelijk uit het ingewonnen berigt van Burgemeester en Wethouders van Echt dd. 31 Augustus ll., n°. 355 G, blijkt, dat de twee hiervoren bedoelde kiezers zich niet in de voor de verkiezing bestemde zaal bevonden, toen het uur van sluiting sloeg en door den Voorzitter van het Stembureau was aangekondigd, dat de tijd tot inlevering van stembriefjes verstreken was;

dat, volgens art. 51 der kieswet, de kiezers, die zich op het oogenblik van het sluiten der stembus in de voor de verkiezing bestemde zaal bevinden, nog tot de stembus worden toegelaten; waaruit volgt, dat diegenen, welke op gezegd oogenblik niet in die zaal aanwezig zijn, niet meer aan de stemming kunnen deelnemen;

dat, bij het verstrijken de stem-uitbrenging opgehouden hebbende, de na den bij de wet bepaalden tijd ingeleverde twee stembriefjes niet als geldig mogen worden aangenomen; dat toch, wanneer aan het bij de wet gesteld uiterste tijdstip niet stipt de hand wordt gehouden, de deur tot het plegen van willekeurigheden zou worden opengezet, daar men alsdan, bij niet-in acht-neming van den wettelijken tijd, geene grenzen meer hebbende, de tijd van inlevering even goed met een half uur of meerder zou kunnen verschuiven;

dat daardoor buitendien aan de bij de wet gestelde gelegenheid tot contrôle van het verkiezingswerk te kort zou worden gedaan;

dat op grond van het vorenstaande de vergadering geene termen heeft kunnen vinden om 's Raads beslissing tot niet toelating van den heer Reynen te vernietigen.

Tegen dat besluit van Gedeputeerde Staten is nu gerigt het appel van J. J. H. Reynen op den Koning, ingesteld bij zijn adres van 13 September 1873, en hetwelk op 's Konings magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van 5 December ll. aan deze Afdeeling van den Raad van State ter behandeling werd toegezonden. Hij voert daarin aan: dat de vraag, of de tijd tot inlevering van stembriefjes al of niet verstreken is, uitsluitend door het Stembureau moet worden beoordeeld en beslist, niet door den Gemeenteraad; dat het nog in de bus doen werpen van briefjes der twee bedoelde kiezers bewijst, dat het Stembureau den tijd daarvoor nog niet verloopen achtte; dat alleen dat Bureau daarover kan en mag oordeelen, omdat vaak de klokken op verschillende plaatsen verschillen, en dat ook *in casu* werkelijk de tijd nog niet verstreken was, toen de twee kiezers in de zaal kwamen.

In een adres aan den Koning van de twee bewuste kiezers, Bongaerts en Meeuwissen, geven zij op, werkelijk nog even tijdig te zijn gekomen, de eerste vóór den eersten klokslag, de ander op den derden klokslag van vijf ure; en achten zij, dat door 's Raads beslissing, waarin Gedeputeerde Staten berust hebben, hun regt van kiezers is verkort. (De kiezer Meeuwissen blijkt uit de onderteekening met een kruisje de schrijfkunst niet te kennen.)

Gedeputeerde Staten, op die beide adressen gehoord door den Minister van Binnenlandsche Zaken, melden, dat zij nog nadere berigten hebben ingewonnen (waarover straks). Zij handhaven voorts de juistheid hunner beslissing, door er op te wijzen, dat bij verkiezingen eene zuivere toepassing der wet en strenge eerlijkheid behooren te worden betracht.

Die nadere inlichtingen aan Gedeputeerde Staten zijn verstrekt door een brief van Burgemeester en Wethouders van Echt van 21 October; en, daar Reynen in zijn adres aan den Koning alle gezag in deze feitelijke quaestie toekent aan het Stembureau, ook door eene verklaring van de leden, die dat Bureau hadden zamengesteld. Burgemeester en Wethouders betoogden, dat de Raad niet anders kon doen, dan Reynen niet toe te laten, nadat bewezen was, dat er eene dubbele knoeijerij bij de stemming had plaats gehad; voorts dat de Voorzitter van het Stembureau reeds de stemming voor gesloten had verklaard, na waarschuwing door een bode omtrent den tijd, doch slechts, onwillig, voor den aandrang van Majolee zwichtende, hen had laten stemmen. Om de meening van de leden van het Stembureau, waarvan Ant. Meeuwissen Voorzitter was, te doen kennen, is er op 21 October eene vergadering dier vorige leden met den Burgemeester en den Gemeente-Secretaris gehouden; doch Majolee liep dáár weg, en de overige leden gaven omstandig op, hoe zij stellig wisten, dat twee kiezers te laat kwamen; evenzoo de Secretaris, die het Bureau behulpzaam was geweest.

Er zijn nog aan den Voorzitter dezer Afdeeling memoriën ingediend door Reynen en door Majolee; en later nog nadere memoriën door Jennissen, Reynen en Majolee; door J. Reynen onderstend door Neujean en vijf anderen, en eindelijk door den Burgemeester, twee Wethouders, drie Raadsleden, den Secretaris, den Bode en den Veldwachter; waardoor echter geene nieuwe gezigtspunten geopend zijn.

De heer Mr. H. Vreede, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van den appellant Reynen optredende, wijst op de uiterst eenvoudige vraag, die hier beslist moet worden, de vraag: of het reeds vijf uur was, toen de beide kiezers Bongaerts en Meeuwissen de zaal binnentraden. Toch scheen deze eenvoudige vraag de gemoederen der ingezetenen van Echt zeer op te winden, blijkens de hevige uitvallen, in de stukken over deze zaak voorkomende.

Het Gemeentebestuur had onderscheidene verklaringen overgelegd, waaruit resul-

teert, dat de klok reeds alle slagen had doen hooren, eer de beide kiezers binnen waren; de appellant Reynen had er evenveel overgelegd, die het tegendeel verzekerden. Uit deze elkander vernietigende verklaringen was niets met zekerheid op te maken; maar daarom moest men hier vasthouden aan de uitspraak van het Stembureau. Dat toch was het Collegie ingevolge de wet geroepen eene beslissing te nemen aangaande hetgeen in de zaal voorvalt, hetgeen invloed heeft op de stemming en oogenblikkelijke voorziening vereischt. Zijne beslissingen zijn die van het wettig bevoegd gezag, zij moeten als zoodanig worden geëerbiedigd. De waarde eener regtskundige beslissing van het Bureau kan gemakkelijk worden nagegaan; maar waar het Bureau optreedt als handelend, als uitvoerend gezag, dáár moet zijne beslissing worden geëerbiedigd, want dáár is het Collegie, dat alleen regt tot spreken heeft, alleen regt van handelen heeft en dat in den regel de beste waarborgen geeft naar aanleiding der omstandigheden de meest juiste beslissing te geven. Vooral hier, waar zulk eene dood eenvoudige vraag te beantwoorden was, kon men de beslissing veilig aan het Bureau overlaten. Zoo men het niet aan het Bureau overliet, wie moest het dan beslissen? Kon zoo niet de deur tot het plegen van onregelmatigheden worden opengezet?

Hier nu had het Bureau door de toelating beslist, dat de beide kiezers nog tijdig in de zaal aanwezig waren en waren hunne stemmen dus geldig.

Tegen deze beslissingen van het Bureau kan men intusschen opkomen, indien kwade trouw of bedrog in het spel is; maar daarvan is hier geen sprake, of wel indien de onjuistheid der beslissing kan worden aangetoond. Spreker vergelijkt zulk eene beslissing met een wettelijk vermoeden, waarvan het burgerlijk regt gewaagt en dat hem, in wiens voordeel het bestaat, ontheft van alle verder bewijs. Tegenbewijs is daartegen toegelaten, maar is dat hier geleverd?

Het rapport van Burgemeester en Wethouders van Echt heeft volgens spreker twee onjuistheden, die daaraan veel van de geloofwaardigheid ontnemen, die zulk een stuk anders verdient. In de eerste plaats bevat het rapport deze onwaarheid, dat zij (Burgemeester en Wethouders) alle personen hebben gehoord, welke dien dag omstreeks vijf uur nabij het raadhuis waren: de appellant Reynen toch legt verklaringen over van personen, die zich toen dáár bevonden en wier tegenwoordigheid volgens hem aan het Dagelijksch Bestuur bekend was. In de tweede plaats behelst het rapport deze onwaarheid, dat het te Echt onbekend was, tot welke partij de appellant Reynen behoorde, terwijl uit eene door dezen overgelegde verklaring van tal van kiezers blijkt, dat hij in oppositie stond met het Dagelijksch Bestuur. Hieruit blijkt dus, dat Burgemeester en Wethouders geporteerd waren tegen de verkiezing van den appellant, en verdient het rapport niet volle geloof.

Van de zes personen, die ten vijf ure in de zaal in het stadhuis waren, beweerden drie, dat het te laat was, drie dat het nog tijds genoeg was.

Van die buiten stonden, houden twee, de Gemeente-Veldwachter en de Bode, vol, dat de klok afgeslagen had; en de appellant legt de verklaringen over van den Gemeente-Doctor, Apotheker en anderen, dat het nog geen vijf uur was.

Uit die verklaringen is niets met zekerheid af te leiden; daarom blijft de beslissing van het Stembureau in volle kracht bestaan.

Er blijft nog één punt over, dat Burgemeester en Wethouders eveneens in hun rapport bespreken. Volgens de meeste der door appellant overgelegde verklaringen is de kiezer Bongaerts in de zaal gekomen vóór den eersten klokslag en Meeuwissen tijdens den derden, zoodat de vraag blijft, of het uur eerst verstreken is met den laatsten klokslag, als wanneer de stem van Majolee geldig is, of wel met den eersten, wanneer die stem niet mag medegerekend worden. Spreker zal de vraag niet beantwoorden; want zoo aan appellant slechts ééne stem nog wordt toegekend, behoudt hij de meerderheid, en behoeft dus deze hoogst interessante vraag niet te worden onderzocht.

Spreker hoopt, dat de Raad de beslissing van het Stembureau zal handhaven en dien-overeenkomstig den Koning adviseren.

De heer Meeuwissen, Voorzitter van het Stembureau, doet nog nader eenige mededeelingen, ten einde de ware toedragt der zaak toe te lichten. Hij geeft o. a. te kennen, dat het Stembureau een gemeente-bode aan het venster had geplaatst om de klok te hooren, welke beambte op het slaan der klok zich onmiddellijk in de zaal begaf, en den Voorzitter er van kennis gaf. Hij herinnert verder het gebeurde met de kiezers, die zich nog later aanmeldden, in de meening, dat de laatste slag van vijf ure nog niet geslagen had, zoodat de kiezers toen nog hun regt konden uitoefenen tot het inleveren hunner stembriefjes. Hij gelooft ook, dat die klogslag nog niet had plaats gehad, en dat daarom de beide bedoelde kiezers nog konden worden toegelaten. De appellant Reynen is overigens een allezins onafhankelijk man, die er ambitie in had voor het lidmaatschap van den Raad in aanmerking te komen; en bij den bestaanden twijfel was er geene reden om hem te weren.

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Katwijk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit tot het aangaan eenner geldleening met de Maatschappij van gemeente-crediet.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De Gemeenteraad te Katwijk besloot op den 9 Julij 1872 tot het aangaan eener geldleening bij de Maatschappij voor gemeentecrediet, gevestigd te Amsterdam, tot een bedrag van *f* 16,000, af te lossen in annuiteiten gedurende 21 jaren, tegen $8^{11}/_{100}$ pct. interest in het jaar. Van die som zouden *f* 9,850 worden gebezigd ter bestrijding der kosten voor de oprigting eener openbare school met daarbij behoorende gebouwen, te Katwijk.

f 5.150 zouden worden aangewend om de vlottende schuld der gemeente met dat bedrag te dekken; terwijl voor *f* 1000 werd deelgenomen in de genoemde maatschappij.

Gedeputeerde Staten, aan wier goedkeuring dit besluit werd onderworpen, gaven op den 22 Julij daaraanvolgende aan den Gemeenteraad te kennen, bezwaar te moeten opperen, dat door het converteren der vroeger aangegane geldleeningen in eene geldleening bij de bedoelde maatschappij de aflossing dier vroegere geldleeningen werd overgebragt ten laste van latere geslachten; terwijl bovendien als een gevolg dier conversie de vroegere schulden zouden worden vernieuwd. Ten aanzien van eene geldleening voor het bouwen der school zouden zij hunne goedkeuring aan een enkel daartoe strekkend besluit niet onthouden.

Op den 26 Augustus daaraanvolgende antwoordde het Gemeentebestuur aan Gedeputeerde Staten, dat de oude leeningen successivelijk waren ontstaan door den bouw eener nieuwe school te Katwijk aan Zee in 1865, door de oprigting eener aschschuur in 1872 en door de uitgaven voor de inrigting der dienstdoende schutterij, benevens door de vernieuwing van een weg te Katwijk aan Zee; van welke uitgaven het volgend geslacht genot zal hebben, zonder iets anders bij te dragen dan de gewone kosten voor onderhoud, vermits school en schuur in uitmuntenden toestand verkeeren; dat krachtens besluit van den Gemeenteraad aan de geldschieters of schuldeischers de aflossing der schulden met 1 Januarij 1874 is aangezegd.

Bij hun besluit van 2/6 September ll. hebben Gedeputeerde Staten van Zuidholland op de hiervoor vermelde gronden hunne goedkeuring aan het raadsbesluit onthouden, onder de bijvoeging, dat de toegezegde aflossing der bestaande geldleeningen,

gedaan alvorens de zekerheid bestond, dat door de Gedeputeerde Staten goedkeuring zou worden verleend om de daarvoor benoodigde gelden door eene leening bij de Maatschappij te verkrijgen, moet geacht worden te zijn geschied onder voorbehoud, dat die goedkeuring zou volgen.

Op den 9 October 1873 is de Gemeenteraad van Katwijk van dit besluit in hooger beroep gekomen bij den Koning. In het adres wordt, na mededeeling der hiervoor vermelde feiten, gezegd, dat de kosten voor de nieuwe school bij raadsbesluit van den 21 Julij 1871 slechts werden geraamd op de som van *f* 4000, omdat men rekende op een hoog subsidie uit 's Rijks kas; dat echter het aandeel in de kosten ongeveer bedraagt *f* 9000, ten gevolge van het besluit van den Koning van den 13 Augustus 1872, regelende het bedrag van het subsidie; dat de Gemeenteraad enkel in de meening, dat goedkeuring zou worden verleend aan eene leening van *f* 16,000, met de Maatschappij voor gemeente-crediet te treffen, zich dien zwaren last heeft getroost.

De Gemeenteraad voert verder in het adres aan: dat de last niet op een later geslacht wordt overgebragt, omdat de aflossing door het aangaan der geldleening slechts weinige jaren wordt vertraagd; dat de aflossing der oude schulden wenschelijk is door de unificatie der schulden, waardoor de administratie wordt vereenvoudigd en de last der schulden meer gelijkmatig wordt gedragen; dat, indien men op den bouw eener nieuwe school destijds was bedacht geweest, men een langeren termijn voor de aflossing der schulden zou hebben bedongen; dat de finantiële toestand der gemeente in de laatste jaren niet gunstig is geworden, want dat er geheven worden 60 opcenten op de personele belasting, 10 op de grondlasten der ongebouwde en 40 op die der gebouwde eigendommen, benevens een hoofdelijke omslag van *f* 5800, die nog zal moeten verhoogd worden en, blijkens een overgelegden staat, zeer drukkend werkt, omdat er in de gemeente weinig vermogende ingezetenen zijn, zoodat b. v. een Rijks-Veldwachter, die geen ander inkomen heeft dan zijne bezoldiging, voor *f* 7 is aangeslagen in den hoofdelijken omslag; dat de oude leeningen zijn aangegaan als volgt: eene in 1865, groot *f* 7000, voor de stichting eener school enz. te Katwijk aan Zee, waarvan nog onafgelost is een bedrag van *f* 2,550; eene in 1869, tot goedmaking der kosten voor oprigting der dienstdoende schutterij en tot verbetering der afwatering, ten bedrage van *f* 3000, waarvan nog is onafgelost *f* 2,200; eene in 1872 voor den bouw eener nieuwe aschschuur, groot *f* 500, waarvan onafgelost *f* 400; dat deze leeningen zijn geschied in het algemeen belang, ook van een volgend geslacht, en dat daarop reeds door het thans levende zulke aanzienlijke aflossingen zijn gedaan; dat alzoo niet kan gezegd worden, dat, door het aangaan eener geldleening bij de bewuste Maatschappij, binnen een tijdsverloop van 21 jaren te delgen, een volgend geslacht te zwaar zou worden gedrukt.

Gedeputeerde Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben daarop den 2 November ll. berigt: dat, daargelaten dat een gedeelte der oude schuld is aangegaan om de kosten te dekken der inrigting van de dienstdoende schutterij, eene uitgaaf waardoor het volgend geslacht zeer zeker niet gebaat zal worden, het beginsel gelden moet, dat het tot de taak eener behoorlijke administratie in de eerste plaats behoort zorg te dragen, dat eene gemeente zoo min mogelijk door schulden worde gedrukt, en te voorkomen, dat eene leening, gesloten onder voorwaarde, dat die binnen een bepaald getal jaren zal zijn afgelost, worde geconverteerd in eene nieuwe geldleening, waarvan de aflossing op veel langer termijn zou worden bepaald; dat *f* 2,950 van de oude schuld reeds in 1877 moet zijn afgelost en het restant ad *f* 2,200 in 1884; en dat het niet kan opgaan, terug te komen op de besluiten van den Gemeenteraad, waarbij die schulden zijn aangegaan, en op de besluiten van Gedeputeerde Staten, daaraan goedkeuring verleenende, en in plaats van den gestelden termijn tot aflossing in acht te nemen, dien termijn bovenmatig te verlengen; en dit te minder, omdat aan zoodanigen buitengewonen maatregel in de gemeente Katwijk geene bepaalde behoefte bestaat.

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 10 December ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt; en daarin zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De heer T. A. O. DE RIDDER, Burgemeester van Katwijk, zegt als gemagtigde dier gemeente het volgende:

Hoog Edel Gestrenge Heeren: Uit den aard mijner betrekking geroepen de belangen der gemeente Katwijk voor te staan, neem ik de vrijheid na het verslag, door den Staatsraad-Rapporteur uitgebragt, nog kort bij het geschil stil te staan — om nog eenige inlichtingen naar aanleiding daarvan te geven en om het beroep bij den Koning nog duidelijker te doen uitkomen en te regtvaardigen.

Ik zal mij bepalen tot bespreking van het advies, door Gedeputeerde Staten uitgebragt, op het aan den Koning gerigt adres in hunne handen gesteld ten fine van advies en raad.

Daarin dan wordt gezegd:

„Als in eene gemeente eenige jaren geleden eene leening is gesloten onder voorwaarde, dat die binnen een bepaald getal jaren *zal* zijn afgelost, en het Bestuur toen verklaard beeft, dat de gemeentenaren zonder grooten druk dien last konden dragen en binnen enkele jaren de gemeente van schuld bevrijden, — dan bestaat er geen grond om, tenzij de finantiële toestand geheel veranderd zij en de last veel te zwaar geworden is, op dat besluit terug te komen. Tot eene zoodanige exceptieve beschouwing bestaat echter hier geen grond”.

Wij zullen echter trachten het onjuiste hiervan te doen uitkomen.

Toen, Mijne Heeren, in 1865, 1869 en 1872 de oude schulden zijn aangegaan, heeft men besloten spoedig af te lossen, niet in de veronderstelling verkeerende, zóó onmiddellijk daarna genoodzaakt te zullen worden om eene nieuwe school te bouwen, nog *veel* minder daartoe zooveel te zullen moeten bijdragen. Toen echter na eene langdurige briefwisseling door Zijne Majesteit den Koning het aandeel, in den bouw bij te dragen, was bepaald op *f* 9000, is rondgezien, wat in dit geval met het oog op de vroeger genomen besluiten in zake de geldleeningen behoorde te geschieden.

In 1873 werd aan rente en aflossingen *f* 1255 betaald voor eene schuld, groot *f* 5150; dus veel, hetgeen hier wel in aanmerking mag komen, daar men tot eene zoo spoedige aflossing niet verpligt was, en (ook met het oog op de regelen eener goede verdeeling van lasten en lusten) hierdoor de welvaart in de gemeente *geleden* heeft.

Nu moet weder eene leening ad *f* 10,000 worden gesloten; en, wanneer deze met de Maatschappij voor gemeente-crediet *afzonderlijk* wordt aangegaan op eene annuiteit van twintig jaar, stijgt daardoor de rentebetaling met *f* 866.55, en zal de rentebetaling en aflossings-som daardoor over 1874 en volgende jaren jaarlijks *f* 2121.55 bedragen.

Dat, Mijne Heeren, is geene verhouding. Want eene leening, met die Maatschappij aangegaan tot een bedrag van *f* 16,000, daaronder de verpligte deelneming en de oude schuld genomen, en met eene spoedige aflossing op eene annuiteit van slechts een-en-twintig jaren, zal niet meer dan *f* 1297.60 's jaars vereischen voor rente en aflossing. Wij herhalen het, dit is geene verhouding, vooral niet met het oog op deze gemeente, die, zoo als aan U Hoog Edel Gestrengen straks zal blijken, steeds spoedig hare schulden *heeft* afgelost. Ook derogeert het besluit van den Raad geenszins aan de vroeger genomene, waarbij de voorwaarden der aflossing zijn vastgesteld en waarbij zeer duidelijk is bepaald, dat wel *meer*, doch *nooit minder* mag worden afgelost. . . . de geldschieters moeten dus genoegen nemen met die spoedige aflossing, die uit deze nieuwe leening zoude voortvloeijen.

Door *deze* bepaling nu wordt het advies van Gedeputeerde Staten naar mijne bescheiden meening reeds ontzenuwd. Juist met voorbedachten rade mag men aannemen zijn die woorden in de voorwaarden opgenomen en *deze* vroeger door Gedeputeerde Staten goedgekeurd; moet daaraan *thans* de kracht en de *bedoeling* worden ontnomen? .... 't Blijkt uit het aanhangig besluit *ook* weder duidelijk, dat men op nieuw spoedig wil aflossen; men wil geen vermindering van opbrengst van belastingen, maar meer *gelijke* lasten doen dragen door *hen*, die de lusten genieten van de inrigtingen, die door de geldleeningen tot stand kwamen. Omtrent de *aflossing* dezer aan te gane leening moeten wij nog opmerken, dat de Raad, had hij bij het nemen van zijn besluit tot het stellen der aflossing in annuiteiten van slechts twintig jaren vermoed, dat daaraan door Gedeputeerde Staten de goedkeuring zoude zijn onthouden, op grond, dat er aflossing van bestaande schuld in was opgenomen, zeer zeker had men bij behoud der conditiën ter zake der bestaande schuld de annuiteit gesteld op een *langer* tijdperk, om zoo doende tot hetzelfde doel te geraken, namelijk het niet te veel opvoeren der uitgaven in de eerstvolgende jaren; en in dat geval zouden er van wege Hun Edel Groot Achtbaren geene motieven voor de weigering der goedkeuring bestaan; terwijl de thans aangevoerde redenen voor de weigering onzes inziens — hoewel voor sommige gemeenten aannemelijk — in het onderwerpelijke geval niet kunnen gelden op de hiervoor aangevoerde gronden. De nu besproken leening wordt aangegaan op eene annuiteit van 20 jaren, *niet* op 69, omdat men niet het uiterste verlangt, maar dàt, wat voor deze gemeente het beste is.

Wij willen verder de plaatselijke omstandigheden nog nader nagaan; de juistheid en voorzigtigheid trachten aan te toonen van dit besluit, door den Raad der gemeente Katwijk genomen, en vooral *hoe* de omstandigheden hier alles beheerschten en daardoor eene exceptieve beschouwing wel noodig is.

Deze gemeente heeft steeds TE *spoedig* hare geldleeningen afgelost; de uitersten hebben elkander *hier* getroffen; en, bij een ernstig onderzoek en bij eene onpartijdige overweging, zal het duidelijk blijken, dat deze te spoedige aflossing haar nadeelig zijn geweest.

De gemeente Katwijk heeft zich, omdat de Raad (naar mijne meening) steeds de aflossingen der aangegane leeningen op te korten termijn stelt, *daardoor* zich nimmer kunnen rehabiliteren, omdat, wanneer het eene was tot stand gebragt, men tot *te* groote aflossingen had besloten om te kunnen voorzien in iets anders, wat noodzakelijk en nuttig was; van daar, dat.... deze gemeente steeds op hetzelfde standpunt is gebleven, terwijl al hare verdere naburige gemeenten vooruit gingen in finantiëlen voorspoed.

Hij, die in gevallen zoo als thans besproken worden van iets genieten wil, van hem kan geëischt worden daartoe iets bij te dragen; dit moet de grondslag aller geldleeningen, het uitgangspunt wezen, waarvan niet moet worden afgeweken, of men bepaalt zelfs de toekomst, zoo als hier vroeger geschied is, en waarom het nu is gebleken, dat men gefaald heeft.

Het is hier ook niet te doen om aflossingen uit te stellen, maar om deze te regelen overeenkomstig de billijkheid, de omstandigheden en de redenen, die de geldleeningen noodzakelijk maakten.

De oude en nog te converteren schulden werden grootendeels gesloten voor den bouw van scholen, waarvan de gelden nu bijna reeds *geheel* zijn afgelost, en waarvoor het tegenwoordige geslacht jaarlijks nog geen *f* 100 voor reparatie en onderhoud heeft op te brengen.

De gebouwen zijn nog geheel nieuw; het tegenwoordige *doet het*, en het volgende geslacht zal er van profiteren. Is het nu zoo onbillijk, dat zij er iets — zeer weinig slechts — aan bijdraagt?

Wanneer dus de Raad *nu* begrijpt, dat de overige leeningen te spoedig zijn afge-

lost — zonder aanneming van een goeden grondslag — waardoor een geslacht, *wat* er het minste van profiteert, alleen en veel te zwaar gedrukt zou gaan, dan is het billijk, dat met overweging dezer gronden hierin verandering kome, opdat de toekomst meer gerust kunne worden afgewacht.

Velen met ons kunnen zich moeijelijk voorstellen, hoe Gedeputeerde Staten deze ongunstige beslissing genomen hebben; naar onze meening heeft men met een te vast beginsel te doen.

Door een lid van den Raad werd, toen deze quaestie in de vergadering aan de orde was, de meening geuit, dat Gedeputeerde Staten te veel op de bijzaken zouden hebben gelet, omdat naar hunne meening te overijlend was te werk gegaan. Wij gelooven dat niet; en mogt het waar zijn, dat vroeger hierin (bij de geldleening) niet was gehandeld overeenkomstig de administratieve vormen, dat dan de straf hierin moge bestaan, dat zij — de leden van den Raad — zóólang onder Hun Edel Groot Achtbare's beslissing in den grootsten angst hebben verkeerd.

En, mogt het zich hier voordoend geval door ons niet duidelijk genoeg zijn voorgesteld; bij den Raad, bij Burgemeester en Wethouders, heerscht de volle overtuiging, dat onthouding der vereischte goedkeuring door Gedeputeerde Staten aan dit besluit gevaarlijk — onoverkomelijk is voor de toekomst der gemeente Katwijk en waardoor het niemand gelukken zal haar eenigzins in voorspoed te doen deelen.

Door de uitspraak van Gedeputeerde Staten te volgen zullen de belangen, de ware belangen der gemeente hevig lijden en over de toekomst ongunstig beslissen.

De toestand, waarin de gemeente door hare te spoedige aflossing verkeert, zal dan blijven bestaan en voor Katwijk in dezen tijd van handelen de handen gebonden worden om andere hoogst nuttige zaken nog tot stand te brengen.

Laat men de billijkheid in acht nemen, rekening houden met de locale toestanden, opdat de uitersten zich niet treffen.

Door het besluit van Gedeputeerde Staten en de daaruit voortvloeijende noodzakelijkheid om zich op andere wijze gelden te verschaffen, zou de gemeente in de noodzakelijkheid worden gebragt om zich gedurende een te langen tijd te groote opofferingen te getroosten, waardoor de reeds ongunstige finantiële toestand bestendigd wordt.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN: Het plan om de eerste leening af te lossen is toch van het Gemeentebestuur zelf uitgegaan? Het was toch niet het gevolg van den aandrang der Maatschappij?

De *Burgemeester:* Eerst was men daarop niet bedacht; maar nadat de zaak op verschillende manieren is besproken, is men op de gedachte gekomen schuld te converteren.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN: Ik bedoel, dat het geene conditie was van de Maatschappij.

De *Burgemeester:* Neen.

Niets meer aan de orde van den dag zijnde, wordt de vergadering geslotan.

Tweede vergadering.

Vergadering van Woensdag, 28 *Januarij* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 26 December ll., n°. 37, houdende beschikking op *het beroep van J. P. van Gendt, te Elden, gemeente Elst, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van* 3 *September* 1873, *waarbij, met bekrachtiging van een besluit van den Raad van Elst van* 25 *Augustus te voren, voor zooveel betreft de toelating van drie andere tot leden van den Raad verkozen personen, — is verklaard, dat J. P. van Gendt niet als lid van den Raad kan worden toegelaten* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 380, 381).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van J. P. van Gendt, te Elden, gemeente Elst, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, dd. 3 September 1873, n°. 34, waarbij, met bekrachtiging van een besluit van den Raad van Elst van 25 Augustus 1873, voor zooveel betreft de toelating van drie andere tot leden van den Raad verkozen personen, is verklaard, dat J. P. van Gendt niet als lid van den Raad kan worden toegelaten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 November 1873, n°. 66;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 19 December 1873, n°. 164, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat in de gemeente Elst voor de inlevering der stembriefjes, verdeeld in de drie afdeelingen Elst, Lent en Elden, op 15 Julij ll., behalve de stemming tot vervulling van vier gewone vacaturen eene stemming is gehouden ter vervulling eener buitengewone vacature;

dat bij de laatstbedoelde stemming zijn uitgebragt 181 geldige stemmen;

dat van die 181 stemmen uitgebragt zijn op J. P. van Gendt 79, op J. van Kortenhof 35 en op P. A. Reijers 35 stemmen, terwijl de overige stemmen in kleinere getallen over andere personen verdeeld waren;

dat door het Stembureau alstoen is bepaald, dat tusschen de drie genoemde personen eene herstemming zoude plaats hebben;

dat bij die herstemming, op 29 Julij gehouden, zijn uitgebragt 115 stemmen, waarvan 45 op J. P. van Gendt, 36 op J. van Kortenhof, 34 op P. A. Reijers;

dat daarop eerstgenoemde is verkozen verklaard;

dat bij den Gemeenteraad is ingediend een bezwaarschrift van ingezetenen van Lent, waarbij werd aangevoerd, dat aan het Stembureau te Lent gestemd was volgens eene voor het jaar 1872 opgemaakte kiezerslijst, ten gevolge waarvan zes stemgeregtigden niet tot de onderwerpelijke stemming waren toegelaten;

dat de Gemeenteraad evenwel op 25 Augustus besloten heeft, behalve drie der personen, gekozen tot vervulling van gewone vacaturen, wier geloofsbrieven waren ingekomen, ook J. P. van Gendt toe te laten, op grond, dat ook op diens verkiezing de plaats gehad hebbende afwijzing van zes stembevoegden van geen invloed kon zijn geweest;

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland, met dit besluit in kennis gesteld, nadere berigten hebben ingewonnen, waaruit blijkt, dat de oproepingsbrieven zijn bezorgd volgens de in 1873 opgemaakte kiezerslijst;

dat bij de eerste stemming, niet alleen te Lent, maar ook te Elten, gebruikt is de kiezerslijst van 1872, en daarop voor Lent en voor Elden respectivelijk 11 en 7 personen voorkwamen, die op de lijsten van 1873 niet worden teruggevonden, en daarentegen op de kiezerslijsten voor 1873 voor genoemde afdeelingen 8 en 2 nieuwe kiesbevoegden voorkomen; dat bij de herstemming is gestemd volgens de kiezerslijsten van 1873;

dat daarop Gedeputeerde Staten, bij besluit van 3 September, ambtshalve uitspraak doende, het raadsbesluit van 25 Augustus hebben bekrachtigd, voor zooveel betreft de toelating der drie overige personen, maar verklaard hebben, dat J. P. van Gendt niet kon worden toegelaten, omdat op zijne verkiezing de begane informaliteit invloed had kunnen uitoefenen;

dat Gedeputeerde Staten dit teregt hebben aangenomen;

dat toch, indien de zes afgewezen stemmen waren uitgebragt, zij hadden kunnen vallen hetzij op J. van Kortenhof, hetzij op P. A. Reijers, waardoor niet beiden, maar slechts één van hen in herstemming zou zijn gekomen, terwijl, zoo dat het geval ware geweest, de stemmen, nu bij de herstemming op deze beide personen uitgebragt, op één van hen hadden kunnen vallen, en waarvan het gevolg zou geweest zijn, dat deze en niet J. P. van Gendt zou verkozen geweest zijn;

dat daarenboven van de 18 personen die voorkwamen op de kiezerslijsten van 1872, maar niet meer op die van 1873, blijkens een ingesteld onderzoek, 3 aan de stemming hebben deelgenomen, en dat ook dit op den uitslag der stemming van invloed heeft kunnen zijn;

dat derhalve de Gemeenteraad ten onregte J. P. van Gendt als Raadslid heeft toegelaten;

Gelet op de wet van 7 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 37) en de wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 3 September 1873, n°. 34, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 26 December 1873.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 26 December ll., n°. 38, houdende beschikking op *het beroep van den Gemeenteraad van Elst van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van* 3 *September* 1873, *waarbij, met bekrachtiging van een besluit van den Raad van Elst van* 25 *Augustus te voren, voor zooveel betreft de toelating van drie andere tot leden van den Raad verkozen personen, is verklaard, dat J. P. van Gendt niet als lid van den Raad kan worden toegelaten* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 380, 381).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Elst van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 3 September 1873, n°. 34, waarbij, met bekrachtiging van een besluit van den Raad van Elst van 25 Augustus 1873, voor zooveel betreft de toelating van drie andere, tot leden van den Raad verkozen personen, is verklaard, dat J. P. van Gendt niet als lid van den Raad kan worden toegelaten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 November 1873, n°. 63;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 December 1873, n°. 165, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat in de gemeente Elst, voor de inlevering der stembriefjes verdeeld in de drie

afdeelingen Elst, Lent en Elden, op 15 Julij ll., behalve de stemming tot vervulling van vier gewone vacaturen, eene stemming is gehouden ter vervulling eener buitengewone vacature;

dat bij de laatstbedoelde stemming zijn uitgebragt 181 geldige stemmen;

dat van die 181 stemmen uitgebragt zijn op J. P. van Gendt 79, op J. van Kortenhof 35 en op P. A. Reijers 35 stemmen, terwijl de overige stemmen in kleinere getallen over andere personen verdeeld waren;

dat door het Stembureau alstoen is bepaald, dat tusschen de drie genoemde personen eene herstemming zoude plaats hebben;

dat bij die herstemming, op 29 Julij gehouden, zijn uitgebragt 115 stemmen, waarvan 45 op J. P. van Gendt, 36 op J. P. van Kortenhof en 34 op P. A. Reijers;

dat daarop eerstgenoemde is verkozen verklaard;

dat bij den Gemeenteraad is ingediend een bezwaarschrift van ingezetenen van Lent, waarbij werd aangevoerd, dat aan het Stembureau te Lent gestemd was volgens eene voor het jaar 1872 opgemaakte kiezerslijst, ten gevolge waarvan zes stemgeregtigden niet tot de onderwerpelijke stemming waren toegelaten;

dat de Gemeenteraad evenwel op 25 Augustus besloten heeft, behalve drie der personen, gekozen ter vervulling van gewone vacaturen, wier geloofsbrieven waren ingekomen, ook J. P. van Gendt toe te laten, op grond, dat ook op diens verkiezing de plaats gehad hebbende afwijzing van zes stembevoegden van geen invloed kon zijn geweest;

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland, met dit besluit in kennis gesteld, nadere berigten hebben ingewonnen, waaruit blijkt, dat de oproepingsbrieven zijn bezorgd volgens de in 1873 opgemaakte kiezerslijst; dat bij de eerste stemming, niet alleen te Lent, maar ook te Elden, gebruikt is de kiezerslijst van 1872, en daarop voor Lent en voor Elden respectivelijk 11 en 7 personen voorkwamen, die op de lijsten van 1873 niet worden teruggevonden, en daarentegen op de kiezerslijsten voor 1873 voor genoemde afdeelingen 8 en 2 nieuwe kiesbevoegden voorkomen; dat bij de herstemming is gestemd volgens de kiezerslijst van 1873;

dat daarop Gedeputeerde Staten, bij besluit van 3 September ambtshalve uitspraak doende, het raadsbesluit van 25 Augustus hebben bekrachtigd, voor zooveel betreft de toelating der drie overige personen, maar verklaard hebben, dat J. P. van Gendt niet kon worden toegelaten, omdat op zijne verkiezing de begane informaliteit invloed had kunnen uitoefenen;

dat Gedeputeerde Staten dit teregt hebben aangenomen;

dat toch, indien de zes afgewezen stemmen waren uitgebragt, zij hadden kunnen vallen, hetzij op J. van Kortenhof, hetzij op P. A. Reijers, waardoor niet beiden, maar slechts één van hen in herstemming zou zijn gekomen, terwijl, zoo dit het geval ware geweest, de stemmen, nu bij de herstemming op deze beide personen uitgebragt, op één van hen hadden kunnen vallen, waarvan het gevolg zou geweest zijn, dat deze en niet J. P. van Gendt zou verkozen geweest zijn;

dat daarenboven van de 18 personen, die voorkwamen op de kiezerslijsten van 1872, maar niet meer op die van 1873, blijkens een ingesteld onderzoek, 3 aan de stemming hebben deelgenomen, en dat ook dit op den uitslag der stemming van invloed heeft kunnen zijn;

dat derhalve de Gemeenteraad ten onregte J. P. van Gendt als Raadslid heeft toegelaten;

Gelet op de wet van 7 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 37) en de wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 3 September 1873, n°. 34, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 26 December 1873.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

3o. van den 27 December ll., n°. 18, houdende beslissing van *het geschil omtrent de aanwijzing der woonplaats van de krankzinnige Willempje Pijl, weduwe van Antonius Bruistens* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 423, 424).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beslissende in het geschil omtrent de aanwijzing der woonplaats van de krankzinnige Willempje Pijl, weduwe A. Bruistens;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 December 1873, n°. 70;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 10 December 1873, n°. 190, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Willempje Pijl, op 16 November 1828 te Alblasserdam geboren en op 16 September 1855 gehuwd met Antonie Bruistens, die op 24 Julij 1860 te Rotterdam aan boord van een schip is overleden, sedert dat tijdstip onafgebroken als huishoudster aan boord is gebleven bij haren stiefzoon Kees Bruistens, die als zetschipper op eene Keulsche aak vaart en geen bepaald domicilie heeft; dat hij tusschen Rotterdam, Kampen, Zwolle, 's Hertogenbosch, Luik en Maastricht heen en weder vaart en nergens langer blijft dan zijne belangen medebrengen;

dat Anna de Rooi, zuster der behoeftige, die Willempje reeds in Januarij 1873 te Rotterdam in een' opgewonden toestand had aangetroffen, door schipper Bruistens is uitgenoodigd in April ll. hare zuster, wier krankzinnigheid inmiddels was toegenomen, van boord af te halen;

dat Anna de Rooi dan ook met hare zuster op 5 April ll. per stoomboot van Zwolle naar Amsterdam is vertrokken, zonder dat de tusschenkomst der politie behoefde te worden ingeroepen, daar de krankzinnige toen bedaard was en vrijwillig medeging, het bewustzijn hebbende, dat zij in geneeskundige behandeling zou worden opgenomen;

dat zij echter den volgenden dag weder zoodanig dol was, dat zij door twee mannen moest worden vastgehouden, en in dien toestand den volgenden dag, zijnde 7 April, naar het Buiten-gasthuis ter verpleging werd overgebragt;

dat zij daarna is opgenomen in het gestictit Meerenberg;

dat al de betrokken gemeentebesturen ontkennen tot de betaling der verplegingskosten gehouden te zijn;

dat de behoeftige sedert vele jaren, immers sedert den dood van haren echtgenoot in 1860, voortdurend en onafgebroken verblijf houdende op het Keulsche aakschip van haren stiefzoon, die daarmede heen en weder voer, blijkbaar in geene gemeente vaste woonplaats heeft gehad;

dat zij, vóór zij dat schip verliet, reeds krankzinnig was; dat zulks blijkt uit de voor den Regter in het eerste kanton van Amsterdam onder eede afgelegde verklaring van Anna de Rooi, geboren Pijl, zuster der behoeftige, en uit de mededeeling van schipper Kees Bruistens aan het Gemeentebestuur van Amsterdam;

dat derhalve geene gemeente als de woonplaats der krankzinnige tijdens hare opneming in een krankzinnigengesticht is aan te wijzen;

Gezien de wet van 28 Junij 1354 (*Staatsblad* n°. 100), zoo als die is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten van overbrenging naar en verpleging in een krankzinnigengesticht van Willempje Pijl, weduwe A. Bruistens, door het Rijk zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 27 December 1873.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 25 December 1873 (*Staatsblad* n°. 196*a*), *tot ongegrondverklaring van het door C. P. J. Snoek, te Amsterdam, ingesteld beroep tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland van* 30 *April* 1873, *n°.* 4, *waarbij, met afwijzing der reclame van den oudste zijner drie zonen, Philippus Frederik, tot vrijstelling van de nationale militie wegens broederdienst, de uitspraak van den Militieraad in het eerste militiedistrict van genoemde provincie, die hem voor de dienst heeft aangewezen, wordt gehandhaafd* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 278—280).

Het rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken luidt aldus:

N°. 224*a*.
4de Afdeeling.
MILITIE EN SCHUTTERIJEN.

Aan den Koning.

's Gravenhage, 26 November 1873.

Het behaagde Uwer Majesteit mij om consideratiën en advies te doen toekomen een advies van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, van 8 Julij ll., n°. 42.

Dit advies betreft het door C. P. J. Snoek, te Amsterdam, ingesteld beroep tegen

eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd. 30 April ll., n°. 4, omtrent zijn zoon Philippus Frederik, loteling voor de ligting der nationale militie van dit jaar.

Deze loteling, de oudste zijner drie zonen, verscheen op 15 Maart ll. voor den Militieraad, doch verzocht en verkreeg toen uitstel zijner zaak tot de tweede zitting van dien Raad. In die zitting, op 15 April ll., werd overgelegd een bewijs, dat de tweede, in 1856 geboren broeder als vrijwilliger in dienst was; het bleek echter tevens, dat hij eerst op 28 Maart dezes jaars in dienst was getreden. De Militieraad wees den loteling voor de dienst aan, op grond, dat de aangevoerde reden van vrijstelling niet bestond op 15 Maart, toen de loteling voor den Militieraad geroepen en ook verschenen was.

De vader van den loteling kwam tegen deze uitspraak vruchteloos in beroep bij Gedeputeerde Staten van Noordholland, en verzoekt thans daartegen voorziening bij Uwe Majesteit.

De Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, is van oordeel, dat de loteling regt op vrijstelling heeft en adviseert Uwe Majesteit in dien zin te beslissen bij eene uitspraak, waarvan het ontwerp aldus luidt:

»Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

"Beschikkende op het beroep, door C. P. J. Snoek, te Amsterdam, bij Ons ingesteld van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 30 April 1873, n°. 4, betreffende de nationale militie;

"Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Julij 1873, n°. 42;

"Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van

"Overwegende:

"dat de appellant heeft drie zonen, waarvan de oudste, Philippus Frederik Snoek, is loteling van dit jaar voor de nationale militie uit de gemeente Amsterdam;

"dat deze loteling den 15 Maart 1873 voor den Militieraad is verschenen; doch dat toen de behandeling zijner zaak op zijn verzoek is verdaagd tot de tweede zitting van den Militieraad; dat in die tweede zitting, op 15 April 1873, door den loteling het bewijs is overgelegd, dat zijn in 1856 geboren broeder Joachim Frederik sedert 28 Maart 1873 als vrijwilliger bij het leger hier te lande diende; dat de Militieraad evenwel geoordeeld heeft deze broederdienst niet als reden van vrijstelling in aanmerking te mogen nemen, omdat zij niet bestond op het tijdstip van 15 Maart, toen de loteling voor den Militieraad geroepen en ook verschenen is; dat daarop de vader van den loteling in beroep gekomen is bij Gedeputeerde Staten van Noordholland, die zijn bezwaar ongegrond verklaard hebben, uit overweging, dat, volgens art. 54 der wet op de nationale militie, elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd; dat in dit geval de vrijstelling moet geacht worden te zijn aangevraagd in de eerste zitting van den Militieraad, op 15 Maart, en dat toen de reden van vrijstelling niet bestond;

"dat de vader van den loteling van deze uitspraak bij Ons in hooger beroep gekomen is;

"dat, volgens art. 54 der wet op de nationale militie, elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd;

"dat met dit tijdstip bedoeld is de zitting van den Militieraad, zoo als blijkt uit de tijdens de behandeling der wet tusschen de Regering en de Staten-Generaal gewisselde stukken;

"dat de zaken, betreffende vrijstelling van de militie, wel volgens art. 91 der wet

in den regel in de eerste zitting van den Militieraad worden beslist, maar toch volgens art. 92 ook in de tweede zitting kunnen worden afgedaan;

"dat, wanneer dit plaats heeft, de aanvrage om vrijstelling nog aanhangig is in de tweede zitting van den Militieraad, totdat die Raad uitspraak doet; dat het dus, om de vrijstelling te verleenen, voldoende is, dat de reden tot vrijstelling besta op het oogenblik, waarop die uitspraak gedaan wordt;

"dat ook art. 51, n°. 8, der wet aanwijst, dat de Militieraad bij het doen zijner uitspraak in aanmerking heeft te nemen de positie van den loteling, zoo als die tijdens het doen der uitspraak is; en dat dit bij de memorie van toelichting omtrent genoemd artikel door de Regering uitdrukkelijk verklaard is het stelsel der wet te zijn;

"dat de zaak van den loteling Philippus Frederik Snoek door den Militieraad is afgedaan in zijne tweede zitting, op 15 April 1873; dat destijds de in 1856 geboren broeder van den loteling in dienst was, en dat het bewijs hiervan aan den Militieraad is overgelegd;

"dat de Militieraad derhalve vrijstelling wegens broederdienst had behooren te verleenen, en Gedeputeerde Staten van Noordholland ten onregte het tegen de uitspraak van den Militieraad ingebragte bezwaar ongegrond verklaard hebben;

"Gelet op de aangehaalde artikelen, alsmede op artt. 48, 49, 50, 53, 103 en 104 der wet op de nationale militie;

"Hebben goedgevonden en verstaan:

"met vernietiging der uitspraken, door den Militieraad in het eerste district van Noordholland en door Gedeputeerde Staten van Noordholland omtrent den loteling Philippus Frederik Snoek gedaan, dien loteling vrij te stellen van de dienst bij de nationale militie wegens broederdienst.

"Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur".

De Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, huldigt bij dit advies de leer, dat vrijstelling van de militiedienst ook in de tweede zitting van den Militieraad kan worden aangevraagd: een gevoelen in strijd niet alleen met de sedert de invoering der wet gevolgde beginselen, maar naar mijn inzien ook met de stellige bepaling der wet.

Art. 91 der wet beveelt, dat in de eerste zitting uitspraak wordt gedaan omtrent de lotelingen, die redenen van vrijstelling hebben ingediend. De eisch is dus, dat de reden van vrijstelling in die zitting, tot het doen van uitspraak bestemd, aangevraagd worde en, volgens art. 54 der wet, op dat oogenblik besta. Werd zoodanige aanvraag nog in de tweede zitting toegelaten, dan kan de uitspraak, in de laatste zinsnede van art. 91 bevolen, niet geschieden. Art. 92 bestemt de tweede zitting tot het doen van uitspraak omtrent alle in de eerste zitting niet afgedane zaken, dus omtrent vrijstelling, waarvoor de reden bestond tijdens, en die was aangevraagd in de eerste zitting, doch waaromtrent toen geene beslissing is genomen.

Ten gevolge van het door den Militieraad in deze zaak bewilligd uitstel, verkreeg de belanghebbende gelegenheid als reden van vrijstelling een feit te doen gelden, hetwelk nog niet bestond op dat oogenblik, waarop het, volgens art. 54, moest hebben bestaan, zou het, volgens art. 91, als reden van vrijstelling mogen aangenomen zijn.

Op deze gronden moet ik Uwe Majesteit adviseren, de door den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, voorgedragen uitspraak niet te bekrachtigen, maar in stede daarvan de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland te handhaven en daartoe het besluit te nemen, waarvan het ontwerp hierbij eerbiedig Uwer Majesteit ter goedkeuring wordt aangeboden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
GEERTSEMA.

Het daarop gevolgd Koninklijk besluit is van dezen inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door C. P. J. Snoek, te Amsterdam, bij Ons ingesteld tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, van 30 April 1873, n°. 4, waarbij, met afwijzing der reclame van den oudste zijner drie zonen, Philippus Frederik, tot vrijstelling van de nationale militie wegens broederdienst, de uitspraak van den Militieraad in het eerste militie-district van genoemde provincie, die hem voor de dienst heeft aangewezen, wordt gehandhaafd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord (advies van 8 Julij ll., n°. 42);

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 Novem-1873, n°. 224*a*, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat des adressants zoon Philippus Frederik, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, op 15 Maart ll. in de eerste zitting van den Militieraad verschenen, uitstel van de behandeling zijner zaak tot de tweede zitting van dien Raad verzocht en verkreeg;

dat bij die behandeling in de tweede zitting, op 15 April ll., het bewijs is overgelegd, dat des lotelings jongere broeder als vrijwilliger in dienst was, doch tevens bleek, dat deze broeder eerst op 28 Maart dezes jaars in dienst was getreden;

dat de Militieraad den loteling voor de dienst aanwees, op grond, dat de aangevoerde reden van vrijstelling niet bestond op 15 Maart, het tijdstip, toen de loteling voor den Militieraad geroepen en ook verschenen was;

dat zijn vader, van deze uitspraak bij Gedeputeerde Staten vruchteloos in beroep gekomen, nu laatstelijk tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Ons nadere voorziening heeft verlangd;

dat, volgens art. 54 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd;

dat, volgens art. 91 dezer wet, de eerste zitting van den Militieraad bestemd is tot het doen van uitspraak omtrent de lotelingen, die redenen van vrijstelling hebben ingediend, en hieruit volgt, dat de aanvraag om vrijstelling in de eerste zitting moet geschieden;

dat de reden van vrijstelling, daargelaten of ze in de eerste of in de tweede zitting ingediend zij, niet bestond op het tijdstip, daartoe door de wet aangewezen, dat is de eerste zitting van den Militieraad;

dat in de tweede zitting van den Raad, ingevolge art. 92 der wet, behalve omtrent hen, die als plaatsvervanger of als nommerverwisselaar verlangen op te treden, nog uitspraak kan gedaan worden uitsluitend omtrent de in de eerste zitting niet afgedane zaken, dus omtrent vrijstelling, in de eerste zitting aangevraagd, doch onbeslist gelaten;

dat aan de laatste zinsnede van art. 51 der wet tegen deze gronden geene bedenking kan ontleend worden, omdat de uitspraak van den Militieraad nooit kan rusten op redenen van vrijstelling, ontstaan na het hierboven aangeduid oogenblik;

dat derhalve de uitspraak van den Militieraad, waarbij des adressants zoon voor de dienst is aangewezen, teregt door Gedeputeerde Staten van Noordholland is gehandhaafd;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de voorgemelde uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 30 April ll., n°. 4, het door den adressant daartegen bij Ons ingesteld beroep te verklaren ongegrond (1).

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* en te gelijk met het rapport van Onzen genoemden Minister in de *Staatscourant* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 25 December 1873.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
GEERTSEMA.

Uitgegeven den *achtsten* Januarij 1874.
De Minister van Justitie,
DE VRIES.

---

(1) Op denzelfden dag is met betrekking tot den adressant genomen het volgende Koninklijk besluit:

25 Dec. 1873.
N°. 28 *bis.*

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordragt van Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog, van 26 November 1873, n°. 224*b*, 4de Afdeeling, en van den 20 December 1873, n°. 68P, betreffende een adres van C. P. J. Snoek, te Amsterdam, houdende verzoek, dat aan zijn zoon Philippus Frederik, voor de dienst aangewezen loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, ontheffing van de werkelijke dienst worde verleend;

Gezien Ons besluit van heden, n°. 28, waarbij de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, houdende aanwijzing voor de dienst van des adressants zoon Philippus Frederik, is gehandhaafd;

Overwegende:

dat de loteling de oudste is eener familie van drie zonen;

dat de op hem volgende broeder zich aanbood vrijwillig in dienst te treden, ten einde zijn ouderen broeder eene reden van vrijstelling van de dienst te geven;

dat de vader bezwaar maakte daartoe zijne toestemming te verleenen;

dat de loteling in de eerste zitting van den Militieraad, op 15 Maart ll., kennis gaf van het voornemen zijns broeders om in krijgsdienst te treden en uitstel der behandeling zijner zaak tot de tweede zitting verzocht en verkreeg om het bewijs van dienst van zijn broeder in te leveren;

dat zijn vader, door dit uitstel in de meening gebragt, dat het in dienst treden van den jongeren broeder den ouderen nog van de dienst kon bevrijden, zijne toestemming verleende;

dat de jongere broeder daarop eene vrijwillige verbindtenis bij het leger hier te lande aanging;

dat in de tweede zitting van den Militieraad het bewijs werd overgelegd, dat de jongere broeder op 28 Maart ll. vrijwillig in dienst was getreden;

dat de Militieraad den loteling teregt voor de dienst aanwees, op grond, dat de reden van vrijstelling tijdens de aanvraag in de eerste zitting niet bestond;

dat, ware het uitstel der behandeling van de zaak des lotelings niet verleend en deze

5o. van den 2 dezer, nº. 3, houdende beschikking op *het beroep van Lammert Lammers c. s., landeigenaren te Zeijen, gemeente Vries, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij de veldweg, loopende van Ter Aard, oostelijk van Zeijen, is gebragt op den legger der openbare wegen in de gemeente Vries* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 402 –404).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Lammert Lammers *c. s.*, landbouwers en land-eigenaars te Zeijen, gemeente Vries, van beschikkingen van Gedeputeerde Staten van Drenthe, van 11 Februarij 1873, nº. 57, en 11 Maart daaraanvolgende, nº. 7, waarbij een veldweg in die gemeente tot openbaar gebruik is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 December 1873, nº. 57;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 24 December 1873, nº. 243, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat het Gemeentebestuur van Vries heeft geweigerd te voldoen aan het verzoek van eenige ingezetenen uit het gehucht Ter Aard, om een weg, loopende van genoemd gehucht, oostelijk langs Zeijen, noordwaarts op tot dáár, waar hij valt in den publieken

---

in de eerste zitting van den Militieraad tot de dienst aangewezen, de vader zijne toestemming tot de vrijwillige verbindtenis van den jongeren broeder niet zou hebben gegeven;

dat het in dit bijzonder geval niet billijk zou zijn, ook den oudsten broeder tot de dienst te verpligten;

Gezien art. 127, tweede zinsnede, der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* nº. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1º. aan Philippus Frederik Snoek, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, voor de gemeente Amsterdam, ontheffing van de werkelijke dienst voor zijn ganschen diensttijd te verleenen;

2º. te bepalen, dat genoemde loteling niet in persoon aan de militaire autoriteit zal worden afgeleverd, maar dat zijne inlijving enkel op overgifte van den staat model nº. 19, voorgeschreven bij art. 45 van Ons besluit van 8 Mei 1862 (*Staatsblad* no. 46), zal geschieden.

Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog zijn belast met de uitvoering van dit besluit, dat in de *Staatscourant* zal worden geplaatst en aan den Raad van State in afschrift zal worden medegedeeld.

Het Loo, den 25 December 1873.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
GEERTSEMA.

De Minister van Oorlog,
WEITZEL.

weg van Zeijen naar Vries, te brengen op de tabel, naar art. 3 van het reglement op de wegen en voetpaden op te maken;

dat Gedeputeerde Staten den 11 Februarij 1873, ingevolge art. 4 van het reglement, eene beslissing hebben gegeven, en hebben verklaard, dat de omschreven weg is een weg, als bedoeld wordt in art. 1 van het reglement, en dat die dus op de tabel, naar art. 3 op te maken, behoort; dat de tegenwoordige appellanten dadelijk daarop van Gedeputeerde Staten de intrekking van dat besluit hebben verzocht;

dat Gedeputeerde Staten, onder dagteekening van 11 Maart, hebben verklaard bij hunne resolutie van 11 Februarij te blijven volharden;

dat appellanten toen den 20 Maart daaraanvolgende Onze voorziening tegen die beslissing van Gedeputeerde Staten hebben ingeroepen;

dat het beroep kan geacht worden ingesteld te zijn binnen den bij het reglement gegeven termijn, daar de appellanten dadelijk na het besluit van 11 Februarij, hoewel hun dit niet was medegedeeld, de intrekking daarvan hebben verzocht, en de daarop gevolgde beschikking van Gedeputeerde Staten van 11 Maart dus kan aangemerkt worden als het definitieve besluit, waartegen het beroep is gerigt;

dat echter in den tegenwoordigen stand van het geschil Onze beslissing door deze appellanten nog niet kan worden gevraagd;

dat toch, volgens het Drentsche reglement op de wegen en voetpaden, de tabellen, zoowel de suppletoire als de nieuwe, voorloopig moeten worden opgemaakt door de veenschapsbesturen of door de gemeentebesturen;

dat, wanneer dan twijfel of geschil bestaat, of een weg, voetpad of voorwerp op de tabel behoort gebragt te worden, Gedeputeerde Staten beslissen, behoudens hooger beroep op Ons;

dat, na deze preparatoire handeling, de tabellen aan het publiek worden bekend gemaakt en aan belanghebbenden wordt toegelaten hunne bezwaren daartegen in te brengen eerst bij het Veenschapsbestuur of den Gemeenteraad, daarna bij Gedeputeerde Staten;

dat eindelijk, wanneer de tabellen door Gedeputeerde Staten zijn vastgesteld, particuliere belanghebbenden worden toegelaten om hunne bezwaren daartegen bij Ons in te brengen;

dat het hooger beroep, waarvan in art. 4 sprake is, uit den aard der zaak, alleen kan ingesteld worden door de gemeente- of veenschapsbesturen, die dan nog alleen partij in de zaak zijn;

dat particuliere belanghebbenden zich in dat, krachtens art. 4 ingesteld beroep kunnen voegen en kunnen verzoeken, dat ook hunne bijzondere regten en belangen te dier gelegenheid mogen worden overwogen; maar dat zij, wanneer de besturen in de beslissing van Gedeputeerde Staten berusten, uit eigen hoofde niet in beroep kunnen komen;

dat de bedoeling van het reglement om aan particuliere belanghebbenden het regt van beroep op Ons eerst toe te kennen, nadat de tabel door Gedeputeerde Staten, ingevolge art. 5, is vastgesteld, ook kan blijken uit het verschil van uitdrukkingen, gebezigd in art. 4 en in de vijfde zinsnede van art. 5 van het reglement;

dat toch in eerstgenoemd artikel alléén gezegd wordt: „behoudens hooger beroep", terwijl in art. 5 uitdrukkelijk bepaald wordt: „dat het beroep dan ook voor belanghebbenden openstaat";

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Drenthe, goedgekeurd bij Ons besluit van 5 Augustus 1868, n°. 55 (*Provinciaal blad* van 1868, n°. 31);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 2 Januarij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

6o. van den 12 dezer, n°. 6, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Oirsbeek van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit, bepalende de jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer te Doenrade op ƒ* 300 (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 451, 452).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Oirsbeek van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, dd. 16 Mei ll., 1ste Afdeeling, A., litt. 2567/5, F. 1, waarbij aan het raadsbesluit van den 29 Augustus 1872, bepalende de jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer bij de openbare lagere school te Doenrade op ƒ 300, de goedkeuring werd onthouden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 December 1873, no. 77;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 7 Januarij 1874, n°. 200, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Limburg, bij besluit van 24 Mei 1861, hebben goedgekeurd, dat art. 20 der wet op het lager onderwijs van toepassing werd verklaard op de openbare lagere school te Doenrade;

dat Gedeputeerde Staten, op grond, dat het gemiddeld aantal kinderen, dat die school bezoekt, 43 bedroeg, de vroeger verleende goedkeuring hebben ingetrokken bij hun besluit van 19 Januarij 1872;

dat de Gemeenteraad, bij besluit van 29 Augustus 1872, aan Gedeputeerde Staten verzocht art. 20 alsnog van toepassing te verklaren en de jaarwedde van den Onderwijzer vast te stellen op ƒ 300;

dat Gedeputeerde Staten, nadat zij den Gemeenteraad hadden uitgenoodigd de jaarwedde van den Onderwijzer, die inmiddels den rang van Hoofd-Onderwijzer had verkregen, alsnog op ƒ 400 vast te stellen, maar deze had geweigerd daartoe over te gaan, — bij besluit van 16 Mei ll., hunne goedkeuring onthielden aan het raadsbesluit tot vaststelling van de jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer op ƒ 300;

dat de Gemeenteraad, van dat besluit bij Ons in hooger beroep gekomen, verzoekt,

dat, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, art. 20 der wet op het lager onderwijs weder van toepassing worde verklaard, en de bij raadsbesluit van 29 Augustus 1872 vastgestelde jaarwedde van *f* 300 worde goedgekeurd;

dat art. 20 der wet op het lager onderwijs slechts betreft scholen, door een gering getal kinderen bezocht;

dat hier dat getal niet onbeduidend is en in de laatste jaren belangrijk is toegenomen;

dat in die omstandigheden geene termen aanwezig waren om de bepaling van voormeld art. 20 langer op de openbare school van lager onderwijs te Doenrade toe te passen, en derhalve de jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer op minstens *f* 400 zal behooren te worden vastgesteld;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, van 16 Mei ll., 1ste Afdeeling, litt. 2567/5, F. 1, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 12 Januarij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van het Bestuur van het Heemraadschap van Mark en Dintel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van* 2 *October* 1873, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting van dat Heemraadschap voor* 1874.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Mijne Heeren! Naar aanleiding van art. 106, litt. *h*, van het reglement voor het Heemraadschap van de Mark en Dintel, *Provinciaal blad van Noordbrabant* n°. 19, van 1859, onderwierp het Bestuur van het Heemraadschap, bij schrijven van 9 September 1873, aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten der provincie de door Hoofd-Ingelanden vastgestelde begrooting voor het dienstjaar 1874. Uit dat schrijven blijkt, dat het Bestuur van het Heemraadschap in April 1873 door Gedeputeerde Staten was uitgenoodigd te besluiten tot de uitvoering van zekere werken aan een gedeelte van de Mark boven Breda, aangegeven in een rapport van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat en waarvan volgens eene daarbij gevoegde begrooting de kosten geraamd waren op *f* 1400. Gedeputeerde Staten hadden te kennen gegeven, dat, indien die som niet werd uitgetrokken in de begrooting voor 1874, zij zich verpligt zouden zien, hunne goedkeuring aan die begrooting te onthouden. Het Heemraadschaps-bestuur antwoordde nu daaromtrent bij zijn schrijven van 9 September

1873, dat het gemeend had aan het verzoek van Gedeputeerde Staten niet te mogen voldoen, omdat naar zijn inzien geene wettelijke verpligting tot onderhoud van de waterleiding „de Mark boven Breda" berustte; zijnde de gronden voor die meening breedvoerig uiteengezet in zijne missives aan Gedeputeerde Staten van 14 Mei en 4 November 1872.

Deze missives zijn te vinden in eene verzameling van stukken betreffende de Mark boven Breda, op last van Hoofd-Ingelanden van Mark en Dintel gedrukt en bij eene later te vermelden memorie door het Heemraadschaps-bestuur aan deze Afdeeling ingezonden. In die verzameling komt in de eerste plaats voor een schrijven, door de gemeentebesturen van Prinsenhage, Teteringen en Ginneken en Bavel aan het Heemraadschaps-bestuur gerigt den 12 December 1871. Die gemeentebesturen klagen over ondiepten in de Mark boven Breda, ten gevolge waarvan de daarop uitwaterende landen door overstroomingen geteisterd worden, en verzoeken, dat die ondiepten zullen worden opgeruimd door het Heemraadschap, dat, zoo zeggen de gemeentebesturen, voor het verschaffen van uitwatering van alle de op de rivier de Mark loozende gemeenten eene belasting heft en alzoo moet zorg dragen, dat de middelen van water-afvoer aan de vereischten voldoen.

Daarop volgt een antwoord van het Heemraadschaps-bestuur van 29 Januarij 1872. Het geeft te kennen, dat het Heemraadschap volgens zijne instelling slechts heeft te zorgen voor het bevaarbare kanaal de Mark en Dintel, van de sassen of sluiswerken van den mond der Dintel af tot aan de haven te Breda, maar niet te maken heeft met de vele kleine onbevaarbare en onvlotbare riviertjes en beekjes, die er in uitloopen, waaronder het Bestuur ook de Mark boven Breda rekent. Het Bestuur wijst er op, dat, volgens art. 577 van het Burgerlijk Wetboek, alleen de bevaarbare rivieren aan den Staat behooren, zoodat de Staat aan het Heemraadschap niet anders heeft kunnen afstaan dan de bevaarbare rivier Mark en Dintel; voorts dat art. 15 van de publicatie van het Departementaal Bestuur van Braband van 13 December 1804, waarbij het Heemraadschap is opgerigt, zegt, dat het Heemraadschap zich niet zal bemoeijen met de interieure directiën der inwaterende polders of havens. Het Bestuur zegt tot geene uitbreiding van het hem opgedragen beheer bevoegd te zijn, en meent, dat de verpligting tot onderhoud der bedoelde kleine riviertjes enz. rust op de gemeente- of polderbesturen.

Hierop volgt een schrijven van de bovengenoemde gemeentebesturen aan Gedeputeerde Staten van Noordbrabant. De gemeentebesturen voeren aan, dat in de publicatie van 1804 geene sprake is van een gedeelte der rivier Mark en Dintel, van den mond tot Breda, maar van die geheele rivier (dus ook boven Breda), welke rivier voor het bestaan van het Sas bijna van haren oorsprong af bevaarbaar is geweest; dat volstrekt niet beweerd wordt, dat het Heemraadschap zich zou hebben te bemoeijen met de interieure directie der uitwaterende polders en waterleidingen, maar alleen met de rivier de Mark; dat bij het Koninklijk besluit van 28 December 1824, waarbij de herdigting van de Mark en Dintel is bevolen, al de landen, boven Breda gelegen en op de Mark uitwaterende, in den aanslag voor het onderhoud der herdigting zijn opgenomen en dus aanspraak hebben, dat ook dat gedeelte der rivier door het Heemraadschap in goeden staat worde onderhouden.

Op dat schrijven van 4 April 1872 volgt een daaromtrent uitgebragt berigt van het Heemraadschaps-bestuur, gedagteekend 14 Mei 1872, dus de eerste der twee hierboven vermelde brieven. Tot ondersteuning hunner bewering, zegt het Heemraadschapsbestuur, voeren adressanten aan, dat het Heemraadschap belasting heft, voor het verschaffen van uitwatering, van alle op de Mark en Dintel loozende gemeenten; dat het derhalve moet zorgen, dat de middelen van water-afvoer aan de vereischten voldoen, en dat het van zijne verpligting dienaangaande wel overtuigd moet wezen, aangezien het sedert jaren de rivier de Mark beneden Breda behoorlijk laat opdiepen en in schouwbaren staat brengen. Maar, zegt het Heemraadschaps-bestuur, dit laatste doet

het Heemraadschap, omdat het volgens zijne instelling er toe verpligt is, tot instandhouding der scheepvaart op de hoofdrivier en om er het water uit al de kleine bovenriviertjes in te kunnen ontvangen. Uitbreiding van het beheer ligt buiten zijne bevoegdheid. Dat het Heemraadschap zich steeds beperkt heeft tot de rivier beneden Breda, bewijst, dat het zich tot iets anders ongehouden achtte; en de adressanten zouden steeds in verzuim geweest zijn, door die beperking toe te laten, indien zij onregtmatig was.

Dat de Mark vroeger bijna van haren oorsprong af in den zin van art. 577 van het Burgerlijk Wetboek bevaarbaar zou geweest zijn, ontkent het Heemraadschapsbestuur; bedoelt men eenige eeuwen vroeger, dan is het iets anders; maar bij menschen geheugenis is de Bovenmark niet bevaren geworden.

De bewering der adressanten, zegt het Heemraadschaps-bestuur, zou er toe leiden, dat alle rivieren, beeken enz., die haar water in de rivier de Mark en Dintel ontlasten, even als de hoofdrivier zelve, zouden moeten worden opgemaakt en jaarlijks schouwbaar opgeleverd; want al de gemeenten en polders, door die waterleidingen uitloozende, dragen bij in de zoogenaamde Saslasten.

Op deze stukken volgt in de bedoelde verzameling van gedrukte stukken een berigt, gedagteekend 20 September 1872, van den toenmaligen Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het zesde district. Deze stelt op den voorgrond, dat het Heemraadschap thans beheerscht wordt door het reglement van 3 November 1859, waarvan het art. 115 alle strijdige bepalingen in reglementen, ordonnantiën enz. buiten werking stelt. Hetgeen tot nu toe is geschied, zegt de Hoofd-Ingenieur, kan niet als bewijs worden aangevoerd, dat men aan zijne verpligtingen heeft voldaan; en dat de bezwaren of klagten niet vroeger zijn ingediend, kan niet als argument tegen de gegrondheid dier klagten gelden.

De Hoofd-Ingenieur merkt op, dat in art. 1 van het reglement van 1859, de grondwet van het Heemraadschap, gezegd wordt, dat het Heemraadschap bestaat uit de eigendommen, die overeenkomstig het Koninklijk besluit van 15 December 1824 bijdragen in de kosten van het Heemraadschap verschuldigd zijn; en dat onder de landen, die volgens art. 7 van dat Koninklijk besluit verpligt zijn omslagen te betalen, voorkomen onder de vijfde klasse de gemeenten Teteringen en Prinsenhage, en onder de zesde klasse de gemeente Ginneken en Bavel en de gemeenten Chaam en Baarle-Nassau. Die gronden, zegt hij, behooren dus tot het waterschap; en het Bestuur, dat bevoegd is er omslagen van te heffen, is ook verpligt hunne belangen waar te nemen, voor zooverre de afwatering betreft.

Het onderscheid tusschen bevaarbare en niet bevaarbare rivieren doet hier naar het oordeel van den Hoofd-Ingenieur niets ter zake. Immers niet de eigendom van de Mark en Dintel is aan het Heemraadschap opgedragen, maar het beheer over die rivier, daartoe waren de Staten bevoegd. Zelfs bij het departementaal besluit van 1804 wordt Breda als scheidingspunt niet genoemd; de haven van Breda schijnt in elk geval eene willekeurige scheiding te zijn, met het tegenwoordig reglement in strijd en op geenerlei vroeger besluit of reglement gebaseerd. Dat het onderhoud der hoofdrivier zich behoort uit te strekken tot de Belgische grenzen, volgt, zegt de Hoofd-Ingenieur, uit de gronden, onder het waterschap begrepen; daartoe behooren toch gedeelten der gemeenten Chaam en Baarle-Nassau, die hun water boven Breda op de Mark brengen en die dus geenerlei belang bij het waterschap zouden hebben, zoo de hoofdrivier niet verder werd onderhouden dan tot Breda. Het Heemraadschap is dan ook niet altijd van het tegenwoordige gevoelen geweest: het heeft, naar de Hoofd-Ingenieur meent, in 1846 of 1847 eene som van ƒ 2000 bijgedragen tot het doen van opruimingen in de Bovenmark.

Tot het onderhoud der neven-rivieren en leidingen, die, hetzij van de hooge gronden, hetzij van de polders water in de hoofdrivier brengen, kan het Waterschap, naar het inzien van den Hoofd-Ingenieur, niet verpligt worden, zoodat er geen vrees behoeft

te bestaan, dat de verpligtingen te zeer uitgebreid of de kosten te groot zouden worden.

Daarop volgt eindelijk de tweede der bovenvermelde brieven van het Heemraadschapsbestuur, die van 4 November 1872 aan Gedeputeerde Staten, geschreven naar aanleiding van het aan dat Bestuur medegedeelde berigt van den Hoofd-Ingenieur, zoo even vermeld. Hierin wordt gezegd, dat wel volgens art. 115 van het reglement van 1859 alle daarmede strijdige bepalingen, voorkomende in de destijds bestaande reglementen, octrooijen enz, zijn vervallen; maar dat in het departementaal besluit van 1804 en het Koninklijk besluit van 1824 een aantal met het reglement niet strijdige bepalingen voorkomen, die niet als vervallen kunnen beschouwd worden; dat toch b. v. de heffing der omslagen, het *quantum* der bijdragen van de verschillende polders en gronden, de heffing van vaart- en schutgelden, nergens anders geregeld zijn dan in die vroegere stukken; dat men dus op de geheele geschiedenis heeft te letten; dat nu uit de acte van oprigting van het Heemraadschap van 1804 duidelijk blijkt, dat dit ligchaam met de Mark boven Breda niets te maken heeft; dat toch daarin bij art. 9, betreffende de vaart- en schutgelden, het kanaal duidelijk is omschreven als bepaald tusschen den mond der rivier en den boom, die destijds voor de haven te Breda lag; dat hierin door het Koninklijk besluit van 1824 geene verandering gekomen is; dat ook Breda nimmer in het Heemraadschap is begrepen, hetgeen toch had moeten geschieden, indien het beheer zich uitstrekte tot de Belgische grens. Verder wordt gezegd, dat men bij het Koninklijk besluit van 1824 al de landen, wier water naar het hoofdkanaal wordt afgeleid, in het Heemraadschap heeft getrokken, omdat men meende, dat ze alle in meerdere of mindere mate bij het werk der herdigting belang hadden; dat zij in zes klassen zijn verdeeld, betalende verschillende bijdragen naar mate van hun belang; dat de landen beneden Breda betalen van *ƒ* 2.33^5 tot *ƒ* 0.25 per gemet, de hooge landen boven Breda *ƒ* 0.15; dat het minder belang dezer laatste landen is in aanmerking genomen bij dien lageren aanslag, maar dat zij overigens evenzeer voor hunne eigene uitwatering op het hoofdkanaal moeten zorgen als de lagere landen beneden Breda dit moeten doen; dat art. 1 van het reglement van 1859 bevestigt de in 1824 vastgestelde omschrijving der landen, die moeten bijdragen in de kosten van het Heemraadschap, waarmede altijd bedoeld wordt de kosten van aanleg en onderhoud der digtingswerken en van het bevaarbare kanaal tot den havenboom te Breda. Voorts wordt herhaald, dat alleen dit laatste aan het Heemraadschap heeft kunnen worden afgestaan, omdat de Staat van de onbevaarbare Mark boven Breda geen eigenaar of beheerder was.

Wat eindelijk betreft de door den Hoofd-Ingenieur vermelde bijdrage van *ƒ* 2000 van het Heemraadschap aan de gemeente Ginneken, wordt gezegd, dat deze na lange onderhandelingen, waarbij het Heemraadschap steeds zijne gehoudenheid tot uitdieping der Mark boven Breda heeft ontkend, eindelijk door het Heemraadschap is aangeboden onder voorbehoud van daartoe niet verpligt te zijn; en er wordt bij opgemerkt, dat de onderhandelingen geloopen hebben over het verdiepen en voortaan onderhouden van de Mark boven Breda, zoodat, al mogt er vroeger eenige verpligting op het Heemraadschap gerust hebben, het aannemen dier bijdrage zou moeten beschouwd worden als eene dading tusschen partijen ter vereffening hunner geschillen, waarop niet meer kan worden teruggekomen.

Dat is de hoofdinhoud der in 1871 en 1872 gevoerde en later gedrukte correspondentie betreffende de Mark boven Breda. In zijne missive van 9 September 1873, waarin, zoo als hierboven gezegd werd, naar de in die correspondentie voorkomende brieven van het Heemraadschaps-bestuur verwezen wordt, zegt dat Bestuur nu verder, dat het, ofschoon nog van hetzelfde gevoelen zijnde, evenwel bij de aanbieding der begrooting voor 1874 Hoofd-Ingelanden van de zaak heeft kennis gegeven. Het besluit, naar aanleiding daarvan door Hoofd-Ingelanden op 9 September 1873 genomen, wordt

overgelegd. Hoofd-Ingelanden overwegen daarin, dat het Heemraadschap, zoo als het is opgerigt bij het besluit van het Departementaal Bestuur van Braband van 13 December 1804 en bevestigd bij Koninklijk besluit van 15 December 1824, alleen beheer heeft over de rivier de Mark en Dintel, voor zoover die is gemaakt tot een kanaal tusschen den mond der rivier en den boom, in der tijd voor de haven te Breda liggende; dat, zoo er ook bijdragen gevorderd worden van de landen, die op de Boven-Mark uitwateren, dit evenzeer het geval is met de landen, die uitwateren op de Boven-Aa en andere onbevaarbare wateren, omdat die landen in 1824 geacht zijn bij de daarstelling der sluizen althans een middellijk belang te hebben, en dat toen de omslagen der verschillende gronden naar hun respectief belang zijn bepaald; dat, indien men het Heemraadschap nu ook niet met het onderhoud der bovenwateren wilde belasten, de grondslag der omslagen daarmede in geene verhouding zoude staan, en dat bij het maken van het reglement van 1859 zeker niet aan eene zoo groote verandering der inrigting van het Heemraadschap is gedacht.

Hoofd-Ingelanden verklaren derhalve, dat er geene termen zijn om aan de uitnoodiging van Gedeputeerde Staten te voldoen, en magtigen voor zooveel noodig het Bestuur, naar aanleiding van de artt. 7 en 9 der wet van 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102), zich tegen de verpligting tot onderhoud der Mark boven Breda in regten te verzetten.

Bij de overlegging van dit besluit zegt het Heemraadschaps-bestuur aan Gedeputeerde Staten, dat, indien zij niettemin van oordeel mogten blijven, dat het werk ten koste van het Heemraadschap moest worden verrigt, de weg tot beslissing duidelijk is aangewezen bij art. 9 der wet van 12 Julij 1855, waarbij de uitspraak aan de regterlijke magt is opgedragen. Het Bestuur vertrouwt dan ook, dat Gedeputeerde Staten zullen inzien, dat het niet-goedkeuren der begrooting ten gevolge van dit geschil onaannemelijk moet worden geacht.

Voor het geval, dat Gedeputeerde Staten mogten meenen dat bij art. 7 der wet van 12 Julij 1855 bedoeld besluit te moeten uitvaardigen, verzocht het Bestuur, naar aanleiding van art. 106 *f* van het reglement voor het Heemraadschap, goedkeuring op het laatste gedeelte van het besluit van Hoofd-Ingelanden, houdende magtiging op het Bestuur om zich zoo noodig tegen de verpligting van het Heemraadschap in regten te verdedigen.

Gedeputeerde Staten hebben bij besluit van 2 October, met aanhaling van de artt. 106, 109 en 115 van het reglement, hunne goedkeuring aan de begrooting onthouden, uit overweging, dat het Heemraadschap niet heeft voldaan aan de uitnoodiging om de vereischte som voor eenige werken aan een gedeelte der rivier de Mark boven Breda op de begrooting uit te trekken, als vermeenende tot het onderhoud van de Mark boven Breda niet verpligt te zijn; en dat de daarvoor aangevoerde bewijsgronden Gedeputeerde Staten niet hebben overtuigd, dat de zorg van het Heemraadschap bovenwaarts niet verder zou gaan dan de haven te Breda, en daarentegen uit het reglement van 1859 moet worden afgeleid, dat die, althans voor een behoorlijk onderhoud der hoofdrivier, de Mark, ten laste van het Heemraadschap, zich wel degelijk uitstrekt tot de Belgische grenzen.

Bij adres van 13 October 1873 heeft het Heemraadschap aan Zijne Majesteit den Koning verzocht, dat, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, de begrooting moge worden goedgekeurd. In dit adres wordt aangevoerd, dat Gedeputeerde Staten onbevoegd zijn hunne goedkeuring aan de begrooting te onthouden op den grond, waarop zij dit gedaan hebben; dat toch hier niet de vraag is, of het werk noodzakelijk is, maar of het Heemraadschap tot het ondernemen of doen verrigten er van verpligt is; dat deze twee zaken bij de artt. 7, 8 en 9 der wet van 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102) duidelijk van elkander zijn gescheiden, als zijnde bij art. 8 de beslissing omtrent de noodzakelijkheid van het werk aan Gedeputeerde Staten, behou-

dens beroep op den Koning, overgelaten, terwijl bij art. 9 de beslissing over de verpligting tot onderhoud is opgedragen aan de regterlijke magt.

Het Heemraadschap acht de genoemde wet ten deze zoo duidelijk, dat het zich ontslagen zou kunnen achten van het betoog, dat het tot het werk niet verpligt is; maar is, voor het geval, dat hierover anders mogt geoordeeld worden, bereid zijne gronden voor dit beweren later bij memorie in te dienen.

Op dit adres zijn Gedeputeerde Staten gehoord, bij wier ambtsberigt van 27 November 1873 worden overgelegd het hierboven vermelde schrijven van den vorigen Hoofd-Ingenieur in het zesde district van 20 September 1872, de door hem in Maart 1873 ingezonden begrooting van kosten van werken, aan de Boven-Mark uit te voeren, eene schetskaart, aanwijzende de aan het Heemraadschap contribuerende districten, en eene nota van den tegenwoordigen Hoofd-Ingenieur in het zesde district, gedagteekend 12 November 1873, waaruit blijkt, dat deze zich met het gevoelen van zijnen voorganger vereenigt.

Bij deze nota wordt een overzigt gegeven van de voornaamste bepalingen van het besluit van het Departementaal Bestuur van Braband van 13 December 1804, waarbij het Heemraadschap is opgerigt. Daaruit wordt afgeleid, dat, behalve de bevordering der scheepvaartbelangen, het besluit van 1804 ten doel heeft gehad aan het Heemraadschap op te dragen het beheer over het gedeelte van de Mark en Dintel, waarbij de contribuerende landen ten behoeve hunner water-ontlasting belang hadden, terwijl de contribuerende landen op zoodanige wijze werden aangewezen, dat zij zich uitstrekten omstreeks tot Breda, zoodat het daarboven gelegene het Heemraadschap niet aanging.

Verder wordt in de nota gezegd, dat bij het Koninklijk besluit van 15 December 1824 de contribuerende landen zijn uitgebreid tot aan de tegenwoordige Belgische grens en tevens in zes klassen verdeeld; en dat, terwijl overigens het doel van het Heemraadschap in beginsel bleef de verbetering en in-stand-houding van het gedeelte van de Mark en Dintel, waarbij de contribuerende landen belang hadden, die uitbreiding der contribuerende landen medebragt eene evenredige vergrooting van het gedeelte der rivier, aan het Heemraadschap in beheer opgedragen. De Hoofd-Ingenieur merkt hierbij nog op, dat de bewering van het Heemraadschaps-bestuur, dat het onbevoegd was zijn beheer uit te breiden, ofschoon volkomen juist, niet ter zake doet, omdat de uitbreiding van het beheer door hooger gezag is geschied; dat het regt der belanghebbenden op onderhoud van de Mark boven Breda niet door onbruik heeft kunnen vervallen, omdat het hier geene zaak geldt, waarbij verjaring kan worden ingeroepen; voorts dat er geen sprake van is, dat andere waterleidingen dan de Mark en Dintel onder beheer van het Heemraadschap zouden behooren.

Nog duidelijker is het volgens den Hoofd-Ingenieur, dat het Hoogheemraadschap beheer te voeren heeft over de geheele rivier Mark en Dintel van de uitmonding tot de Belgische grens, sedert de invoering van het reglement voor het Heemraadschap van 1859, door de Provinciale Staten krachtens de hun bij art. 192 der Grondwet toegekende bevoegdheid vastgesteld, waarbij de Staten niet hadden te letten op hetgeen het Heemraadschap vroeger was, maar alleen op hetgeen het behoorde te zijn. De naam van Heemraadschap, zegt de Hoofd-Ingenieur, vroeger oneigenaardig gegeven aan eene Directie, door het hoog gezag belast met de uitvoering en in-stand-houding van werken, werd bij dit reglement toegekend aan eene vereeniging van gronden, in staatsregtelijken zin tot gemeenschappelijke water-ontlasting verbonden.

Tot het gebied van dit Heemraadschap werden gebragt al de contribuerende landen, bij het besluit van 15 December 1824 aangewezen; de eigenaren, erfpachters of vruchtgebruikers dier landen werden Ingelanden van het Heemraadschap. Na die regeling kan het volgens den Hoofd-Ingenieur niet twijfelachtig zijn, dat het beheer over de Mark en Dintel, voor zoover die binnen de grens van het Heemraadschap gelegen is, dat is over hare geheele lengte in Noordbrabant, tot de taak van het Heemraadschap behoort.

De Hoofd-Ingenieur acht dan ook de uitnoodiging van Gedeputeerde Staten aan het Bestuur van het Heemraadschap om de verbetering der Mark boven Breda te ondernemen en daarvoor eene som op de begrooting uit te trekken, volkomen geregtvaardigd. Hij meent echter, dat, nu het Heemraadschap de verpligting tot het werk ontkent, de eindbeslissing zal moeten worden verkregen op de wijze, omschreven bij artt. 7 en 9 der wet van 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102).

Gedeputeerde Staten vereenigen zich geheel met het gevoelen van den Hoofd-Ingenieur ten aanzien van de verpligting van het Heemraadschap. Zij merken nog op, dat ook de districten boven Breda sedert 1824 duizenden guldens hebben moeten ten offer brengen, zonder dat er ten hunnen behoeve door het Heemraadschap iets gedaan is dan het verleenen der bijdrage van *ƒ* 2000 in 1847. Gedeputeerde Staten achtten zich tot afkeuring der begrooting allezins bevoegd, omdat die bij art. 106 van het reglement aan hunne goed- of afkeuring is onderworpen. Zij vleiden zich, dat hierdoor aanvankelijk langs den administratieven weg de verpligting tot onderhoud der hoofdrivier zou worden uitgesproken en het uittrekken voorloopig van *ƒ* 1400 daarvoor zou worden bevolen.

Bij onverhoopte niet-aanwending van die som stellen zij zich dan voor de uitvoering van het werk te gelasten met toepassing der wet van 1855. Daar voor het oogenblik nog niet van de uitvoering sprake is, maar alleen van het brengen van een post op de begrooting, achten zij die toepassing voor alsnog voorbarig en meenen zij, dat de appellant op dien grond niet-ontvankelijk zal moeten worden verklaard en hun besluit van 2 October gehandhaafd, terwijl zij de hoop koesteren, dat door den Koning overeenkomstig hun gevoelen beslist en de verpligting van het Heemraadschap vastgesteld zal worden.

De zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 December 1873, n°. 147, 3de Afdeeling.

Daarna is nog ingekomen eene memorie van het Heemraadschaps-bestuur. Dat Bestuur protesteert er tegen, dat de administratieve magt in deze zaak zou kunnen beslissen. Ten einde haar evenwel voor zooveel noodig toe te lichten, legt het over een exemplaar van het Koninklijk besluit van 1824 en de hierboven vermelde verzameling van gedrukte stukken, waarin ook is opgenomen het besluit van 1804. Het Bestuur verwijst naar zijne eigene brieven, in die verzameling voorkomende; het merkt nog op, dat ten onregte geredeneerd wordt, alsof men alleen zou te doen hebben met het reglement van 1859, want bij art. 115 daarvan is niet al het vorige vervallen verklaard, maar alleen datgene, wat er mede strijdig was. Nu bevat het reglement voorschriften omtrent verkiezingen, vergaderingen, bestuur, begrooting enz., maar geene omschrijving van den aard of de inrigting van het Heemraadschap. Den grondslag daarvoor maken nog altijd uit de besluiten van 1804 en 1824; aan dien grondslag hebben de Provinciale Staten in 1859 niets veranderd, en die grondslag zou worden ondermijnd, indien aan het verlangen van Gedeputeerde Staten werd voldaan.

Overigens zegt het Bestuur, dat, daar hier alleen geschil is over de verpligting, de beslissing behoort aan de regterlijke magt; zoo als duidelijk is uitgesproken bij art. 9 der wet van 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102) en ook reeds meermalen en nog laatstelijk bij Koninklijk besluit van 28 Junij 1872, n°. 11, is beslist. Ten onregte zeggen Gedeputeerde Staten, dat er vooreerst slechts sprake is van het brengen van een post op de begrooting en nog niet van de uitvoering van het werk. Het Heemraadschap kan geen post op de begrooting brengen, zonder zijne verpligting te erkennen; eene som voor het werk uit te trekken met het doel om zich later tegen de uitvoering van het werk te verzetten, zou geen zin hebben.

En er kan ook geen sprake zijn van eene aanvankelijke uitspraak van de administratieve magt. Of deze òf de regterlijke magt heeft te beslissen; die, welke er niet toe geroepen is, zal zich wachten zelfs een advies uit te brengen.

Het is waar, dat de begrooting aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten is

onderworpen, en dat deze dus hunne goedkeuring kunnen onthouden; maar dit kan niet beteekenen, dat zij daarin kunnen handelen naar willekeur. Wanneer zij goedkeuring weigeren zonder gegronde redenen of om redenen, die tegen de wet aandruischen, zoo als het Heemraadschaps-bestuur meent te hebben aangetoond dat hier het geval is, dan twijfelt het Bestuur niet, of hun besluit zal worden vernietigd.

De heer Mr. J. H. VAN MIERLO, Regter in de Arrondissements-Regtbank te Breda, lid van het Bestuur van het Heemraadschap van Mark en Dintel, als gemagtigde van dat Bestuur optredende, herinnert in de eerste plaats, dat Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hunne goedkeuring hebben onthouden aan de begrooting voor 1874 van het Hoogheemraadschap, omdat geweigerd was eene som van *f* 1400 voorloopig daarop te brengen voor uitvoering van eenige werken aan Mark boven Breda.

Die weigering — zegt gemagtigde hoofdzakelijk — was gegrond op niet-verpligting. Het Heemraadschap was uit zijnen aard tot die werken niet verpligt, en het geldt hierbij eene vraag van onderhoudspligtigheid, door de regterlijke magt te beslissen. Maar daar Gedeputeerde Staten de zaak hier aanhangig hebben gemaakt, zal hij alsnog tot eene korte uiteenzetting overgaan.

Het betreft ten deze de zoogenaamde kleine riviertjes, die, te zamen loopende, eene bevaarbare rivier vormen. Nu is er theoretisch veel voor te zeggen, dat zoowel het bevaarbaar als het onbevaarbaar gedeelte, als strekkende de laatste tot voeding van de eerste, onder één Bestuur moeten staan, als behoorende tot één watergebied. Zie CHARLES COMTE, *Traité de la propriété publique*, chap. XVIII.

Zeker is het, dat het bestaande waterregt zich daartegen verzet. En wij hebben overgenomen de bepaling van den Franschen code, dat eene rivier, alleen voor zooverre die bevaarbaar is, behoort in eigendom en onderhoud aan den Staat, terwijl het onbevaarbare gedeelte nog altijd geregeerd wordt door de wet van 14 Floréal an IX, waarvan art. 1 luidt: „Il sera pourvu au curage des canaux et rivières non navigables, à l'entretien des digues qui y correspondent de la manière prescrite par les anciens règlemens ou d'après les usages locaux.”

De ordonnantie van den Prins van Oranje, als Baron van Breda, van 8 September 1779, die in art. 13 de verpligting tot onderhoud legt op de wederzijdsche geërfden, daartoe van ouds verpligt, is *niet* van toepassing op het bevaarbaar gedeelte der rivier; want zij spreekt alleen van beeken, wateren, banslooten enz.

Het bestaande waterregt onderscheidt alzoo tusschen de bevaarbare rivier, die in onderhoud is bij den Staat, en het onbevaarbaar gedeelte, dat meestal in onderhoud is bij de wederzijdsche geërfden of gelanders.

Zoo is het ook *in casu*.

Twee groote waterspranken, de Weerijs of Aa en de Boven-Mark, ontspringen op Belgisch grondgebied en vereenigen zich, na onderscheidene beeken en watergangen in zich te hebben opgenomen, te Breda in de voormalige vestinggracht en vormen alzoo eene bevaarbare rivier, die weder onderscheidene watertoegangen ontvangen, zoo als de Kibbel, de Laatsche Vaart en anderen zich onder den naam van Dintel in het Volkerak uitstort.

En nu moge men beweren, dat het hier bedoelde gedeelte verder-op vroeger bevaarbaar is geweest; maar dat verliest zich in den nacht der eeuwen. Thans is het dat niet meer.

Vroeger stroomde die rivier met nog een anderen tak, de Mooije Keeg of Niervaart genoemd, in de Zeeuwsche wateren uit; en vóórdat de aan die mondingen gelegen landen waren ingedijkt, nog in het begin der 17de eeuw, was de rivier nog goed bevaarbaar voor de grootste schepen, die uit Zeeland kwamen en laverende in drie of vier dagen Terheyden, een dorp op een uur afstands beneden Breda bereikte, naar het verschil tusschen ebbe en vloed 1.70 el bedroeg. Zie het werk van den

Majoor-Ingenieur G. C. VAN DER HOEVEN, *Geschiedenis der vesting Breda*, blz. 260 en volgg.

Sedert echter werd door de indijkingen van de aan de monden opkomende gronden de bevaarbaarheid der rivier verminderd. Verschillende plannen tot verbetering werden beraamd, toen in 1804 het Departementaal Bestuur van Brabant besloot, dat de rivier door eene sluis aan den mond zoude worden afgesloten en door diepingen voor het gaande houden der scheepvaart en de lozing van het polderwater zoude worden in stand gehouden.

De stad Breda verzekerde zich tegen de afsluiting, als nadeelig voor hare scheepvaart.

Van oude tijden af lag een jaag- of trekpad tusschen Breda en Terheyden, dat bij octrooi van 28 April 1663, verleend door den Prins van Oranje, Baron van Breda, werd voortgezet tot het Zwartenbergsche veer, zoodat de stad Breda krachtens die baronnale octrooijen dat werk beschouwde als het hare.

Opmerkelijk is het dan ook, dat de stad Breda, niettegenstaande zij geen cent in de daarstelling der werken bijdroeg, in het Heemraadschap werd en nog is vertegenwoordigd door een Heemraad ter zake der scheepvaart. Zie n°. 2, publicatie van het Departementaal Bestuur.

Aldus ontstond er een conflict tusschen de scheepvaart en de waterloozing voor den landbouw.

Hoe heeft het Departementaal Bestuur van Brabant in 1804 daarin beslist? Zie besluit van 13 December 1804. De rivier zou aan den mond worden gebreideld door eene kapitale sluis en in een besloten kanaal hervormd en worden opgediept. Volgens n°. 5 zouden de kosten voor het *daarstellen* van meergenoemde sluiswerken, opdiepingen en trekpaden door de landerijen worden betaald; terwijl volgens n°. 9 dit werk, grootendeels door de landeigenaren gemaakt en *daargesteld* zijnde, ten eeuwigen dage door de scheepvaart moest worden onderhouden.

De Hoofd-Ingenieur van Opstall heeft dat in zijne memorie dan ook allezins goed gevat, en zoo kort, krachtig en klaar mogelijk uitgedrukt in zijn relaas door het betoog, dat het hier eene derde schrede was op den verkeerden weg.

Er werd kennelijk een onderscheid gemaakt tusschen de daarstelling van een werk en het onderhouden daarvan.

Maar nu moet gemagtigde toch opkomen tegen de voorstelling van den Hoofd-Ingenieur, voor zooveel die betrekking heeft op de bepaalde omslagen; want de Hoofd-Ingenieur vergeet, dat die omslagen, zoo als gemagtigde heeft aangetoond, slechts dienden tot *daarstelling* van het werk, en dat de scheepvaart de *daargestelde* werken ten eeuwigen dage zoude onderhouden.

Hij behoefde dan ook niet te zoeken in de oude papieren van den heer Ingenieur de Geus, waar dat daargestelde kanaal begon of eindigde, zoo als hij eenige pagina's te voren vermeldde; want ook die zin is in n°. 9 van het departementaal besluit duidelijk aangegeven: „Zullende in de eerste plaats door ieder schip" enz.

Nu vergeet de Hoofd-Ingenieur geheel en al het gezegde in corrol. 2, dat het Heemraadschap door den aard zijner wording meer was *eene directie van waterwerken, van Hoogerhand bevolen*, dan wel een waterschap in de gewone beteekenis van het woord. Hij verliest de scheepvaart, die het werk ten eeuwigen dage moest onderhouden, uit het oog, en redeneert verder meesterlijk voort in den zin, alsof er een gewoon waterschap was opgerigt tot verbetering en instandhouding van het gedeelte der Mark en Dintel, waarbij de contribuërende landen ten behoeve hunner waterontlasting belang hadden.

Gemagtigde merkt in het voorbijgaan nog op, dat de slotwoorden: „en dat daardoor ophield om door de ordonnantie van 1779 te worden beheerscht", eene dwaling bevatten; want gemelde ordonnantie beheerschte alleen onbevaarbare wateren, zoo als

art. 13 luidt: beeken, wateringen en banslooten, zoodat de bevaarbare rivier daar niets mede had te maken, maar beheerscht werd, zoo als uit art. 13 van het departementaal besluit is te zien, door de publicatiën van den Raad van State van 6 Januarij 1722 en 27 December 1726.

De Hoofd Ingenieur zegt het zelf bij zijne conclusie van resumtie: *afgescheiden van de scheepvaartbelangen*, lijnregt in strijd met de constitutie van het Heemraadschap, dat die belangen moest zien overeen te brengen, en waarin uitsluitend voor de belangen van de scheepvaart een Heemraad zitting had.

In 1808 kwam dat kostbare afsluitingswerk, dat bijna zes tonnen gouds heeft gekost, tot stand. Den 27 Januarij 1810 echter stortte het in de diepte.

Verschillende plannen tot herstel werden beraamd, altijd met tegenzin der stad Breda (zie de in 1821 in druk uitgegeven missive van den Raad der stad Breda, ter stads-drukkerij bij Oukoop gedrukt), die voor hare scheepvaart er geen heil in zag.

Bij Koninklijk besluit van 15 December 1824 werd nogtans de herdigting van het werk bevolen, hetgeen geene verandering gebragt heeft in de inrigting van het Heemraadschap. Het bestaande Heemraadschap van Mark en Dintel werd met de uitvoering van het werk belast.

Voor die herdigting werd eene leening aangegaan ten bedrage van *f* 600,000. Zie art. 6. Er werden nieuwe omslagen bepaald over de landerijen, in art. 7 opgenoemd. Maar waarvoor? Tot onderhoud der rivier? Geen woord daarvan is in het Koninklijk besluit te vinden. Tot bestrijding — staat er — van de jaarlijksche interest-betalingen en aflossingen van het te negotiëren kapitaal.

Dus strekte weêr, als in 1804, de omslag tot bestrijding der geldleening voor de daarstelling van het werk.

Maar wie zou het onderhouden? Weêr dezelfde als volgens het Koninklijk besluit van 1804, de scheepvaart, als van ouds, zie art. 16. Alleen *in subsidium* is bepaald, dat de landerijen in het onderhoud van het kanaal moesten voorzien.

Wat is het werk, dat zal worden daargesteld? De weder-afsluiting en de herdigting van de rivier de Mark en Dintel. Zie art. 1.

Eene hernieuwing dus van hetgeen in 1804 was bevolen.

In 1824 kwam slechts in ééne zaak verandering. De polders hadden het eerste sas daargesteld. Toen men voor de tweede maal het werk ging beginnen, heeft men den kring eenigzins uitgebreid, en dus de omslagen weder uitgestrekt in eene vijfde en zesde klasse, betalende *f* 0.25 en *f* 0.15 per gemet, er bijgevoegd. Hieronder waren begrepen de geheele streek landen onder Zundert en Rijsbergen en een gedeelte van Prinsenhage, die niet op de Mark, maar op de Aa of Weerijs uitwaterden; zoodat, wanneer het systeem van den Hoofd-Ingenieur van Opstall op moest gaan, met evenveel regt die polders zouden kunnen vorderen, zoo als welligt nog anderen, dat hunne weterleiding de Aa door het Heemraadschap in onderhoud werd overgenomen; want de Aa voert evenveel water aan als de Bovenmark; en het is alleen hunne vereeniging te Breda, die de Mark van dáár af doet bevaarbaar zijn.

Hebben nu de landen boven Breda regt te vorderen, dat hunne waterleidingen of riviertjes in onderhoud door het Hoogheemraadschap worden overgenomen, omdat zij omslagen betalen?

Art. 7, litt. *c*, van het Koninklijk besluit van 1824 geeft het antwoord.

En dan blijkt, dat de omslag is bepaald met het oog op de interest-betaling en aflossing van het genegotieerd kapitaal tot daarstelling van het werk, naar derzelver respectief belang, maar niet voor het onderhoud der rivier, dat door de scheepvaart moest geschieden. De scheepvaart moest verpligt blijven het kanaal te onderhouden, maar niet de landbouw, daar het reglement van 1829 de verhouding van het werk in niets veranderd heeft.

Ware het onderhoud der waterleidingen er onder begrepen, de omslag van de vijfde en zesde klasse zoude hooger moeten zijn.

Men heeft in 1824 vermeend, dat door verbetering der bevaarbare rivier, die het water der polders ontvangt, deze ook indirect daarbij werden gebaat; en van daar, dat die landen er ook in zijn betrokken.

Het is er dan ook niet ver meer van af, dat de scheepvaart in het onderhoud voorziet. Door het verrijzen van een aantal fabrieken aan de rivier zijn de vaart- en schutgelden reeds tot ƒ 9900 geklommen.

De Hoofd-Ingenieur spreekt van het „regelmatig innen der omslagen" door het Heemraadschap. Maar sedert het kapitaal is afgelost, is dat geen regel, maar uitzondering; en wanneer die omslag wordt geheven, dan is het voor het vierde gedeelte van den oorspronkelijken omslag, zoodat de centen van de vijfde en zesde klasse door fractionnering bijna verloren gaan, en de laatste is van het jaar 1871.

Na deze eenvoudige uiteenzetting van den werkelijken toestand, zal gemagtigde niet lang bij de beschouwingen van den Hoofd-Ingenieur van Opstall over het besluit van 1824 behoeven stil te staan.

Het is hetzelfde systeem meesterlijk doorgevoerd, dat de Hoofd-Ingenieur zich in zijne verbeelding heeft geschetst, daarbij vergetende het onderscheid, dat in beheer en wetgeving zoowel hier als in Frankrijk steeds tusschen bevaarbare en onbevaarbare rivieren heeft bestaan, de ordonnantie van den Baron van Breda van 1779 ook toepassende op het bevaarbare gedeelte der rivier, dat, gelijk zoo even is aangetoond, door de ordonnantiën van den Raad van State van 1722 en 1726 werd beheerscht, en waarbij het bevaarbare en onbevaarbare gedeelte is begrepen in een waterschap of eene vereeniging van gronden, tot gemeenschappelijke water-ontlasting verbonden; terwijl de Hoofd-Ingenieur zoo juist in zijn tweede corolarium op het departementaal besluit meergenoemd had aangetoond, dat het Heemraadschap uit den aard zijner wording dit niet was, maar eene Directie van waterwerken, van hoogerhand bevolen, bij het einde alzoo negerende zijn begin.

Hetzelfde is toepasselijk op zijne beschouwingen over het nieuw reglement van het Heemraadschap, den 3 November 1859 door de Provinciale Staten vastgesteld.

De redenering gaat krachtig in dezelfde orde van denkbeelden voort. Maar als men het reglement in de hand neemt, wat blijkt het dan te bevatten? reglementaire bepalingen omtrent bestuur en vertegenwoordiging, gemoderniseerd naar de heerschende begrippen van den tijd.

Maar de vraag, waar het op aankomt, is deze:

Is er verandering door dat reglement gebragt in de verhouding, waarin de verschillende belanghebbenden en scheepvaart en landbouw tot dat werk staan? Men wijze ze aan. Art. 1 begint met zich op het Koninklijk besluit van 1824 te beroepen, en handhaaft het alzoo in al zijne kracht.

Gemagtigde heeft wel gehoord, dat men toen den Heemraad voor de scheepvaart er uit heeft willen ligten; maar men heeft bij tijds wijsselijk ingezien, dat, wanneer men aan den grondslag, het Koninklijk besluit van 1824, raakte, men gevaar liep de geheele inrigting, even als het eerste sas, te zien verzinken in eene diepte zoo peilloos, dat er geen grond voor nieuwe opbouwing meer zou te vinden zijn.

In allen gevalle had men het aangedurfd, men had de zaak met de horens moeten aanvatten en, met ter-zijde-stelling van het Koninklijk besluit, de omslagen over de betrokken landen op nieuw moeten regelen en in verband brengen met de nieuwe inrigting, die men aan het Heemraadschap geven wilde; maar het tegendeel blijkt.

Nimmer is er aan gedacht aan het Heemraadschap het onbevaarbaar gedeelte der rivier in beheer op te dragen. De Bovenmark is ook overal door wederzijdsche gelanders onderhouden. Het gedeelte, waarvan hier sprake is, ligt onder Teteringen. Vroeger onder Breda behoord hebbende, heeft het zich daarvan afgescheiden in 1798,

en werd gehandhaafd door het Departementaal Bestuur; maar er is nimmer eene behoorlijke acte van scheiding gemaakt. Breda zag zich dat gedeelte niet meer aangetrokken, en Teteringen wilde wel de baten, maar niet de lasten.

Men beroept zich op het antecedent van 1841, dat het Heemraadschap *ƒ* 2000 subsidie heeft gegeven tot het uitdiepen der Mark boven Breda; maar dat is geweest op aandrang van heeren Gedeputeerde Staten, tegen wier beslissing toen nog geen beroep op den Koning openstond. En, let wel, iets anders is het iemand helpen, subsidie verleenen of geldelijke ondersteuning, of de verpligting erkennen, dat men nu en in het vervolg tot het onderhoud is gehouden.

Gemagtigde wenscht verder de beslissing aan den Koning op de voordragt dezer Afdeeling over te laten; en het Heemraadschap verlangt die beslissing hoe eerder hoe liever, bij de volkomen erkenning der noodzakelijkheid van het werk.

Tusschen het Heemraadschap en Gedeputeerde Staten bestaat geen geschil, of het geldt hier de vraag, wie tot het onderhoud is verpligt.

Het besluit van Gedeputeerde Staten is niet genomen, zoo als is voorgeschreven bij art. 7 der wet tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen van 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102). Een met redenen omkleed besluit is door hen niet genomen. Alleen bevat hun besluit eene uitnoodiging om een post op de begrooting van het Heemraadschap te brengen.

Die wet draagt bij ontkenning eener dergelijke verpligting de beslissing over aan de regterlijke magt.

In artt. 8 en 9 van gemelde wet is de geheele procedure duidelijk omschreven, die in deze moet worden gevolgd, bij het ontkennen dezerzijds van de verpligting tot onderhoud.

Dit ware de weg geweest, die volgens gemagtigde had moeten zijn ingeslagen; en door het appellerend Bestuur waren Gedeputeerde Staten dan ook beleefdelijk uitgenoodigd dien weg te volgen en alle verdere moeite te sparen.

Gedeputeerde Staten hebben gemeend aan dat verlangen niet te moeten voldoen, en willen langs een omweg, door de niet-goedkeuring der begrooting, de zaak door den Koning doen beslissen.

Dat is onmogelijk. Er moet eene beslissing volgen òf van de administratieve, òf van de regterlijke magt. En ofschoon nu Gedeputeerde Staten zeggen: er is nog alleen sprake van het brengen van een post op de begrooting, geenszins nog van de uitvoering van het werk, — vleijen zij zich toch, dat aanvankelijk langs administratieven weg de verpligting zal worden uitgemaakt.

Die redenering kan niet opgaan. Het brengen toch van een post op de begrooting is eene serieuse handeling. Daardoor wordt niet alleen de verpligting erkend, maar ook bepaald het voornemen te kennen gegeven om er gevolg aan te zullen geven.

Eerst moet de verpligting vaststaan en zijn uitgemaakt. Wanneer die door den bevoegden regter is uitgemaakt, zou er sprake kunnen zijn van niet-goedkeuring eener begrooting, waarop het werk niet voorkwam; en dan eerst zouden Gedeputeerde Staten die werken kunnen doen uitvoeren, krachtens art. 10 der wet van 1855.

Op deze en andere gronden concludeert gemagtigde, dat de voordragt der Afdeeling aan den Koning alsnog in dien geest zij vervat, dat de beschikking van Gedeputeerde Staten worde vernietigd.

III. *een beroep van C. Loos c. s., te Roelof-Arendsveen, gemeente Alkemade, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van* 7/14 *October* 1873, *houdende afwijzing hunner bezwaren tegen den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Rijnsaterwoude.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Tot regt verstand dezer zaak behoort eene beknopte retrospectieve beschouwing vooraf te gaan.

Op den in 1854 vastgestelden legger der wegen en voetpaden te Rijnsaterwoude waren geplaatst als onderhoudspligtigen van den zoogenaamden Heerenweg, een met puin en grind bezanden rijweg, lang 1171 meters, de eigenaren der aangrenzende erven en daaronder, voor een gedeelte ter lengte van 363 meters, Cornelis Loos en consorten.

Toen de onder die benaming aangeduide personen zich, na eene vrijspraak op eene tegen hen ingestelde strafvervolging wegens het niet-onderhouden, op grond der onbestemde uitdrukking „en consorten", bij Gedeputeerde Staten aanmeldden, met het verzoek om als onderhoudspligtigen van den legger te worden geroyeerd, gaven Gedeputeerde Staten hun te verstaan, dat, ten gevolge der invoering van een nieuw reglement van November 1870 op de wegen en voetpaden in Zuidholland, in alle gemeenten dier provincie, dus ook te Rijnsaterwoude, de leggers zouden worden herzien, en dat zij, als het plaats had, volgens de bepalingen van het nieuwe reglement alsdan daartegen hunne bezwaren konden inbrengen.

Op dien nieuw opgemaakten legger worden daarna als eigenaren en onderhoudspligtigen van dat gedeelte van den Heerenweg gesteld: C. Loos, Jacob van der Meer Gz. en Johanna Oudshoorn, weduwe van Hendrik Klein, en zulks op grond van de oude hoefslagboeken. — Op de tijdig daartegen ingediende reclame dezer genoemde belanghebbenden, werd door den Gemeenteraad afwijzend beschikt; doch op hun daarop gevolgd adres aan Gedeputeerde Staten, werden door het besluit van dat Collegie van 17 September 1872 hunne bezwaren gegrond verklaard, hunne verpligting tot onderhoud onbewezen geoordeeld, en werd eene wijziging van den legger in dien zin bevolen.

Op het daartegen tot den Koning gerigt adres van den Gemeenteraad van Rijnsaterwoude is de zaak behandeld, en van weêrszijden door gemagtigden toegelicht, bij deze Afdeeling van den Raad van State, in de zitting van 27 Februarij 1873. — Het uitvoerig rapport, door mij over den stand der zaak en de wederzijdsche beweringen alstoen uitgebragt, is te lezen in de Verzameling van BELINFANTE, Deel XIII, blz. 57 sqq.

Zijne Majesteit heeft, op advies dezer Afdeeling zich vereenigende met het daarbij voorgedragen ontwerp-besluit, bij Hoogstdeszelfs beslissing van 25 April 1873, n°. 4, met vernietiging van het aangevallen besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, goedgevonden te verklaren, dat C. Loos, J. van der Meer Gz. en Johanna Oudshoorn, weduwe van H. Klein, als gezamenlijk in eigendom hebbende de perceelen, kadastraal bekend onder de nos. 85 tot en met 89, 1132, 1133 en 83, op den legger der gemeente Rijnsaterwoude teregt zijn aangewezen als belast met het onderhoud van het gedeelte van den Heerenweg, grenzende aan de perceelen nos. 1133 en 83, ter lengte van 363 meters. — Dat besluit rust op de volgende overwegingen:

„dat art. 3, laatste lid, van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland van 3 November 1870, goedgekeurd bij Ons besluit van 21 November 1870, n°. 16, voorschrijft, dat de bij de invoering van dat reglement reeds vastgestelde leggers van kracht blijven, doch, voor zooveel noodig, worden bijgewerkt;

„dat in dien zin in 1872 ten aanzien van den legger te Rijnsaterwoude door het Gemeentebestuur is gehandeld, zijnde daarbij de op den vorigen legger van 1854 voorkomende aanwijzing der onderhoudspligtigen C. Loos en consorten (waardoor, blijkens vonnis der Regtbank te Leiden van 6 Junij 1871, de eigenlijke onderhoudspligtigen niet bepaald en voldoende waren aangeduid), ook ter voldoening aan eene aanschrijving van Gedeputeerde Staten van 3 Julij 1871, verbeterd door de aanduiding der namen van de drie bovengemelde gezamenlijke eigenaren der landerijen, liggende ten westen van den Heerenweg, en hunne aanwijzing als gezamenlijk verpligt tot

onderhoud van dat gedeelte van dien weg, hetwelk ligt vóór de perceelen, kadastraal bekend onder n°. 1133 en 83, ter lengte van 363 meters;

„dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland, op de reclame van deze drie belanghebbenden, bij hun besluit van 17 September 1872, teregt hebben geoordeeld, dat de vermelding hunner namen onder de kolom van den legger, bestemd voor de namen der *eigenaren van den weg*, verkeerdelijk is geschied; dat toch, al mogt door dezen of genen hunner vroeger wel eens eenige daad van eigendom op dien weg zijn gedaan door beschikking over daarlangs groeijend gras of houtgewas (gelijk het Gemeentebestuur getracht heeft door verklaringen van twee getuigen te bewijzen), daaruit nog geenszins het bewijs voortvloeit van hun regt van eigendom op dien weg; dat de Heerenweg sedert de invoering van het kadaster op de openbare registers gestaan heeft ten name van het Hoogheemraadschap van Rijnland, welke aanduiding echter door dat Hoogheemraadschap gezegd wordt verkeerdelijk te zijn gedaan; dat uit de overgelegde notariële acten voldoende blijkt, dat noch deze drie belanghebbenden, noch hunne auteuren, eenig gedeelte van den Heerenweg hebben gekocht of onder anderen titel verkregen; en dat zij dan ook op den legger zelven niet worden aangewezen als eigenaren van perceel 96, onder welk kadastraal nommer de weg op de openbare registers bekend staat; en dat het voorschrift van art. 3, derde lid, van het provinciaal reglement van 1870, even als dat van art. 3 van het vorig provinciaal reglement van 1852 (*Provinciaal blad* n°. 140), omtrent de vermelding van de namen der *eigenaren* van de wegen of voetpaden of daarin liggende kunstwerken op den legger, slechts dan kan worden opgevolgd, wanneer bepaaldelijk van dien eigendom blijkt, terwijl elk daaromtrent bestaand geschil tot de uitsluitende kennisneming der regterlijke magt behoort; dat daarentegen de vermelding op den legger van de drie gemelde personen als *onderhoudspligtigen* van het aangewezen gedeelte van den Heerenweg teregt is geschied, en de tegenovergestelde uitspraak van Gedeputeerde Staten niet op goede gronden berust;

„dat toch in die streek van Rijnland, waartoe Rijnsaterwoude en Leimuiden behooren, de openbare wegen van ondsher door gehoefslaagden zijn onderhouden; dat uit twee door het Gemeentebestuur van Rijnsaterwoude overgelegde onde hoefslagboeken, in vorm en inhoud de kenteekenen dragende van afkomstig te zijn uit de tijden, waarin zij gezegd worden te zijn opgemaakt (het een van omstreeks 1783, het ander van 1817), blijkt, dat vroeger Willem Krook, later Willem van der Breggen, als eigenaars van de landen, liggende ten westen van den Heerenweg, tusschen het dorp en Joost Tollenbrug, met het onderhoud van het aangrenzend gedeelte van den Heerenweg waren belast; dat diezelfde landerijen, thans toebehoorende aan C. Loos en de beide andere genoemde reclamanten, kadastraal bekend zijn onder de n°s. 85 tot en met 89, 1132, 1133 en 83; dat zij derhalve, volgens de bovengemelde bepalingen der provinciale reglementen van 1852 en 1870, op den legger van Rijnsaterwoude van 1854 en vervolgens op dien van 1872 als onderhoudspligtigen vermeld moesten blijven, daar bij de invoering van eerstgenoemd reglement hunne verpligting tot onderhoud door *het bestaand gebruik* werd aangewezen, en het reglement van 1870 (laatste lid van art. 3) de bij zijne invoering reeds vastgestelde leggers uitdrukkelijk handhaaft;

„dat Gedeputeerde Staten zich tegenover die stellige bepalingen der provinciale reglementen op de wegen en voetpaden in Zuidholland ten onregte beroepen op den regel, welke daarenboven voor het *privaat burgerlijk regt* is geschreven, dat gewoonte geen regt geeft dan in de gevallen, bij de wet toegelaten;

„dat Gedeputeerde Staten zich voorts ten onregte beroepen op art. 231 der gemeentewet, ten betooge, dat het onderhoud van den Heerenweg thans zoude zijn geworden een gemeentelast, daar aan die bepaling, welke overigens hare strekking moge

wezen, de uitdrukkelijke beperking is toegevoegd: *behoudens* bestaande wettige verpligting van anderen;

"dat eindelijk, al mogen aan C. Loos c. s. of aan hunne auteuren de met het onderhoud belaste perceelen uit den boedel van wijlen Willem van der Breggen niet zijn verkocht met de uitdrukkelijke bepaling, dat daarop kleeft de last tot onderhoud voor het aangrenzend gedeelte van den Heerenweg, toch de veiling plaats had onder de voorwaarden (art. 4 der veilconditiën): "dat de koopers belast zouden zijn met het onderhoud van kaden enz. en *hoefslagen op wegen*, zoodanig dezelve daaraan onderhevig zijn of onderworpen mogten worden", terwijl, al ware zelfs die voorwaarde in de veilconditiën niet opgenomen geweest, de verzwijging van een last bij verkoop den kooper niet van dien last tegenover het openbaar gezag zoude kunnen bevrijden."

Dusverre de *retroacta*.

Op 7 Mei 1873 werd door Burgemeester en Wethouders van Rijnsaterwoude de bedoelde aanteekening op den legger alsnu, ten gevolge dier beslissing, in dier voege gewijzigd, dat C. Loos c. s. uit de kolom der eigenaren werden geroyeerd en enkel in de kolom van onderhoudspligtigen vermeld.

Daar nu gebleken was, dat in vele gemeenten de leggers niet waren in overeenstemming gebragt met de bepalingen van het in 1870 vastgesteld nieuw reglement op de wegen in Zuidholland, hadden Gedeputeerde Staten, — afgescheiden van de quaestie te Rijnsaterwoude — bij circulaire van 18 Maart, alle de gemeentebesturen aangespoord om, voor zooveel noodig, zulks nog te doen.

Daar er nog eenige leemten bestonden in den legger van Rijnsaterwoude, ofschoon die na het nieuw reglement van 1870 bereids herzien was, vond het Gemeentebestuur goed om ook dáár den legger nogmaals te herzien en op nieuw daarna ter visie te leggen. Bij die herziening nu werd, ten aanzien van het bewust gedeelte, groot 363 meters, van den Heerenweg, de laatst volgens Koninklijk besluit gewijzigde omschrijving geheel overgenomen, door niet onder de kolom der eigenaren, doch enkel onder de kolom der onderhoudspligtigen te vermelden Cornelis Loos, Jacob van der Meer Gz. en — *dit* was de éénige wijziging — in plaats van Johanna Oudshoorn, weduwe H. Klein, die nu was overleden, de namen harer *drie* erfgenamen, te weten: Johannes Klein, Antonia Klein, echtgenoote van Antonie Hoek, en Engelina Klein, echtgenoote van Hermanus Stumpel.

De nieuwe ter-visie-legging van dezen laatsten legger gaf nu aan C. Loos en de overige vier laatstgenoemden gelegenheid en aanleiding om op hunne oude bezwaren terug te komen. Zij reclameerden bij den Gemeenteraad, en ontvingen op 30 Junij 1873 eene afwijzende beschikking. Zij wendden zich daarop tot Gedeputeerde Staten bij adres van 28 Julij 1873; en dat Collegie verklaarde, bij besluit van 7/14 October 1873, dat er geene termen waren om aan hun verzoek te voldoen, "omdat bij het Koninklijk besluit van 25 April 1873 was beslist, dat zij (d. i. de eerste, tweede en de auteur, in wier plaats nu traden de derde, vierde en vijfde verzoekers) teregt zijn aangewezen als belast met het onderhoud van het gedeelte van den Heerenweg, grenzende aan de perceelen n°. 1133 en 83, ter lengte van 363 meters; en dat het geschil, waarover adressanten in beroep zijn gekomen, betreft de verpligting tot onderhoud van denzelfden weg, gelegd op dezelfde perceelen land, waarover in het aangehaald Koninklijk besluit eene beslissing is genomen.

Hiertegen nu zijn de vijf genoemde adressanten thans opgekomen bij adres van 5 November 1873, gerigt aan den Koning, en, op Hoogstdeszelfs magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van 19 December 1873, n°. 126, 3de Afdeeling, bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt. — De adressanten herhalen daarin hunne beweringen, dat zij ten onregte als onderhoud-

pligtigen worden aangewezen van dat deel van den Heerenweg, dat, als rijweg, wordt aangeduid te zijn een zand-, puin- of grindweg. Wat betreft den, reeds door den Gemeenteraad, daarna door Gedeputeerde Staten, tegen hen gebezigden grond van niet-ontvankelijkheid, geput uit de *res judicata*, het besluit van Zijne Majesteit van 25 April 1873, — daartegen voeren zij aan, dat dit besluit betreft den vorigen legger, niet den nu laatstelijk vastgestelden legger; dat er ook te hunnen aanzien verschillen zijn tusschen dezen en den vorigen legger; dat de kolom *eigenaren* nu is oningevuld; dat zij onderhoudpligtigen worden genoemd van den weg, niet slechts grenzende aan, maar vóór hunne perceelen. Zij herhalen hun beweren, dat een beroep, zoo als het Gemeentebestuur deed, op den sedert onheugelijke jaren bestaanden toestand niets bewijst voor hunnen onderhoudspligt, daar ook publiekregtelijk de regel geldt, dat gewoonte geen regt geeft, tenzij de wet dit beveelt. Zij bestrijden voorts de argumenten, in het Koninklijk besluit van 25 April ll. geput uit de oude omslagboeken. Zij voeren aan, dat, betreft hunne tegenwoordige reclame al de verpligting van denzelfden weg, gelegd op dezelfde perceelen, als werd uitgemaakt bij gezegd Koninklijk besluit, — dit geschil toch niet betreft denzelfden legger; dat dus een beroep op eene *res judicata* niet kan opgaan, maar de zaak zelfstandig op nieuw behoort te worden onderzocht; dat zij dit nu van Zijne Majesteit verwachten, en dat zij bepaald ontkennen ooit den bedoelden weg te hebben onderhouden, noch daartoe last te hebben gegeven, noch over dat onderhoud overeenkomsten te hebben aangegaan, en dat de Wethouder J. van der Breggen waarschijnlijk bij nadere overweging tot de overtuiging zou zijn gekomen, dat hij en zijne mede-erfgenamen van W. van der Breggen, die vroeger dien weg heeft onderhouden als eigenaar of bezitter van dien weg, tot het onderhoud daarvan zijn verpligt.

Gedeputeerde Staten, door den Minister op dat adres gehoord, geven een *exposé* van den vroegeren en tegenwoordigen loop dezer zaak, en handhaven de juistheid van hunne uitspraak, waarbij zij, na ingevolge het reglement èn den Gemeenteraad èn de reclamanten te hebben gehoord, en nadat hun was gebleken, dat volkomen dezelfde bezwaren tegen dezelfde verpligting, in het nagenoeg onveranderd gebleven artikel van den legger aan de adressanten opgelegd, worden aangevoerd, — beslisten, dat er geene termen waren om de zaak op nieuw in behandeling te nemen, omdat de vragen, of adressanten teregt als onderhoudpligtigen op den legger zijn geplaatst, en of die weg teregt daarop is omschreven, reeds beslist zijn bij het Koninklijk besluit van 25 April 1873.

Aan den Voorzitter dezer Afdeeling zijn nog ingezonden: 1°. door C. Loos en J. van der Meer eene koopacte van 15 Januarij 1834, ten bewijze, dat hunne auteurs geene eigenaren zijn geworden van een gedeelte van den bedoelden Heerenweg, en voorts een extract uit het audientieblad der strafzaken bij het Kantongeregt van Woubrugge van 23 Julij 1873, ten blijke, dat in 1834 Willem van der Breggen zich als eigenaar van dien weg gedroeg en dien onderhield; 2°. eene memorie van den Burgemeester van Rijnsaterwoude, van 4 Januarij 1874, waarin deze doet opmerken, dat de adressanten zich gelijk blijven in hun stelsel van verzet tegen de hoefslagpligtigheid; dat zij dit gepoogd hebben door hunne beweringen bij de regterlijke magt, doch dat een vonnis van vrijspraak van den Kantonregter te Woubrugge, in de strafvervolging tegen hen wegens verzuim van onderhoud, door den Hoogen Raad onlangs is vernietigd, en dat zij daarom nu weder langs den administratieven weg hun doel trachten te bereiken; dat, al betreft dit een nieuw geschil van den nieuwen legger, het ongetwijfeld toch betreft denzelfden onderhoudspligt van denzelfden weg, waarover vroeger het geschil en 's Konings beslissing liep; dat hij, Burgemeester, tegenover de drieste ontkenning der adressanten, de verzekering stelt, dat zij tot aan hun eerste verzet den weg wel degelijk hebben onderhouden, gelijk in de gemeente van algemeene bekendheid is; dat men vroeger den onderhoudslast heeft willen

schuiven op het Hoogheemraadschap van Rijnland, nu echter op J. van der Breggen en de erfgenamen van W. van der Breggen; doch dat uit de oude hoefslagboeken duidelijk blijkt, dat de eigenaren der belendende perceelen den weg moeten onderhouden vóór hun land, of ter breedte van hun land, alles aantoonende, dat die last rust op de belendende eigendommen.

De heer Mr. W. Thorbecke, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van de appellanten, herinnert, dat in het jaar 1852 ingevolge de bepaling der gemeentewet, voorschrijvende, dat in iedere gemeente twee leggers moeten worden vastgesteld, aan dat voorschrift in de gemeente Rijnsaterwoude is gevolg gegeven. En nu schijnt men aan de appellanten eene plaats in zoodanigen legger te hebben gegund als onderhoudpligtigen. Men heeft eene soort van uitvoering of eene soort van practisch gevolg aan dien legger gegeven en die personen voor den strafregter gebragt. Zij zijn echter vrijgesproken.

Het blijkt alzoo, dat de vermelding in den legger niet volkomen juist was, en dat heeft zoo voortgeduurd tot in 1873. Toen werd een nieuwe legger opgemaakt, en men heeft zich daarbij gehouden aan het nieuwe voorschrift. Men heeft zich in 1873 beijverd eene nadere en betere omschrijving te geven in den legger. Ten gevolge daarvan hebben reclamanten zich tot den Raad gewend met het bezwaar, dat zij verkeerdelijk waren beschouwd als eigenaren en onderhoudpligtigen.

Gedeputeerde Staten hebben dan ook het besluit tot vaststelling van den legger vernietigd, toen de zaak hier behandeld werd. Voor de gemeente was iemand opgetreden, en gemagtigde was opgekomen voor de toen geappelleerden. Deze zijn toen in het ongelijk gesteld.

Er was een legger opgemaakt, die ter visie moest worden gelegd. En toen hadden de ingediende bezwaren in aanmerking moeten zijn genomen, zoowel door den Gemeenteraad als door Gedeputeerde Staten, ingevolge het provinciaal reglement van 3 November 1870, goedgekeurd door den Koning den 21 November 1870.

Dat reglement onderscheidt niet tusschen ouden en nieuwen legger. De legger, opgemaakt zijnde, moet ter visie liggen, en de ingekomen bezwaren moeten door den Gemeenteraad zoowel als door Gedeputeerde Staten worden onderzocht.

Maar Gedeputeerde Staten hebben daaromtrent eene andere meening en hebben aan appellanten tegengeworpen de exceptie van gewijsde zaak, de exceptie *non bis in idem*.

Hier moet gemagtigde echter opkomen tegen twee aan elkander overstaande begrippen. Hij vraagt, wie ooit in het publiek regt gehoord heeft van *res judicata*. Die exceptie kan alleen in het strafregt gelden; dáár kan het *non bis in idem* worden tegengeworpen, in het belang van partijen en in het belang eener eenvormige regtspraak.

Maar bovendien, is er volgens het reglement van 1870 een legger opgemaakt, dan moet die ter visie worden gelegd; en zijn er bezwaren tegen ingebragt, dan moeten die worden beslist door den Gemeenteraad en door Gedeputeerde Staten.

Door de bepaling van art. 3 en door het op nieuw opmaken van den legger is de quaestie weder eene open quaestie; en men kan weêr *au fond* zijne bezwaren kenbaar maken.

Het Koninklijk besluit van 1873, dat gemagtigde bestrijdt, heeft de onderhoudspligtigheid der reclamanten aangenomen. Dat Koninklijk besluit treedt in algemeene beschouwingen omtrent de hoefslagpligtigheid in Rijnsaterwoude. Gemagtigde geeft het daaromtrent medegedeelde volkomen toe, maar meent toch, dat men in de toepassing daarvan voorzigtig moet zijn. Er bestond vroeger wel een algemeen stelsel van verhoefslaging; maar dat stond in verband met een vroegeren toestand, behalve in de Rijnstreek.

Die streek was belast met het onderhoud der wateren, der waterwerken en ook

der wegen, zelfs der dijken. Maar wat is er sedert dat stelsel, sinds dien tijd niet al veranderd! Er bestond revolutie in de hoofddeelen van den Staat niet alleen, maar ook in de geringere deelen. Zoo werd b. v. ook de verpligting tot hand- en spandiensten afgeschaft.

Daarenboven, in vorige eeuwen kon men een Polderbestuur verpligten tot verhuren en verkoopen.

Dus het algemeen stelsel van hoefslagpligtigheid gaat niet op. In het Koninklijk besluit kan dat motief dan ook niet gelden als hoofdmotief tot beslissing. Maar gemagtigde komt vooral op tegen de bewering, dat uit de hoefslagboeken blijken zou de hoefslagpligtigheid der reclamanten. Hij twijfelt, of de inhoud dier boeken regt geeft tot die beschouwing. Men heeft de inrigting dier boeken alleen te zien, om er aan te twijfelen.

Maar bovendien zegt het besluit, dat de reclamanten volgens de bestaande bepalingen zouden moeten betalen. Wat is er nu van den inhoud dier hoefslagboeken? In het oudste boekje leest men, dat Jan van der Swaan en Willem Krook voor dezelfde landerijen betaalden; maar volgt daar nu uit, dat ook de tegenwoordige landerijen met het onderhoud dier landen belast zijn?

Er blijkt intusschen niet, dat van der Swaan of Krook met het werk belast was; maar aangenomen dat de quaestieuse perceelen bedoeld waren, wie is dan belast, het perceel of de aangrenzende eigendom?

In den regel is de aangrenzende eigendom met het land in ééne hand van onderhoud. In die streek zijn alle aangrenzende eigenaren behalve de reclamanten tot onderhoud verpligt.

Hoe kan men regtvaardigen het onderhoud dier perceelen op grond van hetgeen in een ander boekje stond, waarin niet eens staat, hoever zich het land van Krook en van der Swaan uitstrekt? Die perceelen zijn niet alleen de aangrenzende perceelen, maar ook de verder gelegene.

Dat zijn *dubia*, die uit de oude hoefslagboekjes blijven bestaan.

Maar aangenomen, dat het volledig bewijs geleverd was uit de oude hoefslagboeken van 1786 en 1817, waarom dan thans die perceelen met dat onderhoud belast? Omdat het toen zoo was, moet daarom de onderhoudspligtigheid ook nu worden aangenomen? Daarvan is niets vermeld.

De reclamanten hebben niets te onderhouden. Men heeft hen steeds tot dat onderhoud trachten te brengen, maar de verpligting er toe is steeds ontkend. Het was echter te vergeefs.

Gemagtigde acht de oude hoefslagboeken niets afdoende en ook in strijd met de regtspraak van den Koning; want steeds is de onderhoudspligtigheid aangenomen, omdat iemand bij voortduring met de uitvoering belast was. Maar historische beschouwingen zijn nooit door het Koninklijk besluit aangenomen. Steeds is het verledene als een vaste band tot kenschetsing van de verpligting tot onderhoud aangenomen.

Gemagtigde gelooft, dat, als er een zelfstandig onderzoek plaats heeft, er blijken zal, dat bij de vorige beslissing wel eene beslissing is genomen naar oude boeken, maar die niet den waren toestand teruggeven; en hij hoopt dan ook, dat de Raad van State eene nieuwe en juistere beslissing zal uitlokken.

IV. *het geschil over de woonplaats van Christiaan Hubertus Weerens en Hendrikus Josephus Hubertus Weerens.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft, op 's Konings magtiging, bij brief van 19 December ll., n°. 147, 7de Afdeeling, bij deze Afdeeling

van den Raad van State aanhangig gemaakt de vraag, waar Christiaan Hubertus Weerens en Hendrikus Josephus Hubertus Weerens armlastig waren tijdens hun beider plaatsing in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch, onder de werking der wet van 1 Junij 1870.

Blijkens de door den Minister opgevraagde en overgelegde extracten uit het register van dat genoemd gesticht is de oudste, C. H. Weerens, geboren en laatst wonende te Wessem, in Limburg, op 17 October 1825, aldaar het eerst opgenomen geweest op 9 Augustus 1857, en 31 Maart 1858 als hersteld ontslagen; vervolgens weder geplaatst op 15 Augustus 1863, en op 14 Februarij 1864 als hersteld ontslagen, en ten derde male geplaatst op 1 Junij 1871, en op 22 Augustus van dat jaar in het gesticht overleden; en is zijn broeder H. J. H. Weerens, geboren te Wessem op 28 November 1835, voor het eerst er geplaatst geweest op 11 November 1863, tot zijn ontslag, als hersteld, op 14 Februarij 1864, ten tweede male was hij er verpleegd van 6 April 1866 tot 16 Mei 1867; ten derde male van 13 Augustus 1868 tot 1 April 1870; ten vierde male van 28 Januarij 1871 tot 27 November van dat jaar, toen hij er uit ontvlugt, maar toch, als verbeterd, afgeschreven is; eindelijk ten vijfde male, op 7 Junij 1872, en nu nog er zich bevindende. Bij zijne eerste plaatsing werd hij opgeteekend, als laatst wonende te Venlo; bij de volgende keeren, als laatst gewoond hebbende te Wessem. Op 2 Mei 1873 gaf het Bestuur van het krankzinnigengesticht kennis aan den Burgemeester van Wessem, dat de patient kon worden afgehaald, op welke tot drie malen herhaalde kennisgeving deze niet antwoordde, totdat de toestand van den lijder die afhaling weder onraadzaam maakte.

Door Gedeputeerde Staten van Limburg is een uitvoerig onderzoek naar de woonplaatsen der beide broeders ingesteld. Het resultaat van dat onderzoek is vervat in den volgenden brief, op 13 Augustus 1873 gerigt aan den Minister van Binnenlandsche Zaken:

„Naar aanleiding van de bepalingen van het Koninklijk besluit van 2 Augustus 1870, n°. 10, hebben wij de eer hiernevens aan Uwe Excellentie onder inventaris over te leggen de stukken, betreffende het door ons ingesteld onderzoek naar de wettige woonplaats van de gebroeders: 1°. Christiaan Hubertus Weerens, geboren te Wessem, den 17 October 1825; en 2°. Hendricus Josephus Hubertus Weerens, geboren te Wessem den 28 November 1835, beiden ongehuwd, zoons van de in die gemeente, respectievelijk den 31 Mei 1861 en 30 November 1859 overleden echtelieden Jan Weerens en Gertrudis Vogels.

„Beiden, van eigen middelen van bestaan ontbloot, hebben steeds een zwervend leven in den vreemde, vooral in België, geleid.

„De eerste, Christiaan Hubertus Weerens, heeft sedert 1850 in dat Rijk, dan hier, dan daar, als smidsgezel gewerkt, zoo als te Maeseyck en te Luik.

„Den 1 Augustus 1860 heeft hij zich, komende van Luik, te Maeseyck gevestigd, en is dáár verbleven tot 2 April 1862. Hij is toen vertrokken, voorgevende naar Grevenbicht te gaan, doch vijf-en-twintig dagen later, komende van Molenbeek St. Jean, te Maeseyck teruggekeerd, van waar hij zich op 4 April 1864 naar Grevenbicht heeft begeven.

„In die gemeente kan hij echter niet gezegd worden zijne woonplaats te hebben gevestigd, vermits hij er slechts, bij herhaling, enkele dagen als smidsgezel heeft gewerkt: de tijdstippen zijn niet bekend, daar hij niet in het bevolkingsregister is ingeschreven, en evenmin bewijzen van woonplaats-verandering had bijgebragt.

„Den 23 November 1867 trad hij, zonder Koninklijke vergunning, in Pausselijke krijgsdienst, uit welke dienst hij den 25 November 1869 is ontslagen.

„Na dat ontslag heeft hij verblijf gehouden in België, o. a. te Maeseyck, waar zijn vorige meester woonde.

„Toen de man teekenen van krankzinnigheid gaf, heeft de Burgemeester van Maeseyck hem den 27 Mei 1871 naar Wessem, zijne geboorteplaats, doen overbrengen.

„Het Bestuur der gemeente heeft dadelijk na zijne aankomst aldaar, in het belang van de openbare orde en veiligheid, en in dat van den lijder, magtiging tot overbrenging naar, en verpleging in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen gevraagd.

„Die magtiging is den 1 Junij daaraanvolgende verleend, ten gevolge waarvan de man onverwijld is overgebragt naar het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch, alwaar hij den 22 Augustus 1871 is overleden.

„De kosten van die overbrenging en verpleging zijn door Burgemeester en Wethouders van Wessem, daartoe door ons uitgenoodigd, bij wijze van voorschot, uit de gemeentekas betaald.

„Het Bestuur dier gemeente ontkent, dat C. H. Weerens dáár woonplaats in den zin van het Burgerlijk Wetboek had, tijdens zijne opneming in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch op 1 Junij 1871.

„Naar het ons, met het oog op de resultaten van het gevoerde onderzoek, voorkomt, is dit beweren gegrond, en heeft C. H. Weerens op evenvermeld tijdstip geene bekende wettige woonplaats hier te lande gehad.

„Naar aanleiding hiervan zijn wij van oordeel, dat de uit de gemeentekas van Wessem voorgeschoten overbrenging, en verplegingskosten van dien armen krankzinnige naar, en in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch, uit 's Rijks kas behooren te worden teruggegeven."

„De tweede genoemde Hendrikus Josephus Hubertus Weerens, die van af 1853 zijne geboorteplaats verlaten en zich meestal in den vreemde heeft opgehouden als spoorwegarbeider en mijnwerker, heeft sedert jaren, af en aan, aan krankzinnigheid geleden.

„Den 11 Mei 1863 werd hij, door de zorg van het Gemeentebestuur van Venlo, in het gesticht te 's Hertogenbosch opgenomen.

„Na zijn ontslag in 1864 is hij naar België teruggekeerd.

„Dáár is hij herhaaldelijk te Luik in geneeskundige gestichten verpleegd geworden, en wel, met kleine tusschenruimten, van 30 Augustus 1864 tot 23 Maart 1866.

„Naar Wessem verwezen of teruggekeerd, is hij den 6 April van datzelfde jaar in het gesticht te 's Hertogenbosch opgenomen en dáár verpleegd tot 16 Mei 1867.

„Vervolgens is hij naar België gegaan en van dáár weder naar Wessem gekomen.

„Den 13 Augustus 1868, korte dagen na zijn verblijf te Wessem, is hij op nieuw in het gesticht te 's Bosch opgenomen en dáár verbleven tot 16 Februarij 1870.

„Hij is toen weêr naar België gegaan en werd te Luik op 24 Junij daaraanvolgende in een krankzinnigengesticht opgenomen, waaruit hij den 28 September 1870 is ontslagen.

„Op 22 Jannarij 1871 op last van den Burgemeester van Tillens naar Wessem overgebragt, is hij dadelijk in voorloopige bewaring moeten worden gesteld en den 28 dier maand in het gesticht te 's Hertogenbosch opgenomen.

„Den 27 November 1871 ontvlugtte hij uit dat gesticht, begaf zich naar België, waar hij zich heeft opgehouden, is niet bekend, doch kwam den 28 Mei 1872 in krankzinnigen toestand te Wessem terug. Krachtens inmiddels, door de zorg van het Bestuur dier gemeente, aangevraagde regterlijke magtiging, dd. 5 Junij 1872, werd hij den 7 dier maand op nieuw opgenomen in het gesticht te 's Hertogenbosch, waar hij zich thans nog bevindt.

„De kosten van zijne overbrenging naar- en verpleging in dat gesticht, van 28 Januarij tot 27 November 1871, en van 7 Junij 1872 tot heden, zijn en worden, op onze uitnoodiging, bij wijze van voorschot, uit de gemeentekas van Wessem betaald.

„Het Bestuur dier gemeente beweert, dat de man, althans sedert hij meerderjarig is geworden (28 November 1858, tot op welk tijdstip hij de woonplaats van zijne toen nog in leven zijnde ouders volgde), geene wettige woonplaats te Wessem heeft gehad, en dáár slechts van tijd tot tijd en voor zeer enkele dagen is teruggekeerd, òf wel om zijne familie te bezoeken, òf wel ten gevolge van zijne overbrenging of verwijzing daarheen van de zijde der besturen van de Belgische gemeenten, waar hij werkzaam was, en teekenen van krankzinnigheid gaf.

„Nu moge al, ofschoon in de stukken 1 en 2 van inventaris C gezegd wordt: „*demeurant à Comblain-au pont*„, in het stuk B van dien inventaris staat: „*demeurant à Liège*„ en in dat n°. 15: „*résidant en notre ville*„ (*Liège*), uit het nader ingesteld onderzoek niet bepaaldelijk zijn gebleken, dat de man in België ergens woonplaats in den zin van het Burgerlijk Wetboek vormelijk gevestigd en gehouden heeft, — zooveel is zeker, dat hij, die ongehuwd is en wiens beide ouders sedert 1861 overleden waren, in België als spoorweg-arbeider en mijnwerker gewerkt en dáár daadwerkelijk verblijf gehad heeft.

„Voor hem bestond overigens geene reden om, niettegenstaande zijn oponthoud in den vreemde, eene wettige woonplaats hier te lande te hebben.

„De omstandigheid, dat hij gedurende korten tijd, omstreeks 1862 of 1863, te Roermond als brouwersknecht gewoond en dáár ingevolge art. 79 van het Burgerlijk Wetboek woonplaats gehad zal hebben, komt ons voor, buiten invloed ten deze te zijn, daar die woonplaats, ook volgens de Koninklijke besluiten van 3 Maart 1865, n°. 44, en 10 December 1872, n°. 14, opgehouden heeft van het oogenblik, dat de man de dienst verliet van hem, bij wien hij werkte en inwoonde.

„Deze omstandigheid heeft evenwel in elk geval ten gevolge, dat de wettige woonplaats, welke Weerens bij zijn meerderjarig worden ten huize van zijne ouders te Wessem had, opgehouden heeft te bestaan.

„Overigens is het bewijs, dat Weerens op 28 Januarij 1871 en 7 Junij 1872 zijne wettige woonplaats in eene Nederlandsche gemeente gehad zou hebben, uit het ingestelde onderzoek niet voortgevloeid.

„Om deze redenen zijn wij van gevoelen, dat de kosten, waartoe de overbrenging naar- en verpleging van den lijder in een krankzinnigengesticht aanleiding hebben gegeven en geven, uit 's Rijks kas behooren te worden gerestitueerd en betaald.„

Bij dien brief zijn eene menigte brieven en andere stukken gevoegd; het komt voldoende voor, daaruit het volgende te vermelden:

Het Bestuur van Wessem doet uitkomen, dat de beide broeders reeds sedert eene reeks van jaren de gemeente Wessem hebben verlaten, zonder voornemen om er ooit terug te komen, en dat beiden, toen zij krankzinnig werden, in België woonden, van waar zij toen, en telkens later in die omstandigheid, naar hunne geboorteplaats werden geleid; doch dat die gemeente, als slechts geboorteplaats, met hen niets meer te maken heeft na de wijziging der armenwet door de wet van 1870.

Ook in België zijn, op aanvrage van Gedeputeerde Staten, velerlei informatiën ingewonnen. Mogten de broeders regtens, zoolang zij nog minderjarig waren, domicilie hebben gehad bij hunne te Wessem wonende ouders, zoo komt het er op aan te weten, waar zij zich vestigden, nadat hun vader op 31 Mei gestorven was, toen de moeder reeds overleden was op 30 November 1859, nadat zij reeds vóór den dood hunner ouders Wessem hadden verlaten, om elders hun brood door handenarbeid te gaan verdienen. Volgens de staten van inlichtingen, geput uit de opgaven van hen zelven, heeft de oudste, C. H., reeds van 1850 af in België gewerkt, en zich opgehouden meestal te Maaseyck, is hij van 1867 tot 1869 Pausselijke zouaaf geweest, zonder tot die in-dienst-treding de Koninklijke vergunning te hebben gevraagd, en daarna teruggekeerd naar Maaseyck; terwijl de jongste broeder H. J. H. sedert 1853 meerendeels zich in of bij Luik heeft opgehouden. Volgens brief van den Gouverneur van

de provincie Luik, woonde hij te Luik, en eenigen tijd ook te Comblain-au-pont, te Tilft, en te Tilleur. In 1862 en in 1864 schijnt hij een poos te zijn werkzaam geweest te Grevenbicht.

Door den Kantonregter te Roermond zijn onder eede gehoord, tot het geven van inlichtingen, Matthijs Vogels, oom van moederszijde van de beide broeders, en eene tante van vaderszijde, Geertrudis Weerens, weduwe Meeuwissen. De eerstgenoemde verklaarde, dat C. H. Weerens, in 1869 of 1870 uit de Pausselijke dienst ontslagen, zich met der woon gevestigd heeft te Maaseyck, in België, en in den zomer van 1871, toen hij zinneloos werd, door de politie naar Wessem, als zijne geboorteplaats, is overgebragt, en door de zorg van het Bestuur van Wessem geplaatst in het gesticht te 's Hertogenbosch; en dat H. J. H. Weerens in 1856 of 1857 is vertrokken naar Roermond, waar hij brouwersknecht is geweest, en in 1859 of 1860 vertrokken is naar Luikerland, waar hij meermalen krankzinnig is geweest en meermalen dan naar Wessem werd teruggeleid.

De tweede genoemde getuige verklaarde, dat C. H. Weerens, na zijne terugkomst uit Italië als zouaaf, gedurende acht dagen te Wessem was geweest, doch toen weder naar België was vertrokken; wáár, dit is haar onbekend; en dat H. J. H. Weerens zestien jaren geleden Wessem verlaten had en immer in België is gebleven, af en aan, als hij krankzinnig werd, van dáár naar Wessem teruggeleid wordende, waar men dan zorgde voor zijne plaatsing in het gesticht te 's Hertogenbosch; dat hij telkens, als hij als hersteld van dáár was teruggehaald, na één of twee dagen weder naar België terugkeerde.

Uit een livret en paspoort van C. H. Weerens blijkt, dat hij van 23 November 1867 tot 23 November 1869 als Pausselijk zouaaf heeft gediend. Voorts is gebleken, dat H. J. H. Weerens in 1863 vier of vijf maanden gewerkt heeft aan de spoorwegbrug te Venlo en, op 3 Mei krankzinnig wordende, tijdelijk geplaatst is in het Joseph's hospitaal aldaar, waar hij is uitgebroken, waarna hij toen voor het eerst gekomen is in het gesticht te 's Hertogenbosch; dat hij van 30 Augustus tot 20 October 1864 geplaatst is geweest in eene *maison de santé* te Luik, op 10 Augustus 1865 voorloopig weder in een ander krankzinnigenhuis te Luik, van 9 October tot 13 November 1865 weder in eerstbedoelde *maison de santé*, waarna hij er, wegens nieuwe aanvallen zijner kwaal, is teruggebragt en gebleven tot 19 Januarij 1866.

Blijkens reeds bovengemelde opgave, volgde in April 1866 zijne tweede plaatsing in het gesticht te 's Hertogenbosch. Ook in 1870, van 24 Junij tot 14 Julij, en van 5 tot 28 September, was hij weder in het gesticht te Luik. Nergens is hij ter plaatse, waar hij als werkman zich ophield, in een bevolkingsregister ingeschreven.

Aan den heer Voorzitter dezer Afdeeling is door Burgemeester en Wethouders van Roermond eene memorie ingezonden, ten betooge, dat H. J. H. Weerens, in 1862 of 1863 slechts een poos op de proef gewerkt hebbende in de brouwerijen, eerst van E. Seipgens, daarna van I. M. Spielmans, en niet in het bevolkingsregister ingeschreven, te Roermond geen domicilie gehad heeft; en nog op eergisteren is een nadere brief van Burgemeester en Wethouders van Roermond ingekomen, met toezending der correspondentie bij het Parket der Regtbank aldaar berustende, over de overbrengingen dier beide krankzinnigen naar 's Hertogenbosch, waaruit voldoende blijkt, dat zij te Roermond geene woonplaats hadden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Derde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 4 *Februarij* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

Aan de orde is:

I. *het geschil over de woonplaats van den krankzinnige Johannes Wums.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren: Johannes Wums, geboren te Gorinchem den 14 April 1826, is in 1858 bij sententie in appel van het Hoog Militair Geregtshof veroordeeld tot vervallen-verklaring van den militairen stand en vijftien jaren kruiwagenstraf, ingaande met 14 September 1858. Gedurende zijn verblijf in het huis van militaire detentie te Leiden is hij krankzinnig geworden, waarom hij op eene magtiging, door den President der Regtbank te Leiden op 20 Februarij 1863 verleend, den 21 daaraanvolgende is overgebragt naar het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen het St. Joris-Gasthuis te Delft, om aldaar verpleegd te worden. Er is daarop, voor het eerst bij vonnis der Regtbank van 4 April 1863, en nog tweemaal bij vonnissen, in de twee volgende jaren gewezen, telkens voor een proeftijd van een jaar, verlof verleend om den lijder in het gesticht te doen verblijven. Na afloop dezer drie jaren is het verblijf van den lijder in het gesticht weder met magtiging der Regtbank verlengd, hangende het verzoek om curatele, totdat in December 1866 de curatele verleend is. De verpleging is vervolgens in hetzelfde gesticht voortgezet tot 1 Augustus 1871, toen de lijder, op verlangen van de Commissie van administratie der gevangenissen te Leiden en met voorkennis van den Officier van Justitie bij de Regtbank aldaar, is overgebragt naar het gesticht Coudewater, te Rosmalen, ten einde aldaar verder verpleegd te worden.

Bij het einde van den straftijd van vijftien jaren, die met 14 September 1873 verstreek, verzocht het Bestuur van laatstgemeld gesticht aan de Regering aanwijzing van de gemeente, op welke de kosten der verpleging van J. Wums na dat tijdstip

moesten worden verhaald. De Commissaris des Konings in de provincie Zuidholland werd daarop door den Minister van Binnenlandsche Zaken uitgenoodigd het Bestuur der gemeente Gorinchem, de geboorteplaats van den lijder, te hooren, en de zaak, zoo noodig, verder te instrueëren. Burgemeester en Wethouders van Gorinchem gaven bij missives van 26 en 30 September 1873 te kennen, dat Wums vóór zijne veroordeeling te Gorinchem in garnizoen lag bij de 8ste kompagnie van het 3de regement vesting-artillerie, welke, zoo zij meenen, in 1863 is overgeplaatst naar Groningen. Deze omstandigheid kan evenwel, naar hun oordeel, buiten beschouwing blijven, daar zijne straf ongetwijfeld is gepaard gegaan met vervallen-verklaring van den militairen stand.

Waar nu de woonplaats van den krankzinnige gevestigd is, hangt, naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders, daarvan af, in welke gemeente zijn curator woont. Volgens de stukken, zeggen zij, schijnt dit Sassenheim te zijn. Intusschen zijn zij van gevoelen, dat, op grond der overgangsbepaling van art. 15 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85), het Rijk zich met de kosten der verpleging moet blijven belasten. Tot staving van dit gevoelen beroepen zij zich op het Koninklijk besluit van 2 Augustus 1872 , n°. 28.

Burgemeester en Wethouders van Sassenheim, vervolgens door den Commissaris des Konings in Zuidholland gehoord, spreken bij hunne missive van 4 October 1873 hetzelfde gevoelen uit, ofschoon overigens erkennende, dat te Sassenheim woont de curator van den krankzinnige, namelijk C. van Dorp, Deurwaarder bij het Kantongeregt te Noordwijk, en dat dus ook de krankzinnige volgens het Burgerlijk Wetboek woonplaats heeft te Sassenheim. In een schrijven van genoemden van Dorp aan de Commissie van administratie over de gevangenissen te Leiden, dat bij de stukken gevoegd is, en dat tot antwoord strekt op een brief, waarin hem het einde der verpleging voor rekening van het Departement van Justitie wordt aangekondigd, deelt van Dorp zelf mede, dat hij indertijd door den toenmaligen Kantonregter te Noordwijk verzocht is zijn naam te leenen voor de betrekking van curator over Wums, omdat daartoe door den Kantonregter iemand moest worden benoemd, en er geene bloed- of aanverwanten van genoemden persoon bekend waren. Hij had toen, op de belofte, dat hij er nooit last van zou hebben, en omdat hij in zijne betrekking van Deurwaarder tegenover den Kantonregter moeijelijk weigeren kon, daarin toegestemd. De curator geeft verder op, dat Wums bij hem en te Sassenheim geheel onbekend is, en nimmer in die gemeente gewoond of verblijf gehouden heeft, en verzoekt, dat het een en ander wel in aanmerking moge genomen worden, en dat in de verpleging buiten hem moge worden voorzien voor rekening van het een of ander Bestuur, zoo als wettig en billijk zal worden geacht.

Na kennisneming van de stukken, waarvan de hoofdinhoud hierboven is opgegeven, onder welke stukken ook uittreksels uit de registers, gehouden in het huis van militaire detentie te Leiden en de krankzinnigengestichten te Delft en te Rosmalen, heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken den Commissaris des Konings in Zuidholland verzocht het geschil ter tafel te brengen van Gedeputeerde Staten dier provincie. Daarop is door den Commissaris des Konings bij schrijven van 6 December 1873 te kennen gegeven, dat, naar het gevoelen van Gedeputeerde Staten, vermits de krankzinnige op het oogenblik van het in werking treden der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85) werd verpleegd ten koste van het Rijk, de kosten zijner verdere verpleging volgens art. 15 dier wet ten laste van het Rijk behoorden te blijven. Met dit gevoelen verklaarde de Commissaris des Konings zich te vereenigen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft daarop, bij schrijven van 24 December 1873, n°. 203, 7de Afdeeling, bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt de overweging van het geschil over de woonplaats van den krankzinnige J. Wums, te rekenen van 14 September 1873.

Ten gevolge van de ter-visie-legging der stukken is nog ingekomen een schrijven van Burgemeester en Wethouders van Gorinchem van 8 Januarij 1874, waarin zij opmerken, dat het vraagstuk, aan de overweging dezer Afdeeling onderworpen, naar hun oordeel niet is een geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige, daar het Gemeentebestuur van Sassenheim erkent, dat, naar de regelen van het burgerlijk regt, J. Wums aldaar wettige woonplaats heeft; maar een geschil over de vraag, ten wiens laste de kosten der verpleging moeten worden gebragt; welk geschil door de erkenning van de zijde van Burgemeester en Wethouders van Sassenheim, dat de woonplaats in die gemeente gevestigd is, niet wordt opgelost, omdat dit geval niet beoordeeld moet worden naar art. 26 der gewijzigde armenwet, maar naar art. 15 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85).

II. *het beroep van van Hooff en Zoon, te Bloemendaal, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van* 24 *December* 1873, *n°.* 27, *voor zooveel betreft de daarbij gestelde voorwaarde omtrent de tot het stoken van den ketel van zijn stoomwerktuig te bezigen brandstof.*

De *taatsraad* de Jonge brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren: Nadat bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 December 1871, n°. 210, in de bleekerij van van Hooff en Zoon, te Bloemendaal, buiten gebruik was gesteld een stoomketel, die dáár sedert het jaar 1837 in werking was, verzochten de voormelde bleekers alsnog vergunning van Gedeputeerde Staten van Noordholland tot plaatsing van een stoomwerktuig met ketel in hunne bedoelde bleekerij.

Bij een daartoe betrekkelijk onderzoek *de commodo et incommodo*, op 17 September 1873 gehouden, verklaarden drie naburige bleekers, wonende te Velzen en Bloemendaal, zich allen tegen de inwilliging van het verzoek van gezegde firma te moeten verzetten, om reden hunne belangen als bleekers ten ernstigste bedreigd worden door het nadeel, dat hun, en de goederen op hunne bleekerijen, zal worden toegebragt. Zij dringen er alzoo op aan, dat het bedoelde nieuw te plaatsen stoomwerktuig nimmer anders zou mogen gestookt worden met steenkolen, dan met zuide-, zuidooste- en zuid-westewinden, ten einde daardoor te voorkomen de groote nadeelen, die voor hunne bleekerijen en voor hun bestaan te wachten zijn door het nederslaan van den bedoelden damp of rook van steenkolen.

Gedeputeerde Staten namen daarop, ook na ingewonnen berigten van Burgemeester en Wethouders van Velzen en van Bloemendaal, welke in de bezwaren der reclamanten deelden, — een besluit dd. 24 September 1873, n°. 27, waarbij de gevraagde vergunning tot plaatsing van een stoomwerktuig met ketel in een gebouw, gelegen onder de gemeente Bloemendaal, en bestemd tot het in werking brengen van den waschmolen en het kooken en opvoeren van water, verleend werd. Als voorwaarden van deze hunne vergunning stelden Gedeputeerde Staten bij hun voormeld besluit van 24 September, dat tot het stoken van den ketel alleen turf en cokes als brandstof gebezigd zullen worden; de schoorsteen tot de in het adres opgegeven hoogte van 12 meters worde opgetrokken, en dat opgevolgd worden de voorschriften van het Koninklijk besluit van 24 September 1869 (*Staatsblad* no. 154) gewijzigd bij dat van 12 September 1873 (*Staatsblad* n°. 128).

Van Hooff en Zoon achtten zich met dit besluit van Gedeputeerde Staten, wat betreft het voorschrift van de te bezigen brandstoffen, bezwaard, en wendden zich in October ll. tot Zijne Majesteit bij een verzoekschrift, daarbij te kennen gevende, dat turf en cokes veel duurder zijn dan steenkolen, en dat hun dus een belangrijk geldelijk nadeel door deze beschikking van Gedeputeerde Staten zal worden toege-

bragt; dat zij vroeger een stoomketel bezigden en, bij beschikking van den Minister van Finantiën van 23 Julij 1861, n°. 134, de vergunning hadden bekomen om maatkolen te bezigen als brandstof en wel in deze verhouding: 18 mud maatkolen op 80 ton turf; dat nimmer door bewoners van belendende perceelen eenige klagt is geuit omtrent nadeel, door den rook dezer maatkolen veroorzaakt, en dat, zijn zij wel onderrigt, nu ook geene enkele klagt is ingebragt; dat hun bekend is, dat de kleerbleekers J. Klauwers, te Velzen, B. J. Klauwers, te Velzen, en J. Smits, te Bloemendaal, geen bezwaar hebben tegen de inwilliging van hun verzoek, zoo zij hun werktuig met steenkolen stoken, bij zuide-, zuid-ooste- en zuid-westewinden; dat adressanten zelven te veel belang hebben, dat de brandstof van hun werktuig geen nadeel toebrenge aan hunne eigene inrigting, en dan ook in hun eigen belang wel genoodzaakt zijn steeds steenkolen te gebruiken, die geene of slechts zeer geringe verdamping of rook uitlaten; dat het nadeel, dat voornoemde kleêrbleekers vreezen, evenmin in het vervolg zal ontstaan, als dat het immer bestaan heeft; en dat zij daarom zich wenden tot Zijne Majesteit met eerbiedig verzoek wel goedgunstig te willen opheffen de bezwarende voorwaarde, door Gedeputeerde Staten gesteld, omtrent het stoken van hun werktuig.

Appellanten hebben in eene aan 's Raads Afdeeling voor de geschillen van bestuur ingediende memorie dd. 11 Januarij ll. alsnog medegedeeld, dat zij voor hun ketel steeds Roersche steenkolen gebruikt hebben, zonder dat daaruit voor hen zelven of voor de naburige bleekerijen nadeel of aanleiding tot klagten geboren werden; dat zoowel door de weduwe J. Klauwers, te Velzen (eene der reclamanten op 17 September) als door de bleekers te Heemstede, tot het stoken van de ketels hunner stoomwerktuigen, Roersche steenkolen gebezigd worden; weshalve appellanten alsnog vergunning verzoeken, met wijziging van het besluit van 24 September ll., tot het stoken van Roersche steenkolen.

In hun ambtsberigt van 10 December 1873 deelen Gedeputeerde Staten mede, dat zij gemeend hebben aan de vergunning tot plaatsing van het stoomwerktuig niet te moeten verbinden de, blijkens bovenbedoeld proces-verbaal, door de belanghebbende geburen aangegeven voorwaarde, dat het stoomwerktuig nimmer anders dan met zuide-, zuid-ooste- en zuid-westewinden met steenkolen zoude mogen worden gestookt, en wel omdat het aan Gedeputeerde Staten voorkwam, dat, wanneer het gebruik van steenkolen of van eene andere brandstof van den stand van den wind afhankelijk werd gesteld, dit ongetwijfeld tot velerlei quaestiën aanleiding zou geven en eene, dan noodige, contrôle hoogst moeijelijk zou maken.

„De geopperde bezwaren kwamen ons echter zoo gewigtig voor — aldus vervolgen Gedeputeerde Staten, — dat wij meenden, dat daaraan moest worden te gemoet gekomen, waartoe wij de thans beklaagde voorwaarde, dat uitsluitend turf en cokes als brandstof gebezigd mogen worden, aan de vergunning hebben verbonden.

„Wij besloten daartoe des te eerder, omdat dezelfde voorwaarde ook is opgelegd aan de kleêrbleekers te Heemstede, die stoomwerktuigen hebben; en dat een beroep van H. Peperkorn Iz., te Heemstede, tegen onze beschikking van 15 Maart 1871, n°. 17, in zooverre de bedoelde verpligting betreft, door Zijne Majesteit ongegrond is verklaard bij besluit van 15 September 1871, n°. 11" (1).

Gedeputeerde Staten deelen ten slotte nog mede, dat de beschikking van den Minister van Finantiën van 23 Julij 1861, n°. 134, in het adres aangehaald, bij hen niet bekend is, en voorts dat het hun niet is gebleken, dat immer vergunning is gegeven tot plaatsing van den stoomketel, die vroeger op de bleekerij van adressanten schijnt geplaatst te zijn geweest.

---

(1) Zie Deel XI, blz. 296.

Nadere stukken zijn er niet ingekomen; en ik meen derhalve hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

Belanghebbende, gevraagd, of hij ook iets in het midden te brengen had, verklaart, dat hij door de uitspraak van Gedeputeerde Staten bezwaard was, hetgeen hem te meer leed deed, omdat hij sedert 1837 vergunning had bekomen om eene stoommachine op te rigten. Hij moest wel een nieuwen ketel aanleggen, omdat die herstelling behoefde. Als er turf en cokes moesten worden gebezigd, dan zou hem dit eene groote schade te weeg brengen. Hem werd in der tijd, toen er belasting op de steenkolen bestond, gedeeltelijke vrijdom verleend voor de steenkolen, die in zijne fabriek gebruikt werden. Dat strekte wel ten bewijze, dat hem vergunning was verleend om steenkolen in zijne fabriek te gebruiken, en alzoo om een stoomwerktuig te bezigen. De stukken, die ten bewijze daarvan strekken, heeft hij bij zich en legt hij aan den Raad over.

Staatsraad DE JONGE vraagt, of appellant in der tijd vergunning had bekomen tot het oprigten van een stoomwerktuig in zijne fabriek?

Belanghebbende zegt, dat in 1871 de ketel, dien hij gebruikte, werd afgekeurd, en dat de Burgemeester van Bloemendaal toen het stuk, inhoudende de vergunning tot oprigting van een stoomwerktuig, heeft ingehouden of medegenomen.

Staatsraad DE JONGE: Ik doe die vraag, omdat Gedeputeerde Staten in hunne schrifturen zeggen, dat het hun niet was gebleken, dat er ooit vergunning was verleend tot oprigting van een stoomwerktuig in bedoelde fabriek.

Belanghebbende: De Burgemeester van Bloemendaal heeft het stuk, houdende de vergunning, terug laten vragen.

Staatsraad DE JONGE: Worden in de fabriek van Peperkorn ook geen steenkolen gebruikt?

Belanghebbende: Dáár worden, zoo goed als elders, steenkolen gebruikt, maar op hen en anderen wordt niet gelet, omdat men ze niet krijgen wil. Mijne bleek ligt digter bij de fabriek dan die van anderen; maar evenmin als ik hebben zij last van het gebruik van steenkolen. Het dienstdoend personeel van de nabij gelegen bleekerijen heeft verklaard, dat het geen last had van den schoorsteen; maar de eigenaren wilden van die verklaringen van het dienstdoend personeel niets hooren en zeiden, dat zij in den nacht last van het stoomwerktuig hadden gehad. Het is echter de vraag, van waar die last ontstond, want ook in Meerenberg heeft men een stoomwerktuig, waar men steenkolen bezigt. De bleeker Smit heeft dan ook gezegd, dat hij geen last van den schoorsteen had. En dat is ook werkelijk het geval. Maar de twee bleekers te Velzen hebben gezegd, dat zij wel last hadden; maar ik herhaal, dat ik geen last ondervind, en ik wil het goed, dat ik op de bleekerij heb, toch ook niet bederven. Ik heb te Heemstede gezien, dat men 7 à 800 mud steenkolen gebruikte, hetgeen toch ten bewijze strekt, dat anderen ook wel degelijk steenkolen bezigen. Als zij maar konden, zouden zij wel de machine aanleggen en plaatsen, maar het ontbreekt daartoe aan de noodige fondsen. Ik hoop dus, dat de Raad zoo spoedig doenlijk eene beslissing zal voordragen en mij in staat stellen zal om met het stoomwerktuig mijne fabriek voort te zetten.

III. *het geschil over de woonplaats van de krankzinnige J. M. Puynen.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is, krachtens 's Konings magtiging, op den 19 December ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De behoeftige J. M. Puynen, opgenomen op 5 Julij 1873 in het gesticht voor krankzinnigen te Coudewater, gemeente Rosmalen, is geboren te Nederweert den 28 Mei 1840. Blijkens de overgelegde stukken heeft zij die gemeente reeds in 1866 verlaten. Zij woonde van 26 October tot 3 November van dat jaar te Venlo bij den slaapsteêhouder P. Mulder als dienstmeid. Van dáár weggezonden uit de dienst, schijnt zij naar hare geboorteplaats te zijn teruggekeerd, doch ook aldaar geen geregeld verblijf te hebben gehouden, maar herhaaldelijk te hebben rondgezworven, o. a. ook in Pruissen, bij welke omzwervingen zij dikwerf enkele dagen te Venlo doorbragt.

In de maand April 1872 werd zij, op bevel van den Commissaris van Politie, teruggebragt naar Nederweert. Op den 23 dier maand nam zij een getuigschrift van woonplaats-verandering naar Roermond, om zich aldaar in dienst te begeven. Zij liet zich echter te Roermond eerst in het bevolkingsregister inschrijven op den 6 Junij 1872. Reeds op den volgenden dag, namelijk 7 Junij, nam zij te Roermond een getuigschrift van woonplaats-verandering naar Dulken (Pruissen) en verliet Roermond, waar zij geene plaats als dienstbode had kunnen verkrijgen. Zij schijnt toen te hebben rondgezworven in onderscheidene gemeenten en laatstelijk te Vorst (Pruissen), waar zij als dienstmeid heeft ingewoond ten huize van den landbouwer C. Delhaes, tot April 1873. Den 5 Mei daaraanvolgende is zij te Venlo wegens landlooperij aangehouden. Tusschen 2 April en 5 Mei, tijdstip van hare aanhouding, heeft zij steeds rondgezworven. Wegens landlooperij veroordeeld bij vonnis der Arrondissements-Regtbank te Roermond, is zij overgebragt naar de bedelaarsgestichten en van dáár naar het gesticht voor krankzinnigen te Rosmalen.

Volgens verklaring van Hubert Puynen, broeder van de behoeftige, is zij op den 11 April 1873 nog te Nederweert geweest, maar slechts gedurende één dag, om hare papieren te halen, die zij voorgaf noodig te hebben om een huwelijk aan te gaan. Uit informatiën, bij den Commissaris van Politie te Venlo ingewonnen, blijkt, dat zij op den 21 April 1873 gelogeerd heeft bij den slaapsteêhouder Mulder, komende van Sevenum, zonder verdere bepaalde bestemming en als hare laatste woonplaats opgevende Lobberich; en dat zij voorts op den 30 April gelogeerd heeft te Venlo bij den slaapsteêhouder P. van den Akker, als laatste woonplaats opgevende Kaldenkirchen, gaande naar Nederweert, en dat dit logeren is geschied als doortrekkend persoon of reizigster.

Het Gemeentebestuur van Nederweert beweert, op grond van de vermelde feiten, dat de behoeftige tijdens hare opneming geen woonplaats had te Nederweert.

Het Gemeentebestuur van Roermond ontkent op dezelfde gronden, dat zij toen woonplaats had te Roermond.

Ook te Venlo wordt ontkend, dat zij aldaar woonplaats had.

Gedeputeerde Staten van Limburg zijn van meening, dat uit de ingewonnen informatiën duidelijk blijkt, dat de behoeftige, jaren lang een zwervend en ongebonden leven leidende, reeds lang vóór hare opneming geene vaste woonplaats meer in Nederland heeft gehad.

Nog is ingekomen eene memorie van Burgemeester en Wethouders van Roermond, die tot staving van hun beweren, dat de gemelde J. M. Puynen geene woonplaats in die gemeente gehad heeft, overleggen eene verklaring van eene verhuurster van

dienstboden, bij welke zij éénen nacht in die gemeente verbleven is: weshalve zij meenen, dat Roermond niet als hare woonplaats kan aangewezen worden.

IV. *het beroep van het Dijksbestuur van den polder de Perponcher van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij het Bestuur van dien polder uitgenoodigd wordt tot inzending eener voordragt voor de benoeming van een plaatsvervanger van den Dijkgraaf.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Art. 35 van het algemeen reglement voor de polders of waterschappen in Zeeland (*Provinciaal blad* 1873, n°. 23) luidt in zijne eerste zinsnede: "Het Polderbestuur is zamengesteld uit een Dijkgraaf en minstens twee gezworenen."

Art. 36: "Van den regel, gesteld in de eerste zinsnede van het vorige artikel, kan, met toestemming van Gedeputeerde Staten, worden afgeweken voor polders of waterschappen, die minder dan 250 hectaren groot zijn en voor die, welke uitsluitend toebehooren aan eene gemeenschap, eene maatschappij, een zedelijk ligchaam, of aan vijf of minder personen.

"Ingeval deze afwijking door Gedeputeerde Staten wordt vergund, bestaat het Polderbestuur uit een Dijkgraaf, aan wien de betrekking van Ontvanger-Griffier kan worden opgedragen."

Art. 37: "Waar het Polderbestuur slechts uit een Dijkgraaf bestaat, wordt tevens een plaatsvervanger benoemd."

Genoemd reglement is in werking getreden den 1 Maart 1873, en het was alstoen de zorg der polders om hunne bestuurs-inrigting in overeenstemming te brengen met het reglement.

Daaraan voldeed ook het Bestuur van den polder de Perponcher. Het wenschte evenwel eene zamenstelling van bestuur in den zin van artt. 36 en 37 voornoemd, derhalve zonder gezworenen, en slechts bestaande uit een Dijkgraaf en een plaatsvervanger.

De daartoe gevraagde vergunning werd door Gedeputeerde Staten verleend; doch nu bleef de polder in gebreke, het Bestuur daarnaar in te rigten door het voordragen van een plaatsvervanger. Het Bestuur van den polder vermeende, dat dit laatste eerst zoude kunnen geschieden bij de aftreding van den Gezworene, overeenkomstig art. 131, in verband met art. 50, van het reglement, tegen 1 Augustus 1874.

Deze weigering om reeds dadelijk een plaatsvervanger voor den Dijkgraaf voor te dragen, gaf aanleiding tot eene beslissing van Gedeputeerde Staten van den 31 October ll., n°. 10, welke luidt als volgt:

"De Gedeputeerde Staten van Zeeland, gelezen het schrijven van het Polderbestuur van de Perponcher, waarbij het de meening te kennen geeft, dat, vermits het Bestuur bestaat uit een Dijkgraaf en een Gezworene, het tijdstip nog niet daar is om over te gaan tot het opmaken van eene voordragt ter benoeming van een plaatsvervanger van den Dijkgraaf, overeenkomstig art. 37 van het algemeen reglement voor de polders of waterschappen; en dat daartoe eerst behoort te worden overgegaan bij de aftreding van den Gezworene, die bij het in werking treden van het voorschreven reglement in betrekking was, welke aftreding, naar de meening van het Polderbestuur, eerst zal plaats hebben op het tijdstip, bedoeld in art. 130 van het reglement;

"Gezien het besluit dezer vergadering van den 18 April 1873, n°. 80, waarbij voor den voornoemden polder vergunning is verleend om af te wijken van den regel, gesteld in de eerste zinsnede van art. 35 van het reglement, waaruit volgt, dat het

Polderbestuur zal bestaan uit een Dijkgraaf, aan wien de betrekking van Ontvanger-Griffier kan worden opgedragen, en voor wien tevens een plaatsvervanger behoort te worden benoemd;

"Overwegende:

"dat het Bestuur des polders, na de verkregen ontheffing van de bepaling van art. 35, bestaat uit een Dijkgraaf, nevens wien een plaatsvervanger van den Dijkgraaf behoort te worden benoemd;

"dat mitsdien zoodra mogelijk behoort te worden voldaan aan de voorschriften van de artt. 36, tweede zinsnede, en 37 van gemeld reglement;

"dat de betrekking van den aanwezigen Gezworene, ten gevolge van de gevraagde en verkregen ontheffing, is vervallen, en hij geen deel van het Bestuur meer kan uitmaken, ten ware hij tot plaatsvervanger worde aangesteld;

"dat alle redeneringen van het Bestuur, uit art. 130, tweede zinsnede, van het algemeen reglement geput, derhalve niet-ontvankelijk zijn, vermits in dat artikel geproken wordt van aftreding van Gezworens, terwijl hier sprake is van de vervanging van een in strijd met de tegenwoordige inrigting van het Bestuur, en dus ook in strijd met het reglement, aanwezigen Gezworene;

"dat genoemd artikel daarentegen van toepassing is en door de vergadering ook is toegepast op den Dijkgraaf, omdat deze blijft en in het exceptionneel Bestuur past; doch dat het niet toepasselijk kan zijn op iemand, die daarin niet behoort;

"dat hier evenmin sprake is van een verminderd (in te krimpen) Bestuur, zoo als door het Bestuur wordt beweerd, maar van een te veranderen Bestuur, overeenkomstig de artt. 36 en 37 van het reglement;

"dat art. 134 geene uitzondering is op den algemeenen regel van art. 130, tweede zinsnede, zoo als door het Bestuur wordt beweerd, aangezien het eerste voorschriften geeft voor een bijzonderen toestand — een beheerder als éénigen Bestuurder — welken art. 130 niet op het oog heeft;

"dat beide artikelen onderscheiden toestanden regelen, zoodat het eerste artikel nooit eene uitzondering kon zijn op het laatste;

"dat een Gezworene, die, in strijd met de exceptionnele inrigting van het Bestuur en dus in strijd met het reglement, fungeert of aanwezig is, naar regten, niet geacht kan worden de aangewezen persoon te zijn ter vervanging van den Dijkgraaf, ingeval van diens afwezigheid of ontstentenis;

"Besluiten:

"het bovenstaande ter kennis te brengen van het Polderbestuur voornoemd, en het op nieuw uit te noodigen tot inzending eener voordragt ter benoeming van een plaatsvervanger van den Dijkgraaf."

Tegen deze uitspraak van Gedeputeerde Staten van 31 October, welke eerst den 5 November daaraanvolgende bij het Polderbestuur ontvangen werd, kwam dat Bestuur op 17 November 1873 in hooger beroep bij den Koning.

Appellant merkt daarbij op, dat het geschil in deze eeniglijk loopt over de vraag, of de overgangsbepalingen, aan het slot van het reglement geplaatst, al dan niet op den polder Perponcher van toepassing zijn. Gedeputeerde Staten passen in hunne uitspraak van 31 October die overgangsbepalingen wel toe op den Dijkgraaf, maar niet op den aanwezigen Gezworene: eene inconsequentie, volgens appellant, waartoe het reglement geene aanleiding geeft. In het stelsel van Gedeputeerde Staten, zegt appellant, zou men ten slotte moeten aannemen, dat de wetgever de polders met één Gezworene, zoo als de Perponcher-polder is, in de overgangsbepalingen zou hebben vergeten, hetgeen niet mag worden verondersteld, te minder, daar in art. 134 van het reglement zelfs overgangsbepalingen gemaakt zijn voor polders, welker Bestuur tot dusverre was opgedragen aan een beheerder.

Appellant tracht wijders uit de overgangs-artikelen 130 en 131 van het reglement,

op zich zelven en in onderling verband beschouwd, te betoogen, dat niet alleen de Dijkgraaf, maar ook de Gezworene van zijn polder, eerst met 1 Augustus 1874 aftreedt. Hij merkt daarbij op, dat, wel is waar, het in art. 131 aangehaalde art. 50 niet gewaagt van polders met één Gezworene, om de afdoende reden, dat dit reglement zoodanige polders niet kent; doch dat het te verre gaat, daaruit af te leiden, gelijk Gedeputeerde Staten doen, dat voor polders met tot dusverre slechts éénen Gezworene de overgangsbepalingen in het geheel niet geschreven zouden zijn.

Appellant bestrijdt al verder de stelling, in de uitspraak van Gedeputeerde Staten van 31 October voorkomende, dat het Bestuur des polders, na de verkregene dispensatie van art. 35, dadelijk bestaan zoude uit een Dijkgraaf, nevens wien dadelijk een plaatsvervanger zou moeten worden benoemd.

Wel is de aanvrage tot dispensatie zoodra mogelijk bij Gedeputeerde Staten ingediend, omdat, bij weigering dier dispensatie, appellant, volgens art. 130, verpligt zou geweest zijn, onverwijld eene voordragt voor een tweeden Gezworene op te maken en in te zenden, daar het nieuwe reglement geene polders met slechts éénen Gezworene kent. Maar het zoodra mogelijk vragen en verkrijgen dier dispensatie sluit geenszins in zich, dat de uit die verkregene dispensatie voortvloeijende inrigting des polders onmiddellijk en zonder eenige overgangs-periode zoude moeten in werking treden. Het reglement volgens de overgangsbepalingen wilde dit niet, en schreef juist het tegendeel voor.

Met 1 Augustus 1874 treedt de tegenwoordige Dijkgraaf af, en komt de nieuwe inrigting des polders in werking; tot zoolang blijft de Gezworene in betrekking, en eerst met dat tijdstip treedt een plaatsvervangend Dijkgraaf nevens den nieuwen Dijkgraaf op.

Appellant wijst in zijn adres nog op verscheidene, met vorenstaande stelling strijdige en zijns inziens onjuiste beschouwingen, in der Gedeputeerde Staten besluit van 31 October ll. voorkomende, en roept ten slotte 's Konings beslissing te dezer zake in.

In hun ambtsberigt van 28 November/5 December merken Gedeputeerde Staten o. a. het navolgende op: De inhoud der artt. 50, 130 en 131 van het reglement wijst, naar ons inzien, voldoende aan, dat de aftreding van gezworenen, daarin bedoeld, alleen geldt voor polderbesturen, waartoe, volgens het reglement, werkelijk gezworenen behooren. Deze artikelen toch handelen over het opmaken van een rooster, de aftreding volgens den rooster en bevatten de bepaling der eerste aftreding, ten einde daarnaar ook de volgende aftredingen te regelen.

Zij hebben geene betrekking, gelijk het Bestuur van den polder de Perponcher veronderstelt, op eene bestuurs-inrigting, bestaande uit een Dijkgraaf en zijn plaatsvervanger, want bij eene dergelijke inrigting is van geen Gezworene sprake, terwijl het in den aard der zaak ligt, dat door de invoering der uitzondering, vermeld in art. 36, van zelf de betrekking van Gezworene vervalt, omdat hij in een Polderbestuur, bedoeld in artt. 36 en 37, niet past.

Ten onregte beroept het Polderbestuur zich derhalve — zeggen Gedeputeerde Staten — op de artt. 130 en 131 der overgangsbepalingen. Dergelijke bepalingen werden niet gevorderd ter invoering van een Bestuur, vermeld in artt. 36 en 37, omdat, gelijk reeds is gezegd, door het dien-overeenkomstig instellen van een Bestuur, van zelf de betrekking van Gezworene ophoudt te bestaan, en er dus geene aftreding volgens een rooster zich kan voordoen.

Wanneer het noodig ware geweest voorschriften te geven voor een soortgelijk geval, dan had men die ongetwijfeld niet opgenomen in het 15de hoofdstuk van het reglement. Dit hoofdstuk is, blijkens het opschrift, alleen bestemd voor bepalingen, welke, bij het invoeren van het reglement, den overgang van den ouden tot den nieuwen toestand zouden regelen; en daaronder zijn niet te rangschikken voorschriften,

tot eene instelling van bestuur, bedoeld in artt. 36 en 37, betrekking hebbende, omdat eene dergelijke instelling wel werd toegelaten, doch niet bevolen, en zij, naar mate van de behoefte of van de verandering, welke het grondbezit ondergaat voor kleine polders, ten allen tijde, op verzoek van de eigenaren, kan worden in het leven geroepen.

Dat daarentegen de dijkgraven in het algemeen gehandhaafd werden, laat zich verklaren; want die betrekking bestaat in elke inrigting van bestuur, welke het reglement heeft ingevoerd.

Het behoeft, volgens Gedeputeerde Staten, geen betoog, dat een Polderbestuur, bestaande uit een Dijkgraaf en één Gezworene, niet in stand kan blijven; want het reglement kent eene dergelijke zamenstelling van bestuur niet en heeft integendeel, terwijl men vroeger soortgelijke besturen aantrof, in dien toestand uitdrukkelijk verandering gebragt.

Naar hunne overtuiging is dan ook de meening van het Polderbestuur geheel ongegrond en behoort hun besluit gehandhaafd te worden.

Nadere stukken zijn er niet ingekomen; en ik meen derhalve hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vierde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 18 *Februarij* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 27 Januarij ll., n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Katwijk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening met de Maatschappij voor gemeente-crediet* (zie het verslag over deze zaak op blz. 10—14).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Gemeenteraad van Katwijk tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 2/6 September 1873, n°. 39, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van dien Raad van 9 Julij bevorens tot het aangaan eener geldleening van *f* 16,000 met de Maatschappij voor gemeente-crediet te Amsterdam;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 13 Januarij 1874, n°. 79;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 21 Januarij 1874, n°. 213, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van Katwijk heeft besloten tot het opnemen van genoemde geldsom, af te lossen in annuiteiten gedurende een-en-twintig jaren, tegen $8^{11}/_{100}$ pct. interest in het jaar, ten einde daaruit te bestrijden de kosten van oprigting eener openbare school, en in de tweede plaats te delgen de bestaande schuld der gemeente;

dat Gedeputeerde Staten hebben geweigerd goedkeuring op dat besluit te verleenen, omdat hun het converteren der vroeger aangegane geldleeningen in eene geldleening bij de voormelde Maatschappij niet raadzaam voorkwam;

dat de appellant zich door die weigering bezwaard acht, en beweert, dat daardoor inbreuk is gemaakt op zijne zelfstandigheid, en de belangen der gemeente worden benadeeld;

dat de gemeentewet de zelfregering der gemeenten, wat het geldelijk beheer betreft, heeft beperkt, uitgaande van het beginsel, dat het hooger gezag de gemeente, als blijvend ligchaam, tegen het besturend personeel van het oogenblik, zoo noodig, behoort te beschermen;

dat de voorwaarden, waarop de Maatschappij voor gemeente-crediet haar geld verstrekt, zeer bezwarend zijn voor de gemeente-finantiën, al moge eene dergelijke leening, waarvan interest-betaling en aflossing door eene vaste annuiteit wordt gedekt, in de eerste jaren minder opoffering vorderen dan eene leening, tegen de gebruikelijke voorwaarden van vijf ten honderd interest met gelijkmatige aflossing aangegaan;

dat toch het gezamenlijk bedrag van al de annuiteiten, door de gemeente te voldoen, zeer aanzienlijk overschrijdt hetgeen bij eene leening op de andere zoo even genoemde voorwaarden, tot betaling van renten en aflossing, door de belastingschuldigen moet worden opgebragt;

dat dus tot eene leening met de Maatschappij van gemeente-crediet niet dan om gewigtige redenen mag worden overgegaan;

dat niet is gebleken, dat de finantiële toestand der gemeente Katwijk van dien aard is, dat zij niet de bestaande schuld uit de gewone middelen zou kunnen delgen, of op de gewone voorwaarden eene som van ruim *f* 5000 beschikbaar zou kunnen krijgen om daarmede die schuld te converteren, indien dit wenschelijk kan geacht worden;

dat het echter niet in het belang der gemeente-finantiën is om eene schuld, die volgens de voorwaarden, waarop zij is aangegaan, gedeeltelijk in 1877 en gedeeltelijk in 1884 geheel moet zijn afgelost, te converteren in eene nieuwe schuld, die eerst na verloop van een-en-twintig jaren zal zijn gedelgd;

Gezien artt. 194, 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* nº. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 2/6 September 1873, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 27 Januarij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 29 Januarij ll., n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van H. J. Terlingen, te Utrecht, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprigten eener kuiperij in het perceel aan de Voorstraat, wijk H, n°.* 539 (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 435—437).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van H. J. Terlingen, te Utrecht, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente dd. 4 September 1873, n°. 176, F, waarbij vergunning wordt geweigerd tot het oprigten eener kuiperij in het perceel aan de Voorstraat, wijk H, n°. 539;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 13 Januarij 1874, n°. 73;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 22 Januarij 1874, n°. 177, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat Burgemeester en Wethouders van Utrecht, bij beschikking van 4 September ll., n°. 176, F., het verzoek van adressant hebben geweigerd, uit overweging, dat door eigenaren en bewoners van belendende perceelen bezwaar was ingebragt, daar zij meenden, dat door de kuiperij grooter brandgevaar voor hunne woningen zou ontstaan, en bovendien het geraas en de rook, uit de kuiperij voortkomende, hun veel hinder zouden veroorzaken;

dat voorts bij overeenkomst, in 1868 aangegaan door de eigenares van een aangrenzend perceel met den toenmaligen eigenaar van het perceel H, n°. 539, het achterste gedeelte van het perceel H, n°. 539, welk gedeelte de adressant tot kuiperij verlangt te bestemmen, belast is met de erfdienstbaarheid; dat dáár nimmer eene smederij of eenige andere zaak, die rook, stank, gedruisch of eenige hindernis veroorzaakt, zou mogen worden daargesteld of uitgeoefend; en dat uit de vestiging dezer erfdienstbaarheid bleek, dat de bewoners van belendende perceelen het ernstig meenden met hunne bezwaren;

dat appellant, in zijn aan Ons gerigt adres, dd. 28 September ll., teregt opmerkt, dat het bestaan dier erfdienstbaarheid op de beoordeeling van zijn verzoek niet van invloed mag zijn;

dat toch de regten en verpligtingen, uit eene erfdienstbaarheid voortspruitende, alleen staan ter beoordeeling van den burgerlijken regter; en de beschikkingen, ten aanzien van de oprigting van fabrieken enz. te nemen, nimmer anders of verder dan uit het bepaalde oogpunt van goede politie kunnen worden beschouwd, zoo als uitdrukkelijk bepaald is bij art. 10 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

dat evenwel deze kuiperij, welke men verlangt te vestigen in eene kleine ruimte, gelegen te midden van bewoonde perceelen, door het geraas, aan de uitoefening van het kuipersbedrijf verbonden, grooten last aan de buren zou veroorzaken;

dat bovendien de buren ook veel last zouden hebben van den rook, komende uit den schoorsteen der kuiperij, daar, volgens opgave van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, die rook door valwinden tusschen de naburige perceelen zou worden neêrgeslagen, en de geheel alleen staande schoorsteen niet tot boven den nok der

omstaande huizen zou kunnen worden opgetrokken, zonder gevaar te loopen van om te waaijen;

dat uit dien hoofde de weigering van Burgemeester en Wethouders om de gevraagde vergunning te verleenen dient te worden gehandhaafd;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht van 4 September 1873, n°. 176 F, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 29 Januarij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 30 Januarij ll., n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van het Veenraadschap van het Geldersche en Stichtsche Veenendaal van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij dat Veenraadschap belast wordt met het onderhoud van het te Geldersch Veenendaal gelegen boven- en beneden-eindsche pad en de zich daarin bevindende bruggen* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 433—435).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het Veenraadschap der Geldersche en Stichtsche Veenen te Veenendaal, uitmakende het Bestuur over den polder of het waterschap van Veenendaal, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 24 Junij 1873, n°. 30, waarbij het Veenraadschap belast is met het onderhoud van het te Geldersch Veenendaal gelegen boven- en beneden-eindsche pad, en de zich daarin bevindende bruggen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 December 1873, n°. 71;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 24 Januarij 1874, n°. 165, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat het Gemeentebestuur van Ede op den legger B der wegen en voetpaden in de gemeente heeft gebragt het boven- en beneden-eindsche pad, en als onderhoudpligtige daarvan het Veenraadschap der Geldersche en Stichtsche Veenen te Veenendaal;

dat het Veenraadschap tegen die plaatsing bezwaren heeft ingebragt bij schrijven aan het Gemeentebestuur van 17 Januarij ll.;

dat het Gemeentebestuur in zijne vergadering van 15 Februarij heeft besloten in een schrijven van Gedeputeerde Staten die bezwaren te weêrleggen, en zijn goed regt tot plaatsing van den bovenbedoelden weg op den legger nader aan te dringen;

dat het Veenraadschap, met die opmerkingen in kennis gesteld, bij zijn schrijven van 5 Maart ll. aan Gedeputeerde Staten van Gelderland, op nieuw bedenkingen tegen de plaatsing van den weg op den legger heeft ingebragt;

dat Gedeputeerde Staten, bij besluit van 24 Junij ll., den legger hebben vastgesteld, maar op de bezwaren van het Veenraadschap geen regt gedaan, omdat die bezwaren waren ingediend op ongezegeld papier;

dat het Veenraadschap, van dat besluit bij Ons in beroep komende, betoogt, dat het bezwaarschrift niet op gezegeld papier behoefde te zijn gesteld;

dat het Gemeentebestuur van Ede beweert, dat adressant niet-ontvankelijk is in zijn hooger beroep, omdat Gedeputeerde Staten geene beslissing hebben genomen, maar eenvoudig het bezwaarschrift hebben ter zijde gelegd als ongezegeld, zoodat het bezwaarschrift moet geacht worden niet te zijn ingediend;

dat door het Veenraadschap wordt beweerd, dat het, ingevolge art. 22 van het reglement van regeringe bij de Veenraden over de Gelderse en Stigtze Veenen bij Rhenen van 21 Julij 1751, alleen verpligt was tot den vereischten toezigt op de werken, dijken, dammen, heulen, watergangen, griften en schoeijingen, en tot den schouw daarover;

dat door de plaatsing van het bedoelde pad op den legger aan het Waterschapsbestuur krachtens het publiek regt, overeenkomstig de provinciale reglementen, de verpligting zou worden opgelegd om dat pad te onderhouden;

dat dus het onderwerp van het geschil betreft het beheer, door het Waterschapsbestuur te voeren, en den omvang van dat beheer;

dat in art. 27, A 3, der wet van 3 October 1843 (*Staatsblad* n°. 47) zijn vrijgesteld van zegel de minuten van acten, besluiten en beschikkingen van alle verdere openbare besturen en instellingen, betrekkelijk zaken van orde en beheer, welke aan geene regten van registratie onderhevig zijn;

dat derhalve de bezwaarschriften, waarin het Veenraadschap de verpligting tot onderhoud bij Gedeputeerde Staten betwisten, teregt op ongezegeld papier konden worden geschreven;

dat alzoo Gedeputeerde Staten die bezwaarschriften, en de gronden, daarin vermeld, hadden behooren te onderzoeken, en over de zaak zelve eene uitspraak hadden behooren te doen;

dat derhalve het appel is ontvankelijk, dewijl hier werkelijk bezwaarschriften op geldige wijze zijn ingediend, en dus het geval niet aanwezig is, waarop het Gemeentebestuur doelt;

Gelet op de wet van 3 October 1843 (*Staatsblad* no. 47), en op het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 8 December 1857, n°. 60 (*Provinciaal blad* 1857, n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 24 Junij 1873, n°. 30, voor zooveel betreft de plaatsing van het boven- en beneden-eindsche pad, met de zich daarin bevindende bruggen, op den legger B der wegen en voetpaden in de gemeente Ede, en het onderhoud daarvan ten laste is gebragt van den adressant, — te bevelen, dat de zaak aan Gedeputeerde Staten zal worden teruggezonden, om over de zaak ten principale uitspraak te doen.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift

zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 Januarij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van J. H. Aldenhuysen, te Oosterhout, gemeente Valburg, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de toepassing van art.* 20 *der wet, houdende regeling van het lager onderwijs, op de school te Oosterhout is ingetrokken.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Bij adres van 7 Junij 1873 gaven A. Costermans en eenige andere ingezetenen van het dorp Oosterhout, gemeente Valburg, aan Gedeputeerde Staten van Gelderland te kennen, dat de school in genoemd dorp, waarop art. 20 der wet op het lager onderwijs was toegepast, door een grooter getal leerlingen bezocht werd dan waarvoor zulk eene school mogt dienen. Zij achtten het eene bekende zaak, dat het aantal leerlingen op zulk eene school niet hooger dan 70 mag zijn; intusschen was in 1872 op de school te Oosterhout het grootste getal geweest 108, het gemiddelde getal ruim 84. Het was huns inziens in strijd met de wet, dat aan het hoofd dezer school een Hulp Onderwijzer stond, en wel een Hulp-Onderwijzer, die, ofschoon reeds vele jaren tellende, de bekwaamheid miste voor den rang van Hoofd-Onderwijzer, daar hij op het examen voor dien rang verscheidene malen was afgewezen. Zij verzochten dus, dat op deze school art. 20 der wet niet meer mogt worden toegepast.

Burgemeester en Wethouders van Valburg berigtten hieromtrent, bij schrijven van 24 Junij 1873, dat, volgens de staten, door den Onderwijzer ingeleverd, op 15 Januarij, 15 April, 15 Julij en 15 October 1872 te Oosterhout ter school kwamen 107, 70, 68 en 66 leerlingen, dus gemiddeld over het geheele jaar 77; en dat, volgens de kwartaalstaten tot invordering van schoolgelden, de cijfers nog hooger waren, namelijk in elk der kwartalen 108, 78, 68 en 84, dus gemiddeld 84. Voorts zeiden Burgemeester en Wethouders, dat de Plaatselijke Schoolcommissie den minder gunstigen toestand van het onderwijs erkende en dien toeschreef aan het groot aantal kinderen, aan het gebrek aan voldoenden tact van den Onderwijzer om onderwijs te geven, en ook daaraan, dat de Onderwijzer zich te veel bemoeide met aangelegenheden buiten zijn vak, o. a. met de polderquaestiën in den dorpspolder Oosterhout, waarvan hij Secretaris was. Zij adviseerden dus, dat art. 20 mogt verklaard worden niet langer op de school toepasselijk te zijn, en voegden er bij, dat zij dit reeds eerder zouden verzocht hebben, indien de finantiële toestand der gemeente niet zoo ongunstig was.

De Schoolopziener in het zevende district verwees in zijn berigt aan den Inspecteur naar zijn verslag over 1872, waarin hij had aangetoond, dat het aantal leerlingen te Oosterhout zoo was gestegen, dat toepassing van art. 20 op de school aldaar niet langer geoorloofd scheen. Overigens merkte hij op, dat het den Onderwijzer niet aan de noodige verstandelijke vermogens ontbrak, al had hij eenige malen te vergeefs getracht de acte van Hoofd-Onderwijzer te verkrijgen; dat het onderwijs op de school wel te wenschen overliet, maar dat zijns inziens het voor een Onderwijzer te groot aantal kinderen daarvan grootendeels de schuld was. In het belang van het onderwijs moest hij alzoo adviseren, dat art. 20 niet langer toepasselijk zou zijn, er bijvoegende, dat hij dit met meer vrijmoedigheid zou doen, indien hem een middel bekend was om den Onderwijzer eene hulp-onderwijzersplaats te bezorgen.

De Inspecteur van het Lager Onderwijs in Gelderland berigtte op 16 Julij 1873 aan Gedeputeerde Staten, met overlegging van het berigt van den Schoolopziener. Met het oog op de cijfers van leerlingen achtte hij het aan geen twijfel onderhevig, dat de school niet langer kon vallen onder de toepassing van art. 20. Hij zou dan ook niet aarzelen te adviseren die toepassing dadelijk te doen ophouden, ware het niet, dat de Onderwijzer J. H. Aldenhuysen, die slechts den derden onderwijzersrang bezit, daardoor de bevoegdheid zou verliezen om aan het hoofd der school te blijven staan en alzoo waarschijnlijk met zijn gezin tot den bedelstaf zou worden gebragt. De Inspecteur stelt de bekwaamheid van den Onderwijzer niet hoog en stemt toe, dat het onderwijs in de school beter kon zijn; maar dit laatste zou zijns inziens ook met een bekwameren Onderwijzer het geval blijven, indien hij alleen ongeveer 100 kinderen had te onderwijzen. Hij wijst er bovendien op, dat de vaste jaarwedde slechts *f* 300 bedraagt, waarbij komt een gering veranderlijk inkomen. Hij deelt mede, dat Aldenhuysen is aangesteld, na tien jaren aan het hoofd gestaan te hebben van de school te Niftrik (gemeente Wijchen), waarop ook art. 20 toegepast was; voorts dat nog twee anderen in 1871 naar de school te Oosterhout hebben gedongen. Of de Onderwijzer zich te veel met polderquaestiën inlaat, zegt de Inspecteur niet te kunnen beoordeelen; maar hij zou het eene groote onbillijkheid achten den Onderwijzer niet in de gelegenheid te stellen elders geplaatst te worden of nog eene poging te doen om eene acte als Hoofd-Onderwijzer te krijgen. De Inspecteur adviseert derhalve, dat de toepassing van art. 20 op de school worde ingetrokken met 1 Januarij 1874, en dat het Gemeentebestuur worde aangespoord den Onderwijzer, zoolang hij in functie is den bijstand van een geschikten Kweekeling te verleenen.

Gedeputeerde Staten hebben op 30 Julij overeenkomstig dit advies beslist, uit overweging, dat er in 1872 gemiddeld 78 kinderen op de school waren, en zij dus niet langer kan beschouwd worden als eene dier kleine scholen, waarop, blijkens de geschiedenis van art. 20 der wet op het lager onderwijs, dat artikel toepasselijk kan zijn.

Bij adres van 12 December 1873 heeft Aldenhuysen aan Zijne Majesteit den Koning verzocht de vernietiging van dat besluit. Hij zegt, dat hij er door uit zijne betrekking wordt gestooten, hetgeen onbillijk is, daar hij zonder eenige conditie tot die betrekking is benoemd; dat overigens het aantal kinderen te Oosterhout niet merkbaar geklommen is boven het getal, dat tijdens zijne benoeming geacht kon worden de schooljeugd te Oosterhout uit te maken; dat hij dan ook meent gerust te mogen zeggen, dat het onderwijs te Oosterhout ten gevolge van het te groot aantal schoolkinderen geenszins in minder goeden toestand is.

Na een berigt te hebben ingewonnen van Gedeputeerde Staten, die enkel verwijzen naar de hierboven vermelde berigten, welke zij overleggen, heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken krachtens 's Konings magtiging het beroep van Aldenhuysen bij schrijven van 9 Januarij 1874, n°. 202, 5de Afdeeling, aanhangig gemaakt bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Bij gelegenheid van de inzending van het door den Voorzitter dezer Afdeeling opgevraagde adres van Costermans, hebben Gedeputeerde Staten nog ingezonden een door hen op 13 Januarij 1874 genomen besluit, waaruit blijkt, dat de Raad van Valburg bij besluit van 2 December 1873 tot Hoofd-Onderwijzer te Oosterhout heeft benoemd G. Gaasbeek; dat deze den 5 Januarij is opgetreden en dat Aldenhuysen op 31 December de school als Onderwijzer heeft verlaten.

Daarna is nog bij de Afdeeling ingekomen eene memorie, gedagteekend 21 Januarij 1874, van den appellant Aldenhuysen. Hij begint met te zeggen, dat hij eerst zoo laat in beroep is gekomen, omdat hij gehoopt had, dat hij nog in het najaar den rang van Hoofd-Onderwijzer zou hebben verkregen, hetgeen hem niet gelukt is, of dat Gedeputeerde Staten hun besluit zouden hebben ingetrokken. Hij wijst er verder op, dat art. 20 der wet geen bepaald cijfer van kinderen als grens voor zijne toepassing noemt, en zegt, dat, al moge het in het algemeen wenschelijk zijn het artikel niet toe te passen op scholen, door meer dan 70 kinderen bezocht, het nog geheel iets anders is de toepassing in te trekken ten aanzien van eene school, waar zij na behoorlijk onderzoek heeft plaats gehad en waar een Hulp-Onderwijzer zonder eenig voorbehoud benoemd is.

Voorts beweert hij, dat de cijfers, waarop Gedeputeerde Staten hun besluit gegrond hebben, geene normale cijfers zijn. Zijn voorlaatste ambtsvoorganger had de school geheel verwaarloosd, en onder diens opvolger, Gaasbeek, die er slechts een paar maanden geweest is, hadden bijna geene kinderen de school bezocht. Het was dus te voorzien, dat ieder opvolgend Onderwijzer, die te Oosterhout niet ongewild was, in den eersten tijd buitengewoon veel scholieren zou krijgen, daar de kinderen zouden trachten hunne schade in te halen. Van daar in het begin van 1872 het buitengewoon hooge cijfer van 107 kinderen, waaronder eenige boven de gewone schooljaren en ook sommige van andere plaatsen. Zulk een hoog cijfer is in 1872 alleen in het eerste kwartaal voorgekomen; en in 1873 zijn de cijfers weder lager geweest dan in 1872, namelijk 82, 68, 60 en 68. Op den dag, toen Gedeputeerde Staten hun besluit namen, 30 Julij 1873, was het gemiddelde cijfer dus juist 70. En ook deze cijfers van 1873 zijn volgens den Onderwijzer nog niet normaal; zij zijn nog te hoog voor de bevolking van Oosterhout en nog altijd een gevolg van de vroegere toestanden.

De appellant voert verder aan, dat hij regtens nog Onderwijzer te Oosterhout is, daar hij nooit op eenige legale wijze ontslag heeft ontvangen; dat hij toch, behalve mededeeling van het besluit van Gedeputeerde Staten, geen ander stuk heeft ontvangen dan eene kennisgeving van Burgemeester en Wethouders van 9 December 1873, welke hij overlegt. Dit schrijven van Burgemeester en Wethouders is van den volgenden inhoud: „Met deze hebben wij de eer u, naar aanleiding van een besluit van heeren Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland dd. 30 Julij ll., n°. 19, u bekend — te berigten: dat de school te Oosterhout met 1 Januarij 1874 is gerangschikt onder art. 18 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), weshalve u zich met 1 Januarij e. k. ontslagen moet achten van de betrekking van Onderwijzer aldaar".

In de memorie wordt voorts nog gezegd, dat Costermans en de overige onderteekenaren van het adres, dat tot het besluit van Gedeputeerde Staten aanleiding gegeven heeft, allen van eene andere godsdienst zijn dan de appellant en behooren tot hen, die in den Geërfdendag van den dorpspolder Oosterhout van 31 Januarij 1872, waarin over de kosterijgoederen gestemd is, de minderheid hebben uitgemaakt; dat zij wegens die zaak den appellant trachten te verwijderen; dat dit in het bijzonder het geval is met den eersten onderteekenenaar, Costermans, die Polder-Ontvanger is, als zoodanig voortdurend in moeijelijkheden gewikkeld is over zijn beheer en ook met den appellant moeijelijkheden heeft gehad.

Wat appellants bekwaamheid als Onderwijzer betreft, waarover in de stukken gesproken wordt, hij erkent driemaal te vergeefs getracht te hebben den rang van

Hoofd-Onderwijzer te verkrijgen; maar hij meent, dat een examen niet altijd ieders graad van bekwaamheid bewijst. Naar zijn oordeel bezit hij juist de gave om aan jeugdige kinderen de zaak begrijpelijk te maken, en pleit daarvoor het groote aantal kinderen, dat bij hem ter school kwam.

Ten slotte wijst hij er nog op, dat de aanstelling van een Kweekeling, door Gedeputeerde Staten, blijkens hun besluit, noodig geacht, niet heeft plaats gehad, hetgeen zijns inziens bewijst, dat de betrokken autoriteiten òf het onderwijs voldoende achtten òf er weinig zorg voor droegen.

Hij eindigt met Zijne Majesteit den Koning te verzoeken die maatregelen te beramen, die noodig zijn, opdat hij gehandhaafd blijve in zijne betrekking van Onderwijzer te Oosterhout.

Bij deze memorie zijn, behalve het reeds vermelde schrijven van Burgemeester en Wethouders van Valburg, nog overgelegd: de benoeming van adressant tot Hoofd-Onderwijzer te Oosterhout, van 11 Augustus 1871; een gunstig attest, betreffende den adressant, van den Schoolopziener in het 10de district van Gelderland, gedagteekend 16 Julij 1871; een staat van het getal schoolkinderen in 1873; een brief van de Plaatselijke Schoolcommissie van 27 Januarij 1872, waarin wordt opgemerkt, dat kinderen uit andere plaatsen niet zonder voorkennis en vergunning van het Gemeentebestuur op de school mogen worden toegelaten; eindelijk een schrijven van den Schoolopziener in het 7de district van 16 Augustus 1873, waarbij den Onderwijzer gelegenheid gegeven wordt zich te verantwoorden wegens zijne beweerde te veelvuldige bemoeijingen met aangelegenheden buiten zijn vak, o. a. met de polderquaestiën te Oosterhout, en het daarop door den Onderwijzer gegeven antwoord.

In dit laatste stuk verklaart de Onderwijzer de beschuldiging voor geheel ongegrond. Hij heeft nooit een schooltijd verzuimd, zonder dien weêr in te halen, en heeft nooit onder schooltijd voor zich zelven, den polder of voor wie ook eene letter op het papier gezet. Er kwamen voor het Polderbestuur door elkander geen twee brieven per maand ter beantwoording in. Met de quaestiën heeft hij zich niet ingelaten, maar alleen als Secretaris geschreven, zoo als het Polderbestuur hem beval. Overigens zegt hij ook hier, dat de waarschijnlijke aanleiding tot de indiening van het adres van Costermans c. s. aan Gedeputeerde Staten daarin gelegen is, dat hij, appellant, meermalen op de rekening, die Costermans als Polder-Ontvanger moest doen, aanmerkingen heeft moeten maken.

Eindelijk is nog bij de Afdeeling ingekomen eene memorie, gedagteekend 31 Januarij 1874 en onderteekend door F. G. Meeukens en een aantal andere inwoners van Oosterhout.

Naar hun oordeel worden door den maatregel ten aanzien van de school, zoo het heet in het belang van het onderwijs genomen, de belangen van het onderwijs allerminst gebaat. Onder de twee laatste voorgangers van Aldenhuysen was de school geheel verloopen; hij daarentegen heeft in korten tijd het getal schoolgaande kinderen tot een hoog cijfer weten op te voeren, en juist daarom heeft hij nu de school moeten verlaten.

Al de klagten over onvoldoend onderwijs en alle praatjes over Aldenhuysen zijn volgens deze memorie eenvoudig een gevolg van de verhouding van dezen als Secretaris van den polder tot Costermans, wiens beheer als Penningmeester van den polder veel stof tot aanmerkingen geeft.

Omtrent de bekwaamheid van Aldenhuysen wordt gezegd, dat hij in hooge mate de gave bezit om aan kinderen, die achterlijk zijn in het leeren, het noodige begrijpelijk te maken en in te prenten; bovendien wordt bij gezegd bijzonder ijverig te zijn. En nu is in zijne plaats benoemd zijn voorganger, Gaasbeek, wiens ongeschiktheid reeds vroeger gebleken is. De school wordt dan ook thans bijna uitsluitend

bezocht door kinderen van onvermogenden en door kinderen uit Slijk-Ewijk, in het geheel ten getale van ruim dertig.

Naar het oordeel der adressanten is in deze zaak gehandeld om andere belangen te dienen dan die van de schooljeugd te Oosterhout. Zij wijzen op een besluit van den Raad van Valburg om de school te Slijk-Ewijk en die te Oosterhout te laten vervallen en voor beide dorpen halverwege eene school te bouwen. Het schijnt wel, zeggen zij, alsof het daarom noodig was eerst de school te Oosterhout te laten verloopen, waartoe dan ook de thans getroffen maatregelen allezins geschikt zijn. Zij hopen echter, dat het noodige zal gedaan worden, opdat Oosterhout van zijn tegenwoordigen Onderwijzer verlost en Aldenhuysen weder aan het hoofd der school geplaatst worde.

De heer Jhr. Mr. L. C. C. O. M. van Nispen van Sevenaer, Advokaat te Arnhem, als gemagtigde van den appellant optredende, zegt hoofdzakelijk het volgende:

Excellentie, de Heer Vice-President van den Raad van State,
Minister van Staat!
Hoog Edel Gestrenge Heeren, Leden vvn den Raad van State!

De zaak, die ik de eer heb heden voor uwe hooge vierschaar te bepleiten, staat, zoo als ik nader zal aantoonen, in verband met de twee vroegere appellen van de Oosterhoutsche quaestiën, die ik de eer had tweemaal op deze plaats te bespreken. En het is dan ook om die reden, dat ik ook in deze zaak optreed.

De reden, waarom appellant eerst zoo laat met zijn appel op den Koning is te voorschijn getreden, is eenvoudig, dat hij hoopte vóór 1°. Januarij den graad van Hoofd-Onderwijzer te hebben verkregen, waardoor alle quaestie zoude zijn gecoupeerd en alle belang bij dit appel zoude zijn vervallen.

Ook daarna, d. i. nadat hij in het afgeloopen najaar vergeefs had beproefd den rang van Hoofd-Onderwijzer te verkrijgen, bleef hij hopen, dat Gedeputeerde Staten op hun eenmaal genomen besluit zouden terugkomen, waartoe hij nog onderhands moeite deed.

Toen het echter bleek, dat dit besluit zoude worden geëxecuteerd, werd hij te rade om in hooger beroep bij Zijne Majesteit te komen.

Wat nu de door Gedeputeerde Staten genomen beschikking betreft om de toepassing van art. 20 der wet op het lager onderwijs op de school te Oosterhout in te trekken, zoo heb ik daartegen groot bezwaar en acht dat *in casu* onwettig.

De onderscheiding, door Gedeputeerde Staten vooropgezet, dat art. 20 alleen van toepassing is op scholen beneden de 70 kinderen, is geheel buiten de wet; en ik durf dan ook beweren, dat een besluit, gebaseerd op eene distinctie buiten de wet, is een onwettig besluit.

Art. 20 toch, waarin deze materie wordt geregeld, spreekt van dat getal 70 volstrekt niet. In dat artikel staat, dat in groote gemeenten een Hulp-Onderwijzer met toestemming der Gedeputeerde Staten aan het hoofd der school geplaatst worde.

Argumenten uit art. 18 baten evenmin; want dáár wordt ook niets dergelijks bepaald. Dáár wordt alleen van de hulp van den Onderwijzer gesproken, maar niet gezegd, dat boven de 70 kinderen een Hoofd-Onderwijzer moet aanwezig zijn.

Daarenboven wordt de Hulp-Onderwijzer, die staat aan het hoofd der school van art. 20, *per se* Hoofd-Onderwijzer voor die school; en daardoor vervallen alle argumenten, uit art. 18 getrokken.

In casu is dan ook appellant door Gedeputeerde Staten steeds als Hoofd-Onderwijzer getituleerd. Zie de door ons overgelegde benoeming als Polder-Secretaris en toestemming om Koster-Organist tevens te zijn.

2°. In de tweede plaats moge het misschien in het algemeen wenschelijk zijn om aan het hoofd eener school geen Hulp-Onderwijzer te plaatsen, wanneer het getal kinderen hooger is dan 70. Dit houdt op, wanneer een Hulp-Onderwijzer bereids aan het hoofd eener school, bedoeld in art. 20, staat. Dan is hij Hoofd-Onderwijzer voor die school; en dan kan hij, wanneer hij, als *in casu*, geheel onvoorwaardelijk is benoemd, en overigens zijn pligt doet, niet meer om die reden worden ontslagen.

Gedeputeerde Staten hebben eenmaal hunne toestemming gegeven; en nu is het hoogst onregtvaardig om redenen buiten hem den eenmaal benoemden titularis te ontslaan.

Dat hij zonder eenige conditie is benoemd, blijkt uit de door ons overgelegde benoeming, en vooral wanneer men die vergelijkt met de heden door mij overgelegde benoemingen tot Polder-Secretaris en de toestemming om naast de betrekking van Hoofd-Onderwijzer ook die van Koster-Organist waar te nemen. In die beide laatste stukken komt de vermelding voor: „totdat blijken mogt, dat het onderwijs nadeel lijdt."

3°. Mijne derde grief is de wijze van berekening, door Gedeputeerde Staten vooropgezet en gevolgd.

Hunne redenering is deze:

De school te Oosterhout is bezocht in de vier kwartalen van 1872 door (respectivelijk) 107, 70, 68 en 66, en dus gemiddeld door 78 kinderen.

Het gaat echter niet aan om in Julij 1873 de toepassing van art. 20 in te trekken, en daardoor den titularis uit zijne betrekking te stooten, welk besluit moet gaan werken met 1°. Januarij 1874, op grond van iets wat is geschied anderhalf jaar geleden, en wat op het oogenblik van het in werking treden van het besluit twee jaar zal zijn geleden; want al zij het ook, dat dat getal 70 onverbiddelijk is en niet mag worden overschreden, dan zal dat toch zonder quaestie zijn de actuële toestand: het getal van het oogenblik, waarop het besluit is genomen.

Immers kan men daarbij een vroeger tijdstip als basis aannemen, waarom dan niet dat van vóór twintig jaar, van vóór tien, zes, vijf, drie enz.?

Wij hebben hier niet te doen met een delict, alsof het éénmaal toelaten van één boven het geoorloofde getal ontslag entraineerde. Maar wil men ageren wegens het voorgewende belang van het onderwijs, dan moet men den toestand nemen, die bestaat, niet die bestaan heeft; en daarom is de berekening van Gedeputeerde Staten onjuist en valsch. In elk geval toch hadden zij de twee eerste kwartalen van 1873 moeten mederekenen.

Nam men nu de drie eerste van 1873, dan vond men in het eerste kwartaal (15 Januarij) 82, in het tweede (15 April) 68, in het derde (15 Julij) 60 scholieren. Voeg daarbij het laatste van 1872, dan krijgt men een gemiddeld cijfer van 69 kinderen. Ziet men hierbij het cijfer van het vierde kwartaal van 1873, dan krijgt men 68, hetgeen voor het jaar 1873 een doorslag aanwijst van 69½, dus in elk geval van beneden de 70 kinderen.

Gedeputeerde Staten hebben dus in elk geval eene valsche basis voor hunne beslissing aangenomen. Nu wij de ware kennen, moet de conclusie zijn, dat, vermits de grondslag, waarop de beslissing steunt, dat er namelijk meer dan 70 kinderen zijn, wegvalt, ook het besluit zelf moet vervallen.

Daarenboven, wat bewijzen die staten? dat er zooveel verschillende kinderen zijn, die in die drie maanden de school bezocht hebben, geenszins dat die gelijktijdig in de school zijn geweest.

Immers met het wisselen van personeel is het mogelijk, dat er nooit meer dan 70 gelijktijdig zijn geweest; en althans is het zeker, dat het cijfer der kinderen, hetwelk gelijktijdig de school bezocht heeft, aanzienlijk lager moet zijn geweest.

Vooral moet ik uwe aandacht vestigen op die cijfers van de vier kwartalen van 1872. Gedeputeerde Staten zeggen: 107, 70, 68, 66 kinderen. Dat getal 107

springt zoodanig boven de andere kwartalen uit, dat dit van zelf argwaan moet wekken.

De vraag rijst: is dit het gewone drukke schoolbezoek, en het slecht bezoek des zomers, of is hier eene andere oorzaak in het spel?

Het antwoord ligt voor de hand. Tegenover 107 kinderen in het winterkwartaal van 1872 staan 82 in denzelfden tijd van 1873! En dat, terwijl de andere kwartalen ongeveer gelijke cijfers over 1872 en 1873 aanwijzen.

Een verschil van 25 kinderen moet *per se* de aandacht trekken en de vraag uitlokken, waaraan dat is toe te schrijven.

Het antwoord is eenvoudig: de ellendige, verwaarloosde toestand van de laatste jaren vóór 1872. Toen was een zekere van Vorselen Onderwijzer, die de school geheel liet verloopen en in het begin van 1871, ter zake van misbruik van sterken drank, dan ook is ontslagen.

Hierop kwam van Grasbeek, dezelfde, die nu weder op hem is gevolgd; die eene of twee maanden dáár is geweest en haast geene schoolkinderen kreeg (ongeveer 20).

Toen nu appellant in den nazomer van 1871 te Oosterhout kwam en aanvankelijk goed voldeed, en vooral zijne gunstige reputatie zeer in zijn voordeel was, werd gaandeweg het getal schoolkinderen grooter.

Dat was zoozeer het geval, dat aan appellant verboden werd kinderen van andere gemeenten ter school op te nemen.

Al die bijzonderheden, die ik aan dezen Raad moet mededeelen, omdat de Afdeeling daarmede niet bekend kon zijn, moesten aan Gedeputeerde Staten bekend zijn en waren voorzeker aan hen bekend. In elk geval kan *ignorantia* m. i. nooit voor een hoog Collegie eene verontschuldiging zijn; en al kon dat ook al eene *circonstance atténuante* zijn, dan kan een besluit, gebouwd op en genomen ten gevolge van *ignorantia*, daardoor zeker niet voor vernietiging behoed worden.

Hierbij merk ik op, dat ook de cijfers van 1873 m. e. nog niet het juiste cijfer aanwijzen, want dat ook dáár de oude oorzaken nog eenigzins abnormale cijfers ten gevolge hebben.

De wijze van berekening nu even als de geheele behandeling, den appellant aangedaan, roepen mij twee spreekwoorden of zegswijzen in het geheugen, als *l'art de grouper les chiffres*, en die een hond wil slaan, kan ligt een stok vinden.

Maar, zal men zeggen, met welk belang kan men aldus tegen appellant gehandeld hebben?

Ik begin met op te merken, dat niet alle autoriteiten in deze blijken gehandeld te hebben uit zorg voor het onderwijs.

Immers, terwijl Gedeputeerde Staten in hun besluit van 30 Julij bevelen, dat, van dat oogenblik af, appellant door een geschikten Kweekeling zal worden bijgestaan, is aan dat besluit nooit uitvoering gegeven.

Dat bewijst m. i., dat die vooropgezette zorg voor het lager onderwijs slechts voorgewende zorg was.

Maar wat is dan wel de oorzaak?

Ik veroorloof mij eene dubbele reden te onderstellen:

1°. Ik kom nu tot den oorsprong van dit besluit der Gedeputeerde Staten.

Dat besluit is gevolgd op een request van Arie Costermans c. s. dd. 7 Junij 1873.

Deze eerste onderteekenaar nu is Polder-Ontvanger van Oosterhout en had als zoodanig herhaalde moeijelijkheden over het beheer als zoodanig met het Polderbestuur.

Ik leg hierbij over een paar extracten van hetgeen hierover is voorgevallen in het voorjaar van 1872 in de vergaderingen van het Polderbestuur.

De Ontvanger Costermans beschouwde nu den appellant in zijne betrekking als

Secretaris als zijn hoofdvijand, en wel in die mate, dat hij weigerde den Secretaris bij het openen der kas tegenwoordig te laten.

Dat alles kan ik oogenblikkelijk bewijzen. Van daar dit adres als antwoord op het voorgevallene met den Ontvanger.

2o. De tweede reden was deze:

De tegenstemmers der besluiten van 31 Januarij en 9 Maart 1872 (de geschorste besluiten, waarover reeds tweemaal hier is gehandeld) hadden gevraagd en verkregen, dat Gedeputeerde Staten die besluiten ongeldig zouden verklaren.

Toen men echter bemerkte, dat daarvan in appel was gekomen en dat het zelfs bij den Koning nog niet vlotte om die besluiten vernietigd te krijgen, besloot men een ander middel te beproeven.

Men hield het er voor, dat de Secretaris degeen was, die de zaken te Oosterhout zoo leidde; en daarom besloot men te beproeven den Secretaris te quitteren, door hem zijn bestaan als Onderwijzer te ontnemen!

Als zoodanig behooren dan ook alle onderteekenaars van het adres van 7 Junij 1873 tot de partij en geloofsgenooten van de tegenstemmers van 31 Januarij en 9 Maart 1872!

Aan hunnen invloed hebben Gedeputeerde Staten maar eene al te gewillige medewerking verleend. Ook hebben wij vroeger in het eerste appel gezien, welke argumenten er soms gebruikt worden om dergelijke medewerking te verkrijgen.

Dat inderdaad de quaestie van den Secretaris des polders op den meester gewroken wordt, zal ik trachten aan te toonen:

1o. uit de identiteit van de oppositie in de polder-quaestie en in de onderwijzers-quaestie;

2o. uit de beschuldiging, door de Plaatselijke Schoolcommissie tegen appellant ingebragt, dat hij zich te veel met polder-quaestiën inliet. Een der twee leden van de Schoolcommissie, en wel juist degeen, die alleen te Oosterhout woont, is het hoofd der requestranten tegen de besluiten van den Geërfdendag van 31 Januarij en 9 Maart 1872. Dat blijkt uit eene bijzonderheid, die den Raad van State nog onbekend is, althans, geloof ik, niet bekend kan zijn, en wel de navolgende:

Door het ontslag van den appellant als Onderwijzer hoopte men den Secretaris kwijt te worden en zoo zijn zin te krijgen, in plaats van dat appel op den Koning.

Nu is daarop vóór veertien dagen de President-Poldermeester uit zijne betrekking ontslagen, omdat hij die beroemde geërfdendags-besluiten niet wilde helpen intrekken, maar wilde, dat Provinciale Staten die zouden vernietigen, als die onwettig waren, in welk geval het appel op den Koning zou openstaan.

Dat wilden Gedeputeerde Staten niet; en nu moest de Poldermeester, die niet anders deed dan zijn pligt, worden ontslagen!

Zoo ben ik genoopt even stil te staan bij hetgeen in de stukken omtrent appellant voorkomt.

Ik lees dáár van mindere bekwaamheid. Ik geloof niet, dat voor ieder individu het examen de juiste maatstaf aangeeft voor zijne bekwaamheid.

In de tweede plaats wijs ik er op, dat de Inspecteur en de Schoolopziener niet juist overeenstemmen, maar vooral op het attest van zijn vroegeren Schoolopziener, waaronder hij gedurende eene tijdruimte van tien jaren had gestaan.

Totdat appellant in Oosterhout komt, is hij zeer bekwaam, en alles is goed aan hem. Van dat oogenblik echter is er niets goeds aan hem. Ik zeg het speciaal, omdat men zoo vele insaisissabele praatjes over appellant heeft verspreid, en zoo o. a. dat zijne eigen familie met hem overhoop is geraakt. Gelukkig echter onwaar.

Ik vlei mij te hebben aangetoond, Hoog Edel Gestrenge Heeren, dat er verband bestaat tusschen de Oosterhoutsche quaestie en die van den Onderwijzer; maar ook dat de Onderwijzer is verongelijkt, welke ook zijne ondeugden als Secretaris mogen zijn.

Ik vertrouw dan ook, dat Zijne Majesteit den verongelijkten Onderwijzer zal beschermen, en roep daartoe uwe hulp in.

Dit zal te gemakkelijker vallen, omdat hij niet wettig is ontslagen, en dus regtens nog Onderwijzer te Oosterhout is.

III. *het geschil tusschen de gemeenten Warmenhuizen en 's Gravenhage over de woonplaats van Joseph Israël Zeehandelaar.*

De *Staatsraad* de Jonge brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Joseph Israël Zeehandelaar, geboren in 1809 te Hoorn, tot in het jaar 1870 te 's Gravenhage gewoond hebbende, verliet in November van dat jaar voornoemde gemeente, en nam zijn intrek bij zijnen jongeren broeder, Jacob Zeehandelaar, Geneesheer te Warmenhuizen.

De kinderen van Joseph Israël Zeehandelaar, den 24 September 1872 krachtens art. 70 der wet op het armbestuur door den Kantonregter te 's Gravenhage onder eede gehoord, verklaarden deswege hoofdzakelijk, dat hun vader in 1870 zelf verlangd heeft naar Warmenhuizen te gaan wonen, zonder dat zij (zijne kinderen) of iemand der zijnen hem daartoe hebben overgehaald; hij zelf gaf als reden op, dat hij niet meer in staat was behoorlijk in het onderhoud zijner kinderen te voorzien, een gevolg van vele tegenspoeden, die hij werkelijk in zijne zaken gehad had.

Op zijne kinderen maakte hij toen, volgens hunne beëedigde verklaring, den indruk niet van krankzinnig te zijn. Wel was hij lusteloos en onverschillig, wat anders niet zijn aard was. Zijne kinderen schreven een en ander aan zijne finantiële omstandigheden toe; maar hij was, volgens hen, zich volkomen bewust van wat hij deed, en handelde destijds geheel naar vrijen wil. Een der getuigen voegde er bij: „Hoewel vader versuft was en niet helder, zoo heeft hij toch uit eigen beweging verlangd naar Warmenhuizen te gaan. Ik hield hem toen nog niet voor bepaald krankzinnig, maar wel op weg om het te worden.” Volgens verdere verklaring liet hij zich door zijne kinderen als een kind leiden, en werd destijds, door tusschenkomst van een goed vriend van hun vader (gelijk van elders gebleken is, Mr. Jacobson), het bewijs van woonplaats-verandering van 's Gravenhage naar Warmenhuizen aangevraagd en verkregen.

Een ander op denzelfden dag onder eede gehoord getuige, de heer Benjamin Cohen, te 's Gravenhage, verklaarde o. a., dat, toen Zeehandelaar in 1870 afscheid bij hem kwam nemen, hij op den getuige een vreemden indruk maakte, wat getuige toeschreef aan diens ongelukkigen finantiëlen toestand, — hij was erg onverschillig en afgestompt, — droeg den hoed achter in den nek, en was het tegenovergestelde van hetgeen hij vroeger was.

Den 17 November 1870 in het bevolkingsregister van Warmenhuizen ingeschreven, vertrok hij in December 1871 wederom uit die gemeente.

Jacob Zeehandelaar, Geneesheer te Warmenhuizen, verklaarde deswege op 10 Junij 1872 voor den bevoegden Kantonregter, dat zijn broeder Joseph Israël in December 1871, op bepaald verlangen van hem getuige, naar 's Gravenhage is overgebragt, zonder dat diens wil daarin is gekend of daarbij is in aanmerking genomen; dat getuige tot die verplaatsing heeft besloten, om tusschen hem getuige en zijne echtgenoote den vrede te bewaren, daar de laatste ongenegen was om langer onder hetzelfde dak te wonen met haren zwager, met wiens houding, manieren en omgang zij zich niet kon vereenigen;

dat zijn broeder wel reeds sedert langen tijd stil en afgetrokken was geweest, maar altijd goed bij zijn verstand, behoorlijk antwoord gaf op de hem gedane vragen,

zoodat hij niet kon gezegd worden in abnormalen toestand te verkeeren, wat betreft zijne verstandelijke vermogens, en hij in alles met goede bewustheid scheen te handelen, maar dat hij in den avond van 6 December, terwijl het heel donker was, nog even naar buiten was gegaan en toen in het water is gevallen, en daarna, waarschijnlijk door den schrik, in het huis van zijn buurman P. Pasteur is ingeloopen, die hem bij getuige weder heeft te huis gebragt; dat getuige hem toen goed heeft verzorgd, en het ook den volgenden dag scheen, alsof de val in het water geene verkeerde gevolgen had gehad, maar getuige toch spoedig daarop eene verandering in de houding en manieren van zijn broeder heeft bemerkt, wat langzamerhand is verergerd; dat evenwel zijn broeder, bij zijn vertrek uit Warmenhuizen, niet kan gezegd worden krankzinnig te zijn; dat zijn broeder bij de verplaatsing naar 's Gravenhage geheel lijdelijk is geweest, en zijne afhankelijke positie tegenover hem getuige het overbodig maakte om zijn eigen wil daarbij te raadplegen.

Uit de van elders verkregene inlichtingen is intusschen gebleken, dat Joseph Israël Zeehandelaar bij zijn vertrek uit Warmenhuizen niet dadelijk naar 's Gravenhage kwam. Te Alkmaar werd hij afgehaald door eene zijner dochters, die hem naar Gouda bragt, ten einde hij in een aldaar bestaand gesticht voor Israëlitische oude heeren zoude verblijven. Twee dagen daarna werd aan de kinderen, en ook aan den heer Cohen voormeld, uit Gouda getelegrafeerd door het Bestuur van bedoeld gesticht, dat J. I. Zeehandelaar, krankzinnig zijnde, in het gesticht niet blijven kon. Te Alkmaar had de dochter, die hem, omdat zij gehoord had, dat het met hem niet goed was, aldaar afhaalde, hem zeer versuft gevonden, en geene belangstelling toonende in hetgeen hem omringde.

Bij zijne aankomst te Gouda (waarhenen hij door voormelde zijne dochter gebragt was) had het terstond de aandacht getrokken, zoowel van het Bestuur over het gesticht als van den logementhouder, bij wien Zeehandelaar voorloopig des nachts zou verblijven, omdat zijne slaapplaats in het gesticht nog niet gereed was; dat hij niet was, zoo als een verstandig mensch behoorde te zijn, terwijl reeds den volgenden dag uit verschillende handelingen bleek, dat hij niet wel bij zijne zinnen was, en eigenlijk in een krankzinnigengesticht te huis behoorde.

Door een oppasser uit het gesticht te Gouda werd Zeehandelaar des avonds met den laatsten trein te 's Gravenhage aangebragt. Aan het station afgehaald door een zijner zonen, werd deze door hem niet erkend. „Toen ik hem den volgenden dag, meen ik, terugzag" — aldus verklaart de heer Cohen, — „hield ik hem voor volslagen krankzinnig." De geneesheeren, onmiddellijk ingeroepen, noemden den toestand: „simpel krankzinnig." Zijne kinderen waren van hetzelfde gevoelen, beschouwden hem als geheel bewusteloos, blijkbaar o. a. daaruit, dat hij eenmaal zijn voet in den kagchel stak.

Een verhuisbillet werd door de kinderen uit Warmenhuizen voor hunnen vader aangevraagd, en onder dagteekening van 21 December ontvangen, waarna J. I. Zeehandelaar op den 23 December 1871 weder in het bevolkingsregister van 's Gravenhage is ingeschreven.

Nadat hij acht dagen te 's Gravenhage bij zijne kinderen vertoefd had (gedurende welken tijd de zoon van J. I. Zeehandelaar, tot adsistentie zijner zusters, te huis bleef), werd hij den 24 December 1871 door twee zijner dochters naar Amsterdam gebragt, en op magtiging van den President der Regtbank te 's Gravenhage, dd. 23 December te voren, geplaatst in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te Amsterdam, hetwelk onder beheer staat van het Nederlandsch Israëlitisch Armbestuur aldaar, en zulks onder overlegging van een bewijs van onvermogen, op 18 December 1871 afgegeven door het Gemeentebestuur van 's Gravenhage.

Joseph Israël Zeehandelaar is sedert, en wel op 21 October 1872, in voornoemd krankzinnigengesticht overleden.

Daar de familie van den krankzinnige deels onvermogend, deels ongenegen is gebleken tot betaling van de gemaakte verplegingskosten in voornoemd krankzinnigengesticht, dient uitgemaakt te worden, waar meergenoemde krankzinnige woonplaats had.

De gemeente 's Gravenhage, met een beroep op de daadzaken, hiervoren vermeld, ontkent in het ambtsschrijven van Burgemeester en Wethouders van 30 December 1871, aan die van Warmenhuizen gerigt, en in latere ambtsbrieven, hare gehoudenheid, daar zij van oordeel is, dat J. I. Zeehandelaar, na in November 1870 zijne woonplaats naar Warmenhuizen te hebben overgebragt, bij zijn terugkeer in December 1871 te 's Gravenhage, als zijnde toen krankzinnig, zijne woonplaats niet op nieuw aldaar heeft kunnen vestigen.

De gemeente Warmenhuizen, daarin gesterkt door de herhaalde verklaringen van den Geneesheer Zeehandelaar, is van oordeel, dat, toen J. I. Zeehandelaar in December 1871 die gemeente verliet, hij niet krankzinnig was, en dat zoowel het bewijs van onvermogen van 18 December als zijne inschrijving in het bevolkingsregister op 23 December 1871 genoegzaam aantoont, dat meergenoemde krankzinnige, toen hij naar Amsterdam werd overgebragt, woonplaats had te 's Gravenhage. In hun ambtsbrief van 15 Augustus 1872 voegen zij daaraan toe, dat, wanneer het overbrengen van woonplaats slechts het gevolg kan zijn eener eigene, vrije, daad, Zeehandelaar alsdan nimmer inwoner van Warmenhuizen is geweest, maar is blijven behooren tot de wettige bevolking van 's Gravenhage.

De Gedeputeerde Staten der betrokkene twee provinciën zijn van gevoelen, dat de gemeente Warmenhuizen in deze de woonplaats is.

IV. *het beroep van Hendrik Vonk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland tot vaststelling van den legger B der wegen in de gemeente Ede.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Het Gemeentebestuur van Ede, provincie Gelderland, heeft op het ontwerp van den legger der wegen enz. onder die gemeente geplaatst onder n°. 96 een weg als volgt: Langs sectie I, zoo ook langs sectie K (Ede) n°. 779 en over n°. 1626 en 758, breed 8 el, zijnde de weg van Lunteren naar Bennekom, ook Brinkerweg genaamd.

Op den 16 December 1872 gaf de adressant Hendrik Vonk, landbouwer te Ede, zijne bezwaren tegen die voorgenomen plaatsing aan het Gemeentebestuur te kennen. Hij beweerde namelijk, dat genoemde weg, waar hij de Peppelensteeg ontmoet, aan het einde van n°. 779, sectie K, ophoudt publieke weg te zijn en als zoodanig weder eerst een aanvang neemt aan het einde van het perceel, ten kadaster bekend sectie K, n°. 1631; en dat alzoo die weg verkeerdelijk door het Gemeentebestuur is doorgetrokken over de hem in eigendem toebehoorende perceelen n°. 1626 en 758. Als gronden van die bewering voerde hij aan, dat de weg over de beide laatstgemelde perceelen sedert het jaar 1816 steeds door zijne ouders en later door hem is onderhouden; dat de drie duikers, welke zich daarin bevinden, door zijne ouders zijn opgerigt en steeds door hen zijn en thans nog door hem worden onderhouden; en eindelijk dat in vroeger jaren op bovenbedoeld gedeelte weg een tolboom stond en dat ieder, die dan overweg nam over het land van hem, adressant, een tol of regt moest betalen, ten behoeve van den eigenaar, destijds zijn vader.

Op den 15 Februarij 1873 heeft het Gemeentebestuur van Ede gehoord Hendrik Sterckhuizen en nog drie andere bejaarde landbouwers onder Ede, die te kennen gaven, dat, zoover hun geheugen strekt, de Brinkweg, loopende langs het erf van Hendrik Vonk, te Veldhuizen, over n°. 1626 en n°. 758, sectie K, als openbare

weg van Lunteren naar Bennekom gebruikt is; dat vroeger op dien weg aan het erf van Vonk een boom hing; dat men, als men toen den weg passeerde, aan Vonk-erf eenigen tol moest betalen of in de tapperij van Vonk voor een stuiver jenever drinken; dat ongeveer dertig jaren geleden de boom van den weg is verdwenen; dat vóór den aanleg van den Ede-Wageningschen grindweg die weg altijd als algemeene weg van Lunteren naar Wageningen gebruikt werd, en ook nog tot heden, hoezeer in mindere mate.

Het Gemeentebestuur van Ede heeft op den 15 Februarij 1873 met betrekking tot het bezwaarschrift van den adressant opgemerkt, dat duikers op publieke wegen in de gemeente Ede dikwerf moeten onderhouden worden door eigenaars der aangrenzende landerijen; dat de hier bedoelde drie duikers denkelijk eigendunkelijk door den adressant of zijne ouders zullen zijn gelegd om den afvoer van water van zijn land te bevorderen; dat er geen blijk is, dat de tol wettig werd geheven, en die heffing aantoont, dat de weg voor het publiek verkeer niet zonder belang is; dat, indien des adressants bewering juist ware, de geheele weg, ook loopende over de perceelen van andere eigenaren, niet openbaar zou kunnen zijn, omdat die weg niet gedeeltelijk privaat en gedeeltelijk openbaar kan zijn, welke openbaarheid door de andere eigenaren niet wordt betwist; dat de geheele weg dan ook reeds als een openbare weg voorkomt op vroeger vastgestelde leggers van openbare wegen.

Op den 21 Februarij 1873 heeft de adressant zijne hiervoor vermelde bezwaren aan Gedeputeerde Staten van Gelderland kenbaar gemaakt, daar nog bijvoegende, dat, volgens door hem overgelegde eigendomsbewijzen, zijn eigendom daarin niet voorkomt als belast met een openbaren overweg; dat er wel een private uitweg bestaat, maar enkel ten behoeve van het perceel sectie K, n°. 772, aan zijn broeder toebehoorende; dat de in quaestie zijnde weg niet noodzakelijk is als weg van Lunteren naar Wageningen, omdat er een andere publieke weg is, de Schaapsteeg genaamd, die veel korter is, en dat de weg in quaestie, die over zijne perceelen loopt, alleen gebruikt wordt om den tol, die tusschen Ede en de spoorwegbaan staat, te ontduiken.

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben op den 24 Junij 1873 den legger B der wegen in de gemeente Ede goedgekeurd, na een plaatselijk onderzoek te hebben ingesteld, op grond, dat uit het plaatselijk onderzoek is gebleken, dat de weg n°. 96 is de zandweg van Lunteren naar Wageningen; dat de palen bij het erf van reclamant, waar vroeger een tol was geheven, reeds vele jaren geleden waren weggenomen en de bestaande palen nu eerst door hem waren geplaatst, zonder dat er een tolboom bestaat; dat de duikers in goeden staat waren, en door reclamant niet werd ontkend, dat hij deze onderhouden moet, ten einde de passage over den weg te bevorderen; dat de weg voorts uitloopt op een publieken overweg van den Rijnspoorweg om verder naar Wageningen te kunnen komen; hoedanig een overweg door de spoorweg-maatschappij zeker niet zou zijn gegeven ten behoeve van een particulieren, niet openbaren weg.

Tegen dat besluit is de adressant op den 9 November 1873 bij den Koning gekomen in beroep, op de hiervoor vermelde gronden, onder bijvoeging, dat er verschillende overwegen over den Rijnspoorweg bestaan ten behoeve van particuliere wegen, en onder overlegging van schriftelijke verklaringen van een vijftal ingezetenen van Ede, houdende, dat jaren geleden tol betaald werd voor het gebruik van den weg over de perceelen van den adressant.

Dat adres is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten, die daarover hebben gehoord het Gemeentebestuur van Ede, dat aan hen op den 4 December berigtte, dat de weg onder n°. 55 als weg van Lunteren naar Wageningen, door de buurtschappen Doesborgh, Velthuizen en Manen, reeds voorkomt op het tableau n°. 3 der buurtwegen, behoorende bij het reglement op het beheer en onderhoud der buurtwegen in Gelderland, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 25 Februarij 1823, n°. 30 (*Pro-*

vinciaal blad n°. 126) en mede is gebragt onder n°. 8, als weg van Bennekom naar Lunteren, op den staat van gemeentewegen enz., vastgesteld door den Raad op 21 December 1857, zonder dat daartegen destijds eenig bezwaar is ingebragt; dat de kadastrale vermelding ten deze niets afdoet, terwijl er quaestie is van eene publieke dienst of weg; dat het gehouden getuigenverhoor duidelijk doet uitkomen, dat de bedoelde weg sinds menschengeheugen als openbare weg is beschouwd; dat het regt van tolheffing niet is bewezen, maar dat de tolheffing denkelijk enkel geschiedde, omdat de ouders van den adressant eene tapperij hielden en dan zeker gratis lieten passeren hen, die in de tapperij iets verteerden; dat tolheffing bovendien niet noodzakelijk openbaarheid van den weg uitsluit; dat de weg nog noodzakelijk is, hoezeer niet meer in die mate als vroeger; dat de weg „de Schaapsteeg" wel eene bekorting is om van den Brinkweg n°. 96 op den Ede-Wageningschen grindweg te komen, maar niet is te gebruiken om, volgens de strekking van den weg, van Lunteren komende, door de buurtschappen Velthuizen en Manen, het dorp Bennekom te bereiken en naar Wageningen te gaan; dat de overweg van den Rijnspoorweg bewaakt wordt door een waker van- en afgesloten wordt door de Maatschappij, als een openbare overweg, volgens art. 27 der wet van 21 Augustus 1859 (*Staatsblad* n°. 98) en art. 29 van het Koninklijk besluit van 12 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 58), terwijl de afsluiting van overwegen ten behoeve van particulieren moet geschieden van wege hen, die regt van uitweg hebben. Bij dat berigt is overgelegd eene schetsteekening van de localiteit.

Gedeputeerde Staten hebben, blijkens hun ambtsberigt van 16 December ll., zich geheel met die beschouwingen van het Gemeentebestuur van Ede, zoo even vermeld, vereenigd.

Onder de stukken komt nog voor de legger, vastgesteld 21 December 1857, waarop vermeld staat onder n°. 8: „van Bennekom naar Lunteren, loopende van af den Barneveld-Edeschen grindweg door de buurtschap Veldhuizen en Maanen tot de limiet van Bennekom aan den Maanderdijk."

Dit geschil van bestuur is krachtens magtiging des Konings den 8 Januarij ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijfde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 25 *Februarij* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van een Koninklijk besluit van den 15 dezer, n°. 4, houdende beschikking op *het beroep van J. J. H. Reynen, te Echt, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, waarbij berust is in het besluit van den Gemeenteraad van Echt tot niet-toelating van J. J. H. Reynen als raadslid* (zie het verslag over deze zaak op blz. 6—10).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld beroep van J. J. H. Reynen, te Echt, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Limburg, dd. 3 September ll., 1ste Afdeeling, litt. 7, O1, waarbij in het besluit van den Gemeenteraad van Echt van 20 Augustus bevorens tot zijne niet-toelating als raadslid is berust;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 20 Januarij 1874, n°. 80;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 Februarij 1874, n°. 180, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat, bij de op 15 Julij ll. in de gemeente Echt gehouden verkiezing voor vier leden van den Gemeenteraad, slechts twee personen de volstrekte meerderheid van stemmen verkregen hebben;

dat voor de vervulling der twee overige plaatsen eene herstemming heeft plaats gehad, waarbij van de 170 geldige stemmen werden uitgebragt: 89 op Reynen, 85 op van Halbeek, 84 op Maessen en 80 op Jaspers;

dat, aangezien drie briefjes meer in de bus zijn gevonden dan het getal der opgekomen kiezers bedroeg, het Stembureau heeft beslist, dat dit verschil van geen invloed heeft kunnen zijn op de toch door Reynen verkregene meerderheid, maar wel op de meerderheid van stemmen, door van Halbeek verkregen, weshalve eerstgenoemde als verkozen was te beschouwen, doch voor het vierde nog ontbrekend lid van den Raad eene nieuwe vrije keuze zou moeten geschieden;

dat tegen die beslissing door verschillende personen bij Gedeputeerde Staten bezwaren zijn ingebragt, onder anderen op grond, dat bij die beslissing geen rekening gehouden was met eene gepleegde onregelmatigheid, namelijk, het medestemmen door twee kiezers, toen de tijd, voor het verkiezingswerk vastgesteld, reeds verstreken was;

dat de Gemeenteraad van Echt, oordeelende, dat door twee kiezers te laat en dus onwettig was gestemd, Reynen niet als raadslid heeft toegelaten, op grond, dat, wanneer die twee stemmen van de door hem verkregene almede werden afgetrokken, het aantal der op hem uitgebragte stembriefjes niet langer eene meerderheid vormde;

dat Reynen tegen die beslissing bij Gedeputeerde Staten is gekomen in beroep, maar dat Collegie in de uitspraak van den Gemeenteraad heeft berust;

dat tegen dat besluit van Gedeputeerde Staten van 3 September ll., zoowel Reynen als de twee kiezers, die gezegd worden te laat te hebben gestemd, in beroep zijn gekomen bij Ons;

dat het hier de vraag geldt, of werkelijk te laat is gestemd geworden door twee kiezers;

dat als kenmerk tot beslissing der vraag, of de voor het verkiezingswerk bepaalde tijd verstreken is, bij de kieswet in art. 51 is gesteld de aankondiging daarvan door den Voorzitter, waarna alleen nog die kiezers ter stembus mogen worden toegelaten, die dan reeds in de zaal aanwezig zijn;

dat die aankondiging hier heeft plaats gehad, nadat de eerste klokslag gevallen was en vóór de aankomst in de zaal der twee bewuste kiezers, zoo als blijkt uit de verklaring, door het Stembureau afgelegd;

dat wel een lid van het Stembureau zich met die verklaring niet heeft vereenigd en diens opgave gesteund wordt door verklaringen van verschillende personen, dat de twee kiezers tijdig in de zaal verschenen;

dat echter, als na den eersten klokslag de sluiting was aangekondigd, de later in de zaal verschenen kiezers, al kwamen zij vóór den laatsten klokslag, niet gezegd kunnen worden *tijdig* te zijn gekomen; en dat daarenboven die laatstbedoelde verklaringen zijn afgelegd door personen, die op dat oogenblik niet binnen de raadzaal, maar buiten het raadhuis waren, en dus niet kunnen verklaren, dat de aankondiging door den Voorzitter al of niet had plaats gevonden, veelmin of tijdens die aankondiging de beide kiezers reeds in de zaal waren verschenen;

dat tegenover de verklaring van het éene lid van het Stembureau kunnen gesteld worden die der beide andere leden van het Stembureau, die van den Gemeente-Secretaris, die het Stembureau bijstond, en van den Bode, die den Voorzitter kennis had gegeven, dat het uur verstreken was, allen getuigende, dat, tijdens de aankondiging door den Voorzitter, de beide kiezers zich nog niet in de zaal hebben vertoond;

dat nu wel, niettegenstaande de Voorzitter had aangekondigd, dat het uur verstreken was, door het Stembureau de twee kiezers, die na die verklaring de zaal binnentraden, nog tot de stemming zijn toegelaten; maar door die nadere handeling in strijd met de wet de toelating niet gewettigd wordt;

dat die twee aldus verkeerdelijk uitgebragte stemmen, gevoegd bij de drie te veel in de bus gevonden briefjes, van invloed hebben kunnen zijn op de door Reynen

verkregen meerderheid, en dus Gedeputeerde Staten teregt hebben berust in het besluit van den Gemeenteraad tot niet-toelating van Reynen;

Gezien de wet van 4 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 37);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 3 September ll., 1ste Afdeeling, litt. 7, O[1], het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 Februarij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel,

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van B. Janse, te Gorinchem, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan J. Kant van Andel vergunning is verleend tot oprigting van een stoomwerktuig op de perceelen, kadastraal sectie C, n°.* 574 *en* 1033.

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is, krachtens 's Konings magtiging, op den 16 Januarij ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Op den 13 September 1873 verzocht Jan Kant van Andel, koopman enz., wonende te Gorinchem, aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland vergunning tot het bouwen eener stoommeelfabriek op de plaats, waar nu een oud gebouw staat, om den tuin daarachter, oostzijde, op den Appeldijk, sectie C, n°. 574, te annexeren aan het daarnaast staande pakhuis n°. 1033, en in die stoommeelfabriek te brengen een stoomwerktuig van dertig paardenkracht of minder.

Over dat verzoek had plaats op den 1 October daaraanvolgende een onderzoek *de commodo et incommodo.* Van de zeven opgeroepen naburen verschenen er twee, namelijk de adressant Barend Janse en Johannes van Andel, die tegen het verzoek bezwaren inbragten, op grond, dat: 1°. door de oprigting der fabriek hunne panden in verkoopwaarde zouden verminderen, door hen geschat ter somma van *f* 5000; 2°. de assurantie-premie voor hunne perceelen zou worden verhoogd; 3°. de stof uit de fabriek en het roet uit den schoorsteen het gebruik hunner tuinen onmogelijk zou maken. De comparant Johannes van Andel drong er op aan, dat, bij inwilliging van het verzoek, de hoogte van den schoorsteen, uit den grond gemeten, bepaald werd op 20 meters.

Het Gemeentebestuur van Gorinchem adviseerde op denzelfden dag aan gemelde Staten om het verzoek in te willigen, op grond van het rapport van den Gemeente-Architect, na een locaal ingesteld onderzoek uitgebragt, houdende, dat, uit het oogpunt

eener goede politie, tegen de inwilliging van het gedaan verzoek geene bezwaren bestonden; en voorts op grond, dat, naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders, de publieke veiligheid door de oprigting der fabriek niet werd bedreigd.

Gedeputeerde Staten hebben op den 14/21 October ll. de verlangde vergunning verleend, op grond, dat de aangevoerde bezwaren niet van genoegzaam gewigt waren, om de vergunning te weigeren; en daaraan zou kunnen worden te gemoet gekomen door de gestelde voorwaarde, daarin bestaande, buiten de algemeene, die steeds worden opgelegd, dat de schoorsteen minstens eene hoogte zoude moeten hebben van 16 meters, uit den grond gemeten.

Op den 9 November 1873 is de adressant Barend Janse gekomen in beroep bij den Koning. In zijn adres geeft hij te kennen: dat hij uit het verzoek van den heer van Andel opmaakt, dat hij de fabriek wil plaatsen eigenlijk geheel op het perceel n°. 574, en daaraan wil annexeren het perceel n°. 1033, zijnde thans een pakhuis; dat het perceel n°. 574 eene lange streep grond is, van geene grootere breedte dan 5.67 meter, geheel gelegen tusschen de tuinen van den heer Johannes van Andel, zijn mede-reclamant, en van hem adressant; dat het oprigten eener stoommachine van dertig paardenkracht op een perceel van slechts 5.67 meter breedte hoogst gevaarlijk moet zijn voor de nabijgelegen perceelen; dat de straat, waarin de fabriek gebouwd wordt, eene breedte van 5.50 meter heeft, zoodat het duidelijk is, dat het gevaar voor brand veel grooter is, terwijl ook voor de gezondheid in dergelijke naauwe straat de fabriek ongunstig zal werken; dat de heer F. van Andel ook eene meelfabriek te Gorinchem heeft, maar dat die gelegen is op een ruim terrein, geheel omgeven door gronden, aan hem in eigendom toekomende; dat de heer van Roijen, die mede nabuur is, bij het onderzoek *de commodo et incommodo* niet is verschenen, omdat men hem had gezegd, dat er toch niets aan te doen was. De adressant verzocht in dit adres, dat, bij inwilliging van het verzoek, de hoogte van den schoorsteen zou worden bepaald op 20 meters.

Dit adres is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten, die daarover hebben gehoord den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, die op den 27 December ll. berigtte, dat het stoomwerktuig uitsluitend zal worden geplaatst, met inbegrip van het vliegwiel en verder toebehooren, op het perceel n°. 1033 en op perceel n°. 574 het gaande werk met de steenen, de stoomketels en de schoorsteen; dat alzoo het eerste bezwaar, door den adressant geopperd, niet bestaat; dat de fabriek wordt opgerigt niet in eene straat, maar in de onmiddellijke nabijheid der rivier de Linge, waar slechts enkele huizen staan, terwijl over het perceel n°. 1033 een ruim plein aanwezig is, strekkende tot aan de rivier de Linge, zoodat er geene de minste redenen aanwezig zijn, met het oog op brandgevaar en gezondheid, om de plaats der fabriek ongunstig te noemen; dat het verhoogen van den schoorsteen tot 20 meters belangrijke kosten zoude vorderen, zonder aan de openbare veiligheid meerdere waarborgen te verzekeren.

Het Gemeentebestuur van Gorinchem, insgelijks gehoord, adviseerde in denzelfden zin.

Gedeputeerde Staten hebben zich, blijkens hun ambtsberigt van 29 December ll., geheel met deze adviesen vereenigd.

Bij deze Afdeeling is ingekomen eene missive van J. Kant van Andel, gedagteekend Gorinchem 26 Januarij 1874, waarin hij zegt: dat de vergunning aan hem is verleend op 21 October 1873, en dat hij nu eerst verneemt, dat men daartegen in beroep is gekomen; dat hij inmiddels de funderingen reeds gemaakt heeft voor het stoomwerktuig, het binnenwerk gereed is, en de machineriën, steenen enz. binnen kort zullen ontvangen worden; zoodat weigering van het verzoek aan hem buiten zijne schuld groote nadeelen zou berokkenen; dat hij slechts zes maanden tijd had om de fabriek in werking te brengen, en dat hij dus, van geen appel wetende, den tijd moest benuttigen; dat de perceelen n°. 574 en 1033 bij uitnemendheid voor fabriek

geschikt zijn, als gelegen aan de groote haven, met eene straat of plein van 16 meter daartusschen; dat de buurman van Roijen, in tegenstelling van den adressant, dan ook geene bezwaren heeft ingediend.

Bij de Afdeeling echter is ingekomen een schrijven van genoemden van Roijen, in dato 30 Januarij ll., waarin hij werkelijk bezwaren oppert, op grond, dat de straat te naauw is om daarin eene fabriek op te rigten, en de ruimte te gering is voor een stoomwerktuig van dertig paardenkracht. Hij legt daarbij over eene verklaring van Johannes van de Laag, metselaar, en van twee anderen, zijnde timmerlieden, houdende: dat aan den achtergevel van zijn pand eene scheur is ontstaan en eene oude scheur is vergroot; dat de muur van het secreet op de boven-achterkamer op verschillende plaatsen is gescheurd; dat er ook kleine scheuren zijn ontstaan in de kasten op de bovenkamer; dat de vloer van de keuken is verzakt en ook de deurkozijnen; alles een gevolg van het bouwen van het nieuwe gebouw van den heer J. Kant van Andel, en voorts dat de gevolgen, die uit het plaatsen van het stoomwerktuig zullen voortvloeijen, onmogelijk vooruit te voorzien zijn.

De belanghebbende Kwakernaat van Speyk heeft bij schrijven van 31 Januarij ll. verklaard geene bezwaren te hebben tegen de inwilliging van het verzoek van den heer J. Kant van Andel.

De heer Mr. H. J. Dijckmeester, Procureur te Gorinchem, als gemagtigde van den appellant, merkt hoofdzakelijk op, dat het oprigten van de stoommeelfabriek van den heer Kant van Andel zeer groot nadeel zal toebrengen aan het huis en den tuin van den heer Janse, die dat pand met vele kosten heeft ingerigt. Dat die dus alle pogingen in het werk stelt om die ramp te voorkomen, is zeer natuurlijk; en het is daarom onbegrijpelijk, waarom in het rapport van den heer Ingenieur van der Toorn zulk een onaangename toon heerscht tegen den requestrant. Dewijl in het request en de teekening geenszins duidelijk aangegeven is, of de heer van Andel de fabriek wil bouwen in beide perceelen dan wel alleen in het oude gebouw, moest de heer Janse dit laatste veronderstellen, en wel omdat het andere perceel een zeer goed pakhuis is, hetwelk de heer van Andel moeijelijk kan missen, en omdat nu zelfs aan dat pakhuis nog geene verandering zigtbaar is, terwijl daarentegen de fabriek geheel gereed is. Uit de nadere opgaven van den heer van Andel blijkt thans, dat het pakhuis blijft bestaan, doch een zeer klein gedeelte der machineriën in het pakhuis geplaatst wordt. Hierdoor vervalt geenszins het bezwaar, dat voor eene machine van dertig paardenkracht het terrein te smal is. De toestand van het huis van Roijen, voor wien gemagtigde ook optreedt, is het duidelijke bewijs, dat de werking van de machine zeer veel schade zal veroorzaken. Nu reeds is een muur van diens huis schuin en de vloer ingezakt, gelijk blijkt uit de overgelegde verklaring. Wat de straat betreft, is door den heer Janse beweerd, dat de straat te naauw is voor fabrieken, welke bewering door den heer Ingenieur gerefuteerd wordt met de opmerking, dat aldaar geene straat zou zijn, maar tegenover het pakhuis een open plein.

Die refutatie is slechts schijnbaar; want dat de Appeldijk eene straat was blijkt daaruit, dat eenige jaren geleden de gemeente Gorinchem aldaar een paar huizen heeft gekocht en afgebroken; een dier huizen stond juist tegenover het pakhuis van den heer van Andel. Tegenover het gebouw, waarin voornamelijk het stoomwerktuig moet komen, was eene woning van den kleêrmaker Breedt; en wanneer in de fabriek brand ontstaat, is het onmogelijk het pand omver te trekken. Het doel der gemeente was om aldaar eene flinke straat te maken; doch daar de finantiën der gemeente niet zeer gunstig zijn en de eigenaren ongeneigd om te verkoopen is er weinig kans, dat dit denkbeeld eenmaal verwezenlijkt worde. Mogt het echter plaats hebben, dan zal die fabriek juist het schoone van de straat veel wegnemen. Ten slotte dringt gemagtigde er op aan, dat, wanneer de vergunning onverhoopt mogt verleend worden, in ieder

geval bepaald zal worden, dat de schoorsteen minstens 20 meters hoog zal moeten worden opgetrokken.

III. a. *het beroep van G. A. Smits, te Ouder-Amstel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij hem de verpligting is opgelegd om de schoorsteenen zijner kalkovens minstens* 14 *meters boven den beganen grond op te trekken;* en

b. *het beroep van Mr. W. F. Dijkers, te Amsterdam, en E. de Boer, te Nieuwer-Amstel, van hetzelfde besluit.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt hieromtrent de volgende verslagen uit:

Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland namen in deze zaak den 2 October 1872 het volgend besluit:

„Gelezen een adres van G. A. Smits, te Ouder-Amstel, daarbij, onder mededeeling, dat hij door aankoop eigenaar is geworden van een trasmolen, eene inrigting tot houtbereiding tegen bederf, kalkbranderijen enz., staande aan den Omval, gemeente Ouder-Amstel, van welk een en ander vroeger eigenaar was J. A. Smits, — verzoekende, dat hem, adressant, alsnog vergunning voor het hebben van een en ander moge worden verleend;

„Gelet op de ingewonnen berigten van Burgemeester en Wethouders van Ouder-Amstel en Nieuwer-Amstel, en op de door hen overgelegde processen-verbaal van onderzoek *de commodo et incommodo*;

„Overwegende, dat, zoo als uit de berigten van Burgemeester en Wethouders van Ouder-Amstel blijkt, het terrein, waarop de kalkovens staan, bij het kadaster bekend is in sectie A, n°. 470, dier gemeente; en voorts dat een dier ovens (een vierkante van oude constructie) reeds voorlang heeft bestaan en de drie overige (ronden, nieuwe constructie) door den adressant eerst onlangs zijn daargesteld;

„Gelet op hunne beschikking van 13 Junij 1861, n°. 34, waarbij aan J. A. Smits voornoemd vergunning is verleend tot het oprigten van een of meerdere ovens ten dienste eener schelpkalkbranderij op een stuk land, gelegen in de gemeente Ouder-Amstel, tusschen de Oude Weespervaart en het Zwijnsrak, onder anderen onder voorwaarde, dat de kalkbranderij binnen een jaar in werking moet zijn gebragt;

„Gelet op het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

„Besluiten:

„1°. aan den adressant te kennen te geven, dat hij voor het hebben van de inrigting tot houtbereiding tegen bederf geene vergunning van Gedeputeerde Staten noodig heeft, evenmin als voor het hebben van den kalkoven van vierkanten vorm (oude constructie), welke krachtens de vergunning van 13 Junij 1861, n°. 34, aan J. Smits verleend, is daargesteld;

„2°. hem vergunning te verleenen, gelijk geschiedt bij deze, voor het hebben van een trasmolen en van drie kalkovens van ronden vorm (nieuwe constructie) op bovengezegd terrein, sectie A, n°. 470, der gemeente Ouder-Amstel, onder voorwaarde:

„dat de schoorsteenen der kalkovens minstens veertien meters boven den beganen grond hoog moeten zijn;

„dat van deze vergunning onder de gestelde voorwaarden gebruik gemaakt zij binnen den tijd van drie maanden;

„dat de adressant gehouden zij zich te onderwerpen aan zoodanige verpligtingen als nu of later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn.”

Naar aanleiding van dat besluit diende G. A. Smits den 21 November 1872 een adres bij Gedeputeerde Staten in, waarbij hij, afgezien van andere geldelijke bezwaren, reeds op technische gronden, verklaarde aan de hem, adressant, opgelegde

verpligtingen om de schoorsteenen der kalkovens minstens 14 meters boven den beganen grond te verhoogen, niet te kunnen voldoen, wil hij zijne industrie blijven uitoefenen;

dat daarenboven, al zoude dit voorschrift van Gedeputeerde Staten uitvoerbaar zijn, de hinder, die aan buren (indien het taalkundig aan den geïsoleerden adressant geoorloofd is, van buren te spreken) veroorzaakt mogt worden, hetgeen de adressant met ernst en klem ontkent, door de voorgeschrevene verhooging der schoorsteenen niet weggenomen zoude worden; weshalve adressant verzoekt, dat Gedeputeerde Staten op hun besluit van 2 October 1872 mogen terugkomen.

Bij beschikking van 24 April 1873, n°. 59, hebben Gedeputeerde Staten, lettende op de ter zake ontvangen nadere berigten van Burgemeester en Wethouders van Ouder-Amstel, van 27 April 1873, als beschikking op zijn adres, te kennen gegeven:

1°. dat geene termen zijn gevonden om de bij beschikking van 2 October 1872 gestelde voorwaarde „dat de schoorsteenen der kalkovens minstens 14 meter boven den beganen grond hoog moeten zijn" in te trekken;

2°. dat die voorwaarde alsnog door hem opgevolgd zal moeten worden, en wel binnen twee maanden na dagteekening der tegenwoordige beschikking.

Adressant kwam alsnu in hooger beroep bij den Koning tegen de aldus door Gedeputeerde Staten gestelde voorwaarde betreffende de hoogte der schoorsteenen. Hij zegt in zijn request aan Zijne Majesteit, gedagteekend Junij en bij 's Konings Kabinet geëxhibeerd op 30 Junij, dat hij zich door deze beslissing van Gedeputeerde Staten uitermate bezwaard acht, daar, houdt zij stand, zijn gansch bedrijf, met veel moeite en kosten tot stand gekomen, wordt vernietigd; dat toch reeds dadelijk ieder deskundige in het oog springt, dat tegen de verhooging (14 meter boven den beganen grond) technische bezwaren bestaan; dat, waar het toezigt van Gedeputeerde Staten éénig en alleen steunt op het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), door adressant wel voornamelijk daarop mag worden gewezen, dat hij in den eigenlijken zin des woords geene buren heeft, maar geïsoleerd gevestigd is, en de kalkovens, hetzij hem adressant zelven, hetzij het water tot buurman hebben;

Wanneer men — zegt requestrant verder — zoo ver gaat om personen, die expresselijk de nabijzijnde groote stad vermijden, ten einde voor hunne industrie ruimte, licht en lucht te hebben, en niet te worden belemmerd door buren, te molesteren, door gehoor te geven aan wenschen van hen, die vele ellen van adressant's ovens verwijderd zijn, — wordt elke uitoefening van eene industrie ook op het platteland onmogelijk.

Adressant verzoekt mitsdien Zijne Majesteit de te-niet-doening van de beschikking van Gedeputeerde Staten, dd. 2 October 1872, betreffende adressants kalkovens en te verstaan, dat die in den tegenwoordigen staat kunnen verblijven.

Over de bij requeste door G. A. Smits aangevoerde grieven zijn gehoord de Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in Noordholland en de Ingenieur du Celliée Muller.

Eerstgenoemde resumeert onder dagteekening van 23 September ll., na ingesteld plaatselijk onderzoek en vergelijking van des adressants ovens met gelijksoortigen te Weesp en Alkmaar, en onder overlegging eener schetsteekening, de slotsom van beider oordeel aldus:

„Bij een plaatselijk onderzoek van de hooge kalkovens te Weesp, bleek het mij, dat de rook op korten afstand der ovens, namelijk op de spoorwegbrug, reeds neêrsloeg, hetgeen mij, in overeenstemming met den Ingenieur du Celliée Muller, de overtuiging geeft, dat eene verhooging der schoorsteenen, tot 14 meter boven den grond, de bezwaren van de omliggende bewoners niet zal wegnemen.

„Daar nu eene verhooging der schoorsteenen niet alleen finantiële bezwaren oplevert, maar zelfs ten nadeele van he fabricaat is, en de adressanten, aan de overzijde

van den Amstel gelegen, bij de meestal heerschende westelijke winden veelal geen hinder van den rook kunnen ondervinden, zoo kan ik mij geheel met het advies van den Ingenieur du Celliée Muller vereenigen, en stel dus voor, den heer Smits van de opgelegde verpligting, tot verhooging van de schoorsteenen, te ontheffen.〃

Gedeputeerde Staten verklaren in hun ambtsberigt van 1 October ll. zich bij het door genoemde deskundigen uitgebragt advies te moeten nederleggen, al bevreemdt het hun ook, dat de kalkovens te Weesp en Alkmaar, die allen eene hoogte van p. m. 14 meters hebben (zoo als door hen bij die concessie was voorgeschreven), noch aan de concessionarissen, noch aan de belendenden, ooit reden tot reclame bij hun Collegie hebben gegeven.

De Hoogleeraar Grothe, te Delft, door den Minister van Binnenlandsche Zaken in deze gehoord, berigtte hoofdzakelijk op 23 October ll. het volgende:

〃Dat dergelijke klagten over de uit kalkovens ontwijkende dampen allezins gegrond zijn, daarover bestaat niet de minste twijfel. De bij het kalkbranden ontsnappende gassen bestaan voor het grootste gedeelte uit koolzuûr, dat, ofschoon niet zigtbaar, in de hoogste mate nadeelig voor de gezondheid is. Voorts ontwijken met den zigtbaren rook, nog insgelijks zigtbaar, een witten damp vormende kleine deeltjes van het de schelpen steeds vergezellende zeezout, en tevens, hoewel in geringe mate, kalkdeeltjes. Alle deze stoffen oefenen een schadelijken invloed uit op alle levende wezens; en daaruit zou men moeten besluiten, dat kalkovens, even als sommige andere scheikundige fabrieken, niet in het bewoonde gedeelte der gemeente mogen aangelegd worden, tenzij de oprigter in staat ware, de genoemde gassen en dampen te verwijderen, alvorens ze hun schadelijken invloed op de bewoners dier streek kunnen uitoefenen.”

Intusschen is de Hoogleeraar van gevoelen, dat het optrekken der schoorsteenen tot 14 meter geen doel zal treffen en het gevreesde nadeel slechts door schoorsteenen van 30 tot 50 meter hoogte zoude te verhelpen zijn. Daar echter hiervan geen sprake kan zijn, is hij met den Hoofd-Ingenieur en Ingenieur van oordeel, dat de door Gedeputeerde Staten gestelde voorwaarde zou behooren te worden ingetrokken.

Het bezwaar, door appellant almede geopperd, dat het aldus verhoogen der schoorsteenen en het zoogenaamde doodbranden, als gevolg van geringe maat van smelting, de kalk zou veroorzaken, — acht de Hoogleeraar niet onmogelijk, maar toch in het onderwerpelijk geval te weinig zeker, om daaraan veel gewigt te hechten.

Bij 's Raads Afdeeling voor de geschillen van bestuur zijn tegen het verzoek van appellant, om van de door Gedeputeerde Staten gestelde voorwaarde ontheven te worden, van enkele belanghebbenden memoriën ingekomen, als van Mr. W. F. Dijkers, C. de Boer, L. J. Spijdel enz.

Onder de bijlagen der door de twee eerstgenoemde belanghebbenden ingediende memoriën komt o. a. voor een advies van den Hoofd-Directeur Kalff, dd. Amsterdam 8 Januarij ll., waarbij deze het beweerde nadeel van te hooge schoorsteenen, en het daaruit voortvloeijende doodbranden der kalk, tegenspreekt, onder opmerking, dat de sterke trek der schoorsteenen steeds door registers, schuiven of kleppen te temperen is.

Ook is ingekomen een adres van sommige personen, die verklaren geen bezwaar te hebben, dat de schoorsteenen blijven op de tegenwoordige hoogte.

Vervolgens gaat de *Staatsraad* DE JONGE over tot het onderstaand verslag:

Mijne Heeren! Is van den éénen kant de concessionaris G. A. Smits niet tevreden met de voorwaardelijke vergunning, hem door Gedeputeerde Staten van Noordholland bij beschikking van 2 October 1872, n°. 4, verleend, tegen die verleende vergunning

zelve ontbreekt het ook niet aan bezwaarschriften van de zijde van belanghebbenden uit den omtrek.

Met name hebben zich onder dagteekening van 25 November ll. tegen die beschikking van Gedeputeerde Staten in hooger beroep bij Zijne Majesteit voorzien de heeren W. F. Dijkers en E. de Boer.

De bezwaren, door hen, en vele anderen, bij het onderzoek *de commodo et incommodo,* in Julij 1872 reeds ingebragt, worden daarbij herhaald, hoofdzakelijk hierop nederkomende, dat de zware, stinkende, door alle reten en gaten dringende, en tot op den grond neêrslaande rook of walm, van de door G. A. Smits, nevens den in 1865 gestichten kalkoven, zonder voorafgaande vergunning van het openbaar gezag, opgerigte drie nieuwe kalkovens, afkomstig, de buitenplaats van eerstgenoemden appellant, en de omliggende perceelen en landerijen voor het vee des tweeden appellants, tot zijn groot geldelijk nadeel, onbruikbaar maakt, en tevens voor de gezondheid van hem zelven en van het algemeen hoogst nadeelig werkt.

Zij worden in hunne bezwaren ondersteund door vele nabij wonende personen, waarvan de adressen almede onder de stukken aanwezig zijn.

Door appellant is bovendien gewezen op de omstandigheid, dat zelfs de in 1865 door J. A. Smits, zijnde een broeder van G. A. Smits, opgerigte kalkoven, volgens hun beweren, nimmer wettig heeft bestaan, daar de voorwaarde der in 1861 verleende gunning medebragt, dat de kalkbranderij binnen één jaar in werking zou gebragt moeten zijn, terwijl eerst in 1865 die eerste kalkoven werd opgerigt, hetgeen trouwens door G. A. Smits en door Gedeputeerde Staten wordt erkend.

Laatstgenoemde geven deswege echter bij hunne berigten van 17 en 31 December ll. te kennen, dat zij bij hunne beschikking van 2 October 1872, n°. 4, gemeend hebben te kunnen aannemen, dat die kalkoven behoorde tot die, tot oprigting waarvan bij beschikking van 13 Junij 1861, n°. 34, vergunning verleend is.

Appellanten merken daarentegen op, dat in Junij 1862 de concessie vervallen was, zoodat krachtens dezelve in 1865 en veel minder in 1872 een of meerdere kalkovens meer konden worden opgerigt.

Zij leggen tevens een brief over van J. A. Smits, den concessionaris van 1861, gedagteekend Amsterdam, 12 December 1873, waarbij deze ontkent zijne concessie ooit aan zijnen broeder, G. A. Smits, te hebben verkocht enz.

Appellanten bestrijden overigens in het breede in hun verzoekschrift van 25 November ll., alsmede in eene aan de Afdeeling voor de geschillen van bestuur gerigte memorie van den 1 Februarij ll., de beschikking van 2 October ll. en de beweringen van G. A. Smits, en trachten de onjuistheid aan te toonen der motieven van Gedeputeerde Staten, als zouden 1°. de kalkovens op geruimen afstand liggen van het buitenverblijf des eersten, en van de woning des tweeden appellants; 2°. de rook wel onaangenaam zijn, maar slechts hinderlijk bij enkele windrigtingen; 3°. de rook voor de gezondheid van mensch of vee niet nadeelig wezen.

Gedeputeerde Staten behandelen in hun ambtsberigt van 31 December ll. de twee navolgende vragen:

1°. of G. A. Smits de door hem gevraagde vergunning voor het hebben onder anderen van drie nieuw opgerigte kalkovens onder de gemeente Ouder-Amstel nog wel noodig had;

2°. of, voor het geval, dat hij die vergunning wel noodig had, deze hem kon worden geweigerd, op grond, dat de kalkovens te veel hinder of nadeel aan de belendenden berokkenden?

Met betrekking tot de eerstgestelde vraag overwogen Gedeputeerde Staten, dat, wel is waar, bij de beschikking van Gedeputeerde Staten van 13 Junij 1861, n°. 34, vergunning was gegeven tot het hebben niet alleen van een of meerdere kalk*ovens,*

maar in het algemeen tot het oprigten eener *kalkbranderij;* doch dat met die kalkbranderij was bedoeld eene, ingerigt volgens het oude systeem (vierkante ovens), terwijl de thans gevraagde vergunning strekte om te hebben eene inrigting tot het verkrijgen van kalk naar een jonger systeem (zoogenaamde ronde ovens), zoodat deze inrigting niet geacht kon worden bij de beschikking van 13 Junij 1861 vergund te zijn of daardoor gedekt te wezen.

Wat de tweede vraag aangaat, zoo overwogen Gedeputeerde Staten, dat, wel is waar, kalkovens lastige naburen zijn ook voor hen, die eigenlijk niet als belendenden kunnen worden aangemerkt, dewijl de zware rook dikwijls weinig optrekt, en, door den wind medegevoerd, ook op verren afstand hinder kan geven; doch dat zulks geene aanleiding kon zijn om de vergunning tot oprigting of behoud van kalkovens te weigeren, daar alsdan die industrie ongeveer nergens zou kunnen worden uitgeoefend; dat echter aan eene vergunning voorwaarden behoorden verbonden te worden, waardoor zooveel mogelijk hinder voor anderen zou worden voorkomen, ten gevolge waarvan dan ook de hoogte der schoorsteenen bij de vergunning door Gedeputeerde Staten is bepaald op 14 meters; eene bepaling, die op andere plaatsen, met name te Weesp en Alkmaar, was gebleken doeltreffend te zijn, doch van welke voorwaarde, zoo als bekend is, G. A. Smits bij den Koning in beroep is gekomen.

Het is op grond van het bovenstaande, dat Gedeputeerde Staten in overweging geven te bevorderen, dat de bij hunne beschikking van 2 October 1872, n°. 4, verleende vergunning door Zijne Majesteit worde gehandhaafd.

Verdere stukken zijn er over deze zaak niet ingekomen, zoodat ik meen hiermede voor rapport te kunnen volstaan.

De heer Mr. E. L. van Emden, Advokaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde voor den appellant op en zegt hoofdzakelijk:

Hoog Edel Gestrenge Heeren, President en Leden van deze Afdeeling! De heer Smits is eigenaar geworden van den grond in quaestie. Hij plaatste dáár drie ronde kalkovens bij den vierkanten oven, die er reeds stond. Hij vroeg daartoe geen vergunning, omdat hij meende, dat die reeds verleend was bij de dispositie van 13 Junij 1861. Hij had echter buiten zijne buren gerekend. Er bevinden zich daaronder zeer lastige buren. Aan aandrang, adressen en procedures heeft het niet ontbroken. Eerst een vonnis van het Kantongeregt van Nieuwer-Amstel, toen een vonnis van de Regtbank te Amsterdam en toen weder een vonnis van het Kantongeregt te Nieuwer-Amstel. De uitslag van deze procedure was, dat de appellant triumpheerde en dat de regterlijke magt besliste, dat hij geene nadere vergunning noodig had.

Onder de stukken bevindt zich een brief van den broeder van den appellant, waarin deze zich zeer ongunstig over hem uitlaat en hem beschuldigt, dat hij zich onregtmatig meester heeft gemaakt van den grond en van de concessie om dáár eene fabriek op te rigten. Ik zal in geene bijzonderheden treden over dat geschil tusschen twee broeders, dat nog al hoog is geloopen, maar mij bepalen tot de mededeeling van een brief, dien de Advokaat van den appellant, de heer Mr. Pinner, te Amsterdam, mij op mijne vraag om inlichting heeft geschreven.

Die raadsman deelt mij mede, dat hij den bedoelden broeder tot ontruiming van het goed heeft moeten dagvaarden, en dat hij, Advokaat, nooit regtvaardiger zaak gehad heeft. Teregt merkt de heer Pinner in dat schrijven op, dat hij niet wist, hoe men den bedoelden brief in het dossier heeft kunnen brengen. Het geschil immers tusschen de beide broeders doet tot de tegenwoordige zaak niets af. Men zal toch, dunkt mij, niet willen beweren, dat rook, komende uit schoorsteenen, die men verdenkt onregtmatig bezeten te zijn, schadelijker is dan andere rook.

Triompheerde de appellant bij het Kantongeregt, hij was zoo gelukkig niet bij

Gedeputeerde Staten, want dezen legden hem de verpligting op om de schoorsteenen van de ovens tot minstens 14 meter van den beganen grond op te hoogen.

Dáárvan appel door den heer Smits.

Maar ook met die bezwarende voorwaarde van ophooging zijn de heeren Dijkers en de Boer niet tevreden. Ook zij appelleren, en wel van de beschikking, waarbij de concessie voor de drie kalkovens verleend is.

Ik zal het eerst behandelen het appel, door de heeren Dijkers en de Boer ingesteld; daarna het appel van den heer Smits.

I. Reeds dadelijk moet ik doen opmerken, dat de heer Dijkers in tweeërlei betrekking verpligt is te Amsterdam te wonen, en dat hij te Ouder-Amstel slechts een buitenverblijf heeft. Met het oog op art. 4 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) kan hij dus niet beschouwd worden als een der *bewoners*, die tegen de oprigting van eene fabriek kunnen opkomen. Ging dit toch op, dan zouden ook zij, die nu en dan eens eenigen tijd in den omtrek logeren, tegen dergelijke aanvragen kunnen opkomen.

Het voorname motief, dat tegen de inwilliging van het verzoek wordt ingebragt, is de rook, de stank, de last; men kan niet eten en drinken; men is den geheelen dag in de duisternis gehuld, en dergelijke bezwaren meer. Het komt mij voor, dat daarbij eene sterke overdrijving heerscht. Ik heb de plaats zelve bezocht; en dan wil ik wel als mijne persoonlijke overtuiging zeggen, dat, als dáár geen kalkovens mogen worden gevestigd, het dan nergens zal kunnen geschieden.

De digtste buren bevinden zich op een afstand van 150 meters; en onder hen, die klagen, bevinden zich zelfs eenigen, die 400 meters van de kalkovens verwijderd zijn. Het buitenverblijf van den heer Dijkers ligt ook op een verren afstand aan de overzijde van den Amstel, een zeer breed water.

Als een ander bewijs van overdrijving der klagten kan strekken, dat, blijkens het rapport van den Ingenieur, in andere streken, zelfs te Alphen, waar de schoorsteenen der kalkovens slechts 8 meters hoog zijn, geene klagten worden aangeheven, en dat het dus zonderling is, dat dit juist te Ouder-Amstel geschiedt. Daartegen kunnen wij nu overstellen, dat er zich onder de stukken eene verklaring bevindt, waarin een-en-twintig personen in den omtrek betuigen; dat zij weinig of geen last van de kalkovens hebben; en het is zeer opmerkelijk, dat daaronder voorkomen twee personen, die eerst tot de bezwaarden behoorden. Men heeft wel beweerd, dat er dreigementen zijn gebezigd om die verklaring te verkrijgen, maar daarop moet ik antwoorden, dat zij is afgelegd en verkregen op mijn advies. In één dag tijds werd de verklaring opgemaakt en mij toegezonden, zoodat al die pressie, die zou zijn uitgeoefend, in dien éénen dag zou hebben moeten werken!! Onder die een-en-twintig personen bevindt zich ook eene aanzienlijke timmermans-firma, wier werkplaats vlak naast het buitenverblijf van den heer Dijkers is gelegen. Zoo er dus werkelijk groote ongelegenheid uit het aanwezig zijn van die kalkovens ontstaat, dan zou die firma daartegen wel zijn opgekomen. Van die firma kan men ten minste niet zeggen, dat zij zich door pressie heeft laten overhalen om die verklaring te teekenen.

Ik wil niet ontkennen, dat uit de werking der kalkovens last door de buren wordt ondervonden; maar dat is onafscheidelijk van elken kalkoven. Het algemeen belang moet op den voorgrond staan, en het bijzonder belang daarvoor wijken. Vraag het aan de buren van de drukkerij van het *Dagblad*, of de stoompersen niet op den duur hinderen? Vraag het aan de buren van de kopergieterij van den heer Slotboom, of ook die fabriek geen rook verspreidt en dreuning veroorzaakt? Al die buren klagen over den last, dien zij ondervinden; maar die buren berusten in de eens genomen beslissing; zij klagen niet meer. Vraag het ook aan de bewoners van den omtrek der pletterij, allen zullen klagen over de onaangename lucht, die dáár verspreid wordt. In de nabijheid van de kalkovens te Ouder-Amstel is men zoo gedwee niet. Dáár wil

men zich niet onderwerpen. En laten wij de zaak bij haren naam noemen. Het is van het buitenverblijf, dat de agitatie uitgaat; *hinc* illae lacrymae; de heer Dijkers is de steller van zoo menig geleerd stuk en adres, onderteekend door personen, waarvan sommigen te naauwernood hun naam kunnen schrijven. Hij heeft daaraan zoodanige proportiën gegeven, dat, als dit voorbeeld elders navolging vond, aan menige industrie, in de steden vooral, de bodem zou worden ingeslagen. Men verlieze toch niet uit het oog, dat wij hier te doen hebben met een stuk grond, dat op honderden meters afstand van gebouwen gelegen is. Ik moet dan ook wel doen uitkomen, dat, wanneer de vergunning, aan den heer Smits verleend, wordt ingetrokken, die geheele tak van industrie vernietigd wordt. Dan zal er een antecedent voor alle bewoners in de nabijheid van kalkovens worden gevestigd, waarop men zich zal kunnen beroepen, en waarvan men gebruik zal maken, zelfs tegenover kalkovens, die reeds lang staan, omdat art. 11 van het Koninklijk besluit van 1824 het appel aan geen termijn bindt. Dan zal er ook in gansch Nederland geen plaats meer te vinden zijn tot oprigting van kalkovens.

Men heeft beweerd, dat niet is voldaan aan de voorwaarden der concessie van 1861. Aangenomen eens, dat die bewering juist was, dan zou — daargelaten nog, dat de heer Smits, althans in zedelijken zin, gedekt is door de decisie van Gedeputeerde Staten van 1872, waarbij die vroegere concessie nog als geldig is beschouwd — daaruit alleen voortvloeijen, dat de concessie voor één oven (den vierkanten) zou moeten worden vernietigd. Maar niets zal den heer Smits dan kunnen beletten om op nieuw concessie voor dien oven aan te vragen.

II. In de tweede plaats het appel, door den heer Smits ingesteld tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten, die hem de voorwaarde hebben opgelegd, dat hij de schoorsteenen, die nu 9 meters hoog zijn, tot minstens 14 meters moet ophoogen. Tegen die voorwaarde bestaan verschillende bezwaren. In de eerste plaats zou de appellant de tegenwoordige ovens moeten afbreken; want deze zijn niet gebouwd om een schoorsteen van 14 meters hoog te kunnen dragen. Dit erkennen de beide Ingenieurs in hunne rapporten. Het zou aanzienlijke kosten veroorzaken. Maar ten andere is het eene bewezen daadzaak, dat hooge schoorsteenen eene te groote trekking hebben. Dit wordt mede door die beide deskundigen, en, in beginsel, door den Delftschen Hoogleeraar Grothe, in zijn door den Minister gevraagd advies erkend. Op de kalk nu, door den heer Smits gefabriceerd, en die, volgens het getuigenis van den éénen Ingenieur, van uitmuntende hoedanigheid is, zouden die hooge schoorsteenen een nadeeligen invloed uitoefenen. Het nieuwe systeem van kalkovens vordert juist lage schoorsteenen, van 8, 9, hoogstens 10 meters. Wel ben ik het met den Hoofd-Ingenieur eens, dat dit private belangen zijn, en dat de appellant zich die lasten zal moeten getroosten, zoo werkelijk het algemeen belang dit vorderde. Maar dit is juist het geval niet. Al de gehoorde deskundigen zijn, op afdoende wetenschappelijke gronden, *eenstemmig* van oordeel, dat de ophooging van de schoorsteenen tot 14 meters volstrekt tot niets zou leiden. De last, waarover men klaagt, zou blijven bestaan; alleen zou de rook waarschijnlijk iets later nederdalen en zich over de omstreken der ovens verspreiden. De Hoofd-Ingenieur zegt dan ook, dat hij zelfs bij hooge schoorsteenen den rook langs den grond heeft zien nederslaan. De adviezen van de deskundigen geven aan den heer Smits gewonnen zaak.

Tot benadeeling van den heer Smits heeft men alle mogelijke stukken overgelegd; en nu is het toch opmerkelijk, dat men niet heeft kunnen produceren een advies van een deskundige, die van oordeel is, dat de opvoering van de schoorsteenen tot 14 meters eenig resultaat zou opleveren. Ook aan Gedeputeerde Staten kwamen de adviezen van de Ingenieurs en den Hoogleeraar, gelijk zij zelve erkennen, zeer gegrond voor. Zoo zij niettemin handhaving van de voorwaarde, door hen opgelegd, verzoeken, dan moet ik bekennen, dat ik tot dusverre niets heb gehoord of gelezen wat aan Gedeputeerde Staten grond kan geven om van zienswijze te veranderen. Ik

weet geene andere verklaring van die wijziging van hun gevoelen te vinden dan dat Gedeputeerde Staten voor den onophoudelijken aandrang der buren zijn bezweken.

Het staat alzoo vast, dat de adviezen der deskundigen moeten leiden tot vernietiging van de beschikking van Gedeputeerde Staten, voor zooveel de ophooging der schoorsteenen betreft. Daartoe is de Koning — deze opmerking is noodig met het oog op eene bewering in een der stukken van Mr. Dijkers — krachtens art. 11 van het Koninklijk besluit van 1824 allezins bevoegd. Als de Koning bevindt, dat voor de opgelegde voorwaarde geen grond bestaat, dan kan Zijne Majesteit die op het advies van deze Afdeeling doen vervallen. Daarop vertrouw ik dan ook met bescheidenheid. Dan zal eindelijk de heer Smits rust vinden van de lastige personen, die hem in de uitoefening van zijn bedrijf bemoeijelijken.

De heer Mr. J. C. DE VRIES, Advokaat te Amsterdam, die voor de heeren Dijkers en de Boer optreedt, zegt hoofdzakelijk:

Hoog Edel Gestrenge Heeren! De vorige spreker heeft verschillende personen de revue doen passeren en o. a. aangemerkt, dat Gedeputeerde Staten zonder nader onderzoek van gevoelen zijn veranderd en voor den aandrang bezweken. In dergelijke conjectures zal ik niet treden. Op den voorgrond moet ik zeggen, dat de oorspronkelijke gemagtigde van de heeren Dijkers en de Boer verhinderd werd heden hier tegenwoordig te zijn; en dat ik dien ten gevolge eerst gisteren van deze zaak heb kennis genomen en mij bereid verklaard hier heden op te treden.

Wat nu de zaak zelve betreft, hebben wij in de eerste plaats te doen met een appel van den heer Smits. De heer Smits heeft zich niet neêrgelegd bij de uitspraak van Gedeputeerde Staten; en is het dan te verwonderen, dat de heer Dijkers eerst in appel is gekomen, toen de heer Smits met de opgelegde voorwaarde geen genoegen bleek te nemen? Over de quaestie van den heer Smits met zijn broeder zal ik mij ook niet uitlaten; maar ik doe alleen opmerken, dat het zeker voor de advocatie zeer flatteus is, wanneer men den raadsman van den heer G. A. Smits als een onpartijdig regter laat optreden over de handelingen van zijn cliënt.

Teregt heeft de vorige spreker gezegd, dat bijzondere persoonlijke belangen voor het algemeen belang moeten wijken. Ik ben het in dat opzigt volkomen met hem eens; maar dan zeg ik ook, dat het algemeen belang vordert, dat niet een der schoonste streken in den omtrek van Amsterdam onbruikbaar wordt. Amsterdam, dat reeds karig bedeeld is met schoone plekken, moet van het genot aan den Amstel niet worden verstoken. Ik vraag het, of het algemeen belang medebrengt, dat de heer Smits kalk maakt, of dat hij juist dáár ter plaatse kalkovens oprigt. Nu beweren wij in de eerste plaats, dat de heer Smits op dit oogenblik vier kalkovens heeft, zonder ooit daartoe concessie te hebben verkregen. Den 13 Junij 1861 werd aan *J. A.* Smits concessie verleend, onder conditie, dat de ovens binnen een jaar in werking zouden zijn. Wij hebben de erkentenis voor ons, dat eerst in 1865 één oven door J. A. Smits werd opgerigt, dus op een tijdstip, dat de concessie lang vervallen was. Deze appellant heeft vele jaren later nog drie kalkovens in werking gebragt, zonder daarvoor concessie te hebben of te vragen.

Zoo *J. A.* Smits de voorwaarden *zijner* concessie was nagekomen, had hij met toestemming der autoriteiten welligt de concessie kunnen overdragen; maar dat is nooit geschied en kon ook (door het vervallen der concessie) later niet geschieden. Wat de drie ronde kalkovens betreft, had G. A. Smits dus volstrekt geen concessie voor de oprigting. Gedeputeerde Staten hebben hem later die concessie verleend, onder voorwaarde, dat de schoorsteen tot 14 meter hoogte moest worden opgevoerd. Nu zegt de vorige spreker, dat de gebouwen niet zijn opgerigt met het doel om zoodanigen schoorsteen aan te leggen; dat zij niet het draagbaar vermogen hebben van een schoorsteen van 14 meter. Dat is niet onze schuld. Had hij eerst concessie aangevraagd, dan zou

hij nu niet in nieuwe kosten vervallen; maar hij heeft eerst de kalkovens geplaatst en heeft toen eerst de concessie aangevraagd.

Wat nu het beroep van de heeren Dijkers en de Boer betreft tegen het verleenen van eene concessie tot oprigting van die kalkovens, heeft men gezegd, dat er nooit was geklaagd. Dat is onjuist. Er was daarover wel geklaagd, en wij hebben er wel degelijk een zeer grooten last van gehad. Men zeide: als de kalkovens zoo grooten last veroorzaken, hoe komt het dan, dat 21 personen eene verklaring hebben afgelegd, dat zij geen last ondervinden? Ik zal daarop antwoorden, dat men soms vreemde naturen heeft. Dat is onlangs ook gebleken, toen er in den Gemeenteraad van Amsterdam sprake was van eene opruiming van uitstallingen, waardoor ook de welriekende geuren van gedroogden en gebakken visch enz. in eene der bekende buurten zou verdwijnen; toen verklaarde een der gemeenteraadsleden, dat hij het bejammeren zou, dat die rook en die geur zou verdwijnen, want dat die buurt daardoor haar karakter zou verliezen. Zoo ook zou men hier kunnen zeggen, dat het niet vreemd is, dat sommige personen de nabijheid der kalkovens aangenaam vinden. Daarvoor kunnen geheel andere redenen bestaan. Als men de opgave van die personen nagaat, dan zal zich dat verschijnsel wel eenigzins ophelderen. Zoo behoort daartoe een overhaler van eene brug; en nu geloof ik, dat, hoe meer menschen hij overhaalt, hoe voordeeliger dit voor hem is.

De vorige spreker heeft gezegd: niet alleen personen, die op 100 of 150 meters afstand wonen, maar zelfs die zich op 400 meters afstands bevinden, hebben tegen de kalkovens geklaagd. Ik zal daarop antwoorden, dat, zoo personen, op 400 meters afstand wonende, geklaagd hebben, het dan zeker niet te verwonderen is, dat zij, die op slechts 100 meters daarvan verwijderd zijn, klagen. Het is moeijelijk te bepalen, hoe groot de last of onaangenaamheid van dezen of genen is; genoeg zij het, dat eigenlijk niemand den last ontkent. Wij gelooven dus, dat er alle grond bestaat om de oprigting van kalkovens dáár ter plaatse niet toe te staan. Ook ik kan mij daaromtrent beroepen op het rapport van den heer Grothe, alsmede op het decreet van 18 October 1810, omtrent dit onderwerp, als ook op de Pruissische verordeningen ten aanzien van de fabrieken. Maar inzonderheid beroep ik mij op het getuigenis van den heer Ali Cohen, in zijn *Handboek over de volksgezondheid*, blz. 331, waarin die geachte schrijver zegt, dat de kalkovens zeer nadeelig zijn, en waarin hij tevens over een middel spreekt, om de nadeelen daarvan uit den weg te ruimen. Hij verlangt geen hooge schoorsteenen, maar een middel, dat bestaat, om den rook van zelf te doen verteren en totaal te doen verbranden.

Nu zegt men wel: gij hebt alleen last van den rook bij oostewind. Met dat argument zou men ieder gemakkelijk kunnen afwijzen; maar dat neemt niet weg, dat ik dan toch den last ondervind en dat anderen dien ondervinden, wanneer wij er vrij van zijn. Men erkent alzoo, dat de heer Dijkers ook bij oostewind den last zal ondervinden. En nu beroep ik mij op het advies van den heer Grothe, die ook erkent, dat die rook zeker schadelijk is.

Wat nu betreft het vonnis van het Kantongeregt en van de Regtbank, waarop men zich beroepen heeft, deze hebben met deze zaak niets te maken. Ook met die vonnissen in de hand blijf ik beweren, dat men ten onregte gezegd heeft, dat de verleende concessie eigenlijk aan den grond was gegeven en niet aan een persoon.

Wat voorts het appel van den heer Smits aangaat, hij heeft door zijn appel en door de gronden, die hij daarvoor aanvoert, gestaafd de juistheid van het door ons ingesteld beroep. Gedeputeerde Staten meenen het middel te hebben gevonden, om aan de geopperde bezwaren te gemoet te komen. Dat middel is daarin gelegen om de schoorsteenen ten minste tot 14 meters te verhoogen. Meenende alzoo het bezwaar geheel of ten deele te hebben weggenomen, geven zij op dien grond en onder die voorwaarden concessie. Maar nu komt Smits en beweert: als dit gebeurt, dan zal de

last toch dezelfde blijven. Welnu, daaruit volgt, dat, zoo het hulpmiddel, door Gedeputeerde Staten aangegeven, geen hulpmiddel is, de vergunning dan niet kan verleend worden. De concessie werd alleen verleend in de overtuiging, dat door het verhoogen van 14 meters de last zou worden weggenomen of verminderd. Zoo dat hulpmiddel dus niet baat, dan is de conclusie daarvan, dat de vergunning niet kan worden verleend. Men heeft betoogd, dat deskundigen zouden hebben verklaard, dat de hoogte der schoorsteenen geen invloed kan uitoefenen op den rook. Het komt mij intusschen voor, dat het niet kan worden weêrsproken, dat, hoe hooger de rook is, hoe minder de last wordt. Als de rook verdunt, dan wordt die onschadelijker. En nu moet men niet betoogen, dat Gedeputeerde Staten die voorwaarde hebben opgelegd, omdat zij zich als het ware van de zaak wilden afmaken; maar dan leid ik daaruit iets geheel anders af, namelijk, dat zij de zaak goed hebben onderzocht, en eerst na dat onderzoek tot het opleggen van deze voorwaarde zijn gekomen. Het verdient opmerking, dat de heer Smits in eens bezorgd wordt voor het algemeen belang, en dat hij zegt: een schoorsteen van 14 meter hoog zal niet helpen. En ik zeg op mijne beurt: wat schaadt u toch de schoorsteen tot 14 meter opgetrokken? Dat kan geene onregtmatige schade te weeg brengen. Zoo daaruit geldelijke nadeelen mogten voortvloeijen, dan is het het gevolg van eigen schuld van den heer Smits. En als men zich door onregtmatige daden heeft geruïneerd, dan moet het aan eigen schuld worden geweten. Voor te hard trekken der schoorsteenen behoeft men niet bevreesd te zijn; want niets gemakkelijker, dan de trekking van een schoorsteen te temperen. Dat kan iedereen doen, als men het zelf maar wil.

Men heeft gevraagd, waarom in de adviezen van den deskundige, op wiens oordeel wij ons beroepen, niet is aangegeven, dat de verhooging niet zou helpen. Daarop moeten wij antwoorden, dat wij niet wisten, dat ook dit betwist werd. Het is de gewoonte, dat er bij de oprigting van fabrieken eene zekere hoogte voor de aan te leggen schoorsteenen wordt bepaald. Nu is het mogelijk, dat Gedeputeerde Staten van Noordholland zich hebben vergist, en dat de schoorsteen hooger moet zijn. Meent de appellant dus, dat een schoorsteen van 14 meter niet voldoende is, hij geve er ons dan een van 30 meter. Dit is zeker, dat wij den Directeur der openbare werken te Amsterdam, den heer Kalff, ten deze voor ons hebben.

En resumé: Naar mijne overtuiging moet 1°. de aangevraagde concessie worden geweigerd; of 2°. in elk geval de voorwaarde van den aanleg van schoorsteenen van 14 meter worde gehandhaafd. Geheel subsidiair vestig ik de aandacht op het aanbrengen in den schoorsteen van eene inrigting, waardoor de rook verteert.

De heer Mr. E. L. van Emden repliceert.

Al dadelijk doet hij opmerken, dat hij van den brief van den broeder van den heer Smits heeft gewag gemaakt, omdat die in het dossier voorkomt. In dat schrijven wordt de appellant van huichelarij en van wat niet al beticht. Men beschuldigt hem zelfs van zich onregtmatig in het bezit van den grond te hebben gesteld. De vraag moest rijzen: is er dan in Nederland geen regt te krijgen? Is het zoo ver gekomen, dat iemand hier zonder vonnis van zijn goed en zijn grond kan worden ontzet? Dáárom alleen heeft pleiter bij zijn eersten termijn herinnerd, dat er een proces was gevoerd, dat ten nadeele van den bedoelden broeder (J. A. Smits) is uitgevallen; en het mag wel verwondering baren, dat Mr. Dijkers, ofschoon zelf lid der Regtbank, die het vonnis in deze heeft geveld, gebruik maakt van een brief, waarin beschuldigingen voorkomen, die door dat vonnis zijn te niet gedaan.

Wat de zaak zelve betreft, het Koninklijk besluit van 1824 heeft ten doel de vrije uitoefening van de industrie te bevorderen. Dit eischt dan ook het algemeen belang. Dat de buren er in den regel last van ondervinden, is eene bekende zaak;

maar dat is juist het bijzonder belang. En dat bijzonder belang moet voor dat van het algemeen wijken.

Reeds straks heb ik aangetoond, dat de appellant geheel was te goeder trouw. Dat men nu gaat beweren, dat hij zelfs voor de drie ronde kalkovens geen concessie heeft, dat is eene vreemde redenering. Hij heeft die concessie, maar appelleert alleen van de daarbij opgelegde voorwaarde.

Men heeft er zeer op gedrukt, dat ik zou erkend hebben, dat er last was. Ik geef dat toe; maar ik beweer, dat die last niet zoo ver gaat, dat die tot vernietiging van de industrie zou moeten leiden. Mijne redenering was deze: als zelfs op een afstand van 400 meters geen last mag worden ondervonden, dan kunnen er nergens meer kalkovens zijn.

Wat nu het hulpmiddel betreft, door Gedeputeerde Staten aangegeven, herinner ik aan de pertinente verklaring van *al* de deskundigen (op *dit* punt niet weêrsproken door den heer Kalff), dat het niet zou baten. Nu zegt men: als de 14 meters niet helpen, dan moet de concessie vervallen. Hierop antwoord ik, dat, nu de heer Smits, geheel te goeder trouw, in het bezit eener concessie, en ondersteund door eene regterlijke en eene administratieve decisie, aan het bouwen ging, het niet billijk is, hem eene bezwarende voorwaarde op te leggen, die tot niets zal leiden. Gedeputeerde Staten voeren dan ook niet het minste bewijs aan voor hunne veranderde zienswijze. Als Smits zijne schoorsteenen zal hebben verhoogd, en het blijkt niet te baten, — gelijk de deskundigen voorspellen — dan zal daaruit voor hem groot geldelijk nadeel zijn voortgevloeid, zonder dat aan de bezwaren der buren zal zijn te gemoet gekomen. Dit vooral mag niet uit het oog worden verloren.

De heer Mr. de Vries zegt voor dupliek:

Ik zal den heer Smits geheel in zijne waarde laten. Ik wenschte alleen, dat zijn rook even zuiver was als hij zelf. Dit moet ik alleen zeggen, dat de twist tusschen de twee broeders onder anderen daardoor ontstaan is, dat de ééne broeder verlangde, dat de andere de concessie aan hem zou overdragen, en dat dit werd geweigerd. Dit wist de appellant zeer goed; en daarom is het te verwonderen, dat de appellant op den ingeslagen weg is voortgegaan.

Wat aangaat het verlof, de concessie tot oprigting, de appellant kan niet volhouden, dat hij eene zuivere concessie heeft. En daarom zeg ik: gij hadt het bouwen moeten nalaten, of ge hadt de voorwaarden, die Gedeputeerde Staten u hebben opgelegd, moeten naleven. En nu houde ik vol, dat, zoo gij zelf erkent, dat de 14 meter niet voldoende zijn, er dan ook geen concessie moet worden gegeven. Ik vraag het, of het algemeen belang van de ingezetenen van Amsterdam niet medebrengt, dat, als zij loopende, rijdende of varende zijn, zij ten minste een plek vinden, waar zuivere lucht is in te ademen. En daarom zeg ik: het algemeen belang komt ook tegen de aanvrage van den heer Smits op.

Door den vorigen spreker is uitgewijd over den afstand van 400 meter; maar wij zijn geen 400 meter van de bedoelde plaats verwijderd. Wij klagen, omdat wij op 100 meter afstand gelegen zijn en de nadeelen ondervinden.

Ook is door den vorigen spreker gezegd, dat niet hij, maar de deskundigen hebben verklaard, dat de 14 meter niet baten zullen. Dit is zeer juist; wij kenden alleen zijne gronden, niet die van de deskundigen, en hebben die ons onbekende gronden niet door andere deskundigen kunnen doen contrôleren. Is dus de hoogte van 14 meter geen afdoend hulpmiddel, dan moet, naar mijne meening, de concessie vervallen.

De heer Mr. E. L. van Emden acht zich verpligt voor tripliek nog alleen dit

te zeggen, dat Gedeputeerde Staten de gegrondheid van de adviezen der deskundigen hebben erkend. Partij, die de stukken, van Gedeputeerde Staten uitgegaan, kent, had dus daarin aanleiding kunnen vinden om een contra-advies over te leggen; maar daartoe bestond geene mogelijkheid, want alle deskundigen zijn het eens — en de ondervinding leert het — dat de ophooging der schoorsteenen tot niets zou leiden.

IV. *het beroep van R. Martens c. s., landbouwers te Een, gemeente Norg, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij afwijzend beschikt is op hun verzoek om ontheffing van het onderhoud van den Eenderdijk.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Het door de Provinciale Staten van Drenthe op 11 Julij 1868 vastgesteld reglement op de wegen en voetpaden dier provincie bepaalt in art. 11, dat de verpligting tot onderhoud der wegen, voetpaden en daartoe behoorende voorwerpen rust op degenen, die bij de invoering van dat reglement daarmede belast zijn.

Op de tabel der wegen van 1847, opgemaakt na het Drentsche reglement van 1845, op de wegen en waterlossingen (welke tabellen bij de invoering van het reglement van 1868 van kracht was), komt onder n°. 16 voor: „de weg van Norg over Een naar Friesland”, waarvan de zoogenaamde Eenderdijk een deel uitmaakt; en op de slagcedulle van 1848 worden alle de ingezetenen gemeld, die met het onderhoud belast zijn, ieder voor de daarop aangewezen lengte.

Bij sommige gedeelten worden als onderhoudspligtigen aangewezen niet bij name aangeduide personen, maar, collectief, ingezetenen van Norg, Een, of Westervelde.

Toen nu de nieuwe legger der wegen in de gemeente Norg op 1 November 1872 voorloopig werd vastgesteld, heeft de Gemeenteraad voor rekening der gemeente overgenomen het onderhoud van die gedeelten wegs, welke stonden ten laste van ingezetenen, en voor dezen derhalve de gemeente, als onderhoudspligtige op dien legger geplaatst; doch hij heeft den Eenderdijk, zijnde verdeeld in panden, welke bij de bestaande slagcedulle in onderhoud voorkomen ten name van bijzondere personen, met diezelfde aanduiding op den nieuwen legger overgebragt en dus dat onderhoud ten laste dier personen gelaten.

K. Egberts en andere landbouwers te Een (gemeente Norg) hebben toen bij bezwaarschrift aan Gedeputeerde Staten verzocht, dat ook zij mogten worden ontheven van het onderhoud van den Eenderdijk, op grond, dat de ingezetenen van andere gehuchten in diezelfde gemeente, door den aanleg van een kunstweg, van het onderhoud hunner zandwegen waren ontlast. Doch Gedeputeerde Staten hebben, bij resolutie van 28 October 1873, aan die adressanten verklaard, dat aan hun verlangen geen gevolg kon gegeven worden, omdat de voor hun verzoek aangevoerde grond, als enkel steunende op vermeende billijkheid, hun Collegie daartoe geene bevoegdheid zou geven, al werd die billijkheidsgrond ook door hen gedeeld, maar dat die enkel voor den Gemeenteraad eene reden kan zijn, om ook andere wegen, dan door den kunstweg zijn ingenomen, in onderhoud ten laste der gemeente te brengen, iets, waarvan echter die Raad de billijkheid niet heeft erkend.

Bij besluit van diezelfde dagteekening (28 October 1873) stelden Gedeputeerde Staten den legger vast.

Nu hebben, bij adres van 22 November 1873, R. Martens en nog tien andere landbouwers van Een (waaronder ook de reeds genoemde K. Egberts) zich tot den Koning gewend, met verzoek „om hen adressanten ook te ontheffen van het onderhoud van den Eenderdijk, en dien ten gevolge den Gemeenteraad van Norg te gelasten ook dien dijk voor rekening der gemeente te nemen.” Zij voeren in dat adres aan, dat zij uit den nieuw opgemaakten legger tot hunne bevreemding hebben ont-

waard, dat alle vroeger door den boer buurtschappelijk onderhouden wegen, behalve den Eenderdijk, voor rekening der gemeente zijn gebragt; dat alle die door den boer buurtschappelijk onderhouden wegen, even als de Eenderdijk, op de slagcedulle stonden op naam der onderhoudpligtige buurtschappen; dat nu de brug in den Eenderdijk ook in onderhoud voor rekening der gemeente is gebragt, doch, tot hunne bevreemding, de sloot, die langs den dijk loopt, nu bij den legger der waterleidingen voor de helft ten laste der Aangelanden gebragt is; dat aan alle gehuchten eener gemeente gelijk regt toekomt, en het gehucht Een belangrijk moet bijdragen in den hoofdelijken omslag; dat hun gehucht door de zonderlinge handelwijze van den Raad nu boven de anderen is bezwaard; dat hun bezwaarschrift aan Gedeputeerde Staten is afgewezen, op grond van art. 11, eerste lid, van het reglement op de wegen (van 1868), in verband met n°. 16 der bij de invoering van dat reglement van kracht zijnde slagcedulle, zoodat zij regtens tot onderhoud alsnog verpligt zijn; dat dit wel zoo zijn kan, maar dat de andere buurtschappen evenzeer tot onderhoud hunner wegen verpligt waren, en er nu door den Raad van zijn ontheven; dat die zonderlinge en willekeurige handelwijze niet billijk kan genoemd worden, en zij niet inzien, dat men, ook volgens dat reglement, den een van lasten kan ontheffen en den ander blijven bezwaren.

Dat adres is gesteld in handen van het Collegie van Gedeputeerde Staten van Drenthe om berigt. Gedeputeerde Staten zeggen, dat, ofschoon het verzochte verder gaat dan een beroep medebrengt, zij het adres toch beschouwen als een beroep op den Koning tegen hunne beschikking van 28 October 1873. In het adres ligt ook wel een beklag met betrekking tot eene waterleiding langs den dijk; doch daaromtrent schijnt geen beroep te zijn bedoeld, waartoe dan ook de tijd reeds lang zou zijn verstreken, daar de legger der waterleidingen reeds op 8 Julij 1873 is vastgesteld. Gedeputeerde Staten achten het beroep tegen de tabel der wegen ongegrond, en verwijzen voor de motieven daarvoor naar het bijgevoegd berigt van Burgemeester en Wethouders van Norg.

Dit laatstbedoeld berigt, dd. 12 December 1873, houdt, na eene verwijzing naar art. 11, 1ste lid, van het reglement, de volgende inlichtingen en beschouwingen in: „De adressanten beweren ten onregte, dat de Eenderdijk vroeger door den boer buurtschappelijk is onderhouden; door zoogenaamd boerwerken werden alleen de wegen in orde gebragt, die stonden ten name van ingezetenen; maar op den Eenderdijk werden de panden ieder afzonderlijk door de onderhoudspligtigen gemaakt. De brug over de A liggende in dien dijk, stond met meer andere bruggen op de slagcedulle van 1851 niet, zoo als adressanten beweren, in onderhoud ten laste van ingezetenen of buurtschappen, maar van Markgenooten van Een. Daar de marke geheel is verdeeld of verkocht, zijn er geene markgenooten van Een meer. Omtrent het onderhoud der bruggen zijn geene bepalingen in de acten van scheiding en verkoop gemaakt; dat onderhoud komt dus ten laste der gemeente, niet willekeurig door bepaling van den Raad, maar krachtens art. 11, al. 2, van het reglement. De sloot, loopende langs de zuidzijde van den dijk, is niet voor de helft, zoo als adressanten zeggen, maar geheel in onderhoud bij de Aangelanden aan de zuidzijde, gelijk blijkt uit de tabelle der waterleidingen, die door Gedeputeerde Staten op 8 Julij 1873 is vastgesteld. Daartegen zijn door niemand bezwaren ingebragt. Niemand, die op de tabelle bekend stond als particulier, belast met onderhoud van eenig werk, is daarvan ontheven geworden. Niet enkel de Eenderdijk, ook andere wegen aan de Norgervaart en elders zijn gelaten ten laste der particulieren. Alleen heeft de gemeente dat onderhoud overgenomen, dat stond ten laste van ingezetenen of markgenooten, omdat men hen niet, bij onwil, tot het onderhoud met zoogenaamde boerwerken kon dwingen. Er is dus niet zonderling en willekeurig, zoo als adressanten het noemen, maar jegens allen gelijkelijk gehandeld.

Bij een nader aan den heer Voorzitter dezer Afdeeling ingezonden brief heeft R. Martens, namens alle adressanten, eene rectificatie van één punt van hun request aan den Koning opgegeven, te weten, dat de daarin bedoelde sloot niet voor de helft, maar geheel aan Aangelanden in onderhoud is overgegaan, waardoor in het vervolg de tot dat einde noodige specie van elders zal moeten aangevoerd worden, weshalve dat onderhoud des te drukkender wordt en 's Raads handelwijze dus nog te meer willekeurig voorkomt.

Op 's Konings magtiging is deze zaak door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 17 Januarij ll., bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

V. *het beroep van den Gemeenteraad te Gramsbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Op 11 December 1873 besloten Gedeputeerde Staten van Overijssel tot niet-goedkeuring van de begrooting der gemeente Gramsbergen over 1874, en zulks op grond, dat de jaarwedde van den Gemeente-Veldwachter — op die begrooting uitgetrokken op *f* 200 — te gering is, en tot minstens *f* 300 behoort te worden verhoogd, onverminderd het genot van vrije bovenkleeding.

De Gemeenteraad van Gramsbergen, onder dagteekening van 17 December 1873 daartegen bij Zijne Majesteit in hooger beroep komende, is van oordeel, dat voor den Veldwachter eene jaarwedde van *f* 200, met vrije uniform en wapening, benevens een hem toekomend pensioen ten bedrage van *f* 57, voldoende is om in eene gemeente als Gramsbergen behoorlijk te kunnen leven.

Zij beroepen zich op Zijner Majesteits besluit van den 9 Maart 1868, n°. 56 BELINFANTE, VIII, blz. 117), waarbij de Gemeenteraad van Gramsbergen tegenover Gedeputeerde Staten in een gelijk geschil in het gelijk werd gesteld.

Zij merken overigens op, dat Gedeputeerde Staten hunne bevoegdheid zijn te buiten gegaan, daar de Gemeente-Veldwachter niet behoort tot die beambten, wier bezoldiging, volgens de artt. 58, 73, 94, 104 en 107 der gemeentewet, door Gedeputeerde Staten geregeld wordt, en volgens art. 136 dier wet derhalve het regelen der jaarwedde van den Veldwachter uitsluitend toekomt aan den Gemeenteraad.

Wat dit laatste punt aangaat, merken Gedeputeerde Staten in hun berigt van 15 Januarij ll. op, dat de Veldwachter niet onder de bevelen van het Plaatselijk Bestuur staat, maar onder die van den Burgemeester; dat hij niet door het Plaatselijk Bestuur wordt benoemd, maar door den Commissaris des Konings.

Dat regt van benoeming zou geheel te loor gaan, wanneer de Gemeenteraad uitsluitend de magt had om de jaarwedden zoo laag te stellen, dat daardoor eene keus, eene goede keuze althans, onmogelijk werd.

Zoo laag is echter de jaarwedde in sommige gemeenten bepaald, en onder de laagste regelingen behoort die der gemeente Gramsbergen.

Overigens volharden Gedeputeerde Staten in hun schrijven van 15 Januarij, onder nadere toelichting, bij hun besluit van 11 December, en adviseren tot ongegrondverklaring van het hooger beroep.

Nadere memoriën of stukken zijn niet ingekomen; en ik meen mitsdien voor verslag te kunnen volstaan.

VI. *het beroep van den Gemeenteraad te Heino van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring wordt onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben bij besluit van 11 December 1873 hunne goedkeuring onthouden aan de begrooting der gemeente Heino voor de dienst van 1874, op grond, dat daarop, behalve *f* 26 voor huishuur ten behoeve van den Veldwachter, slechts *f* 234 voor zijne bezoldiging was uitgetrokken; dat die bezoldiging te gering is, daar de Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke belooning aanspraak heeft, die, naar het gevoelen van Gedeputeerde Staten, met het oog op zijn werkkring en zijne behoeften, op niet minder dan *f* 300 en het genot van vrije bovenkleeding kan worden bepaald; dat evenwel de Raad, uitgenoodigd om de som, voor de bezoldiging uitgetrokken, te verhoogen, op 27 November 1873 heeft besloten aan die uitnoodiging geen gevolg te geven.

Bij een adres, bij 's Konings Kabinet ingekomen 5 Januarij 1874, heeft de Raad van Heino voorziening gevraagd tegen deze beschikking van Gedeputeerde Staten. De Raad zegt daarin het geheel eens te zijn met Gedeputeerde Staten, dat de Veldwachter op eene billijke belooning aanspraak heeft en dan ook hiervan te zijn uitgegaan, toen, omstreeks een jaar geleden, het cijfer der belooning in opzettelijke overweging is genomen. Bij die gelegenheid is gelet op de eigenaardigheden van Heino zoo wat betreft de eischen des levens als de middelen om die dáár te kunnen bevredigen; en zoo is de Raad gekomen tot het cijfer van *f* 260, of, zoo men wil, van *f* 234 als jaarwedde en *f* 26 voor huishuur, benevens genot van vrije bovenkleeding. De som van *f* 26 zou in menige plaats voor huishuur onvoldoende zijn; maar te Heino heeft de Veldwachter daarvoor eene vrij nette woning in het midden van het dorp en aan den Rijks-straatweg, met een behoorlijk stuk grond als tuin, onmiddellijk achter de woning. Er is geen verschil over het beginsel, maar enkel over het cijfer; en de Raad is gebleven bij zijne overtuiging, dat hij daarin niet heeft misgetast. De Raad had niet vermoed, dat Gedeputeerde Staten zouden zijn teruggekomen op een vraagstuk, reeds beslist bij Koninklijk besluit van 9 Februarij 1856, no. 54.

Gedeputeerde Staten, op dit adres gehoord, hebben bij schrijven van 15 Januarij 1874, met overlegging van een exemplaar der begrooting en van hun besluit van 11 December, verwezen naar het beroep, ingesteld door den Raad van Gramsbergen.

De zaak is vervolgens door den Minister van Binnenlandsche Zaken, krachtens 's Konings magtiging, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van 29 Januarij 1874, n°. 150, 2de Afdeeling.

Daarna is nog ingekomen eene memorie van den Gemeenteraad, waarin deze zegt, dat, naar zijne overtuiging, Gedeputeerde Staten onbevoegd zijn het cijfer der bezoldiging van den Gemeente-Veldwachter te bepalen en van de niet-voldoening aan het door hen bepaalde de goedkeuring der begrooting te doen afhangen, want dat art. 136 der gemeentewet regeling der bezoldiging van alle plaatselijke ambtenaren in de ondubbelzinnigste woorden opdraagt aan den Gemeenteraad. En wanneer al Gedeputeerde Staten het wenschelijk achten, dat de bezoldiging van een ambtenaar van de gemeente, op welke hun oog valt, tot de hoogte van een door hen opgegeven cijfer kome, dan kan men, volgens den Raad, niet zeggen, ingeval de Raad dien wensch niet bevredigt, dat hij bij het opmaken der begrooting de bepalingen der wet niet heeft in acht genomen. De Raad hoopt, dat het een en ander tot het besluit zal leiden, dat in dien stand van zaken het al of niet voldoende van het cijfer der bezoldiging geen punt van onderzoek kon uitmaken (hierbij wordt gewezen op het Koninklijk besluit van 3 Junij 1873), en dat de begrooting voor 1874 zal worden goedgekeurd, zoo als die door den Raad is vastgesteld.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zesde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 4 *Maart* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 19 Februarij ll., n°. 7, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van Christianus Hubertus Weerens en Hendrikus Josephus Hubertus Weerens* (zie het verslag over deze zaak op blz. 45—49).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende op de vraag, waar nu wijlen Christiaan Hubertus Weerens, en waar Hendrikus Josephus Hubertus Weerens woonplaats hadden, tijdens 's Regters magtiging gevraagd werd tot hunne laatste plaatsing in een krankzinnigengesticht;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 4 Februarij 1874, n°. 84;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 16 Februarij 1874, n°. 275, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Christianus Hubertus Weerens, geboren te Wessem, hertogdom Limburg, den 17 October 1825, in het jaar 1850 zijn vaderland met der woon heeft verlaten en zich in België nedergezet; dat hij aldus, als smidsgezel werkzaam, veeltijds te Maeseyck heeft verblijf gehouden en ook korten tijd te Luik heeft vertoefd;

dat hij, in 1857 krankzinnig geworden, op last van den Burgemeester van Maeseyck naar Wessem is vervoerd en door de zorg van het Gemeentebestuur aldaar is geplaatst

in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch, alwaar hij van 9 Augustus 1857 tot 31 Maart 1858 is verpleegd geworden;

dat hij, als hersteld ontslagen, naar België is teruggekeerd en te Luik en Maeseyck heeft verblijf gehouden, doch, andermaal krankzinnig geworden, weder in het gesticht te 's Hertogenbosch is verpleegd geworden van 15 Augustus 1863 tot 14 Februarij 1864;

dat hij daarna enkele dagen te Grevenbicht heeft vertoefd, en verder in België heeft rondgezworven, tot hij op 23 November 1867 zonder Onze vergunning in Pauselijke krijgsdienst is getreden;

dat hij, na twee jaren in die dienst te hebben doorgebragt, naar België is teruggekeerd en, na acht dagen te hebben vertoefd in Wessem, zich met der woon heeft gevestigd te Maeseyck, van waar hij in den zomer van 1871, toen hij andermaal zinneloos werd, naar Wessem is teruggebragt, en wederom door de zorgen van het Gemeentebestuur aldaar is opgenomen in het gesticht te 's Hertogenbosch;

dat hij, in dat gesticht op 1 Junij 1871 ten derde male opgenomen, aldaar is verpleegd tot aan zijn overlijden op 22 Augustus van datzelfde jaar;

dat uit deze omstandigheden voldoende blijkt, dat geene gemeente binnen het Rijk als de woonplaats van dezen krankzinnige kan worden aangegeven;

dat Hendrikus Josephus Hubertus Weerens, geboren te Wessem, den 28 November 1835, in 1853 insgelijks het vaderland heeft verlaten en als spoorweg-arbeider en mijnwerker in België is werkzaam geweest; dat hij, waarschijnlijk nog gedurende zijne minderjarigheid, als brouwersknecht te Roermond is werkzaam geweest, maar mogt hij al destijds zijne meerderjarigheid hebben bereikt, na het verlaten van die dienst, uit de gemeente vertrokken en naar België is teruggekeerd;

dat hij sinds 1863, met korte tusschenpoozen steeds krankzinnig, voortdurend in gestichten is verpleegd geworden, namelijk eenmaal te Venlo, zeven malen in een gesticht te Luik en vijf malen in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch;

dat hij, uit laatstgemeld gesticht op 27 November 1871 ontvlugt, naar België is teruggekeerd, maar, wederom zinneloos geworden, weder naar het gesticht te 's Hertogenbosch is teruggebragt;

dat dus ook voor dezen krankzinnige, die sinds zijne meerderjarigheid na het verlaten van zijne kortstondige dienstbetrekkingen te Roermond voortdurend in België verblijf heeft gehouden, en slechts wanneer hij krankzinnig was door de zorg der overheid naar zijne geboorteplaats werd overgebragt, geene woonplaats binnen het Rijk is aan te wijzen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de woonplaats van geen dezer beide behoeftigen binnen het Rijk is aan te wijzen, en derhalve de kosten hunner overbrenging naar- en verpleging in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch, onder de werking der laatstgemelde wet, moeten worden voldaan uit de fondsen van het Rijk, daartoe bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur), en aan de Algemeene Rekenkamer, tot informatie.

's Gravenhage, den 19 Februarij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 22 Februarij ll., n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van het Bestuur van het Heemraadschap van Mark en Dintel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 2 October* 1873, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting van dat Heemraadschap voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 28—39).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Heemraadschap van de Mark en Dintel, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 2 October 1873, G, n°. 157, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting van het Heemraadschap voor de dienst van 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 4 Februarij 1874, n°. 81;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 18 Februarij 1874, n°. 205, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten, naar aanleiding van klagten, ingebragt door de gemeentebesturen van 's Prinsenhage, Teteringen en Ginneken en Bavel, over ondiepten in de Mark boven Breda, in April 1873, het Heemraadschap van de Mark en Dintel hebben uitgenoodigd te besluiten tot de uitvoering van eenige werken aan de rivier de Mark boven Breda, en om de daarvoor vereischte som, voorloopig ten bedrage van *f* 1400, in de begrooting van het waterschap voor de dienst van 1874 uit te trekken;

dat het Heemraadschap, hoewel erkennende de noodzakelijkheid van het werk, bezwaar heeft gemaakt aan het verlangen van Gedeputeerde Staten te voldoen, als vermeenende tot het onderhoud van de rivier de Mark boven Breda niet verpligt te zijn;

dat Gedeputeerde Staten daarop, bij besluit van 2 October 1873, hunne goedkeuring aan de begrooting hebben onthouden, op grond, dat het Heemraadschap, naar hun oordeel, wel tot het bedoelde onderhoud verpligt is, en het dus had moeten voldoen aan de uitnoodiging om daarvoor een post op de begrooting uit te trekken;

dat de wet van 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102) in art. 7 aan Gedeputeerde Staten de bevoegdheid toekent om de uitvoering van noodzakelijke werken te bevelen, indien de daartoe verpligten verzuimen of weigeren die uit te voeren; maar dat de vraag, of het Bestuur, waaraan het bevel van Gedeputeerde Staten gerigt wordt, tot het werk verpligt is, ingeval van geschil, volgens art. 9 moet uitgemaakt worden door de regterlijke magt;

dat dus, zoolang niet door de regterlijke magt, die daaromtrent alleen kon beslissen, de verpligting van het Heemraadschap van Mark en Dintel tot uitvoering van het door Gedeputeerde Staten noodig geachte werk was uitgesproken, het niet-uittrekken op de begrooting van een post voor de uitvoering van dat werk geen grond kon opleveren om de vereischte goedkeuring aan die begrooting te onthouden;

Gezien de artt. 7, 8 en 9 der wet van 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102) en art. 109, al. 3, van het reglement voor het Heemraadschap van de Mark en Dintel, goedgekeurd bij Ons besluit van 26 November 1859, n°. 45 (*Provinciaal blad van Noordbrabant* 1859, n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bovenvermelde besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 2 October 1873, de begrooting van het Heemraadschap van de Mark en Dintel voor de dienst van 1874, zoo als zij door Hoofd-Ingelanden is vastgesteld, goed te keuren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 22 Februarij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van het waterschap de Drie Sluizen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, betreffende de verpligting tot onderhoud der waterleiding van Oude Eem.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen, onder de gemeenten Hoogland en Amersfoort, heeft op 15 Mei 1872 besloten om de keur van dat waterschap van 31 December 1866, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Utrecht op 28 Maart 1867, in dier voege te wijzigen, dat onder de waterloozingen, genoemd in art. 2 dier keur, die op behoorlijke diepte en wijdte gehouden moeten worden, ook worde genoemd: „de Oud-Eem", van af de sluis aan de Eem tot aan de Voorsche wetering, op eene wijdte van 4 meters en eene diepte van 1.60 meter, beneden het pijl aan de steenen sluis in de linie, genaamd de Drie Sluizen, zijnde op 0.714 + AP. Die wijziging werd op 1 Augustus 1872 door Gedeputeerde Staten goedgekeurd. Het besluit was gegrond op de overweging, dat in art. 1 van het reglement voor het Heemraadschap de Eem c. a. niet is opgenomen de schouw over de Oude Eem, welk Collegie daarover tot heden de schouw heeft gevoerd, en dat het echter voor het waterschap de Drie Sluizen van belang is, dat over de Oude Eem, in dat waterschap gelegen, het noodige toezigt worde gehouden.

Op 15 Mei 1872 werd door het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen opgemaakt de legger der slagen in de weteringen en slooten van dat waterschap; en, daar art. 110 van het reglement voor de waterschappen in de provincie Utrecht van 1858 voorschrijft, dat de leggers der waterschappen jaarlijks in Februarij moeten worden herzien, had de herziening door het genoemd Bestuur plaats op 25 Februarij 1873. Op dien alzoo herzienen legger nu komt voor de Oude Eem, lengte der slagen 2290 meters, en onderhoudspligtig: het Collegie van de Eem.

Op 6 Maart 1873, dus binnen ééne maand daarna (zie art. 110 j°. 109 van het Utrechtsch reglement) werd daartegen een bezwaarschrift ingediend door Watergraaf en Heemraden van de rivier de Eem, beeken en aankleve van dien. Zij geven daarin het volgende te verstaan:

„Wij geven al dadelijk te kennen, dat het ons in hooge mate heeft bevreemd, dat de Oude Eem in de leggers van uw waterschap is opgenomen en dat die waterleiding door u wordt geschouwd.

„Die waterleiding toch (ofschoon in uw waterschap gelegen), ten gevolge waarvan dezelve dan ook in art. 3 van het oorspronkelijk ontwerp-reglement voor uw waterschap was opgenomen) is, ten gevolge van daartegen geopperde bedenkingen, daaruit met voordacht door de Provinciale Staten weggelaten en aan het beheer en toezigt van uw waterschap onttrokken (zie *Notulen der Provinciale Staten*, zomervergadering 1862, pag. 99, 391 en 431).

„Uit dien hoofde is het ons onverklaarbaar voorgekomen, dat uw Bestuur de bevoegdheid zoude bezitten om eigenmagtig eene waterleiding, die met voordacht door de bevoegde wetgevende magt aan het beheer en toezigt van uw waterschap is onttrokken, op de leggers der onderhoudspligtigen te brengen en daarover schouw te voeren.

„Wij vermeenen voorts niet onopgemerkt te mogen laten, dat de Oude Eem, krachtens de ordonnantie van de Staten 's Lands van Utrecht van 4 Junij 1616 (zie *Groot Placaatboek*, vol. II, pag. 178 sqq.), onder het uitsluitend beheer en toezigt van het Collegie van Watergraaf en Heemraden van de rivier de Eem, beeken en aankleven van dien is gebragt en onder dat beheer en toezigt gebleven tot aan het tijdstip der invoering van het thans vigerende reglement voor dat Heemraadschap, namelijk tot Junij 1871, zoodat bij gevolg die waterleiding nog meerdere jaren, na het in werking komen van het reglement voor uw waterschap, onder het beheer en toezigt van het Heemraadschap de Eem c. a. is verbleven. Dien ten gevolge bestaat bij ons de vraag, krachtens welke latere verordening de Oude Eem, nadat namelijk het beheer daarover aan het Heemraadschap de Eem c. a. is ontnomen, onder het bestuur en toezigt van uw waterschap is gebragt? Is zoodanige verordening niet aan te wijzen, dan is voorzeker de Oude Eem thans onbeheerd, en mag het beheer en toezigt daarover door u niet eigenmagtig worden aanvaard.

„Doch al ware ook door eene latere (aan ons echter geheel onbekende) verordening die waterleiding onder het beheer en toezigt van het waterschap gebragt, dan volgt daaruit nog geenszins, dat het Heemraadschap de rivier de Eem c. a. daarvan de onderhoudpligtige zoude zijn. Indien al voormalige besturen van het Heemraadschap sedert onheugelijke jaren vrijwillig in dat onderhoud hebben voorzien, uit hoofde de daartoe verpligte verhoefslaagden daarin nalatig bleven, zoo vloeit uit die vrijwillige handeling geenszins eene voortdurende verpligting tot onderhoud voort.

„Dit vrijwillig onderhoud geschiedde overigens reeds van de vroegste tijden af, vaak onder protest van ongehoudenheid en zonder consequentie voor het vervolg.

„Maar ook volgens de voorschriften zelve van het reglement voor uw waterschap kan het Heemraadschap de Eem c. a. niet op de leggers der onderhoudpligtigen worden gebragt, vermits de last tot onderhoud der waterleidingen, ingevolge art. 11, alleen kan worden gelegd op de eigenaars, erfpachters of vruchtgebruikers, en onder geen dezer kan ons Heemraadschap worden gerangschikt.

„Wel is het ons gebleken, dat de Oud-Eem in de kadastrale leggers op naam van het Heemraadschap de Eem c. a. staat ingeschreven; doch het zal wel geen betoog behoeven, dat dusdanige inschrijving in de kadastrale leggers, zonder het bestaan van een regtstitel van eigendoms-overgang, hoedanig bij ons Heemraadschap niet aanwezig is en ook nimmer bestaan heeft, zelfs niet eens een regtsvermoeden van eigendom oplevert.

„Mogt uw waterschap intusschen in het onzekere verkeeren, wie als eigenaren van de Oude Eem moeten worden aangemerkt, dan kunnen de heerschende regtsbeginselen aan u daarvoor voldoende aanduiding verschaffen.

„Wij meenen dienaangaande uwe aandacht er op te mogen vestigen, dat, blijkens

den schouwbrief van de Oude Eem dd. 4 Junij 1616, die waterleiding in de zooge-naamde maten of weilanden, waardoor dezelve nog heenvloeit, is gegraven.

„Daarin alleen ligt een wettig regtsvermoeden, dat die waterleiding in eigendom toebehoort aan de verschillende aangelanden. Volgens vroeger bestaande (nog heerschende) regtsbeginselen, ging de eigendom van den vergraven grond voor de eigenaren niet verloren; alleen was er (in het algemeen waterschapsbelang gewettigd) eene andere bestemming aan den eigendom gegeven, of, liever gezegd, de eigendom veranderde van aard. Dusdanige handeling was eene wettige beperking van den eigendom, zoo als ook nog heden volgens de bepalingen van ons burgerlijk regt geoorloofd is: eene leer, die trouwens nog bij voortduring door veelvuldige arresten door den Hoogen Raad in waterschaps-aangelegenheden gehuldigd wordt.

„Volgens de voorschriften van het reglement voor uw waterschap, zouden bij gevolg de aangelanden der Oude Eem als onderhoudspligtigen moeten worden aangemerkt, indien namelijk de Oude Eem bij wettige verordening, van de bevoegde wetgevende magt geëmaneerd, onder het beheer en toezigt van uw waterschap ware gesteld.

„Het Heemraadschap de rivier de Eem, beeken en aankleve van dien is mitsdien, naar ons oordeel, verkeerdelijk en ten onregte op de leggers der onderhoudspligtigen van het waterschap de Drie Sluizen ingeschreven.”

Het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen heeft bij zijn besluit van 5 Mei 1873 de bezwaren van het Heemraadschap afgewezen en den legger gehandhaafd, op deze gronden: ad I^um^., dat er wel eene verordening bestaat, waarbij de Oude Eem onder beheer en toezigt van het waterschap de Drie Sluizen is gebragt, namelijk het besluit van 15 Mei 1872, door Gedeputeerde Staten goedgekeurd en dus wettig vastgesteld, tot welke ampliatie der keur grond was in het feit, door het Heemraadschap zelf aangevoerd, dat de watergang de Oude Eem, sedert Januarij 1871 aan het beheer van dat Heemraadschap onttrokken, na dien tijd was onbeheerd; ad II^um^. de verpligting van het Heemraadschap tot onderhoud van de Oude Eem, dat deze voortvloeit:

a. uit de door het reclamerend Bestuur zelf geallegeerde omstandigheid, dat door dat Bestuur sedert onheugelijke jaren is voorzien in het onderhoud van dien watergang;

dat deze omstandigheid van te meer gewigt is, daar dat Bestuur (ook al weder blijkens zijn eigen beweren) dit vrijwillig heeft gedaan, omdat de daartoe verpligte verhoefslaagden daarin nalatig bleven;

dat immers het Bestuur voormeld, uit eigen vrije beweging geen gebruik makende van de aan hetzelve toekomende dwangmiddelen om de verhoefslaagden tot het nakomen hunner verpligting te noodzaken, en die verpligting, om welke redenen dan ook, overnemende, de gevolgen zijner vroegere nalatigheid niet kan doen nederkomen op anderen;

dat in dit onderhoud, gedurende onheugelijke jaren, op zich zelf reeds een voldoende grond voor de verpligting tot onderhoud bestaat;

b. dat, al ware de sub *a* aangevoerde grond voor de verpligting van het reclamerend Heemraadschap tot onderhoud van de Oude Eem niet voldoende — des neen — dan nog dat Heemraadschap, krachtens art. 11 van het bijzonder reglement van het waterschap de Drie Sluizen, tot dat onderhoud verpligt is, omdat niemand anders dan voormeld Heemraadschap eigenaar is van de Oude Eem;

dat dat eigendomsregt voortvloeit:

a. uit de omstandigheid, dat het reclamerend Heemraadschap op de kadastrale leggers voorkomt en steeds voorkwam als eigenaar van het perceel de Oude Eem;

b. uit het niet te betwisten feit, dat het Heemraadschap voormeld tot 1848 toe steeds de grondbelasting van het ten zijnen name gebragt perceel heeft betaald (zijnde dat perceel in 1848, met alle andere rivieren, vrijgesteld van grondbelasting);

c. uit de eigen gedragingen van het Bestuur van het Heemraadschap, dat steeds, sedert onheugelijke jaren, de visscherij in de Oude Eem ten zijnen bate heeft verpacht en nog verpacht;

dat mitsdien ook dit bezwaar is ongegrond.

Op die gronden wees het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen, als gezegd is, het verzoek van het Heemraadschap de rivier de Eem, beeken en aankleve van dien af en handhaafde het den legger, zoo als die laatstelijk was vastgesteld.

Op 16 Mei 1873 hebben Watergraaf en Heemraden van de Eem c. a. daartegen, bij een uitvoerig adres, hooger beroep ingesteld bij Gedeputeerde Staten. Daarin wordt herinnerd, dat het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen het Heemraadschap in 1872, ter zake van het onderhoud van de Oude Eem, met eene burgerlijke regtsvordering had bedreigd, doch het bij eene sommatie heeft gelaten en den legger, bij de herziening in Februarij 1873, had te baat genomen, om daarop het Heemraadschap te brengen als onderhoudspligtige van de Oude Eem. Overgaande tot wederlegging van het besluit van het waterschap de Drie Sluizen van 5 Mei 1873, voeren zij aan, dat gezegd Waterschapsbestuur niet ontkend heeft, dat de Provinciale Staten van Utrecht in 1862 opzettelijk de Oude Eem aan het beheer en toezigt van het waterschap hebben onttrokken. Al is nu, bij wijziging der keur in 1872, de Oud-Eem daarin gebragt en die bijvoeging door Gedeputeerde Staten goedgekeurd, toch wordt door *die* goedkeuring niet gewettigd eene zoo ingrijpende wijziging in de verordening, door de Provinciale Staten vastgesteld. Wel is de Oude Eem sedert Januarij 1871 onttrokken aan het beheer en toezigt van het Heemraadschap, en dus na dien tijd onbeheerd; maar daarin moeten de Provinciale Staten voorzien, en het waterschap was onbevoegd zich dat beheer toe te eigenen. Daarna worden de motieven nagegaan, waarop het waterschap de stelling verdedigde, dat het Heemraadschap is onderhoudspligt, en daartegen het volgende aangevoerd: „dat in de ordonnantie der Staten van Utrecht van 4 Junij 1616 (*Utrechtsch Placaatboek*, Deel II, blz. 182) de vrehoefslaagden der Oude Eem worden genoemd; dat zij reeds van de vroegste tijden af nalatig waren aan hunnen onderhoudspligt te voldoen, en dat dan het Bestuur vaak in dat onderhoud voorzag, doch altijd onder protest van ongehoudenheid; dat men in vroegere tijden geene wettige dwangmiddelen had om nalatigen tot nakoming van hunnen onderhoudspligt te noodzaken; en dat men later, onder vigeur der tegenwoordige wetgeving op dat stuk, tot die dwangmiddelen niet is overgegaan, is te verklaren daaruit, dat men zulks ongaarne wilde doen jegens verhoefslaagden, die door lang tijdsverloop zich daarvan bevrijd waanden. Maar daaruit volgt niet, dat nu daarom de onderhoudslast op het Heemraadschap is overgegaan. Het Waterschap, veronderstellende, dat het Heemraadschap is eigenaar der Oude Eem, leidt daaruit, als tweeden grond, af, dat het ook onderhoudspligtig moet zijn, en beroept zich daarvoor op art. 11 van zijn bijzonder reglement, luidende: „het onderhoud *in natura* van watergangen, schouwslooten en daarin gelegen bruggen, heulen en duikers komt ten laste van de eigenaars in vollen eigendom, erfpachters en vruchtgebruikers.” Maar nu verstaat het Waterschapsbestuur daaronder verkeerdelijk de eigenaars der watergangen, sloten, bruggen enz., terwijl het kennelijk slaat op de eigenaars der landerijen, waarlangs of waarin die watergangen aanwezig zijn. Dat deze laatste opvatting de ware is, blijkt uit de bijvoeging: erfpachters en vruchtgebruikers, die er wel kunnen zijn van landerijen, maar niet van togtslooten, bruggen of duikers. Voorts blijkt uit eene vergelijking met art. 115 van het algemeen reglement op de waterschappen, dat art. 11 van het bijzonder reglement voor het waterschap de Drie Sluizen het woord *eigenaars* bezigde, in tegenstelling van *huurders* of *bruikers*. Eindelijk, daar watergangen en schouwslooten enkel dienen in het belang der landerijen, is het niet te veronderstellen, dat de Provinciale Staten met het onderhoud dier waterlossing belast zouden hebben personen, die er geen het minste belang bij heb-

ben, en de belanghebbenden zelven zouden hebben vrijgesteld. Maar, al ware nu eens (des neen) de eigenaar der waterlossing belast met het onderhoud daarvan, dan nog is het Heemraadschap geen eigenaar der Oude Eem. Het Waterschapsbestuur leidt dien eigendom daaruit af, dat het Heemraadschap *a* als eigenaar voorkomt op den kadastralen legger, *b* tot 1848 de grondlasten betaald heeft, en *c* de visscherij in de Oud-Eem, sedert onheugelijke jaren, ten eigen bate verpacht. Daartegen voert het Heemraadschap aan, dat de te-naam-stelling bij het kadaster geen bewijs, zelfs geen wettig regtsvermoeden oplevert voor den eigendom. Bij de invoering van het kadaster hebben de inschrijvingen in de leggers vaak zonder voorkennis der belanghebbenden plaats gehad. Zoo staan ook wel waterleidingen onder Soest ten name van dit Heemraadschap, dat er noch eigendomsregten op- noch zelfs toezigt over heeft; zoo staat tenzelfden name de rivier de Eem, ofschoon alle bevaarbare stroomen in eigendom behooren aan den Staat. Heeft het Heemraadschap vóór 1848 er de grondlasten voor betaald, dan is dat geweest in dwaling, ten gevolge der verkeerde kadastrale tenaam-stelling. Eindelijk, wat betreft de verpachting der visscherij in de Oude Eem, dat is niet geschied krachtens eigendomsregt, maar krachtens eene resolutie van de Staten 's Lands van Utrecht van 22 Julij 1685, waarvan een afschrift is overgelegd bij de stukken. Op alle die gronden verzochten Watergraaf en Heemraden, dat, op hun beroep, Gedeputeerde Staten de uitspraak van het Waterschap de Drie Sluizen van 5 Mei 1873 zullen vernietigen en verstaan, dat het gezegd Heemraadschap ten onregte op den legger van dat waterschap gesteld is als onderhoudspligtige van de Oude Eem.

Gedeputeerde Staten, alvorens te beslissen, hoorden op bovengemeld adres het Waterschapsbestuur, hetwelk de in dat adres vervatte gronden tegensprak in eene ampele memorie van 26 Julij 1873, waarbij het zijne beslissing van 5 Mei 1873 handhaafde, en op bekrachtiging van den opgemaakten legger aandrong. Daarin wordt tegen het beweren van het Heemraadschap, "dat de Provinciale Staten met voordacht de Oude Eem in 1862 hebben onttrokken aan het Waterschap de Drie Sluizen, en het Bestuur van dit Waterschap dus niet eigenmagtig er schouw over mag voeren en de Oude Eem op den legger brengen", — aangevoerd, dat uit de beraadslagingen van de Provinciale Staten blijkt, dat men toen slechts doelde op een tijdelijken toestand; dat het Eem-collegie toen sinds vele jaren schouw over de Oud-Eem had gevoerd, en dat men dit zoo wilde laten, totdat er een reglement op het Heemraadschap zou worden gemaakt; dat, toen dit plaats had bij het in de najaarsvergadering van de Provinciale Staten in 1870 vastgesteld reglement voor dat Heemraadschap, en daarbij in art. 1 de Oude Eem niet werd opgenomen onder de zaken, waarover zich deszelfs beheer zou uitstrekken, — van zelf het Waterschap de Drie Sluizen, waarin de Oude Eem ligt, was aangewezen als met dat beheer en toezigt belast, en zulks ingevolge art. 13 van het reglement op dat Waterschap; dat daarom de Oude Eem is opgenomen in de in 1872 herziene keur van het Waterschap, welke wijziging door Gedeputeerde Staten is goedgekeurd. Door het bevoegde gezag is alzoo de schouw over de Oude Eem in 1870 aan het Heemraadschap de Eem c. a. ontnomen, en toen van zelf gekomen, doch ten overvloede in 1872 uitdrukkelijk opgedragen, aan het Waterschap de Drie Sluizen. — Dat punt is dus boven bedenking. Blijft nu de vraag, of op den legger teregt het Heemraadschap is gesteld als onderhoudspligtige van de Oude Eem.

Het betoog omtrent dat punt kan bezwaarlijk in substantie goed worden teruggegeven. Ik zie mij dus genoodzaakt de adstructie der stelling, dat het Heemraadschap, als opgevolgd aan het vroegere Eem-collegie, tot het onderhoud der Oude Eem verpligt is, geheel voor te lezen:

"De verpligting tot onderhoud van de Oude Eem van dit Collegie leiden wij af:

"1°. daaruit, dat het Eem-collegie gedurende meer dan twee eeuwen in dat onderhoud heeft voorzien;

"2°. uit de bepaling van art. 11 van het (ons) reglement (art. 115 Algemeen regle-

ment), in verband met de eigendomsregten van het Collegie op het voorwerp in quaestie.

„Gelijk Watergraaf en Heemraden zelven in hun bezwaarschrift erkennen, hebben zij bijna geregeld in het onderhoud van de Oude Eem voorzien, en wel reeds „van de vroegste tijden af.” Wij zullen voor uw Collegie niet behoeven te betoogen, hoe zoodanig onderhoud, gedurende meer dan twee eeuwen, op zich zelf reeds een voldoende titel is, om, op grond daarvan, eene verpligting tot onderhoud te kunnen aannemen. Toen de provinciale wetgever het algemeen reglement op de waterschappen in deze provincie vaststelde, vond hij in een aantal polders als feitelijk bestaande toestand, dat sommige voorwerpen van algemeen belang door bepaalde personen of corporatiën *in natura* werden onderhouden, en dat dit onderhoud door hen, als daartoe verpligt, werd gepraesteerd en van hen gevorderd. In vele, zoo niet in de meeste gevallen was voor die verpligting geen bepaalde titel aan te wijzen. Men begreep echter ze te moeten behouden en de verpligting te bestendigen in de vast te stellen leggers, die op zich zelve zouden dienen als bewijs, behoudens tegenbewijs (artt. 116, pr°., 112 algemeen reglement, art. 17 der wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42). Van den gewonen regel van het privaat regt werd dus in zooverre afgeweken, dat niet hij, die het bestaan der verpligting inriep, maar hij, die beweerde van die verpligting bevrijd te zijn, zijn beweren moest bewijzen, of, beter gezegd, het feitelijk onderhoud werd als titel opgevat, een titel, die slechts zijne kracht verloor door het bewijs van den bestaanden vrijdom.

„Inderdaad is er niets bevreemdends of onbillijks in, om aldus op een langdurig feitelijk onderhoud eene verpligting te grondvesten. Men kan veilig aannemen, dat niemand op den duur iets doet en blijft doen, waartoe hij niet verpligt is. Hoeveel te meer geldt dit, wanneer dat onderhoud wordt gepraesteerd door een Collegie, dat uit den aard van zijn werkkring naauwkeurig met de grenzen zijner regten en verpligtingen bekend is.

„En dit is hier werkelijk het geval; wat meer zegt, het Eem-collegie heeft die verpligting op zich genomen, ofschoon het (naar zijn beweren) zich volkomen bewust was er in den aanvang regtens niet toe gehouden te zijn. Het heeft dus geheel vrijwillig gehandeld; het verkeerde geen oogenblik in dwaling omtrent de uitgestrektheid zijner verpligting; het had volledige magt en bevoegdheid om de vervulling dier verpligting van anderen af te dwingen en die niet zelf op zich te laten; maar toch begreep het dit wèl te moeten doen. Nu het eenmaal dien weg is ingeslagen en daarop ruim twee eeuwen is voortgegaan, kan het zich van de eens op zich genomen verpligting niet willekeurig losmaken.

„Het onderhoud van de Oude Eem was bij de ordonnantie van 4 Junij 1616 (*Groot Utrechtsch Placaatboek*, Deel II, blz. 178 en 182) opgelegd aan verhoefslaagden, voor het meerendeel gelegen buiten den omtrek der Oude-Eem, ja op grooten afstand daarvan. Voor het Eem-collegie waren dus de onderhoudspligtigen aangewezen, terwijl de dwangmiddelen, om de nakoming van dien pligt te vorderen, niet ontbraken.

„Toch heeft het Eem-collegie het anders begrepen en reeds „van de vroegste tijden af” zelf in het onderhoud voorzien. Als motief daarvan geven Watergraaf en Heemraden nu op: dat de verhoefslaagden nalatig bleven in het praesteren van het onderhoud, waartoe zij verpligt waren. Zij voegen er bij, dat het uitoefenen van dwangmiddelen destijds niet zoo gemakkelijk viel als later, terwijl men onder de latere wetgeving, die aan de besturen der heemraadschappen genoegzame magt toekende, toch verzuimd heeft de verpligten te dwingen, omdat men hem ongaarne stoorde in den waan, waarin zij verkeerden, dat het onderhoud niet ten hunnen laste kwam. Maar uit dat onverpligt verrigten van het onderhoud kan volgens Watergraaf en Heemraden geene verpligting voor hen voortvloeijen.

„Wij meenen niet te ver te gaan, als wij èn het motief èn de conclusie van dit betoog volkomen onjuist noemen.

„Onjuist is het, dat het in vorige eeuwen voor de besturen van heemraadschappen zooveel moeite inhad, nalatige onderhoudspligtigen tot vervulling van hun pligt te dwingen. De oude ordonnantiën (ook de aangehaalde van 1616) zijn vol van strafbepalingen niet alleen, maar kennen ook herhaaldelijk aan de besturen de bevoegdheid toe om de werken, waartoe verhoefslaagden verpligt zijn, bij nalatigheid hunnerzijds, te doen uitvoeren op hunne kosten „en dat nog wel" op het gewin „van den derden penning." De regtsmagt en bevoegdheid der heemraadschappen is bij de latere wetgeving wel beperkt, maar stellig niet uitgebreid; en ieder weet, dat ligchamen als het Eem-collegie zich in vroeger eeuwen, teregt of ten onregte, verheugden in de uitoefening eener magt, die menig tegenwoordig Waterschapsbestuur hun zou benijden. Van gemis aan behoorlijke dwangmiddelen tegen nalatige onderhoudspligtigen kan dus geen sprake zijn. En dit is zoo juist, dat Watergraaf en Heemraden zelve erkennen, van de voldoende dwangmiddelen onder de latere wetgeving geen gebruik te hebben gemaakt, omdat men „ongaarne" aan de zich vrijwanende verhoefslaagden deze hunne illusie wilde ontnemen.

„Is het motief, door Watergraaf en Heemraden aangegeven, zoo weinig steekhoudend, de daarop gegronde conclusie is van niet beter gehalte. Het onderhoud werd door hen gepraesteerd „bij herhaling onder protest van ongehoudenheid en zonder consequentie voor het vervolg," zoo lezen wij in hun bezwaarschrift.

„Wij betreuren het van die protesten geene inzage of kennis te kunnen nemen; daardoor kunnen wij niet beoordeelen, op hoedanige wijze zij gedaan en tegen wien zij gerigt waren. Daarop toch komt alles aan. Nu kunnen wij niet anders aannemen dan dat zij gerigt waren tegen hen, die werkelijk tot het onderhoud verpligt waren, d. i. tegen de verhoefslaagden. Maar wij achten het geheel onnut dit te onderzoeken. Indien al die protesten iets beteekenen en zich niet bepalen tot eenvoudige aanteekening in de notulen van het Eem-collegie, dan nog zijn zij nooit anders geweest dan *protestationes actuis contrariae*. Wat het Eem-collegie zeide of dacht is van geen belang; alleen wat het deed kan in aanmerking komen. En zijne handelingen zijn duidelijk èn in omvang èn in gevolgen.

„In omvang, want het onderhield de Oude Eem, het nam dit onderhoud niet nu en dan, maar geregeld, voor zijne rekening.

„In de gevolgen, want het deed de verpligting der verhoefslaagden feitelijk te loor gaan. Nadat aan die verpligting gedurende twee en een halve eeuw niet behoorlijk de hand was gehouden, was het èn voor het Eem-collegie èn veel meer voor ons Bestuur onmogelijk, de nakoming daarvan af te dwingen.

„Ware dit alles geschied door derden, die hetzij in dwaling, hetzij uit eigenbelang, de verpligtingen van anderen eeuwenlang hadden vervuld, het zou reeds voldoende zijn om, op grond daarvan, een overgang van den onderhoudspligt aan te nemen. Maar boven alle bedenking is die overgang verheven, waar, gelijk hier, het (quasi) onverpligte onderhoud niet geschiedde door een derde, maar juist door hem, die uit den aard zijner betrekking geroepen was om voor het nakomen van den onderhoudspligt door de daartoe verpligten te waken. Dit was juist de taak van het Eem-collegie; en, nu Watergraaf en Heemraden zelve erkennen den onderhoudspligt der verhoefslaagden door hunne schuld en nalatigheid te hebben doen verloren gaan en dien zelve op zich genomen te hebben, nu komen de gevolgen hunner handelwijze voor hunne rekening en kunnen nimmer schaden aan anderen, met name niet aan ons Bestuur, dat zelf niet voor het behoud der verpligting van verhoefslaagden kon of mogt waken.

„Bij deze uiteenzetting hebben wij ons moeten bepalen tot de weinige ons bekende feiten. Watergraaf en Heemraden zijn beter in staat dan wij te beoordeelen, of er geene andere motieven voor het overgaan der verpligting tot onderhoud hebben bestaan.

„Slechts één stuk is ons bekend (Bijlage 1), waaruit welligt zoodanige overgang is af te leiden. Bij resolutie van 26 April 1638 vergunden de Staten aan het Eem-collegie het voortdurend heffen van een verhoogden omslag van twee stuivers op ieder oud schild, staande op de landen, onder zijn ressort gelegen. Het doel van dien buitengewonen omslag was: de kosten te dekken van het verdiepen en verlanden van „de Eem en dependentiën van dien.”

„Dat daaronder ook de (nu) Oude Eem begrepen is, lijdt geen twijfel, wanneer men bedenkt, dat de Oude Eem bij uitnemendheid den naam van Eem droeg en verdiende, dat zij destijds was de hoofd-rivier en de andere Eem slechts een gegraven kanaal, en dat zij dus een integrerend, ja het hoofdbestanddeel van de Eem uitmaakte. Merkwaardig is het, en onze opvatting wordt er volkomen door bewaarheid, dat juist in datzelfde jaar 1638 het Eem-collegie begonnen is zelf de Oude Eem te onderhouden en de verhoefslaagden heeft losgelaten (zie *Notulen Provinciale Staten*, wintervergadering 1870, Bijlage n°. 3, blz. 4).

„Het zou ons niet bevreemden, indien het archief van het Eem-collegie op dit punt meer licht kon verspreiden. Daar wij daartoe geen toegang hebben, kunnen wij alleen den wensch uiten, dat uw Collegie in het medegedeelde aanleiding zal vinden om zoo noodig een speciaal onderzoek deswege in te stellen.

„Wij zeggen „zoo noodig”; want wij vertrouwen, dat uw Collegie het niet noodig zal achten. Het eeuwenheugend onderhoud, vrijwillig gepraesteerd door hem, die geroepen was het van anderen af te dwingen, maar die liever verkoos het zelf te doen en de verpligting van die anderen liet te loor gaan, stelt in ons oog een titel daar, krachtiger dan menige titel, waarop leggers van onderhoudspligtigen vaak berusten.

„Wij meenen hierbij nog te moeten opmerken, dat voor het overige gedeelte van de Eem bij de ordonnantie van 4 Junij 1816, evenzeer als voor de Oude Eem, verhoefslaagden zijn aangewezen; dat evenwel ook dat onderhoud sinds meer dan twee eeuwen door het Eem-collegie is overgenomen en nog steeds voor hare rekening wordt verrigt. Is dat onverpligt, dan vragen wij, waarom men de nalatige verhoefslaagden niet daartoe verpligt en dat schoonhouden onder protest van ongehoudenheid verrigt?

„2°. Waar een zoo deugdelijke titel is aan te wijzen, krachtens welken het onderhoud van de Oude Eem ten laste van het Eem-collegie komt, is het niet meer noodig ons op de bepalingen van ons reglement te beroepen.

„Wij willen dit echter niet nalaten, ware het alleen maar om te doen uitkomen, hoe de gevolgtrekking, door ons uit een eeuwendurend feitelijken toestand gemaakt, in volmaakte overeenstemming is met de wettelijke en publiekregtelijke bepalingen van den tegenwoordigen tijd.

Art. 11 van ons bijzonder reglement bepaalt geheel overeenkomstig art. 115 algemeen reglement, dat het onderhoud *in natura* van watergangen enz. komt ten laste van de eigenaars in vollen eigendom, erfpachters en vruchtgebruikers. Mogt het ons dus gelukken aan te toonen, dat het Eem-collegie eigenaar is van de Oude Eem, zijne verpligting tot onderhoud van dien watergang volgt reeds uit dat enkele eigendomsregt.

„Tot bewijs van dat regt beriepen wij ons op de éénige gronden, die in aanmerking kunnen komen bij een voorwerp als de Oude Eem, waarop in den regel tot het uitoefenen van privaatregten weinig of geene termen zijn. Die gronden zijn: de algemeene bekendheid van het Eem-collegie als eigenaar, ook blijkende uit de kadastrale te-naam-stelling;

„dat het Eem-collegie als eigenaar behandeld is en als zoodanig van hetzelve de betaling van eigenaarslasten werd geëischt, waartegen het zich nooit heeft verzet;

„dat het ook de andere lasten (onderhoud enz.) van de Oude Eem vrijwillig op zich heeft genomen;

„dat het ook dankbaar gebruik maakte van de voordeelen van de Oude Eem, en tot en met 1872 de visscherij (de éénige opbrengst van den watergang) te zijnen bate heeft verpacht.

„Deze gronden, kortelijk aangegeven in onze beschikking van 5 Mei ll., hebben bij Watergraaf en Heemraden breedvoeriger tegenspraak ontmoet; met name achten zij het beroep op de kadastrale te-naam-stelling geheel van gewigt ontbloot.

„Wij geven gaarne toe, dat bij de zamenstelling van het kadaster vele perceelen ten name van personen zijn gebragt, die naar regt niet als eigenaars konden worden aangemerkt. Evenmin aarzelen wij toe te geven, dat de kadastrale te-naam-stelling geen bewijs, zelfs geen regtsvermoeden van eigendom oplevert.

„Maar van zeer veel gewigt wordt die te-naam-stelling van dezen watergang, wanneer wij ze opvatten als duidelijk verstaanbare uiting van de algemeene opvatting, niet alleen bij dezen of genen landmeter of inwonende gevestigd, maar door het Eem-collegie zelf volkomen gehuldigd.

„Men kan toch bezwaarlijk aannemen, dat het aan de aandacht van het Eem-collegie ontsnapt zou zijn, dat de Oude-Eem ten zijnen name was gesteld op de kadastrale leggers, vooral niet, waar daaruit geen voordeel, maar enkel lasten voortvloeiden. Die lasten (de grondbelasting) zijn door het Eem-collegie betaald, en wel zoo lang en zoo dikwijls zij gevorderd werden. Eerst toen in 1848 de Oude Eem met alle soortgelijke wateren onbelastbaar is gesteld, verviel het opbrengen van belastingen van zelf. Maar nooit heeft het Eem-collegie beproefd zich van die lasten te ontslaan, veelmin er aan gedacht daartoe eene poging te wagen, op grond, dat het niet was de eigenaar van het voorwerp in quaestie.

„Wanneer nu Watergraaf en Heemraden beweren, dat het betalen van grondlasten voor dien watergang „hun niet volledig is gebleken", dan achten wij ons volkomen geregtigd, in dat beweren eer eene uitvlugt dan eene bepaalde ontkentenis te zien. Voor zooveel wij in staat waren het te onderzoeken (door inzage der kadastrale leggers en informatiën, bij den heer Ontvanger ingewonnen), is het door ons beweerde buiten twijfel. Een opzettelijk onderzoek, door uw Collegie te gelasten, zal hoogstwaarschijnlijk Watergraaf en Heemraden op dit punt tot volledige zekerheid kunnen brengen.

Ofschoon het nu niet opgaat eigendomsregten te willen baseren op eene kadastrale dwaling, zoo blijft toch de kadastrale te-naam-stelling van zeer veel gewigt, waar zij zich voordoet niet als dwaling, maar als sprekende constatering van een feit, door den éénigen belanghebbende als juist aangenomen en door het betalen van lasten bekrachtigd.

„Vooral wordt dit feit van belang, waar het geldt eene zaak als de Oude Eem, eene zaak, die geene of weinig vruchten afwierp en nooit door een ander in beheer of eigendom was genomen, waarvan occupatie als de éénige wijze van eigendomsverkrijging kan worden aangemerkt.

„De weinige vruchten der zaak heeft het Eem-collegie steeds genoten. Tot en met het jaar 1872 is de visscherij door en ten bate van het Eem-collegie verpacht; eerst nu — hangende dit geschil — hebben Watergraaf en Heemraden begrepen niet weder tot de verpachting te moeten overgaan: wel een bewijs, dat zij waarde hechten aan het door ons op die verpachting gebaseerd argument.

„Het beschikken over de visscherij is volgens het beweren van Watergraaf en Heemraden geen gevolg van hun eigendomsregt op den watergang, maar een uitvloeisel van de resolutie der Staten van deze provincie van 22 Julij 1685 (zie Bijlage 2).

„Bij eenvoudige inzage dezer resolutie echter blijkt, dat daarbij aan het Eem-collegie niet werd toegekend een vischregt in de wateren, in zijn ressort gelegen, maar enkel aan hetzelve werd opgedragen: het politietoezigt over de visscherij tot

wering van excessen en misbruiken praejudiciabel aan vele geïnteresseerden. Er waren dus vele geïnteresseerden bij het in stand houden der visscherij; en hieruit volgt reeds onwederlegbaar, dat het Eem-collegie niet het vischregt verkreeg, want dan zou alleen dat Collegie daarbij belang gehad hebben. (Het voordeel, dat het Eem-collegie uit zijn toezigt op de visscherij „hoopte te consequeren”, moest voorkomen uit de op te leggen boeten.)

„Dit geheele politietoezigt op de visscherij en de daarop gegronde strafbepaling zijn echter vervallen, toen onze latere wetgeving het toezigt op de visscherij tot een voorwerp van Rijks-zorg maakte; en van de geheele resolutie bleef niets meer. Wat als feit overbleef, was het beschikken over het water door den eigenaar of door hem, die den eigendom van het water had geoccupeerd en zich sedert eeuwen als eigenaar gedroeg.

„Dit opzigt en bewind op de visscherij is het Eem-collegie ook gegeven, zoowel over de beeken als over de Eem. Het Eem-collegie is echter geen eigenaar van de beeken, waarom het ook nimmer de visscherij daarin heeft verpacht, maar zich slechts bepaalde tot het geven van vergunning om daarin te mogen visschen. Het heeft de visscherij slechts verpacht van die twee perceelen, waarvan het als eigenaar bekend staat, nl. de Eem en de Oude Eem, welke twee perceelen het ook alleen voor eigen rekening onderhield. En wat de bewering betreft, dat de Eem als bevaarbare rivier aan het Rijk zou behooren, zij aangemerkt, dat dit alleen dan het geval is, wanneer geen ander daarop door titel of bezit verkregen regten kan doen gelden (art. 577 van het Burgerlijk Wetboek).

„De titel van het Eem-collegie is hier occupatie. Zijn bezit is eeuwendurend en boven alle bedenking verheven.

„Wij meenen dus volkomen geregtigd te zijn tot de stelling: dat het Eem-collegie eigenaar is van de Oude Eem.

„Het beweren van Watergraaf en Heemraden (in hun bezwaarschrift van 6 Maart 1873), dat de Oude Eem in eigendom behoort aan de eigenaars der landen, waardoor zij is gegraven, achten wij volkomen ongegrond. In de lijst van verhoefslaagden (*Groot Utrechtsch Placaatboek*, Deel II, blz. 182) worden de Aangelanden van het onderhoud vrijgesteld, omdat zij veel land verloren hebben en nog voortdurend de kaden uit hunne landen kosteloos gerepareerd moesten worden. Hoe nu daaruit valt af te leiden, dat de aangelande eigenaars, die hun land verloren hadden, toch nog eigenaars daarvan zijn, valt moeijelijk te begrijpen. Maar bovendien, de Oude Eem is eene rivier, geen gegraven vaart; de vergravingen, waarvan de lijst gewaagt, kunnen dus hoogstens bedoeld zijn van enkele stukken, die later zijn bijgegraven, nooit van het geheel. En al ware de geheele rivier gegraven, dan nog zou dit nooit geschied zijn als beperking van den eigendom, maar na overdragt der gronden, met of zonder schadeloosstelling.

„Is het Eem-collegie eigenaar van de Oude Eem, dan volgt zijne verpligting om die te onderhouden uit art. 11 van ons reglement, in verband met art. 115 van het algemeen reglement. In het bezwaarschrift van 16 Mei ll. wordt ook dit in twijfel getrokken, en wel op grond, dat in dat artikel bedoeld zijn de eigenaars der landerijen langs den watergang, niet die van den watergang zelven.

„Wij kunnen volstaan met hiertegen op te merken, dat in het artikel zelf van die uitlegging niets te vinden is. Wil men het woord „eigenaars enz.” gaan toepassen op andere eigenaars van andere zaken dan de in het artikel genoemde, men verliest dan elken leiddraad, en vervalt tot schromelijke willekeur. Dat nu *meestal* de schouwsloot in handen van denzelfden eigenaar zal zijn als de aangelegen landen, geven wij gaarne toe; maar juist omdat dit niet altijd zoo is, knoopt ons artikel den onderhoudspligt aan den eigendom van het te onderhouden voorwerp. De bewering van Watergraaf en Heemraden, dat de in art. 13 gedoemde voorwerpen *niet* vatbaar zijn

voor eigendom of vruchtgebruik, mist allen grond. De vruchtgebruiker eener landhoeve, waartoe eene schouwsloot, een heul of duiker behoort, is daardoor tevens vruchtgebruiker van die voorwerpen zelve.

„Dat art. 115 van het algemeen reglement de bevoegdheid geeft om bijzondere reglementen het woord „eigenaars„ te bezigen in tegenstelling met „bruikers„, bewijst waarlijk niet, dat het altijd als tegenstelling tegenover „bruikers„ moet worden opgevat. Maar al ware dit zoo, en al gold het hier een voorwerp, waarvan het moeijelijk is zich een bruiker te denken, dan volgt daaruit nog niet, dat de uitdrukking „eigenaars„ daardoor geheel krachteloos wordt. Dan blijft toch art. 11 van ons reglement den eigenaar met de verpligting tot onderhoud belasten.

„Watergraaf en Heemraden zoeken zich van de bepaling van art. 11 van ons reglement te onttrekken, door de bewering, dat watergangen alleen dienen voor de landerijen, die daarop hun water lossen, en dat geen reglement onderhoud kan vorderen van hem, die bij het te onderhouden voorwerp niet het minste belang heeft.

„Wij vinden deze zelfde opmerking in het rapport der Commissie over het concept-reglement op het Heemraadschap de Eem (*Notulen van de Provinciale Staten*, wintervergadering 1870, Bijlage 3, bl. 5).

„Ook dáár werd beweerd, dat de veranderde omstandigheid alle belang van de Oude Eem voor het geheele Heemraadschap hadden doen verloren gaan. Wij zien echter niet in: noch dat werkelijk het Heemraadschap volstrekt geen belang meer heeft bij dien watergang, noch hoe een beweerd verlies van belang in staat is om eenmaal wettig bestaande verpligtingen te doen ophouden. En dat de verpligting tot onderhoud der Oude Eem èn krachtens bepaalden titel èn krachtens de duidelijke bepaling van ons reglement op Watergraaf en Heemraden rust, meenen wij genoegzaam te hebben aangetoond.

„Dat werkelijk een gedeelte van het Waterschap nog belang heeft bij de waterlossingen door de Oude Eem, is ontwijfelbaar; want zoowel de Oude Eem als de verdere Eem is de éénige afvoer voor het water van de landen, die in het Waterschap van de Drie Sluizen zijn gelegen, welke landen evenzeer in het ressort van het Heemraadschap van de Eem zijn gelegen en daarvoor, ofschoon welligt onverpligt, in de omslagen betalen. Dat dat belang niet voor het geheele Waterschap geldt, kan toch geen reden zijn het te verwaarloozen.„

Gedeputeerde Staten namen op 11 September 1873 de volgende beslissing:

„Overwegende, dat het klagend Bestuur 1°. de bevoegdheid tot het voeren van beheer en toezigt over de Oude Eem aan het Waterschapsbestuur ontzegt, en 2°. zijne onderhoudspligtigheid ontkent;

„Overwegende aangaande het eerste bezwaar:

„1°. dat, toen de Staten door de vaststelling van het reglement van het Heemraadschap de Eem *c. a.* de Oude Eem aan het gezag van dat Bestuur onttrokken, deze watergang noodzakelijk kwam onder het beheer van het Bestuur van het Waterschap de Drie Sluizen, omdat de aard der zaak medebragt, dat die niet onbeheerd kon blijven;

„2°. dat, bij de behandeling van het bijzonder reglement der Drie Sluizen, in 1862 de Oude Eem slechts daarom niet volgens het voorstel van Gedeputeerde Staten uitdrukkelijk aan de politiemagt van dit waterschap werd onderworpen, omdat men meende niet te mogen praejudiciëren op de regeling van het Eem-collegie, waartoe die toen behoorde;

„eindelijk 3°., dat de uitdrukking in art. 13 van het bijzonder reglement voor het waterschap de Drie Sluizen „en de overige aan schouw onderworpen watergangen„ het onnoodig maakte eene wijziging van dat reglement, met uitdrukkelijke vermelding der Oude Eem, aan de Staten voor te dragen;

„Hebben besloten:

„1°. te handhaven hun besluit dd. 25 Julij 1872, n°. 28, waarbij werd goedgekeurd eene keur voor het waterschap de Drie Sluizen, in welke o. a. de Oude Eem wordt opgenoemd onder de werken, die aan de schouw en het toezigt van het Bestuur zijn onderworpen; en verder

„Overwegende ten aanzien van het tweede bezwaar:

„In aanmerking nemende de gronden, door het Bestuur van de Drie Sluizen in zijn besluit van 5 Mei ll. aangevoerd ten betooge der schouwpligtigheid van het Eem-collegie:

„*a.* dat het bewijs, ontleend aan vroegere praestatie van den onderhoudslast, geen grond tot voortdurende onderhoudspligtigheid oplevert, omdat het toezigt werd geoefend krachtens publiekregtelijk gezag van het Eem-collegie, ontleend aan den schouwbrief van 1616 en vroegere verordeningen; en dat de praestatie van onderhoudspligt ten opzigte van die gedeelten van de Oude Eem, waarvan de verpligte verhoefslaagden niet konden aangewezen of daartoe geconstringeerd worden, eveneens en alleenlijk een gevolg was van dat publiekregtelijk gezag; dat voorts, ten gevolge van de onttrekking van dat water aan het gezag van het Heemraadschap, door weglating daarvan in art. 2 van het reglement, de regtsgrond voor het houden van toezigt en te gelijk voor de daaruit voortspruitende verpligting verviel; en dat in deze niet afdoet de grond, als zouden de voorgangers van het tegenwoordig Eem-bestuur de verpligte verhoefslaagden hebben doen te loor gaan, en mitsdien het opvolgend Bestuur benadeeld hebben, omdat, al wilde men hier den regel toepassen, dat schade, door nalatigheid aangebragt, vergoed moet worden, die nalatigheid zelve in het gebruik van ten dienste staande hulpmiddelen niet mag worden gepresumeerd, maar zou moeten bewezen worden; doch dat dit bewijs niet is geleverd en ook niet wel te leveren schijnt; en

„*b.* dat de grond van verpligting, ontleend uit het eigendomsregt, faalt, dewijl de kadastrale vermelding in het algemeen geen bewijs van eigendom oplevert, en zeker niet in het onderhavige geval, vermits men niet kan in de gedachte verkeeren, dat de Oude Eem, zijnde de oorspronkelijke rivier, particulier eigendom zou zijn, en het daarom voor de hand lag, die te stellen ten name van het Collegie, hetwelk er beheer over had; en dewijl uit de overgelegde acte van vergunning van het vischregt, bij resolutie der Staten, dd. 22 Julij 1685, blijkt, dat hier veeleer eene administratieve regeling dan eene cessie van eigendom heeft plaats gehad;

„dat laatstelijk de bewijsgrond der onderhoudspligtigheid, ontleend aan art. 11 van het bijzonder reglement voor het waterschap de Drie Sluizen, onaannemelijk is, omdat de Staten zich steeds onthouden hebben van het opleggen van den last van onderhoud *in natura*, en door de aangehaalde bepaling, ontleend aan art. 115, al. 1, alleenlijk bedoeld hebben in de waterschappen, waar onderhoud *in natura* gepraesteerd wordt, dit te laten blijven òf ten laste der eigenaars, òf ten laste der gebruikers, zoo als dit in elk derzelve gebruikelijk was en verlangd werd;

„Hebben besloten:

„2°. te vernietigen den legger van onderhoudspligtigen van de Oude Eem, vastgesteld voor het jaar 1873, voor zoover het onderhoud der genoemde waterleiding is gebragt ten laste van het Heemraadschap *de rivier de Eem, beeken en aankleve van dien*;

„3°. het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen uit te noodigen om, zoo daartoe termen zijn, krachtens de ordonnantie van 1616 of latere des betrekkelijke titels, een nieuwen legger te vervaardigen of anders, bij gebreke van aanwijsbare verpligten, gemelden watergang voor rekening der waterschapskas in behoorlijken staat te brengen en te onderhouden.”

Dit besluit werd op 17 September aan het Waterschapsbestuur medegedeeld; en bij adres van 4 October 1873 kwam dat Bestuur daartegen in beroep bij den Koning,

zonder aanvoering van gronden, zoodat Gedeputeerde Staten, wien dat adres om berigt was toegezonden, op 28 November aan den Minister van Binnenlandsche Zaken schreven, dat zij zich voor het tegenwoordige gedroegen aan de motieven van hun genomen besluit, als onbekend met de nadere bezwaren van het Waterschapsbestuur daartegen.

Het appellerend Bestuur zond ook geene nadere memorie aan deze Afdeeling in; doch wèl kwam er, na gevraagd en bekomen uitstel voor de indiening daarvan, eene zeer lijvige memorie van het Heemraadschap de Eem, beeken en aankleve van dien. In die memorie wordt de vroegere en tegenwoordige toestand der Oude Eem onderling vergeleken; wordt de vroeger beweerde onbevoegdheid van het Waterschapsbestuur de Drie Sluizen, om beheer en toezigt over de Oude Eem te voeren, nader betoogd tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten; wordt voorts de vraag ontwikkeld, of, nu men den onderhoudspligt grondt op eigendomsregt, dat door het Heemraadschap wordt ontkend, niet veeleer de burgerlijke regter, in stede van den administratieven, ten deze zou moeten oordeelen; wordt eindelijk betoogd, dat uit het staatsregtelijk bezit, in 1616 door de Staten aan het Eem-Collegie opgedragen, nooit kunnen voortvloeijen privaatregtelijke eigendomsregten. De conclusie dier memorie is: „dat de Koning zal verstaan, dat het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen zal worden verklaard onbevoegd om eenige daad van beheer en toezigt over de Oud-Eem uit te oefenen, en dat ook daarenboven wegens den eigendom van dien watergang, zonder eenig grondbezit, geene onderhoudslasten kunnen worden opgelegd; overigens met ter-zijde-stelling van het nemen eener beslissing betrekkelijk de ontkende polderpligtigheid en de daarmede in verband staande eigendomsregten.”

De heer Mr. G. H. van Bolhuis, Advokaat te Utrecht, als gemagtigde van den appellant, geeft te kennen, dat hem eerst laat het verzoek is gedaan dit beroep toe te lichten, en hem de tijd heeft ontbroken om de stukken behoorlijk in te zien. Hij verzoekt uit dien hoofde, dat alsnog eenig uitstel moge worden verleend tot verdere behandeling dezer zaak.

Dat uitstel wordt verleend.

III. *het beroep van den Raad der gemeente Brielle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van* 16/20 *December* 1873, *waarbij de begrooting voor de dienstdoende schutterij voor* 1874 *definitief is vastgesteld.*

De *Staatsraad* de Jonge brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Onder dagteekening van 9/11 December 1873 hebben Gedeputeerde Staten van Zuidholland goedgekeurd de begrooting voor 1874 van de gemeente Brielle. Op die begrooting staat in uitgaaf uitgetrokken eene som van *f* 325.66½ voor kosten der schutterij, tegen een bedrag van *f* 423.20, welk laatste voorkwam op de gemeentebegrooting van 1873.

Intusschen was de schutterijbegrooting door Burgemeester en Wethouders van Brielle op 26 November ll. aan Gedeputeerde Staten ter goedkeuring ingezonden; en ten aanzien van die begrooting namen Gedeputeerde Staten, onder dagteekening van 16/20 December ll., het volgende besluit:

„Gelezen

„1°. eene missive van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Brielle dd. 26 November ll., n°. 846, daarbij ter goedkeuring inzendende de begrooting der dienstdoende schutterij dier gemeente, dienst 1874;

„2o. eene missive van den heer Kapitein-Kommandant der dienstdoende schutterij te Brielle dd. 28 November ll., daarbij bezwaren inbrengende tegen sommige posten dier begrooting, zoo als die door den Raad der gemeente Brielle voorloopig zijn vastgesteld;

„3o. een schrijven van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Brielle dd. 8 December ll., no. 742/881, daarbij nadere inlichtingen verstrekkende betreffende de niet-goedkeuring door den Gemeenteraad van sommige posten van de begrooting der dienstdoende schutterij dier gemeente, dienst 1874, zoo als die door den Schuttersraad zijn voorgedragen;

„Gehoord het rapport van de leden der betrokken Afdeeling;

„Overwegende:

„dat bij staat A, gevoegd bij het Koninklijk besluit van 22 Januarij 1868 (*Staatsblad* no. 11), voor de gemeente Brielle is bepaald, dat er aanwezig moet zijn één Officier van Gezondheid 3de klasse, een Sergeant-Majoor, vier Sergeants, één Fourier, zes Korporaals en twee Tamboers of Hoornblazers;

„Overwegende, dat alzoo teregt door den Schuttersraad bij volgn. 9 en 40 op de begrooting voor 1874 sommen zijn uitgetrokken voor de bezoldiging van een Officier van Gezondheid en aanschaffing van chevrons en sabelkwasten, terwijl het bedrag voldoende is toegelicht in de memorie van toelichting, welk laatste insgelijks van toepassing is op volgn. 14;

„Overwegende verder, dat bovengenoemde posten door den Gemeenteraad zijn geschrapt of verminderd zonder uiteenzetting van eenige geldige redenen, terwijl de nadere inlichtingen, door Burgemeester en Wethouders der gemeente Brielle gegeven bij hunne missive van 8 December jl., no. 742/881, onvoldoende geacht worden;

„En gelet op art. 34, 2de lid, der wet van den 11 April 1827 (*Staatsblad* no. 17);

„Hebben besloten:

„de begrooting van de kosten voor de dienstdoende schutterij te Brielle voor de dienst van 1874 definitief vast te stellen in ontvang en in uitgaaf tot een bedrag van *f* 596.25.„

Het is tegen deze beschikking van Gedeputeerde Staten, dat de Gemeenteraad van Brielle zich, onder dagteekening van 8 Januarij ll., bij Zijne Majesteit in beroep heeft voorzien, daarbij verzoekende, dat door Hoogstdezelve moge worden vernietigd het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 16/20 December ll., en de schutterij-begrooting voor 1874 in ontvang en uitgaaf bepaald tot het cijfer, waarop zij door den Gemeenteraad op den 25 November 1873 is goedgekeurd.

Gedeputeerde Staten hebben in hun ambtsberigt van 20/22 Januarij ll. hun besluit van 16/20 December te voren nader toegelicht, en merken nog op, dat de wet in deze geen hooger beroep aan den Gemeenteraad toekent.

Onder dagteekening van 17 Februarij ll. hebben Burgemeester en Wethouders aan de Afdeeling nader doen toekomen een extract uit de notulen van den Gemeenteraad van den 6 Januarij ll. betreffende de begrooting van de dienstdoende schutterij voor 1874, en waaruit nader blijken de motieven, die den Gemeenteraad tot zijn besluit hebben genoopt.

Vermits er een gemagtigde tegenwoordig is tot toelichting van het ingesteld beroep, meen ik hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De heer Mr. H. P. de Kanter, Procureur te Brielle, als gemagtigde van den appellant optredende, wenscht een enkel woord in het midden te brengen tot nadere adstructie van de zaak, waarover zoo even een zoo juist verslag door den heer Staatsraad-Rapporteur is uitgebragt. Er is daarbij reeds herinnerd aan de conclusie van het adres aan den Koning.

De Raad der gemeente Brielle heeft gemeend in hooger beroep te moeten komen van het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij de schutterij-begrooting voor 1874 is vastgesteld op *f* 423.20.

Gemagtigde wenscht een enkel woord te spreken over die posten.

De eerste vraag is, of dit beroep al of niet is ontvankelijk.

In de tweede plaats wenscht gemagtigde stil te staan bij de redenen, die moeten leiden tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten.

I. Wat betreft de ontvankelijkheid.

De Redactie van de *Gemeentestem* heeft zich onmiddellijk gehaast in haar n°. van 19 Januarij ll., toen het adres aan den Koning bekend was, de meening te ontwikkelen, dat dit beroep niet-ontvankelijk is; en daartoe is gewezen op het Koninklijk besluit van 21 April 1870, waarbij inderdaad is uitgemaakt, dat een dergelijk beroep niet-ontvankelijk is.

Ofschoon dat besluit van recente dagteekening is, heeft toch de Gemeenteraad gemeend het beroep te moeten doorzetten, en wil hij beproeven op dat besluit te doen terugkomen, omdat het vicieus is.

Art. 34 der schutterijwet spreekt in krasse bewoordingen en zegt:

„Elk jaar zal er voor iedere gemeente, waar zulks mogt kunnen te pas komen, door den Schuttersraad worden opgemaakt en aan den Raad der gemeente ter goedkeuring of nadere wijziging aangeboden een staat van begrooting van hetgeen er berekend wordt, aan onvermijdelijke kosten der schutterij, over het volgende jaar te zullen noodig zijn.

„Deze staat wordt door den Raad der gemeente, zoodanig als die door denzelven voorloopig zal zijn vastgesteld, gezonden aan het Collegie van Gedeputeerde Staten der provincie, ten einde, zoo als die is liggende, of met de noodige wijzigingen, door dezelve definitivelijk te worden vastgesteld; zullende echter deze schutterlijke begrooting altijd een gedeelte moeten uitmaken van de gewone begrooting, welke jaarlijks voor de algemeene behoefte in elke gemeente wordt opgemaakt en gearresteerd."

Dat was eene zeer krasse uitdrukking; maar dat artikel paste in onze grondwettige bepalingen van 1815. Immers art. 156 der Grondwet van 1815 bevatte de volgende bepaling:

„De plaatselijke besturen zijn gehouden en verpligt de begrooting hunner inkomsten en uitgaven aan de Staten over te leggen, en gedragen zich naar hetgeen dienaangaande door gemelde Staten noodig geoordeeld wordt."

Dat systeem liet dus toe de redactie van art. 34 der schutterijwet. Maar het is de vraag, of niet door de latere orde van zaken aan die bepaling is gederogeerd.

Wij hebben eene Grondwet van 1848. Deze regeert de zaak anders. De artikelen in de 3de afdeeling van het IVde hoofdstuk bepalen, dat de goedkeuring van de begrooting en rekening der gemeente wordt geregeld door de wet. Die wet is in de wereld gekomen; het is de gemeentewet.

Waar nu het slot van art. 34 der schutterijwet bepaalt, dat de schutterij-begrooting is een integrerend deel van de gemeentebegrooting, dáár is die begrooting ook gekomen onder de vigueur van de bepalingen der gemeentewet. En de gemeentewet kent die omnipotentie van Gedeputeerde Staten voor de gemeentebegrooting niet. Dáár is het niet definitieve vaststelling zonder beroep, maar het beroep op den Koning.

Gemagtigde staat in die meening niet alleen, maar verwijst dienaangaande naar eene missive van den Minister Fock van 7 Januarij 1869 in antwoord op eene missive van Gedeputeerde Staten van Zeeland, te vinden bij Luttenberg, 1869, pag. 245.

Behalve deze missive van den heer Fock wijst spreker op eene omstandigheid, die hier vooral alles afdoende is, en wel op het voorgevallene tijdens de behandeling der ontwerp-gewijzigde schutterijwet, zie *Bijlagen*, zitting 1866/67, pag. 844. In dat

ontwerp ontbraken bepalingen omtrent het opmaken der schutterij-begrooting. In de afdeelingen werd gevraagd, hoe dat geregeld werd. En de Regering antwoordde: „Voor het opmaken van de begrooting van kosten der schutterijen, in zoover die ten laste der gemeente komen, gelden de algemeene regelen, welke bij de gemeentewet omtrent de begrooting der plaatselijke inkomsten en uitgaven zijn vastgesteld.”

Omtrent de wijze, waarop de begrootingen der schutterijen zijn in de wereld gekomen, gedeeltelijk ten laste van het Rijk, gedeeltelijk ten laste der gemeenten, waren derhalve, voor zooveel ze ten koste der gemeente komen, alleen die algemeene regelen van kracht; en het sprak dus van zelf, dat die begrootingen vielen onder de vigueur van de gemeentewet.

Is het beroep mitsdien ontvankelijk, welke redenen moeten dan leiden om het besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen?

1°. de volstrekte onnoodigheid van de verhoogde uitgaven;

2°. het wijzigen van de begrooting, zonder daarbij te volgen den wettigen weg, namelijk het hooren van den Gemeenteraad;

3°. het wijzigen van de schutterijbegrooting na de goedkeuring van de gemeentebegrooting, en mitsdien het op eigen autoriteit wijzigen van de gemeentebegrooting na die goedkeuring, en

4°. de onuitvoerbaarheid van het besluit zelf.

Ad 1um. de onnoodigheid van de verhoogde uitgaven.

Hieromtrent verwijst spreker naar de missive van Burgemeester en Wethouders van Brielle aan Gedeputeerde Staten, met daarbij behoorend extract uit de notulen. Over die aangelegenheid heeft eene breedvoerige discussie in den Raad plaats gehad; en met overgroote meerderheid der leden is ten slotte de meening der vergadering uitgesproken, dat die posten niet noodig waren. Het groote bezwaar was vooral het creëren van posten, die jaren lang op de schutterijbegrooting gemist werden, zonder dat Gedeputeerde Staten daarop aanmerking hadden gemaakt, zoo als b. v. voor den Officier van Gezondheid. En indien mogt worden beweerd, dat de opname van zoodanigen post in de begrooting der schutterij is een strikt vereischte, dan is toch niet aan te nemen, dat Gedeputeerde Staten gedurende vijftien jaren hunnen pligt zouden hebben verzaakt, door er in te berusten, dat die post er zoo lang niet op voorkwam. Waar het het strikt noodige betreft, moet men aannemen, dat het op de begrooting behoort voor te komen; maar waar de posten niet strikt noodig zijn te achten, kunnen zij zeer goed worden gemist. Gaat gemagtigde daarbij de kabinetsdépêche van 30 November 1828 na, dan meent hij, dat, blijkens de uitvoering, die formatie niet zoo *de rigueur* is, dat daarvan niet zou mogen worden afgeweken. Wat b. v. hoornblazers en tamboers betreft, kan toch de Raad zelf het best oordeelen, of de diensten, die zij praesteren, vorderen om daarvoor het maximum der voorgeschreven belooningen toe te kennen. Incompletie bij officieren enz. is voorts bijna overal te vinden. De tractementen zijn slechts een maximum. Vroeger had men nog te Brielle eene schutterij-infanterie; maar nu heeft men er eene schutterij-artillerie, waarbij geen Doctor noodig is.

Ad IIum. Gedeputeerde Staten hebben de schutterijbegrooting gewijzigd, zonder te volgen den wettigen weg. Die begrooting is door den Raad aangenomen en toen aan Gedeputeerde Staten verzonden. Gedeputeerde Staten hebben vervolgens buiten den Raad om inlichtingen gevraagd bij den Kapitein-Kommandant en slechts enkele inlichtingen bij Burgemeester en Wethouders. Op den ontvangen brief van den Kapitein-Kommandant hebben Gedeputeerde Staten de begrooting gewijzigd teruggezonden en vastgesteld.

Volgens gemagtigde was dit niet de ware weg. Gedeputeerde Staten hebben den weg bewandeld van art. 212 der gemeentewet, terwijl die van art. 210 had moeten bewandeld worden.

Het gold niet eene geheele weigering om de kosten voor de schutterij op de begrooting te brengen; maar het was eene quaestie van meer of minder. In het eerste geval is alleen art. 212 van toepassing.

Die opinie wordt ook gedeeld door BOISSEVAIN, pag. 1063, en door VAN EMDEN, Deel I, pag. 406.

Door dien weg niet te bewandelen, hebben Gedeputeerde Staten alle nader overleg met den Gemeenteraad afgesneden. En ook dat is bedenkelijk.

Ad III^{um}. De schutterijbegrooting is vastgesteld, nadat de gemeentebegrooting reeds was goedgekeurd, en wel tot een hooger bedrag dan waarop zij op de gemeentebegrooting voorkwam. De vaststelling der gemeentebegrooting had plaats op 9 December, die der schutterijbegrooting op 15 December. De eerste bevat het artikel schutterij op den ongewijzigden voet, de tweede tot een verhoogd cijfer. Niettegenstaande de schutterijbegrooting met de gemeentebegrooting één geheel uitmaakt, hebben Gedeputeerde Staten gewijzigd de eenmaal goedgekeurde begrooting; en daartoe, meent de Raad, waren Gedeputeerde Staten niet bevoegd.

Er kunnen wel uitgaven gedaan worden boven de goedgekeurde begrooting, maar alleen op het initiatief van den Raad zelven; maar Gedeputeerde Staten kunnen nooit daartoe het initiatief nemen. Zij hebben dus hier gehandeld in strijd met art. 213 der gemeentewet.

Dat artikel omschrijft de wijze, waarop dergelijke uitgaven moeten gedaan worden. Anders wierd *a priori* een gevaarlijk beginsel gehuldigd. En als het hier bestreden beginsel juist ware te achten, konden Gedeputeerde Staten even goed drie maanden later de schutterijbegrooting goedkeuren.

Ad IV^{um}. Het besluit van Gedeputeerde Staten is bepaald onuitvoerbaar; want op de schutterijbegrootingen van vroeger jaren staat eene som van *f* 300 à *f* 400, terwijl zij nu is bepaald op ongeveer *f* 600. Hoe zal de gemeente aan dat geld komen? Dit zal door af- en overschrijving moeten geschieden. En dan zal de zaak op nieuw moeten komen bij den Gemeenteraad. Maar zoo zal zij ten eeuwigen dage kunnen duren; want als de Raad weigert en blijft weigeren, wie zal hem kunnen dwingen? Komt men dus tot af- en overschrijving, of welken administratieven maatregel ook, om de zaak tot een einde te brengen, altijd zal de Raad weigeren. Dan heeft men een conflict, dat thans nog is te voorkomen.

Gemagtigde concludeert op deze en andere gronden, dat 's Raads advies en voordragt strekke tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten.

IV. *het beroep van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in Zeeland van een besluit van Gedeputeerde Staten in die provincie, betreffende het bouwen eener woning bij de begraafplaats te Cortgene.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Op den 3 October 1873 verzocht Johan Willem Vader, grondeigenaar in de gemeente Cortgene, provincie Zeeland, vergunning om een huisje of keet (bewoond geweest door den laatstvorigen grafdelver), staande op een stukje grond nabij de begraafplaats aldaar, en daarvan slechts afgescheiden door eene sloot, te mogen repareren, of liever algeheel te vernieuwen, als geheel bouwvallig zijnde geworden. Bij zijn verzoek gaf hij echter te kennen, dat hij vermeende de gevraagde vergunning eigenlijk niet te behoeven, omdat de wet op de begraafplaatsen van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) in art. 16, 3de lid, slechts schijnt te verbieden het oprigten van gebouwen, alwaar vroeger geen gebouwen stonden, maar niet de herstelling of zelfs algeheele vernieuwing van bestaande gebouwen; dat hij dit verzoek

alzoo slechts deed, voor zoover er verschil van opvatting omtrent deze wetsbepaling mogt bestaan.

Gedeputeerde Staten hebben over dit verzoek gehoord het Gemeentebestuur van Cortgene, dat bij schrijven van 22 October te kennen gaf, dat het bedoelde huisje werkelijk in bouwvalligen toestand verkeerde, sedert jaren bestaat en ook steeds bewoond is geweest, zonder dat de bewoners nadeel voor de gezondheid ondervonden van de nabijgelegen begraafplaats; dat de verzoeker aan het Gemeentebestuur te kennen had gegeven het voornemen te hebben om welligt een regenbak te zullen maken aan den van de begraafplaats afgekeerden kant der woning. Het Gemeentebestuur berigtte ten slotte, geen bezwaar te hebben tegen de inwilliging van het gedaan verzoek.

Gedeputeerde Staten hebben ook over dat verzoek gehoord den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in de provincie Zeeland, aan wien door hen mededeeling gedaan werd van voormeld schrijven van het Gemeentebestuur van Cortgene.

Op den 16 November berigtte die ambtenaar, dat het bedoelde huisje wel laatstelijk door een grafdelver was bewoond geweest, maar geene eigenlijke doodgraverswoning is, bedoeld in de 4de zinsnede van art. 16 der voormelde wet van 10 April 1869; dat het huisje schier onmiddellijk aan de begraafplaats grenst en slechts ongeveer 1.50 meters van de scheidingsloot verwijderd is; dat het zoo gelegen is , dat het aan de bij ons te lande meest heerschende winden blootstaat: zoodat in dit geval de toestanden uiterst ongunstig zijn, en hij aldus de inwilliging van het verzoek moest ontraden.

Gedeputeerde Staten echter hebben bij besluit van 28 November 1873 het gedaan verzoek ingewilligd, onder bepaling, dat, wanneer tot het maken van een regenbak moest worden overgegaan, die bak aan de noordzijde van het huisje moest worden geplaatst.

Tegen dit besluit is de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt op 12 December ll. gekomen in beroep bij den Koning; althans heeft tot Hem het verzoek gerigt, het gemeld besluit van Gedeputeerde Staten te willen vernietigen. In zijn adres zegt hij, dat Gedeputeerde Staten teregt van de meening zijn uitgegaan, dat hier sprake was van de toepassing van art. 16, 3de lid, hoezeer het huisje niet nieuw moest worden gebouwd, maar slechts vernieuwd moest worden; want dat zij anders hem Inspecteur niet hadden behoeven te hooren en aan den adressant konden te kennen geven, dat geen verlof noodig was; dat in dien toestand hij Inspecteur teregt had afgeraden vergunning te verleenen om het binnen den bij de wet gestelden verboden kring van 50 meters en nog wel op slechts een afstand van 1.50 meter der begraafplaats staande huisje te vernieuwen; dat bovendien Gedeputeerde Staten bij hun besluit, waarbij zij, tegen het advies van hem Inspecteur in, de verlangde vergunning verleenden, nog voorschriften hebben gegeven omtrent het plaatsen van een regenbak (waarvoor noodwendig een put moet worden gegraven), zonder hem Inspecteur te hebben gehoord; dat van dien regenput niet gesproken werd in het request van den heer Vader, wel in den adviesbrief van het Gemeentebestuur; dat hij in zijn advies over dien regenbak niet had gesproken, omdat het duidelijk is, dat, bij zijn ongunstig advies over de hoofdzaak, de vernieuwing namelijk van het huisje, zijne meening insgelijks ongunstig moest zijn over het accessoire verzoek, den regenbak betreffende, dat bij afwijzing van het principaal verzoek bovendien van zelf verviel.

Gedeputeerde Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben daarop den 7/16 Januarij ll. berigt, dat zij het verlof hebben verleend, omdat, gelijk het Gemeentebestuur mededeelde, de ondervinding leerde, dat de bewoners van het huisje geen nadeel ondervonden van de nabijheid der begraafplaats, het verzoek slechts betrof het opbouwen van eene wegens bouwvalligheid af te breken woning, en het terrein niet toeliet het nieuwe gebouw op een grooter afstand van de begraafplaats te

stichten, zoodat de weigering van het verlof de vernietiging van een eigendom, zonder voldoende redenen, zoude ten gevolge hebben; dat bij hen ook had gewogen het verlof, dat zij hadden verleend in een bijna geheel gelijkstaand geval in de gemeente Vlissingen, in verband met het advies van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt, uitgebragt den 4 September 1873, die er zich toen niet tegen verklaarde, dat een houten gebouw zou worden vervangen door een steenen gebouw; dat er een put zou worden gegraven ter diepte van 1.20 tot het maken van een kelder, en aanraadde om den muur van den regenbak met eene beklamping van een halven steen in sterke specie te bekleeden, om daardoor nog meer tegen te gaan het indringen van grondvochten, die van de begraafplaats herkomstig konden zijn.

Gedeputeerde Staten berigtten al verder, dat het zeer twijfelachtig is, of de ingraving, noodig tot het maken van een regenbak, wel is gelijk te stellen met een put, bedoeld in art. 16 der wet van 10 April 1869; dat toch uit de geschiedenis dier wet valt af te leiden, dat de wetgever geenszins daaronder eene dergelijke tijdelijke ingraving wilde rangschikken, maar alleen heeft bedoeld putten van blijvenden aard, bestemd voor drinkwater of tot andere einden, die toelaten, dat men het daarin voorhanden water als drinkwater zoude gebruiken; dat een behoorlijk gemetselde regenbak geen bezwaar kan opleveren, omdat de ingraving, daarvoor noodig, na het bouwen onmiddellijk wordt aangevuld; dat de Inspecteur uit het berigt van het Gemeentebestuur wist, dat er ook sprake was van het maken van een regenbak; dat dit berigt hem ter hand is gesteld, en hij dus in de gelegenheid is geweest zijne meening te zeggen over het maken van dien regenbak, zoodat hij ook over dit punt is gehoord, maar in gebreke is gebleven daarover te adviseren.

Bij deze Afdeeling is nog ingekomen eene memorie van den heer Vader, in dato 6 Februarij ll., waarin hij te kennen geeft, dat het quaestieuse huisje is gebouwd in 1838, tien jaren vóór de stichting der begraafplaats, en sedert altijd is bewoond geweest; dat de wet van 10 April 1869 niet gebiedt de amotie van gebouwen, binnen den nu verboden kring staande; dat volgens de wet onderscheid te maken is tusschen het oprigten van een geheel nieuw gebouw op eene binnen den verboden kring gelegen plaats, alwaar te voren geen gebouw gestaan heeft, en den herbouw eener aldaar reeds jaren bestaande woning, welks nu bouwvallig geworden toestand geheele herstelling vordert; dat hij voor de herstelling alzoo van zijn huisje, reeds bestaande toen de begraafplaats werd gesticht, eigenlijk geen vergunning noodig heeft.

Dit zijn de hoofdfeiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 2 Februarij ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zevende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 18 *Maart* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 1 dezer, n°. 2, houdende beschikking op *het beroep van C. Loos c. s., te Roelof-Arendsveen, gemeente Alkemade, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van* 7/14 *October* 1873, *houdende afwijzing hunner bezwaren tegen den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Rijnsaterwoude* (zie het verslag over deze zaak op blz. 28—39).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van C. Loos, te Roelofs-Arendsveen, gemeente Alkemade, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland dd. 7/14 October 1873, n°. 901, houdende afwijzing hunner bezwaren tegen den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Rijnsaterwoude;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 4 Februarij 1874, n°. 82;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 23 Februarij 1874, n°. 226, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat op den in 1854 vastgestelden legger der wegen en voetpaden in de gemeente Rijnsaterwoude als onderhoudspligtigen van den zoogenaamden Heerenweg waren geplaatst de eigenaren der aangrenzende erven en daaronder, voor een gedeelte ter lengte van 363 meters, C. Loos en consorten;

dat de onder die benaming aangeduide personen, na van eene tegen hen ingestelde strafvervolging, wegens het niet-onderhouden, door den Kantonregter van Woubrugge en de Regtbank te Leiden te zijn vrijgesproken, op grond der onbestemde uitdrukking „en consorten", — zich hebben gewend tot Gedeputeerde Staten, met verzoek om als onderhoudspligtigen van den legger te worden geroyeerd; dat Gedeputeerde Staten alstoen aan adressanten hebben te kennen gegeven, dat zij hunne bezwaren moesten indienen, wanneer de volgens het nieuwe reglement op de wegen noodzakelijke herziening van den gemeentelijken legger zou plaats hebben;

dat op den alsnu opgemaakten nieuwen legger als eigenaren en onderhoudspligtigen van dat gedeelte van den Heerenweg zijn gesteld C. Loos, J. van der Meer Gzn. en Johanna Oudshoorn, wed. H. Klein;

dat, nadat de Gemeenteraad afwijzend had beschikt op de bij dat Collegie door adressanten ingediende reclame, voornoemde personen zich wendden tot Gedeputeerde Staten, die, bij hun besluit van 17 September 1872, de bezwaren van adressanten gegrond verklaarden en hunne verpligting tot onderhoud onbewezen oordeelden, en derhalve eene wijziging in dien zin bevalen;

dat, op het tegen dit besluit door den Gemeenteraad van Rijnsaterwoude ingesteld beroep, bij Ons besluit van 25 April 1873, n°. 4, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, is verklaard, dat C. Loos, J. van der Meer Gzn. en J. Oudshoorn, wed. H. Klein, als gezamenlijk in eigendom hebbende de perceelen, kadastraal bekend onder de nummers 85 tot en met 89, 1132, 1133 en 83, op den legger der gemeente Rijnsaterwoude teregt zijn aangewezen, als belast met het onderhoud van het gedeelte van den Heerenweg, grenzende aan de perceelen 1133 83, ter lengte van 363 meters;

dat Burgemeester en Wethouders van Rijnsaterwoude alsnu, ten gevolge dier beslissing, den legger in dier voege wijzigden, dat C. Loos c. s. in de kolom van onderhoudspligtigen werden vermeld;

dat, daar intusschen gebleken was, dat op den legger eenige leemten bestonden, Burgemeester en Wethouders van Rijnsaterwoude besloten den legger nogmaals te herzien en op nieuw daarna ter visie te leggen;

dat de éénige wijziging in den legger, wat betreft het bovenvermelde gedeelte van den Heerenweg, hierin bestond, dat, nevens Loos en van der Meer Gzn., in stede van J. Oudshoorn, wed. H. Klein, die inmiddels was overleden, hare drie erfgenamen werden opgenoemd;

dat die vijf personen tegen den aldus gewijzigden legger op nieuw de reeds vroeger aangevoerde en toen ongegrond geoordeelde bezwaren inbragten;

dat de Gemeenteraad op 30 Junij 1873 op hun verzoek eene afwijzende beschikking nam, en ook Gedeputeerde Staten, bij besluit van 7/14 October 1873, verklaarden, dat er geene termen waren om aan hun verzoek te voldoen;

dat, zoolang niet door het aanvoeren van nieuwe feiten of daadzaken of overlegging van nieuwe schrifturen de onjuistheid Onzer vroegere beslissing is aangetoond, voor Ons geene aanleiding bestaat om op die beslissing terug te komen;

dat dit in het onderwerpelijk geval niet heeft plaats gehad;

Gezien art. 3, 8ste lid, van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland van 3 November 1870 (*Provinciaal Blad* n°. 103), goedgekeurd bij Ons besluit van 21 November 1870, n°. 16;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 7/14 October 1873, n°. 90, het beroep van adressanten te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 1 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 1 dezer, n°. 5, houdende beschikking op *het beroep van grondeigenaars in de Marke van Een, gemeente Norg, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe tot vaststelling van een gewijzigden legger der waterleidingen en daartoe behoorende werken in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel,* blz. 368—372).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons door grondeigenaren in de Marke van Een, gemeente Norg, ingesteld hooger beroep van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 8 Julij 1873, waarbij de legger van de waterleidingen en daartoe betrekkelijke voorwerpen, onderworpen aan het toezigt van het Bestuur der gemeente Norg, in dier voege gewijzigd is vastgesteld, dat daarop ook gebragt zijn vijf waterleidingen in de Marke van Een, namelijk:

de groote waterleiding in het Eenderveld;
de waterleiding bijlangs den Frieschen weg;
de waterleiding uit het Oude Veen;
de waterleiding van af de Uitkamp, en
de waterleiding bij het erf van Bastiaans;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 4 Februarij 1874, no. 54;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 24 Februarij 1874, n°. 174, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat, naar het oordeel van adressanten, deze waterleidingen ten onregte op den legger gebragt zijn, daar zij niet het minste ten algemeenen nutte kunnen bijbrengen, maar enkel zijn aangelegd in het onderling belang der markgenooten, en de onderhoudspligtigen langs burgerregtelijken weg tot behoorlijk onderhoud kunnen genoodzaakt worden; dat bovendien de tegenwoordige boekweitcultuur weldra zal geëindigd

zijn en dan de behoefte aan deze leidingen grootendeels zal zijn vervallen, terwijl daarentegen het onder schouw brengen van sommige dier leidingen voor adressanten nadeelig zou zijn, omdat zij daardoor zouden verhinderd worden er water in op te houden, zoo als voor hunne weidelanden noodig is;

dat, volgens artt. 1 en 2 van het bij Ons besluit van 5 Augustus 1868, n_o. 55, goedgekeurde reglement op de waterleidingen in de provincie Drenthe, op de leggers moeten gebragt worden alle waterwegen, bestemd en dienende om in het openbaar belang water te ontvangen en af te voeren, met uitzondering van enkele dáár genoemde soorten, waarvan in dit geval geen sprake is;

dat nu, volgens verklaring van Burgemeester en Wethouders van Norg, de geheele Marke van Een op de vijf hierboven genoemde leidingen het water grootendeels moet lossen;

dat, volgens opgave van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 1ste en 3de district, de vier waterleidingen in het oostelijk gedeelte van de Marke onmisbaar zijn om aan die zijde het water naar het Diep of de Aa af te voeren, en dat, indien de vijfde waterleiding verviel, aan een overgroot gedeelte der Marke alle gelegenheid tot afwatering naar de Schepsloot zou benomen worden;

dat de bedoelde waterleidingen dus dienen om aan eene aanzienlijke oppervlakte land, aan verscheidene eigenaren toebehoorende, een behoorlijken water-afvoer te verschaffen;

dat het openbaar belang medebrengt, dat die water-afvoer, onmisbaar voor de cultuur van het land, verzekerd zij, en dat de bedoelde leidingen dus moeten geacht worden in het openbaar belang water te ontvangen en af te voeren;

Gezien het boven aangehaald reglement op de waterleidingen in de provincie Drenthe;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 8 Julij 1873, n°. 70, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 1 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel,

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

Aan de orde is:

II. *de voortzetting der behandeling van het beroep van het waterschap de Drie Sluizen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, betreffende de verpligting tot onderhoud der waterleiding van Oud-Eem* (zie blz. 101—113).

De heer Mr. G. H. van Bolhuis, Advokaat te Utrecht, als gemagtigde van het waterschap, geeft in de eerste plaats te kennen, dat bij geen waterschap in de

provincie Utrecht het zooveel moeite heeft gekost om de inrigting te brengen op den voet van het provinciaal reglement van 1855 als van het Heemraadschap de Eem met "beken en aankleven."

Zij is eerst tot stand gebragt in 1870 na zwaren strijd, en nadat men eindelijk, om de aanneming mogelijk te maken, over verscheidene zaken is heengestapt, die juist bij *deze* gelegenheid hadden moeten geregeld worden.

Onder die zaken behoort de vraag naar de verpligting tot onderhoud van de zoogenaamde Oude Eem, die volgens de zamenvloeijing der beeken ligt beneden Amersfoort. Door de Eem naar zee loopt een in 1555 nieuw gegraven gedeelte. De Oude Eem was afgesneden door de Grebbelinie; en toch bleef zij wat zij was: een gedeelte van de Groote Eem, een boezem daarvan.

Over die landen, welke door de Eem uitwateren, is ingesteld een Heemraadschap; bij ordonnantie van 4 Junij 1616 (Groot Placaatboek II, p. 170) is dat ligchaam geschapen. Het hoofddoel van zijne instelling was: de beeken en de Eem met al wat daarbij behoorde.

Gemagtigde schetst vervolgens den zonderlingen toestand, die geboren werd. Er waren namelijk in dat Heemraadschap verschillende waterschappen gelegen, die in enkele opzigten ondergeschikt waren, maar overigens een zelfstandig bestaan hadden.

Toch was het niet enkel superintendentie; want het zoogenaamde Eem-collegie was zelf een direct Waterschapsbestuur over al de zoogenaamde landen *boven* Amersfoort.

Onder die waterschappen, ten getale van dertig, die alle onder het Eem-collegie liggen, behoort ook het waterschap van de Drie Sluizen, even beneden Amersfoort.

Dat waterschap wordt doorsneden door de Oude Eem. Het reglement daarvan is vastgesteld in 1862. De keur is van 1866, en die is gewijzigd in 1872, welke wijziging is goedgekeurd door Gedeputeerde Staten.

Bij de ordonnantie van 1616 was aan het Eem-collegie opgedragen o. a. de zorg en het toezigt over de Oude Eem, en was tevens bepaald, *wie* die Oude Eem moesten *onderhouden.* Dat onderhoud was opgelegd voor het grootste gedeelte aan landerijen, op verren afstand ver boven Amersfoort gelegen, en aan de naburen van de Oude Eem slechts voor een zeer miniem gedeelte, te weten: een gedeelte door de landen achter Emmichuyzen; een gedeelte door den Cameraar dezer rivier, dus door het Heemraadschap zelf; een gedeelte door Emmichuyzen; een gedeelte door Woudenberg; een zeer klein gedeelte door het Hoogland (de Vijf Roeden), en een gedeelte door Leusden en omtrek.

Dus het onderhoud van het grootste gedeelte kwam ten laste van de landen om en bij de beeken, d. i. van die landen, waarover het Eem-collegie *niet* had de superintendentie, maar het directe bestuur.

Dat reglement van 1616 heeft gegolden tot 1870 toe. Bij de vaststelling van het bijzonder reglement voor de Drie Sluizen vond men dien toestand; en de vraag deed zich voor: zal men het bestaande behouden en de Oude Eem onder toezigt en beheer van het Eem-collegie *laten?* of zal men dat beheer en toezigt overbrengen op het waterschap van de Drie Sluizen?

Over die vraag waren de gevoelens verdeeld; en men besloot de zaak te laten, zoo als zij was.

Gedeputeerde Staten hadden het tegendeel voorgesteld en in het ontwerp-reglement (art. 13) bepaald, dat de Oude Eem voortaan zou komen onder beheer en toezigt van het waterschap de Drie Sluizen.

Daarom stond in art. 13 van het ontwerp de Oude Eem met name genoemd, maar werd, na het besluit der Provinciale Staten, daaruit weggelaten.

De oude toestand werd dus bestendigd, omdat men met de nieuwe regeling wilde wachten tot de algeheele regeling der zaken van het Eem-collegie.

De hoofd-quaestie hierbij liep minder over het toezigt en beheer. Zij liep over den

onderhoudspligt; en de provinciale wetgever nam zich voor, ook *die* quaestie te regelen bij het reglement voor het Eem-collegie. Dit is echter achterwege gebleven; en het éénige wat over de Oude Eem is beslist is, dat het toezigt daarover werd ontnomen aan het Eem-collegie.

Daarmede was echter alleen het ééne punt uitgemaakt; het andere bleef onbeslist, en over dat andere wordt nu 's Konings beslissing gewacht.

Het Bestuur der Drie Sluizen begreep, dat nu door het wegvallen van den abnormalen toestand de regel weêr in werking trad en de Oude Eem, als watergang gelegen in *zijn* waterschap, onder zijn toezigt moest staan en viel onder de algemeene uitdrukking van art. 213 van het bijzonder reglement.

Het wijzigde dus de keur in dier voege, dat daarin *ook* werd opgenomen de wijze van onderhoud, voor de Oude Eem gevorderd. Die wijziging van de keur werd goedgekeurd door Gedeputeerde Staten; en hun besluit is niet vernietigd, noch is door iemand de vernietiging daarvan gevraagd.

Bij de uitvoering dier keur kwam de vraag: wie is onderhoudpligtige van de Oude Eem?

Het appellerend Bestuur meende tot dat onderhoud verpligt te moeten rekenen het Heemraadschap van de Eem, en bragt dit op den legger. Dit gaf aanleiding, dat tegen dat brengen op den legger bezwaren oprezen en vervolgens tot een beroep op Gedeputeerde Staten, en later op den Koning.

De gronden voor dit beroep waren in het breede uiteengezet bij de memorie, aan Gedeputeerde Staten ingediend; en daar geene nieuwe stukken of bronnen meer waren opgekomen, heeft het appellerend Bestuur gemeend ook bij dat Collegie te kunnen volstaan met te verwijzen naar het vroeger aangevoerde.

Na de ampele memorie, door het Eem-collegie ingediend, is dezerzijds echter mondelinge toelichting op enkele punten wenschelijk geoordeeld. Die latere memorie blijft geheel vasthouden aan het vroeger door het Eem-collegie ingenomen standpunt, namelijk: dat het appellerend Bestuur *niet* bevoegd is over de Oude Eem toezigt en schouw te voeren, en dat het Heemraadschap *niet* is onderhoudpligtig.

Beide opvattingen heeft gemagtigde te wederleggen, waartoe hij alsnu overgaat. Hij moet daartoe het besluit van Gedeputeerde Staten deels handhaven, deels bestrijden.

Ad I^{um}. de bevoegdheid van het appellerend Bestuur om over de Oude Eem toezigt en schouw te voeren.

Het besluit van Gedeputeerde Staten regtvaardigt zich zelf.

De regel is: elke watergang wordt beheerd en geschouwd door het Bestuur van het waterschap, waarin hij gelegen is, tenzij eenige uitdrukkelijke wetsbepaling dat toezigt aan een ander opdrage.

Zoo was het hier. De Oude Eem lag in het waterschap van het appellerend Bestuur; en naar den geest en naar de letter van het bijzonder reglement (art. 13) moest zij dus door het Bestuur worden geschouwd.

Maar de ordonnantie van 1616 droeg het toezigt aan een ander op. Zoodra die ordonnantie verviel, kwam het toezigt weder aan het appellerend Bestuur. Dit is de éénige zin van het daarover in de vergadering der Provinciale Staten verhandelde.

In 1862 wilde men nog niet gaan derogeren aan de ordonnantie van 1616, maar stelde art. 13 van het bijzonder reglement zoo ruim, dat de Oude Eem daaronder moest gerekend worden, zoodra die vrij viel.

Toen dat gebeurde, behoefden de Provinciale Staten het toezigt over de Oude Eem niet meer te brengen onder de attributen van het appellerend Bestuur, want het was reeds gedaan in 1862.

Gemagtigde gaat thans over tot het wederleggen der bezwaren, door het Eem-collegie hiertegen aangevoerd.

Het beweert, dat uit de geschiedenis van dezen watergang zou blijken, dat de Oude Eem onder het uitsluitend beheer en toezigt van het Collegie van Watergraaf en Heemraden van de rivier de Eem, beeken en aankleven van dien is gebragt en onder dat beheer en toezigt gebleven tot aan het tijdstip der invoering van het thans vigerende reglement voor dat Heemraadschap, d. i. tot Junij 1871, zoodat die waterleiding nog meerdere jaren na het in werking komen van het reglement voor het waterschap de Drie Sluizen onder het beheer en toezigt van het Heemraadschap zou zijn verbleven enz.

Deze gronden houden volgens gemagtigde geen steek; en hij twijfelt niet, of te dezen aanzien zal het besluit van Gedeputeerde Staten worden gehandhaafd.

Ad II^um^. Anders is het met het tweede gedeelte.

Wie is verpligt de Oude Eem te onderhouden? Dat is het eigenlijke punt in geschil, en het éénige van belang.

Appellant nam aan: het Heemraadschap, en grondde die verpligting tot onderhoud daarop, dat het Heemraadschap in den loop der eeuwen de verpligting tot onderhoud, rustende op zijne Ingelanden, had overgenomen, voor zijne rekening genomen, die had gemaakt tot een last van het geheel.

Gelijk straks is gezegd, rustte de onderhoudspligt op een groot deel der landen boven Amersfoort, speciaal voor een deel zelfs *direct* op het Heemraadschap zelf (dat gedeelte, hetwelk door den Cameraar werd onderhouden). Dus juist op die landen, waarover het Eem-collegie was, het directe Waterschapsbestuur, niet maar alleen de superintendent; dus juist op die landen en gronden, die in hunne gemeenschappelijke belangen en verpligtingen door het Eem-collegie werden vertegenwoordigd.

En nu wordt het opmerkelijk verschijnsel waargenomen, dat die pligt, in 1616 aan die *landen* opgelegd, slechts twee-en-twintig jaren is gepraesteerd; want reeds in 1638 is het Een-collegie begonnen de Oude Eem zelf te onderhouden; en het heeft dat gedaan tot 1870 toe, dus gedurende bijna anderhalve eeuw. Waarlijk een eerwaardige titel!

En teregt meent gemagtigde dat te mogen noemen een titel en niet enkel een *feit;* want het was geene toevallige handelwijze, steunende op dwaling of op gewoonte of sleur. Juist het tegendeel; want *a.* het geschiedde door een Collegie, dat zich zijner handelingen volkomen bewust was; *b.* het geschiedde met weten en goedkeuring van den Souverein — de Staten; *c.* het geschiedde zelfs *op aandrang* van dien Souverein.

Ad *a.* Het Eem-collegie wist, *wat* het deed en *waarom* het dat deed.

Het nam op zich den pligt der onder zijn onmiddellijk bestuur gelegen landen en gronden. Het deed dat, omdat het in de repartitie van dien pligt over al de daaraan onderworpen perceelen bezwaar zag; omdat het beter achtte dien pligt voor rekening te nemen van het *geheel*, van de *universitas*, dan dien om te slaan over elk stukje der landen onder Emmichuyzen enz.

Dit was het motief en wel het éénige. Het was een zeer verstandig motief, en een ander is met geene mogelijkheid aan te nemen. Immers als zoodanig kan niet gelden het herhaaldelijk aangevoerd beweren, dat de onderhoudpligtige landen niet *wilden* voldoen aan hunnen pligt. Een publiekregtelijk Collegie, met dwingende magt bekleed, vraagt niet en heeft niet te vragen naar den *wil* of de *genegenheid* zijner onderdanen.

Watergraaf en Heemraden hebben beweerd, dat zij geen dwingend gezag hadden (blijkens hunne memorie n°. 23). De ordonnantie van 1616 wederlegt dat beweren uitdrukkelijk in artt. 27 en 37. Zij bedreigt daarin boete en dubbele boete, alsmede uitvoering op kosten der verpligten, en oplegging van den derden penning.

Of het Eem-collegie ooit bepaald een *besluit* heeft genomen om dien pligt van de speciale landen over te brengen op het geheel, weet gemagtigde niet, hij heeft het

archief niet nagezien. Maar het is volgens hem niet aan te nemen, dat de Cameraar dat onderhoud is gaan doen *suo marti*. Er *moet* dus wel een besluit zijn geweest en, zoo al geen bepaald *voorafgaand* besluit, dan toch zeker ratihabitie.

Ad *b*. Dit wordt zeker door de goedkeuring der Staten jaarlijks verstrekt op de rekening, waarin het onderhoud ten laste van het geheele Heemraadschap was gebragt.

Ad *c*. wordt alle twijfel weggenomen, waar de Staten er zelfs op *aandrongen*. Dit laatste blijkt uit de memorie zelve.

Volgens gemagtigde is dit de grond, de titel van den onderhoudspligt. Er was dus een vrijwillig genomen besluit door het Bestuur van een Heemraadschap om voortaan voor rekening van het *geheel* te nemen wat incumbeerde op het grootste gedeelte der gronden, onder zijn ressort gelegen. Daardoor ging de verpligting over, niet, zoo als Watergraaf en Heemraden schertsend veronderstellen, op de *leden* van het Eem-collegie, maar op de *universitas*, op al de Ingelanden, die in hunne gemeenschappelijke waterbelangen werden vertegenwoordigd juist door dat Eem-collegie.

Watergraaf en Heemraden hebben tegen dezen overgang vele bezwaren. Volgens hen kan die niet plaats hebben, omdat alleen de Staten, die in 1616 den pligt hadden gelegd op de bovenlanden, een ander daarmede konden belasten.

Het was echter in werkelijkheid geen ander. De pligt bleef op de bovenlanden. Hun vertegenwoordigend Bestuur deed het en sloeg de kosten over hen om. Bovendien, de Staten hebben het goedgekeurd en er zelfs op aangedrongen.

En nu moge er van publiekregtelijke verpligting geene verjaring denkbaar zijn, wat zeer de vraag is, het geldt hier geene verjaring, maar een overbrengen; en daardoor is de pligt der primitieve verhoefslaagden feitelijk te loor gegaan, want dien pligt nu over al die landen om te slaan is onmogelijk. Gedeputeerde Staten zelve geven dat niet onduidelijk te kennen aan het slot hunner beslissing.

Gemagtigde gaat nu voorbij een tal van argumenten, door Watergraaf en Heemraden tegen het door hem verdedigd systeem aangevoerd, en komt tot het besluit van Gedeputeerde Staten, waarvan beroep. Dat besluit overweegt (zie blz. 112).

Deze overweging verwart, volgens gemagtigde, twee qualiteiten van het Eem-collegie. Het trad op deels als vertegenwoordigende de Ingelanden en wakende voor hunne belangen, dus als Bestuur van eene *universitas rerum*, deels als Collegie, met publiekregtelijk gezag bekleed, als orgaan van het staatsgezag. In deze qualiteit oefende het toezigt, in gene qualiteit bragt het de verpligting over.

Onderhoud en toezigt hebben dus met elkander niets te maken; en ofschoon het laatste in 1870 verviel, bleef het eerste bestaan.

Een belangrijk argument voor het overnemen der verpligting ligt in de resolutie van 26 April 1638. Toen werd aan het Eem-collegie vergund eene extra-heffing te doen van twee stuyvers op ieder oud schild tot bestrijding van de jaarlijksche onkosten van de verdieping van de Eem.

Welnu, in datzelfde jaar is men begonnen de verhoefslaging te laten varen; niet, zoo als Watergraaf en Heemraden beweren, *alleen* van de Eem, „omdat eene rivier niet bij verhoefslaging kan worden onderhouden,” maar omdat toen de verpligting tot onderhoud *in natura* is vervangen door eene belasting in geld.

En dat gold niet alleen voor de Eem, maar ook voor de Oude Eem, want die waren één. En dat het Eem-collegie het zoo begreep, blijkt uit zijne eigen handeling; want in datzelfde jaar zijn de verhoefslaagden van de Oude Eem vrijgelaten en sedert altijd vrij gebleven.

In die belasting van twee stuivers lag dus de afkoopsom, betaald door al de Ingelanden voor het overbrengen der verpligting.

Verwijzende tot het antwoord op de overwegingen van Gedeputeerde Staten, her-

innert gemagtigde verder, dat een andere grond, meer subsidiair, door appellant is gezocht in den eigendom. De Oude Eem, zoo meende hij, is door het Heemraadschap geëigend, en door een bezit van twee en een halve eeuw zijn bepaald eigendom geworden. In dien eigendom vond appellant genoegzamen grond voor de verpligting tot onderhoud.

Watergraaf en Heemraden hebben daartegen een tweeledig bezwaar. Zij beweren: 1°. al zijn wij eigenaren, dan volgt daaruit nog niet onze verpligting; en 2°. wij zijn geene eigenaren.

Ad I^{um}. Art. 11 van het bijzonder reglement bepaalt uitdrukkelijk het tegendeel. Men moge daar nu algemeene theoriën tegen aanvoeren, de bepaling is te duidelijk, om tegenspraak mogelijk te maken.

Men beweert: polderpligt is ondenkbaar zonder grondbezit in het waterschap.

Voor derden, die niets met het waterschap te maken hebben, gaat dat misschien op: niet voor een ligchaam, dat met het waterschap juist in zoo naauw verband staat, als dit Heemraadschap het doet.

Wij zouden kunnen abandonneren, zeggen Watergraaf en Heemraden. Gemagtigde betwijfelt het; maar *zeker* weet hij, dat zij het *niet* gedaan hebben.

Ad II^{um}. Watergraaf en Heemraden — zegt men — zijn geene eigenaren.

Appellant voerde intusschen voor den eigendom drie bewijzen aan: 1°. de kadastrale te-naam-stelling; 2°. het betalen der grondlasten, en 3°. het beschikken over de zaak.

Zoo de eerste al geen bepaald bewijs mogt leveren, toch wel eenigermate; zie het Koninklijk besluit van 20 Augustus 1869 (*Staatsblad* n$_o$. 147). Het betalen der grondlasten beteekent in ieder geval zeer veel.

Omtrent het beschikken over de zaak is nadere toelichting noodig. Gemagtigde verwijst daartoe tot de ordonnantie van 22 Julij 1685. Daarbij is enkel gegeven politie-toezigt, geen *vischregt*. Dat toezigt is onder de latere wetgeving vervallen; maar de beschikking over het vischregt is tot verleden jaar gebleven.

Wat overwegen Gedeputeerde Staten hieromtrent?

1°. omtrent art. 11 van het bijzonder reglement: „dat laatstelijk de bewijsgrond der onderhoudspligtigheid, ontleend aan art. 11 van het bijzonder reglement voor het waterschap de Drie Sluizen, onaannemelijk is, omdat de Staten zich steeds onthouden hebben van het opleggen van den last van onderhoud *in natura*, en door de aangehaalde bepaling, ontleend aan art. 115, al. 1, alleenlijk bedoeld hebben in de waterschappen, waar onderhoud *in natura* gepraesteerd wordt, dit te laten blijven òf ten laste der eigenaars, òf ten laste der gebruikers, zoo als dit in elk derzelve gebruikelijk was en verlangd werd.”

Gemagtigde kan geen beter argument aanvoeren tegen de bezwaren van Watergraaf en Heemraden, dan juist deze overweging van Gedeputeerde Staten. Hier werd onderhoud *in natura* gepraesteerd twee en een halve eeuw lang. Het werd dus hier niet *geschapen;* maar eenvoudig werd de bestaande toestand behouden.

2°. omtrent den eigendom, heeft er volgens gemagtigde blijkbaar eene vergissing van Gedeputeerde Staten plaats gehad ten aanzien van het vischregt.

De overweging is juist: het gold hier eenvoudig eene administratieve regeling, geene cessie van eigendom. Maar juist daarom konden Watergraaf en Heemraden aan die ordonnantie niet ontleenen het vischregt. Dat hadden zij, omdat ze den geheelen watergang hadden geoccupeerd, zich hadden toegeëigend.

Eindelijk komt gemagtigde tot een bezwaar tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten sub 3o.

Z. i. maakt geen wetsvoorschrift Gedeputeerde Staten bevoegd om aan een Waterschapsbestuur te gelasten zelf op kosten van het Waterschap een voorwerp te maken.

Hij concludeert op grond van een en ander, dat 's Raads voordragt aan den Koning strekke tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, voor zooveel het beroep strekt.

III. *het beroep van Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Ubbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende bevel tot sluiting der begraafplaats van de Hervormde gemeente te Ubbergen.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Reeds vóór het jaar 1871 was er meermalen sprake van de noodzakelijkheid om de begraafplaats te sluiten der Hervormde gemeente te Ubbergen, provincie Gelderland, en had de Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt in die provincie op de sluiting aangedrongen. Doch Gedeputeerde Staten waren, blijkens hun besluit van 10 Januarij 1871, van meening, dat daartoe op dat oogenblik nog niet moest worden overgegaan.

Op den 20 September 1873 berigtte genoemde Inspecteur aan Gedeputeerde Staten, dat de begraafplaats te Ubbergen, groot 10 aren, 29 centiaren, van drie zijden binnen den door de wet verboden afstand door huizen omringd is en zoodanig overvuld, dat des zomers de uitwasemingen zeer merkbaar en hinderlijk zijn; dat daarop vooral begraven worden lijken uit Nijmegen en wel gedurende het tienjarig tijdvak van 1863—1872, ten getale van 117, de meesten in grafkelders; dat er geene ruimte op de begraafplaats meer over is om er een lijkenhuis op te plaatsen; dat voor het dorp Ubbergen de begraafplaats, wanneer geene lijken van elders daarop begraven werden, voldoende zijn zou; dat hij daarom nu moest aandringen, dat de begraafplaats eindelijk zoude worde gesloten.

Het Gemeentebestuur van Ubbergen, over dit schrijven gehoord, berigtte op den 29 September geheel in overeenstemming met de missive van den Inspecteur, behoudens dat het Gemeentebestuur de bedoelde uitwasemingen persoonlijk niet had opgemerkt, maar wel had vernomen, dat door het huisgezin van den heer Reineke, die digt bij de begraafplaats woont, daarover werd geklaagd; dat de begraafplaats, mits enkel gebruikt voor de lijken van te Ubbergen overleden personen, voldoende zijn zou.

Op den 7 October jl. hebben Gedeputeerde Staten de sluiting der begraafplaats bevolen, op grond, dat zij is gelegen binnen de kom der gemeente dorp Ubbergen en thans zoodanig met lijken is gevuld, dat des zomers de uitwasemingen zeer merkbaar en hinderlijk zijn; dat er geene ruimte meer is tot plaatsing van een lijkenhuis, voorgeschreven bij de wet; dat zich op de begraafplaats een zeer groot aantal grafkelders bevindt, meerendeels voor drie à zes lijken bestemd, die derhalve meermalen moeten geopend worden, waardoor de opgehoopte stinkende gassen naar buiten stroomen: zoodat de gemelde begraafplaats schadelijk zijn moet voor de volksgezondheid.

Tegen dit besluit zijn Kerkvoogden der Nederlandsche Hervormde gemeente te Ubbergen op den 31 October jl. bij den Koning gekomen in beroep. In hun adres wordt hoofdzakelijk gezegd, dat in de kleine gemeente Ubbergen, 370 zielen tellende, waar de woningen verspreid staan, van eene eigenlijke kom bezwaarlijk sprake zijn kan; en dat zeker geen kom bestaat bij de begraafplaats, want rondom die begraafplaats zijn slechts drie woningen, die ieder op zich zelve staan, en die drie woningen staan veel verder verwijderd van de meer aaneengebouwde huizen, die men welligt de kom zou kunnen noemen, dan de wet op het begraven in art. 45 voorschrijft als afstand of kring, binnen welken geene begraafplaats in de nabijheid eener kom mag worden aangelegd. In de tweede plaats, dat er wel voldoende ruimte is om een lijkenhuis te

plaatsen ter zijde van het kerkgebouw en dat tot het stichten daarvan bereids plan en bestek door hen is opgemaakt; dat de bewering ten aanzien van het dikwerf openen der grafkelders onjuist is, want dat daarin slechts zijn begraven van 1867 tot en met 1873 72 lijken; dat de gezondheidstoestand te Ubbergen uitstekend is, want dat uit officiële bescheiden (uittreksels uit de registers van den burgerlijken stand), bij het adres overgelegd, blijkt, dat van 1863 tot en met 1872 te Ubbergen het sterftecijfer was $1^{2}/_{35}$: 100; dat de bewoners der drie huizen, bij het kerkhof staande, eene goede gezondheid genieten en onder hen in de laatste twaalf jaren slechts één sterfgeval plaats vond; dat zij het bestaan van schadelijke uitwasemingen ontkennen of die toeschrijven, zoo zij bestaan, aan een moestuin, digt bij het kerkhof gelegen, die herhaaldelijk aan besmetting onderworpen wordt.

Door den Baron van Lijnden en ruim een 30tal anderen, meerendeels wonende te Nijmegen, is insgelijks een adres aan den Koning ingediend, het verzoek inhoudende, dat de begraafplaats niet zal worden gesloten. In dat adres wordt breedvoerig uiteengezet, dat de adressanten eigenaars zijn van grafkelders op de begraafplaats, waarin lijken van leden hunner familie begraven zijn; zoodat hun verlangen, om die begraafplaats niet gesloten te zien, zeer natuurlijk is. Zij betwisten, even als Kerkvoogden, dat de begraafplaats zou zijn gelegen binnen den afstand van de kom, bij de wet aangeduid; want dat er slechts drie huizen in de nabijheid der begraafplaats staan, die alle gebouwd zijn, nadat de begraafplaats is opgerigt, in strijd met het decreet van 7 Maart 1808 (Fortuin, III, bl. 11) en het Koninklijk besluit van 19 April 1828 *Staatsblad* n°. 17). Zij wijzen er verder op, dat de begraafplaats eene hooge ligging heeft, zoodat de dampen over de huizen heenwaaijen en in het algemeen beter is dan de meeste begraafplaatsen ten platten lande in Gelderland, waarvan het gebruik toch niet verboden wordt.

Gedeputeerde Staten, in wier handen deze adressen zijn gesteld, hebben daarover gehoord het Gemeentebestuur van Ubbergen, dat op den 20 November jl. berigtte, geen oordeel te willen vellen over de vraag, of de begraafplaats gelegen is binnen den verboden afstand van de kom, maar opmerkte, dat de terreinen, waarop de huizen staan, van de zoogenaamde kom en die rondom de begraafplaats niet langer zijn dan 260 ellen; dat zij ten aanzien van het lijkenhuis, de uitwaseming enz. de meening deelen, door den Inspecteur vroeger geuit, dat er te Ubbergen laatstelijk nog al epidemische ziekten hebben geheerscht; dat het vervoer van lijken van elders naar Ubbergen nadeelig zijn moet voor de openbare gezondheid; dat de begraafplaats kon behouden blijven, mits het gebruik beperkt werd tot het begraven van lijken van personen, te Ubbergen overleden.

Ook is door Gedeputeerde Staten gehoord de Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt, die op den 6 December berigtte: dat de beoordeeling der vraag, of de begraafplaats ligt binnen den verboden kring, niet tot zijne competentie behoort: dat hij blijft volharden bij de meening, dat er op de begraafplaats geene ruimte was voor het oprigten van een lijkenhuis; dat Kerkvoogden bij hunne berekeningen het getal lijken, van elders gekomen, buiten aanmerking laten; dat anders het getal lijken, op de begraafplaats in de laatste tien jaren gemiddeld begraven, beloopt 117, en dat het duidelijk is, dat die lijken, in rotting verkeerende en bewaard in kelders, die op de gewone wijze, niet met hermetisch sluitende deksteenen gesloten zijn, moeten bijdragen tot verontreiniging van den dampkring en uitwasemingen veroorzaken, nadeelig voor de gezondheid; dat het sterftecijfer te Ubbergen wel niet groot is, maar dat er ziekten hebben geheerscht, die aan het inademen van bedorven lucht kunnen worden toegeschreven; dat uit het hooger gelegen kerkhof naar het lager terrein moet afzakken het water uit de begraafplaats, vermengd met de van lijken afkomstige stoffen.

Gedeputeerde Staten hebben bij hun ambtsberigt van den 9 December, zich met den

inhoud dier missives vereenigende, volhard bij hun besluit, onder opmerking, dat het kerkhof niet gedeeltelijk kan worden gesloten.

Uit een door deze Afdeeling nog ingesteld onderzoek is gebleken, volgens missive van het Gemeentebestuur van Ubbergen, dd. 10 Februarij 1874, dat het kerkhof reeds eeuwen oud is en dat er niet blijkt, dat er vergunning is verleend tot het bouwen der drie woningen, bij het kerkhof staande; en volgens missive van hetzelfde Gemeentebestuur, dat de woningen, voorkomende op de schetsteekening, onder de stukken voorhanden, zijn gelegen op een afstand der begraafplaats, als volgt:

N°.	393	op	9.50	meter.
〃	394	〃	9.57	〃
〃	175ª	〃	13.50	〃
〃	339	〃	87.—	〃
〃	337	〃	17.—	〃
〃	332	〃	59.—	〃

en dat de perceelen n°. 393 en 394, zijnde woon- en koetshuis, zijn gebouwd in de jaren 1822 op 1823; n°. 175 vóór het jaar 1809; terwijl n°. 337, zijnde een buitentje van den heer Reineke, te Amsterdam, is gebouwd in 1868.

Dit zijn de hoofdfeiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 31 December 1873 bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt.

De heer Mr. W. R. Baron van Lijnden, Advokaat te Nijmegen, als gemagtigde voor een der Kerkvoogden optredende, geeft hoofdzakelijk zijne bevreemding te kennen over het onverwachts bevelen der sluiting van deze begraafplaats, waarvan wel het schadelijke in de overwegingen van het aangevallen besluit is betoogd, maar volstrekt niet bewezen. Hij doet uitkomen, dat juist de toestand van deze begraafplaats veel gunstiger afsteekt van dien van menige begraafplaats ten platten lande in Gelderland. Al die begraafplaatsen zijn door huizen omringd, hetgeen met deze niet het geval is, terwijl de Roomsch-Katholijken gebruik maken van de begraafplaats te Beek. Het moge vreemd schijnen, dat ook deze begraafplaats zich buiten de gemeente bevindt; maar die bekend is met den toestand van vestingwerken, zal weten, dat men niet gaarne nog na zijn dood wil blootgesteld zijn van te worden verontrust. In eene plaatselijke beschrijving komende, wijst gemagtigde er verder op, dat nabij de begraafplaats geene drie huizen nevens elkander zijn gebouwd. Hij vraagt, hoe die ligging is te rijmen met de bewering van Gedeputeerde Staten van uitdampingen, die in den zomer zeer schadelijk zijn. Reeds in 1871 is er sprake geweest van sluiting, maar dat heeft toen geen gehoor gevonden. Gedeputeerde Staten hadden toen voor die sluiting geene termen gevonden; maar in 1873 is toch de zaak wederom ter sprake gebragt. Men moet nu weêr aantoonen, wat er in die twee jaren gebeurd is. En nu zijn er geene huizen bij gebouwd om de kom te vormen, waarvan de wet spreekt. De begraafplaats ligt niet in de kom der gemeente; en daardoor vervallen al die beschouwingen van benadeeling der openbare gezondheid. De drie huizen, waarop gemagtigde gewezen heeft, kunnen redelijkerwijze niet gezegd worden eene kom uit te maken. Onder bebouwde kom is, blijkens de beraadslagingen over de wet, altijd verstaan eene agglomeratie van huizen. Bij de toepassing der wet is niet gebleken, dat hier van art. 46 sprake was. Men zie het gebeurde te Delfshaven. Dáár was sprake van verlengden aanbouw. Er stonden enkele woningen om de begraafplaats heen; er bestond toch geene aanleiding tot sluiting. Hier doet zich een veel gunstiger toestand voor. Het betreft hier een hoogere grond en daarenboven een hooge zandgrond. Toen de man, die er in 1866 en 1867 bouwde, dat deed, wist hij, dat het eene begraafplaats was. Het zijn arbeiderswoningen, die appellanten niet willen doen opruimen. Maar *zij* willen verzoeken, dat die woningen niet opgeruimd worden. Van schadelijkheid voor de gezondheid is in ieder geval het bewijs niet geleverd, — Gemagtigde

gaat voorbij de stelling, dat het vervoer van lijken schadelijk zou zijn; daargelaten wat de wet op de besmettelijke ziekten in zoodanig geval voorschrijft. Er is op de onderwerpelijke begraafplaats voor een geruimen tijd meer dan plaats. Ongeveer dertig graven kunnen er nog worden daargesteld, eer de geheele begraafplaats vol is. Wat nu dat bezwaar van schadelijkheid voor de volksgezondheid betreft, èn in de missive van Gedeputeerde Staten èn in die van het Gemeentebestuur wordt gesproken van schadelijkheid in de toekomst, telkens evenwel zonder bewijs; terwijl de wet spreekt van begraafplaatsen, die schadelijk *zijn*. Art. 46 zegt alleen, dat de verboden afstand ophoudt, als de begraafplaats schadelijk *is*. Gemagtigde beroept zich wijders op het Koninklijk besluit van 11 November 1872 betrekkelijk de begraafplaats te Grave (1), waarbij ook overwogen is, dat, terwijl de wet niet aangeeft, door welke bewijsmiddelen van de schadelijkheid blijken moet, mag worden aangenomen, dat opgedane ondervinding, bijzondere omstandigheden en hoedanigheden, aan eene begraafplaats eigen, en ook wetenschappelijke gronden, òf afzonderlijk, òf in onderling verband, tot de overtuiging van het bestaan dier schade kunnen leiden; dat echter het bestaan van het beweerde feit, dat deze begraafplaats het vermogen zou hebben verloren om lijken tot ontbinding te doen overgaan, in dit geval niet als voldoende bewezen kan worden aangenomen. — En nu mogen Burgemeester en Wethouders betoogd hebben, dat zij verpligt zijn de wet op te volgen; maar hier bestond daartoe zeker geene aanleiding. Er zijn 28 graven, die gesloten zijn en aan familiën behoorden, die afgestorven zijn. Er blijven nog 47 kelders over, en die moeten volgens Gedeputeerde Staten meermalen in het jaar geopend worden. Het komt neêr op elf à twaalf keeren in het jaar. In 1872 en 1873 waren er slechts 8 lijken per jaar. Maar in ieder geval is door geenerlei bewijs gestaafd het nadeel voor de openbare gezondheid. Hoogstens waren de sterfgevallen 1 op de 60, 1 op de 70, soms zelfs 1 op de 90, en zij waren sterker in de overige huizen dan *om* de begraafplaats. Dáár wonen juist de oudste menschen. In een dier drie huizen woont zelfs een zeer oud mensch, en er is in het laatste jaar slechts één kind gestorven. Over het algemeen laat dan ook de algemeene gezondheidstoestand in die gemeente niets te wenschen over. De begraafplaats is door het voorgeslacht gesticht; en als niet door regtstreeksche bewijzen gestaafd wordt de schadelijkheid voor de openbare gezondheid, bestaat er geen grond om de sluiting te bevelen. Hij concludeert dienvolgens, dat 's Raads voordragt aan den Koning strekke tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten.

De heer Jhr. J. van Lennep, als Kerkvoogd der Hervormde kerk te Ubbergen, zegt hoofdzakelijk, dat hij, zich met de zaak der ter-aarde-bestellingen meer bepaald onledig houdende, van zelf aanleiding heeft om zich deze quaestie bijzonder aan te trekken. Hij komt vooral ook op tegen de beweringen van den Geneeskundigen Inspecteur, die hij overdreven en geheel ongegrond acht. In de laatste dertig jaren, sedert belanghebbende Kerkvoogd is, zijn de bestaande rollagen aan de begraafplaats opgehoogd en van graszoden voorzien. Maar hij heeft daarbij in practijk gebragt, dat al meer en meer ten behoeve dergenen, die een graf verlangden, dat graf niet alleen van eene rollaag voorzien, maar dat het ook behoorlijk digtgemetseld worde met stevige metselspecie, en het graf daarenboven door eene behoorlijke zerk worde gedekt. De bewering van den Inspecteur derhalve, dat er zekere nalatigheid ten deze zou plaats hebben, is niet juist. — Wat de zeer onaangename lucht aangaat, die de begraafplaats zou verspreiden, die lucht is niet aan de begraafplaats zelve toe te schrijven, maar ligt in andere redenen, en dat geeft tevens een bewijs, dat de plaatselijke politie zeer te wenschen overlaat. De politie-verordening der plaats namelijk brengt mede, dat men na zons-

(1) Zie Deel XII, blz. 371.

ondergang geene faecalia mag vervoeren; maar nu is het meermalen gebleken, dat zekere boer in de nabijheid dat wel degelijk 's avonds doet ter bemesting van zijn moesland, en hij doet dat met veel overleg. Hij doet dat nooit bij westewind, maar als er een zeer lage wind is, die dan natuurlijk tot verspreiding van de onaangename lucht medewerkt.

IV. *het geschil over de woonplaats van Roosje Troulder of Troeder.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Roosje Troulder, op 17 Julij 1847 te Nijkerk geboren, is op 28 November 1872 geplaatst in het Nederlandsch-Israëlitisch gesticht voor krankzinnigen te Amsterdam; en er is geschil tusschen de gemeentebesturen van Amsterdam en Nijkerk over de vraag, welke dier beide gemeenten tot betaling der verplegingskosten gehouden is. Haar vader woont nog te Nijkerk; zij zelve is er geboren en opgevoed; doch Nijkerk beweert, dat, vermits zij omstreeks haar zestiende levensjaar naar Amsterdam is gegaan om als dienstbode de kost te verdienen en dáár steeds is gebleven, zij na 17 Julij 1870, datum harer meerderjarigheid, geacht moet worden te Amsterdam hare woonplaats te hebben gehad.

De volgende feiten zijn uit het gehouden onderzoek gebleken:

Op 6 September 1865, dus toen achttien jaren oud zijnde, is zij op het bevolkingsregister te Amsterdam ingeschreven, als komende met verhuisbillet uit Nijkerk. Zij heeft dáár zeven jaren lang in verschillende diensten doorgebragt, doch bleef wegens hare beperkte geestvermogens dikwijls zeer kort in eenige dienst en was somtijds buiten dienst, wanneer zij dan wel eens een nacht op de straat rondzwierf of enkele malen nachtverblijf hield bij eene tante, wed. Nerden. Toen men haar bij de algemeene volkstelling in December 1869 te Amsterdam niet vond, is haar naam ambtshalve van het register geschrapt. — Het schijnt te blijken, dat zij toen en daarna nog wel te Amsterdam was; welligt was zij tijdelijk buiten vaste dienst. Hare bekrompenheid van geest nam allengs toe. Op 8 September 1872 werd zij, onwillig, door haren vader afgehaald en naar Nijkerk medegevoerd; op 22 November 1872 werd er magtiging gevraagd en verleend tot hare plaatsing in het krankzinnigen-gesticht. Wel was dit tien à elf weken na hare terugkomst in het huis van haren vader te Nijkerk; doch Burgemeester en Wethouders van Nijkerk merken op, dat zij gedwongen, en als met geweld, uit Amsterdam naar Nijkerk was overgevoerd, en dat zij vóór en tijdens die overvoering reeds krankzinnig was, zoodat men, in plaats van haar te vervoeren, reeds dáár magtiging had moeten vragen tot hare plaatsing in het gesticht. Amsterdam ontkent, dat zij reeds op 8 September 1872 krankzinnig is geweest en wederlegt Nijkerk's beweringen.

Blijkens een rapport van den Commissaris van politie der 3de sectie te Amsterdam was Roosje Troulder in den nacht van 31 Augustus 1872 aan het bureau gebragt, als zijnde gevonden zittende op een keldertrap op de Jodenbreedstraat, doch is zij den volgenden dag weder ontslagen, toen ze opgaf weder eene dienst te willen gaan zoeken. In den nacht van 6 op 7 September 1872 was zij weder op straat ronddwalende gevonden, zonder onderkomen, en den volgenden nacht al wederom. De familie — de tante of de zuster van Roosje, dat blijkt niet — is toen door de politie aangemaand om te zorgen, dat de zwerfster werd afgehaald. De Commissaris schrijft, dat het aan zijn bureau in het minst *niet* is opgemerkt geworden, dat zij toen niet wèl bij het hoofd — veel minder, dat zij krankzinnig was.

Op den 7 September 1872 schreef Naatje Troulder, eene te Amsterdam wonende zuster van Roosje, een brief — gelijk later door haar verklaard is, *liet* ze dien door

een ander schrijven, als zelve noch lezen noch schrijven kennende, — aan haren vader te Nijkerk, waarin ze meldt, „dat dien morgen een agent van politie haar had ontboden om even aan het bureau te komen, omdat hare zuster 's nachts weder opgenomen was; dat de Commissaris haar gezegd had, dat zij spoedig naar Nijkerk moest gaan, en, toen ze gezegd had daartoe geen gelegenheid te hebben, dat ze dan aan haren vader schrijven moest, dat die ten spoedigste naar den Burgemeester moest gaan, aan dezen de zaak vertellen en vragen, of deze aan den Hoofd-Commissaris te Amsterdam wilde verzoeken, of de politie zoo vriendelijk wilde zijn om haar op te zenden naar Nijkerk naar haren vader of naar het een of ander gesticht: „dus vader, laat dezen aan den Burgemeester lezen; want de Commissaris gaf mij order om aan U te schrijven, zoo spoedig mogelijk naar den Burgemeester te gaan."

Op 8 September, dus dadelijk op ontvangst van den brief, is de vader te Amsterdam gekomen. Roosje wilde niet vrijwillig mede. De Commissaris gaf hem een agent mede ter assistentie, en zoo werd zij gedwongen in den spoorwagen gevoerd. Van nu af is zij te Nijkerk.

Op 18 November, alzoo ruim twee maanden daarna, schrijft de Burgemeester van Nijkerk aan het Bestuur van het Israëlitische krankzinnigengesticht te Amsterdam, om eene opgave der kosten van verpleging eener behoeftige lijderesse in dat gesticht. Op 19 November gaf dat Bestuur het verzochte antwoord. Op 22 November werd de magtiging tot hare plaatsing verleend. Op 28 November werd zij uit Nijkerk overgevoerd en in het gesticht geplaatst.

Burgemeester en Wethouders van Nijkerk, op dien brief van 18 November gewezen, als aanduidende, dat zij toen Nijkerk's gehoudenheid ten deze niet in twijfel trokken, helderen dit op door te beweren, dat die vraag was gedaan, „om te beoordeelen, of de vader in staat zou zijn die kosten zelf te betalen, dan wèl, als dit niet kon, of de gemeente Amsterdam ze dan zou moeten dragen."

Ten aanzien van het verschil tusschen de opgave van den Commissaris van politie, dat Roosje *niet* bleek krankzinnig te zijn, toen ze op 7 September aan het bureau was gebragt, en den inhoud van Naatje's brief aan haren vader, op last van dien Commissaris geschreven, geeft de Commissaris van politie op in een brief van 1 Mei 1873: „Wat betreft enkele zinsneden, in dien brief van Naatje Troulder voorkomende, daarvan herinner ik mij niets en weet zeker ook met haar zelfs niet gesproken te hebben. Naatje Troulder heeft mij heden verklaard, dat zij niet lezen of schrijven kan en bijgaanden brief door eene vriendin of een vriend heeft doen schrijven, en zich ook van den inhoud niets meer weet te herinneren."

Tot nader onderzoek der juiste omstandigheden dezer zaak, zijn door den Regter in het 1ste kanton te Amsterdam onder eede gehoord de zuster Naatje Troulder en de tante weduwe Nerden.

De eerstgenoemde heeft in hoofdzaak verklaard: dat Roosje gedurende zeven of acht jaren te Amsterdam altijd in verschillende gezinnen heeft gediend; dat zij dikwijls ook buiten dienst was en dan rondzwierf, door de politie dan werd aangehouden, of ook wel werd opgenomen door hare tante Nerden; dat zij getuige niet weet, of en wáár zij diende op 17 Julij 1870, tijdstip harer meerderjarigheid; dat ze zeker weet, dat in September 1872 Roosje *in geenen* deele verlangende was om naar haren vader terug te keeren; en dat, toen deze kwam om haar af te halen, zij bepaald onwillig was om mede te gaan, zoodat haar vader de hulp der politie moest inroepen om haar naar het station te brengen; dat zij getuige dit toeschreef aan den krankzinnigen toestand harer zuster, omdat haar vader zeer liefderijk jegens haar gezind was; dat zij den bewusten brief aan haren vader door eene bekende heeft doen schrijven, op advies van den Commissaris van politie, wien zij was gaan vragen, hoe er met hare ongelukkige zuster, die voor spot rondzwierf, moest gehandeld worden.

De tweede getuige, vrouwtje Tulp, weduwe van Philip Nerden, verklaarde, dat

hare nicht Roosje zeven à acht jaren te Amsterdam als dienstbode gewoond heeft; dat ze niet weet, òf en wáár ze in dienst was op 17 Julij 1870; dat ze somtijds geen dag in dezelfde dienst bleef en wel eens 's nachts bij haar kwam aankloppen om logies, wat haar dan werd toegestaan; dat ze echter bij haar getuige nooit bepaald heeft ingewoond; dat het zeer mogelijk is, dat ze wel eens door de politie als zwerfster is aangehouden; dat ze duidelijk deed blijken, niet naar Nijkerk te willen terugkeeren en bepaald onwillig was haren vader te volgen, toen die haar (op 8 September 1872) kwam afhalen, zoodat hij de hulp der politie heeft moeten inroepen om haar naar den spoortrein te voeren.

Ofschoon zij dus tot 8 September 1873 te Amsterdam was, dan eens in, dan weder buiten dienstbetrekkingen, is zij op 1 December 1869 *ambtshalve* van het bevolkingsregister afgevoerd, omdat men haar destijds er niet vond.

Op verlangen van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken zijn de beide genoemde getuigen nog nader door den Kantonregter onder eede gehoord „omtrent de vraag, of Roosje Troulder, naar hare meening, kort vóór en tijdens haar vertrek op 8 September 1872 kon worden geacht met bewustheid van zaken te hebben gehandeld; en of de tweede getuige hare kleederen steeds in bewaring heeft gehad. Daarop is door Naatje Troulder verklaard: dat hare zuster, op zestienjarigen leeftijd naar Amsterdam gekomen om dienstbode te worden, dáár in zeer vele diensten is geweest; dat zij in Augustus 1872 haren vader te Nijkerk bezocht heeft, doch spoedig is teruggekomen om in Amsterdam eene nieuwe dienst te zoeken, en geacht mag worden toen met volle bewustheid te hebben gehandeld; dat zij sedert hare vroegste jeugd zeer onnoozel was en steeds zwak van geestvermogens is gebleven. De tante verklaarde: dat, toen Roosje op zestienjarigen leeftijd te Amsterdam kwam om te dienen, zij haar dadelijk voorkwam te zijn van zwakke geestvermogens; dat zij denkelijk dáárom in zoovele verschillende diensten is geweest; dat zij in Augustus 1872 haren vader te Nijkerk is gaan bezoeken, doch in diezelfde maand te Amsterdam is teruggekeerd, om eene nieuwe dienst te zoeken; dat ze daarin wel met vrijen wil handelde, maar nooit regt bewustheid harer daden had; dat ze na die terugkomst nergens is teregtgekomen, maar veelal heeft gezworven; dat zij getuige meermalen aan den vader Troulder geschreven heeft, dat hij haar t'huis moest halen uit vrees voor ongelukken, en dat zij de kleêren van Roosje in bewaring had van het tijdstip harer eerste komst te Amsterdam, en die later aan haren vader, toen zij dáár was, heeft teruggezonden.

De vader, Heyman Isaac Troulder, door den Kantonregter te Nijkerk onder eede gehoord omtrent de omstandigheden, waaronder de wegvoering zijner dochter uit Amsterdam op 8 September heeft plaats gehad, heeft hoofdzakelijk verklaard: dat zijne dochter te Amsterdam voor wild langs de straat liep en hij haar heeft teruggehaald om haar bij zich te houden, totdat zij hersteld zou zijn, om haar dan weder te laten dienen; dat zij tijdens dat vertrek niet bij haar verstand was en niet kon gezegd worden met vrijen wil en kennis van zaken te handelen; dat zij niet goedschiks wilde medegaan, zoodat hij de hulp der politie moest inroepen; dat zij te Nijkerk zonder verstand en bewustzijn is gebleven, hij meent, langer dan drie maanden, en bij hem inwoonde zonder geneeskundige hulp, totdat hij eene geneeskundige verklaring noodig had, om haar te doen plaatsen in een gesticht voor krankzinnigen; dat zij, tijdens dat verblijf bij hem en vóór de afgifte van het vereischte geneeskundig declatoir, meermalen 's nachts opstond, en danste en sprong, eens naar hare zuster wierp met den knop van een kagchel en dat zij ook wel vloekte en tierde.

Uit de gebleken feiten worden door Burgemeester en Wethouders van Nijkerk argumenten geput, ten betooge, dat Amsterdam de kosten harer verpleging moet betalen, en insgelijks door Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, ten betooge,

dat Nijkerk daartoe verpligt is. Gedeputeerde Staten van Noordholland deelen in de zienswijze van Amsterdam; Gedeputeerde Staten van Gelderland daarentegen in die van Nijkerk.

Dit geschil is, op 's Konings magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 28 Januarij jl., bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt en zal door de voordragt van een ontwerp-besluit ter beslissing moeten worden gebragt.

V. *het beroep van den Raad der gemeente Stad Ommen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben bij hun besluit van 24 December 1873 hunne goedkeuring onthouden aan de begrooting der gemeente Stad Ommen voor 1874, op grond: dat daarop slechts *f* 275 voor jaarwedde van den Veldwachter is uitgetrokken; dat de Raad, daartoe uitgenoodigd, bezwaar heeft gemaakt dezen post te verhoogen, en geene andere bronnen heeft aangewezen, waaruit de Veldwachter van gemeentewege eene voldoende bezoldiging zou genieten; dat de op de begrooting gebragte bezoldiging te gering moet worden geacht, daar de Veldwachter, zal hij zijn pligt getrouw waarnemen, op eene billijke belooning aanspraak heeft, die, naar het gevoelen van Gedeputeerde Staten, met het oog op zijn werkkring en zijne behoeften, op minstens *f* 300 en het genot van vrije bovenkleeding behoort te worden bepaald.

De Gemeenteraad heeft bij een adres, dat den 16 Januarij 1874 bij 's Konings Kabinet was ingekomen, tegen dat besluit bij Zijne Majesteit voorziening gevraagd. Hij voert aan: dat de jaarwedde van den Veldwachter over 1873 *f* 250 bedroeg, terwijl hij bovendien vrije bovenkleeding genoot; dat, ten gevolge eener uitnoodiging van Gedeputeerde Staten om tot verhooging der jaarwedde over te gaan, de Raad haar voor 1874 op *f* 275 heeft gesteld; dat, toen Gedeputeerde Staten daarop hadden te kennen gegeven, dat de jaarwedde naar hun oordeel minstens *f* 300 behoorde te bedragen, de Raad heeft geantwoord, dat de Veldwachter, behalve zijne jaarwedde van *f* 275 en vrije bovenkleeding, als omroeper als anderzins minstens wel *f* 25 genoot, zoodat zijne inkomsten minstens wel *f* 300 bedroegen; dat men dus thans de jaarwedde niet meer kon verhoogen.

Omtrent het daarop gevolgd besluit van Gedeputeerde Staten tot niet-goedkeuring der begrooting merkt de Raad op, dat, aangenomen al eens het regt van Gedeputeerde Staten, bij gebleken onwil van den Raad om de jaarwedde van den Veldwachter tot een voldoend cijfer uit te trekken, dan nog onder de bestaande omstandigheden Gedeputeerde Staten hunne bevoegdheid zijn te buiten gegaan; dat toch de Raad zijn goeden wil getoond heeft door de verhooging met *f* 25, en dat eene jaarwedde van *f* 275 met vrije bovenkleeding en minstens *f* 25 aan andere emolumenten voor alsnog voldoende is voor den tegenwoordigen Veldwachter, die gehuwd, doch nog kinderloos is en nog maar sedert zeer korten tijd in functie is.

De Raad wijst er verder op, dat bij art. 136 der gemeentewet de regeling der bezoldiging van alle plaatselijke ambtenaren en bedienden aan den Raad behoort, voor zoover zij niet aan Gedeputeerde Staten is opgedragen, hetgeen ten aanzien van den Veldwachter niet het geval is.

Gedeputeerde Staten hebben bij hun berigt van 29 Januarij 1874, met overlegging

van hun bestreden besluit en van de begrooting der gemeente voor 1874, verwezen naar hunne berigten omtrent het beroep van den Raad van Gramsbergen en dat van den Raad van Heino. Alleen merken zij nog op, dat de opgaaf van den Gemeenteraad, als zouden de inkomsten van den Veldwachter, met inbegrip van hetgeen hij uit anderen hoofde verdient, de som van *f* 300 wel bereiken, aan alle waardering ontsnapt, terwijl hun uit eene overgelegde lijst van gemeente-ambtenaren gebleken is, dat de Veldwachter geene andere gemeentebediening bekleedt, waaraan eenige bezoldiging verbonden is; dat bovendien, voor zoover die andere verdiensten uit fooijen en giften van bijzondere personen mogten bestaan, zij daarin niet alleen een bedenkelijk stelsel afkeuren, maar daaraan ook het noodzakelijk vereischte van vastheid ten eenemale ontzeggen.

Dit geschil is krachtens 's Konings magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij schrijven van 14 Februarij 1874, n°. 151, 2de Afdeeling, aanhangig gemaakt bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Achtste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 25 *Maart* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. De Voorzitter doet voorlezing van een Koninklijk besluit van den 6 dezer, n°. 20, houdende beschikking op *het beroep van J. H. Aldenhuysen, te Oosterhout, gemeente Valburg, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de toepassing van art.* 20 *der wet, houdende regeling van het lager onderwijs, op de school te Oosterhout is ingetrokken* (zie het verslag over deze zaak op blz. 65—73).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van J. H. Aldenhuysen, waarbij beroep wordt ingesteld van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 30 Julij 1873, n°. 19, door welk besluit adressant zegt bezwaard te zijn, omdat hij er door ontzet wordt uit zijne betrekking van Onderwijzer, geplaatst aan het hoofd der openbare school te Oosterhout (gemeente Valburg), zonder op eenige wettige wijze ontslag te hebben gekregen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 4 Maart 1874, n°. 6;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 11 Maart 1874, n°. 236, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland bij het besluit van 30 Julij 1873, n°. 19, met ingang van 1 Januarij 1874, hebben ingetrokken de vroeger toegestane toepassing van art. 20 der wet op het lager onderwijs op de school te Oosterhout;

dat hieruit volgde, dat de adressant, die slechts den rang van Hulp-Onderwijzer bekleedde, met 1 Januarij 1874 niet aan het hoofd dier school kon blijven; dat dus de kennisgeving, hem door Burgemeester en Wethouders van Valburg gedaan, dat hij zich met 1 Januarij 1874 van zijne betrekking ontslagen moest achten, als zijnde een noodzakelijk gevolg van het besluit van Gedeputeerde Staten, niet onregtmatig kan geweest zijn, tenzij moest worden aangenomen, dat dat besluit zelf ten onregte genomen was;

dat dit laatste echter geen punt van onderzoek kan uitmaken, daar tegen dit besluit als maatregel, strekkende tot bepaling van het karakter der school, door geen tot appelleren bevoegd persoon beroep is ingesteld;

dat toch het adres van den Onderwijzer als beroep tegen deze strekking van het besluit niet in aanmerking kan komen, daar hij geen partij is bij eene regeling, welke uitsluitend naar de eischen van het onderwijs, in verband met de plaatselijke omstandigheden, geschiedt;

Gelet op artt. 13 en 20 der wet op het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bekrachtiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 30 Julij 1873, n°. 19, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 16 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van den Raad der gemeente Ginneken van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van* 19 *December* 1873 *tot vermeerdering van het getal openbare lagere scholen in die gemeente.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! In de gemeente Ginneken en Bavel werd, ter voldoening aan het bepaalde in de artt. 16 en 17 der wet op het lager onderwijs, in 1860 bepaald, dat er zouden zijn vier openbare scholen, waarin gedoceerd zouden worden de vakken litt. *a—i* van art. 1 dier wet, ééne in het dorp Ginneken, éénе in het kerkdorp Bavel, éénе in het gehucht Heusdenhout en éénе in het gehucht Galder; dat op de twee laatste schooltjes art. 20 der gezegde wet zou worden toegepast; en dat, bij het ontstaan eener vacature van Onderwijzer aldaar, nader omtrent de plaats van vestiging zou worden beschikt.

In Februarij 1873 drongen de Pastoor en 67 andere ingezetenen van het gehucht

Ulvenhout bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant er op aan, dat er in dat gehucht, dat 900 zielen telt, meer dan de gehuchten Heusdenhout en Galder te zamen, eene openbare school voor gewoon lager onderwijs gevestigd mogt worden; welk verzoek, reeds in 1871 en 1872 tot den Gemeenteraad gerigt, dáár telkens was afgewezen.

De Schoolopziener in het 10de district, daarop gehoord, adviseerde er gunstig op. Mogt evenwel de oprigting eener school aldaar, als vijfde gemeenteschool, voor de finantiën te bezwarend zijn, dan gaf hij in overweging om, nu juist de Onderwijzer der school te Galder elders was beroepen, de school te Galder op te heffen en er eene te vestigen te Ulvenhout.

Gedeputeerde Staten zonden beide die stukken aan den Gemeenteraad van Ginneken en Bavel om consideratie en advies; en de Raad besloot reeds terstond, op 1 Mei 1873, om met 1 Januarij 1874 de beide schooltjes van Heusdenhout en Galder, waarop art. 20 der wet was toegepast, op te heffen, en, werd dit door Gedeputeerde Staten goedgekeurd, alsdan te Ulvenhout eene nieuwe gewone lagere school te bouwen.

Dat besluit werd aan Gedeputeerde Staten toegezonden met eene memorie van toelichting, waarin de Raad te kennen geeft: dat men reeds vroeger op de wenschelijkheid eener school te Ulvenhout bedacht was geweest; dat de Onderwijzer van Galder op 1 Mei naar elders is beroepen; dat de toepassing van art. 20 der wet, door Gedeputeerde Staten in 1869 goedgekeurd ten aanzien van den dáár docerenden Hulp-Onderwijzer, op 1 Januarij 1874 zal eindigen, zoodat nu het tijdstip gunstig is voor de beoogde verandering; dat het schoollokaal te Heusdenhout is eene oude godsdienst-kapel, voor school niet zeer geschikt, en dat het gehucht slechts 300 inwoners heeft; dat het schooltje grootendeels wordt bezocht door meisjes, die het onderwijs in de godsdienstleer en in handwerken ontvangen van nonnen te Ginneken, zoodat ze, daarheen toch moetende gaan, er ook gemakkelijk op de lagere school kunnen gaan; dat het wenschelijk is, dat er eene school zij digt bij de parochiekerk te Ulvenhout; en dat de kinderen, die nu uit de cathechisatie te Ulvenhout loopen moeten naar Galder, ongeregeld en vaak te laat ter school komen. Volgens 's Raads besluit zullen er dan voortaan drie behoorlijke gemeentescholen zijn, met nog twee bijzondere scholen van geestelijke zusters. Ginneken, met 3887 zielen, zal dan bezitten drie openbare scholen, terwijl er in Dongen, met 3948 zielen, slechts twee, in Zundert, met 4655 zielen, twee, in Etten, met 5578 zielen, twee; in Prinsenhage, met 5911 zielen, twee; en in Roosendaal, met 7878 zielen, ook slechts twee zijn. Het besluit is niet te beschouwen als bezuinigings-maatregel.

Het Raadslid A. Schoenmakers en 41 andere ingezetenen van Heusdenhout kwamen bij adres aan Gedeputeerde Staten tegen dat raadsbesluit op, en wezen er op, dat Ulvenhout, met een steenweg, slechts twintig minuten van Ginneken verwijderd ligt, terwijl Heusdenhout, er mede verbonden door een slechten zandweg, er vijf-en-veertig minuten van af ligt; dat Heusdenhout dus meer behoefte heeft aan eene eigen school dan Ulvenhout; dat de school te Heusdenhout reeds eene eeuw bestaat en tusschen de 40 à 50 kinderen telt; dat eerst vier jaren geleden besloten is tot het behoud der school, en toen de woning des Onderwijzers zeer is verbeterd. Zij drongen er dus op aan, dat Gedeputeerde Staten het besluit van den Raad van 1 Mei niet zouden goedkeuren, voor zooveel althans betreft de opheffing der school te Heusdenhout. In een nader adres van 28 Mei 1873 verklaren Schoenmakers en twee anderen, dat wel de afstand tusschen Ginneken en Ulvenhout iets langer is, dan eerst was opgegeven; doch dat, hoezeer zij aan Ulvenhout eene school gunnen, hun doel slechts is te waken, dat dit niet geschiede ten koste en met opheffing der school te Heusdenhout. Die adressen uit Heusdenhout werden nog goedgekeurd door een brief, op 17 Junij 1873 tot Gedeputeerde Staten gerigt door den Pastoor van

Dijk, die daarin berekent, dat de school in dat gehucht aan de gemeentekas jaarlijks slechts *f* 550 kost.

Ook in het gehucht Galder stelde men prijs op het behoud der dáár thans gevestigde school. In een van 63 handteekeningen voorzien adres aan Gedeputeerde Staten vragen de belanghebbenden, wonende te Galder en Strijbeek (een bijbehoorend gehucht), dringend om het behoud hunner school, vermits er onder hunne gehuchten 139 kinderen onder de vijftien jaren zijn, die, werd de school naar Ulvenhout verplaatst, gemiddeld een uur gaans er van verwijderd zouden zijn, en er te Ulvenhout nu toch reeds eene bijzondere school voor meisjes is.

Alle die stukken werden door Gedeputeerde Staten, ten fine van berigt, gesteld in handen van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 6de district, van Opstall, die zijnerzijds weder den Ingenieur Bleckman raadpleegde.

De laatstgenoemde geeft in een uitvoerig berigt de volgende inlichtingen: de schoollokalen te Heusdenhout en Galder zijn oude kapellen, en voor het tegenwoordig doel ongeschikt. Genoeg zij het hier te vermelden, dat de hoogte der school te Heusdenhout, van vloer tot zolder, bedraagt 3.42 meters, te Galder 3.17 meters. Hij legt eene situatiekaart over, aantoonende de ligging en den onderlingen afstand der vier bestaande scholen in de gemeente Ginneken. De toestand der verbindingswegen is vrij voldoende.

De Hoofd-Ingenieur verklaart, in zijn berigt van 22 Julij 1873, dat de Gemeenteraad van Ginneken blijk geeft van zorg voor de eischen van het lager onderwijs, vooreerst door het hebben van zeer goede scholen te Ginneken en te Bavel, en nu weder door afkeuring en afschaffing van het allezins onvoldoend lokaal te Galder. Het is een goed motief van den Raad, dat het van belang is kerk en school in onderlinge nabijheid te willen hebben. Ook de school te Heusdenhout voldoet niet aan de eischen des tijds. Hij keurt het raadsbesluit geheel goed, en adviseert tot bekrachtiging daarvan.

Op 4 Augustus 1873 rapporteerde de Inspecteur van het Lager Onderwijs in Noordbrabant. Uit diens berigt volgt de opgave der volgende hoofdpunten: 't is goed, dat kerk en school zooveel mogelijk bij elkander liggen; de oprigting eener nieuwe school te Ulvenhout is wenschelijk. Liefst zou hij daarbij de bijscholen van Heusdenhout en Galder behouden zien. Hij erkent echter, dat daartegen wigtige geldelijke bezwaren bestaan. In dat geval wil hij, in allen gevalle, met behoud der school te Heusdenhout, enkel opheffing van die te Galder, en de nieuwe te Ulvenhout zóó te plaatsen, dat zij ook toegankelijk is voor de schooljeugd uit Galder.

In September gaven Gedeputeerde Staten aan het Gemeentebestuur van Ginneken te kennen, dat zij de vermindering van het getal openbare lagere scholen van vier op drie niet konden goedkeuren.

Dit gaf den Raad aanleiding om, met wijziging van zijn besluit van 1 Mei, alsnu, bij besluit van 20 October 1873, het getal scholen te blijven stellen op vier, en als vestigingsplaatsen aan te wijzen Ginneken, Bavel, Ulvenhout en Galder, met bevoegdheid tot verdere toepassing van art. 20 der onderwijswet op die laatstgemelde school; op dit laatste gedeelte des besluits zou men de goedkeuring van Gedeputeerde Staten vragen. In eene bijgevoegde memorie van toelichting doet de Raad uitkomen, dat de bevolking van Ulvenhout (buiten de gehuchten Galder en Strijbeek) nagenoeg 1000 zielen telt, waaronder 118 kinderen van beiderlei geslacht tusschen 6—13 jaren, en 143 onder de 6 jaren, de bevolking van Heusdenhout slechts 300, waaronder 43 kinderen tusschen de 6—13 jaren, en 45 beneden de 6 jaren; dat men er op bedacht is geweest de scholen te plaatsen in de nabijheid van parochiekerken. Men gelooft, dat het getal van 29 jongens en 16 meisjes, laatstelijk de school te Galder bezocht hebbende, zeer nog zal verminderen door de nieuwe

school te Ulvenhout, zoodat daardoor dan gewettigd zal zijn de verdere toepassing van gezegd art. 20 op die school.

Reeds den volgenden dag werd er door het Raadslid A. Schoenmakers en 55 bewoners van het gehucht Heusdenhout een adres aan Gedeputeerde Staten gerigt, waarin een krachtig protest wordt gedaan tegen de voorgenomen opheffing der dáár gevestigde school; terwijl er bij een nader request op wordt gewezen, dat, wat de Raad noemt eene verplaatsing der Heusdenhoutsche school naar Ulvenhout, niets anders is dan eene werkelijke opheffing der eerstgemelde school, waarmede de jeugd van dat gehucht van alle onderwijs zal worden verstoken.

De Schoolopziener, door Gedeputeerde Staten op het raadsbesluit gehoord, geeft bij brief van 31 October 1873 te kennen, dat hij er geen bezwaar tegen heeft, dat de opheffing der Heusdenhoutsche school weinig ongerief zal baren, daar de kinderen van dáár zonder bezwaar de scholen te Ginneken en Bavel kunnen bezoeken; die meer noordelijk wonen, zullen te Teteringen of Dorst (gemeente Oosterhout) ter schole kunnen gaan; ook tegen de toepassing van art. 20 der wet op de school te Galder heeft hij geene bedenking.

De Provinciale Inspecteur van het Lager Onderwijs daarentegen brengt in zijn berigt van 12 November 1873 aan Gedeputeerde Staten in herinnering, dat de Gemeenteraad van Ginneken vier jaren geleden met algemeene stemmen besloten had om de school te Heusdenhout in stand te houden. Hij blijft volharden bij zijne reeds vroeger geuite meening, dat het verkieslijk is om, als de gewenschte oprigting eener school te Ulvenhout met de opheffing eener thans bestaande school gepaard moet gaan, de school van Heusdenhout te behouden en die van Galder op te heffen, en dan de plaats der te Ulvenhout te bouwen school zóó te kiezen, dat de kinderen uit Galder er mede gebruik van kunnen maken.

Nog bij eenen brief van 11 November komt Pastoor van Dijk bij Gedeputeerde Staten op voor het behoud der Heusdenhoutsche school, en bestrijdt hij het argument, geput uit den afstand dier school van de parochiekerk te Ginneken, door de verzekering, dat de cathechisatie in den regel slechts ééns per week de kinderen een half uur te laat op school doet komen. Hij wijst er nogmaals op, dat die school slechts ƒ 550 per jaar kost, en dat ruim 40 kinderen er geplaatst zijn. Ook in een naderen brief van Schoenmakers en twee anderen worden Gedeputeerde Staten er op aandachtig gemaakt, dat het onzeker is, of men de kinderen uit Heusdenhout in de school te Teteringen zou toelaten, omdat ten vorigen jare ook door den Raad van Ginneken geweigerd is de toelating van kinderen uit Teteringen op de school te Heusdenhout; dat het schoollokaal te Dorst te klein is, om hen mede te bevatten; dat eindelijk de afstand tusschen Ginneken en die twee plaatsen der gemeente Oosterhout veel te groot is, om uit de cathechisatie in de kerk te Ginneken te voet naar die schooltjes te kunnen gaan.

Gedeputeerde Staten hebben daarop, bij hun besluit van 12 December 1873, goedgekeurd, tot wederopzeggens toe, de toepassing van art. 20 der wet op het lager onderwijs op de school te Galder, en, bij toezending van dat besluit, aan den Raad berigt, dat het onderzoek omtrent het al of niet voldoende van het nu bepaald getal scholen nog niet was afgeloopen; dat het onderwijs inmiddels niet mogt stilstaan; dat zij dus den Raad in overweging gaven om ook nog goedkeuring te vragen tot toepassing van art. 20 op de Heusdenhoutsche school.

Eene week daarna, op 19 December 1873, namen Gedeputeerde Staten het besluit, waarop het hier aankomt en waartegen het appel op den Koning gerigt is. Bij dat besluit wordt overwogen, dat het raadsbesluit van Ginneken c. a. van 20 October 1873 wel hetzelfde getal openbare scholen als vroeger behoudt, en zelfs in de behoefte van het gehucht Ulvenhout beter, dan tot dusverre, voorziet; doch te gelijker

tijd eene school te Heusdenhout, reeds sedert eene eeuw aldaar gevestigd, opheft; dat op die school thans gemiddeld aan 44 leerlingen onderwijs is gegeven, een getal, dat niet zal verminderen door de op te rigten school te Ulvenhout, daar dit ligt aan de tegenovergestelde zijde van de kom der Ginnekensche gemeente; dat ook niet is gebleken, dat op andere wijze aan de behoefte aan onderwijs voor de Heusdenhoutsche kinderen kan worden voldaan; en op die gronden wordt verklaard, dat door het bij raadsbesluit van 20 October bepaald getal scholen niet wordt voorzien in de behoefte, meer bepaald van het gehucht Heusdenhout; en derhalve bevolen, dat, ter voorziening in die behoefte, het door den Raad bepaald getal scholen met éene, namelijk voor dat gehucht, zal worden vermeerderd.

Hiertegen is nu gerigt des Gemeenteraads beroep op den Koning, ingesteld bij adres van 31 December ll., waarin wordt aangevoerd: dat Gedeputeerde Staten onbevoegd zijn te bepalen, dat er eene school gevestigd zal zijn te Heusdenhout, daar de aanwijzing der plaatsing eener school behoort tot de uitsluitende bevoegdheid van het Gemeentebestuur; dat vier openbare scholen in eene gemeente als Ginneken, waar ook nog twee bijzondere scholen zijn, overgenoeg zijn, en schier nergens, in verhouding tot de bevolking, zoo vele scholen zijn; dat het voortdurend in stand houden van het hulpschooltje te Heusdenhout niet wenschelijk is uit een paedagogisch oogpunt; en de kinderen, die van hun negende tot elfde jaar toch naar Ginneken moeten loopen voor het godsdienst-onderwijs, dáár even goed op de lagere school kunnen gaan. De Raad verzoekt dus, dat Zijne Majesteit het besluit van Gedeputeerde Staten van 19 December ll. zal vernietigen; en subsidiair, als ook de Koning het getal van vier scholen voor deze gemeente onvoldoende mogt oordeelen, dat dan in allen gevalle de aanwijzing van Heusdenhout, als standplaats der vijfde school, uit het besluit van Gedeputeerde Staten moge vervallen.

Gedeputeerde Staten, door den Minister van Binnenlandsche Zaken op dat adres van den Gemeenteraad gehoord, geven, na korte vermelding van den loop der zaak sedert 1 Mei ll., te kennen, dat zij, toen de Gemeenteraad niet voldeed aan hunne uitnoodiging van 12 December ll. om op nieuw goedkeuring te vragen op de toepassing van art. 20 der wet op het lager onderwijs op de school te Heusdenhout, zich gedrongen gevoelden om maatregelen te nemen ter instandhouding dier school, reeds sedert de vorige eeuw bestaande, en onmisbaar voor de bewoners van dat gehucht. Zij bevelen niet, gelijk de Raad nu beweert, de plaatsing der vijfde school te Heusdenhout, doch enkel dat behoorlijk worde voorzien in het onderwijs der kinderen van dat vrij bevolkte gehucht. Zij vestigen de aandacht op de kaart van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat. In 1873 waren er alleen uit den vijfhoek van dat gehucht 44 kinderen ter schole. De te Ulvenhout te bouwen school ligt aan de andere zijde van het dorp Ginneken, en kan hun dus niet baten. Men mag het gehucht redelijkerwijze niet eene school ontnemen, waarop het door langdurig bezit aanspraak heeft gekregen. De school van Ginneken zou alleen voor de kinderen van Heusdenhout kunnen dienen, doch die is ruim 3¼ kilometers verwijderd. De staat der zandwegen zou, bij wintertijd, voor velen het bezoek der school te Ginneken ondoenlijk maken. Bij dat alles komt, dat de kosten dier kleine school onbeduidend zijn, daargelaten nog, dat art. 36 der onderwijswet dien geringen druk nog zou kunnen verligten.

Op 17 Januarij 1874 zonden Gedeputeerde Staten nog aan den Minister toe een aan den Koning gerigt adres van A. Schoenmakers en 63 andere inwoners van Heusdenhout, daarbij aandringende op de handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten.

Die belanghebbenden hebben voorts volmagt gegeven op den Advokaat Mr. E. L. van Emden tot toelichting hunner belangen bij deze Afdeeling van den Raad van State.

De Gemeenteraad van Ginneken diende eene memorie in met zeven bijlagen. Daarin wordt gewezen: 1°. op het belang om, ter voorkoming van schoolverzuim, de kinderen van Heusdenhout ter school te laten gaan te Ginneken, waar zij ook ter cathechisatie moeten komen; 2°. dat van de 44 er nu schoolgaande kinderen 5 moeten worden afgetrokken, die niet tot het gehucht Heusdenhout behooren, en 7, die nog beneden den leeftijd van zes jaren zijn; dus 12, rest alzoo 32; 3°. dat op zes dagen, in November en December ll. door den Veldwachter, daartoe door den Burgemeester gelast, een minder getal op school is gevonden; 4°. dat die digt bij Teteringen wonen, stellig wel op de school aldaar zullen worden toegelaten, omdat er 13 uit die buurt nu wel school gaan te Ginneken, namelijk uit het gehucht Zandberg, behoorende onder Teteringen. Uit bijlage 5 moet blijken, dat uit andere gehuchten de kinderen ook wel 3½ of nog meer kilometers afstand hebben af te leggen tot de naastbij gelegen school. De Raad wijst op zijne betoonde belangstelling in goed lager onderwijs en op het door Gedeputeerde Staten meten met twee maten, daar in Zundert, met ruim 4000 zielen, slechts twee openbare scholen zijn, te Ginneken, met 3952 zielen, vier met nog twee bijzondere scholen; dat juist te Ginneken, relatief tot andere gemeenten in dat deel van Noordbrabant, de meeste scholen zijn (zie bijlage 6); en dat de gemeente aan het onderwijs veel geld ten koste legt, blijkt uit bijlage 7.

Op 's Konings magtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 29 Januarij ll., deze zaak bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt.

De heer Mr. E. L. VAN EMDEN, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van eenigen der adressanten uit Heusdenhout optredende, houdt de navolgende rede:

Hoog Edel Gestrenge Heeren! Sedert meer dan eene eeuw bestond te Heusdenhout, behoorende tot de gemeente Ginneken, eene openbare school, waarop art. 20 der onderwijswet was toegepast. Dat die school nuttig werkte en de ingezetenen er hoogen prijs op stelden, blijkt uit menig stuk, aan deze Afdeeling overgelegd.

Desniettemin rees in 1869 het denkbeeld om die school op te heffen; het werd toen echter door den Raad van Ginneken *met algemeene stemmen* verworpen. Destijds bestonden dus al die bezwaren niet, die men nu zoo hoog doet klinken.

De ingezetenen van Heusdenhout meenden nu gerust te kunnen zijn; en de administratie der kapel, eigenares van schoollokaal en onderwijzerswoning, legde daaraan in 1870 ruim *f* 600 ten koste.

Men had echter buiten den waard — hier: den Gemeenteraad van Ginneken — gerekend, want in 1873 kwam dat ongelukkige denkbeeld weêr op, en nu met succes, want, niettegenstaande de opmerkingen en den aandrang van Gedeputeerde Staten, besloot de Raad op 20 October 1873 tot opheffing der school. Daarbij werd tevens gelast de oprigting van eene nieuwe school te Ulvenhout, een ander gehucht der gemeente.

Gedeputeerde Staten hebben echter in die opheffing niet berust, maar bij besluit van 19 December ll. de vermeerdering van het getal scholen te Ginneken met éène bevolen, ter voorziening in de behoeften van Heusdenhout.

Van dat besluit is de Raad bij Zijne Majesteit in hooger beroep gekomen.

De opheffing der school is doorgedreven tegen den wensch der bevolking van Heusdenhout, waaruit een adres door bijna al de hoofden van huisgezinnen aan Zijne Majesteit is opgezonden, — tegen het advies van den Inspecteur van het Lager Onderwijs in Noordbrabant, — tegen het verlangen van Gedeputeerde Staten, die in hunne missive aan den Minister dd. 9 Januarij ll. die school *onmisbaar* noemen.

De Raad moet dus wel bijzonder gewigtige redenen voor zijn besluit hebben gehad. Zien wij, wat daarvan is.

In zijn adres aan den Koning, en in eene nadere memorie, voert de Raad in hoofdzaak de navolgende gronden aan:

1°. Het aantal leerlingen. Dit was, zegt hij, in 1873, gemiddeld niet meer dan 32.

Volgens Gedeputeerde Staten echter bedroeg dit cijfer ruim 44, en dit is ook geheel overeenkomstig de statistieke tabellen, door den Onderwijzer der school opgemaakt, die ik de eer heb over te leggen, te gelijk met eene missive, aan mij gerigt door den Eerwaarden heer van Dijk, Pastoor te Ginneken, wiens onvermoeide ijver voor het behoud der Heusdenhoutsche school allen lof verdient. In dat schrijven zal de Afdeeling menige opmerkelijke bijzonderheid vinden, o. a. deze, dat de Veldwachter, tot zesmaal toe, door den Burgemeester naar de school afgevaardigd, om het getal leerlingen op te nemen, gekomen is — toevallig of met opzet? — tijdens het heerschen eener kinderziekte en bij drukken veldarbeid. Daargelaten dus nog, dat die politiemaatregel van den Burgemeester niet getuigt van achting voor het onderwijs, kan het door den Veldwachter opgegeven middencijfer van 20½ voor die zes dagen niet tot maatstaf dienen. De Raad zelf neemt dan ook 32 aan. Gesteld nu, dat dit cijfer overeenkomstig de waarheid is, welnu, juist voor schooltjes van 30 à 40 leerlingen is art. 20, blijkens hetgeen daarover in de Tweede Kamer gezegd is, geschreven.

2°. De cathechisatiën. Ziedaar een grond, waarmede de Raad al zeer sterk geschermd heeft. De kinderen van Heusdenhout ontvangen godsdienst-onderwijs in het dorp Ginneken, op drie kwartier uur afstands gelegen, en daardoor verzuimen zij zoo vaak de lagere school.

Die bewering wordt echter ten eenemale omvergeworpen door eene bij de stukken te vinden missive van Pastoor van Dijk, van wien de Heusdenhoutsche kinderen godsdienst-onderwijs ontvangen. Daaruit toch blijkt, dat de uren voor de cathechisatiën zóó zijn geregeld, dat ieder kind niet meer dan *één half uur* per week de school behoeft te verzuimen. Wel genieten de kinderen, die zich voor de eerste communie voorbereiden, in het geheel geen maatschappelijk onderwijs; maar dit zou niet veranderen, als zij, gelijk de Raad verlangt, te Ginneken school gingen, want ook dan zouden zij in dien tijd de school niet bezoeken.

Tot naderen aandrang zegt de Raad, dat de invloed der geestelijken eer *school-* dan *cathechisatie-*verzuim ten gevolge heeft.

Aangenomen dat dit in het algemeen zoo is, dan is de houding van Pastoor van Dijk een bewijs te meer voor de noodzakelijkheid der school te Heusdenhout; want, niettegenstaande ook zijne lessen zeker nog trouwer zouden bezocht worden, indien de kinderen *alle* onderwijs te Ginneken genoten, ijvert hij sterk voor het behoud der Heusdenhoutsche school.

3°. De kinderen, die in het noordelijk gedeelte van Heusdenhout wonen, zullen, naar de Raad beweert, wel in het digterbij gelegen Teteringen school gaan.

Dit is echter zoo niet, want de kinderen uit Teteringen, die vroeger de school te Heusdenhout bezochten, werden daarvan op last des Burgemeesters geweerd; en daarom wil men nu ook op de school te Teteringen de Heusdenhoutsche jeugd niet meer toelaten. In ieder geval heeft men geen regt op die school, en mag de Raad, bij de voldoening aan art. 16 der onderwijswet, niet speculeren op scholen in aangrenzende gemeenten.

Bovendien is de Raad hier in strijd met zijn cathechisatie-argument. Hij wil de scholen voor godsdienstig en lager onderwijs digt bij elkander hebben. Hoe is nu

daarmede te rijmen zijn wensch of veronderstelling, dat een gedeelte der Heusdenhoutsche kinderen te Teteringen school zullen gaan? Dan zullen zij immers nog verder af zijn van het dorp Ginneken, waar zij het godsdienst-onderwijs *moeten* ontvangen?

4°. De afstand. De Raad erkent, dat die ver is, maar anderen wonen nog verder. Zeer wel mogelijk; en het ware zeker wenschelijk, dat overal, in ieder gehucht of buurt, eene school was. Dit kan echter niet. Maar mag dit eene reden zijn, om eene school, die bestaat, en meer dan eene *eeuw* bestaat, op te heffen?

De afstand tusschen Heusdenhout en Ginneken is drie kwartier-uurs en loopt over een *zand*weg, bij regen en in den winter moeijelijk te begaan. De Ingenieur van den Waterstaat vond dien weg wel voldoende, maar hij zag hem in *Julij*. Intusschen erkende hij, dat de weg bij nat weêr en in het gure saizoen minder goed moet zijn, maar toch niet onbegaanbaar. Het begrip van onbegaanbaarheid is relatief; wat begaanbaar is voor den een, is het daarom nog niet voor ieder ander, en men bedenke wel, dat het hier jonge kinderen geldt.

De heer Inspecteur van het Lager Onderwijs drukt sterk op het bezwaar van den afstand. Vele ouders, zegt hij, zullen hunne kinderen den ganschen dag niet kunnen of niet willen missen, want zij zullen ten twaalf ure niet te huis kunnen komen en dan weêr naar de namiddag-school gaan. Waar zullen die jonge kinderen in die vrije uren blijven? De meeste ouders zullen dus hunne kinderen te huis houden; het schoolverzuim zal zeer groot zijn, en bij het gemis van eene andere gelegenheid om onderwijs te genieten, zullen de kinderen in het wild en in onkunde opgroeijen.

Nog een enkel woord over het rapport van den Ingenieur. Hij zegt: het schoolgebouw te Heusdenhout is niet voldoende, de onderwijzers-woning tamelijk goed, maar beiden, vooral de woning, zijn beter dan die te Galder, en dat is ook de meening van den Hoofd-Ingenieur. Maar waarom is dan, nu toch éene school moest opgeofferd worden, juist die te Galder behouden en die van Heusdenhout opgeheven? Te vreemder is dit, nadat de ingezetenen zich bereid hadden verklaard, uit eigen beurs het schoolgebouw in beteren toestand te brengen.

De beide ingenieurs bepalen zich niet enkel tot het technische, den toestand van weg en gebouwen, maar geven ook een ongevraagd, ja zelfs van hen niet verwacht advies over de quaestie zelve. Van welk gehalte dit is, kan blijken o. a. uit eene redenering van den Ingenieur, dat bij de regeling van het getal scholen, in het meeste belang van het onderwijs, de consideratiën van het reeds sedert jaren bestaan van sommige scholen, het verwijderd afliggen der te behouden school van sommige gehuchten, het onvoldoende der verbindingswegen enz. niet op den voorgrond moeten staan!! Zulke sustenuen weêrleggen zich zelve.

5o. De Raad acht de instandhouding van buurtscholen strijdig met den geest der wet, en het onderwijs op zulk eene school bij een *Hulp*-Onderwijzer niet zoo goed als op eene gewone school bij een *Hoofd*-Onderwijzer.

De eerste bewering is al zeer vreemd. Nadat de wet in de artt. 16—19 had gezorgd, dat er overal een voldoend getal scholen met de noodige onderwijzers zou zijn, en de minima der jaarwedden had bepaald, begreep zij, dat er te-gemoet-koming noodig was voor die gemeenten, die door haar uitgebreid grondgebied en hare verspreide bevolking meer scholen zouden behoeven dan anders noodig zouden zijn. Zij begreep, dat de last om in elke, zelfs ver afgelegen streek, eene school op te rigten met een Hoofd-Onderwijzer, voor de gemeente te zwaar zou zijn; en toch mogt de jeugd nergens van de gelegenheid verstoken worden om onderwijs te genieten. Leerpligt werd niet ingevoerd; en men mogt niet verwachten, dat de kinderen op verre afstanden naar school zouden worden gezonden. Van daar een middenweg, gelegen in art. 20.

Die buurtscholen zijn dus dáár, waar zij werkelijk noodig zijn, wel verre van strijdig met, juist geheel overeenkomstig den geest der wet.

Het onderwijs bij een Hulp-Onderwijzer, zegt de Raad verder, is niet zoo goed als bij een Hoofd-Onderwijzer.

Ik vraag reeds dadelijk: sluit art. 20 een Hoofd-Onderwijzer uit? De jaarwedde te Heusdenhout (*f* 450) is daarvoor voldoende.

Voorts kan het onderwijs van een geschikten Hulp-Onderwijzer zeer wel voldoende zijn voor de kinderen van landlieden; hij kan hen zeer goed leeren lezen, schrijven, rekenen enz. Die vakken worden ook op de groote scholen gewoonlijk aan *hulp*-onderwijzers overgelaten.

Maar al moest men ook aannemen, dat de kinderen van Heusdenhout op de school te Ginneken beter zouden leeren dan op hunne eigen school, dan nog geldt hier: *le mieux est l'ennemi du bien.* Liever die *kleine* school, die trouw bezocht wordt, omdat zij in de streek zelve ligt en voor de kinderen, voor de jongsten zelfs, ten allen tijde bereikbaar is, dan die *groote* school, van Heusdenhout gescheiden door een onbegaanbaren zandweg van drie kwartier-uurs, en die dus voor de Heusdenhoutsche jeugd niet veel meer dan op het papier zou bestaan: eene school in schijn, niet in wezenlijkheid.

Vooral moet deze overweging hier gelden, waar die buurtschool *meer dan eene eeuw* bestaat en in de behoefte aan onderwijs van meer dan één geslacht heeft voorzien, eene school, waaraan de ingezetenen door woord en daad toonen gehecht te zijn.

Wie aan zulk eene school eene schendende hand slaat, maakt zich aan eene onverantwoordelijke daad schuldig.

6°. De kosten. Ginneken is eene welvarende gemeente, vooral sedert zij in het genot is der 4/5 van het personeel; de hoofdelijke omslag is er veel geringer dan in andere nabij gelegen gemeenten met minder gegoede ingezetenen; de twee hoogst aangeslagenen, die voor millionairen worden gehouden, betalen *f* 48; een der ingezetenen, die verkiesbaar is tot lid der Eerste Kamer, eene buitenplaats bezit en equipage houdt, is aangeslagen voor *f* 22. Ginneken heeft, volgens opgaven van den Raad, zeker proportionneel veel scholen en besteedt daaraan betrekkelijk veel geld; maar dat is juist aan de uitgestrektheid van het grondgebied en aan het verspreid wonen van de bevolking te danken. De kosten van de Heusdenhoutsche school waren echter zeer gering. Volgens opgaaf, mij verstrekt door iemand, die het zeer goed kan weten, bedragen zij, na aftrek van het Rijks-subsidie à *f* 100, niet meer dan *f* 450. En voor zulk eene som heft eene gemeente als Ginneken eene nuttige, noodzakelijke school op!

Ook Gedeputeerde Staten, die natuurlijk de finantiële krachten der gemeente kennen, noemen in hunne reeds vermelde missive die kosten „zóó onbeduidend, dat daardoor de gemeente Ginneken niet kan geacht worden te zwaar te zullen worden gedrukt, daargelaten nog, dat finantiële druk, met het oog op art. 36 der wet, niet in aanmerking mag komen, waar het geldt de voorziening in eene *bepaalde* behoefte."

Zóó spreken Gedeputeerde Staten, een Collegie, door de wet in de eerste plaats aangewezen om over het *voldoende* van het getal scholen te oordeelen. Zij zijn daarin volkomen eenstemmig met den Inspecteur, den eersten persoon voor onderwijszaken in de provincie.

Het gezag van die beide autoriteiten kan ruimschoots opwegen tegen het onbestemde advies van den Schoolopziener, die in de opheffing weinig bezwaar — dus in alle geval bezwaar en zeker geen voordeel — ziet, en wel omdat de meeste kinderen digt bij Ginneken en Bavel wonen, en die uit het noordelijke gedeelte digt bij

Teteringen en Dorst (gemeente Oosterhout). De Schoolopziener noemt dus een afstand van drie kwartier-uurs voor jonge kinderen *digt*, en vergeet, even als de Raad, dat men geen regt heeft op de scholen in andere gemeenten.

Bovendien heeft diezelfde Schoolopziener in een vroeger advies, van 24 Maart 1873, waarin hij aandrong op de vestiging eener school te Ulvenhout, als zijne meening te kennen gegeven, dat, indien de gemeente geen *vijf* scholen kon bekostigen, die van *Galder* kon worden opgeheven. Waarom dan, indien de school van Heusdenhout zonder bezwaar kan worden gemist, destijds hare opheffing niet in overweging gegeven? Of is de Schoolopziener eerst *na* 24 Maart tot de ontdekking gekomen, dat die school niet behoeft te blijven bestaan?

Zijn advies is dus, gelijk ik zeide, onbestemd, weifelend; het kan niets afdoen tegen de bepaalde, pertinente zienswijze van den Inspecteur, die zich in zijne beide adviezen (van 4 Augustus en 12 November) gelijk bleef, en van Gedeputeerde Staten, die herhaaldelijk hebben aangedrongen op het behoud der school, en geëindigd zijn met in dien zin te besluiten. Zij bevalen de oprigting van eene vijfde school ter voorziening in de behoefte van Heusdenhout. Het besluit zegt niet: *te* Heusdenhout, en daarmede vervalt, gelijk Gedeputeerde Staten reeds in hunne missive betoogen, het bezwaar, door den Raad aan zijne autonomie ontleend.

Maar bovendien is het m. i. niet uitgemaakt, dat Gedeputeerde Staten de oprigting *te* Heusdenhout niet hadden mogen bevelen. Waar het eene inéén gebouwde gemeente geldt, spreekt het van zelf, dat de aanwijzing der plaatsen, waar de scholen zullen staan, uitsluitend den Raad toekomt. Maar als men te doen heeft met eene plattelands-gemeente, die, buiten het eigenlijke dorp, nog verschillende ver van elkander gelegen gehuchten heeft, en Gedeputeerde Staten van oordeel zijn, dat een dier gehuchten behoefte heeft aan eene eigen school, dan ligt het, zoo al niet in de letter, dan toch zeker in den geest van art. 17, dat zij de vestiging van de school *in* het gehucht zelf mogen bevelen; voor de toepassing van dat artikel moet een gehucht gelijkstaan met eene gemeente. Anders zou een weêrspannige Raad de bedoeling van Gedeputeerde Staten kunnen verijdelen, door de bevolen school op zoodanige plaats te vestigen, dat het gehucht er toch geen nut van zou kunnen trekken. Het subsidiair verzoek van den Raad, waarover straks nog een woord, wettigt het vermoeden, dat men zoo iets hier zou zien gebeuren.

Wanneer ik ten slotte den indruk teruggeef, dien de handelwijze van den Gemeenteraad van Ginneken op mij gemaakt heeft, dan moet ik zeggen, dat er bij dien Raad een *parti pris* tegen de Heusdenhoutsche school bestaat. Van daar dat besluit tot opheffing, niettegenstaande in 1869 met algemeene stemmen tot behoud was besloten en *na* dien tijd, in 1870, buiten bezwaar der gemeentekas, de onderwijzerswoning zeer was verbeterd; van daar die haast om de school feitelijk reeds op 31 December 1873 te sluiten en de beslissing des Konings, die de Raad zelf heeft ingeroepen, niet af te wachten; van daar eindelijk dat subsidiair verzoek om, als de Koning het besluit van Gedeputeerde Staten mogt bekrachtigen, dan toch te doen vervallen de bepaling, — die de Raad in dat besluit meende te vinden — dat de vijfde school te Heusdenhout zal moeten gevestigd worden.

De houding van den Raad is onverklaarbaar en niet te verdedigen. Indien Heusdenhout tot dusver geen school had gehad, er zouden, met het oog op den afstand, de wegen, de bevolking enz., alle termen bestaan om aldaar eene school op te rigten. Dit zou zijn in overeenstemming:

met den geest des tijds, die uitbreiding van de gelegenheden tot onderwijs vordert;

met den eisch van grondwet en onderwijswet, die overal voldoend openbaar lager onderwijs willen gegeven hebben;

met het belang van den Staat, die, zonder intellectuële ontwikkeling der jeugd, op geen blijvende welvaart mag rekenen.

Maar zeker worden al die beginselen geschonden door het, ik moet zeggen, willekeurig en door niets te regtvaardigen besluit van den Raad van Ginneken, die den staf heeft gebroken over eene school, die meer dan eene eeuw heeft bestaan, waaraan honderden en honderden hunne eerste opleiding te danken hebben, en die om hare nuttige werking aan de ingezetenen dierbaar was.

Dit konden en mogten Gedeputeerde Staten niet lijdelijk toezien. Getrouw aan hunne roeping kwamen zij op voor het belang van het onderwijs.

Voor dat belang toont ook Gij, Mijne Heeren, steeds een geopend oor te hebben; en daarom durf ik vertrouwen, dat Gij den Koning tot handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten zult willen adviseren.

III. *het beroep van den Raad der gemeente 's Gravenhage van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Bij de begrooting van ontvangsten en uitgaven voor 1874, door Burgemeester en Wethouders aan den Gemeenteraad van 's Gravenhage voorgedragen, was onder n°. 41 der inkomsten geraamd eene som van *f* 254,120.12, te vinden uit eene te sluiten geldleening; terwijl onder n°. 142 eene som van *f* 121,517.50 in uitgaaf was gebragt voor rentebetaling van gedane geldleeningen. Blijkens de memorie van toelichting was onder die som begrepen 5 pct. rente der geldleening van *f* 250,000, in 1872 opgenomen voor den aanleg der duinwaterleiding, *f* 12,500; 5 pct. rente der voor hetzelfde doel en voor eenige andere werken in 1873 genegotieerde som van *f* 1,700,000, is *f* 85,000, en zes maanden rente van de te sluiten geldleening, onder n°. 41 der ontvangsten, *f* 6,500.

Na uitvoerige discussie in den Gemeenteraad is door de meerderheid besloten om het bedrag der uitgaven met *f* 41,650 te verminderen, en daarentegen den post n°. 41, inkomsten, met diezelfde som te verhoogen, ten einde dat bedrag, benoodigd ter betaling van een half jaar renten van het genegotieerd kapitaal voor de duinwaterleiding, te vinden uit eene nieuwe geldleening, omdat die renten tot 1 Julij 1874, tijdstip, waarop de duinwaterleiding vruchten zal beginnen af te werpen, geacht moeten worden te behooren tot de kosten van aanleg.

Uit het verslag van het verhandelde in den Raad, in zijne zittingen van 28, 29 en 30 October 1873, kan blijken, welke motieven de meerderheid tot dat besluit hebben geleid.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben, bij hun besluit van 1/4 December 1873, hunne goedkeuring aan die gemeentebegrooting onthouden, op grond: "dat een behoorlijk beheer der gemeente-finantiën vordert, dat vaste uitgaven volgens contract of gesloten leening regelmatig uit gewone ontvangsten worden bestreden, en dat mitsdien, zoo als mede werd overwogen in het Koninklijk besluit van 6 October 1872, n°. 10 (*Verzameling Raad van State*, van Belinfante, Deel XII, bl. 324), niet kan worden toegelaten, dat ter bestrijding der renten van bereids gesloten leeningen op nieuw eene geldleening worde aangegaan."

Bij adres aan den Koning van 16 December 1873 is de Gemeenteraad daartegen in beroep gekomen. Hij vraagt vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, en dat Zijne Majesteit de vastgestelde begrooting der gemeente voor 1874 alsnog moge goedkeuren. De gronden van dat beroep worden uiteengezet als volgt:

"Gedeputeerde Staten gronden hunne resolutie alleen daarop: "dat een behoorlijk

beheer van de gemeente-finantiën vordert, dat vaste uitgaven volgens contract of gesloten leening regelmatig uit gewone ontvangsten worden bestreden, en dat mitsdien, zoo als mede werd overwogen in het Koninklijk besluit van 6 October 1872, nº. 10 (*Raad van State*, Deel XII, blz. 324), niet kan worden toegelaten, dat, ter bestrijding der renten van bereids gesloten leeningen, op nieuw eene geldleening worde aangegaan."

"De Gemeenteraad moet in de eerste plaats herinneren, dat de ƒ41,650, die hij wenscht te bestrijden uit de geldleening voor de duinwaterleiding, moeten dienen tot betaling van renten, die zullen verschijnen vóór de voltooijing van het werk, en derhalve vóórdat dit eenige voordeelen kan afwerpen.

"Daaruit volgt, dat die renten moeten geacht worden niet minder een deel uit te maken van de kosten van aanleg dan dit het geval zoude zijn geweest, indien de aannemingsprijs volgens contract zou zijn betaald geworden na de oplevering van het werk, en derhalve door den aannemer de renten daaronder zouden zijn begrepen.

"De Gemeenteraad kan om deze reden dan ook niet inzien, dat volgnommer 41 van zijne begrooting zoude zijn in strijd met de regelen van een behoorlijk finantieel beheer, die integendeel schijnen mede te brengen, dat de kosten, voor den aanleg van buitengewone werken vereischt, waarin die ook mogen bestaan, niet behooren te worden gevonden uit de opbrengst van de gewone belastingen; en eene bepaling in de wet, die dit zoude bevelen, is aan den Gemeenteraad niet bekend.

"Aan strijd met het algemeen belang zal hierbij ook wel niet te denken vallen; terwijl het plaatselijk belang der gemeente en der burgerij er zeker niet bij winnen zou, indien, bij den klimmenden druk der belastingen, deze nog met het aanzienlijk bedrag van ƒ41,650 verhoogd zouden moeten worden.

"De voorname, zoo niet de éénige, bedenking van Gedeputeerde Staten schijnt dan ook ontleend te zijn aan eene minder juiste opvatting, niet van de wet, maar van het aangehaalde Koninklijk besluit van 6 October 1872, nº. 10.

"De Gemeenteraad moet echter opmerken, dat bij dit besluit op volkomen juiste gronden alleen worden veroordeeld geldleeningen, aangegaan voor gewone uitgaven en voor de renten daarvan.

"Dit wordt nog duidelijker, indien men raadpleegt het verslag, uitgebragt over deze zaak bij den Raad van State, Afdeeling geschillen van bestuur (*Raad van State*, XII, 295—297); en indien men dáár leest, dat die kosten o. a. bestonden uit bijdragen voor de opleiding van onderwijzers en kweekelingen, openbare vermakelijkheden, het uitsteken van vlaggen en dergelijken.

"Daarbij komt nog, dat in die zaak de gelden der leening werden onttrokken aan hunne oorspronkelijke bestemming, om te worden besteed voor de gewone jaarlijks terugkomende uitgaven.

"Niets daarvan is echter hier het geval. Hier is alleen sprake van den aanleg van een buitengewoon werk. Zoodra dat werk zal in exploitatie komen en vruchten zal afwerpen, maar vroeger niet, zullen de renten der opgenomen kapitalen worden opgewogen door de voordeelen der exploitatie, en als gewone uitgaven moeten gebragt worden ten laste van de gewone begrooting.

"De Gemeenteraad meent ten slotte te moeten opmerken, dat één van beiden moet waar zijn: die rentenbetaling moet behooren òf tot de kosten van aanleg, òf tot die der exploitatie. Het tweede is natuurlijk niet mogelijk; en het eerste moet derhalve waar zijn."

Gedeputeerde Staten, op dat adres gehoord door den Minister van Binnenlandsche Zaken, geven het volgende te kennen in hunnen brief van 5 Januarij 1874:

"De reden, waarom aan die begrooting de goedkeuring door ons is onthouden, is, zoo als aan Uwe Excellentie uit het adres zal blijken, deze, dat daarop in hoofdstuk V, art. 2*c* der inkomsten, onder volgnummer 41 eene geldleening is uitgetrok-

ken van ƒ41,650, ten einde daarmede te voldoen een half jaar renten à 5 pct. der geldleeningen ad ƒ250,000 en ƒ1,416,000 voor den aanleg der duinwaterleiding, respectivelijk in de jaren 1872 en 1873 aangegaan, hetgeen wij in strijd achten met een behoorlijk beheer der gemeente-finantiën, omdat vaste uitgaven volgens contract of gesloten leening, naar ons inzien, regelmatig uit de opbrengst der belastingen of uit andere gewone inkomsten der gemeente moeten worden gevonden: een beginsel, dat onder anderen ook gehuldigd is in het Koninklijk besluit van 6 October 1872, n°. 10.

„De Raad van 's Gravenhage echter is eene tegenovergestelde meening toegedaan, omdat zijns inziens, — en dit is het voorname argument, waarop zijne redenering steunt — omdat *eerst dan*, wanneer een werk in exploitatie *zal* komen en vruchten *zal* afwerpen, maar *ook vroeger niet*, de renten der opgenomen kapitalen als gewone uitgaven moeten worden gebragt ten laste der gewone begrooting.

„Wij kunnen in die meening van den Raad geenszins deelen, en beschouwen het beginsel, daarin neêrgelegd — wij moeten hierop met nadruk wijzen — hoogst gevaarlijk, daar dit, consequent doorgevoerd, daarheen zou leiden, dat, ingeval een werk, eenmaal in exploitatie gekomen, bleek niet aan zijne bestemming of de daaromtrent gekoesterde verwachtingen te voldoen, of de opbrengsten daarvan niet genoegzaam waren om de kosten, uit den aanleg voortgevloeid, te dekken, die kosten, volgens dat beginsel, ook door buitengewone middelen zouden behooren te worden bestreden.

„Dit beginsel, door den Raad vooropgesteld, kan dan ook niet als deugdzaam worden aangemerkt. Integendeel: de Raad der gemeente 's Gravenhage heeft eenmaal besloten geldleeningen aan te gaan, en daardoor de gewone jaarlijksche uitgaven dier gemeente met een voortdurend en jaarlijks terugkeerend bedrag, wegens renten, verhoogd. Daartoe overgaande, heeft het beoordeeld, of althans moeten beoordeelen of, afgescheiden van de steeds onzekere vraag, of de industriële onderneming, waartoe die gelden moesten strekken, al dan niet renten zoude afwerpen, de gewone middelen der gemeente in staat zouden zijn de op de gemeente drukkende lasten te voldoen; en nu kan het niet anders dan afkeuring verdienen om, waar om de eene of andere reden baten, die men ter bestrijding van gewone uitgaven had bestemd, ontbreken, eene buitengewone inkomst aan te wijzen, ten einde het verbroken evenwigt tusschen plaatselijke inkomsten en uitgaven te herstellen.

„Nu wordt wel door den Raad aangevoerd, dat, bijaldien bij het contract ware bepaald, dat de aannemingsprijs in zijn geheel na oplevering van het werk zoude worden voldaan, door den aannemer de renten der door hem inmiddels uitgeschoten kapitalen in den aannemingsprijs zouden zijn begrepen geworden; doch dit kan ter zake niets afdoen.

„Daargelaten toch, of het aangaan van zoodanig contract door de gemeente zoude getuigen van een verstandig beleid omtrent de gemeentelijke finantiën, zouden in dat geval ook geene gewone uitgaven wegens de rentebetaling van de gemeente worden gevorderd vóór de oplevering van het werk; en schijnt het geval, dat, waar geene gewone uitgaven te voldoen zouden zijn geweest, dus ook geene gewone middelen daarvoor zouden behoeven te zijn aangewezen geworden, toch zeker bezwaarlijk te kunnen worden aangevoerd ten bewijze, dat, wáár wel gewone uitgaven de gemeente drukken, daartoe buitengewone middelen zouden mogen worden aangewezen.

„Eindelijk, in de omstandigheid, dat de gemeente 's Gravenhage had kunnen handelen, zoo als zoo even werd omschreven — welke handeling aan hoogere sanctie onttrokken zoude kunnen zijn geweest — kan geene reden worden gevonden om, waar, zoo als *in casu*, hoogere beslissing moet worden genomen, het af te keuren beginsel te valideren.

„Doch ook de Raad van 's Gravenhage is niet altijd van het thans door ons bestre-

den beginsel uitgegaan: althans hij moet geacht worden in den beginne onze zienswijze te zijn toegedaan geweest, blijkens de inrigting der gemeentebegrooting van 's Gravenhage voor het dienstjaar 1873, waarop onder de uitgaven een post wordt aangetroffen ad *ƒ* 12,500, voor een jaar rente à 5 pct. van de som van *ƒ* 250,000 voor den aanleg der duinwaterleiding, opgenomen in 1872, tot dekking van welke renten de gewone inkomsten moesten strekken.

„Wel is waar, heeft dat Collegie in het begin van 1873 dien post willen verhoogen met *ƒ* 22,500 voor een half jaar renten der eerste serie ad *ƒ* 900,000 van de in dat jaar gesloten geldleening van *ƒ* 1,416,000, te bestrijden uit de geldleening zelve; doch het daartoe strekkende raadsbesluit werd aan het Gemeentebestuur gerenvoyeerd op denzelfden grond, waarop wij thans onze goedkeuring aan de begrooting voor 1874 hebben onthouden. De Raad heeft toen daarin berust, en tot dekking van bedoelde renten ad *ƒ* 22,500 gewone middelen geaffecteerd, ofschoon hij, zoo als ons nu eerst is gebleken uit de dezer dagen ter zake gevoerde correspondentie, niet geacht wil worden daardoor zijn beginsel te hebben prijs gegeven, daar hij alleen heeft toegegeven, door de omstandigheden daartoe gedrongen, die eene spoedige afdoening der zaak toen vorderden.

„Dat het beginsel, in het Koninklijk besluit van 6 October 1872, n°. 10, neêrgelegd, *in casu* niet van toepassing zoude zijn, gelijk de Raad in zijn adres beweert, kunnen wij — en wij hebben hem dit vroeger reeds aangetoond — niet toegeven. Wij laten gaarne 's Raads opvatting ten aanzien van dat Koninklijk besluit ter waardering aan het verlicht oordeel Uwer Excellentie over; doch wij gelooven, dat wij ons van het doen van tegenspraak in dit opzigt mogen onthouden, daar toch uit het besluit zelf, te vinden op blz. 324/325 van Deel XII van de *Verhandelingen van den Raad van State, Afdeeling geschillen van bestuur*, ten duidelijkste blijkt, dat het beginsel het dekken van renten eener geldleening uit de opbrengst eener geldleening, ten eenemale is afgekeurd. Al mogen ook de feiten, die in dat besluit zijn medegedeeld, niet geheel overeenkomen met die, welke zich hier voordoen, en de dáár bedoelde geldleening ook hebben gestrekt voor andere uitgaven dan rentebetaling alléén, het aangaan eener geldleening tot het dekken van renten van vroegere geldleeningen moet toch, naar ons inzien, begrepen worden als bij gemeld Koninklijk besluit te zijn veroordeeld; en ook in het onderhavig geval zal het beginsel moeten worden gehandhaafd, dat vaste uitgaven volgens contract of gesloten leening uit de gewone inkomsten behooren te worden gekweten.”

Bij missive van 18 Februarij ll. is door den Minister van Binnenlandsche Zaken op 's Konings magtiging, de overweging dezer zaak bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt. Een ontwerp-besluit zal derhalve nu aan den Koning moeten worden voorgedragen.

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Stad Delden van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben bij besluit van 24 December 1873 hunne goedkeuring onthouden aan de begrooting der gemeente Stad Delden voor 1874, op grond: dat daarop slechts *ƒ* 275 voor jaarwedde van den Veldwachter was uitgetrokken; dat de Raad bezwaar had gemaakt die som te verhoogen; dat zij echter te gering moet geacht worden, daar de Veldwachter, zal hij zijn pligt getrouw waarnemen, op eene billijke belooning aanspraak heeft, welke, naar het

gevoelen van Gedeputeerde Staten, op minstens *f* 300 en het genot van vrije bovenkleeding behoort te worden bepaald.

Bij adres van 20 Januarij 1874 heeft de Gemeenteraad aan Zijne Majesteit den Koning vernietiging van dit besluit gevraagd. De tegenwoordige titularis, zegt de Raad, is door den Commissaris des Konings bij besluit van 19 Augustus 1872 benoemd op eene jaarwedde van *f* 250 met vrije bovenkleeding. In Februarij 1873 heeft de Raad uit eigen beweging de jaarwedde met *f* 25 verhoogd. Gedeputeerde Staten hebben op verhooging tot *f* 300 aangedrongen. Daartoe heeft de Raad bezwaar gemaakt over te gaan, vooral om de onlangs plaats gehad hebbende verhooging, als om de betrekkelijk geringe werkzaamheden, aan de betrekking verbonden, terwijl ook de jaarwedde niet op het verlangde bedrag kon gesteld worden, zonder verhooging van den hoofdelijken omslag, die voor 1874 reeds met *f* 300 verhoogd was. De Raad gaf echter te kennen, dat bij de vaststelling der begrooting voor 1875 de voorgestelde verhooging in nadere overweging zou worden genomen. Na mededeeling hiervan zegt de Raad in zijn adres, met het oog op art. 136 der gemeentewet, dat in deze de goedkeuring niet aan de begrooting kon onthouden worden, omdat aan het voorschrift van dat artikel is voldaan, en de daarbij aangegeven regeling niet de goedkeuring van Gedeputeerde Staten behoeft.

Iets anders zou het zijn, zegt de Raad, indien hij geweigerd had aan de gemeente opgelegde uitgaven op de begrooting te brengen, maar dat is niet het geval.

Gedeputeerde Staten verwijzen bij hun berigt van 5 Februarij 1874 naar het door hen aangevoerde omtrent het beroep der gemeente Gramsbergen. De begrooting wordt door hen overgelegd.

De zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 Februarij 1874, n°. 145, 2de Afdeeling.

Daarna is nog eene memorie ingekomen van den Raad der gemeente, waarin in hoofdzaak wordt aangevoerd:

1°. dat de Raad niet in strijd gehandeld heeft met art. 136 der gemeentewet, daar hij aan dat artikel heeft voldaan, door de bezoldiging vast te stellen, terwijl de woorden: „voor zooverre die regeling niet aan Gedeputeerde Staten is opgedragen”, hier niet toepasselijk kunnen zijn;

2°. dat in landbouwende gemeenten, zoo als Stad Delden, de eerste levensbehoeften minder duur zijn dan in andere plaatsen; dat ook de dagloonen er laag zijn, zoodat een goede arbeider niet meer dan *f* 170 per jaar inkomen heeft; waarom voor den Veldwachter eene jaarwedde van *f* 275 met vrije bovenkleeding en eenige emolumenten voldoende te achten is;

3°. dat Gedeputeerde Staten niet bevoegd waren hunne goedkeuring aan de begrooting te onthouden, omdat de jaarwedde van den Veldwachter naar hunne beschouwing niet tot een voldoend cijfer was uitgetrokken. De Raad heeft gevolg gegeven aan art. 136 der gemeentewet, en bij de regeling der jaarwedde van den Veldwachter de leefwijze van een dergelijk ambtenaar in aanmerking genomen. Tegen de begrooting voor 1873, waarop *f* 250 was uitgetrokken, is geen bezwaar gemaakt; en nu de Raad uit eigen beweging de jaarwedde met *f* 25 heeft verhoogd, beweren Gedeputeerde Staten, dat die verhoogde wedde nog onvoldoende is. Klaagde de Veldwachter, dat zijne jaarwedde onvoldoende was, of kon men bij vacature voor het bepaalde bedrag geen geschikt persoon vinden, dan zouden Gedeputeerde Staten, door het onthouden hunner goedkeuring aan de begrooting, kunnen beproeven den Raad te bewegen eene hoogere som uit te trekken; maar geene van die omstandigheden doet zich voor. Bij de behandeling der gemeentewet in de Staten-Generaal, zegt de Raad ten slotte, is van Regeringswege verklaard, dat het bepaalde bij de artt. 205 en 212 de Gedeputeerde Staten geenszins als regelende de beslissende magt over de plaatselijke begrooting instelde.

V. *het beroep van den Raad der gemeente Tubbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben bij besluit van 31 December 1873 hunne goedkeuring onthouden aan de begrooting der gemeente Tubbergen voor 1874, op grond, dat daarop voor jaarwedde van twee veldwachters is uitgetrokken *ƒ* 450; dat de Raad geweigerd heeft die som te verhoogen, terwijl uit de gegeven inlichtingen niet blijkt, dat beide veldwachters van gemeentewege eene voldoende bezoldiging genieten; dat toch de uitgetrokken jaarwedde te gering moet worden geacht, daar de veldwachters, zullen zij hun pligt trouw waarnemen, op eene billijke belooning aanspraak hebben, die, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, minstens op *ƒ* 300 en het genot van vrije bovenkleeding van gemeentewege behoort te worden bepaald.

De Gemeenteraad heeft bij een adres, dat den 30 Januarij 1874 bij 's Konings Kabinet was ingekomen, vernietiging van dit besluit aan Zijne Majesteit verzocht. Hij voert aan: dat de beide tegenwoordige veldwachters door den Commissaris des Konings zijn benoemd op eene jaarwedde van *ƒ* 200; dat de Raad in 1870 uit eigen beweging aan de beide titularissen jaarlijks een paar schoenen en om de twee jaren een nieuw pak bovenkleêren heeft toegekend, terwijl hij de jaarwedden voor 1874 met *ƒ* 25 verhoogd, en dus op *ƒ* 225 gebragt heeft; dat hij, door Gedeputeerde Staten uitgenoodigd de jaarwedden op *ƒ* 300 te brengen, geantwoord heeft het bepaalde bedrag voldoende te achten, en daarbij heeft medegedeeld: dat de Veldwachter Troeling bovendien, voor nachtelijke surveillance in het dorp, van de gemeente *ƒ* 70, en van de ingezetenen van het dorp omstreeks *ƒ* 110 geniet, waarvan hij *ƒ* 70 afgeeft aan een ander, die voor hem de halve diensten doet; dat hij als Deurwaarder der plaatselijke belasting en voor het rondbrengen der aanslagbilletten p. m. *ƒ* 35 ontvangt, zoodat hij een inkomen van p. m. *ƒ* 370, benevens vrije kleeding, geniet; dat de Veldwachter Teussink is een man op jaren, van wien geene diensten verlangd kunnen worden als van een krachtig persoon; dat hij kosteloos inwoont bij zijne dochter, die tolgaarderesse is en eene boerderij heeft; dat hij voor niemand dan zich zelven heeft te zorgen, en een ruim bestaan heeft.

De Raad tracht vervolgens in zijn adres op dezelfde gronden, die door den Raad van Stad Delden zijn aangevoerd, te betoogen, dat in deze de goedkeuring aan de begrooting niet kon onthouden worden.

Gedeputeerde Staten, omtrent het adres gehoord, verwijzen bij hun berigt van 12 Februarij 1874 naar het berigt, door hen uitgebragt omtrent het beroep van den Raad van Gramsbergen. De begrooting van Tubbergen wordt door hen overgelegd.

Dit geschil is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Februarij 1874, no. 185, 2de Afdeeling.

VI. *het beroep van den Raad der gemeente Ootmarssum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben, na onderzoek der begrooting van de gemeente Ootmarssum voor 1874, den Raad in overweging gegeven

de som voor jaarwedde van den Veldwachter, die op *f* 280 gesteld was, te verhoogen met *f* 20, daar de jaarwedde, naar hun oordeel, minstens *f* 300 met genot van vrije bovenkleeding behoorde te bedragen.

De Raad heeft geantwoord de jaarwedde van *f* 280 voldoende te achten, daar de tegenwoordige titularis ongehuwd was en, naar het oordeel van den Raad, die belooning kon strekken om vrij en onafhankelijk te leven. Mogten de omstandigheden veranderen, dan was men niet ongenegen tot verhooging over te gaan.

Gedeputeerde Staten hebben daarop bij besluit van 31 December 1873 hunne goedkeuring aan de begrooting onthouden.

Van dit besluit heeft de Raad vernietiging gevraagd bij een adres aan den Koning, dat den 31 Januarij bij Zijner Majesteits Kabinet was ontvangen.

De Raad wijst op art. 136 der gemeentewet; merkt op, dat de Veldwachter is een plaatselijk ambtenaar en er, voor zoover den Raad bekend, geene voorschriften bestaan, waarbij is bepaald, dat het tractement van den Veldwachter door Gedeputeerde Staten wordt geregeld of aan de goedkeuring dier vergadering onderworpen; dat, wel is waar, bij art. 211 der gemeentewet aan Gedeputeerde Staten de bevoegdheid is gelaten om hunne goedkeuring aan eene begrooting te onthouden, doch, naar adressants meening, niet in het geval, waarvan hier sprake is, daar anders de duidelijke bepaling van art. 136 der gemeentewet zou vervallen, en Gedeputeerde Staten zouden kunnen bevelen, tot welk bedrag de bezoldigingen moesten worden opgevoerd. De Raad meent bovendien op de gronden, vroeger aan Gedeputeerde Staten opgegeven, dat eene bezoldiging van *f* 280 voldoende is.

Gedeputeerde Staten, omtrent dit adres gehoord, verwijzen bij hun berigt van 12 Februarij 1874 naar het berigt, door hen uitgebragt op het beroep van den Raad van Gramsbergen. Zij adviseren dus tot handhaving van hun besluit, „voor zooveel de Raad van Ootmarssum”, voegen zij er bij, „wiens adres één dag te laat bij 's Konings Kabinet is ingekomen, nog ontvankelijk mogt zijn in zijn beroep.” De begrooting van Ootmarssum wordt bij het berigt overgelegd.

Dit geschil is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Februarij 1874, n°. 186, 2de Afdeeling.

VII. *het beroep van den Raad der gemeente Barwoutswaarder van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is ingevolge magtiging des Konings op den 23 Februarij ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De Gemeenteraad van Barwoutswaarder, provincie Zuidholland, heeft de begrooting van inkomsten en uitgaven van het Algemeen Burgerlijk Armbestuur voor het dienstjaar 1872 in der tijd vastgesteld, aan inkomsten, batig saldo der rekening van het voorgaand jaar *f* 202.22, subsidie van de gemeente *f* 1250, en de uitgaven op *f* 1205.

Uit de rekening en verantwoording bleek, dat er over dat dienstjaar slechts uitgegeven is *f* 905.32.

Bij de begrooting voor 1873 kwam insgelijks een post: subsidie voor van *f* 1250, en werden de uitgaven geraamd op *f* 1002.

De begrooting voor 1874 bevat aan inkomsten het batig saldo der laatst goedgekeurde rekening, ad *f* 356.47, een subsidie van de gemeente ad *f* 1100; terwijl de uitgaven zijn geraamd op *f* 1205.

Het subsidie bedroeg alzoo *f* 150 minder dan een vroeger jaar. De begrooting voor

1874 wekte desniettemin bedenking bij Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland, die vermeenden, dat het subsidie nog merkelijk konde worden verminderd en gebragt op ƒ850.

De Gemeenteraad van Barwoutswaarder heeft tot die vermindering niet willen overgaan, omdat het Algemeen Armbestuur steeds met de meeste naauwgezetheid en spaarzaamheid ten opzigte der bedeelingen te werk ging, en die bedeelingen niet meer konden worden beperkt, vermits de meeste bedeelden oud en gebrekkig zijn, en volstrekt geen onderstand knnnen erlangen van eenige kerkelijke of bijzondere instelling van weldadigheid; en de kosten voor de armverzorging nog grooter zouden zijn, indien de liefdadigheid van bijzondere personen tot leniging der armoede niet zoo krachtig bijdroeg.

Gedeputeerde Staten hebben toen, bij hun besluit van 22/27 December 1873, hunne goedkeuring onthouden aan de begrooting der plaatselijke inkomsten en uitgaven te Barwoutswaarder voor het dienstjaar 1874, omdat daarop het subsidie voor het Armbestuur was uitgetrokken ter somme van ƒ 1100.

De gronden van dit besluit komen hoofdzakelijk hierop neder: dat het subsidie te hoog is en het dus volgens art. 60 der armenwet de pligt van Gedeputeerde Staten is, de maatregelen te nemen, die er toe kunnen leiden om het subsidie tot het strikt noodzakelijke terug te brengen; dat het hoog bedrag van het subsidie blijkt uit de omstandigheid, dat in 1872 slechts is uitgegeven ƒ 905.32; dat er geene voldoende redenen zijn aangevoerd, welke een zoo belangrijk verschil tusschen de gebleken behoeften in het jaar 1872 en de raming van 1874 zouden kunnen regtvaardigen; dat er in de gemeente een Hervormd en een Roomsch-Katholijk Armbestuur aanwezig is en alzoo veeleer overeenkomstig het beginsel der armenwet vermindering der uitgaven van het Burgerlijk Armbestuur mogt worden verwacht; dat, bij vermindering van het subsidie met ƒ 250 en bij vaststelling daarvan op ƒ 850 en bij eene vermindering der geraamde uitgaven insgelijks met ƒ 250, de uitgaven nog zouden bedragen ƒ 950 en alzoo nog ƒ 50 meer dan in 1872 is uitgegeven en ƒ 140 meer dan de raming der uitgaven voor 1873 bedroeg.

De Gemeenteraad heeft zich op den 23 Januarij ll. tegen dit besluit in beroep voorzien bij den Koning. Ten betooge, dat het subsidie ad ƒ 1100 niet te hoog is, voert de Raad aan: 1°. dat de duurte der onontbeerlijke levensmiddelen zoodanig is, dat sommige personen, die anders nimmer onderstand genieten, zich somtijds bij het Armbestuur moeten aanmelden, ter bekoming van eenigen onderstand; 2°. dat het, met het oog op de cholera, zoo die onverhoopt in de gemeente mogt uitbreken, of van andere besmettelijke ziekten, het te voorzien is, dat alsdan het subsidie niet eens voldoende zijn zou; 3°. omdat bij een geringer subsidie het Armbestuur in de eerste maanden van het jaar uitbetaling bij de gemeentekas zou moeten vragen, die op dat tijdstip niet goed van geld voorzien is; en dat het daarom goed is, dat het Armbestuur alsdan voorschotten kan doen uit het aanwezig restant van het vorig dienstjaar; dat het daarom raadzaam is, ook wegens deze laatste omstandigheid, het subsidie ruim vast te stellen, wijl men toch niet verpligt is daarom meerder uitgaven te doen dan volstrekt noodig is, en het overschot toch komt in ontvangst voor het volgend dienstjaar.

Gedeputeerde Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben daarop den 10/14 Februarij ll. berigt, dat bij het terugbrengen der uitgaven tot het bedrag, door hen bedoeld, nog ƒ 50 meer kan worden uitgegeven dan in 1872, en dat die ƒ 50 kunnen beschouwd worden als een redelijk equivalent voor de hoogere prijzen der levensbehoeften; dat, bij het eventueel uitbreken van besmettelijke ziekten, door de wet van 4 Mei 1872 (*Staatsblad* n°. 134) de eventuele kosten, door het Armbestuur dan te maken, eer zijn verminderd dan vermeerderd, doordien het Gemeentebestuur dan tusschenbeiden treden moet; dat dan het subsidie kan worden vermeerderd, maar

de begrooting nu niet moet worden gemaakt met het oog op geheel onzekere eventualiteiten; dat, bij de opmaking der begrooting van een dienstjaar, daarin niet moet worden begrepen een gedeelte van het volgend dienstjaar, door de begrooting zoo hoog te ramen, dat men zeker is van een batig saldo, waarmede men de uitgaven in de eerste maanden van het volgend jaar bestrijden kan; dat de inkomsten en uitgaven moeten geraamd worden zoo nabij mogelijk aan de werkelijkheid; dat men in de gemeente Barwoutswaarder in het voorjaar in de gemeentekas behoorlijk van geld kan voorzien zijn, indien men den hoofdelijken omslag opmaakt in Februarij in plaats van in Mei; dat in het besluit van den Raad eigenlijk wordt erkend, dat men het subsidie zoo hoog wil stellen, hoofdzakelijk met het doel om een batig saldo te hebben; dat de Raad wel opmerkt, dat men daarom geen meerder uitgaven behoeft te doen, maar dat het toch altijd waar blijft, dat toch de wettelijke bevoegdheid zou bestaan om de begrooting geheel uit te putten. Ten slotte merken Gedeputeerde Staten nog op, dat het adres is geteekend niet enkel door den Burgemeester, maar ook door de wethouders en de leden van den Raad; dat het adres eigenlijk is in den vorm een besluit van den Raad en dus niet op die wijze moest zijn geteekend; dat zij Gedeputeerde Staten daarom hebben onderzocht, of door den Gemeenteraad op wettige wijze in de vergadering een besluit genomen is om in beroep te komen; doch dat het is gebleken, dat het werkelijk heeft plaats gehad in eene vergadering van den Raad, op 16 Januarij ll. gehouden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 8 *April* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 17 Maart ll., no. 26, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van Joanna Maria Puijenen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 55, 56).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beslissende in het geschil over de woonplaats van Joanna Maria Puijenen tijdens hare plaatsing in het krankzinnigengesticht te Rosmalen in Julij 1873;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 25 Februarij 1874, no. 83;
Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 12 Maart 1874, no. 221, 7de Afdeeling;
Overwegende:
dat Joanna Maria Puijenen, geboren te Nederweert, op 27 Mei 1840, in 1866 hare geboorteplaats heeft verlaten, en toen van 26 October tot 3 November als inwonende dienstbode bij den slaapsteêhouder P. Mulder, te Venlo, heeft vertoefd;
dat zij na het einde dier dienstbetrekking een zwervend leven heeft geleid, dikwerf

in Pruissen heeft vertoefd, en in April 1872 door de politie naar Nederweert is teruggebragt;

dat zij op den 23 dier maand die gemeente met een bewijs van woonplaats-verandering heeft verlaten, en op 6 Junij daaraanvolgende in het bevolkings-register te Roermond is ingeschreven;

dat zij echter reeds den volgenden dag weder, met een bewijs van woonplaats-verandering voorzien, is vertrokken naar Dulken (Pruissen);

dat zij sedert een zwervend leven heeft geleid, en ook korten tijd in Pruissen in dienstbetrekking is geweest;

dat zij, op 5 Mei 1873 te Venlo wegens landlooperij aangehouden, tot zeven dagen gevangenis-straf is veroordeeld, en onmiddellijk na afloop dier straf naar de bedelaarsgestichten te Veenhuizen is overgebragt, waar zij al spoedig krankzinnig is geworden, zoodat opsluiting in een krankzinnigengesticht noodzakelijk werd;

dat zij, op last van den Minister van Binnenlandsche Zaken, op 5 Julij in het gesticht „Coudewater” te Rosmalen is opgenomen;

dat de behoeftige noch te Nederweert, waarheen zij door de zorgen der politie is vervoerd geworden, noch te Roermond kan gezegd worden woonplaats te hebben behouden; dat zij toch die gemeenten telkens met bewijs van woonplaats-verandering verliet, en van haar voornemen deed blijken zich elders te vestigen;

dat zij sedert een zwervend leven leidde, en derhalve nergens woonplaats vestigde;

dat dit ook blijkt uit het feit harer aanhouding en veroordeeling als landloopster;

dat zij sedert in de gevangenis en in de gestichten te Veenhuizen een gedwongen verblijf heeft gehouden, en derhalve niet in de mogelijkheid was woonplaats te erlangen;

dat dus op het oogenblik, dat hare opname in een krankzinnigengesticht noodzakelijk werd, de behoeftige in geene gemeente woonplaats had;

Gezien de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat de kosten van overbrenging naar, en verpleging in het krankzinnigengesticht „Coudewater” te Rosmalen van Joanna Maria Puijenen zullen worden voldaan uit de fondsen van het Rijk, tot dat einde bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur), en aan de Algemeene Rekenkamer, tot informatie.

Het Loo, den 17 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 21 Maart ll., n°. 18, houdende beschikking op *het beroep van het Dijksbestuur van den polder de Perponcher van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij het Bestuur van dien polder uitgenoodigd wordt tot inzending eener voordragt voor de benoeming van een plaatsvervanger van den Dijkgraaf* (zie het verslag over deze zaak op blz. 56—59).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van het Bestuur van den polder de Perponcher (provincie Zeeland) van den 17 November ll., daarbij in hooger beroep bij Ons komende van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Zeeland van den 31 October te voren, n°. 10, bij appellant ontvangen den 5 November daaraanvolgende;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 25 Februarij 1874, n°. 2;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 17 Maart 1874, n°. 198, 3de Afdeeling;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten voornoemd, bij hun besluit van 18 April 1873, n°. 80, krachtens en in den zin van de artt. 36 en 37 van het algemeen reglement voor de polders of waterschappen in Zeeland, hunne toestemming hebben verleend, dat voortaan het Bestuur van den polder de Perponcher zoude bestaan uit eenen Dijkgraaf en eenen Plaatsvervanger-Dijkgraaf, zonder gezworenen;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten, bij hunne hiervoren vermelde uitspraak van 30 October ll., n°. 10, hebben ongegrond verklaard het beweren van het Polderbestuur voormeld, als zoude de gezworene, welke met den Dijkgraaf vóór de invoering van het tegenwoordig algemeen reglement het Bestuur van genoemden polder heeft uitgemaakt, tot 1 Augustus 1874 in zijne betrekking blijven, en zulks met vernieuwde uitnoodiging hunnerzijds aan het Polderbestuur tot inzending eener overeenkomstig art. 38 van het algemeen reglement op te maken voordragt ter benoeming van eenen plaatsvervanger van den Dijkgraaf;

Overwegende, dat de krachtens art. 36 van het algemeen reglement door Gedeputeerde Staten aldus gegevene toestemming daarstelt eene dispensatie van den in art. 35 van dat reglement gestelden regel, houdende, dat een Polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en minstens twee gezworenen; en dat zoodanige dispensatie geacht moet worden te werken, zoodra die ter kennisse is gekomen van het Bestuur, hetwelk haar gevraagd en verkregen heeft, ten ware in de tot het onderwerp betrekkelijke verordening een ander tijdstip daarvoor bepaald zij;

Overwegende, dat in de artt. 36 en 37 voormeld van eenig bijzonder tijdstip voor het in werking treden der hier verkregen dispensatie geen gewag wordt gemaakt;

Overwegende, wel is waar, dat, volgens art. 130 van het algemeen reglement, de bij deszelfs invoering aanwezige dijkgraven en gezworenen in betrekking blijven tot het tijdstip der aftreding, en dat in art. 131 bepaald is, wanneer dat tijdstip van aftreding zal dáár zijn;

Overwegende echter, dat noch in art. 131, noch in het daarbij aangehaalde art. 50 van het reglement, sprake is van een Polderbestuur zonder gezworenen, maar integendeel in de slotbepaling van art. 50 voormeld het tijdstip der eerste aftreding geregeld wordt van gezworenen bij een Polderbestuur, uit meer dan twee gezworenen, dan wel uit slechts twee gezworenen bestaande;

Overwegende, dat de slotbepaling van art. 131, regelende het geval, dat het getal gezworenen moet verminderd worden, evenmin toepasselijk kan zijn op een polder, waar, gelijk hier, voortaan in het geheel geene gezworenen zijn zullen;

Overwegende alzoo, dat het beweren van appellant, als zouden de éénig gezworene, die bij het in werking treden van het reglement met den Dijkgraaf het Bestuur

van den polder de Perponcher uitmaakte, tot 1 Augustus 1874 in betrekking blijven, door niets wordt gestaafd, daar geene bepaling in dat reglement is aan te wijzen, krachtens welke, in het geval van art. 36, een zoodanig gezworene tot 1 Augustus 1874 of eenig ander tijdstip van overgang in zijne betrekking zoude blijven gehandhaafd, en het niet aangaat bij analogie het reglement in den door appellant verlangden zin uit te leggen en toe te passen;

Overwegende derhalve, dat het tijdstip der aftreding van den gezworene in den polder de Perponcher moet geacht worden te zijn aangebroken ten gevolge van en na ontvangst van de kennisgeving der in den zin van voormeld art. 36 verkregene toestemming; en dat mitsdien tot het doen eener voordragt voor de betrekking van Plaatsvervangend Dijkgraaf door Ingelanden sedert had behooren te zijn overgegaan;

Gezien art. 123, tweede lid, van het algemeen reglement voor de polders en waterschappen in Zeeland, goedgekeurd bij Ons besluit van 12 Februarij 1873 (*Provinciaal blad* n°. 23);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bekrachtiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 31 October ll., n°. 10, het daartegen ingesteld hooger beroep van het Bestuur des polders de Perponcher te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 21 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 21 Maart ll., n°. 20, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van den krankzinnige Johannes Wums* (zie het verslag over deze zaak op blz. 50—52).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den krankzinnige Johannes Wums;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 4 Maart 1874, no. 85;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 Maart 1874, n°. 211, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Johannes Wums, geboren te Gorinchem, den 14 April 1826, aldaar is verbleven,

eerst als sjouwerman, daarna als militair, tot hij, bij sententie in appel van het Hoog Militair Geregtshof, veroordeeld tot vervallen-verklaring van den militairen stand en vijftien jaren kruiwagenstraf, ingaande met 14 September 1858, naar het huis van militaire detentie te Leiden is overgebragt;

dat hij, in 1863 aldaar krankzinnig geworden, krachtens magtiging van den President der Arrondissements-Regtbank van 20 Februarij 1863, den 21 dier maand is geplaatst in het St. Joris-Gasthuis te Delft;

dat op 18 December 1866 C. van Dorp, wonende te Sassenheim, als zijn curator is benoemd;

dat hij op 1 Augustus 1871 uit het krankzinnigengesticht te Delft is overgebragt naar dat te Rosmalen, genaamd "Coudewater";

dat het Bestuur dier inrigting, toen op 14 September 1873 de verpleging als gevangene van Rijkswege ophield, verzocht heeft aanwijzing der gemeente, op welke de kosten van verpleging voor het vervolg zouden moeten worden verhaald;

Overwegende, dat op genoemden behoeftige, die bij het in werking treden der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85) als veroordeelde gevangene voor rekening van het Rijk werd onderhouden, art. 15 dier wet niet van toepassing is;

dat toch dit artikel, bepalende, dat de dáár bedoelde krankzinnigen tot hun overlijden in, of hun ontslag uit het krankzinnigengesticht blijven voor rekening van de fondsen, waaruit zij, tijdens het in werking treden van genoemde wet, volgens de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* no. 100) werden verpleegd, — alleen kan worden toegepast op hen, die op dat tijdstip uit zoodanige fondsen verpleegd werden;

Overwegende, dat art. 26 der in 1870 gewijzigde wet op het armbestuur de kosten der verpleging van arme krankzinnigen brengt ten laste der gemeente, waar zij woonplaats hebben; en dat, blijkens de geschiedenis van het artikel, daarmede bedoeld is de gemeente, waar de woonplaats gevestigd was, toen de opneming in een krankzinnigengesticht noodig werd, welke gemeente dan met de kosten der verpleging, zoolang die voortduurt, belast blijft, ook al wordt later de woonplaats naar elders verplaatst;

dat nu Johannes Wums, totdat hij in 1858 werd veroordeeld en gevangen gezet, steeds is verbleven te Gorinchem, welke gemeente, tevens zijne geboorteplaats, dus zijne woonplaats was, toen hij in 1863 in een krankzinnigengesticht werd opgenomen, en derhalve tot de betaling der kosten zijner verpleging verpligt is, niettegenstaande de latere verplaatsing van zijn domicilie door de in 1866 gevolgde benoeming van een te Sassenheim wonenden curator;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100) en de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Gorinchem aan te wijzen als de gemeente, die gehouden is tot betaling der verplegingskosten van Johannes Wums sedert 14 September 1873.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 21 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 21 Maart ll., n°. 21, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Warmenhuizen en 's Gravenhage over de woonplaats van Joseph Israël Zeehandelaar* (zie het verslag over deze zaak op blz. 73--75).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil tusschen de gemeenten Warmenhuizen en 's Gravenhage over de woonplaats van den krankzinnige, nu wijlen Joseph Israël Zeehandelaar;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 4 Maart 1874, n°. 3;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 17 Maar 1874, n°. 212, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Joseph Israël Zeehandelaar, geboren in 1809 te Hoorn, tot in het jaar 1870 te 's Gravenhage gewoond hebbende, in November van dat jaar voormelde gemeente heeft verlaten, en te Warmenhuizen zijnen intrek heeft genomen bij zijnen jongeren broeder, Jacob Zeehandelaar, Geneesheer aldaar;

dat hij, op 17 November 1870 in het bevolkings-register van Warmenhuizen ingeschreven, in December 1871 wederom uit die gemeente is vertrokken en, door eene zijner dochters te Alkmaar afgehaald, is overgebragt naar Gouda, om in een aldaar bestaand gesticht voor Israëlitische Oude Heeren te worden verpleegd;

dat twee dagen na zijne aankomst aldaar door Bestuurders van dat gesticht aan diens kinderen is medegedeeld, dat haar vader, krankzinnig zijnde, niet langer in het gesticht kon blijven;

dat hij alsnu naar 's Gravenhage is teruggebragt, en gedurende acht dagen door zijne kinderen bij hen aan huis is verpleegd geworden;

dat hij, na verkregen magtiging van den President der Arrondissements-Regtbank te 's Gravenhage, door twee zijner dochters naar Amsterdam is gebragt en geplaatst in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, dat onder beheer staat van het Nederlandsch-Israëlitisch Armbestuur aldaar;

dat hij in voornoemd gesticht op 21 October 1872 is overleden;

dat zoowel de gemeente 's Gravenhage als de gemeente Warmenhuizen ontkennen tot de betaling der verplegingskosten gehouden te zijn;

dat zoowel uit de geblekene daadzaken en omstandigheden, als uit de verklaringen der onder eede gehoorde getuigen volgt, dat, toen J. I. Zeehandelaar in November 1870 's Gravenhage verliet en zich te Warmenhuizen vestigde, hij zulks deed met bewustheid, zich daarvan rekenschap gaf, en geenszins als krankzinnig te beschouwen was;

dat hij derhalve destijds in den zin der wet zijne woonplaats naar Warmenhuizen heeft overgebragt;

dat daarentegen, toen hij in December 1871 de gemeente Warmenhuizen verliet, door eene zijner dochters te Alkmaar afgehaald, naar Gouda gebragt, en twee dagen later door eenen oppasser van het gesticht te Gouda naar 's Gravenhage teruggevoerd werd, — Zeehandelaar niet meer in staat was om voor zich zelven te handelen, en werkelijk in eenen toestand van krankzinnigheid verkeerde, die hem belette destijds in den zin der wet van woonplaats te veranderen, en die van Warmenhuizen naar Gouda of 's Gravenhage over te brengen;

dat hiertegen niets afdoet de meening van des krankzinnigen broeder Jacob Zeehandelaar, als zoude J. I. Zeehandelaar, toen hij Warmenhuizen verliet, niet krankzinnig zijn geweest, welke meening niet wel is te rijmen met de daadzaken en omstandigheden, die dezelfde getuige gelijktijdig onder eede heeft vermeld en welke, ook in verband met de van elders onder eede verkregene berigten, genoegzaam aantoonen, dat J. I. Zeehandelaar bij zijn vertrek uit Warmenhuizen zijn verstand niet magtig was;

dat evenmin eene overbrenging van domicilie van Warmenhuizen naar 's Gravenhage kan worden afgeleid uit de omstandigheid, dat J. I. Zeehandelaar op 23 December 1871 weder in de bevolkings-registers van 's Gravenhage werd ingeschreven, noch daaruit, dat door het Bestuur dier gemeente op 18 December te voren een bewijs van onvermogen ten zijnen behoeve werd uitgereikt, daar noch het een, noch het ander, als zoodanig en op zich zelf de overbrenging van domicilie kan daarstellen of bewijzen, wanneer zulks, gelijk met Zeehandelaar het geval was, geheel buiten weten en voorkennis omgaat van den persoon, dien het aangaat, omdat laatstbedoelde geen besef heeft om zelf te handelen;

dat derhalve de in November 1870 door J. I. Zeehandelaar te Warmenhuizen gevestigde woonplaats, bij het ontstaan zijner krankzinnigheid en zijne overbrenging naar een krankzinnigengesticht, niet had opgehouden;

Gezien de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Warmenhuizen aan te wijzen als de gemeente, waar Joseph Israël Zeehandelaar woonplaats had, tijdens regterlijke magtiging werd verleend tot zijne plaatsing in een gesticht voor krankzinnigen te Amsterdam.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 21 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

5o. van den 24 Maart ll., n°. 6, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Gramsbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 96).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Gramsbergen van een

besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, dd. 11 December 1873, n_o. 4645/3253, 2de Afdeeling, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Maart 1874, n°. 11;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 19 Maart 1874, n°. 207, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van Gramsbergen op de begrooting dier gemeente voor 1874 heeft uitgetrokken als jaarwedde van den Veldwachter eene som van ƒ200;

dat Gedeputeerde Staten, die jaarwedde onvoldoende oordeelende, op dien grond hunne goedkeuring aan de begrooting hebben onthouden;

dat de Gemeenteraad weigert de bewuste jaarwedde tot ƒ300, zoo als door Gedeputeerde Staten noodig wordt geacht, uit te trekken;

dat eene bezoldiging van ƒ200 bij de in de laatste jaren steeds klimmende prijzen van alle levensbehoeften te gering, en eene verhooging dier jaarwedde met ƒ100 noodzakelijk is, daar de Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve door Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was om de gemeentebegrooting niet goed te keuren;

Gelet op artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 11 December 1873, n°. 4645/3253, het daartegen door den Gemeenteraad van Gramsbergen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 24 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

6_o. van den 24 dezer, n°. 7, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Heino van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 96).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Heino van een besluit

van Gedeputeerde Staten van Overijssel, dd. 11 December 1873, n_0. 4596/3266, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Maart 1874, n_0. 10;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 Maart 1874, nº. 208, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van Heino op de begrooting dier gemeente voor 1874 als jaarwedde van den Veldwachter heeft uitgetrokken eene som van *f* 234 en *f* 26 voor vergoeding van huishuur;

dat Gedeputeerde Staten van Overijssel, op grond, dat dit bedrag onvoldoende is en op minstens *f* 300 moet worden vastgesteld, hunne goedkeuring aan de begrooting hebben onthouden;

dat de Gemeenteraad weigert de uitgetrokken som tot het door Gedeputeerde Staten verlangde bedrag te verhoogen;

dat de som, door den Gemeenteraad uitgetrokken, te gering is, daar de Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve voor Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was om de gemeentebegrooting niet goed te keuren;

Gelet op artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* nº. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan;

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 11 December 1873, nº. 4596/3266, het daartegen door den Gemeenteraad van Heino ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 24 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

7º. van den 24 Maart ll., nº. 12, houdende beschikking op *het beroep van B. Janse, te Gorinchem, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan J. Kant van Andel vergunning is verleend tot oprigting van een stoomwerktuig op de perceelen, kadaster sectie C, no.* 574 *en* 1033 (zie het verslag over deze zaak op blz. 80—83).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van B. Janse, te Gorinchem, van een besluit van

Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 14/21 October 1873, n°. 6, waarbij aan J. Kant van Andel vergunning wordt verleend tot plaatsing van een stoomwerktuig op de perceelen kadaster sectie C, n°. 544 en 1033, te Gorinchem;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 10 Maart 1874, n°. 7;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 19 Maart 1874, n°. 229, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat J. Kant van Andel op 13 September 1873 aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland vergunning verzocht tot het bouwen eener stoommeelfabriek op de plaats, waar nu een oud gebouw staat, en den tuin daarachter, oostzijde op den Appeldijk, sectie C, n°. 574, te annexeren aan het daarnaast staande pakhuis n°. 1033, en in die stoommeelfabriek te brengen een stoomwerktuig van 30 paardenkracht of minder;

dat, bij een op 1 October daaraanvolgende ingesteld onderzoek *de commodo et incommodo*, van de zeven opgeroepen naburen twee verschenen, namelijk adressant en J. van Andel, die tegen het verzoek bezwaren inbragten, op grond, dat door de oprigting der fabriek hunne panden in waarde zouden verminderen, hoogere assurantie-premiën door hen zouden moeten worden voldaan, en de stof uit de fabriek en het roet uit den schoorsteen hun het gebruik hunner tuinen onmogelijk zou maken;

dat het Gemeentebestuur van Gorinchem, na die bezwaren te hebben overwogen, aan gemelde Staten adviseerde om het verzoek in te willigen, op grond van een rapport van den Gemeente-Architect, na een locaal ingesteld onderzoek uitgebragt, houdende, dat uit het oogpunt eener goede politie tegen de inwilliging van het gedaan verzoek geene bezwaren bestonden; en voorts op grond, dat, naar het oordeel van het Collegie van Burgemeester en Wethouders, de publieke veiligheid door de oprigting der fabriek niet werd bedreigd;

dat Gedeputeerde Staten bij besluit van 14/21 October 1873 de verlangde vergunning hebben verleend, op grond, dat de aangevoerde bezwaren niet van genoegzaam gewigt waren om de vergunning te weigeren, en daaraan zou kunnen worden te gemoet gekomen door de gestelde voorwaarde, daarin bestaande, buiten de algemeene, die steeds worden opgelegd, dat de schoorsteen minstens eene hoogte zoude moeten hebben van 16 meters uit den grond gemeten;

dat adressant in zijne tegen dat besluit bij Ons ingediend adres beweert, dat het oprigten eener stoommachine van 30 paardenkracht op een perceel van slechts 5.67 meter breedte hoog gevaarlijk moet zijn voor de nabij gelegen perceelen, en dat de straat, waarin de fabriek gebouwd wordt, eene breedte van 5.50 meter heeft, zoodat het duidelijk is, dat het gevaar voor brand groot is, terwijl ook voor de gezondheid in dergelijke naauwe straat de fabriek ongunstig zal werken;

dat uit een door den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat aan Gedeputeerde Staten ingediend rapport blijkt, dat het stoomwerktuig uitsluitend zal worden geplaatst, met inbegrip van het vliegwiel en verder toebehooren, op het perceel n°. 1033, zoodat het eerste bezwaar van adressant niet bestaat; dat de fabriek wordt opgerigt niet in eene straat, maar in de onmiddellijke nabijheid der rivier de Linge, waar slechts enkele huisjes staan, zoodat er geene de minste redenen aanwezig zijn, met het oog op brandgevaar en gezondheid, om de plaats der fabriek ongunstig te noemen;

dat derhalve de bezwaren, door adressant aangevoerd, òf niet bestaan, òf niet van dien aard zijn, dat zij eene afwijzing der gevraagde vergunning zouden wettigen

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 14/21 October 1873, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 24 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

8°. van den 27 Maart ll., n°. 20, houdende beschikking op *het beroep van G. A. Smits, te Ouder-Amstel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij hem de verpligting is opgelegd om de schoorsteenen zijner kalkovens minstens* 14 *meters boven den beganen grond op te trekken* (zie het verslag over deze zaak op blz. 83—94).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door G. A. Smits, te Ouder-Amstel, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, van 24 April 1873, n°. 59, waarbij is gehandhaafd de voorwaarde, waaronder hem vergunning is verleend tot het hebben van drie kalkovens van ronden vorm (nieuwe constructie) op het terrein, kadastraal bekend sectie A, n°. 470, te Ouder-Amstel;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Maart 1874, n°. 74/8;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 21 Maart 1874, n°. 244, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat de voorwaarde, waarover adressant zich beklaagt, daarin bestaat, dat hij de schoorsteenen zijner ovens, volgens de eischen van het nieuwe stelsel, zal optrekken tot minstens 14 meter boven den beganen grond;

dat, volgens het beweren van adressant, daardoor zijn gansch bedrijf, met veel moeite en kosten tot stand gebragt, zou worden vernietigd; dat het optrekken der schoorsteenen tot de voorgeschreven hoogte technische bezwaren zou opleveren, hem zeer groote kosten zou veroorzaken, daar de fundamenten daarvoor te zwak zijn, en niets zal uitwerken om aan den hinder, waarover de naburen zich beklagen, te gemoet te komen;

dat echter de ondervinding, op andere plaatsen, met name te Weesp, te Alkmaar, en in de omstreken van Leiden opgedaan, heeft doen zien, dat het aanbrengen van hooge schoorsteenen doeltreffend is om den overlast van rook te verminderen, en dat ook dáár door de concessionarissen geene klagten zijn ingebragt over nadeel, dat zij daardoor voor hun bedrijf ondervinden;

dat de adressant het aan zich zelven te wijten heeft, indien de naleving der voorwaarden hem nu meer kosten en moeite zal veroorzaken, omdat hij zijne ovens heeft gebouwd, alvorens de vereischte vergunning te hebben aangevraagd en verkregen;

dat, al brengt het belang der nijverheid mede, dat het oprigten van fabrieken en trafieken zooveel mogelijk worde toegestaan, dit evenwel niet wegneemt, dat alle voorzorgen behooren genomen te worden, ten einde aan den daaruit voortspruitenden overlast voor de naburen zooveel mogelijk te gemoet te komen;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n_o. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het ingesteld beroep ongegrond te verklaren en het bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland te handhaven, onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat de vergunning regtens zal zijn vervallen, bijaldien niet binnen vier maanden na dagteekening van dit besluit aan de door Gedeputeerde Staten gestelde voorwaarde zal zijn voldaan.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 27 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

9_o. van den 27 Maart ll., no. 21, houdende beschikking op *het beroep van Mr. W. F. Dijkers, te Amsterdam, en E. de Boer, te Nieuwer-Amstel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij onder zekere voorwaarden vergunning is verleend om op het terrein sectie A*, n_o. 470, *te Ouder-Amstel, drie kalkovens op te rigten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 83—94).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Mr. W. F. Dijkers, te Amsterdam, eigenaar van een buitenverblijf te Nieuwer-Amstel, en E. de Boer, veehouder aldaar, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij onder zekere voorwaarden vergunniug is verleend om op het terrein sectie A, no. 470, te Ouder-Amstel, drie kalkovens op te rigten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Maart 1874;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 21 Maart 1874, n°. 244, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat G. A. Smits, te Ouder-Amstel, in het voorjaar van 1872 op het bovengenoemd terrein heeft opgerigt drie ronde kalkovens van nieuwe constructie; dat hij daarna aan Gedeputeerde Staten vergunning heeft verzocht om die te mogen gebruiken; en dat Gedeputeerde Staten, bij besluit van 2 October 1872, n°. 4, daartoe hunne toestemming hebben gegeven, onder voorwaarde, dat de schoorsteenen der ovens volgens

de eischen van het nieuwe stelsel zouden worden ingerigt en minstens 14 meter boven den beganen grond zouden worden opgetrokken;

dat bij het onderzoek *de commodo et incommodo* verschillende inwoners van Ouder- en Nieuwer-Amstel zich tegen de inwilliging van het verzoek hebben verzet, uit hoofde van den grooten hinder, dien de rook en stank der ovens hun veroorzaakt;

dat de adressanten thans van Ons de vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten en intrekking der vergunning hebben verzocht, op grond van den verstikkenden en stinkenden rook, dien de ovens verspreiden, en de groote nadeelen, die daardoor aan de gezondheid vau menschen en vee worden toegebragt;

dat de adressanten, hoewel hunne eigendommen tamelijk van de ovens verwijderd en door de rivier den Amstel daarvan gescheiden zijn, wel als naburen in den zin van art. 4 van het Koninklijk besluit van 1824 kunnen worden aangemerkt, daar gezegd artikel kennelijk geschreven is met het doel om aan al degenen, die in de omgeving der op te rigten fabriek of trafiek wonen of dáár panden in eigendom of in gebruik hebben, eenen waarborg te verzekeren, dat hun geen nadeel zal worden toegebragt, en voorts om het openbaar gezag, dat de vergunning moet verleenen, in te lichten omtrent de mate van gevaar, schade of hinder, die van de inrigting is te vreezen;

dat het terrein, waarop de kalkovens zijn opgerigt, voor eene dergelijke industrie niet ongeschikt kan geacht worden, als liggende open en vrij en toegankelijk voor alle luchtstroomen;

dat uit een ingesteld onderzoek gebleken is, dat de eigendommen der adressanten zoodanig gelegen zijn, dat zij, bij de meestal heerschende westelijke winden, veelal geen hinder van den rook kunnen ondervinden;

dat daarenboven de overlast van rook nog zal kunnen verminderen, wanneer de schoorsteenen, ter voldoening aan het bevel van Gedeputeerde Staten, tot de daarbij bepaalde hoogte opgetrokken zullen zijn;

dat niet is gebleken, dat de nabijheid van zulke kalkovens, als hier bedoeld zijn, in andere streken, met name te Weesp, te Alkmaar en in de omstreken van Leiden, nadeelige gevolgen voor de gezondheid van menschen of vee heeft medegebragt;

dat, onder deze omstandigheden, de ingebragte bezwaren niet voldoende zijn om de uitoefening dezer nijverheids-onderneming te beletten;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n_o. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan;

het ingesteld beroep ongegrond te verklaren en de vergunning te handhaven, zoo als die aan G. A. Smits bij het bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten is verleend, onder uitdrukkelijke bepaling, dat die vergunning regtens zal zijn vervallen, bijaldien niet binnen vier maanden na dagteekening van dit besluit aan de door Gedeputeerde Staten gestelde voorwaarde zal zijn voldaan.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 27 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van J. Kneppelhout, te Oosterbeek, en Mr. K. J. F. C. Kneppelhout van Sterkenburg, te Driebergen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij is afgewezen hun verzoek om het onderhoud eener sluis in den bandijk van den Willemspolder niet te brengen ten laste van de landen, die vóór* 1818 *niet tot dien polder behoorden.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! In de vergadering van Geërfden van den Willemspolder onder IJzendoorn en Echteld, gehouden den 23 April 1873, is onder anderen de begrooting voor de dienst van 1873/74 ter vaststelling aangeboden. De notulen van het verhandelde in de vergadering vermelden, dat die begrooting is vastgesteld, zoo als zij was aangeboden. Daarbij staat evenwel het volgende vermeld: „Echter behielden de geërfden P. van Oijen, P. Beijer en B. van Mill zich voor, onderzoek in te stellen omtrent den post, voorkomende op de begrooting onder hoofdstuk VIII, volgnummer 18, reparatie-sluis in den bandijk, in het bijzonder of die kosten door de gezamenlijke eigenaren van den Willemspolder dan wel door de eigenaren van de vroeger bekende IJzendoornsche binnenweerd zullen moeten gedragen worden; waarover zij zich vooreerst zouden wenden tot heeren Gedeputeerde Staten."

„De heer H. D. van Riemsdijk kon zich niet met het gevoelen der drie genoemde geërfden vereenigen en voerde aan, dat de kosten voor reparatie der sluis in den bandijk, even als andere uitgaven, door de gezamenlijke eigenaren van den Willemspolder moeten gedragen worden."

De begrooting is door Gedeputeerde Staten van Gelderland goedgekeurd bij besluit van 27 Mei 1873.

Op 29 Julij 1873 is eene vergadering van Geërfden van den Willemspolder gehouden, welke belegd was op verzoek van P. van Oijen als gemagtigde van J. Kneppelhout en Mr. K. J. F. C. Kneppelhout van Sterkenburg, en waarin is medegedeeld een schrijven van genoemden P. van Oijen, te kennen gevende, dat hij en de geërfden Beijer en van Mill wenschen terug te komen op de notulen der vergadering van 23 April en aanteekening verlangen van de stemmen, door de toen aanwezige geërfden uitgebragt, namelijk 37 in het geheel, waarvan 21 en dus de meerderheid door de drie genoemde geërfden, hetgeen zij als een protest willen aangemerkt hebben ten aanzien van de in de notulen vermelde vaststelling van hoofdstuk III, volgnummer 18, art. 4, voor zoover daaronder begrepen is de te doene reparatie aan de sluis in den bandijk.

In Augustus 1873 wendde genoemde P. van Oijen als gemagtigde van de heeren Kneppelhout zich tot Gedeputeerde Staten van Gelderland, met verzoek, dat zij alsnog mogten verstaan, dat de post, uitgetrokken voor reparatie van de sluis in den bandijk, niet kan gebragt worden ten laste van de landen, welke vóór 1818 niet tot den Willemspolder behoorden en niet door die sluis uitwateren. Hij voerde aan, dat de sluis in 1332 door Graaf Rijnold was vergund niet ten behoeve van uiterwaarden onder Echteld, maar uitsluitend ten behoeve van die onder IJzendoorn en Ochten, en dat daarin geene verandering was gemaakt door de overeenkomst van 1818; dat dan ook alleen de bovengelegen landen (de Binnenweerd) van de sluis genot hadden en haar eigenlijk ook wel konden missen. Ten bewijze, dat het onder Echteld gelegen gedeelte niets met die waterlossing op de Linge te maken had, werd aangevoerd, dat het nooit in de kosten van het kanaal van Steenenhoek had bijgedragen. Wel is waar had ook dit gedeelte vroeger in het gewoon onderhoud bijgedragen, doch zonder eenige verpligting.

Met overlegging der notulen van de vergaderingen van geërfden van 23 April en

29 Julij beweerde de adressant dan ook, dat de begrooting, zoo als zij was voorgedragen, niet in haar geheel was vastgesteld, maar de post voor de sluis door de meerderheid was afgestemd.

Gedeputeerde Staten droegen het onderzoek dezer zaak op aan eene Commissie, wier rapport in hoofdzaak het volgende inhield: De vergunning van 1372 om met eene sluis in den Neder-Betuwschen dijk op de Linge te lozen, werd gegeven aan de uiterwaarden onder IJzendoorn. Bij overeenkomst van de Geërfden in de uiterwaarden onder IJzendoorn en Echteld, gesloten 12 Augustus 1817, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten en bekrachtigd bij Koninklijk besluit van 25 October 1820, n°. 41, werd de Willemspolder gesticht. De overeenkomst bevatte het reglement voor den polder. Daarin komt geene bepaling voor, waarbij de kosten voor het onderhoud der sluis in den Nederbetuwschen dijk ten laste der voormalige poldergemeenschap wordt voorbehouden. Men kan niet aannemen, dat daarbij de oude verdeeling tusschen de landen, die vroeger voor de instandhouding der sluis bijdroegen, en die, welke in de uitbreiding der omkading (in 1818 gemaakt) daarmede in gemeenschap werden omvat, stilzwijgend werd in stand gehouden. Bij het rivier-polder-reglement van 1837, nader gewijzigd goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 22 September 1838, n°. 96, zijn alle vrijdommen en oude verdeelingen van eigenlijke polderlasten, waaronder de kosten van uitwatering behooren afgeschaft (art. 52), behoudens sommige gevallen, waaronder het bestaan van oude schriftelijke overeenkomsten, de éénige reden, die hier zou kunnen gelden, doch die niet bestaat.

Bij besluit van 15 October 1873 hebben Gedeputeerde Staten, zich met dit rapport vereenigende, het verzoek van P. van Oijen van de hand gewezen.

Bij een uitvoerig adres aan den Koning, dat den 29 December 1873 bij 's Konings Kabinet was ontvangen, zijn de heeren Kneppelhout tegen deze beschikking opgekomen. Zij beweren, dat de door Gedeputeerde Staten verleende goedkeuring der begrooting in geen geval gehandhaafd kan blijven, als berustende op eene feitelijke dwaling, daar niet de geheele begrooting door de Geërfden was vastgesteld, zoo als abusivelijk vermeld werd in de notulen der vergadering van 23 April, maar de post voor de sluis in den bandijk door de meerderheid was afgestemd.

Wat voorts het fond der zaak betreft, na herhaling der vroeger namens adressanten aangevoerde argumenten, ontleend aan de vergunning van 1332 en den feitelijken toestand, zeggen zij hoofdzakelijk het volgende. De overeenkomst van 1817 strekte tot het maken eener gemeenschappelijke omkading tot bescherming tegen het zomerwater; de sluis was geheel vreemd aan dat onderwerp; over de sluis werd dan ook in de overeenkomst niet gesproken. Geheel ten onregte leiden Gedeputeerde Staten uit dat stilzwijgen af, dat de sluis nu zou gekomen zijn ten laste ook van het beneden-gedeelte van den polder; niet dan door eene uitdrukkelijk aangegane verbindtenis zou aan dat gedeelte zulk een last kunnen opgelegd zijn.

Wat betreft de artt. 51 en 52 van het eerste Geldersche polderreglement, bij de latere reglementen niet veranderd, de bewering van Gedeputeerde Staten, dat daarbij de vrijdom van het beneden-gedeelte van lasten voor de sluis in den bandijk zou zijn afgeschaft, houdt ingewikkeld de erkentenis in, dat die vrijdom dan niet was opgeheven door de overeenkomst van 1817. Maar bovendien is de bewering onjuist. De eerste alinea van art. 51 beslist volstrekt niet, dat alle landen, binnen den polder gelegen, verpligt zijn bij te dragen tot de kosten van alle werken tot afwatering, maar alleen dat de landen buiten den polder daartoe niet hebben bij te dragen. Dit blijkt duidelijk uit de tegenstelling, gelegen in de 2de alinea van hetzelfde artikel. En art. 52 zegt wel, dat afgeschaft worden alle vrijdommen en oude verdeelingen van eigenlijke polderlasten; maar het bepaalt tevens, dat in geene polderlasten betrokken worden o. a. litt. *f* zoodanige landerijen, waaromtrent zoo door oude schriftelijke overeenkomsten, vonnissen van den Regter of beslissingen van den Souverein daargedaan

wordt, dat dezelve opgehouden zijn tot het voldoen der polderlasten of regt op een verminderden aanslag in dezelve hebben.

Nu zeggen Gedeputeerde Staten eenvoudig, dat het hier omschreven geval niet bestaat; maar dit is onjuist. De vrijdom van het beneden-gedeelte van den polder van lasten voor de bedoelde sluis wordt daargedaan zoowel door het octrooi van Graaf Rijnold van 1332, hetwelk de sluis heeft toegestaan uitsluitend ten behoeve en dus ook uitsluitend ten laste van het bovengedeelte, als door de overeenkomst van 1817, die, door niets omtrent de sluis te bepalen, haar niet ten gemeenen laste gebragt, maar ten laste van het bovengedeelte gelaten heeft.

Deze opvatting is ook in overeenstemming met de bij opvolging vastgestelde polderreglementen en met de billijkheid, welke volgens den geest en de bedoeling dier reglementen moet worden geraadpleegd bij de regeling van lasten ingeval van vereeniging of scheiding van polderdistricten. Hier wordt verwezen naar art. 198 van het reglement van 1837 en naar art. 198 van het reglement, voorloopig goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 28 December 1828.

De adressanten eindigen met Zijne Majesteit te verzoeken de besluiten van Gedeputeerde Staten van 27 Mei 1873, n°. 68, en 15 October 1873, n°. 49, te niet te doen en, op nieuw regt doende, alsnog te beslissen, dat de landen der adressanten, gelegen in het bedoelde beneden-einde van den polder, niet verpligt zijn bij te dragen in de kosten van onderhoud der sluis in den bandijk.

De besluiten van Gedeputeerde Staten en de overige vermelde stukken zijn bij het adres overgelegd.

Gedeputeerde Staten, omtrent dit adres gehoord, merken bij hun berigt van 13 Januarij 1874 in de eerste plaats op: dat de begrooting door den Geërfdendag is vastgesteld den 23 April; dat daarbij eenige geërfden zich hebben voorbehouden een onderzoek in te stellen omtrent den post voor de sluis en zich dienaangaande te wenden tot Gedeputeerde Staten; dat evenwel Gedeputeerde Staten gedurende eene maand tijds daarvan niets hebben vernomen, en, daar er geene bezwaren waren ingebragt, op 27 Mei de begrooting hebben goedgekeurd; dat zij eerst door het adres van P. van Oijen van 21 Augustus kennis hebben gekregen van het besluit van den Geërfdendag van 29 Julij, waarbij dat van 23 April zoogenaamd werd gerectificeerd; dat de termijnen, bepaald bij art. 427—431 van het rivier-polderreglement, waren afgeloopen en de begrooting reeds sedert 1 Julij in werking was, vóórdat de adressanten zelfs bij den Geërfdendag tegen den inhoud der notulen van 23 April waren opgekomen; dat de terugwerking, die adressanten nu verlangen, in zaken van beheer tot het onmogelijke behoort.

Verder voeren Gedeputeerde Staten aan, dat het rivier-polder-reglement bij de eigenlijke polderlasten geen anderen dan bunder-bundersgelijken omslag kent, tenzij een der bewijzen van vrijdom geleverd worde, in art. 52 *f* genoemd. Dit nu is hier niet geschied en kon niet geschieden, omdat bij de vereeniging van den benedenwaard en den binnenwaard in 1818 het onderhoud der sluis uitsluitend ten laste van laatstgenoemden niet is voorbehouden. De landen in den benedenwaard hebben dan ook steeds voor dat onderhoud bijgedragen, zoo als adressanten in hun adres van 21 Augustus zelve erkennen. Voor zooveel den omslag der eigenlijke polderlasten aangaat, maken de polders naar den geest van het rivier-polder-reglement algemeene (universele) gemeenschappen uit, bij de vorming waarvan de lusten en lasten van ieder deel in de gemeenschap komen, tenzij sommige er buiten worden gesteld; en dit laatste is bij den Willemspolder niet geschied.

Na ontvangst van dit berigt van Gedeputeerde Staten heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, krachtens 's Konings magtiging, bij brief van 2 Februarij 1874, n°. 216, 3de Afdeeling, de zaak aanhangig gemaakt bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Bij die Afdeeling zijn daarna twee memoriën ingekomen. De eerste is van het Bestuur van den Willemspolder. Daarin wordt onder meerdere bijzonderheden omtrent de geschiedenis van den polder medegedeeld, dat, na het leggen der kade om den benedenwaard in 1818, waardoor de tegenwoordige polder gevormd werd, de kosten van de sluis in den bandijk onder IJzendoorn en van de waterleiding naar de Linge afzonderlijk gedragen werden door den ouden binnenwaard van IJzendoorn, die echter ook in het genot van zijne eigendommen bleef. Naar het oordeel van het Bestuur was die regeling onbillijk, omdat die oude waard bovendien gelijkelijk met den benedenwaard de kosten droeg van den Prins Willemspolder, ofschoon minder belang hebbende bij de sluis aan de Ronduit en de waterleidingen onder Echteld. Het Bestuur wijst er nog op, met overlegging van een afschrift der vergunning tot het leggen eener kade, bij beschikking van 16 December 1817, door den Minister van den Waterstaat en der Publieke Werken verleend, dat de kade onder IJzendoorn toen reeds bestond, en alleen de verlenging onder Echteld te maken was; dat evenwel deswege aan de Geërfden onder IJzendoorn geen vermindering van lasten of schadeloosstelling is toegekend.

Deze toestand, dat namelijk de uitwatering door de sluis in den bandijk uitsluitend ten laste was van den binnenwaard, heeft, volgens de memorie, opgehouden te bestaan, toen de gezamenlijke uiterwaarden onder den naam van Willemspolder werden opgenomen onder het in 1838 ingevoerd Geldersch polderreglement, en wel op grond van art. 52 van dat reglement. Toen is de sluis in den bandijk en de waterleiding naar de Linge, de Leigraaf, ten laste van den geheelen polder gekomen, die toen tevens in het genot gekomen is van de opbrengst van den Nieuwen weg en van een perceel land onder Ochten, groot 0.34.20 hectare. Tot nog toe, zegt de memorie, heeft geen der eigenaren van waarden onder Echteld of onder IJzendoorn, buiten den ouden waarddijk gelegen, daarover geklaagd; en bij de klagt, thans door de heeren Kneppelhout ingediend, heeft geen ander dier eigenaars zich aangesloten.

Reeds zes-en-dertig jaren heeft de tegenwoordige toestand bestaan, en welligt zal dus alle tegenkanting daartegen door verjaring krachteloos zijn.

De memorie leidt ook nog uit den feitelijken toestand af, dat de sluis in den bandijk ook voor de landen onder Echteld zeer gewenscht is. Eene kaart van den Willemspolder is bij deze memorie gevoegd.

De tweede memorie is van de heeren Kneppelhout. Daarin wordt o. a. opgemerkt, dat, zoo het besluit van Gedeputeerde Staten van 27 Mei tot goedkeuring der begrooting op eene feitelijke dwaling rust, hetgeen, volgens de adressanten, door Gedeputeerde Staten niet is ontkend, dan het besluit onwettig, onbestaanbaar en nietig is, omdat art. 430 van het reglement verbiedt eene begrooting goed te keuren, die niet door den Geërfdendag is vastgesteld. Van terugwerking, zeggen adressanten, is geen sprake; hier heeft eenvoudig het geval plaats, uitdrukkelijk voorzien bij de tweede alinea van art. 431, namelijk, dat de goedkeuring door Gedeputeerde Staten niet heeft kunnen verleend worden vóór 1 Julij. Niets schijnt Gedeputeerde Staten te hebben mogen beletten hun besluit tot goedkeuring in te trekken, zoodra zij met de dwaling bekend werden, en den Geërfdendag uit te noodigen de begrooting alsnog voorloopig vast te stellen, en wel met weglating of vermindering van den afgekeurden post. Door toepassing van art. 5 of 6 van het reglement had dan eene beslissing kunnen verkregen worden.

Wat het fond der zaak betreft, wordt, behalve het een en ander tot nadere adstructie van vroeger aangevoerde argumenten, nog gezegd:

1°. dat het niet geheel naauwkeurig is, dat het gevoelen van Gedeputeerde Staten bevestigd zou worden door de omstandigheid of het feit, dat de benedenwaard in het onderhoud van de sluis heeft bijgedragen. Indien er toch iets tot onderhoud van de sluis gedaan is, dan is dit geschied uit een jaarlijks op de begrooting voorko-

menden post van gering bedrag onder den naam van onderhoud van sluizen en duikers. Doordat de benedenwaard tot dien post even als tot de overige posten der begrooting heeft bijgedragen, heeft hij zijne verpligting niet erkend om de sluis in den bandijk mede te bekostigen, en is voor den binnenwaard het regt niet geboren om daarvoor eene bijdrage van den benedenwaard te eischen. Door verjaring kunnen de publiekregtelijke lasten en lusten noch ontstaan noch vergaan. Buitendien *tantum praescriptum quantum possessum;* de benedenwaard zou dus in het ergste geval aan geenerlei verhooging van bijdrage onderworpen kunnen worden.

2°. dat, ten aanzien van de overeenkomst van 1817, alleen moet gevraagd worden wat daarbij in gemeenschap is gebragt, niet wat daarbij van de gemeenschap is uitgesloten.

Verdere stukken zijn niet ingekomen; ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

III. *het beroep van den Raad der gemeente Est en Opijnen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is ingevolge magtiging des Konings op den 3 Maart ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De Gemeenteraad van de gemeente Est en Opijnen, provincie Gelderland, heeft op de begrooting der gemeente voor het dienstjaar 1874 de jaarwedde van den Veldwachter, met inbegrip van de kosten, noodig tot bestrijding van de uitgaven voor zijne kleeding en wapening, vastgesteld op eene som van *f* 300.

Gedeputeerde Staten waren van oordeel, dat de jaarwedde zuiver behoorde te bedragen de som van *f* 300, buiten de kosten van kleeding en bewapening; en gaven van deze hunne meening kennis aan den Gemeenteraad.

De Gemeenteraad heeft, op grond, dat de jaarwedde van den Veldwachter, die in het dienstjaar 1873 zuiver slechts bedroeg *f* 156, nu zuiver is gebragt op *f* 260, en dus verhoogd is met *f* 104, en de som van *f* 260 voldoende is voor een Veldwachter om in de gemeente Est en Opijnen onafhankelijk te kunnen leven, volhard bij het cijfer, door hem vastgesteld.

Gedeputeerde Staten hebben daarop, bij besluit van 13 Januarij ll., hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting voor het dienstjaar 1874 onthouden.

Tegen dit besluit is de Gemeenteraad op den 28 Januarij ll. bij den Koning gekomen in beroep.

In het adres aan den Koning wordt, na mededeeling der hiervoor vermelde feiten, beweerd: dat art. 136 der gemeentewet aan den Raad opdraagt de regeling van de jaarwedden der plaatselijke ambtenaren en bedienden; dat de wet niet eischt goedkeuring door Gedeputeerde Staten van die regeling; en dat het dus niet kan opgaan, dat Gedeputeerde Staten, door hunne goedkeuring aan de begrooting te onthouden, zijdelings den Raad zouden kunnen noodzaken de jaarwedde van den Veldwachter vast te stellen tot een bedrag, door hem te hoog geacht, maar door Gedeputeerde Staten verlangd; dat de som van *f* 260 ook niet zoo onbeduidend is, dat slechts in schijn zou zijn voldaan aan het voorschrift van art. 205*a* der gemeentewet, voorschrijvende, dat de jaarwedde van den Burgemeester enz. en de overige plaatselijke ambtenaren en bedienden op de begrooting moesten worden gebragt; dat Gedeputeerde Staten vroeger de jaarwedde van den Veldwachter, destijds tot veel lager cijfer uitgetrokken, laatstelijk nog in 1873 op *f* 156, steeds voldoende hebben geacht.

Gedeputeerde Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben daarop den 17

Februarij ll. berigt, dat de zeer geringe jaarwedden, welke over het algemeen aan de gemeente-veldwachters in Gelderland waren toegekend, den Commissaris des Konings in dat gewest aanleiding hadden gegeven om daarop de aandacht der gemeentebesturen te vestigen, en hen aan te sporen om, ook met het oog op het voortdurend stijgen der prijzen van de noodzakelijkste levensbehoeften, te bevorderen, dat tot eene verhooging dier jaarwedden mogt worden besloten, zoodat zij minstens ongeveer *f* 300 zouden bedragen; dat aan dit billijk verlangen in het algemeen door de gemeenteraden in Gelderland is voldaan, behalve o. a. te Est en Opijnen; dat de Gemeenteraad aldaar zich ten onregte beroept op de bepaling van art. 136 der gemeentewet; dat toch Gedeputeerde Staten het toezigt hebben op al de uitgaven, omschreven in art. 205 der gemeentewet; dat verder de laatste alinea van art. 191 dier wet de benoeming der veldwachters aan de commissarissen des Konings, in overleg met de burgemeesters, opdraagt, en dat alzoo, indien de gemeenteraden de bevoegdheid hadden de jaarwedde dier veldwachters vast te stellen, zonder dat de Gedeputeerde Staten zich met die vaststelling mogten inlaten, het regt van benoeming van den Commissaris geheel illusoir kon worden gemaakt, door de jaarwedde tot zoo laag cijfer te bepalen, dat de Commissaris voor de betrekking geen geschikt persoon zou kunnen vinden; dat de som van *f* 300 als jaarwedde van een Veldwachter, zal hij niet aan gebrek ten prooi zijn, zijne diensten behoorlijk kunnen vervullen, en in evenredigheid dier diensten redelijk beloond zijn, niet te hoog is te achten.

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Zevenaar van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is ingevolge magtiging des Konings bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt den 11 Maart ll.

Het betreft hetzelfde onderwerp als dat van de beide geschillen van bestuur, waarover zoo even door mij verslag is uitgebragt.

De jaarwedde van de veldwachters in de gemeente Zevenaar is door den Gemeenteraad vastgesteld op *f* 250 voor ieder. Toen Gedeputeerde Staten vruchteloos hadden aangedrongen, dat die jaarwedden zouden worden verhoogd tot *f* 300 voor ieder, hebben zij bij besluit van 13 Januarij ll. hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting voor het jaar 1874 onthouden.

Tegen dat besluit is de Gemeenteraad den 10 Februarij ll. in beroep gekomen bij den Koning. De gronden, waarop dit beroep rust en de bedenkingen daartegen, door Gedeputeerde Staten geopperd, zijn dezelfde als die zijn aangevoerd of gemaakt in de beide voorgaande bestuursgeschillen, behoudens dat de Raad van Zevenaar nog opmerkt, dat eene uitgaaf van *f* 1400 voor veldwachters al zeer aanzienlijk is voor eene gemeente, wier inkomsten bij de begrooting slechts op *f* 12,000 zijn geraamd; dat de jaarwedde, zoo als die door den Raad is vastgesteld te Zevenaar, eene landelijke gemeente, voldoende is, vooral ook, omdat de veldwachters dáár altijd eenigen grond in gebruik kunnen hebben, waarop zij aardappelen en groenten kunnen telen, welken grond zij zelf kunnen bearbeiden of door de leden van hun gezin doen bearbeiden.

Gedeputeerde Staten merken ten aanzien van dit laatste punt op, dat voor dien grond toch pacht moet betaald worden, en dat het onbillijk is eene jaarwedde laag uit te trekken, omdat door den arbeid van leden van het gezin van de gemeentelijke bedienden eenig inkomen of winst verworven wordt.

V. *het beroep van den Raad der gemeente Epe van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 12 Maart ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Dit geschil van bestuur is geheel van gelijken aard als dat, door den Gemeenteraad van Est en Opijnen bij den Koning aanhangig gemaakt.

In de gemeente Epe bedroeg de jaarwedde in vroegere tijden slechts *ƒ* 200, is later verhoogd tot *ƒ* 260, en werd door den Raad tot dit bedrag behouden.

Gedeputeerde Staten verlangden, dat de jaarwedde zou worden verhoogd tot de som van *ƒ* 300.

Toen dit niet plaats had, hebben zij hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting bij besluit van 13 Januarij ll. onthouden.

De Gemeenteraad van Epe is tegen dit besluit op den 10 Februarij ll. gekomen in beroep. De gronden, waarop dit beroep rust, en de bedenkingen tegen de gronden, door Gedeputeerde Staten geopperd, zijn dezelfde als die het gelijksoortig geschil betreffen over het bedrag van de jaarwedde van den Veldwachter in de gemeente Est en Opijnen.

VI. *het beroep van den Raad der gemeente Diepenheim van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben bij besluit van 22 Januarij 1873, n°. 190/161, hunne goedkeuring onthouden aan de begrooting der gemeente Diepenheim voor 1874, op grond, dat daarop voor jaarwedde van den Veldwachter *ƒ* 250 is uitgetrokken, terwijl de belooning van den Veldwachter, naar het gevoelen van Gedeputeerde Staten, behalve hetgeen voor kleeding en wapening op de begrooting gebragt is, op minstens *ƒ* 300 behoort te worden bepaald.

Bij adres van 13 Februarij heeft de Gemeenteraad tegen dit besluit bij den Koning voorziening gevraagd. Hij voert aan: "dat de post voor jaarwedde van den Veldwachter bij de vaststelling der begrooting was bepaald op *ƒ* 208, maar, ten gevolge van een voorstel van Gedeputeerde Staten om dien post op *ƒ* 300 te brengen, verhoogd is met *ƒ* 42, en dus gebragt op *ƒ* 250; dat eene jaarwedde van dat bedrag voldoende is om te Diepenheim, waar de levenswijze goedkoop is, een fatsoenlijk bestaan op te leveren, en er aanvankelijk geene meerdere verhooging noodig is;

"dat het om den finantiëlen toestand der gemeente niet raadzaam is, voor alsnog de jaarwedden van hare ambtenaren hooger op te voeren dan bepaald noodig is;

"dat in gemeenten van hoogeren rang in de provincie Overijssel de jaarwedde van een Gemeente-Veldwachter niet meer dan *ƒ* 200 bedraagt, zoo als o. a. blijkt uit eene oproeping in het *Politieblad*, naar aanleiding eener vacature te Gramsbergen;

"dat een Gemeentebestuur beter bekend kan zijn met de behoefte zijner ambtenaren dan een Collegie van Gedeputeerde Staten, en beter kan beoordeelen, op welken voet de jaarwedden moeten gebragt worden; dat het toch niet is aan te nemen, dat de Raad de jaarwedde niet tot *ƒ* 300 zou willen verhoogen, indien die bepaald oodig was."

Gedeputeerde Staten van Overijssel, omtrent het adres van den Gemeenteraad gehoord, verwijzen naar hun berigt omtrent het beroep van den Raad van Gramsbergen. Alleen merken zij nog op, dat het door den Raad van Diepenheim aangevoerde, dat in gemeenten van hoogeren rang in de provincie de jaarwedde voor den Veldwachter niet meer dan ƒ 200 zou bedragen, slechts betrekkelijk juist is, en spoedig volkomen onjuist zal zijn, indien Zijne Majesteit zal gelieven te handhaven hunne besluiten, waarbij aan sommige gemeentebegrootingen goedkeuring is onthouden. De toestand is, volgens Gedeputeerde Staten, feitelijk deze: dat in Overijssel de veldwachters-jaarwedde nergens minder dan ƒ 300 en vrije bovenkleeding bedraagt, behalve in de gemeenten, die in beroep gekomen zijn, en in eene gemeente, die, nadat aan hare begrooting de vereischte goedkeuring onthouden was, niets van zich heeft doen hooren.

Bij het berigt van Gedeputeerde Staten is hun besluit van 22 Januarij en de begrooting der gemeente overgelegd.

Dit geschil is krachtens 's Konings magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt bij schrijven van 11 Maart 1874, n°. 179, 2de Afdeeling.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Tiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 22 *April* 1874.

(Geopend ten 11' ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 30 Maart ll., no. 7, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Brielle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende definitieve vaststelling der begrooting voor* 1874 *van de dienstdoende schutterij in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 113—117).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Brielle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 16/20 December 1873, no. 77, waarbij de begrooting voor de dienstdoende schutterij voor 1874 definitief is vastgesteld;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 18 Maart 1874, no. 17;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 Maart 1874, no. 180, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat bedoelde begrooting door den Schuttersraad is voorgedragen tot een bedrag in ontvang en uitgaaf van ƒ 596.25;

dat zij door den Gemeenteraad bij de voorloopige goedkeuring is verminderd tot een bedrag van ƒ 492.25, en door Gedeputeerde Staten bij hun in het hoofd dezes

aangehaald besluit definitief is vastgesteld op het door den Schuttersraad uitgetrokken bedrag;

dat de Gemeenteraad zich thans bij Ons beklaagt, dat door Gedeputeerde Staten onderscheidene posten van uitgaaf te hoog zijn opgevoerd; dat evenwel noch bij art. 34 der wet op de schutterijen, noch bij eenige andere wettelijke bepaling, bij Ons voorziening bij wijze van beroep is opengesteld tegen de bij dat artikel omschreven definitieve vaststelling der begrooting voor de uitgaven der schutterij door Gedeputeerde Staten;

Gezien art. 34 der wet op de schutterij van 11 April 1827 (*Staatsblad* n°. 17);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn beroep.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 30 Maart 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 8 dezer, n°. 2, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Stad Ommen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 136, 137).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Stad Ommen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 24 December 1873, 2de Afdeeling, n°. 4823/3414, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 25 Maart 1874, n°. 18;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 4 April 1874, n°. 356, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Overijssel aan de begrooting der gemeente Stad Ommen voor 1874 hunne goedkeuring hebben onthouden, op grond, dat de som, voor jaarwedde van den Veldwachter uitgetrokken, is ongenoegzaam en tot op *f* 300 behoort verhoogd te worden;

dat de Gemeenteraad, die voor de jaarwedde *f* 275 heeft uitgetrokken, weigerachtig blijft die som tot op *f* 300 te verhoogen;

dat eene bezoldiging van *f* 275 te gering, en eene verhooging van *f* 25 noodzakelijk moet geacht worden, daar de Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve voor Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was om de gemeentebegrooting niet goed te keuren;

Gelet op artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 24 December ll., 2de Afdeeling, n°. 4823/3414, het daartegen door den Gemeenteraad van Stad Ommen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 8 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 10 dezer, n°. 4, houdende beschikking op *het beroep van R. Martens c. s., landbouwers te Een, gemeente Norg, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij afwijzend is beschikt op hun verzoek om ontheffing van het onderhoud van den Eenderdijk* (zie het verslag over deze zaak op blz. 94—96).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van R. Martens c. s., landbouwers te Een, gemeente Norg, van eene afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 28 October 1873, n°. 2, op hun verzoek om ontheffing van het onderhoud van den Eenderdijk;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Maart 1874, n°. 9;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 7 April 1874, n°. 285, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat op de tabellen der wegen, voetpaden, waterlossingen en verdere voorwerpen, welke in de gemeente Norg aan de publieke schouw zijn onderworpen (vastgesteld bij resolutie der Staten van Drenthe van 27 Junij 1847, n°. 70), onder n°. 16 voorkomt de weg van Norg over Een naar Friesland;

dat op het register en slagcedul, opgemaakt ingevolge art. 7 van het Drentsche reglement op de wegen van 1847, en goedgekeurd bij resolutie van Gedeputeerde Staten

dier provincie van 3 December 1851, no. 19, als onderhoudspligtigen worden aangewezen voor het gedeelte van den weg, genaamd Eenderdijk, bij name aangeduide personen, voor het overig gedeelte collectief aangeduide personen als ingezetenen van Norg, Een of Westerwolde;

dat op de tabel van de wegen van Norg, vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Drenthe bij besluit van 28 October 1873, no. 2, de op de vorige slagcedul bij name aangewezen personen zijn overgebragt, maar in stede van de collectief aangeduide personen is gesteld de gemeente Norg;

dat tegen die wijziging door onderhoudspligtigen van den Eenderdijk bezwaren zijn ingebragt bij Gedeputeerde Staten, daarbij verzoekende ontheven te worden van het onderhoud van gemelden dijk;

dat Gedeputeerde Staten bij hunne resolutie van 28 October 1873, no. 2, aan adressanten te kennen gaven, dat hun verzoek niet voor inwilliging vatbaar was, daar het alleen steunde op gronden van billijkheid, en die grond, ook al werd hij gedeeld, aan hen geene bevoegdheid gaf om te doen wat adressanten verlangen;

dat adressanten in hun tegen dit besluit ingesteld hooger beroep van Ons verzoeken van het onderhoud van den Eenderdijk te worden ontheven, en dat de Raad der gemeente Norg worde gelast ook dien dijk voor rekening der gemeente te nemen;

dat door adressanten hunne wettig bestaande verpligting, uit art. 11 van het reglement op de wegen en voetpaden voortvloeijende, niet wordt ontkend; dat zij alleen beweren, dat de billijkheid medebrengt, dat, nu het onderhoud van een groot gedeelte van den weg is gebragt ten laste der gemeente, ook de geheele weg ten haren laste moet komen;

dat echter al de vroeger bij name aangeduide onderhoudspligtigen, die op de slagcedul vermeld stonden, ook op de nieuwe tabel zijn overgebragt; dat alleen, waar collectief aangeduide personen daarop voorkwamen, in stede daarvan als onderhoudpligtige is gesteld de gemeente Norg; dat die wijziging haren grond vindt in de omstandigheid, dat aan ingezetenen of markgenooten, in het algemeen dus aangeduid, en niet bij namen aangewezen, nakoming der verpligting tot onderhoud niet kan geëischt worden, en dat die wijziging derhalve noodzakelijk was; doch dat diezelfde grond niet bestaat om den last tot onderhoud, die op bepaald aangewezen personen rustte, voor rekening der gemeentekas over te nemen;

dat de voortdurende verpligting dier met name aangeduide personen steunt op art. 11, eerste lid, van het na te noemen provinciaal reglement, en er derhalve geen grond voorhanden is om aan het verzoek van adressanten te voldoen;

Gezien het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in Drenthe, goedgekeurd bij Ons besluit van 5 Augustus 1868, no. 55;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 28 October 1873, no. 2, het daartegen ingesteld hooger beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 10 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

4o. van den 14 dezer, no. 1, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente 's Gravenhage van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 149—152).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Gemeenteraad van 's Gravenhage bij Ons ingesteld beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 1/4 December 1873, no. 15/1, waarbij goedkeuring is onthouden aan de door dien Raad vastgestelde gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 31 Maart 1874, no. 22;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 11 April 1874, litt. B, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad in 1872 en 1873 geldleeningen heeft aangegaan voor den aanleg eener duinwaterleiding, welke in Julij 1874 in exploitatie zal worden gebragt;

dat de Gemeenteraad op de begrooting voor 1874 eene som van *f* 41,650 voor zes maanden renten der voor de duinwaterleiding opgenomen kapitalen heeft gebragt onder de sommen, die door eene nieuwe geldleening moeten worden gevonden, omdat hij die renten tot 1 Julij 1874 beschouwd wil hebben als mede te behooren onder de kosten van aanleg;

dat Gedeputeerde Staten om die handeling hunne goedkeuring aan de begrooting hebben onthouden, omdat vaste uitgaven volgens contract of gesloten leening regelmatig door gewone ontvangsten, en niet uit eene nieuwe geldleening moeten worden bestreden;

dat deze grond voor de onthouding der vereischte goedkeuring juist is te achten;

dat toch in de door Gedeputeerde Staten goedgekeurde raadsbesluiten tot het aangaan der bedoelde geldleeningen is bepaald, dat de renten en jaarlijksche aflossingen zullen worden bestreden uit de opbrengst der duinwaterleiding, en voorts uit de overige inkomsten der gemeente;

dat de renten en aflossingen van deze leeningen derhalve, zoolang ze niet geheel of ten deele uit de opbrengst der duinwaterleiding kunnen gevonden worden, uit de overige inkomsten der gemeente, dat is, uit belastingen moeten worden gevonden; en het uit een oogpunt van goed finantieel beheer niet kan worden goedgekeurd om die gewone uitgaven uit eene nieuwe geldleening te bestrijden, terwijl er wel geene sprake kan zijn van onmogelijkheid om, zoolang de beoogde onderneming nog geene vruchten afwerpt, de gelden voor die renten uit gewone inkomsten te vinden;

Gezien artt. 213 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 1/4 December 1873, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit be-

sluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 14 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 14 dezer, n°. 3, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Ootmarssum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 154, 155).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Ootmarssum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 31 December 1873, n°. 4869/3482, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 31 Maart 1874, no. 23;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 9 April 1874, n°. 258, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Overijssel aan de begrooting der gemeente Ootmarssum voor 1874 hunne goedkeuring hebben onthouden, op grond, dat de som, voor de jaarwedde van den Veldwachter uitgetrokken, is ongenoegzaam en tot op *f* 300 behoort verhoogd te worden;

dat de Gemeenteraad weigert, de uitgetrokken som van *f* 280 tot het door Gedeputeerde Staten verlangde bedrag te verhoogen;

dat eene bezoldiging van *f* 280 te gering, en eene verhooging van de vaste jaarwedde met *f* 20 noodzakelijk is, daar een Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve door Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was om de gemeentebegrooting niet goed te keuren;

Gelet op artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 31 December 1873, n°. 4869/3482, het daartegen door den Gemeenteraad van Ootmarssum ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 14 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

6°. van den 14 dezer, n°. 4, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Tubbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 154).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Tubbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 31 December 1873, n°. 4859/3476, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 31 Maart 1874, n°. 20;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 9 April 1874, n°. 259, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Overijssel aan de begrooting der gemeente Tubbergen voor 1874 hunne goedkeuring hebben onthouden, op grond, dat de som, voor de jaarwedden van de beide veldwachters uitgetrokken, is ongenoegzaam en tot op *ƒ* 600 behoort verhoogd te worden;

dat de Gemeenteraad weigert, de uitgetrokken som van *ƒ* 450 tot het door Gedeputeerde Staten verlangde bedrag te verhoogen;

dat eene bezoldiging van *ƒ* 225 voor iederen Veldwachter te gering, en eene verhooging van ieders vaste jaarwedde met *ƒ* 75 noodzakelijk is, daar een Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve voor Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was, om de [illegible] niet goed te keuren;

gemeentebegrooting [illegible] wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Gelet op artt. 207 en 209 der [illegible]

Hebben goedgevonden en verstaan: [illegible] Overijssel van 31

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van [illegible] December 1873, n°. 4859/3476, het daartegen door den Gemeenteraad van Tubbergen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 14 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

7o. van den 14 dezer, no. 5, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Stad Delden van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 152, 153).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Stad Delden van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 24 December 1873, 2de Afdeeling, no. 4794/3410, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 31 Maart 1874, no. 19;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 9 April 1874, no. 260, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Overijssel aan de begrooting der gemeente Stad Delden voor 1874 hunne goedkeuring hebben onthouden, op grond, dat de som, voor de jaarwedde van den Veldwachter uitgetrokken, is ongenoegzaam en tot op *f* 300 behoort verhoogd te worden;

dat de Gemeenteraad weigert, de uitgetrokken som van *f* 275 tot het door Gedeputeerde Staten verlangde bedrag te verhoogen;

dat eene bezoldiging van *f* 275 te gering, en eene verhooging der vaste jaarwedde met *f* 25 noodzakelijk is, daar een Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve voor Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was, om de gemeentebegrooting niet goed te keuren;

Gelet op artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 24 December ll., 2de Afdeeling, no. 4794/3410, het daartegen door den Gemeenteraad van Stad Delden ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 14 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

8°. van den 15 dezer, n°. 3, houdende beschikking op *het beroep van de Directie der Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland tot vaststelling van den legger A der wegen en voetpaden in de gemeente Arnhem* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 344—349).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het door de Directie der Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij ingesteld beroep van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 13 Mei 1873, n°. 84, tot vaststelling van wijzigingen in den legger A der wegen en voetpaden in de gemeente Arnhem;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 10 December 1873, n°. 47;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 April 1874, n°. 265, 11de Afdeeling;

Overwegende:

dat op den genoemden legger, zoo als die bij het gezegde besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland gewijzigd is vastgesteld, is gebragt het Stationsplein te Arnhem, hetwelk dus daardoor is verklaard te zijn openbare weg;

dat het plein vroeger door het Gemeentebestuur van Arnhem niet als openbare weg is aangemerkt, daar dit Bestuur, in 1871, met de Spoorweg-Maatschappij, ten aanzien van dat plein, eene overeenkomst heeft gesloten, waarbij door gezegde Maatschappij de verbindtenis is aangegaan om het plein niet af te sluiten, tenzij eene wettelijke verpligting tot afsluiting mogt ontstaan;

dat het plein voor het stationsgebouw van den Rijn-spoorweg te Arnhem is een terrein, in eigendom toebehoorende aan den Staat en de Rijn-Spoorweg-Maatschappij en door dezen onderhouden, welk terrein, tijdens de in-gebruik-stelling van het tegenwoordige stationsgebouw, door de eigenaars is aangewezen om als buitenplein bij dat gebouw te dienen tot passage en standplaats voor personen en rijtuigen;

dat het plein dus te beschouwen is als behoorende tot de terreinen, bij de Rijn-Spoorweg-Maatschappij voor de exploitatie van haren spoorweg in gebruik;

dat nu wel het plein zich van andere, door de Rijn-Spoorweg-Maatschappij gebruikte terreinen daardoor onderscheidt, dat het, ingevolge opgemelde overeenkomst

van 1871, niet van den openbaren weg is afgesloten; maar dat ook daaruit niet volgt, dat het in ieder opzigt met den openbaren weg zou gelijkstaan en daarvan een deel zou uitmaken; dat toch hiertoe niet alleen vereischt zou worden, dat het niet afgesloten was, maar ook dat de eigenaar, wegens het publiekregtelijke karakter van dat terrein, niet tot afsluiting er van bevoegd zou zijn;

dat van het bestaan van zoodanigen toestand in dit geval niet gebleken is;

dat deze omstandigheden aanleiding geven, om het er voor te houden, dat de openbare weg te Arnhem zich niet uitstrekt tot aan het stationsgebouw van den Rijn-spoorweg, maar tot aan het Stationsplein, zoodat dit plein zelf er niet toe behoort; en dat die opvatting den noodigen waarborg voor de handhaving der openbare orde op het plein niet doet verloren gaan, daar zij aan de vaststelling van dat plein, betreffende politie-verordeningen door het Gemeentebestuur, niet in den weg staat, omdat de bevoegdheid tot zoodanige vaststelling voortvloeit uit art. 2 van het reglement, vastgesteld bij Ons besluit van 12 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 58);

Gezien art. 14 van het reglement op de wegen enz. in de provincie Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 8 December 1857, n°. 60;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 13 Mei 1873, n°. 84, te bevelen, dat het onder n°. 26 op den legger A der wegen in de gemeente Arnhem gebragt Stationsplein van den Staat en van de Rijn-Spoorweg-Maatschappij daarvan zal worden afgevoerd.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 5 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van Gebroeders van der Lely, te Breda, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Breda, houdende weigering tot oprigting van eene smederij en koperslagerij in zeker perceel aldaar.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Philippus Wilhelmus en Cornelis Adrianus van der Lely, grof- en kagchelsmeden en koperslagers, te Breda, onder de firma Gebroeders van der Lely, oefenen thans aldaar hun beroep uit in een gehuurd huis, op de Bossche Brug; doch zij moeten dat huis op 1 Augustus aanstaande verlaten, ten gevolge van opzegging der huur, en kochten daarom een huis in de Visscherstraat, C, n°. 315, ten einde hunne zaak daarin over te brengen, waardoor zij in de behoeften hunner gezinnen, te zamen een-en-twintig personen, moeten voorzien. Zij verzochten, ingevolge het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), vergunning tot

oprigting eener grof- en kagchelsmederij en koperslagerij in dat perceel. Bij het door Burgemeester en Wethouders belegd onderzoek *de commodo et incommodo* ontvingen zij een bezwaarschrift van Regenten van het Oude Vrouwenhuis, van Diakenen der Hervormde gemeente, en voorts van A. Stolk, W. Deetman, de weduwe A. J. Bouwens en G. Johlmann, waarin werd gewezen op de beperktheid van het lokaal, waar de affaire zou worden gedreven, op het gemis aan open terrein er bij, op het te duchten oorverdoovend geraas, en gevaar voor brand, en dus waardevermindering hunner perceelen, die in de onmiddellijke nabijheid zijn. Meer bijzonder wezen zij er op, dat de vlak er tegenover gelegen ziekenkamer in het Oude Vrouwengesticht en de scholen der Diaconie daardoor onbruikbaar zouden worden; dat de trilling en hitte, door het smids- en koperslagersbedrijf veroorzaakt, nadeelig zullen werken op de wijnen in den kelder der firma Bouwens, en daarop, dat het geraas zal leiden tot de vernietiging van het bestaan van den logementhouder Johlmann, wiens eetzaal en logeervertrekken slechts door een binnenmuur van het perceel C, n°. 315 gescheiden zijn.

De Commissaris van Politie en de Gemeente-Architect werden door Burgemeester en Wethouders belast met een onderzoek naar de gegrondheid dier ingebragte bezwaren, en gaven berigt, dat die bezwaren hun gegrond voorkwamen, vooral die van Johlmann en van Regenten van het Oude-Vrouwenhuis, gelijk mede van de Diakenen; doch dat het bezwaar van de firma Bouwens niet aannemelijk is; en dat, wordt het verzoek toch ingewilligd, het dan noodig zal zijn tot voorwaarden te stellen: „dat de gewelven van den kelder moeten worden doorgebroken, wanneer de aambeelden daarop worden geplaatst, en de aambeelden alzoo op teerlingen, aangelegd in den kelder en opgemetseld tot den vloer van de werkplaats, moeten gezet worden; dat het smidsbed geheel op zich zelf zal moeten staan, en van den gemeenschappelijken muur 18 centimeters zal moeten verwijderd zijn; en dat de bestaande rookpijp, na te zijn onderzocht en in goeden staat gebragt, zal mogen gebezigd worden, zoo die niet schadelijk of hinderlijk is voor het belendende gebouw, en dat die schoorsteenpijp boven de vereenigde schoorsteenpijp moet opgemetseld worden, ter hoogte van 0.7 meter.”

Burgemeester en Wethouders hebben bij besluit van 1 December 1873 de gevraagde vergunning geweigerd, op grond: „dat de ingediende bezwaren, na gedane opneming, gegrond zijn bevonden, vermits de inrigting en werkplaats, bij volstrekt gemis van eenig open terrein, in een binnenlokaal aan of nabij de straat, die zeer naauw is, zal worden daargesteld; dat door het aanhoudend geraas, gepaard met het gevaar van brand, onbruikbaar zullen worden gemaakt de regt daar tegenover aan de straat gelegen ziekenkamer van het Oude-Vrouwenhuis, die niet verplaatst kan worden, alsmede de beide aan de overzijde, mede aan de straat, zich bevindende diaconie-scholen; en dat de eetzaal en de logeervertrekken van den aan de haven wonenden logementhouder Johlmann slechts door eenen binnenmuur van de daar te stellen werkplaats zijn gescheiden, zoodat, door het ondragelijk geraas het bestaan van genoemden Johlmann geheel staat vernietigd te worden en hij noodwendig het huis zal moeten verlaten.”

Tegen dat besluit nu zijn Gebroeders van der Lely in beroep gekomen bij adres aan den Koning van December ll. Zij voeren daarin aan: dat de bezwaren der belanghebbenden deels onwaar zijn en deels overdreven; dat er wel is een open terrein bij hun pand, namelijk eene binnenplaats van 20 centiaren; dat de plaats, in verband met het binnenlokaal, voor de zaak zou worden dienstbaar gemaakt; dat de straat niet breed is, maar toch zoo, dat er trottoirs in zijn en dan toch twee rijtuigen elkaêr goed kunnen voorbijgaan; dat brandgevaar denkbeeldig is; dat, als hinderlijk geraas een motief kon zijn tot weigering, bedrijven als de hunne dan nooit in steden zouden mogen worden toegelaten; dat de ziekenkamer in het Oude-Vrouwenhuis

wel niet altijd zal bezet zijn, en men voor dat doel geene kamer aan de straatzijde behoeft te bezigen; dat de hinder van het geraas voor de scholen een gezocht motief is; dat er bij Johlmann zelden logeergasten zijn, maar hij vooral als tafelhouder zijn brood verdient; dat de tusschenmuur stevig is, en in allen gevalle zijne broodwinning geen privilegie verdient boven de hunne.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, op dat adres door den Minister van Binnenlandsche Zaken gehoord, adviseren tot handhaving van het afwijzend besluit van Burgemeester en Wethouders, onder overlegging van een nader berigt van dat Collegie, waarin het de regtmatigheid dier afwijzing handhaaft, en van een rapport van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 6de district, die, eene situatieteekening overleggende, zich vereenigt met de beschouwingen van den Ingenieur Bleckmann, wiens rapport dus luidt:

„Het huis, wijk C, n°. 315, in de Visscherstraat te Breda, waarin men nevenvermelde smederij en koperslagerij wenscht op te rigten, waarvan mij door een der adressanten de noodige aanwijzingen zijn gedaan, is op de hierbij in tweevoud gevolgde situatie met roode tint aangeduid.

„De ruimte in dit huis, voor werkplaats en smederij bestemd, komt met drie ramen aan de straat uit; het huis schijnt mij toe van een solieden bouw te zijn; de daar te stellen werkplaats komt boven twee ruime overwelfde kelders te staan.

„Bij het ingestelde onderzoek is mij verder gebleken, dat de slaapkamer van het tegenoverstaande Oude-Vrouwenhuis, met den vloer ongeveer 1.20 meters boven de straat verheven, met twee ramen aan de straat uitkomt.

„Volgens mij ter plaatse verstrekte inlichting, brengt de inrigting van het huis mede, dat deze kamer, even als de overige slaapkamers in het gebouw, tevens tot ziekekamer moet dienen. Gelijkvloers komt aan de straat nog uit eene kleine slaap-, tevens ziekekamer, met één raam. In het huis kunnen achttien vrouwen verpleegd worden; thans zijn er zestien aanwezig.

„Naast het Oude-Vrouwenhuis bevindt zich, gelijk met de straat, eene bewaarschool voor kinderen, met twee ramen aan de straat, achter welke school zich de speelruimte bevindt. Tot deze school geeft een afzonderlijke gang den toegang, in de school worden 100 tot 110 kinderen opgenomen.

„Naast de bewaarschool staat eene school voor lager onderwijs, waarin 160 kinderen worden opgenomen. Deze school heeft drie ramen aan de straat, en een portaal aan de zijde der bewaarschool van 1.10 meters lengte, dat, tot bevordering der luchtverversching van binnen, in den regel openstaat.

„Overigens wordt de luchtverversching, zoowel in de scholen als in het Oude-Vrouwenhuis, op geene andere wijze verkregen, als door het openstellen der ramen aan de straatzijde, voor de groote school tevens van die aan de binnenzijde.

„Van de overige omliggende panden vermeen ik alleen nog te moeten releveren dat, achter of westwaarts van adressant, bewoond door Johlmann.

„Ik heb bevonden, dat achter de daar te stellen smederij zich bevindt de eetzaal, daarnaast de keuken met drie ramen tegen de binnenplaats *h*, en boven de eetzaal twee logeervertrekken, echter van gering aanzien.

„De bewoner verklaart, dat de eetzaal thans reeds zeer gehoorig is, hetzij wegens de weinige dikte van den tusschenmuur, hetzij ten gevolge van de ruime schoorsteenen, ter wederzijde van den separatiemuur aangebragt, welke van boven in de gemeenschap schijnen te staan. Dezelfde klagte over gehoorigheid heb ik vernomen van den bewoner ten zuiden van de daar te stellen smederij, op wiens erf bovendien twee lichtopeningen, groot pl. min. 1.40 meter bij 0.80 meter, van het pand van adressanten uitkomen.

„De bezwaren, door het Gemeentebestuur tegen de oprigting in het midden gebragt, komen mij, wat de hinderlijkheid van het geraas betreft, niet ongegrond voor,

en het is eveneens mijne meening, dat, wegens de nabijheid der bovengenoemde openbare gebouwen, bij het pand in quaestie, in verband met de naauwe, weinig bezochte straat, waarin zij staan, een en ander zoo als uit de situatieteekening kan blijken, het geraas eener smederij, als de onderwerpelijke, hinder moet te weeg brengen.

„Het gevaar van brand acht ik minder, indien behoorlijke voorzorgen worden genomen, terwijl tevens de gemeentelijke algemeene politie-verordening, bij behoorlijke naleving, daartegen eenigen waarborg oplevert.

„Evenmin als men scholen, oude mannen-, vrouwen- of ziekenhuizen en dergelijke inrigtingen, logementen enz., vlak in de nabijheid van smederijen zal oprigten, evenmin zoude, m. i., omgekeerd, de daarstelling gedoogd behoeven te worden van smederijen of dergelijke geraasmakende ondernemingen bij publieke gebouwen als anderzins, welke daarvan hinder kunnen ondervinden.

„Het komt mij voor, dat op de onderwerpelijke quaestie van toepassing is art. 6 van het besluit van 31 Januarij 1824, n°. 19, in dien zin, dat aan de hinderlijkheid der oprigting door geene genoegzame voorzorgen kan worden te gemoet gekomen.

„Dat besluit laat de beoordeeling, ook van den hinder, waarmede het publiek door eenige inrigting kan bedreigd worden, over aan het openbaar gezag, in dit geval het Gemeentebestuur.

„Ik vermeen mij met het gevoelen van het Gemeentebestuur over de onderwerpelijke zaak te moeten vereenigen, en derhalve in overweging te moeten geven, op het verzoek afwijzend te beschikken.”

Nadat deze zaak, op 's Konings magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 14 Maart ll., bij deze Afdeeling van den Raad van State was aanhangig gemaakt, zijn er nadere memoriën ingediend door: 1°. Regenten van het Oude-Vrouwenhuis; 2°. Diakenen der Hervormde gemeente te Breda; 3°. G. J. Johlmann, allen nader aandringende op het gewigt der vroeger aangevoerde bezwaren. Geene nieuwe gezigtspunten komen er in voor, dan alleen dit, dat Johlmann verklaart, dat hij onlangs Gebroeders van der Lely in de gelegenheid gesteld heeft om zich van den in 1873 gedanen aankoop kosteloos te ontdoen.

De heer Johlmann treedt als belanghebbende op, om het besluit van Burgemeester en Wethouders tot weigering van de gevraagde vergunning te ondersteunen. Hij betoogt, dat het onderzoek, door den Commissaris van Politie en den Hoofd-Ingenieur ingesteld, allezins teregt heeft bewezen, dat de uitspraak van Burgemeester en Wethouders zeer juist was. Door eene inwilliging van het verzoek zouden liefdadige instellingen en andere personen, die in de nabijheid wonen, te gronde worden gerigt. Wat hem persoonlijk betreft, is het reeds twaalf jaren geleden, sedert zijn pand met dat van de adressanten onder één dak is gelegen. Hij oefent dáár met goed succes het beroep van open tafelhouder uit; maar nu reeds hebben 30 à 40 officieren verklaard, dat, wanneer die fabriek mogt worden opgerigt, zij niet meer bij hem zullen dineren. Wat zal dan het gevolg zijn, als die kagchelfabriek eens gevestigd zal wezen? Is het dan geoorloofd, dat de ééne tak van nijverheid den anderen vernietigt, die reeds twaalf jaren dáár wordt uitgeoefend? De adressanten hadden op kostelooze wijze het pand kunnen overdragen, dat zij hadden aangekocht, om er de fabriek te vestigen. Maar zij hebben dat niet gewild, niettegenstaande zij elders geschikten grond hadden kunnen verkrijgen. Is het dan billijk, dat de tegenwoordige eigenaren hunne panden zullen moeten verlaten? Het is ontegenzeggelijk, dat al die werkzaamheden van de kagchelfabriek aan of op de straat zullen worden verrigt. Dan zal het niet uit te houden zijn voor het Oude Vrouwengesticht, dat over de smederij gelegen is. Naar sprekers inlichtingen kan de ziekenzaal niet worden verplaatst. Ook bevinden zich in de nabijheid eene school van de Hervormde Diaconie, alsmede eene bewaarschool. Een en ander wordt gestaafd door zeven getuigen en verklaringen. Hij hoopt alzoo, dat de

Raad zal adviseren om het besluit van Burgemeester en Wethouders te handhaven en de gevraagde vergunning te weigeren.

III. *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Sjoerd Leopold.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is, ingevolge magtiging des Konings, op den 3 Januarij ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Het wordt niet betwist, dat deze behoeftige zich op den 20 Januarij 1873 heeft doen afschrijven van het bevolkings-register in de gemeente Odoorn, en zich op den 31 dier maand heeft doen inschrijven in het bevolkings-register te Winschoten, en dat hij in die gemeente vervolgens onafgebroken verblijf heeft gehouden, totdat hij op den 28 Junij in het geneeskundig gesticht te Delft opgenomen is wegens krankzinnigheid.

Het Gemeentebestuur van Winschoten beweert: dat hij op het tijdstip zijner opneming geene woonplaats aldaar had; dat de behoeftige eigenlijk altijd, totdat hij nu laatstelijk te Winschoten kwam, een zwervend leven heeft geleid; dat, toen hij op den 31 Januarij zich te Winschoten liet inschrijven, hij reeds zoodanig aan zielsziekte lijdende was, dat hij niet geacht kan worden den wil te hebben gehad zich te Winschoten met der woon te vestigen.

Het Gemeentebestuur van Odoorn beweert: dat de behoeftige aldaar eigenlijk nooit heeft gewoond, maar wel soms tijdelijk verblijf heeft gehad; dat de behoeftige het certificaat van woonplaats-verandering naar Winschoten schriftelijk heeft aangevraagd; dat hij, lang vóórdat hij zich te Winschoten vestigde, de gemeente Odoorn heeft verlaten en dáár niet meer is teruggekeerd, zoodat de gemeente Odoorn zeer zeker zijne woonplaats niet was, toen hij in een geneeskundig gesticht moest worden opgenomen.

Het Gemeentebestuur van Dokkum, waar de behoeftige geboren is, voert aan, dat hij sedert het jaar 1867 nimmer in die gemeente eenig verblijf heeft gehad.

Onder de stukken zijn voorhanden drie verklaringen van den heer Haakma Tresling, Medicinae Doctor te Winschoten, waarop het Bestuur dier gemeente zich bepaald beroept. De eerste is van 3 April 1873; daarin wordt gezegd, dat de behoeftige toen stellig krankzinnig was; de tweede van 14 April daaraanvolgende, van dezelfde strekking; daarin komt echter nog voor, dat, zoolang hij maar niet in aanraking komt met zijne zuster Anna Leopold, naaister te Winschoten, die, naar zijne meening, hem benadeeld heeft, hij niet gevaarlijk is voor de maatschappij; de derde, van 16 Junij 1873, is in overeenstemming met de beide vorige.

Voorts is onder de stukken nog voorhanden eene verklaring van denzelfden Geneesheer, in dato 11 September 1873, waarin gezegd wordt, dat hij den behoeftige reeds in 1861 geneeskundig heeft behandeld, en dat deze toen reeds blijk gaf van groote zwakte van geest en behebt was met waan-ideeën, die reeds toen getuigden van zielsziekte.

Door den Kantonregter te Winschoten zijn op den 16 October ll. onder eede gehoord de voornoemde zuster van den behoeftige en de Geneesheer Haakma Tresling. De eerste verklaarde, dat de behoeftige, indien zij haren zin had gehad, reeds vóór eenige jaren onder curatele zou zijn gesteld; dat hij in Januarij 1873 bij zijne komst te Winschoten niet in staat was om met eigen vrijen wil zijne woonplaats derwaarts over te brengen; dat hij zich nooit heeft uitgelaten over eenig voornemen om woonplaats te kiezen te Winschoten, maar dat hij zeide bij haar te willen blijven, omdat zij geld genoeg had om hem te ondersteunen, hetgeen echter onwaar was; dat hij tot Junij 1873 te Winschoten onafgebroken is gebleven, maar dat hij anders gewoonlijk een zwervend leven heeft geleid.

De tweede verklaarde: dat de behoeftige reeds vóór 1873 aan zielsziekte heeft moeten lijden; dat dit in den laatsten tijd is verergerd, zoodat hij zijne zuster met een mes heeft vervolgd en andere wanordelijkheden bedreef; dat hij in 1861 wel niet bepaald krankzinnig was, maar toch aan zoodanige zwakte van geest lijdende was, dat hij niet wel bij magte was om op zich zelven in de wereld te staan; dat hij hem te Winschoten eerst heeft behandeld, geneeskundig, op 1 April 1873, maar dat hij hem na het jaar 1861 tot dien tijd niet heeft behandeld; dat zijne overtuiging medebrengt, dat de behoeftige in Januarij 1873 niet meer in staat was den wil te hebben om zijne woonplaats naar Winschoten over te brengen.

De Commissaris des Konings en de Gedeputeerde Staten der provincie Groningen zijn, blijkens hun ambtsberigt van 4 December jl., de meening toegedaan, dat de behoeftige op het tijdstip zijner opneming woonplaats had te Winschoten. Tot staving dier meening beroepen zij zich op onderscheiden brieven, uitgegaan van het Gemeentebestuur te Winschoten, onder de stukken voorhanden, als: op eene missive van 17 Februarij 1873, waarbij aan het Gemeentebestuur van Odoorn kennis wordt gegeven van de woonplaats-verandering van den behoeftige, zonder eenige opmerking omtrent zijnen toestand; op eene missive van 13 September jl., waarin voorkomt: „Bij zijn verschijnen ter secretarie alhier werd niet opgemerkt, dat er aan zijne verstandelijke vermogens iets haperde.„ Tot verklaring hiervan wordt er bijgevoegd: „'t geen ook geene verwondering kan baren, als men in de laatste der drie over hem afgegeven geneeskundige verklaringen ziet, dat het van zijne omgeving af hangt, hoe hij zich houdt;„ op de missive van 23 April 1873, meer bijzonder voor zoover daarin gezegd wordt, dat het Gemeentebestuur veronderstelt, dat de opgewondenheid van den behoeftige meer het gevolg is van twist met zijne zuster over roerende goederen uit den ouderlijken boedel, dan van krankzinnigheid; dat de verklaringen van den Geneesheer niet afdoende zijn, omdat hij den behoeftige eerst heeft behandeld twee maanden, nadat hij zich had laten inschrijven te Winschoten, de verpleging van 1861 en Januarij 1873 te lang geleden had plaats gehad om daaruit met zekerheid eenig gevolg te trekken, en dat uit de verklaringen ook blijkt, dat die ziekte toen niet zoo erg was; dat de verklaringen van den Geneesheer dus, wat den toestand van den lijder betreft in Januarij 1873, zijn conjecturaal; dat de verklaring van de zuster te veel bewijst, en dat er geene bepaalde verklaringen zijn afgelegd omtrent waanzinnige handelingen, door den behoeftige in die maand gepleegd; dat wel blijkt, dat hij door den twist met zijne zuster in opgewonden toestand verkeerde, maar geenszins dat hij den wil niet kon hebben om zijne woonplaats over te brengen.

De Commissaris des Konings wijst er ook nog op, dat het Gemeentebestuur nog bij missive van 28 April 1873 berigtte, dat de behoeftige niet naar een gesticht behoefde opgezonden te worden, daar hij geregeld dagelijks zijn beroep van kleêrmaker in de huizen zijner klanten uitoefent.

IV. *het geschil over de woonplaats van den krankzinnige A. Sterkenburg.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Arie Sterkenburg is geboren op 27 Februarij 1836 te Rotterdam, waar, zoo het schijnt, zijne ouders woonplaats hadden. In December 1859 bij de toen gehouden volkstelling is hij te Rotterdam ingeschreven als verpleegde in het stadsarmenhuis, waarin hij op 3 December van dat jaar was opgenomen. Op de maandelijksche opgaven van het Bestuur dier instelling aan het Gemeentebestuur is hij op 27 Mei 1846 vermeld als vertrokken, onbekend waarheen. In den loop der daaropvolgende vier jaren is hij tweemalen vrijwillig in de rijks-bedelaarsgestichten opgenomen; omtrent den aanvang en het einde dezer twee verplegingen zijn van verschil-

lende kanten opgaven gedaan, die niet in alle opzigten eensluidend zijn, maar hierin overeenstemmen, dat de tweede verpleging geëindigd is den 23 Februarij 1870. Bij vonnis der Regtbank te Amsterdam van 28 September 1870 is hij wegens landlooperij veroordeeld tot gevangenzetting voor den tijd van veertien dagen, en is tevens gelast, dat hij, na het uiteinde der straf, naar een bedelaarsgesticht zou worden overgebragt. Gedurende zijn verblijf in het bedelaarsgesticht heeft hij den Directeur geslagen en zich aan diefstal schuldig gemaakt, voor welke misdrijven hij door de Regtbank te Deventer is veroordeeld tot één jaar cellulaire gevangenis-straf, die hij voor een gedeelte, van 31 October tot 16 December 1872, heeft ondergaan in de cellulaire gevangenis te Rotterdam; waaruit hij op laatstgenoemden dag wegens krankzinnigheid is overgebragt naar het gesticht voor krankzinnigen „Coudewater”, te Rosmalen.

Daar zijn straftijd en dus zijne verpleging voor rekening van het Departement van Justitie met 24 October 1873 zou verstrijken, verzocht het Bestuur van genoemd krankzinnigengesticht in September 1873 aan den Commissaris des Konings in Noordbrabant aanwijzing van het domicilie, dat verder de verplegingskosten zou moeten betalen. Er is daarop door ondervraging van den behoeftige zelven, door het inwinnen van berigten bij de gemeentebesturen van Rotterdam en Amsterdam en raadpleging der bevolkingsregisters van die gemeenten, een onderzoek ingesteld. Uit de daarbij verkregen opgaven, zoowel als uit eene later van wege het Departement van Binnenlandsche Zaken aan deze Afdeeling verstrekte opgave omtrent de verplegingen in de bedelaarsgestichten in de jaren 1866—1870, zijn de hierboven medegedeelde bijzonderheden geput. Daarbij kan nog gevoegd worden, dat Sterkenburg zich te Rotterdam niet van het bevolkingsregister heeft doen afschrijven; dat hij kort vóór zijne veroordeeling wegens landlooperij in September 1870 te Amsterdam zwervende gevonden is en aldaar niet in het bevolkings-register is ingeschreven geweest; dat hij volgens zijne eigene opgaven tot zijn 21ste jaar in het weeshuis te Rotterdam zou verpleegd zijn en na dien tijd in verschillende gemeenten der provincie Gelderland als boerenarbeider zou hebben rondgezworven, zonder in eenige gemeente te zijn in- of afgeschreven.

Hierbij is evenwel op te merken, dat het Bestuur van het krankzinnigengesticht, dat hem ondervraagd heeft, zijne opgaven verward noemt.

Noch het Bestuur van Amsterdam, noch dat van Rotterdam erkent zijne gemeente als woonplaats van den krankzinnige. Het Bestuur van Rotterdam zegt, dat hij, na zijn vertrek uit het armhuis aldaar, in 1866, een zwervend leven geleid heeft en geene woonplaats meer te Rotterdam heeft gehad; dat, wel is waar, de kosten zijner twee verplegingen in de Ommerschans, in de jaren 1866 tot 1870, door Rotterdam zijn betaald, maar dat dit niets bewijst ten aanzien van zijne woonplaats, daar die kosten toen, krachtens de bepalingen der armenwet van 1854, ten laste der geboorteplaats kwamen.

Dit geschil is, krachtens 's Konings magtiging, bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 Januarij 1874, n°. 153, 7de Afdeeling.

V. *het beroep van de Afdeeling Nijmegen der Vereeniging tot Bevordering van het Volks-onderwijs in Nederland van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland betrekkelijk de oprigting van eene afzonderlijke meisjesschool voor meer uitgebreid lager onderwijs.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De Afdeeling Nijmegen van de Vereeniging tot Bevordering van het Volksonderwijs in Nederland, erkend bij Koninklijk besluit van 22 Januarij 1871, n°.

16, heeft bij verzoekschrift van 20 April 1872 aan den Gemeenteraad van Nijmegen verzocht tot de oprigting eener afzonderlijke school voor meisjes voor meer uitgebreid lager onderwijs binnen deze gemeente te besluiten, op grond, dat daardoor in eene dringende behoefte zou worden voorzien.

De Plaatselijke Schoolcommissie te Nijmegen, op dit adres gehoord, antwoordde den 14 Mei 1872 aan Burgemeester en Wethouders, dat de meerderheid der leden van de Commissie van oordeel is, dat er op het oogenblik geene dringende behoefte bestaat tot de oprigting van eene afzonderlijke openbare school van meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes.

Naar aanleiding daarvan werd door den heer Hora Adama c. s., ingezetenen van Nijmegen, een adres ingediend aan den Gemeenteraad tot ondersteuning van het verzoekschrift van 20 April te voren.

In de zitting van den Gemeenteraad van 21 Junij werd deze zaak besproken, en werd het verzoekschrift van 20 April ter zijde gelegd na gehouden beraadslaging en verwerping van het voorstel van een raadslid om de zaak in handen eener Commissie te stellen.

Daarop wendde de Vereeniging (Afdeeling Nijmegen) zich tot Gedeputeerde Staten van Gelderland, met verzoek, dat hun Collegie krachtens art. 17 der wet op het lager onderwijs gelieve te bevelen, dat het getal der scholen in de gemeente Nijmegen worde vermeerderd door de oprigting eener school van meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes.

Door Gedeputeerde Staten werd daarop de Inspecteur van het Lager Onderwijs gehoord, die berigtte, dat de oprigting eener dergelijke school eene gewenschte zaak zou zijn, doch dat hij niet mogt ontveinzen eenigermate het op 21 Junij geuit gevoelen te deelen van een der raadsleden, dat namelijk de oprigting eener afzonderlijke meisjesschool eene deceptie zou zijn; dat althans de kinderen van vele der adressanten daarvan geen gebruik zouden maken, en dat hij dus ook in de vrees moest deelen van een ander raadslid, dat de kosten, verbonden aan de oprigting eener gemeenteschool, niet geevenredigd zouden zijn aan het nut, dat de ingezetenen daarvan zouden trekken. Door het verleenen van een subsidie aan de goed ingerigte departementale school, meende de Inspecteur, dat aan het verlangen der adressanten en tevens aan het bezwaar van den Raad kon worden te gemoet gekomen. Mitsdien stelde hij voor: 1°. aan adressante te kennen te geven, dat de Gedeputeerde Staten, hoewel de wenschelijkheid erkennende van de oprigting eener afzonderlijke openbare of gesubsidieerde bijzondere meisjesschool, voor alsnog geene termen vinden om die oprigting te bevelen; 2°. onder mededeeling van dit besluit den Raad van Nijmegen in overweging te geven, aan de departementale meisjesschool aldaar zulk een subsidie te verleenen, dat voortaan slechts een matig schoolgeld behoefde geheven te worden van de leerlingen, die haar bezoeken.

De Inspecteur, die door Gedeputeerde Staten werd uitgenoodigd om zich nader te verklaren omtrent de eventueel aan het subsidie te verbinden voorwaarden, voldeed daaraan bij missive van 19 Julij 1873, waarmede Gedeputeerde Staten den Raad van Nijmegen in kennis stelden. Blijkens het aan Gedeputeerde Staten op 15 Augustus 1873 door Burgemeester en Wethouders daarvan ingezonden extract dd. 8 Augustus, besloot de Raad, op voorstel van Burgemeester en Wethouders, met algemeene stemmen, aan hun Collegie te kennen te geven: dat de Raad het verkieslijk bleef achten het onderwijs in de vrouwelijke handwerken te verbinden aan de bestaande gemeentescholen voor meer uitgebreid lager onderwijs.

Ook de Gemeenteraad van Nijmegen was reeds vroeger door Gedeputeerde Staten gehoord. Eene Commissie uit den Raad, tot dat einde op 3 September 1872 benoemd, bragt een rapport uit dd. 29 October 1872, waaruit bleek, dat hare meerderheid van oordeel was, dat de wet op het lager onderwijs geene afzonderlijke meisjesscholen kent, en alleen wil, dat overal in een voor de bevolking en de behoefte voldoend getal scholen

lager en zoo noodig meer uitgebreid lager onderwijs zal worden gegeven; dat door adressante niet wordt beweerd, dat de op dit oogenblik bestaande scholen niet voldoende zijn voor de bevolking, in welk geval alleen haar beroep op art. 17 der wet zoude zijn geregtvaardigd; dat derhalve, zoo er op de bestaande gemengde scholen plaats genoeg is ook voor meisjes, hetgeen niet wordt betwist, de toepassing van art. 17 vervalt, en er geene termen zijn om de oprigting eener afzonderlijke meisjesschool te bevelen.

De meeningen in de Commissie verschilden overigens over de *behoefte* aan meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes en over de wijze, waarop in die behoefte, zoo zij bestaat, moet worden voorzien.

In alle gevallen was de Commissie eenstemmig van oordeel, dat aan eene der beide gemengde scholen de gelegenheid moest worden opengesteld tot het ontvangen van onderwijs in de vrouwelijke handwerken.

Aan dit laatste denkbeeld werd gevolg gegeven bij raadsbesluit van 10 Januarij 1873.

Met wijziging namelijk der verordening voor de openbare scholen van 3 Mei 1872, bepaalde daarbij de Gemeenteraad, dat op de openbare scholen van meer uitgebreid lager onderwijs wekelijks, tweemalen, des avonds van 6 tot 7½ ure, onderwijs zou gegeven worden in handwerken voor meisjes (art. 2 *p* der wet op het lager onderwijs), en zulks kosteloos voor de leerlingen op die scholen, en voor anderen tegen ƒ 1.50 in de drie maanden.

Daarentegen had, gelijk hiervoren reeds werd medegedeeld, de Gemeenteraad bezwaar tegen het denkbeeld van den Inspecteur tot het subsidiëren van de meisjesschool van het Nut van het Algemeen, in die mate, dat op 8 Augustus 1873 de Raad met algemeene stemmen het verkieslijk bleef achten zijn besluit van 10 Januarij te voren te handhaven.

Het is onder die omstandigheden, dat Gedeputeerde Staten onder dagteekening van 27 Augustus 1873, nº. 16, besloten:

1º. het raadsbesluit van 10 Januarij ll. voor kennisgeving aan te nemen;

2º. den Raad voornoemd te kennen te geven, dat Gedeputeerde Staten door hun besluit niet willen geacht worden te verklaren, dat in de behoefte van meer uitgebreid lager onderwijs alsnu voldoende zou zijn voorzien, doch dat zij de werking van de regeling van het besluit van 10 Januarij voormeld willen afwachten.

Na ontvangst van dit besluit van Gedeputeerde Staten wendde de Afdeeling Nijmegen den 24 Januarij 1874 zich tot den Koning, met het verzoek, dat het Zijner Majesteit alsnog mogt behagen te bevelen, dat tot de oprigting van eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes te Nijmegen worde overgegaan.

Gedeputeerde Staten, bij hun ambsberigt van 10 Februarij 1874, merken op, dat, strikt genomen, zij zich zouden kunnen bepalen met er op te wijzen, dat de door hen op 27 Augustus ll. goedgekeurde regeling nog niet lang genoeg gewerkt heeft, om nu reeds met grond over de resultaten er van te kunnen oordeelen. Met die beschikking van 27 Augustus is adressante niet tevreden — aldus gaan Gedeputeerde Staten voort — zij vordert meer. Zij verlangt namelijk, dat de Koning zal bevelen datgene, waarvoor Gedeputeerde Staten voor alsnog geene termen hebben gevonden en dat niet bevolen kan worden; tenzij men aanneme, dat een Gemeentebestuur niet volstaan kan met het daarstellen van gemengde inrigtingen van onderwijs, maar gedwongen kan worden om afzonderlijke inrigtingen èn voor jongens èn voor meisjes te openen.

Of de wet eene dergelijke interpretatie toelaat, meenen Gedeputeerde Staten te moeten betwijfelen.

Op dien grond nemen zij dan ook de vrijheid in overweging te geven, den Koning voor te stellen, het verzoek der adressante af te wijzen.

Op 18 Maart jl. is bij 's Raads Afdeeling voor de geschillen van bestuur eene memorie ontvangen van adressante, waarbij haar verzoek aan den Koning nog nader wordt toegelicht en aangedrongen.

Ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

VI. *het beroep van A. van der Bijl en J. Boosman van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Friesland, daarbij uitspraak doende op de bij hen ingekomen bezwaarschriften van belanghebbenden, deels verzoekende vernietiging, onder welken Roelof Hendriks Rietveld, als vader van den loteling Hendrik Roelofs Rietveld, deels verzoekende handhaving der op 24 Februarij ll. te Lemmer plaats gehad hebbende loting voor de nationale militie, — hebben bij hun besluit van 12 Maart ll., n°. 41, gezien artt. 33—36 der wet van 19 Augustus 1866, die loting vernietigd.

Zij overwogen daarbij:

dat, nadat aan de loting was deelgenomen door n°. 7 der alphabetische lijst, Schelte Bijlsma, de Militie-Commissaris, die sedert overleden is, heeft opgeroepen, aan de loting toegelaten en daaraan doen deelnemen het nommer 22 der alphabetische lijst Hendrik Rietveld, die n°. 1 heeft getrokken.

Ten aanzien van het regt namen Gedeputeerde Staten aan, dat, blijkens de voormelde als bewezen aangenomen daadzaken, bij de loting kennelijk is geprocedeerd in strijd met de stellige voorschriften van de artt. 33 en 34 der wet, zoodat er inderdaad onregelmatigheid heeft plaats gehad;

dat zich nu de vraag opdoet, of deze onregelmatigheid op den uitslag der loting al dan niet van invloed heeft kunnen zijn;

dat die onregelmatigheid uit haren aard heeft verbroken de volkomene gelijkheid van kans voor alle lotelingen, en een of meer hunner daardoor kunnen zijn verstoken van de kans van een hoog nommer te trekken, en omgekeerd bevoordeeld door vermeerdering van kans om geen laag nommer te trekken;

dat toch een der lotelingen tusschen n°s. 7 en 22 wel n°. 1 had kunnen trekken, in welk geval Hendrik Rietveld dit n°. 1 niet had kunnen trekken;

dat, zoo met betrekking tot de lotelingen Rietveld en Landmeter, als met betrekking tot alle lotelingen na n°. 7, op de alphabetische lijst vermeld, door de plaats gehad hebbende onregelmatigheid eene verplaatsing van nommers kon zijn te weeg gebragt, welke van bepaalden invloed heeft kunnen zijn op den uitslag der loting;

Overwegende, dat alsnu de vraag dient te worden beantwoord, welk gevolg die onregelmatigheid zal dienen te hebben, te weten, of de geheele loting moet worden vernietigd, dan wel het gedeelte der loting, nadat n°. 7 der alphabetische lijst had getrokken;

Overwegende te dien aanzien: dat ten voordeele eener gedeeltelijke vernietiging zoude kunnen worden aangevoerd, dat de wet niet uitdrukkelijk bepaalt, dat eene loting voor het geheel moet worden vernietigd, en dat dit geoordeeld zoude kunnen worden ook te moeten volgen uit art. 36 der wet, 't welk vernietiging alleen toelaat, naar gelang de gepleegde onregelmatigheid van invloed heeft kunnen zijn op den uitslag der loting;

dat tegen dit beweren echter is aan te voeren, dat, zoo de wet niet *expressis verbis* voorschrijft, dat eene loting voor het geheel moet worden vernietigd, dit echter volgt uit den geheelen inhoud der wet, die de loting beschouwt als één geheel, als ééne en dezelfde handeling, waarvan het loten door ieder loteling slechts een gedeelte uitmaakt;

dat die beschouwing der loting als één geheel duidelijk volgt uit hoofdstuk IV, § 1, der wet;

dat daaruit volgt, dat de wet, eene gedeeltelijke vernietiging mogelijk achtende, zulks uitdrukkelijk had behooren te zeggen;

dat de woorden: „naar gelang eene gepleegde onregelmatigheid op den uitslag der loting al dan niet van invloed heeft kunnen zijn” slaan op de loting in het algemeen,

op de loting als eenheid, zoodat Gedeputeerde Staten zich hebben af te vragen: heeft de onregelmatigheid kunnen invloed hebben, ja dan neen? zoo ja, dan hebben zij de loting te vernietigen, zoo neen, die te handhaven; doch dat de beperking der vraag, of die invloed heeft kunnen plaats hebben tot een gedeelte der loting, is eene beperking, die de wet niet kent;

dat gevolg eener vernietiging is het bevel van 's Konings Commissaris tot het houden eener nieuwe loting, waarbij artt. 28—34 der wet moeten worden in acht genomen;

dat dit alles zeer goed past bij vernietiging der geheele loting, maar niet, wanneer slechts een gedeelte der loting wordt herhaald; dat toch in dat geval artt. 32 en 38 niet mogelijk zijn toe te passen.

In hun schrijven van 16 Maart ll. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken voegen zij hier nog bij, dat, hoewel bij de behandeling dezer zaak de inhoud van Zijner Majesteits besluit van 28 April 1873, no. 5 (zie *Verzameling* BELINFANTE, Deel XIII, blz. 177), op een soortgelijk geval betrekking hebbende, wel werd overwogen, echter bij meerderheid van stemmen — even als vroeger — de loting als één geheel beschouwd en derhalve vernietigd is.

Den 16 Maart daaraanvolgende kwamen H. van der Bijl en J. Boosman, te Lemmer, tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten in beroep bij Zijne Majesteit den Koning, eerstgenoemde als vader en voogd over zijn minderjarigen zoon Geert, laatstgenoemde in gelijke qualiteit over zijn minderjarigen zoon Hendricus, lotelingen voor de ligting der nationale militie van 1874.

Zij gevoelen zich door de beslissing van Gedeputeerde Staten van 12 Maart bezwaard, omdat hunne zoons, die regelmatig en in alphabetische orde hebben getrokken, zich op nieuw aan eene loting zullen moeten onderwerpen en welligt een dienstpligtig nummer zullen trekken; verzoekende zij derhalve aan Zijne Majesteit, het bovenbedoeld besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland te vernietigen en te bepalen, dat, voor zoover de alphabetische orde bij de meergemelde loting niet is gestoord, deze zal worden gehouden voor geldig, en alzoo slechts eene gedeeltelijke nieuwe loting zal plaats hebben.

Van de zijde dergenen, welke reeds bij Gedeputeerde Staten de handhaving, immers gedeeltelijke handhaving der loting voorstonden, zijn ook bij 's Raads Afdeeling korte memoriën ingediend.

J. M. Rinkema voert meer bepaaldelijk daarbij aan: dat, nadat Rietveld (n°. 22) had geloot, de loting weder in B is begonnen, zoodat, toen n°. 22 geloot had, alles weder in orde was en zijn zoon Rinkema, die op de volglijst onder n°. 23 voorkwam, geheel op zijne beurt heeft geloot, omdat de 22 personen, die vóór hem moesten loten, ook werkelijk geloot hebben; dat, wanneer er dus al eene vergissing bestaat, die alleen bestaan kan tusschen de nommers 7 en 22 ingesloten, terwijl de nommers 1 tot en met 7 en n°. 23 en volgende nommers geheel op hunne beurt geloot hebben, en hij daarom opmerkt, dat z. i. ten opzigte van de eerste zeven nommers en de nommers 23 en volgende geene onregelmatigheid in de loting heeft plaats gehad.

Hij heeft dan ook de hoop, dat de Raad van State het besluit van Gedeputeerde Staten in zooverre zal wijzigen, dat niet de geheele loting, dit jaar in de gemeente Lemsterland gehouden, zal worden vernietigd, maar dat die gehandhaafd blijve ten opzigte der n°s. 1 tot en met 7 en 23 en volgende.

Eindelijk is bij 's Raads Afdeeling nog ingekomen eene memorie van J. Koopen, verzoekende, dat de geheele loting in stand moge blijven.

Nadere memoriën of bewijsstukken zijn niet ingekomen; en ik meen derhalve hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Elfde vergadering.

Vergadering van Donderdag, 30 *April* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 15 dezer, n°. 4, houdende beschikking op *het beroep van F. 's Jacob, te Utrecht, in hoedanigheid van Directeur-generaal der aldaar gevestigde Maatschappij tot exploitatie van staats-spoorwegen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende afwijzing van zijn verzoek om ambtshalve wijziging van legger* A *der wegen in de gemeente Geldermalsen* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 412—421).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van den Directeur-generaal der te Utrecht gevestigde Maatschappij tot exploitatie van staats-spoorwegen, zich daarbij beklagende, dat door Gedeputeerde Staten van Gelderland op den legger A der wegen en voetpaden binnen de gemeente Geldermalsen als onderhoudpligtige van den toegangsweg tot het spoorweg-station aldaar is gebragt de voormelde Exploitatie-maatschappij, en verzoekende, dat een daartoe betrekkelijk besluit van Gedeputeerde Staten voornoemd van 30 Junij ll., n°. 26, door Ons moge worden vernietigd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 December 1873, n°. 69;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 9 April 1874, n_0. 266, IIde Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland, bij hun besluit van 9 Mei 1871, nº. 51, den legger A der gemeente Geldermalsen hebben gewijzigd, door daarop alsnog te brengen voormelden toegangsweg, met aanwijzing der Exploitatie-maatschappij als belast met het onderhoud van dien weg, zonder dat destijds door het Bestuur der Exploitatie-maatschappij bezwaren tegen die wijziging der leggers zijn ingediend;

dat door den Directeur-generaal voormeld op 1 October 1872, en nader op 7 Junij ll., tot Gedeputeerde Staten het verzoek werd gerigt, dat laatstgenoemden den legger A der gemeente Geldermalsen ambtshalve zoodanig mogten wijzigen, dat daarop voortaan de Exploitatie-maatschappij niet meer als onderhoudpligtige van meergemelden toegangsweg voorkwam, welk verzoek door Gedeputeerde Staten is afgewezen bij hun voormeld besluit van 30 Junij ll., nº. 26;

dat, wel is waar, volgens de laatste zinsnede van art. 16 van het reglement op de wegen en voetpaden binnen de provincie Gelderland, de regels, voor de eerste opmaking der leggers gesteld, bij iedere wijziging toepasselijk zijn, en adressant dan ook, overeenkomstig art. 11 en volgenden van dat reglement, ten bekwamen tijde bij het Gemeentebestuur van Geldermalsen bij Gedeputeerde Staten, en ten slotte bij Ons zich kunnen voorzien tegen het brengen der Exploitatie-maatschappij op den legger als onderhoudpligtige in deze;

dat echter Gedeputeerde Staten, bij hun besluit van 30 Junij ll., den legger der gemeente Geldermalsen niet gewijzigd, maar integendeel, in voege als zij dien in 1871 hadden vastgesteld, onveranderd gelaten hebben, in die mate, dat, al kwam het aangevallen besluit van 26 Junij ll. te vervallen, de onderhoudspligt der Exploitatie-maatschappij daarmede niet zou ophouden;

dat het reglement op de wegen en voetpaden aan het oordeel van Gedeputeerde Staten overlaat, in hoeverre wijziging van eenmaal vastgestelde leggers hunnerzijds behoort plaats te hebben of niet; dat tegen een besluit van Gedeputeerde Staten, als dat van 30 Junij ll., nº. 26, voorzegd reglement dan ook geene voorziening, onder welken vorm of benaming, bij Ons openstelt, en het onder die omstandigheden niet aangaat, de vernietiging daarvan bij Ons te verzoeken;

Gezien het reglement op de wegen, voetpaden, straten en stegen in de provincie Gelderland, goedgekeurd bij Onze besluiten van 8 December 1857, nº. 60, en 24 Augustus 1870, nº. 3;

Hebben goedgevonden en verstaan:

den Directeur-generaal der te Utrecht gevestigde Maatschappij tot exploitatie van staats-spoorwegen te verklaren niet-ontvankelijk in zijne bij Ons ingestelde voorziening tegen het besluit der Gedeputeerde Staten van Gelderland van den 30 Junij ll., n_0. 26.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 15 dezer, n°. 5, houdende beschikking op *het beroep van de Directie der Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de wijzigingen van deu legger A der wegen en voetpaden in de gemeenle Ede volgens den opgemaakten staat zijn vastgesteld* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 344—349).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het hooger beroep, door de Directie der Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij bij Ons ingesteld tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van den 24 Junij ll., n°. 30, waarbij, met gewijzigde vaststelling van de leggers der wegen en voetpaden in de gemeente Ede, ten laste van de Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij is gebragt het onderhoud van den, onder n°. 7 op den legger A als openbaar gebragten toegangsweg naar het station Veenendaal, en van de daartoe behoorende werken;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 22 October 1873, n°. 51;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 9 April 1874, n°. 267, 11de Afdeeling;

Overwegende, dat de hier bedoelde weg, lang 153 meters, breed 7.5 meters, loopende uit den Amsterdamschen straatweg bij „de Klomp" naar het plein van het station Veenendaal, en alzoo gemeenschap daarstellende met den Rijn-spoorweg, als openbaar op legger A voormeld is gebragt;

Overwegende, dat deze toegangsweg tot het tusschen-station Veenendaal, hetwelk door of van wege het Rijk is gevestigd, in de eerste plaats in het belang van, en onmisbaar voor de Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij en de exploitatie van den spoorweg te dier plaatse, geacht moet worden te zijn;

Overwegende bovendien, en daargelaten de vraag van voorzegd belang, dat de gronden, waarover de hier bedoelde toegangsweg loopt, na in 1842 ten behoeve van de toenmalige Administratie van den Rijn-Spoorweg te zijn overgedragen en afgestaan, en door deze te zijn overgenomen en aanvaard, — vervolgens zijn overgegaan op de concessionarissen van 16/20 Mei 1845, en daarna op de, in datzelfde jaar opgerigte Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij; dat die toegangsweg dan ook bij het kadaster onder sectie B, n°. 464, ten name der Administratie van den Rijn-spoorweg bekend staat, door de onderneming van den Rijn-spoorweg indertijd is aangelegd, sedert beheerd en aanvankelijk gedurende vele jaren werd onderhouden;

Overwegende, dat onder zoodanige omstandigheden meergemelde toegangsweg geacht moet worden aan de Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij toe te behooren in den zin van en met het gevolg, dat art. 28 van het reglement op de wegen en voetpaden daaraan verbindt;

Overwegende alzoo, dat er, immers zoolang de Rijks-wetgever geene tegenoverstelde bepalingen betreffende het onderhoud der toegangswegen tot spoorweg-stations vaststelt, niemand valt aan te wijzen, die naar regten tot het onderhoud in deze geroepen zoude zijn dan juist de Rijn-Spoorweg Maatschappij zelve, zonder dat het feit der staking harerzijds van dat onderhoud den onderhoudspligt op anderen kan hebben overgebragt;

Gelet op art. 28 van het reglement op de wegen en voetpaden binnen de provincie

Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 8 December 1857 (*Provinciaal Blad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het bij Ons ingesteld hooger beroep, hierboven omschreven, te verklaren ongegrond.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 20 dezer, n°. 14, houdende beschikking op *het beroep van van Hooff en Zoon, te Bloemendaal, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 24 December 1873, n°. 27, voor zooveel betreft de daarbij gestelde voorwaarde omtrent de tot het stoken van den ketel van zijn stoomwerktuig te bezigen brandstof* (zie het verslag over deze zaak op blz. 55, 56).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door van Hooff en Zoon, kleêrenbleekers te Bloemendaal, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 24 September 1873, n°. 27, voor zooveel betreft de daarbij gestelde voorwaarde, dat tot het stoken van den ketel van het stoomwerktuig, tot welks plaatsing bij die gelegenheid vergunning is verleend, alleen turf en cokes als brandstof zullen kunnen gebezigd worden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 8 April 1874, n°. 86;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 April 1874, n°. 266, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat, bij beschikking van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 December 1871, n°. 210, is ingetrokken de in 1837, krachtens Koninklijk besluit van 26 September 1833 (*Staatsblad* n°. 58), verleende vergunning tot het gebruik, in der appellanten bleekerij, van een stoomketel, zonder dat daartoe echter immer eene vergunning in den zin van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) verleend zij geworden;

dat gemelde bleekers daarop, naar aanleiding van voormelde beschikking van 1871,

van Gedeputeerde Staten vergunning hebben verzocht tot plaatsing van een nieuw stoomwerktuig met ketel;

dat, bij een op 17 September ll. gehouden onderzoek *de commodo et incommodo*, door drie naburige bleekers bezwaren zijn ingebragt tegen het bestaan der gevraagde vergunning, op grond, dat hunne bleekerijen groot nadeel zouden ondervinden door het nederslaan van den rook of den damp uit den schoorsteen, welke rook of damp, indien die veroorzaakt wordt door het stoken der machine met steenkolen, vetachtige bestanddeelen bevat en zwarte vlekken op de bleekgoederen veroorzaakt;

dat daarop Gedeputeerde Staten, bij besluit van 24 September 1873, n°. 27, de gevraagde vergunning hebben verleend, onder voorwaarde, dat tot het stoken van den ketel alleen turf en cokes als brandstof gebezigd mogten worden,

dat, in den loop der jaren 1864 en 1865, aan drie kleêrenbleekers in de omstreken van Haarlem vergunning is verleend tot het bezigen van stoomwerktuigen, waarbij steenkolen als brandstof mogten worden gebezigd, onder voorwaarde, dat de vuurhaarden en de rookkanalen zoo moesten worden ingerigt, dat de rook, alvorens door den schoorsteen te ontsnappen, verbrand werd;

dat de ondervinding toen heeft geleerd, dat het branden van steenkolen, niettegenstaande de genomen voorzorgen, te veel overlast veroorzaakte aan de naburige bleekerijen; en dat in Mei 1869 aan die bleekers dezelfde verpligting is opgelegd, als waarover adressant zich nu beklaagt, en welke reeds in 1862 met goed gevolg aan eene andere bleekerij, en nu laatstelijk in 1871 aan de bleekerij van Peperkorn, te Heemstede, was voorgeschreven;

dat tot nog toe niet is gebleken, dat er een afdoend middel bestaat om den overlast, veroorzaakt door het neêrslaan van rook en het vallen van zwart en roet bij het gebruik van steenkolen, geheel te voorkomen;

dat, al brengt het belang der nijverheid mede, dat het oprigten van fabrieken niet worde belet, dit evenwel niet wegneemt, dat zooveel mogelijk voorzorgen behooren te worden genomen, ten einde den daaruit voortspruitenden overlast voor de naburen te voorkomen;

dat Gedeputeerde Staten daarom zeer teregt aan de vergunning eene voorwaarde hebben verbonden, die, blijkens de opgedane ondervinding, den adressant niet zal belemmeren in zijn bedrijf, en daarentegen de hinderlijkheid voor de naburen geheel zal wegnemen;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van bovengenoemd besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-holland van 24 September 1873, n°. 27, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 20 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Cornelis Bartels.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Cornelis Bartels is geboren te Borgharen, den 22 September 1825, en heeft in die gemeente gewoond tot den 12 Maart 1856; toen heeft hij zich gevestigd te Blerick, gemeente Maasbree, en is van dáár met zijn gezin vertrokken naar Luik (België) den 19 Junij 1868. Te Luik is hij den 30 Junij 1868 ingeschreven in het bevolkings-register, en is dáár blijven wonen tot tegen het einde van 1871 of het begin van 1872 (het juiste tijdstip is niet opgegeven), als wanneer hij uit Luik is vertrokken, zonder aangifte van woonplaatsverandering te doen.

Vervolgens heeft hij, van 18 Mei tot 2 Julij 1872, als lijndrijver gediend bij den heer Henri Janssen Stoffels, koopman en schipper, wonende te Roermond, doch zonder dat daarvan, hetzij door hem, hetzij door zijn meester, aangifte bij het Gemeentebestuur van Roermond is gedaan, weshalve hij niet in het bevolkingsregister aldaar is ingeschreven. Na op den 2 Julij 1872 zijne gemelde dienst te hebben verlaten, heeft hij nog eenige dagen te Roermond vertoefd, en zou hij toen reeds blijken gegeven hebben van krankzinnig te zijn. Laatstelijk legde hij dáár het voornemen aan den dag, zich wederom als schippersknecht te gaan verhuren bij Arnold Janssen, te Ool, gemeente Herten. Aan dat voornemen heeft hij echter geen gevolg gegeven; immers volgens een bij de stukken voorhanden berigt van den Burgemeester van Herten, is dáár omtrent Bartels niets anders bekend, dan dat hij van 26 tot 29 Julij 1872 in die gemeente is rondgegaan, wollen stoffen ten verkoop aanbiedende.

Den 10 Augustus 1872 schreef de Burgemeester van Borgharen aan den Officier van Justitie te Maastricht, dat Bartels sedert eenige dagen aldaar en in de omstreken (Smeermaas in België en Maastricht) in krankzinnigen toestand rondzwervende was. Naar aanleiding daarvan werd hij door de politie te Maastricht aangehouden, waarna, op den 14 Augustus 1872, de regterlijke magtiging tot zijne plaatsing in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch werd gegeven.

Den 15 Augustus daaraanvolgende werd Bartels, krachtens die magtiging, waarin Borgharen als zijne woonplaats genoemd wordt, in voormeld gesticht geplaatst.

De gemeente Borgharen, de geboorteplaats van Bartels, spreekt intusschen met een beroep op de hiervoren vermelde daadzaken en op de omstandigheid, dat Bartels, na Roermond verlaten te hebben, slechts nu en dan te Borgharen zijne familie kwam bezoeken, zonder dáár ooit te overnachten, — de meening tegen, als zoude aldaar de woonplaats van Bartels gevestigd zijn.

Ook Roermond ontkent in deze woonplaats te zijn.

Het Bestuur dier gemeente beweert, dat Bartels zijne woonplaats te Luik (België) regtens nimmer verloren heeft; dat te Roermond Bartels eigenlijk nimmer woonplaats gehad heeft, ook niet in den zin van art. 79 Burgerlijk Wetboek, daar hij bij zijnen meester niet voor goed inwoonde, tijdens hij in dienst bij hem was, maar in den regel op een van diens schepen verbleef; dat hij, in ieder geval, na de dienst van den heer Janssen Stoffels verlaten te hebben, zijne woonplaats te Roermond verloor. Volgens berigt van den Commissaris van Politie te Roermond, zijn van den toestand der verstandelijke vermogens van Bartels te dier plaatse geene aanteekeningen voorhanden, wèl dat hij op zekeren nacht in Julij 1872, wegens straatrumoer en dronkenschap, met de politie in aanraking kwam.

Na Roermond verlaten te hebben, hield Bartels, gelijk gezegd is, zich ook op te Maastricht.

Uit een ingesteld onderzoek vloeit voort, dat hij aldaar in een logement voor schippers en lijndrijvers vertoefde, doch, volgens Burgemeester en Wethouders dier gemeente, had hij ook dáár geene woonplaats.

Gedeputeerde Staten van Limburg zijn van oordeel, dat, wel is waar, Bartels geacht moet worden woonplaats te Roermond gehad te hebben tijdens zijne dienst bij den heer Janssen Stoffels, doch dat hij sedert geene woonplaats aldaar, hetzij elders binnen het Rijk, heeft gehad.

Zij zijn mitsdien van oordeel, dat de kosten van overbrenging en verpleging van dezen krankzinnige moeten komen ten laste van 's Rijks schatkist.

Nadere memoriën zijn niet ingekomen; en ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De heer Mr. J. J. Bergsma, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van de gemeente Roermond, ontkent, op verschillende gronden, de gehoudenheid dier gemeente of van eenige andere gemeente tot het dragen der kosten van verpleging van den armlastige.

III. *het beroep van den Raad der gemeente Herwen en Aerdt van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is ingevolge 's Konings magtiging op den 3 Maart ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De Raad der gemeente Herwen en Aerdt, provincie Gelderland, heeft op de begrooting van inkomsten en uitgaven dier gemeente voor het dienstjaar 1874 gebragt een post van *f* 124 bezoldiging en van *f* 50 kleeding voor ieder der twee gemeenteveldwachters.

Gedeputeerde Staten bragten daarop bij missive van 9 December 1873, in verband met het medegedeelde bij *Provinciaal blad* nº. 86 van het jaar 1873, ter kennis van den Gemeenteraad, dat zij zwarigheid moesten maken om de begrooting goed te keuren, zoolang niet in de jaarwedde van de veldwachters, behalve kosten van kleeding en wapening, ten bedrage van minstens *f* 300 voor ieder zal zijn voorzien; dat toch de diensten, waartoe zij in zulk eene belangrijke grensgemeente als Herwen en Aerdt kunnen geroepen worden, hun aanspraak geven op eene billijke belooning, en het onredelijk zijn zou daarbij hun pensioen in aanmerking te nemen, daar de in hunne betrekking te verrigten werkzaamheden van te grooten omvang zijn om niet op eene eenigzins geëvenredigde jaarwedde aanspraak te geven.

De Gemeenteraad heeft op den 20 December daaraanvolgende geweigerd de bedoelde posten te verhoogen, op grond, dat de duurte der levensmiddelen even drukkend is voor de burgerij als voor de veldwachters; dat de meerdere politiediensten, die zouden kunnen gevorderd worden in de gemeente als grensgemeente, diensten zijn, in het algemeen belang verrigt, waarin het Rijk moet voorzien; en dat de belooning der veldwachters evenredig is aan de diensten, die zij als zoodanig verrigten.

Bij besluit van 6 Januarij ll. hebben Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan de gemeente-begrooting onthouden.

Tegen dit besluit is de Gemeenteraad bij adres van 31 Januarij ll. bij den Koning gekomen in beroep.

Na mededeeling der voormelde feiten wordt daarin hoofdzakelijk gezegd: dat, naar

het oordeel van den Raad, mag gelet worden op het inkomen, dat de veldwachters uit anderen hoofde genieten, en speciaal op het pensioen, dat hun, als meestal gepasporteerde militairen, uit Indië teruggekeerd, hetzij wegens ligchaamsgebreken of om geschokte gezondheid, uit 's Rijks kas wordt verstrekt; dat het onredelijk is om aan zoodanige personen boven en behalve hun pensioen een volledig onafhankelijk bestaan te verzekeren en eene bezoldiging toe te kennen als waarvan men gereedelijk anderen, tegen de vermoeijenissen van de dienst meer geharde krachtige mannen zou kunnen verkrijgen, zoodat men met één dergelijk man even goed in de politiedienst zou kunnen voorzien als met de twee veldwachters, die er nu zijn; dat eene grensgemeente te zijn reeds veel ongerief oplevert door gemis aan vrije ontwikkeling en beweging, maar geene aanleiding moet zijn tot het dragen van meerdere geldelijke offers voor de politie, daar die meerdere offers zouden moeten komen ten laste van het Rijk; dat de bezoldigingen voldoende zijn in de landelijke gemeente Herwen en Aerdt, alwaar men in de gelegenheid verkeert, tegen matige huur, woning, tuin en land te verkrijgen en aldus in de eerste levensbehoeften kan voorzien; dat de veldwachters dan ook nimmer over te geringe bezoldiging hebben geklaagd, die met inbegrip van pensioen en bovenkleeding bedraagt voor den éénen Veldwachter *f* 366 en voor den anderen *f* 305; terwijl zeker de helft der huisgezinnen in de gemeente geen inkomen hebben van *f* 300; dat de Raad echter niet ongenegen zou zijn een post van *f* 80 te bestemmen tot verhooging der jaarwedden van de veldwachters, wanneer zij door trouwe en ijverige pligtsvervulling zich die verhooging mogten waardig maken.

Gedeputeerde Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben daarop den 17 Februarij ll. berigt, dat, naar hun oordeel, aan politie-beambten, die, gelijk in Herwen en Aerdt, al hunnen tijd aan de van hen gevorderde diensten moeten wijden, geen pensioen als belooning dier diensten in rekening mag worden gebragt; dat zoo iets zou zijn onbillijk en onredelijk, omdat pensioen is een eenmaal verkregen regt, dat evenmin als eigen inkomen bij de regeling eener bezoldiging gelden mag; dat te Lobith een Rijks-Veldwachter is, die inzonderheid voor de grenspolitie zorgt; dat echter het toezigt op vreemdelingen, op den in- en uitvoer bij het bestaan van besmettelijke ziekten mede aan gemeente-veldwachters is opgedragen, en dat dit toezigt meerdere werkzaamheden vordert; dat de bezoldiging van *f* 150 blijkbaar te gering is in de gemeente, die 2872 zielen telt en eene oppervlakte heeft van 3355 hektaren; dat de veldwachters zeker geene officiële aanvrage tot verhooging van bezoldiging hebben gedaan, omdat zij op hunne officieuse aanvrage een weigerend antwoord kregen.

Het beroep, dat de Raad ook bij zijn adres heeft gedaan op art. 136 der gemeentewet, wordt door Gedeputeerde Staten op dezelfde gronden bestreden, als door hen zijn aangevoerd tegen dergelijk beroep in andere geschillen van bestuur betreffende de jaarwedde van veldwachters in Geldersche gemeenten.

Op aanvrage van deze Afdeeling hebben Gedeputeerde Staten berigt, dat de Veldwachter te Lobith een pensioen heeft van *f* 111 en die te Aerdt van *f* 130.

IV. *het beroep van den Commissaris des Konings in de provincie Gelderland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Adriaan van Weelden, loteling voor de gemeente Herwijnen in de ligting van 1863, trok het dienstpligting nummer 1, doch werd vrijgesteld als éénige wettige zoon, op overlegging van eene verklaring van den Burgemeester van Herwijnen, afgegeven op getuigenis van twee personen (model n°. 11).

In 1874, bij de aangifte voor de nationale militie van Dirk van Weelden, in de gemeente Heukelom, bleek, dat deze was een halve broeder van den in 1863 als éénige zoon vrijgesteld en Adriaan.

De zaak kwam in onderzoek bij Gedeputeerde Staten van Gelderland, daar de Commissaris des Konings in dat gewest van oordeel was, dat, als het feit bleek waar te zijn, art. 178 der militiewet op den te Herwijnen nog woonachtigen Adriaan van Weelden behoorde te worden toegepast.

De Burgemeester van Herwijnen berigtte, dat hem gebleken was, dat het feit zoo was, doch dat in deze zaak geheel te goeder trouw was gehandeld. De moeder van Adriaan, genaamd Adriana van 't Zand, leefde gescheiden van haren man Willem van Weelden, toen haar die zoon op 20 Augustus 1842 werd geboren. Zij woonde bij hare moeder in. De geneeskundige, die haar bij de verlossing bijstond, deed de geboorte-aangifte, en, toen de moeder op 13 December 1848 overleden was, bleef de knaap onder de zorg van zijne grootmoeder. De vader, die zich met dien zoon niet inliet, hertrouwde in 1849 met Grietje Verbeek, en uit dit huwelijk werd op 26 April 1854 de genoemde Dirk geboren. Een jaar later stierf de vader, Willem van Weelden. De grootmoeder had met Adriaan nimmer over diens vader gesproken en hij, gelijk iedereen te Herwijnen, was in de vaste overtuiging, dat hij was éénige zoon. Van zijn vader had hij nooit iets meer gehoord, veelmin van een door dezen aangegaan tweede huwelijk.

De Commissaris zond het door den Burgemeester van Herwijnen opgemaakt proces-verbaal zijner bevinding aan den Officier van Justitie te Tiel, op wiens verzoek door dien Burgemeester nog gehoord zijn Adriaan van Weelden en Aart van Ringelenstijn, een der beide getuigen, die de verklaring, model 11, in 1863 hadden onderteekend, zijnde de ander, Willem van Zee, overleden. Adriaan van Weelden verklaarde, dat hij eerst in het afgeloopen jaar voor het eerst had vernomen, dat hij een halven broeder heeft, en dat hij, in 1863 zich opgevende te zijn éénige wettige zoon, geheel was te goeder trouw, destijds niet eens wetende, of dit hem wel regt op vrijstelling gaf, daar zijne beide ouders overleden waren. De getuige van Ringelenstijn verzekerde almede, niet anders te hebben geweten, dan dat Adriaan was éénige zoon, zonder halven broeder, en dat hij er te minder aan zoude hebben kunnen twijfelen, omdat hij als getuige die verklaring deed op verzoek van den toenmaligen Burgemeester, die bij zijne (getuige's) moeder inwoonde, en hem meermalen bij dergelijke stukken als getuige bezigde.

De Officier van Justitie te Tiel gaf alsnu den Commissaris des Konings kennis, dat deze zaak geene aanleiding kon geven tot eene strafvervolging.

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben daarop, bij hun besluit van 18 Maart 1874, overwogen: „dat, ofschoon ook het bewijsstuk, model 11 (de verklaring inhoudende, dat Adriaan van Weelden is éénige wettige zoon, terwijl later gebleken is, dat destijds een halve broeder van hem in leven was) — eene onjuiste verklaring moge inhouden, nogtans niet is gebleken, dat het is een valsch of vervalscht bewijsstuk, waarop art. 178 der militiewet doelt; en dat ook tot dusverre de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering geene toepassing hebben." Zij hebben derhalve, met het oog op het Koninklijk besluit van 2 September 1873, n°. 4, verklaard, voor alsnog zich ongeroepen te achten om ten deze uitspraak te doen.

Daartegen nu is 's Konings Commissaris in Gelderland in beroep gekomen bij Zijne Majesteit krachtens art. 180 j°. 103 der militiewet. „Het staat vast" — zegt die staatsdienaar in zijn adres van 18 Maart ll. — „dat aan Adriaan van Weelden vrijstelling van militiedienst is verleend, zij 't al niet op een valsch bewijsstuk, toch op een bewijsstuk, dat eene onjuiste verklaring inhield. De uitspraak, waarbij hij is vrijgesteld, mag niet blijven bestaan. Er behoort nader over den loteling te worden

beslist, en art. 178 der militiewet geeft daartoe het middel aan de hand, ook al vond er geene toepassing plaats van het Wetboek van Strafvordering. Deze opvatting strookt met eene aanschrijving van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 Junij 1869; en tot dusverre hebben Gedeputeerde Staten het genoemd artikel der militiewet dan ook in dien zin toegepast.″

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft deze zaak, op 's Konings magtiging, bij brief van 28 Maart ll., bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

Van de opgeroepen belanghebbenden heeft alleen Dirk van Weelden eene nadere memorie ingediend, waarin hij te kennen geeft, dat hij, een dienstpligtig nommer getrokken hebbende, verzoekt niet te worden ingelijfd, daar hij, ware er niet aan zijn halven broeder in 1863 ten onregte vrijstelling verleend, thans niet tot de dienst konde aangewezen worden.

V. *het beroep van den Raad der gemeente Rossum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874.

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De Gemeenteraad van Rossum had op de gemeentebegrooting voor 1874 eene som van *f* 240 uitgetrokken voor jaarwedde van den Veldwachter, en *f* 40 voor diens kleeding.

Gedeputeerde Staten van Gelderland drongen er op aan, dat, ingevolge hunne aanschrijving, die jaarwedde op minstens *f* 300 zou worden gesteld, wat hier te minder bezwaar kon opleveren, omdat de polderkas *f* 118 voor dien beambte bijdraagt, en het onbillijk zou zijn bij de bepaling van tractement een pensioen in rekening te brengen, dat de tegenwoordige titularis geniet.

Het daarop door den Burgemeester in den Raad gedaan voorstel, om de jaarwedde op *f* 300 te brengen, werd met algemeene stemmen verworpen. Nu volgde het besluit van Gedeputeerde Staten van 13 Januarij 1874, waarbij goedkeuring aan de begrooting werd onthouden.

In zijne vergadering van 2 Februarij heeft de Raad besloten om die wedde met *f* 20 te verhoogen, en alzoo te brengen op *f* 260, zoodat hij, met de *f* 40 voor kleeding, dan *f* 300 zou hebben: eene bezoldigiging, zijns oordeels dan geëvenredigd aan die der veldwachters in de gemeenten Heerewaarden en Hurwenen.

Gedeputeerde Staten bestreden dat gevoelen bij hun besluit van 17 Februarij, waarbij zij persisteerden bij de onthouding hunner goedkeuring aan de begrooting, onder opmerking, dat de werkzaamheden van den Veldwachter te Rossum, dat veel uitgestrekter grondgebied heeft dan de genoemde andere gemeenten, die van zijne ambtgenooten te Heerewaarden en Hurwenen verre overtreffen.

Op 27 Februarij besloot de Raad de begrooting nogmaals ter goedkeuring op te zenden, met de opmerking, dat de dienst van den Veldwachter te Rossum zeker niet bezwarender is dan die zijner meergemelde ambtgenooten, daar er te Rossum nog een buitengewoon Veldwachter is, die uit de polderkas betaald wordt; dat de *f* 40 voor kleeding altijd geheel wordt uitgekeerd, en dat de tegenwoordige titularis eene eigen woning heeft en ook zelf niet om verhooging van bezoldiging verzocht heeft.

Gedeputeerde Staten gaven bij besluit van 10 Maart ll. wederom te kennen, dat zij bij hun vroeger besluit persisteren.

Bij adres aan den Koning, dd. 16 Maart, vroeg de Gemeenteraad daartegen voorziening, zonder aanvoering van gronden.

Gedeputeerde Staten, daarop gehoord, vermelden den bovenvermelden loop dezer zaak; uit welk berigt voorts blijkt, dat de Veldwachter een verzoek tot verhooging van jaarwedde gedaan heeft aan den Commissaris des Konings; dat de tegenwoordige titularis een pensioen trekt, zonder opgave, hoe groot dat pensioen is, en dat de Burgemeester van Rossum, voorstellende aan den Raad om het tractement op *f* 300 te stellen, met de zienswijze van Gedeputeerde Staten blijkt in te stemmen.

Dit geschil is, op 's Konings magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 10 April ll., bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twaalfde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 6 *Mei* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van den 24 April ll., n°. 7, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Ginneken en Bavel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-brabant van* 19 *December* 1873 *tot vermeerdering van het getal openbare lagere scholen in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 139—149).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door den Gemeenteraad van Ginneken en Bavel op 31 December 1873 ingediend adres, daarbij verzoekende, dat door Ons zal worden vernietigd het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in dato 19 December 1873, waarbij bevolen is vermeerdering van het voor de gezegde gemeente bepaald getal openbare lagere scholen, met het oog op de behoefte der jeugd in het gehucht Heusdenhout;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 14 April 1874, n°. 14;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 21 April 1874, n°. 229, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat, terwijl tot hiertoe in de gemeente Ginneken vier openbare lagere scholen zijn

(ééne in het dorp Ginneken, ééne te Bavel, ééne in het gehucht Heusdenhout en ééne in het gehucht Galder, op welke beide laatsten de bepalingen van art. 20 der wet op het lager onderwijs toepasselijk was verklaard), door den Gemeenteraad op 20 October 1873 is besloten om, met opheffing der kleine school te Heusdenhout, eene nieuwe gewone school in het gehucht Ulvenhout op te rigten;

dat Gedeputeerde Staten de verdere toepassing van gezegd art. 20 op de kleine school te Galder tot wederopzeggings toe hebben goedgekeurd, doch, met het oog op de behoefte aan onderwijs voor de jeugd in het gehucht Heusdenhout, waar gedurende eene eeuw eene school heeft bestaan, vermeerdering van het bij raadsbesluit van 20 October ll. bepaalde getal scholen hebben bevolen;

dat het mag worden erkend, dat in de gemeente Ginneken, met het oog op hare bevolking en het genoemd getal scholen, op onbekrompen wijze in de behoeften van het openbaar lager onderwijs wordt voorzien;

dat de oprigting eener behoorlijke school te Ulvenhout, waar ongeveer 900 inwoners zijn, ter vervanging der tot nu toe bestaan hebbende school te Heusdenhout met zijne ongeveer 300 inwoners, op zich zelve als eene verbetering is te beschouwen, en zulks te meer, omdat de school te Heusdenhout gehouden wordt in eene oude kapel, welke, naar het oordeel van deskundigen, voor het tegenwoordig doel ongeschikt is;

dat de kinderen uit Heusdenhout, na opheffing der school aldáár, in den regel de naastbij gelegene school in het dorp Ginneken zullen moeten bezoeken, welk dorp gemiddeld 3¼ kilometers van Heusdenhout verwijderd is; doch dat die afstand, ongeveer veertig minuten gaans, ten platten lande niet te bezwarend kan worden geacht, te minder hier, omdat de kinderen uit Heusdenhout, dat kerkelijk onder de parochie te Ginneken behoort, toch gehouden zijn om zich naar laatstgenoemd dorp te begeven ter bekoming van cathechetisch onderrigt;

dat, onder deze omstandigheden, het bevel van Gedeputeerde Staten tot vermeerdering van het getal scholen in de gemeente Ginneken geacht moet worden niet op voldoende gronden te steunen;

Gezien art. 13 der wet op het lager onderwijs van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan;

het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 19 December 1873 te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 24 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 26 April ll., n°. 2, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Est en Opijnen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 175, 176).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Est en Opijnen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 13 Januarij 1874, n°. 32, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 April 1874, n°. 26;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 21 April 1874, n°. 219, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland aan de begrooting der gemeente Est en Opijnen voor 1874 hunne goedkeuring hebben onthouden, op grond, dat de jaarwedde van den Veldwachter is ongenoegzaam en tot op *f* 300 behoort verhoogd te worden;

dat in het vorige jaar, buiten vergoeding van vrije kleeding, als jaarwedde van den Veldwachter was uitgetrokken eene som van *f* 156, en die som thans met *f* 104 is verhoogd, maar de Gemeenteraad weigerachtig blijft, tot verdere verhooging mede te werken;

dat eene bezoldiging van *f* 260 te gering, en eene verhooging der vaste jaarwedde met *f* 40 noodzakelijk moet worden geacht, daar een Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve voor Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was, om de gemeentebegrooting niet goed te keuren;

Gelet op artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan;

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 13 Januarij 1874, n°. 32, het daartegen door den Gemeenteraad van Est en Opijnen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 26 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel,

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 26 April ll., n°. 3, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Zevenaar van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 176).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Zevenaar van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 13 Januarij 1874, n°. 34, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 April 1874, n°. 29;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 21 April 1874, n°. 220, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland, bij besluit van 13 Januarij 1874, n°. 34, hunne goedkeuring hebben onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874, op grond, dat de som, voor de jaarwedden van de vier veldwachters uitgetrokken, is ongenoegzaam en tot op *f* 1200 moet verhoogd worden;

dat de Gemeenteraad weigert de uitgetrokken som van *f* 1000 tot het door Gedeputeerde Staten verlangde bedrag te verhoogen;

dat eene bezoldiging van *f* 250 te gering, en eene verhooging der vaste jaarwedde met *f* 50 noodzakelijk is, daar een Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve voor Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was, om de gemeentebegrooting niet goed te keuren;

Gelet op artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 13 Januarij 1874, n°. 34, het daartegen door den Gemeenteraad van Zevenaar ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 26 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 26 April ll., n°. 1, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Epe van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 177).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Epe van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 13 Januarij 1874, n°. 33, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 April 1874, n°. 27;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 21 April 1874, n°. 221, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland aan de begrooting der gemeente Epe voor 1874 hunne goedkeuring hebben onthouden, op grond, dat de som, voor de jaarwedde van den Veldwachter uitgetrokken, ongenoegzaam is en tot op *f* 300 behoort verhoogd te worden;

dat de Gemeenteraad weigert, de uitgetrokken som van *f* 260 tot het door Gedeputeerde Staten verlangde bedrag te verhoogen;

dat eene bezoldiging van *f* 260 te gering, en eene verhooging der vaste jaarwedde met *f* 40 noodzakelijk is, daar een Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve voor Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was, om de gemeentebegrooting niet goed te keuren;

Gelet op artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 13 Januarij 1874, n°. 33, het daartegen door den Gemeenteraad van Epe ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 26 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

5°. van den 26 April ll., n°. 4, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Diepenheim van een besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 177).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Diepenheim van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 22 Januarij 1874, n°. 190/161, 2de Afdeeling, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 April 1874, n°. 30;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 21 April 1874, n°. 222, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Overijssel aan de begrooting der gemeente Diepenheim voor 1874 hunne goedkeuring hebben onthouden, op grond, dat de jaarwedde van den Veldwachter ongenoegzaam is, en tot op *f* 300 behoort verhoogd te worden;

dat de Gemeenteraad, die voor de jaarwedde aanvankelijk *f* 208 op de begrooting uittrok en den post later op *f* 250 vaststelde, weigerachtig blijft, tot verdere verhooging mede te werken;

dat eene bezoldiging van *f* 250 te gering en eene verhooging der vaste jaarwedde met *f* 50 noodzakelijk is, daar een Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve voor Gedeputeerde Staten genoegzame reden voorhanden was om de gemeentebegrooting niet goed te keuren;

Gelet op artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 22 Januarij 1874, n°. 190/161, 2de Afdeeling, het daartegen door den Gemeenteraad van Diepenheim ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 26 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van D. van den Broek, te Rotterdam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Overschie, waarbij hem de vergunning geweigerd is voor eene bergplaats van vaten bloed op het Galgeveld, op den straatweg van Overschie naar Rotterdam.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De adressant P. van den Broek, koopman, wonende te Rotterdam, en leverancier van gezuiverd beestenbloed ten behoeve van suikerraffinaderijen, gebruikte vroeger voor het verrigten zijner werkzaamheden als zoodanig een deel van de Luthersche en Goudsche vest aldaar. Bij beschikking van 10 October ll., door het Gemeentebestuur van Rotterdam genomen, werd hem verbod gedaan om verder op de bedoelde vest vaten bloed neêr te leggen, maar werd daartoe bij beschikking van 27 October daaraanvolgende aangewezen een gedeelte van het zoogenaamde Galgeveld, gelegen aan den straatweg langs de Schie onder de gemeente Overschie, aan de gemeente Rotterdam in eigendom toebehoorende. Bij besluit van 29 December ll. werd door het Gemeentebestuur van Rotterdam aan hem vergunning verleend om dat terrein te gebruiken tot berging van bloed in vaten en het plaatsen van een loodsje daarop, alles onder bepaling, dat de adressant de verordeningen en bepalingen, welke van wege de gemeente Overschie reeds bestaan of later mogten worden vastgesteld, zal hebben in acht te nemen.

De adressant heeft toen aan het Gemeentebestuur van Overschie het verzoek gerigt, vergunning te mogen bekomen tot het bergen van vaten met bloed op het Galgeveld en het plaatsen van een loodsje, tot het verrigten of uitoefenen van zijn werk noodig.

Over dit verzoek is op den 27 December ll. een onderzoek *de commodo et incommodo* ingesteld. Voor Burgemeester en Wethouders verschenen de heer Dijkshoorn, S. van de Velde, F. Beukenkamp en A. Abel, eigenaars en bruikers van gebouwen en landerijen, op het Galgeveld staande en gelegen. Zij gaven allen te kennen, bezwaar te hebben tegen de inwilliging van het gedaan verzoek op grond van den onaangenamen stank, door het bloed te veroorzaken, terwijl de twee laatstgenoemden daar nog bijvoegden, dat hun vee, dat digt bij den spoelingbak loopt, afkeerig is van bloedlucht.

De adressant merkte daartegen op, dat het bezwaar veel kan worden weggenomen, indien hij zijne werkzaamheden verrigt in de schuur, daarvoor te bouwen, en door het gebruik van chloorkalk of andere zuiveringsmiddelen.

Bij beschikking van denzelfden dag hebben Burgemeester en Wethouders van Overschie, zich met de bezwaren vereenigende, het verzoek afgewezen.

Bij adres van den 19 Januarij ll. is de adressant van deze afwijzende beschikking bij den Koning gekomen in beroep. In dat adres zegt hij, na mededeeling der voormelde feiten, tot staving van zijn beroep: dat mejufvrouw Veenendaal ook op het Galgeveld sedert 1869 dezelfde werkzaamheden verrigt, zonder dat daarover door het Gemeentebestuur van Overschie of ingezetenen van die gemeente bezwaren zijn geopperd; dat hij de werkzaamheden reeds sedert November ll. op het Galgeveld verrigt op aanwijzing van den Directeur der gemeentewerken te Rotterdam op zoo ordelijke wijze, dat alle afval en fecale stoffen dadelijk behoorlijk overgebragt worden naar de nabijgelegen bergplaats voor die stoffen, van den heer Kortman, in die mate, dat er van geene onreinheid sprake kan zijn.

Dit adres is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten, die over het verzoek het berigt ingewonnen hebben van Burgemeester en Wethouders van Overschie. Deze berigtten aan Gedeputeerde Staten op 6 Februarij ll., dat eene bergplaats van vaten met bloed niet behoort te worden toegelaten op het Galgeveld; dat het bloed in vaten daarheen wordt gevoerd, dáár wordt gezuiverd en weder weggevoerd, hetgeen een ondragelijken stank verspreidt; dat veel vuiligheid wordt weggeworpen of nagelaten, dat zich vermengt met het polderwater, hetgeen daardoor ondrinkbaar wordt voor het vee; dat het bedrijf, hetwelk het Gemeentebestuur van Rotterdam aldaar niet wil dulden niet behoort te worden toegelaten te Overschie; en dat de gemeentebe-

sturen, die tegenwoordig zoo dikwerf worden aangemaand alle maatregelen te nemen, die wenschelijk zijn voor de openbare volksgezondheid, teregt bezwaren mogen hebben tegen het toelaten van neringen als de onderwerpelijke. Het Gemeentebestuur voegde er nog bij, dat het Galgeveld op 4000 meters afstand is gelegen van Overschie en dus te ver om door de politie behoorlijk te doen toezien, of voorwaarden, zoo die konden gesteld worden, zouden worden in acht genomen.

Gedeputeerde Staten hebben ook nog gehoord den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in Zuidholland, die op den 3 Maart ll. berigtte, dat, indien, gelijk het Gemeentebestuur van Overschie in de missive van 6 Februarij zegt, door weggeworpen vuil in den zomer stank wordt veroorzaakt en het polderwater voor het vee ondrinkbaar wordt, alsdan tegen het wegwerpen van vuil en de verontreiniging van het water zal kunnen worden gewaakt door voorwaarden, bij de vergunning te stellen.

Blijkens hun ambtsberigt van 10/16 Maart ll. vereenigen Gedeputeerde Staten zich met het advies van den Geneeskundigen Inspecteur en adviserèn zij tot toelating van het verzoek, behoudens te stellen voorwaarden.

Bij deze Afdeeling is nog ingekomen eene memorie van de weduwe Dijkshoorn, waarin de door haar aangevoerde bezwaren worden herhaald en waarin nog wordt opgemerkt, dat op het Galgeveld reeds twee schuren staan, bestemd tot bergplaats van beer.

Ook in eene korte memorie heeft het Gemeentebestuur van Overschie nog nader de afwijzende beschikking toegelicht. Nieuwe gezigtspunten komen in die memorie niet voor. Alleen wordt er nog in gezegd, dat open kuipen, gevuld met bloed in grooten getale langs den weg staan, zijnde de groote straatweg naar Rotterdam, en dat het vee daarvoor schrikt.

Dit zijn de hoofdfeiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 31 Maart ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt.

De heer Mr. S. van Houten, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van den adressant optredende, licht nader op verschillende gronden het beroep toe, hetwelk door verschillende belanghebbenden wordt bestreden.

III. *het beroep van Gerrit Jan Slaghekke, te Lenten, gemeente Dalfsen, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Overijssel in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* de Jonge brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Onder dagteekening van 5 Maart ll. hebben Gedeputeerde Staten van Overijssel in deze gegeven de navolgende uitspraak:

"Gelezen eene missive van Burgemeester en Wethouders der gemeente Dalfsen dd. 22 Januarij ll., n°. 33, houdende mededeeling, dat de aangifte ter inschrijving voor de militie in het jaar 1873 in die gemeente is verzuimd van Jacob Pieter Baron van Heerdt, geboren den 16 Junij 1854;

"Overwegende, dat de moeder van gemelden persoon, wiens vader is overleden den 1 Januarij 1873, in de gemeente Dalfsen woonde en op dat tijdstip ingezeten was volgens de wet van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 44);

"Gelet op de mededeeling van den heer Voorzitter, dat genoemde jongeling is opgeroepen om ter vergadering van heden te verschijnen;

"Gehoord de reden van verontschuldiging, door genoemden persoon ingebragt;

„Overwegende, dat het uit eene overgelegde geboorte-acte blijkt, dat Jacob Pieter Baron van Heerdt is geboren te Enschedé den 16 Junij 1854; dat hij dus volgens het jaar zijner geboorte verpligt was zich in de maand Januarij 1873 ter inschrijving voor de nationale militie aan te geven, en dat hij, volgens verklaring van Burgemeester en Wethouders der gemeente Dalfsen, verzuimd heeft die aangifte in dat jaar en in die gemeente te doen;

„Gezien een getuigschrift, model n°. 10, 2de geval, voorgeschreven bij art. 53 der militiewet en het Koninklijk besluit dd. 17 Februarij 1871 (*Staatsblad* n°. 34), waaruit blijkt, dat Jacob Pieter Baron van Heerdt voornoemd behoort tot een gezin van drie broeders en halve broeders, van welke een, met name Johannes Antonius Baron van Heerdt, blijkens het bij gezegd getuigschrift gevoegd bewijs van werkelijke dienst, als vrijwilliger (huzaar) in dienst is bij het 3de regiment huzaren;

„Overwegende, dat het onderzoek van het geval heeft doen zien, dat het gepleegde verzuim van aangifte niet opzettelijk is begaan; en dat er dus termen bestaan om de door den nalatige ingebragte reden van vrijstelling wegens broederdienst, welke vrijstelling hij, zoo zijne aangifte ter inschrijving had plaats gehad, had kunnen erlangen, en waarvan de reden nog bestaat, — aan hem te verleenen;

„Gezien de artt. 48, 49, 50, 51, 53, 54, 161, 162 en 164 der wet van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* no. 72);

„Hebben goedgevonden:

„1°. te verklaren, dat Jacob Pieter Baron van Heerdt voornoemd heeft verzuimd zich in het jaar 1873, in de gemeente Dalfsen, ter inschrijving voor de militie aan te geven; doch dat hij, op grond van art. 162 der aangehaalde wet, uit hoofde van broederdienst, van de dienst der militie wordt vrijgesteld;" enz.

Tegen deze uitspraak is, onder dagteekening van 13 Maart ll., bij Zijne Majesteit in beroep gekomen Gerrit Jan Slaghekke, die in dat verzoekschrift te kennen gaf: dat ten gevolge van die uitspraak des adressants zoon tot de dienst zal worden opgeroepen, als hebbende alsdan het naast aan de beurt liggend nummer getrokken ter completering van het door deze gemeente te leveren contingent; dat hem adressant uit dat besluit ook wel is opgevallen, dat de loteling vrijstelling van de dienst wegens broederdienst had, doch niet sedert wanneer des lotelings broeder Johannes Antonius Baron van Heerdt als vrijwilliger (huzaar) in de dienst is getreden bij het 3de regiment huzaren, noch wanneer aan Gedeputeerde Staten de verklaring van Burgemeester en Wethouders van Dalfsen is geworden van het verzuim der besproken aangifte; dat, volgens adressants beste weten, de loteling, wiens aangifte ter inschrijving is verzuimd, tot vóór zeer korten tijd geene broeders in dienst had, en dat hij zich omtrent die uitspraak alsnu bezwaard acht, te meer, daar, volgens zijne bescheiden meening, de verschijning voor Gedeputeerde Staten spoediger, in den zin van art. 161, d. i. „zoodra mogelijk", had kunnen geschieden, zoodat geene broederdienst door meergemelden Jacob Pieter Baron van Heerdt had kunnen worden gereclameerd; — aan Zijner Majesteits naauwkeurig en regtvaardig onderzoek overlatende, of er niet reeds vroeger oproeping is geschied, waarop uitstel zou kunnen worden verleend; dat adressant bekend is met art. 103 der militiewet en art. 3 der Grondwet; waarom hij met den meesten eerbied zich wendt tot Zijne Majesteit met het verzoek, dat het Hoogstdezelve moge behagen de gronden en beweegredenen der meergemelde uitspraak van Gedeputeerde Staten te willen onderzoeken en nader in overweging te nemen en naar bevind van zaken te beslissen.

Gedeputeerde Staten, in hun ambtsberigt aan den Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 Maart ll., gedragen zich aan hunne uitspraak van 5 Maart. Met betrekking tot het aangevoerde in het bezwaarschrift, dat namelijk in het besluit niet

is vermeld: 1_0. sedert wanneer Johannes Antonius Baron van Heerdt, broeder van den nalatige, in dienst is; en 2o. wanneer van het begane verzuim aan Gedeputeerde Staten is kennis gegeven, — merken zij op, wat het eerste punt betreft, dat het overgelegd bewijs van werkelijke dienst geene dagteekening van in-dienst-treding opgeeft, doch dat het er, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, in deze ook niets toe afdoet, sedert wanneer Johannes Antonius Baron van Heerdt in dienst is, indien, overeenkomstig art. 54 der wet, de ingebragte reden van vrijstelling wegens broederdienst slechts bestond op het tijdstip, waarop zij werd aangevraagd, *in casu* bij het verschijnen van den nalatige voor het Collegie van Gedeputeerde Staten; en dat zij toen werkelijk bestond — zeggen Gedeputeerde Staten — daaromtrent zal, bij inzage der stukken, wel geen twijfel bestaan. — Wat het tweede punt betreft, geven zij te kennen, dat in den aanhef van hun besluit het schrijven van Burgemeester en Wethouders der gemeente Dalfsen is aangehaald, waarbij het verzuim ter kennis van Gedeputeerde Staten werd gebragt, welk schrijven de laatsten op 23 Januarij ll. hebben ontvangen. — Wat voorts een ander bezwaar van adressanten betreft, dat de verschijning van den nalatige voor Gedeputeerde Staten spoediger had kunnen geschieden, voeren zij nog aan, dat de zaak, alvorens te kunnen dienen, krachtens het tweede lid van art. 161 der militiewet moest onderzocht worden; dat na afloop van dat onderzoek de persoon in quaestie is opgeroepen, doch dat zijne verschijning vervolgens is moeten uitgesteld worden ten gevolge van zijn verblijf in een vreemd Rijk, van waar hij niet onverwijld kon overkomen om voor Gedeputeerde Staten te worden gebragt.

Door den Minister van Oorlog is aan 's Raads Afdeeling, op haar daartoe gedaan verzoek, medegedeeld, dat op 26 Februarij ll. de broeder van den dienstpligtige bij het 3de regiment huzaren is in dienst getreden.

Er is op 5 Mei bij de Afdeeling nog ingekomen eene memorie van Slaghekke, dd. 17 April te voren, die echter geene nieuwe daadzaken of beschouwingen bevat.

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Dussen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij vernietigd is een raadsbesluit tot toelating van G. Verhoeven als raadslid.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Bij Koninklijk besluit van 5 December 1873, n°. 26, is, met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van 28 Augustus/4 September 1873, ongegrond verklaard het daartegen ingesteld beroep van den Gemeenteraad van Dussen en van G. Verhoeven, welke laatste, als bij herstemming verkozen, door den Raad als raadslid was toegelaten (1). Gedeputeerde Staten hadden deze beslissing van den Raad vernietigd, daar zij van oordeel waren, dat er geene herstemming had behooren plaats te hebben, maar dat aan L. J. Verberne, die volgens het proces-verbaal van de opneming der stembriefjes, bij de eerste stemming uitgebragt, van de 116 geldige stemmen er 57 had bekomen, 3 stemmen meer hadden moeten worden toegekend, zoodat hij de volstrekte meerderheid op zich vereenigd had.

Het Koninklijk besluit van 5 December 1873, strekkende tot handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten, werd door deze ter uitvoering toegezonden aan den

---

(1) Zie Deel XIII, blz. 439.

Gemeenteraad van Dussen; en op de vraag van den Raad, waarin die uitvoering moest bestaan, antwoordden Gedeputeerde Staten, dat aan het Koninklijk besluit uitvoering zou gegeven worden, door overeenkomstig art. 159 der gemeentewet te zorgen, dat onverwijld werd aangevuld de plaats, in den Gemeenteraad openstaande door de niet-toelating van G. Verhoeven; dat het daarvoor noodig zou zijn, dat door den Voorzitter van den Raad, tegen bewijs van ontvang, aan den heer Verberne gezonden werd een afschrift van het Koninklijk besluit, waarbij ongegrond verklaard werden de bezwaren, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten ingebragt, welk laatste besluit geacht moest worden tot geloofsbrief van den heer Verberne te strekken; dat de Raad, wanneer de heer Verberne zijn geloofsbrief en de overige door de wet voorgeschreven stukken zou hebben overgelegd, zou moeten beslissen, of hij al dan niet als lid van den Raad kon worden toegelaten.

Er is daarop door den Burgemeester van Dussen een afschrift van het Koninklijk besluit uitgereikt aan L. J. Verberne; en deze heeft vervolgens aan den Raad stukken overgelegd, die hij als zijn geloofsbrief wenschte aangemerkt te hebben.

De Raad van Dussen, overwegende, dat die stukken niet konden bevatten een afschrift van het proces-verbaal van opneming der stembriefjes, in art. 12 der gemeentewet tot geloofsbrief gevorderd wordende, en lettende op de Koninklijke besluiten van 5 Februarij 1854, 5 April 1857, n°. 64, 21 November 1861, n°. 43, en 12 October 1868, n°. 19, — heeft zich bij besluit van 23 Januarij 1874 onbevoegd verklaard om te beslissen, of de heer Verberne al dan niet als lid van den Gemeenteraad zou worden toegelaten, en is overgegaan tot de orde van den dag.

Op dienzelfden dag hebben Burgemeester en Wethouders van Dussen besloten, overeenkomstig artt. 8 en 38, al. 2, der gemeentewet, den dag voor eene nieuwe verkiezing te bepalen op Donderdag 19 Februarij.

De verkiezing heeft plaats gehad; daarbij is verkozen G. Verhoeven, die bij besluit van den Raad van 26 Februarij is toegelaten. Van dit besluit is W. van Dinteren, lid van den Raad, in hooger beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten, die bij besluit van 13 Maart het besluit van den Raad hebben vernietigd, op grond, dat de Raad eene beslissing had behooren te nemen ten aanzien van de stukken, door den heer Verberne ingezonden; dat de Raad, door dit niet te doen, in strijd met de wet heeft gehandeld; dat alzoo, vóórdat die beslissing genomen was, Burgemeester en Wethouders niet hadden behooren over te gaan tot bepaling van den dag der verkiezing van een nieuw raadslid.

Bij schrijven van denzelfden dag, 13 Maart, hebben Gedeputeerde Staten aan den Minister van Binnenlandsche Zaken in overweging gegeven aan den Koning ter vernietiging voor te dragen: 1°. het besluit van den Raad van Dussen van 23 Januarij, waarbij deze zich onbevoegd verklaard heeft over de al of niet toelating van den heer Verberne te beslissen; 2°. het besluit van Burgemeester en Wethouders van Dussen van 23 Januarij, waarbij de dag voor eene nieuwe verkiezing bepaald is.

Van het besluit van Gedeputeerde Staten van 13 Maart tot vernietiging van het besluit van den Raad tot toelating van G. Verhoeven, is de Raad bij adres van 20 Maart in beroep gekomen bij den Koning. In dat adres wordt gezegd: dat het zwaartepunt van het besluit van Gedeputeerde Staten hierin gelegen is, dat de Raad eene beslissing had behooren te nemen ten aanzien der stukken, door den heer Verberne ingezonden. Nu wordt opgemerkt, dat art. 31 der gemeentewet wel voorschrijft, dat de Raad de geloofsbrieven onderzoekt, en de geschillen, welke aangaande de geloofsbrieven oprijzen, beslist, maar geenszins, dat de Raad zich heeft in te laten met stukken, die noodzakelijk moeten missen de essentiële vereischten van een wettelijken geloofsbrief, d. i. volgens art. 12 der gemeentewet, een door den Voorzitter van het Stembureau en een der stem-opnemers geteekend afschrift van het in

art. 67 der wet, regelende het kiesregt, bedoeld proces-verbaal. De heer Verberne nu heeft geen wettelijken geloofsbrief overgelegd, en kon dien niet overleggen, daar bij de eerste stemming is beslist, dat tot eene herstemming tusschen hem en den heer Verhoeven zou worden overgegaan, en hem dus geen afschrift door het Bureau van stem-opneming is ter hand gesteld.

De Raad, zoo wordt verder in het adres gezegd, moest dus ten aanzien van de door Verberne overgelegde stukken overgaan tot de orde van den dag. Had hij op die stukken tot toelating besloten, dan zou hij in strijd gehandeld hebben met art. 12 der gemeentewet en met verschillende Koninklijke besluiten, namelijk met die, welke hiervoren reeds vermeld zijn bij de opgave van den inhoud van het raadsbesluit van 23 Januarij 1874, en met het Koninklijk besluit van 23 December 1868; en had hij tot niet-toelating besloten, dan zouden welligt Gedeputeerde Staten de deferentie, aan dat Collegie verschuldigd, geschonden hebben geacht.

In het adres wordt nog aangevoerd, dat, blijkens art. 38, tweede alinea, der gemeentewet, op elk besluit tot niet-toelating, wanneer het in kracht van gewijsde is gegaan, eene nieuwe verkiezing moet volgen; dat derhalve de niet-toelating van G. Verhoeven eene nieuwe verkiezing ten gevolge moest hebben; dat alzoo ongegrond is de bewering van Gedeputeerde Staten, dat Burgemeester en Wethouders niet hadden behooren over te gaan tot de bepaling van den dag eener nieuwe verkiezing; dat ook ongegrond is de bewering, dat de Raad in strijd met de wet zou hebben gehandeld, en er dan ook geene aanwijzing is gedaan van de overtreden wetsbepalingen.

Eindelijk wordt gezegd, dat het in strijd is met art. 34 der gemeentewet, dat Gedeputeerde Staten toezending van een afschrift van hun besluit hebben bevolen aan den Raad en aan den reclamant, en niet aan den niet-toegelatenen G. Verhoeven.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, omtrent dit adres gehoord, merken bij hun berigt van 1 April in de eerste plaats op, dat bij hun besluit van 28 Augustus/4 September 1873, gehandhaafd bij Koninklijk besluit van 5 December 1873, verklaard is, dat L. J. Verberne bij de verkiezing op 15 Julij de volstrekte meerderheid van stemmen op zich vereenigd had. Toen hij nu afschriften van die stukken, die hij als zijn geloofsbrief beschouwde, aan den Raad had ingezonden, was de Raad naar het oordeel van Gedeputeerde Staten verpligt die stukken, in verband met het proces-verbaal der opening van de op 15 Julij ingeleverde stembriefjes, te onderzoeken en te beslissen, dat Verberne al of niet werd toegelaten; immers volgens art. 31 der gemeentewet heeft de Raad de geschillen te beslissen, die aangaande de geloofsbrieven of de verkiezing zelve oprijzen. Er was voor den Raad geene enkele reden om zich onbevoegd te verklaren eene beslissing te nemen. Dat hij zich uit deferentie voor hun Collegie onthouden zou hebben de niet-toelating uit te spreken, achten Gedeputeerde Staten minder aannemelijk, dan dat hij, na kennisneming van hun besluit en van het daarop gevolgde besluit des Konings, begrepen heeft, dat Verberne ten onregte uit den Gemeenteraad is geweerd geworden.

„Wanneer,” zeggen Gedeputeerde Staten, „de stukken, door den heer Verberne overgelegd, naar de overtuiging van den Gemeenteraad werkelijk de vereischten van een wettelijken geloofsbrief misten, dan kon daarin voor den Gemeenteraad zeker eene reden gelegen zijn om de toelating van den heer Verberne als raadslid te weigeren, maar niet om zich onbevoegd te verklaren om ten aanzien der door hem ingezonden stukken eene beslissing te nemen.

„Buitendien is naar ons gevoelen de Gemeenteraad, die over de geloofsbrieven en over de verkiezing zelve beslist, bevoegd om de dwalingen van het Stem-bureau te herstellen en hem benoemd te verklaren, die, blijkens de geldig uitgebragte stemmen, geacht moet worden wettig gekozen te zijn.

„Zoolang door den Gemeenteraad van Dussen ten aanzien der stukken, door den heer Verberne ingezonden, geene beslissing genomen was, kon ook, ingevolge de tweede zinsnede van art. 38 der gemeentewet, door Burgemeester en Wethouders geene nieuwe verkiezing worden bevolen, omdat niet wettig van het bestaan van eene vacature gebleken is.

„De verkiezing op 19 Februarij ll. heeft alzoo in strijd met de wet plaats gehad.”

Krachtens 's Konings magtiging, is de overweging van het adres van den Raad van Dussen bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 April 1874, nº. 152, 2de Afdeeling. De Minister legt ook over den brief van Gedeputeerde Staten, houdende voorstel tot vernietiging der besluiten van den Gemeenteraad en van Burgemeester en Wethouders van Dussen van 23 Januarij, met de bijvoeging, dat dit voorstel, in verband met het adres van den Gemeenteraad, voorloopig is aangehouden.

Bij deze Afdeeling zijn later nog ingekomen vier memoriën, namelijk:

1º. eene van L. J. Verberne, die aanvoert, dat men volgens art. 10 der gemeentewet bij eerste stemming benoemd wordt met volstrekte meerderheid van stemmen, en dat hij bij de eerste stemming op 15 Julij 1873 de volstrekte meerderheid van stemmen op zich vereenigd heeft;

dat dit verkregen regt niet kan verloren gaan door eene onjuiste beslissing van het Stembureau, en de wederregtelijke uitschrijving eener nieuwe verkiezing door Burgemeester en Wethouders;

dat het besluit van Gedeputeerde Staten, bekrachtigd door het Koninklijk besluit van 5 December 1873, moet beschouwd worden als eene verbeterde editie van het proces-verbaal van stemopneming;

dat, volgens de opvatting van den Gemeenteraad, art. 38 der gemeentewet aan het Stembureau de magt zou toekennen om aan wettig gekozenen toelating te weigeren en nieuwe verkiezingen te scheppen; dat evenwel dit artikel zóó moet verstaan worden, alsof er in uitgedrukt was: als nieuwe verkiezing noodig is; dat het anders in strijd zou zijn met art. 10.

De memorie eindigt met het verzoek, dat aan den Koning geadviseerd moge worden het besluit van Gedeputeerde Staten van 13 Maart te handhaven, en te bevelen de toelating van L. J. Verberne, onder bepaling, dat de hem uitgereikte afschriften der besluiten van den Koning en van Gedeputeerde Staten zullen strekken tot geloofsbrief.

2º. eene memorie van het raadslid W. van Dinteren, van gelijke strekking. Behalve eenige ook door Verberne gebezigde argumenten, wordt in deze memorie nog aangevoerd, dat noch in de kieswet, noch in de gemeentewet een spoor te vinden is van de leer van den Gemeenteraad, dat niemand als raadslid kan worden toegelaten, tenzij hij door het Stembureau als zoodanig is geproclameerd en een afschrift van het proces-verbaal van stem-opneming aan hem is toegezonden; dat dan ook door de voornaamste legisten zoowel in Frankrijk en België als in Nederland de onhoudbaarheid dier stelling reeds voorlang is betoogd; dat in het algemeen wordt aangenomen, dat het de bedoeling van artt. 31 en volgende der gemeentewet is, dat ten aanzien der verkiezing regt gedaan worde, met andere woorden, dat hij, die wel en wettig is verkozen, ook als zoodanig worde erkend, en dat het regt van den verkozene ontstaat, niet uit de meening van het Stembureau aangaande de verkiezing, maar uit de in waarheid en volgens de wet plaats gehad hebbende verkiezing zelve; dat dit regt alzoo niet wordt erkend en gehandhaafd, wanneer niet bij de afwijzing van een niet wettig verkozene tevens de toelating van den blijkens de feiten verkozene wordt bevolen.

3o. eene memorie van den Gemeenteraad van Dussen, waarin hoofdzakelijk gewezen wordt op de interpretatie der gemeentewet, gegeven bij de reeds vroeger aangehaalde Koninklijke besluiten, op grond waarvan men verwacht had op de vraag aan Gedeputeerde Staten, hoe aan het Koninklijk besluit van 5 December 1873 uitvoering moest worden gegeven, een met die interpretatie overeenstemmend antwoord te ontvangen, waardoor eene minderheid, die blijkbaar onbekend was met den loop, dien deze zaak moet nemen, tot zwijgen zou gebragt zijn.

4o. eene memorie van G. Verhoeven, die zegt, dat hij tot heden geene mededeeling heeft ontvangen van het besluit van Gedeputeerde Staten van 13 Maart 1874; dat dus niet is voldaan aan art. 34 der gemeentewet, en dat hem daardoor de gelegenheid is onthouden om volgens art. 36 dier wet in beroep te komen, waarom hij verzoekt, dat geadviseerd moge worden tot vernietiging van het genoemde besluit van Gedeputeerde Staten en tot het bevelen zijner toelating als lid van den Gemeenteraad.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Dertiende vergadering.

Vergadering van Zaturdag, 16 *Mei* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 30 April ll., no. 2, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Barwoutswaarder van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 155—157).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Barwoutswaarder van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, dd. 22/27 December 1873, no. 21, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 April 1874, no. 21;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 23 April 1874, no. 222, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring hebben onthouden aan de begrooting van de gemeente Barwoutswaarder voor 1874, op grond, dat daarop *ƒ* 1100 was uitgetrokken als subsidie aan het Burgerlijk Armbestuur, en dat subsidie, huns inziens, met *ƒ* 250 behoorde verminderd te worden;

dat de uitgaven van het Burgerlijk Armbestuur, volgens de laatst afgeslotene rekening over 1872, hebben bedragen ƒ 905.32;

dat zij voor 1873 zijn geraamd op ƒ 1002 en voor 1874 op ƒ 1205;

dat deze verhoogde raming der uitgaven, door de omstandigheden niet geboden en geheel onvoldoende gestaafd, slechts beoogt het verkrijgen van een batig saldo aan het einde des jaars, en dit door den Gemeenteraad wordt noodig geacht, dewijl anders het Armbestuur, in de eerste maanden van het jaar, uitbetaling bij de gemeentekas zou moeten vragen, die op dat tijdstip niet goed van geld voorzien is

dat dit laatste bezwaar kan worden voorkomen, door de kohieren der gemeentebelastingen vroeger vast te stellen, en daardoor de behoefte voor het Armbestuur aan een eenigzins ruim batig saldo verdwijnt;

dat, bij vermindering van het subsidie tot ƒ 850, en de vermindering der geraamde uitgaven mede met ƒ 250, deze nog bedragen ƒ 955, en dus nog ƒ 50 hooger zijn dan in het laatst afgesloten dienstjaar 1872 is gebleken noodig te zijn geweest;

dat tot regtvaardiging van de verhooging der uitgaven, ongeveer ƒ 300 meer bedragende dan in 1872 is uitgegeven, en ƒ 200 meer dan waarop zij voor 1873 zijn geraamd, hoofdzakelijk door den Gemeenteraad aangevoerd wordt, dat, bij het uitbreken in de gemeente van besmettelijke ziekten, die uitgaven noodig kunnen zijn; dat bij de raming van uitgaven op dergelijke, geheel onzekere gebeurtenissen niet behoort gerekend te worden, en dat, zoo zij zich werkelijk mogten voordoen, er dan altijd gelegenheid bestaat tot het opmaken eener suppletoire begrooting;

dat mitsdien maatregelen dienen genomen te worden om de armenverzorging te Barwoutswaarder tot zoodanigen toestand te brengen, als met de beginselen der wet tot regeling van het armbestuur strooken zal;

Gezien art. 209 der gemeentewet en artt. 20, 21, 60*b* en 61 der wet tot regeling van het armbestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhoving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 22/27 December 1873, n°. 21, het daartegen door den Gemeenteraad van Barwoutswaarder ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 30 April 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 1 dezer, n°. 16, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van Roosje Troulder of Troeder* (zie het verslag over deze zaak op blz. 133--136).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil tusschen de gemeenten Amsterdam en Nijkerk over de woonplaats van de krankzinnige Roosje Troulder, tijdens magtiging werd verleend tot hare opneming in een krankzinnigengesticht te Amsterdam;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 April 1874, n°. 13;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 April 1874, n°. 271, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Roosje Troulder, geboren te Nijkerk op 17 Julij 1847, en in den loop van het jaar 1865 naar Amsterdam vertrokken, aldaar is verbleven, herhaaldelijk in dienstbetrekking, tot in 1872;

dat zij op 8 September van dat jaar met haren vader, die haar uit Amsterdam afhaalde, naar Nijkerk is teruggekeerd;

dat zij, aldaar krankzinnig geworden, na verkregen magtiging, is overgebragt naar het Nederlandsch-Israëlitisch gesticht voor krankzinnigen te Amsterdam;

dat de gemeentebesturen van Nijkerk en Amsterdam ontkennen tot de betaling der verplegingskosten dezer behoeftige verpligt te zijn;

dat Roosje Troulder, na hare meerderjarigheid op 17 Julij 1870, somtijds woonplaats had te Amsterdam, krachtens art. 79 van het Burgerlijk Wetboek, en, was zij buiten dienst, zich dáár bleef ophouden;

dat de behoeftige met bewustheid handelde en niet kan gezegd worden krankzinnig te zijn geweest, toen zij op 8 September 1872 met haren vader naar Nijkerk terugkeerde;

dat uit de omstandigheid, dat, hoewel zij zich aanvankelijk verzette, zij toch naar Nijkerk is medegegaan, en daarna, voor zooveel bekend is, geene poging heeft aangewend om die gemeente te verlaten, mag worden afgeleid, dat zij hare woonplaats Amsterdam met die te Nijkerk heeft verwisseld, en dat de noodzakelijkheid om haar in een gesticht voor krankzinnigen te doen opnemen, eerst ontstaan is bijna drie maanden na hare terugkomst te Nijkerk, de woonplaats van haren vader;

dat derhalve moet worden aangenomen, dat Roosje Troulder in November 1872 woonplaats had te Nijkerk;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Nijkerk aan te wijzen als de gemeente, waar Roosje Troulder woonplaats had, toen in November 1872 magtiging werd verleend tot hare plaatsing in een krankzinnigengesticht.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 1 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 6 dezer, no. 2, houdende beschikking op *het beroep van Hendrik Vonk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland tot vaststelling van den legger B der wegen in de gemeente Ede* (zie het verslag over deze zaak op blz. 75—77).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van H. Vonk, te Ede, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 24 Junij 1873, n°. 30, tot vaststelling van den legger B der wegen enz. in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 25 Maart 1874, n°. 5;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 1 Mei 1874, n°. 238, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat het Gemeentebestuur van Ede op het ontwerp van den legger B der wegen enz. in die gemeente heeft geplaatst onder n°. 96 den weg van Lunteren naar Bennekom, ook Brinkerweg genaamd, en onder de nadere omschrijving van een gedeelte van dien weg voorkomt, dat hij loopt langs sectie K (Ede), n°. 779, en over n°. 1626 en 758, breed 8 el;

dat adressant op 16 December 1872 aan het Gemeentebestuur van Ede heeft te kennen gegeven, dat boven omschreven gedeelte van den weg aan hem in eigendom toebehoort, en niet openbare weg is;

dat het Gemeentebestuur dat bezwaarschrift met zijne tegenbedenkingen aan Gedeputeerde Staten heeft opgezonden, tot wie adressant zich mede bij adres van 21 Februarij 1873 heeft gewend;

dat Gedeputeerde Staten op 24 Junij 1873, na te hebben overwogen, dat de bezwaren, door Vonk ingebragt, niet afdoende waren, den legger B der wegen in de gemeente Ede hebben goedgekeurd;

dat adressant, bij adres van 9 November ll. tegen dat besluit bij Ons in beroep gekomen, verzoekt, dat het gedeelte van den meergemelden weg, dat over zijn erf voert, van den legger moge worden geschrapt;

dat de geheele weg reeds voorkomt op het tableau n°. 3 der buurtwegen, behoorende bij het reglement op het beheer en onderhoud der buurtwegen in Gelderland van 1823, onder n°. 55, als „weg van Lunteren naar Wageningen door de buurtschappen Doesburg, Veldhuizen en Manen";

dat uit de opname zonder beklag van den weg op den staat der gemeentewegen, opgemaakt in 1857, blijkt, dat omtrent de openbaarheid van den weg ook toen geen twijfel bestond;

dat door vier bejaarde landbouwers, wonende in de buurtschappen Veldhuizen en Doesburg, onder Ede, is verklaard, dat, voor zoover hun geheugen strekt, de Brinkweg, loopende langs het erf van Hendrik Vonk, te Veldhuizen, als openbare weg gebruikt is, hoezeer er wel een particuliere tol op den weg, ten behoeve der ouders van den adressant, werd geheven;

dat uit het door adressant overgelegd uittreksel van den perceelsgewijze kadastralen legger en zijne titels van eigendom niet kan blijken, dat de weg niet bezwaard is met een publiek servituut;

dat echter tevens blijkt, dat de heffing niet op geheel regelmatige wijze plaats

had, dat bovendien de tolheffing, waarvoor geen octrooi is overgelegd, reeds meer dan dertig jaren geleden heeft opgehouden; dat uit zoodanige heffing alzoo niet volgt, dat de weg niet openbaar is;

dat ook het beweren van adressant, dat de weg niet volstrekt noodzakelijk is, omdat er een andere weg bestaat, namelijk de Schaapsteeg, welke publieke weg en veel korter is dan die, welke over zijn erf loopt, — onjuist is, daar die weg niet kan dienen om, van Lunteren komende, door de buurtschappen Veldhuizen en Maanen het dorp Bennekom te bereiken;

dat de afsluiting van overwegen, ten behoeve van particulieren, over den Rijnspoorweg moet geschieden van wege de personen, die uitweg hebben;

dat hier de overweg bewaakt wordt door een waker van, en afgesloten wordt door de Maatschappij, als een openbare weg, volgens art. 27 der wet van 21 Augustus 1859 (*Staatsblad* n°. 98) en art. 29 van Ons besluit van 12 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 58);

dat derhalve de beweringen van adressant, die de openbaarheid van den weg slechts ontkent voor dat gedeelte, dat over zijn erf voert, niet voldoende zijn bewezen;

dat het bovendien niet is aan te nemen, dat deze weg, waarvan de openbaarheid ook door de eigenaren der talrijke perceelen, waarover hij loopt, niet is betwist, slechts op de beide perceelen van den adressant niet zou zijn openbaar, omdat hij dan niet aan zijne bestemming van openbaren weg zou kunnen beantwoorden;

Gezien het provinciaal reglement op de wegen, goedgekeurd bij Ons besluit van 8 December 1857, n°. 60;

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant ongegrond te verklaren in zijn ingesteld beroep.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 6 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

4°. van den 6 dezer, n°. 5, houdende beschikking op *het beroep van A. van der Bijl en J. Boosman van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten in Friesland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 197, 198).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van Hidde van der Bijl en Jacob Boosman, wonende te Lemmer, daarbij, als vader en voogd van hunne zonen,

lotelingen van dit jaar, in hooger beroep komende tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Friesland van 12 Maart ll., n$_o$. 41, waarbij de op 24 Februarij ll. binnen de gemeente Lemsterland gehoudene loting voor de nationale militie in haar geheel is vernietigd; en verzoekende, dat die loting door Ons alsnog worde gehandhaafd, voor zooverre de alphabetische orde bij meergemelde loting niet is gestoord;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 April 1874, n°. 33;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 1 Mei 1874, n°. 247, 4de Afdeeling;

Overwegende, dat bij de op 24 Februarij ll. plaats gehad hebbende loting voor de nationale militie in de gemeente Lemsterland door den Militie-Commissaris, nadat aan de loting had deelgenomen Schelte Bijma, zijnde n$_o$. 7 der bij art. 33 der wet op de nationale militie bedoelde alphabetische naamlijst, is opgeroepen en tot de loting toegelaten het nummer 22 dier lijst, met name Hendrik Roelofs Rietveld, welke alstoen n$_o$. 1 heeft getrokken;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten van Friesland, op de door Roelof Hendriks Rietveld, vader van den loteling Hendrik Roelofs Rietveld, en de door anderen ingediende bezwaarschriften, bij hunne uitspraak van 12 Maart ll., n°. 41, teregt hebben verklaard, dat bij die loting, met het oog op de voormelde als bewezen aangenomen daadzaken kennelijk is geprocedeerd in strijd met de stellige voorschriften van artt. 33 en 34 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), en dat de gepleegde onregelmatigheid op den uitslag der loting van invloed heeft kunnen zijn, daar toch door die onregelmatigheid werd verbroken de volkomene gelijkheid van kansen, welke bij elke loting bestaan moet;

Overwegende derhalve, dat Gedeputeerde Staten teregt hebben geoordeeld, dat er termen aanwezig waren voor vernietiging;

Overwegende intusschen, dat, naar algemeene beginselen van regt, vernietiging van bepaalde handelingen niet te pas komt dan van het oogenblik, dat eene onregelmatigheid is gepleegd;

dat zulks te meer klemt in gevallen als het tegenwoordige, waar vernietiging der loting, voor zooverre deze laatste aan de gepleegde onregelmatigheid vooraf ging, in den eenmaal verkregen toestand der daarbij betrokken lotelingen eene verandering zou brengen, die met het regt, immers met de billijkheid, moeijelijk te rijmen zoude zijn;

dat, om, onder dusdanige omstandigheden, de gedeeltelijke vernietiging eener plaats gehad hebbende loting als door de wet op de nationale militie niet toegelaten te kunnen beschouwen, zoodanige gedeeltelijke vernietiging met letter of geest dier wet zou moeten blijken bepaaldelijk te zijn in strijd, en dat, bij gebreke van dien, het hiervoren vermeld regtsbeginsel ook ten deze moet gelden;

Overwegende, dat de wet op de nationale militie nergens uitdrukkelijk bepaalt dat, in een geval als het onderwerpelijke, de loting voor het geheel zou moeten vernietigd worden;

Overwegende, dat, al moge de wet op de nationale militie in hoofdstuk IV, § 1, de loting, in het algemeen genomen, als één geheel, als éene en dezelfde handeling beschouwen, men te ver zou gaan met daaruit af te leiden, dat ook aan die lotelingen, welke geheel in overeenstemming met de wet hebben geloot, wegens later begane onregelmatigheid hun eenmaal aldus getrokken nummer zou moeten ontnomen worden, om alzoo, ter wille van dit eenheidsbegrip, hetgeen wettig met hetgeen onwettig tot stand kwam, gelijkelijk te vernietigen;

Overwegende, dat de artt. 28 tot 34 der wet in het algemeen, noch artt. 32 en 33 in het bijzonder, zich tegen de gedeeltelijke vernietiging eener loting verzetten, of

in de toepassing daarbij onmogelijk worden, maar integendeel even goed kunnen werken voor dat gedeelte der loting, hetwelk op nieuw moet geschieden, als zij in den regel geschreven zijn voor eene eerste of voor eene in haar geheel vernietigde loting;

Overwegende eindelijk, dat art. 36 der wet vernietiging alleen toelaat, naar gelang eene gepleegde onregelmatigheid op den uitslag der loting al dan niet van invloed heeft kunnen zijn, zonder dat de wet grond geve tot het beweren, als zouden die woorden van gemeld artikel alléén slaan op de loting in het algemeen, op de loting als éénheid, en mitsdien eene gedeeltelijke vernietiging der loting uitsluiten;

Overwegende, dat de in deze gepleegde onregelmatigheid niet gezegd kan worden van invloed te zijn geweest of te hebben kunnen zijn op de zeven eerste nummers der alphabetische lijst, maar slechts en uitsluitend op de loting van Hendrik Roelofs Rietveld, en bij gevolg van al degenen, welke na hem geloot hebben;

Gelet op de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), betrekkelijk de nationale militie;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. te vernietigen de uitspraak der Gedeputeerde Staten van Friesland van 12 Maart ll., n°. 41, wat betreft dat gedeelte der op 24 Februarij ll. in de gemeente Lemsterland gehoudene loting, waaraan de zeven eerste lotelingen deelnamen, en die loting voor dat gedeelte te handhaven;

2°. de voormelde uitspraak van Gedeputeerde Staten, wat het overig deel dier loting betreft, te bekrachtigen en dienvolgens te bevelen, dat er eene nieuwe loting zal plaats hebben, te beginnen met n°. 8, Hendrik Bijma, tot en met het slot der alphabetische lijst.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 6 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
de Weert, *L. D.*

Aan de orde is:

II. *het beroep van den Commissaris des Konings in Zeeland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Door den Burgemeester van Sas van Gent was in Maart ll. voor den loteling Emil Pierets afgegeven eene verklaring, model n°. 10, dat hij is de jongste van vier broeders, waarvan de oudste, volgens de slotbepaling van art. 15 der wet op de nationale militie, niet als ingezeten des Rijks is aan te merken, de tweede een niet-dienstpligtig nommer had getrokken, en de derde thans in dienst is als

grenadier. Emil Pierets beweerde, ten einde regt op vrijstelling te doen gelden, dat hij geacht moest worden te zijn de jongste uit een gezin van drie zonen, waarvan één dient.

Door den Burgemeester van Clinge was, ook in Maart ll., eene verklaring afgegeven voor Josephus Rogier, dat hij is de jongste van twee broeders, waarvan de oudste, ingevolge gezegd art. 15, geen ingezeten van dit Rijk is. Josephus Rogier beweerde op dien grond, als éénige zoon te moeten worden aangemerkt, en beriep zich derhalve op regt tot vrijstelling als zoodanig.

De Militieraad wees echter de gepretendeerde gronden van vrijstelling af, op grond, dat de broeders, vermeld op de modelstaten n°. 10, als niet-ingezetenen, toch bij de berekening van het getal zonen uit één gezin moesten worden medegeteld.

Zoowel de Militie-Commissaris als de beide belanghebbenden, Emil Pierets en Josephus Rogier, kwamen daartegen op bij Gedeputeerde Staten.

De Voorzitter van den Militieraad, wien het adres van den Militie-Commissaris tot berigt in handen gesteld werd, gaf te kennen, dat, vooreerst, de eenvoudige aanteekening op het getuigschrift, model n°. 10, „dat de oudste zonen uit elk dier beide gezinnen, Ivo Pierets en Petrus Rogier, niet als ingezetenen zijn aan te merken, niet genoegzaam zijn gemotiveerd, en er derhalve geen voldoend bewijs bestaat, dat zij werkelijk alsnog als vreemdelingen te beschouwen zijn; en ten andere, dat, al moeten zij wel als niet-ingezetenen zijn aan te merken, toch die reden van vrijstelling niet ware overeen te brengen met de duidelijke woorden van art. 49, al. 1, der militiewet.

Gedeputeerde Staten van Zeeland hebben daarop, bij hunne besluiten van 10 April 1874, de uitspraken van den Militieraad gehandhaafd op deze overwegingen: „dat, daargelaten of de oudste zoon ook thans nog moet geacht worden geen ingezeten te zijn, de wet in elk geval als regel stelt, dat, bij de beoordeeling, of er termen tot vrijstelling wegens broederdienst bestaan, al de broeders, behoorende tot het gezin, in aanmerking zullen komen, en zij geene bepaling bevat, welke eene uitzondering op dien regel toelaat; dat, bij het gemis eener dergelijke uitzondering, derhalve de regel moet gelden en mitsdien behoort gelet te worden op al de zonen van het gezin, onverschillig, of een hunner al dan niet moet geacht worden tot een ander Rijk te behooren; en (in de zaak van Pierets) dat van de vier zonen er slechts één dient, en derhalve het zesde geval, voorzien in de tabel, bedoeld bij art. 49 der militiewet, hier van toepassing is, zoodat de jongste mede dienstpligtig wordt, en de vrijstelling wegens broederdienst ten onregte voor hem is ingeroepen; (in de zaak van Rogier): dat, daar de betrokken familie bestaat uit twee zonen, er hier van vrijstelling van eenen éénigen wettigen zoon geen sprake kan zijn, en, vermits de oudste niet dient of gediend heeft, de jongste tot de dienst behoort te worden geroepen.”

Bij een verslag aan den Koning, op 13 April ll. ingezonden aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, is de Commissaris des Konings in Zeeland van de uitspraken van Gedeputeerde Staten in beroep gekomen, als zijnde in strijd met de leer, aangenomen in het Koninklijk besluit van 2 September 1873, n°. 4 (1); en dat beroep is, op 's Konings magtiging, door den Minister, bij brief van 22 April ll., bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

Door Pierets is overgelegd eene verklaring van den Commissaris des Konings in Zeeland, model n°. 1, litt. C, ingevolge art. 3 van het Koninklijk besluit van 17 December 1861 (*Staatsblad* n°. 127), op 8 Junij 1865 afgegeven aan den oudsten der broeders, Ivo Pierets, geboren te Sas van Gent, wonende te Gent (België), dat hij, volgens art. 15 der gezegde wet, geen ingezeten binnen dit Rijk zijnde, tot dusverre geene pligten ten aanzien van de nationale militie te volbrengen heeft gehad.

---

(1) Zie *Dertiende Deel*, blz. 323.

Op het stuk, model n°. 10, aan Josephus Rogier afgegeven, staat, dat de oudste broeder, Petrus Rogier, op 9 April 1852 geboren is te Clinge (België) en woont te Clinge, zonder aanduiding, of het is Clinge in Oost-Vlaanderen, of Clinge in Zeeland.

III. *het beroep van B. A. van Dorp, te Meppel, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is, ingevolge magtiging des Konings, op den 21 April ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Bij de loting voor de nationale militie van dit jaar in de gemeente Meppel, provincie Drenthe, trok de loteling Carel Herman van Dorp nummer 4. Hij vroeg vrijstelling van de dienst, op grond, dat hij was éénige wettige zoon. Tot staving van zijn verzoek heeft hij overgelegd een getuigschrift, model n°. 11, afgegeven door den Burgemeester te Meppel den 11 Februarij ll., waarin verklaard werd, dat hij was de éénige wettige zoon van Benjamin Anne van Dorp, wonende te Meppel, en van de vrije Javaansche vrouw Sieyem, wonende te Karang-Ampel (Java). Dat getuigschrift was vergezeld van een uittreksel uit het register van de inschrijving der acte van geboorte, gehouden te Indramayoe, residentie Cheribon, waarin voorkomt, dat op den 6 Februarij 1855 voor den ambtenaar van den burgerlijken stand aldaar is verschenen B. A. van Dorp voormeld, thans spoorweg-opziener, wonende te Meppel, toen administrateur van een rijstpelmolen in het district Karang-Ampel, die verklaarde, voor het zijne aan te nemen een kind van de mannelijke kunne, hetwelk op den 9 October 1854 ten zijnen huize is geboren uit de vrije, ongehuwde, Javaansche vrouw, met name Sieyem, en de verpligting op zich te nemen om dit kind te verzorgen en in de Christelijke godsdienst op te voeden; wordende aan het kind gegeven de voornamen van Carel Herman. De voornoemde vrije vrouw verklaarde aan dat alles hare toestemming te geven.

De Militieraad heeft het verzoek ingewilligd en den loteling als éénige wettige zoon vrijgesteld van de dienst.

De Militie-Commissaris in Drenthe heeft zich tegen de beschikking van den Militieraad in beroep voorzien bij Gedeputeerde Staten van dat gewest. Die Staten hebben bij besluit van 25 Maart ll. de uitspraak van den Militieraad vernietigd, en den loteling Carel Herman van Dorp tot de dienst aangewezen, daarbij regt doende op het beroep van den Militie-Commissaris en op het bezwaarschrift, door Maarten Munnik, schoenmaker, wonende te Meppel, loteling in die gemeente voor de nationale militie van dit jaar, waarin beweerd werd, dat de vrijstelling door den Militieraad ten onregte is verleend, omdat niet is bewezen, dat de vader van den loteling van Dorp wettig gehuwd is geweest met de moeder van den loteling, en derhalve niet is gebleken, dat die loteling is éénige wettige zoon.

De uitspraak van Gedeputeerde Staten berust op deze gronden: dat de verklaring van te zijn éénige wettige zoon, ten aanzien van den loteling van Dorp, in het getuigschrift n°. 11 vervat, weêrsproken, immers verzwakt wordt door de aanduiding der positie en der woonplaats van zijne moeder, in dat stuk voorkomende, terwijl daarenboven het overgelegd extract uit het bovenvermeld geboorte-register het bewijs oplevert, dat de loteling van Dorp erkend natuurlijk kind is, zonder dat van zijne wettiging is gebleken; en dat niet wettig gebleken is, dat hij éénige wettige zoon is.

Tegen dit besluit van Gedeputeerde Staten is B. A. van Dorp, spoorweg-opziener te Meppel, in hoedanigheid van vader van den loteling, bij den Koning gekomen in beroep. In zijn bezwaarschrift, gedagteekend Meppel 2 April 1874, erkent hij, dat

hij met de moeder van den loteling nooit is gehuwd geweest; maar dat hij desniettemin van meening is, dat de loteling moet worden beschouwd als te zijn éénige wettige zoon, omdat hij van af de erkenning steeds den staat van wettig kind onafgebroken heeft gevoerd, altijd als wettig kind door hem is behandeld, door hem ten zijnen huize is opgevoed en altijd onder zijnen naam heeft bekend gestaan; dat, gelijk, volgens zijne meening, beslist zou zijn bij Koninklijk besluit van 28 October 1864, nº. 58 (1), andere lotelingen geene burgerlijke regten tegenover de al- of niet-burgerlijkregtelijke gegrondheid eener reclame kunnen doen gelden; dat in allen geval, al ware de reclame van zijn zoon ongeldig, als berustende op de bewering, dat hij is éénige wettige zoon, die zoon desniettemin dan toch niet militiepligtig is hier te lande, omdat hij dan moet geacht worden in Indië te wonen.

De Commissaris des Konings in de provincie Drenthe vereenigt zich, blijkens zijn ambtsberigt van 10 April ll., met het besluit van Gedeputeerde Staten.

Aan deze Afdeeling is door den adressant ingezonden een extract uit het doopregister der Protestantsche gemeente te Batavia, van den 30 April 1855, ten bewijze, dat de loteling steeds is beschouwd en behandeld als zijn wettige zoon. In dat extract wordt gezegd, dat op 30 April 1855 is gedoopt te Batavia het kind Carel Herman, geboren te Karang-Ampel, den 9 October 1854, uit de ouders Benjamin Anne van Dorp en de inlandsche vrouw Sieyem.

Ook is bij deze Afdeeling nog ingekomen eene missive van M. Munnik voornoemd, waarin hij verklaart zich te vereenigen met het besluit, door Gedeputeerde Staten genomen, waarbij teregt de loteling is beschouwd als een natuurlijk kind, en niet als wettige zoon.

IV. *het beroep van R. J. Brouwer, te Leeuwarden, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten der provincie Friesland hebben, onder dagteekening van 2 April ll., nº. 23, in deze zaak gegeven de navolgende uitspraak:

„Op het bezwaarschrift tegen de uitspraak van den Militieraad van Leeuwarden, ingediend door den vader van den loteling Simon Brouwer, voor de dienst aangewezen, terwijl hij vermeent, dat zijn zoon aanspraak heeft op vrijstelling wegens broederdienst;

„Gelet op de artt. 50 en 51 en 97—100 der militiewet;

„Gelet op de overgelegde getuigschriften;

„Overwegende, dat de loteling Brouwer is de vijfde van vijf zonen, van welke de eerste en tweede buiten oproeping bleven, terwijl de derde den bij het tweede punt van art. 50 der wet gevorderden diensttijd van vijf jaren werkelijk heeft volbragt, en de vierde heeft gediend van 1 Junij 1866 tot 13 Junij 1871, doch in dien tijd één jaar in detentie heeft doorgebragt, namelijk van 26 September 1868 tot 26 September 1869, krachtens vonnis van den Krijgsraad;

„Overwegende, dat die detentie niet in aanmerking komt als diensttijd, zoodat de vierde zoon slechts gediend heeft vier jaren en twaalf dagen, en de loteling Simon Brouwer zich daarop niet kan beroepen;

„Is besloten:

„het beroep van den adressant te verklaren ongegrond, en de uitspraak van den Militieraad te handhaven."

---

(1) Zie *Vierde Deel*, blz. 387.

Tegen die uitspraak is, onder dagteekening van 7 April ll., in beroep gekomen R. J. Brouwer, vader van den militiepligtige. Hij verklaart, dat hij zich bij deze beschikking niet kan en, in het belang van zijn zoon, ook niet mag neêrleggen, omdat ze gegrond is op de niet door eenige bepaling der wet gesteunde overweging: "dat het jaar detentie adressants zoon, *in* en *gedurende* zijne dienst opgelegd, niet als diensttijd in aanmerking komt"; dat hij dien ten gevolge, gebruik makende van het bepaalde in art. 103 der militiewet, hiermede van de uitspraak van Gedeputeerde Staten bij Zijne Majesteit in beroep komt; dat adressant intusschen (in het denkbaar geval, dat Zijne Majesteit mogt meenen, dat de aanwijzing van zijn zoon tot de dienst teregt is geschied) zich de vrijheid veroorlooft aan dit zijn bezwaarschrift een verzoek te verbinden, het verzoek namelijk om zijn zoon Simon, ingevolge de tweede alinea van art. 127 der wet, van de werkelijke dienst bij de militie ontheffing te willen verleenen; dat hij tot ondersteuning van dit verzoek er de aandacht op vestigt, dat de diensttijd, die, in het sustenu van Gedeputeerde Staten, aan den vijfjarigen diensttijd van zijn vierden zoon te kort schiet, door de bijna negenjarige vrijwillige dienst van zijn derden zoon meer dan driedubbel wordt opgewogen.

Gedeputeerde Staten hebben, onder dagteekening van 15 April ll., over deze zaak aan den Minister van Binnenlandsche Zaken hun ambtsberigt doen toekomen. Zij gedragen zich aan hunne uitspraak en voegen er nog bij, dat zij bij de berekening van den diensttijd van des adressants zoon Jelle niet in aanmerking hebben genomen den tijd, door hem in detentie doorgebragt, welke wijze van berekenen steunt op het beginsel van art. 146, tweede alinea, der wet.

Memoriën zijn er niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

V. *het beroep van Mr. B. F. Baron van Heemstra van Froma en Eibersburen van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! V. V. R. C. R. Baron van Heemstra, jongste van twee broeders, is door den Militieraad in het 1ste district van Zuidholland tot de dienst aangewezen, met ter-zijde-stelling van zijn beweerd regt op vrijstelling wegens broederdienst.

Zijn oudere broeder was, blijkens overgelegd extract uit het stamboek van het 4de regiment infanterie, op 15 November 1859 als vrijwilliger in dienst getreden, en op 15 October 1864 op zijn verzoek ontslagen tegen het stellen van een ander in zijne plaats.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland, regt doende op een tegen die uitspraak ingezonden bezwaarschrift van den vader, Mr. B. T. Baron van Heemstra van Froma en Eibersburen, overwogen bij hun besluit van 31 Maart ll.: "dat de oudere broeder slechts vier jaren en elf maanden bij het leger hier te lande heeft gediend, en dus niet heeft voldaan aan de voorwaarde, waarop art. 50, n°. 2, der militiewet regt op vrijstelling aan eenen broeder geeft; dat hij wel, toen hij in 1864 uit de dienst is ontslagen, een anderen vrijwilliger in zijne plaats heeft gesteld, die zich voor zes jaren heeft verbonden, doch dat art. 50, n°. 7, der gezegde wet alleen vrijstelling verleent, wanneer een oudere broeder zijnen vijfjarigen diensttijd, waaronder alleen kan verstaan worden de diensttijd, krachtens de wet op de nationale militie van hem gevorderd, door plaatsvervanging heeft doen volbrengen of aanvullen; dat daarenboven het in dienst treden van eenen nieuwen vrijwilliger bij het leger hier te lande, om een anderen van zijne verbindtenis te doen ontslaan, niet kan gezegd

worden te zijn plaatsvervanging in den zin der wet op de nationale militie, en dat aan zoodanige vervanging voor de toepassing der wet geene gevolgen kunnen worden toegekend. Op die gronden hebben Gedeputeerde Staten de uitspraak van den Militieraad gehandhaafd.

De vader van den loteling is bij adres van 8 April ll. daartegen in beroep gekomen bij den Koning. Hij doet daarin uitkomen, dat zijn oudste zoon, door zich te doen vervangen door een' anderen vrijwilliger, nu bijna elfjarige dienst geleverd heeft, en dat het een louter toeval is, dat aan zijne eigen vijfjarige dienst eenige dagen ontbreken; dat soms eene driejarige dienst geldt als reden van vrijstelling voor een' broeder, en dat, zoo zijn tweede zoon nu ook dienen moet, zijne twee zonen te zamen bijna zestienjarige dienst zullen geleverd hebben, eene verpligting, welke op een gezin met zeven zonen rust; dat hij dus een beroep doet op 's Konings welwillendheid, opdat althans zijn tweeden zoon ontheffing van de dienst worde verleend.

Gedeputeerde Staten, op dat adres gehoord, adviseren, op de in hun besluit opgenomen regtsgronden, tot afwijzing, voor zooverre het als een appel kan worden beschouwd; en, voor zooverre het slechts de strekking heeft om voor den loteling ontheffing van dienstpligt te verwerven, ingevolge art. 127, al. 2, der wet, achtten zij, dat er *in casu* geene bijzondere omstandigheden aanwezig zijn, om in billijkheid die gunstige bepaling toe te passen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft, op 's Konings magtiging, bij brief van 27 April ll., deze zaak bij 's Raads Afdeeling voor de geschillen van bestuur aanhangig gemaakt.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Veertiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 27 *Mei* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 10 dezer, no. 12, houdende beschikking op *het beroep van het waterschap de Drie Sluizen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, betreffende de verpligting tot onderhoud der waterleiding van Oud-Eem* (zie het verslag over deze zaak op blz. 101—113, 123—129).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen, onder de gemeenten Amersfoort en Hoogland, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, dd. 11 September 1873, n°. 7, betreffende de verpligting tot onderhoud van de Oude Eem;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 April 1874, n°. 87;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5 Mei 1874, n°. 210, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat het waterschap de Drie Sluizen den 25 Februarij 1873 op den herzienen legger

der slagen in de weteringen en slooten van de waterschappen heeft gebragt de Oude Eem, en als onderhoudspligtige van dien watergang het Collegie van de Eem;

dat het Heemraadschap de Eem, beken en aankleve van dien op 6 Maart 1873 daartegen bij het waterschap bezwaren heeft ingebragt, maar dat Collegie bij besluit van 5 Mei daaraanvolgende daarop afwijzend heeft beschikt;

dat het Heemraadschap daarop bij adres van 6 Mei 1873 voorziening heeft gevraagd bij Gedeputeerde Staten;

dat Gedeputeerde Staten bij besluit van 11 September 1873 hebben besloten:

1°. te handhaven hun besluit van 25 Julij 1872, n°. 25, waarbij werd goedgekeurd eene keur voor het waterschap de Drie Sluizen, in welke onder anderen de Oude Eem wordt opgenoemd onder de werken, die aan de schouw en het toezigt van het Bestuur der Drie Sluizen zijn onderworpen;

2°. te vernietigen den legger van onderhoudspligtigen van de Oude Eem, vastgesteld voor het jaar 1873, voor zoover het onderhoud van den genoemden watergang is gebragt ten laste van het Heemraadschap de rivier de Eem, beken en aankleve van dien;

3°. het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen uit te noodigen om, zoo daartoe termen zijn, eenen nieuwen legger te vervaardigen, of anders gemelden watergang voor rekening der waterschapskas in behoorlijken staat te brengen en te onderhouden;

dat het waterschap de Drie Sluizen tegen dit besluit van Gedeputeerde Staten, voor zooverre daarbij het bezwaarschrift van Watergraaf en Heemraden van de Eem c. a., dd. 16 Mei 1873, ingezonden tegen den legger van onderhoudspligtigen in het waterschap de Drie Sluizen, wordt gegrond verklaard en die legger wordt vernietigd, — bij Ons voorziening heeft gevraagd bij adres van 4 October 1873;

Overwegende, wat betreft punt 1 van der Gedeputeerde Staten besluit van 11 September 1873, eene goedkeuring handhavende, door hun Collegie aan eene waterschapskeur of politie-verordening, krachtens art. 158 der provinciale wet, verleend, — dat daartegen geene voorziening bij Ons is toegelaten, en door het Heemraadschap de Eem dan ook geen beroep is ingesteld;

Overwegende, wat punt 2 en 3 van voormeld besluit van Gedeputeerde Staten betreft, dat het onderwerp in geschil, daarbij behandeld, het al dan niet bestaan der verpligting namelijk tot onderhoud van de Oude Eem, zijne regeling vindt in de voor de provincie Utrecht bestaande verordeningen, in verband met de Rijkswetten op het stuk der waterschappen;

Overwegende, dat, na de op 25 Februarij en 5 Mei 1873 door het Waterschapsbestuur de Drie Sluizen te dier zake genomene besluiten, en nadat de onderhoudspligt van het Heemraadschap de Eem met opzigt tot de Oude Eem daarbij was vastgesteld, dit onderwerp voor geen verder onderzoek bij het administratief gezag meer vatbaar was, maar sedert, overeenkomstig art. 15 der wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42), betrekkelijk de magt der hooge en andere heemraadschappen, dijk- en polderbesturen, bij den burgerlijken regter behoort;

dat de provinciale wetgever bij het vaststellen in 1858 van het reglement voor de waterschappen in de provincie Utrecht kennelijk ook geene andere bedoeling gehad heeft dan om, in verband met de wet van 1841, geschillen over het daarstellen of onderhouden van werken alléén dan en in zooverre aan de beslissing van Gedeputeerde Staten voor te behouden, als die niet krachtens meergemelde wet aan de regterlijke magt ter beslissing zijn opgedragen;

Gelet op artt. 78, 88, 111, 116, 134 van het reglement voor de waterschappen in de provincie Utrecht, goedgekeurd bij Ons besluit van 28 Januarij 1858 (*Provinciaal blad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van punt 2 en 3 van het besluit der Gedeputeerde Staten van Utrecht van 11 September 1873, n°. 7, te verklaren, dat het Heemraadschap de Eem was niet-ontvankelijk in zijn bij Gedeputeerde Staten ingesteld beroep tegen de besluiten van het Bestuur van het waterschap de Drie Sluizen, waarbij voormeld Heemraadschap is gebragt op den legger als onderhoudspligtige van de Oude Eem.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 10 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

2°. van den 10 dezer, n°. 17, houdende beschikking op *het beroep van de Afdeeling Nijmegen der Vereeniging tot Bevordering van het Volks-onderwijs in Nederland van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland betrekkelijk de oprigting van eene afzonderlijke meisjesschool voor meer uitgebreid lager onderwijs* (zie het verslag over deze zaak op blz. 194—196).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het aan Ons ingediend adres der Afdeeling Nijmegen van de bij Ons besluit van 22 Januarij 1871, n°. 16, als regtspersoon erkende Vereeniging tot Bevordering van het Volks-onderwijs in Nederland, daarbij verzoekende, dat door Ons worde bevolen de oprigting eener school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes te Nijmegen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 April 1874, n°. 25;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 6 Mei 1874, n°. 232, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Afdeeling Nijmegen der voormelde Vereeniging van den Gemeenteraad van Nijmegen de oprigting eener school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes heeft verzocht, en, nadat de Gemeenteraad in zijne vergadering van 21 Junij 1872 aan dat verzoek geen gunstig gevolg had verleend, zich tot Gedeputeerde Staten van Gelderland heeft gewend met het verzoek om, krachtens art. 17 der wet op het lager onderwijs, de oprigting eener zoodanige school hunnerzijds te bevelen;

dat, hangende de overwegingen over dit adres bij Gedeputeerde Staten, de Gemeenteraad op 10 Januarij 1873 heeft besloten om het onderwijs in de vrouwelijke

handwerken te verbinden aan de bestaande gemeente-scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs;

dat hierop door Gedeputeerde Staten, onder dagteekening van 27 Augustus 1873, het raadsbesluit van 10 Januarij is aangenomen voor kennisgeving, onder mededeeling aan voornoemden Raad, dat Gedeputeerde Staten hiermede niet wilden geacht worden te verklaren, dat in de behoeften van meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes alsnu voldoende zou zijn voorzien, doch dat zij de werking van het raadsbesluit van 10 Januarij wilden afwachten;

dat, volgens art. 12 der bij Ons voormeld besluit van 22 Januarij 1871, n°. 16, goedgekeurde statuten der Vereeniging, alleen het Hoofdbestuur zich in het belang van het onderwijs tot de Hooge Regering wendt, en, volgens art. 16 dierzelfde statuten, de afdeelings-besturen zich tot gelijk einde slechts in verbinding stellen met de plaatselijke besturen, school-autoriteiten en particuliere corporatiën;

dat derhalve adressante, als Afdeeling Nijmegen, de grenzen harer bevoegdheid, gelijk die bij meergemelde statuten zijn afgebakend en door Ons zijn goedgekeurd, heeft overschreden;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de Afdeeling Nijmegen der Vereeniging tot Bevordering van het Volks-onderwijs in Nederland, met opzigt tot het in hoofde dezes omschreven verzoek, te verklaren niet-ontvankelijk.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling, voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 10 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 11 dezer, n°. 1, houdende beschikking op *het beroep van Gebroeders van der Lely, te Breda, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Breda, houdende weigering tot oprigting van eene smederij en koperslagerij in zeker perceel* (zie het verslag over deze zaak op blz. 188—192).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, bij Ons ingesteld door de Gebroeders van der Lely, te Breda, tegen eene beschikking van het Bestuur dier gemeente van 1 December 1873, n°. 8, waarbij de vergunning is geweigerd tot het oprigten eener grof- en kagchelsmederij en koperslagerij, in het huis, staande in de Visscherstraat, wijk C, n°. 315;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 April 1874, n°. 31;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 6 Mei 1874, n°. 241, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat Burgemeester en Wethouders van Breda de voorschreven vergunning hebben geweigerd, omdat de inrigting, bij volstrekt gemis van eenig open terrein, in een binnen-lokaal, aan- of nabij de straat, die zeer naauw is, zou worden daargesteld, en dat de bezwaren, door de naburen tegen de oprigting der smederij en koperslagerij ingediend, gegrond waren bevonden;

dat uit het ingesteld onderzoek en de ambtsberigten der gehoorde autoriteiten gebleken is, dat het huis, voor werkplaats en smederij bestemd, van zóó beperkte ruimte is, dat het bedrijf zou worden uitgeoefend in een lokaal vlak aan de straat, met drie ramen daarop uitkomende;

dat aan de overzijde dier straat, die niet breed is, zich bevinden een gesticht voor oude vrouwen, en twee scholen, die gemiddeld door 260 kinderen bezocht worden; dat deze gebouwen, behalve de groote school, die nog eene opening heeft aan de binnenzijde, geene andere luchtververscbing kunnen verkrijgen dan door het openstellen der ramen aan de straatzijde, zoodat de rook, en het gedruisch, door de smederij en de koperslagerij te weeg gebragt, grooten hinder en overlast aan die inrigtingen zouden veroorzaken;

dat voorts de werkplaats zou komen onder één dak met het pand van den logementhouder G. Johlman, en slechts door een binnenmuur van diens eetzaal en logeervertrekken zou gescheiden zijn, zoodat men kan aannemen, dat diens bestaan door het tot stand komen der smederij grootendeels zou te niet gaan;

dat door den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 6de district en door den Ingenieur is verklaard, dat aan de hinderlijkheid der oprigting door geene genoegzame voorzorgen kan worden te gemoet gekomen;

dat de door het Gemeentebestuur uitgesproken weigering door deze omstandigheden voldoende geregtvaardigd is;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven de bovenvermelde beschikking van Burgemeester en Wethouders van Breda, en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 11 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4o. van den 18 dezer, no. 10, houdende beschikking op *het beroep van den Commissaris des Konings in de provincie Gelderland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 206—208).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Onzen Commissaris in de provincie Gelderland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie van 18 Maart ll., no. 54, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 Mei 1874, no. 32;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 Mei 1874, no. 14, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat uit het eerste huwelijk van Willem van Weelden met Adriana van 't Zand is geboren een zoon, die op 20 Augustus 1842 geboren werd; dat, tijdens die geboorte, Adriana van 't Zand gescheiden leefde van haren man, en bij hare moeder inwoonde;

dat, nadat Adriana van 't Zand op 13 December 1848 overleden was, Willem van Weelden in het daarop volgende jaar hertrouwde met Grietje Verbeeke;

dat uit dit huwelijk op 26 April 1854 een zoon, Dirk genoemd, is geboren;

dat Willem van Weelden in 1855 is gestorven;

dat Adriaan, die, nà den dood zijner moeder, onder de zorgen zijner grootmoeder was gebleven, nimmer iets omtrent zijn vader had vernomen, en hij in de vaste overtuiging was, dat hij éénige zoon was;

dat dan ook in 1863 door den Burgemeester van Herwijnen, op verklaring van twee hem bekende getuigen, is afgegeven een certificaat, model no. 11, dat Adriaan was éénige wettige zoon (zonder eenen halven broeder te hebben);

dat de onjuistheid dier verklaring is gebleken, nu Dirk van Weelden, als loteling voor de nationale militie, op deze onregelmatigheid opmerkzaam heeft gemaakt;

dat Onze Commissaris in Gelderland, van oordeel, dat hier art. 178 der militiewet op Adriaan van Weelden behoort te worden toegepast, de zaak ter tafel bragt bij Gedeputeerde Staten dier provincie;

dat Gedeputeerde Staten bij besluit van 18 Maart ll. verklaarden, voor alsnog zich ongeroepen te achten om ten deze uitspraak te doen, daarbij overwegende, dat, ofschoon ook het bewijsstuk, model no. 11, eene onjuiste verklaring moge inhouden, nogtans niet is gebleken, dat het is een valsch of vervalscht bewijsstuk, waarop art. 178 der militiewet doelt, en dat ook tot dusverre de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering geene toepassing hebben gevonden;

dat art. 178 der militiewet, waar het gewaagt van een valsch of vervalscht attest of bewijsstuk, zoowel blijkens zijne geschiedenis als zijne bewoordingen, uitsluitend het oog heeft op eene in de termen der strafwet vallende valschheid, en de toepasselijkheid van het artikel derhalve uitsluitend afhangt van het al dan niet aanwezen eener in den zin der strafwet valsche of vervalschte acte;

dat intusschen, volgens de regtspraak van den Hoogen Raad der Nederlanden, een attest, als hier bedoeld, in behoorlijken vorm door den daartoe bevoegden ambtenaar,

doch op onware verklaring van getuigen opgemaakt, wel daarstelt eene onware verklaring, maar geene valsche of vervalschte openbare acte;

dat derhalve door Gedeputeerde Staten teregt is beslist, dat art. 178 der militiewet niet van toepassing is op Adriaan van Weelden;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door Onzen Commissaris in Gelderland ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 18 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van J. van Saxen, te 's Hertogenbosch, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij hem de vergunning is geweigerd tot aanleg van een magazijn van lompen.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Aan het in September 1872 door J. van Saxen gedaan verzoek om vergunning tot het oprigten van eene bergplaats van lompen op het perceel sectie U, n°. 2059, te 's Hertogenbosch, welk verzoek, na door het Gemeentebestuur en door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant te zijn afgewezen, thans aan Zijne Majesteit den Koning gerigt wordt, waren reeds andere aanvragen van denzelfden adressant vooraf gegaan. Bij adres van 9 Mei 1871 had hij aan het Gemeentebestuur van 's Hertogenbosch vergunning gevraagd om op hetzelfde perceel een pakhuis te plaatsen tot berging van lompen en beenderen. Na een op 26 Mei gehouden onderzoek *de commodo et incommodo* werd dit verzoek bij beschikking van 10 Julij 1871 afgewezen. In September 1871 diende hij een nieuw verzoek van dezelfde strekking aan het Gemeentebestuur in. Op grond zoowel van de vroeger door belendenden ingebragte bezwaren als van de adviezen van de Plaatselijke Gezondheidscommissie en den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt, werd ook dit verzoek door het Gemeentebestuur afgewezen bij beschikking van 23 Februarij 1872, waarbij tevens de opruiming van eene bestaande houten loods bevolen werd. Van deze beschikking kwam de adressant in beroep bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, die, na den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat gehoord te hebben en diens berigt in handen gesteld te hebben van het Gemeentebestuur, dat naar aanleiding daarvan de Plaatselijke Gezondheidscommissie en den Geneeskundigen Inspecteur raadpleegde,

bij beschikking van 12 September 1872 aan den adressant te kennen gaven, dat geene termen gevonden waren om met buiten-werking-stelling van het besluit van het Gemeentebestuur van 23 Februarij de gevraagde vergunning te verleenen.

In de overwegingen van deze beschikking werd meer bepaaldelijk gewezen op het schadelijke van een magazijn van beenderen in de onmiddellijke nabijheid van woningen. Dit gaf den adressant aanleiding om zich bij adres van 25 September 1872 nader tot het Gemeentebestuur te wenden om vergunning tot het oprigten op hetzelfde perceel van eene bergplaats alleen van lompen.

Het Gemeentebestuur noodigde nu de Plaatselijke Gezondheidscommissie en den Geneeskundigen Inspecteur uit hun gevoelen te doen kennen, in hoeverre bij het verleenen van vergunning voor de daarstelling van zoodanige bergplaats maatregelen zouden te nemen zijn, die aan het schadelijke voor de volksgezondheid zouden te gemoet komen, en, zoo ja, welke? dan of het noodig zou zijn zulke bergplaatsen in volkrijke buurten niet toe te staan.

De Gezondheidscommissie antwoordde bij schrijven van 28 October 1872, dat zij bleef bij haar vroeger advies om geene vergunning meer te geven tot het bouwen van pakhuizen of stapelplaatsen ter bewaring van beenderen of lompen in volkrijke gedeelten der stad, daar het genoeg gebleken was, dat uit deze bewaarplaatsen verpestende uitdampingen ten nadeele der gezondheid voortkwamen, waarover voortdurend klagten bij de Commissie ontvangen werden.

Zij voegden er bij, dat het zelfs wenschelijk zou zijn, wat de bestaande bewaarplaatsen van lompen en beenderen betreft, dat voor deze eene verordening werd vastgesteld; dat het inwendige van deze bewaarplaatsen, indien het mogelijk is, zoodanig werd verbeterd, dat de onzuivere lucht zooveel mogelijk uit het dak door middel van kokers konde verwijderd worden, alsmede dat de ophooping van de lompen in vakken met tusschenruimte van een decimeter plaats had, zoo als de Commissie reeds vroeger breedvoerig had medegedeeld.

De Inspecteur antwoordde bij schrijven van 29 October 1872. Op de eerste vraag, omtrent de mogelijkheid van maatregelen om aan de schadelijkheid te gemoet te komen, antwoordde hij voor een gedeelte toestemmend, namelijk voor zooveel betreft de arbeiders, in de werkplaatsen werkzaam. Een betrekkelijk groot, hoog uit den grond gelegen doelmatig geventileerd lokaal zou, zegt de Inspecteur, zeer zeker, vooral voor den arbeider, te gemoet komen aan de schadelijke invloeden, aan zijn werk verbonden; maar, zegt hij er bij, te gemoet komen is niet opheffen, en dat wordt vereischt, niet alleen voor den werkman, maar ook voor hen, die om en bij eene bergplaats van lompen wonen.

De Inspecteur bleef dan ook bij het gevoelen, uitgedrukt in zijn schrijven van 24 Junij 1872. Dat gevoelen was: dat het met de regelen der hygiène niet strookt en tegen de belangen der ingezetenen met betrekking tot den algemeenen gezondheidstoestand strijdt, bergplaatsen voor lompen in den bebouwden kring der gemeente of in volkrijke buurten op te rigten. Immers, zoo wordt in dat schrijven van 24 Junij gezegd, lompen, zoo als die gewoonlijk door den kleinhandel verzameld, min of meer nat of vochtig, door onreinheden van allerlei aard bezoedeld, voor een gedeelte herkomstig uit gast- of ziekenhuizen, waar besmettelijke ziekten voorkomen, in eene beperkte ruimte te zamen gepakt, — geven door uitwasemingen ligtelijk aanleiding tot schadelijke gevolgen voor de gezondheid niet alleen, maar kunnen bij het heerschen van besmettelijke ziekten de dragers der smetstof genoemd worden, zoo als tijdens het heerschen der cholera in 1866 en 1867 en nog laatst bij het heerschen der pokken op onmiskenbare wijze is gebleken.

Ook uit een ander oogpunt, zoo wordt verder gezegd, moet zulk eene bewaarplaats voor lompen nadeelig voor de gezondheid der bewoners in de nabijheid geacht worden. Bij het bewerken namelijk in droogen toestand wordt de atmospheer voort-

durend bezwangerd met fijne stofdeeltjes, die een zeer ingrijpenden invloed op de ademhalings-werktuigen uitoefenen, zoodat ook langs die zijde gevaar voor de volksgezondheid dreigt.

Het nadeel voor de volksgezondheid is meer te vreezen, naar mate de verzameling van lompen plaats vindt in volkrijke buurten.

Na de verwijzing naar den brief van 24 Junij bespreekt de Inspecteur in dien van 29 October nog de omstandigheid, waarop, naar het schijnt, door het Gemeentebestuur in zijn schrijven aan den Inspecteur gewezen was, dat er bergplaatsen van lompen in de gemeente bestonden, welke zonder eene geheele wering van dien tak van nijverheid niet zouden kunnen opgeruimd worden. Hij merkt daaromtrent op, dat dergelijke bergplaatsen in vestingen, zonder groote onbebouwde gedeelten, volstrekt niet te huis behooren, en dat die tak van nijverheid door verplaatsing naar eene andere, daartoe beter gelegen gemeente zich, zonder gevaar voor de volksgezondheid, vrij en onbelemmerd zou kunnen ontwikkelen.

Omstreeks denzelfden tijd, toen deze berigten bij het Gemeentebestuur inkwamen, ontving het ook een adres van 68 personen, bewoners der nieuw gebouwde arbeiderswoningen op de Hofstad, waarin zij klaagden over de houten loods, tijdelijk door J. van Saxen tot berging van lompen opgeslagen. Zij klaagden over den stank, die hunne woningen besmette en hen verpligtte ramen en deuren gesloten te houden, zoodat zij de doorspeling van versche lucht misten, en over de groote hoeveelheid ongedierte, die zich bij die bergplaats ophield. Ook wezen zij er op, dat in den loop van het jaar besmettelijke ziekten geheerscht hadden en wel het meest in de nabijheid der bergplaats. Op grond van het een en ander werd het verzoek van van Saxen bij besluit van Burgemeester en Wethouders van 23 December 1872 van de hand gewezen.

In het begin van 1873 wendde nu van Saxen zich tot Gedeputeerde Staten met hetzelfde verzoek om vergunning voor eene bergplaats alleen van lompen.

Gedeputeerde Staten hoorden in de eerste plaats Burgemeester en Wethouders, die bij hun berigt van 31 Mei 1873 den loop der zaak en de gronden voor hunne afwijzende beschikking mededeelden, met overlegging van de ingewonnen adviesen en het ingekomen adres.

Al deze stukken werden door Gedeputeerde Staten in handen gesteld van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat. Deze was van oordeel, dat het hier alleen betrof de openbare gezondheid, en dat de te nemen beslissing moest gegrond zijn op de adviesen van den Geneeskundigen Inspecteur en de Plaatselijke Gezondheids-commissie. Nu waren aan den Hoofd-Ingenieur alleen de laatste adviesen van deze deskundigen medegedeeld, en deze kwamen hem niet zeer afdoende voor. Nadat hij echter ook in kennis gesteld was met het vroegere advies van den Inspecteur van 24 Junij 1872, adviseerde hij op grond daarvan bij schrijven van 4 Augustus 1873 tot afwijzing van het verzoek.

Gedeputeerde Staten vroegen nu aan Burgemeester en Wethouders nog nadere inlichtingen zoowel omtrent de instructie der laatste aanvrage van van Saxen als omtrent de bestaande bergplaatsen van lompen. Uit hun antwoord van 30 October 1873 blijkt: 1°. dat alleen in Mei 1871, toen de eerste hierboven vermelde aanvrage van van Saxen voor een pakhuis tot berging van lompen en beenderen aanhangig was, een onderzoek *de commodo et incommodo* was gehouden. Bij de latere aanvragen, die hetzelfde terrein betroffen, had men geen nieuw onderzoek noodig geacht; 2°. dat in het begin van 1871, behalve eenige opkoopers in het klein, die hunne lompen en beenderen aan de houders van magazijnen verkoopen, nog drie bergplaatsen bestonden; en dat de eigenaars dier bergplaatsen destijds vergunning hebben gevraagd om ze te mogen behouden, hetgeen evenwel, na een op 26 Mei 1871 (te gelijk met dat omtrent de aanvrage van van Saxen) gehouden onderzoek *de commodo et incommodo,*

bij beschikking van 20 Julij 1871 is geweigerd; dat toen van wege de gemeente pogingen zijn aangewend om rijksgronden tot vestiging van de bedoelde magazijnen te verkrijgen, hetgeen evenwel niet gelukt is; dat de uitvoering of handhaving der beschikking van 20 Julij 1871 is verdaagd, in verband met de vraag, in de zaak van van Saxen gerezen, of magazijnen alleen van lompen in volkrijke buurten konden worden toegestaan; dat de eigenaar van een der bestaande magazijnen dat heeft opgeheven en een ander gebouw gehuurd; dat zijne aanvrage om in dat gebouw zijn magazijn te vestigen bij besluit van het Gemeentebestuur van 31 Maart 1873 is afgewezen; dat op het hooger beroep van deze afwijzende beschikking, bij Gedeputeerde Staten ingesteld, op 30 October 1873 nog niet was beschikt; dat dus de aanwezige bergplaatsen van lompen en beenderen zonder vergunning bestonden.

Burgemeester en Wethouders deelden ten slotte mede, dat zij ten aanzien van de aanvrage van van Saxen een nieuw onderzoek *de commodo et incommodo* zouden instellen.

Dit is geschied op 19 November 1873.

Bij dat onderzoek werd bevonden, dat een gebouw, waarvoor aan van Saxen bij besluit van het Gemeentebestuur van 23 December 1872 vergunning verleend was tot berging van vlas en afval van vlas, aan verschillende zijden was uitgebreid, en dat in het aldus uitgebreide gebouw eene groote hoeveelheid lompen geborgen was; dat er voorts onder een gedeelte der gebouwen een kelder was, bestemd tot berging van beenderen, waarvan de adressant verklaarde geen gebruik te zullen maken, nu hem het hebben van een magazijn van beenderen geweigerd was: eene verklaring, waaromtrent in het proces-verbaal van het onderzoek wordt opgemerkt, dat de ondervinding zou moeten leeren, in hoeverre van Saxen zich daaraan zou houden, nu de gelegenheid bestond om beenderen te bergen, zonder dat ze dadelijk konden worden opgemerkt.

Tegen de aanvrage van van Saxen waren elf bezwaarschriften ingediend, afkomstig van eigenaars en bewoners van een groot aantal in den omtrek van zijn terrein gelegen perceelen, waarvan vele bezet met arbeiderswoningen, en andere bestemd om met zulke woningen bebouwd te worden.

Door de reclamanten werd hoofdzakelijk gewezen op de verpestende lucht, die door lompen verspreid wordt, terwijl sommigen ook aanvoerden, dat een magazijn van lompen gevaar van brand opleverde en dat zich bij zulk een magazijn veel ratten ophielden.

De ingebragte bezwaren, in verband met de vroeger ingewonnen berigten, gaven Burgemeester en Wethouders van 's Hertogenbosch aanleiding om bij hun berigt van 25 November 1873 tot afwijzing van het verzoek te adviseren. Bij dat berigt is gevoegd een uittreksel uit de kadastrale kaart der gemeente.

Gedeputeerde Staten beschikten op het verzoek bij hun besluit van 8 Januarij 1874. Uit overweging, dat het bestaan van magazijnen of bergplaatsen van lompen in den bebouwden kring der gemeente of in volkrijke buurten geacht moet worden voor de volksgezondheid schadelijk te zijn, gaven zij aan den adressant te kennen, dat geene termen gevonden waren om, met buiten-werking-stelling van het besluit van Burgemeester en Wethouders van 's Hertogenbosch van 23 December 1872, de door hem gevraagde vergunning te verleenen.

Van dat besluit is van Saxen in beroep gekomen bij Zijne Majesteit den Koning. Bij zijn adres, gedagteekend 3 Maart 1874, heeft hij het voornemen te kennen gegeven zijne bezwaren tegen de afwijzing van zijn verzoek bij deze Afdeeling in te brengen.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, omtrent dit adres gehoord, hebben bij hun berigt van 12 Maart verwezen naar den inhoud van hun besluit en van de door hen ingewonnen berigten.

De zaak is door den Minister van Binnenlandsche Zaken, krachtens 's Konings magtiging, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van 7 April 1874, nº. 356, 12de Afdeeling.

Sedert zijn door verscheidene der onderteekenaars van de hierboven bedoelde elf bezwaarschriften hunne bezwaren bij deze Afdeeling herhaald. In eene der ingekomen memoriën, onderteekend door verschillende bewoners van nieuwgebouwde arbeiderswoningen, wordt nog gezegd, dat in de nabijheid van het perceel van van Saxen meer dan in andere gedeelten der stad epidemische ziekten geheerscht hebben, en dat verscheidene der nieuwe arbeiderswoningen aldaar door de bewoners zijn verlaten. In drie memoriën wordt als bewijs van het brandgevaar, dat magazijnen van lompen opleveren, gewezen op den brand, op 10 April ontstaan in een dergelijk magazijn van van Saxen, te St. Oedenrode, welke brand, volgens eene der memoriën, niettegenstaande de spoedig aangebragte en krachtige hulp, niet heeft kunnen gebluscht worden, vóórdat het magazijn geheel was afgebrand.

De heer Mr. J. van Gigch, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van den appellant optredende, licht nader het beroep toe.

III. *het beroep van B. J. ten Hoopen, te Neede, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is, ingevolge magtiging des Konings, op den 27 April ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De adressant Berend Jan ten Hoopen, wever, wonende te Neede, provincie Gelderland, loteling voor de nationale militie van dit jaar, trok bij de loting het nommer 22. Hij vroeg bij den Militieraad vrijstelling van de dienst, op grond, dat hij zou zijn éénige wettige zoon. Tot staving van zijn verzoek heeft hij overgelegd het getuigschrift, model nº. 11, waarin verklaard werd, dat hij is éénige wettige zoon (zonder een halven broeder of halve broeders te hebben) van Jan ten Hoopen en van Willemken Stokkers; de eerste overleden te Neede den 16 Junij 1858, de laatste op den 25 Maart 1873 vertrokken naar Noord-Amerika, — tot op den 25 Maart 1873. Dit getuigschrift is afgegeven op den 28 Februarij ll.

De Militieraad heeft de verlangde vrijstelling verleend; maar de Militie-Commissaris is van het besluit tot vrijstelling in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland, die, bij hun besluit van 31 Maart ll., de beslissing van den Militieraad vernietigende, den loteling tot de dienst hebben aangewezen, op grond, dat, om vrijstelling als éénige wettige zoon te kunnen doen gelden, het een allereerst vereischte is, dat de loteling bewijze, in overeenstemming met de derde alinea van art. 53 der wet op de nationale militie van 19 Augustus 1861, dat hij tot op het tijdstip, voor het doen gelden van zijn regt op vrijstelling vastgesteld, is éénige wettige zoon; en dat dit bewijs niet is geleverd, omdat de verklaring in het getuigschrift niet verder loopt dan tot het tijdstip van 25 Maart 1873.

Van dit besluit is de adressant op den 7 April gekomen in beroep bij den Koning. Na mededeeling van de hiervoor vermelde feiten wordt in het adres aan den Koning gezegd, dat uit brieven, welke de adressant van zijne moeder Willemken Stokkers ontvangen heeft, blijkt, dat zij zich in Noord-Amerika bevindt en niet hertrouwd is; dat dit natuurlijk niet is te bewijzen door het getuigschrift model nº. 11; dat uit dat getuigschrift blijkt, dat zij naar Noord-Amerika is vertrokken; dat het getuigschrift overigens alles bevat wat de wet verlangt; dat zijne moeder door haar vertrek naar Noord-Amerika de hoedanigheid van Nederlandsche vrouw heeft verloren, en

dat, zoo zij mogt hertrouwd zijn, kinderen, uit haar huwelijk geboren, als vreemdelingen niet in aanmerking komen bij de berekening van het getal zonen eener familie, blijkens circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 October 1873, nº. 184, 4de Afdeeling.

De Commissaris des Konings in de provincie Gelderland vereenigt zich, blijkens zijn ambtsberigt van 17 April ll., met het besluit van Gedeputeerde Staten.

Bij deze Afdeeling is nog ingekomen een schrijven van G. J. ten Hoopen en J. W. ter Agter, gedagteekend Grand Rapids, 29 April 1874, gerigt aan den Burgemeester van Neede, waarin zij verklaren, dat Willemken Stokkers waarlijk nog weduwe is. In dorso van dat stuk staat: „De vorenstaande personen, welke vóór hun vertrek naar Noord-Amerika in deze gemeente gevestigd waren, stonden bekend als geloofwaardige ingezetenen.

„Neede, 21 Mei 1874. *De Burgemeester van Neede,*
HEEREMAN."

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Gramsbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij bevolen wordt, dat J. van der Haar als raadslid zal worden toegelaten.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Bij de zaak, waarover ik geroepen word verslag uit te brengen, komt het noodig voor, in herinnering te brengen, wat er aan vooraf is gegaan, en wat aan u, Mijne Heeren! bekend is uit de behandeling dier vorige zaak, waarin op 22 October des vorigen jaars door mij een verslag is uitgebragt, dat te vinden is in de *Verzameling* van BELINFANTE, Deel XIII, blz. 372. Het in die zaak door den Koning genomen besluit komt aldaar voor op blz. 429.

Door de periodieke beurt van aftreding van H. G. Krikke als lid van den Gemeenteraad van Gramsbergen had er in den zomer van 1873 eene stemming plaats, waaruit voortvloeide eene herstemming tusschen H. G. Krikke en Jan van der Haar. Één briefje werd van onwaarde verklaard, als zijnde geschreven op een stembiljet, dat bestemd was voor de verkiezing van leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; maar toch was het, bij de opening der stembus geconstateerd, getal van 84 briefjes aanwezig, daar bij den afloop der opening van de briefjes één meer in gevonden werd, dat denkelijk in een ander biljet ingeschoven en daardoor eerst niet medegeteld was. De uitslag was, dat H. G. Krikke 42, en Jan van der Haar ook 42 stemmen op zich vereenigde, waarna Krikke door het Stembureau verklaard werd de gekozene te zijn, als zijnde de oudste in jaren. Ook de Gemeenteraad liet Krikke toe om als raadslid zitting te nemen. Doch door Gedeputeerde Staten van Overijssel werd beslist, dat die toelating ten onregte was geschied, omdat er inderdaad één briefje meer in de bus was geweest, dan het getal opgekomen kiezers volgens de lijst had bedragen, en bij eene verkiezing, waarvan de uitslag, bij staking van stemmen, afhing van den ouderdom dergenen, tusschen wie herstemd was, ieder verschil tusschen het getal briefjes in de bus en het getal gestemd hebbende kiezers geacht moet worden van invloed te hebben kunnen zijn op de verkregen uitkomst.

De Gemeenteraad van Gramsbergen kwam tegen die uitspraak op; doch op de voordragt van deze Afdeeling van den Raad van State werd de beslissing van Gedeputeerde Staten door den Koning gehandhaafd bij besluit van 21 November 1873. Dusverre de retroacta.

Het gevolg daarvan was derhalve, dat er eene nieuwe verkiezing moest plaats hebben. Dit gebeurde dan ook op 30 December 1873; en het is de uitslag dier verkiezing, welke het onderwerp is van het geschil, dat thans, op 's Konings magtiging, door

den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van 30 April ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt.

Blijkens het proces-verbaal van de opening der stembriefjes waren er, bij die laatstbedoelde vrije verkiezing, uitgebragt 81 stemmen door een gelijk getal opgekomen kiezers, en daarvan waren er 40 op Jan van der Haar, 37 op H. G. Krikke, 1 op A. Beenen, 2 op J. van der Haar en 1 op J. Kieft, te zamen 81; waarna het Stembureau verklaarde, dat er, vermits niemand de volstrekte meerderheid van stemmen had bekomen, eene herstemming moest plaats hebben tusschen Jan van der Haar en H. G. Krikke. — Bij die op 12 Januarij 1874 gehouden herstemming had Krikke 49, Jan van der Haar 40 stemmen, en werd dus Krikke verkozen verklaard, en op 21 Januarij werd deze laatstgenoemde door den Raad als lid toegelaten, waarop Gedeputeerde Staten den volgenden dag hun voornemen te kennen gaven aan dien Gemeenteraad om ambtshalve omtrent die beslissing uitspraak te doen, waaraan zij gevolg gaven bij hun besluit van 29 Januarij. Burgemeester en Wethouders hadden, op hunne deswege gedane vraag, berigt, dat er in de gemeente Gramsbergen twee personen zijn, J. van der Haar genoemd, de een Jan, de ander Johannes. Gedeputeerde Staten overwogen: „dat de vacature, waarin door deze verkiezing zou worden voorzien, nog steeds voortduurt sedert de gewone aftreding van een derde der raadsleden in September 1873, daar bij de verkiezing van Julij 1873 de stemmen zoodanig tusschen Jan van der Haar en H. G. Krikke waren verdeeld, dat het Stembureau den laatsten, als oudste in jaren, verkozen verklaarde, die dan ook door den Raad toegelaten is, maar bij eene in hooger beroep door den Koning gehandhaafde beschikking van Gedeputeerde Staten verklaard is ten onregte te zijn toegelaten;

dat, na deze aan de nieuwe stemming, slechts weinig weken voorafgegane daadzaak, het Stembureau zeer zeker ten onregte de twee stemmen, op J. van der Haar uitgebragt, niet aan Jan van der Haar heeft toegekend, daar het toch overbekend was, dat deze bij een aanzienlijk gedeelte der kiezers voor de bestaande vacature in aanmerking kwam, zoodat de kiezer, die op J. van der Haar stemde, geacht moet worden duidelijk zijne bedoeling te hebben uitgedrukt, daar hij, den anderen van der Haar bedoelende, duidelijk zou hebben doen uitkomen, dat zijne stem niet dien van der Haar gold, die bij eene vorige gelegenheid door de helft der stemmende kiezers als raadslid was aangewezen;

dat, wanneer het Stembureau, zoo als had behooren te geschieden, die twee stemmen aan Jan van der Haar had toegekend, deze van 81 geldige stemmen 42 en dus ééne meer dan de volstrekte meerderheid op zich zou hebben vereenigd, zoodat hij bij eerste stemming als lid van den Raad zou gekozen zijn;

dat dit echter evenzeer het geval zou geweest zijn, wanneer werkelijk het Stembureau in onzekerheid had kunnen verkeeren ten aanzien van den persoon, dien twee kiezers met hunne op J. van der Haar uitgebragte stem hadden bedoeld;

dat het Bureau toch, in dat geval, die twee stemmen niet had moeten toerekenen aan een geheel onzekeren J. van der Haar, maar naar het uitdrukkelijke voorschrift van art. 61 der kieswet de briefjes van onwaarde had moeten verklaren, omdat zij geen persoon duidelijk aanwezen;

dat in dit geval het getal geldige stemmen niet 81, maar 79, en de volstrekte meerderheid 40 zou hebben bedragen, welk getal stemmen Jan van der Haar juist op zich had vereenigd, zoodat het Stembureau hem ook in dat geval gekozen had behooren te verklaren;

dat er dus in geen geval aanleiding bestond tot eene herstemming, en H. G. Krikke, op wien bij die herstemming de meeste stemmen zijn uitgebragt, niet als lid van den Raad kon worden toegelaten.

Op die gronden beslisten zij, dat H. G. Krikke ten onregte als lid van den Raad was toegelaten.

Noch de Raad, noch de niet-toegelatene kwam binnen veertien dagen tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten op; en daarop namen Gedeputeerde Staten het navolgend besluit op 19 Februarij:

„De Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel,

„Gelet op hun besluit van den 29 Januarij 1874, 2de Afdeeling, no. 156/184, houdende verklaring, dat H. G. Krikke ten onregte is toegelaten als lid van den Raad der gemeente Gramsbergen, en zulks op grond, dat niet hij, maar Jan van der Haar, te Gramsbergen, als lid van dien Raad gekozen was;

„In aanmerking nemende, dat de termijn, aan den Raad en den niet-toegelatene verleend om van die beschikking in beroep te komen, verstreken is, zonder dat van eenig hooger beroep is gebleken;

„Gezien art. 17 der gemeentewet;

„Hebben goedgevonden:

„een afschrift van hun besluit van 29 Januarij ll. bij uittreksel uit dit besluit te zenden aan den heer Jan van der Haar, te Gramsbergen, ten einde, met een door hem ter gemeente-secretarie te ligten afschrift van het proces-verbaal van opening der stembriefjes van den 30 December 1873, hem te strekken tot geloofsbrief, zullende hij, ten einde den Gemeenteraad omtrent zijne toelating te doen beslissen, aan dezen moeten overleggen:

„*a.* het afschrift van het besluit van Gedeputeerde Staten van den 29 Januarij 1874, no. 156/184;

„*b.* het afschrift van het proces-verbaal van opneming der stembriefjes van den 30 December 1873;

„*c.* een uittreksel uit de geboorte-registers, of eene acte van bekendheid, waaruit tijd en plaats zijner geboorte blijken;

„*d.* eene verklaring van den Burgemeester, getuigende, dat hij gedurende het laatste aan zijne verkiezing voorafgaande jaar zijne woonplaats binnen de gemeente gehad heeft;

„*e.* eene door hem zelven af te geven verklaring, vermeldende alle openbare betrekkingen, die hij bekleedt."

Jan van Haar leverde de vereischte stukken, met het hem gezonden afschrift van het besluit van Gedeputeerde Staten, in bij den Raad, welks Voorzitter voorstelde in de vergadering van 13 Maart 1874, hem als raadslid toe te laten; doch de Raad nam het volgende besluit:

„Overwegende, dat de Raad zich met het voorstel van den Voorzitter niet kan vereenigen, omdat uit geen proces-verbaal, door het Stembureau opgemaakt, blijkt, dat de heer Jan van der Haar tot lid van den Raad gekozen is;

„Overwegende, dat, blijkens het eerste proces-verbaal van den 30 December 1873, er eene herstemming moet plaats hebben tusschen de heeren Jan van der Haar en H. G. Krikke, terwijl uit het proces-verbaal dier herstemming blijkt, dat de heer H. G. Krikke de meeste stemmen heeft verkregen en als lid van den Raad is gekozen, die dan ook door den Raad als lid is toegelaten;

„Overwegende, dat, wel is waar, door heeren Gedeputeerde Staten is beslist, dat die toelating ten onregte heeft plaats gehad, op grond, dat het Stembureau twee stemmen, op den heer Jan van der Haar uitgebragt, zonder nadere aanduiding, of daarmede de heer J. van der Haar of de heer Johannes van der Haar bedoeld werd, ten name van den heer J. van der Haar in het proces-verbaal heeft opgenomen, in plaats van die stemmen aan den heer Jan van der Haar toe te kennen of van onwaarde te verklaren;

„Overwegende, dat de Raad tegen die beslissing niet in verzet is gekomen, en er, zijns inziens, eene nieuwe vrije stemming op moest zijn gevolgd, daar heeren Gedeputeerde Staten, naar de bepalingen van het IIde hoofdstuk, § 1, der gemeentewet, wel

de magt hebben te verhinderen, dat iemand, in strijd met de wet verkozen, als raadslid zitting neemt, doch niet bevoegd zijn een ander persoon, die niet door het Stembureau als lid van den Raad geproclameerd is, als zoodanig te doen zitting nemen;

„Overwegende, dat hiermede ook geheel overeenstemt art. 12 der gemeentewet, bepalende, dat het Bureau van stem-opneming ten spoedigste aan den benoemde (dat is aan dengene, die het Stembureau als zoodanig aanwijst) een door den Voorzitter en een der stem-opnemers geteekend afschrift van het proces-verbaal der stemming toezendt, met uitdrukkelijke vermelding: dit afschrift strekt den benoemde tot geloofsbrief;

„Overwegende, dat den heer Jan van der Haar een dergelijk proces-verbaal niet is uitgereikt, en alzoo door hem niet kan worden overgelegd;

„Overwegende, dat de wet nergens aanwijst, dat dit proces-verbaal door andere stukken kan vervangen worden;

„Overwegende, dat alzoo aan de overgelegde stukken de geloofsbrief van den heer Jan van der Haar ontbreekt, en door hem niet is voldaan en ook niet kan worden voldaan aan art. 17 der gemeentewet, door een geloofsbrief in wettelijken zin aan den Raad over te leggen;

„Overwegende, dat de Raad, volgens art. 31 der gemeentewet, moet onderzoeken de geloofsbrieven der nieuw inkomende leden;

„Overwegende, dat de geloofsbrief van den heer Jan van der Haar ontbreekt, en er alzoo geen onderzoek, veel minder toelating als raadslid, overeenkomstig de wet kan plaats hebben;

„Overwegende, dat uit de stemming is gebleken, dat zich drie leden voor, en drie tegen de toelating verklaarden;

„Overwegende, dat het voorstel van den Voorzitter dien ten gevolge, overeenkomstig art. 80, tweede alinea, der gemeentewet, niet is aangenomen;

„Besluit:

„1o. te verklaren, dat door den heer Jan van der Haar niet is overgelegd een geloofsbrief overeenkomstig de wet, en hij dien ten gevolge niet als raadslid kan worden toegelaten:

„2o. Burgemeester en Wethouders te verzoeken, een afschrift van dit besluit te doen toekomen aan heeren Gedeputeerde Staten in de provincie Overijssel, en aan den heer Jan van der Haar alhier."

Op 20 Maart diende Jan van der Haar zijne bezwaren tegen dat besluit in bij Gedeputeerde Staten van Overijssel, die op 26 Maart daarop de navolgende beslissing namen:

„In aanmerking nemende, dat het éénige bezwaar, door den Raad tegen de toelating van den heer J. van der Haar gemaakt, bestaat in het ontbreken van een geloofsbrief, waaronder de Raad uitsluitend verstaat een door het Bureau van stem-opnemers uitgegeven afschrift van een proces-verbaal van opening van stembriefjes, waarbij hij, die zich als verkozen ter toelating aanmeldt, verkozen is verklaard, terwijl voor het overige alle stukken, door den niet-toegelatene overgelegd, in orde zijn bevonden, en, blijkens hunne omschrijving in het hoofd van het raadsbesluit, het bezit aantoonen van de verdere vereischten, voor een raadslid gesteld;

„dat het bezwaar van den Gemeenteraad ongegrond is, daar de niet-toegelatene wel degelijk een geloofsbrief heeft overgelegd, en wel een afschrift van het besluit dezer vergadering van den 29 Januarij 1874, 2de Afdeeling, no. 156/184, houdende verklaring, dat H. G. Krikke ten onregte is toegelaten als lid van den Raad der gemeente Gramsbergen, en zulks op grond, dat niet hij, maar J. van der Haar als lid van dien Raad gekozen was, welk besluit, na het verstrijken van den termijn voor

hooger beroep, aan van der Haar is uitgereikt, om, met een afschrift van het proces-verbaal van opening der stembriefjes van den 30 December 1873, hem te strekken tot geloofsbrief;

„dat de meening van den Raad, als zou alleen een afschrift van het proces-verbaal van opening der stembriefjes den belanghebbende, die daarbij verkozen wordt verklaard, tot geloofsbrief kunnen strekken, geen grond heeft in de wet;

„dat toch de laatste woorden van art. 12 der gemeentewet: „dit afschrift strekt den benoemde tot geloofsbrief”, wel het karakter van het afschrift aanwijzen, maar noch die bepaling, noch eenige andere bepaling der wet, aanleiding geeft voor de opvatting, dat dit karakter uitsluitend aan dat afschrift eigen zou zijn; en dat ook niet een ander bewijsstuk, ook niet de uitspraak van het gezag, dat in hooger beroep of ambtshalve de geschillen beslist, welke aangaande de geloofsbrieven of de verkiezing zelve oprijzen (artt. 31 j°. 33 en 35 der gemeentewet), den benoemde als geloofsbrief zou kunnen strekken;

„dat de benoemde echter bovendien aan de opvatting van den Gemeenteraad is te gemoet gekomen, en, blijkens het raadsbesluit, een afschrift van het proces-verbaal van 30 December 1873 heeft overgelegd, uit welk proces-verbaal, in verband met de uitspraak dezer vergadering en in tegenspraak met de onjuiste gevolgtrekking en verklaring van het Bureau van stemopneming, blijkt, dat J. van der Haar tot lid van den Raad van Gramsbergen verkozen is;

„Gezien artt. 34 en 35 der gemeentewet;

„Hebben goedgevonden:

„te verklaren, dat de heer Jan van der Haar door den Raad van Gramsbergen ten onregte niet als lid van dien Raad is toegelaten, en hem als zoodanig toe te laten.”

Daartegen nu is gerigt het beroep van den Gemeenteraad van Gramsbergen op den Koning, ingesteld bij adres van 7 April ll. De grond van 's Raads beroep ligt daarin, dat, zijns inziens, door Gedeputeerde Staten eene verkeerde toepassing is gegeven aan de artt. 34 en 35 der gemeentewet. „Het is toch art. 12 dier wet, dat voorschrijft wat onder een geloofsbrief is te verstaan; en duidelijk staat dáár vermeld, dat dit is afschrift van het proces-verbaal van opneming der stembriefjes, door den Voorzitter van het Stembureau en een der stemopnemers geteekend; dit is dus het stuk, dat, volgens art. 17 der gemeentewet, door den benoemde aan den Raad moet worden overgelegd en dat, volgens art. 31 dier wet, moet worden onderzocht. Nergens is in de gemeentewet eene bepaling te vinden, dat dit stuk door andere stukken, ook niet door besluiten van heeren Gedeputeerde Staten, is te vervangen of aan te vullen; immers de eerste paragraaf van het tweede hoofdstuk, handelende over het onderzoek der geloofsbrieven enz., beginnende met art. 31, luidende: „De Raad onderzoekt de geloofsbrieven der nieuw inkomende leden” enz., drukt reeds meer dan voldoende uit, dat het bezit van een geloofsbrief een eerste vereischte is om tot raadslid te worden toegelaten. En daar nu de heer Jan van der Haar geen geloofsbrief in den zin van art. 12 der gemeentewet (welk artikel het éénige is, dat aanwijst, wat een geloofsbrief is) konde overleggen, kunnen heeren Gedeputeerde Staten uit de artt. 34 en 35 der wet de magt niet ontleenen den heer Jan van der Haar als raadslid toe te laten.

„De geheele eerste paragraaf van het tweede hoofdstuk der gemeentewet gaat uit van de onderstelling, dat de benoemde in het bezit van een geloofsbrief is, en is bij het bestaan van dat feit daarop toepasselijk; doch waar de geloofsbrief ontbreekt kan er door heeren Gedeputeerde Staten geen gefòrmeerd worden, de gemeentewet schrijft het niet voor en laat het onzes inziens evenmin toe.

„In een geval als zich tegenwoordig in onze gemeente voordoet, waarin wij door

eene beslissing van het Stembureau, die door heeren Gedeputeerde Staten niet werd goedgekeurd, geraakt zijn, gelooven wij, dat geen andere uitweg is dan eene vrije stemming.

„Tegen de beslissing van heeren Gedeputeerde Staten, dat de heer H. G. Krikke ten onregte als raadslid was toegelaten, hebben wij vermeend niet in beroep te moeten komen; doch de toelating van den heer Jan van der Haar zonder geloofsbrief beschouwen wij in strijd met de wet.

„Weshalve wij met vorigen eerbied de vrijheid nemen Uwe Majesteit te verzoeken het besluit van heeren Gedeputeerde Staten van den 26 Maart ll., 2de Afdeeling, n°. 1080/775, en voor zooveel noodig ook dat van 19 Februarij ll., n°. 638/382, te vernietigen en Burgemeester en Wethouders op te dragen den dag voor eene nieuwe stemming te bepalen.”

Gedeputeerde Staten, door den Minister op dat adres gehoord, hebben hunne opvatting en toepassing der wet verdedigd in een uitvoerig berigt, dat, om het belang der zeer betwiste regtsvraag, in zijn geheel bekend verdient te worden.

„Wij wisten, toen wij het bedoelde besluit namen, wij wisten reeds, toen wij daartoe den weg baanden, door bij een vorig besluit aan Jan van der Haar de middelen aan te wijzen, waardoor hij de naar ons gevoelen hem wettig toekomende plaats in den Raad zou kunnen innemen, — dat wij daarbij op tegenspraak zouden stuiten, en dat zelfs de door ons genomen maatregel geen steun vond in de meeste der tot hiertoe genomen beslissingen.

„Toch heeft ons dit niet teruggehouden van eene uitspraak, die, naar onze overtuiging, den geest en de letter der wet voor zich heeft; en het onderwerp kwam ons belangrijk genoeg voor, om nogmaals het onderzoek van den hoogeren regter in administratieve geschillen te verdienen.

„Tot de toelichting van ons besluit overgaande, onthouden wij ons zooveel mogelijk van de feitelijke uiteenzetting der zaak. De stukken, door het Gemeentebestuur van Gramsbergen overgelegd, doen de feiten genoegzaam kennen; en, behoudens eene enkele aanvulling dier feiten, die straks noodig zal worden, mogen wij ons bepalen tot het betoog der wettigheid van het besluit, waarbij wij verklaarden, dat Jan van der Haar als lid van den Raad van Gramsbergen moest worden toegelaten, nadat wij verklaard hadden, dat H. G. Krikke ten onregte was toegelaten, omdat niet hij, maar van der Haar gekozen was.

„Die uitspraak steunt, naar onze meening, op den geest en de letter der gemeentewet.

„Wij beginnen met den eersten, en behoeven niet lang te zoeken naar de beweegredenen van de werkzame contrôle, aan Gedeputeerde Staten op het werk der verkiezing en toelating van raadsleden toegekend. Zij wordt kort en kernig ontvouwd in het regerings-antwoord op het verslag der afdeelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op art. 35 der wet: „In het belang der wet moet het mogelijk zijn, het onregt, dat plaatselijke gunst of ongunst bij de beslissing over de geloofsbrieven pleegde, te herstellen.” Maar dat doel wordt niet bereikt, wanneer de bevoegdheid van Gedeputeerde Staten alleen eene negatieve is, wanneer zij niet herstellen kan, wat plaatselijke gunst of ongunst, voegen wij er bij: plaatselijke onkunde — misdeed, maar zich bepalen moet tot het vernietigen der uitvloeisels van die gunst of ongunst.

„Ten bewijze daarvan beroepen wij ons op de zaak, die voor ons ligt.

„Zonder te willen beweren, dat de uitspraken van Stembureau en Gemeenteraad door plaatselijke gunst en ongunst zijn ingegeven, merken wij toch op, dat de zaak juist denzelfden loop kon hebben gehad, wanneer bij de meerderheid van den Raad van Gramsbergen eene bepaalde voorliefde voor Krikke en een even bepaalde tegenzin ten opzigte van van der Haar bestaan had, met den wil om laatstgenoemde buiten den Raad te houden. Wij moeten tot dat einde in de feiten een stap terug

doen, en opklimmen tot de eerste stemming tot vervulling der vacature, die door de aftreding van Krikke in September 1873 ontstond. Bij die eerste stemming deed zich zoo ondubbelzinnig mogelijk het geval voor, dat eene vrije verkiezing had moeten worden uitgeschreven, omdat een verschil tusschen het getal der kiezers, die gestemd hadden, en dat der stembriefjes op den uitslag der verkiezing van invloed had kunnen zijn. Het Stembureau besliste echter anders en verklaarde Krikke, als de oudste in jaren, verkozen. De Raad volgde de verklaring van zijn Bureau, en liet Krikke toe; wij vernietigden zijne uitspraak; maar zelfs tegen die beslissing, waartegen geen enkel wettelijk bezwaar was aan te voeren, kwam de Raad in beroep, en 's Konings gezag was noodig om aan de wet gezag te geven (besluit van 21 November 1873, n°. 18). Daardoor was het gepleegde onregt hersteld; want, had het Stembureau, had de Raad gedaan wat zij hadden behooren te doen, eene nieuwe stemming zou daarvan het gevolg zijn geweest, en die nieuwe stemming volgde nu.

„Daarbij verklaarde de volstrekte meerderheid der kiezers zich voor Jan van der Haar; intusschen miskende het Stembureau ook die verklaring, en schreef eene herstemming uit, waarbij Krikke verkozen werd. Wij zullen die zaak hier niet verder ontwikkelen; maar, wanneer Uwe Excellentie ons bij de stukken gevoegd besluit van den 29 Januarij 1874 gelieft in te zien, zal Uwe Excellentie ontwaren, dat het Stembureau de meest élementaire en meest duidelijke beginselen van de kieswet voorbijzag. De Raad volgde weder zijne Commissie; en weder vernietigden wij zijne uitspraak, zonder dat thans de Raad van onze beslissing in beroep kwam.

„Daarmede was nu echter het gepleegde onregt niet hersteld. Krikke was niet verkozen, maar van der Haar was wel verkozen; die uitspraak der kiezers moest geëerbiedigd worden en daartoe was het niet genoeg, dat Krikke buiten den Raad bleef, maar van der Haar moest daarin. En hij zou nooit daarin kunnen komen, wanneer niet hooger gezag óok handelend kon optreden; immers bestond bij de meerderheid van den Gemeenteraad de wil om van der Haar niet in den Raad te hebben, dan had ze slechts te zorgen twee harer leden in het Stembureau te brengen; iedere informaliteit, die dat Bureau beging, zou wel telkens de door het Bureau afgekondigde uitkomst der stemming in gevaar brengen, maar toch was het doel bereikt.

„Zal dus de ambtshalve tusschenkomst van art. 35 der gemeentewet beteekenen, wat ze volgens de bedoeling van den wetgever beteekenen moet, dan behoort ze niet alleen negatieve, maar ook stellige gevolgen te hebben, niet alleen te vernietigen, maar ook te herstellen.

„Het is, zoo als het antwoord op het verslag der afdeelingen zegt, eene bevoegdheid van denzelfden aard als die van art. 26, en dezelfde reden geldt er voor. Welnu! volgens art. 26 bepalen Gedeputeerde Staten zich niet tot het vernietigen van raadsbesluiten, maar ze doen het raadslid, dat zijne plaats onbevoegd vervult, die plaats ruimen; zij moeten ook, om, zoo als art. 35 wil, tegen de gevolgen van plaatselijke gunst of ongunst te kunnen reageren, het verkozen raadslid op de plaats kunnen brengen, die hem ten onregte onthouden wordt.

„Tot zoover de bedoeling, de geest der wet; hare letter is daarmede naar onze meening in volkomen overeenstemming. Wij beroepen ons daartoe op artt. 31, 33 en 35. De Raad onderzoekt de geloofsbrieven der nieuw inkomende leden, beslist de geschillen, welke aangaande de geloofsbrieven of de verkiezing zelve oprijzen, en geeft van elke door hem genomen beslissing aan Gedeputeerde Staten kennis, ten einde deze in staat zullen zijn om, hetzij in hooger beroep, hetzij ambtshalve, omtrent de beslissing van den Raad uitspraak te doen. De wet roept dus eene tweede instantie in 't leven, waarbij het hooger gezag dezelfde taak heeft als het Collegie, dat in eersten aanleg uitspraak deed, dat is: na onderzoek de geschillen te beslissen, die ten aanzien der geloofsbrieven en de verkiezing zelve oprijzen, dat is, te zorgen, dat de op wettige wijze door de kiezers uitgebragte keuze tot haar regt kome.

"En die taak kan het niet vervullen, wanneer eenvoudig een verkeerd adres op het afschrift van het proces-verbaal van opening van stembriefjes het voornaamste geschil besliste, dat bij eene verkiezing kan oprijzen, de vraag namelijk, wie verkozen is.

"Want dit is de éénige grief, door den Raad van Gramsbergen tegen de toelating van Jan van der Haar nu in hooger beroep tegen ons besluit van 26 Maart aangevoerd: van der Haar heeft geen afschrift overgelegd van een proces-verbaal van opening van stembriefjes, waarbij hij verkozen werd verklaard. De reden ligt voor de hand: de man kon 't niet doen; want ofschoon hij verkozen was, het Bureau van stem-opneming had niet goedgevonden er hem een te zenden, en nadat het zoodanig afschrift aan een verkeerd adres gezonden had, had het gedefungeerd.

"Maar toch, hoe vicieus de cirkel ook is, waarin die redenering de zaak brengt, de Raad gaat met die redenering voort: zonder dat afschrift geen plaats in den Raad; want art. 12 der gemeentewet zegt: dit afschrift strekt den benoemde tot geloofsbrief.

"In Ons besluit van 26 Maart hebben wij die redenering reeds bejegend.

"Art. 12 der gemeentewet geeft in zijne laatste zinsnede duidelijk het karakter aan van het proces-verbaal van stem-opneming; het strekt den benoemde tot geloofsbrief; hij behoeft niets anders dan dat proces-verbaal om te bewijzen, dat hij verkozen is; maar nergens zegt de wet, dat uitsluitend het proces-verbaal dat karakter bezit, dat de verkozene ook niet op andere wijze zijne verkiezing zal kunnen bewijzen; dat hij het zelfs niet kan door eene uitspraak van het hooger gezag, geroepen om de geschillen over geloofsbrief en verkiezing te beslissen. En dat zou de wet ook niet hebben kunnen doen, zonder in hare eerste artikelen het stelsel te vernietigen, dat ze in eenige volgende bepalingen optrok, zonder de beslissing, waarvoor ze eene drievoudige instantie noodig keurde (Raad, Gedeputeerde Staten en Kroon), in eene harer meest essentiële toepassingen in het hoogste ressort over te brengen bij het Stembureau, dat niet geroepen is tot eenige beslissing, behalve de voorloopige over de geldigheid van stembriefjes, maar geene andere bevoegdheid heeft dan te constateren, wat ten zijnen overstaan gebeurd is.

"Wij vragen verschooning voor de uitvoerigheid van ons berigt; ook daarvoor ligt de reden voor de hand. Wij veroorloven ons eenige bedenkingen, niet alleen tegen de grieven van den Raad van Gramsbergen, maar ook tegen eenige vroegere beslissingen, waarin die grieven steun vinden. Die beslissingen schijnen ons ten allen tijde bedenkelijk en moeijelijk met den geest en de letter der wet in overeenstemming te brengen; maar de gelegenheid had zich in ons toezigt nog niet voorgedaan om die bedenkingen aan het oordeel van het hooger gezag te onderwerpen. Van die gelegenheid maken wij thans voor het eerst gebruik, en dit moge onze uitvoerigheid verschoonen.

"Behalve ons berigt wenscht Uwe Excellentie ook onzen raad. Het beroep van den Raad van Gramsbergen tast enkel onze bevoegdheid aan om te beslissen, zoo als wij deden; onze beslissing zelve laat hij in haar geheel, en de gronden, waarop die steunt, schijnt hij zelfs te kunnen deelen, blijkens zijne berusting in ons besluit van 29 Januarij. Nu meenen wij, dat wij onze bevoegdheid tot het nemen van het bestreden besluit hebben aangetoond; en mogen op dien grond, in verband met 's Raads berusting in de motieven, met bescheidenheid den wensch te kennen geven, dat het Uwer Excellentie behage, aan Zijne Majesteit den Koning de handhaving van ons besluit voor te dragen."

Nadere memoriën zijn er niet ingediend.

V. *het beroep van T. Winkelman, te Gasselte, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De loteling Jan Baas, van de ligting 1874, behoort tot een huisgezin, dat oorspronkelijk bestond uit vier broeders, als:

1°. Willem, die, na in 1853 voor de nationale militie een nummer te hebben getrokken, dat buiten oproeping bleef, in October 1863 als vrijwilliger dienst nam voor den tijd van zes jaren bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen; van dáár in 1868 terugkeerde met een, bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 7 Maart van dat jaar, op grond van art. 1, § 2*b*, en art. 10*a* van het reglement op de militaire pensioenen in Nederlandsch Indië, verleend, gagement van *f* 250 jaarlijks; in 1870 nog gedurende drie maanden (29 Julij tot 29 October) als vrijwilliger dienst deed bij het leger hier te lande, en in 1871 overleed;

2°. Hendrik, die in 1859 almede een nummer trok, dat buiten oproeping bleef;

3°. Harm, overleden in 1871, na in 1861 te hebben geloot, doch buiten oproeping gebleven te zijn;

4°. Jan, den loteling van dit jaar.

Ten aanzien van dezen laatste gaven Gedeputeerde Staten van Drenthe onder dagteekening van 31 Maart ll. eene uitspraak, luidende als volgt:

"Gelezen een adres van Jan Baas, loteling voor de ligting der militie van dit jaar in de gemeente Gasselte, dd. 19 dezer maand, bezwaar inbrengende tegen de uitspraak van den Militieraad van den 12 te voren, waarbij hij, ongeacht zijne reclame op broederdienst, tot de dienst is aangewezen;

"Gezien het ingezonden getuigschrift (model n°. 10) en extract-stamboek, tot staving der reclame van genoemden loteling aan den Militieraad overgelegd;

"Overwegende, dat, volgens de overgelegde stukken, de loteling Jan Baas twee broeders in leven heeft, en dat één daarvan, wegens een door de dienst bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen bekomen gebrek, met toekenning van gagement, ontslagen is;

"Gelet op artt. 97—100, in verband met artt. 48—50 en 53, der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), zoomede op het Koninklijk besluit van 17 Februarij 1870 (*Staatsblad* n°. 34) en bijgevoegd nader model voor het getuigschrift n°. 10;

"Is besloten:

"met te-niet-doening der beklaagde uitspraak van den Militieraad, den loteling Jan Baas voornoemd van de dienst vrij te stellen."

Van die uitspraak werd den 11 April ll. hooger beroep ingesteld door T. Winkelman, te Gasselte (Drenthe), als vader van den loteling van dit jaar Jan Winkelman, wiens nummer, door de vrijspraak van Gedeputeerde Staten, aan J. Baas verleend, alsnu voor de dienst wordt opgeroepen.

Appellant merkt op: dat in die uitspraak van Gedeputeerde Staten de daadzaken niet volkomen juist zijn wedergegeven; dat Jan Baas is de zoon uit een huisgezin, oorspronkelijk bestaan hebbende uit vier broeders, van welken twee overleden; dat, volgens art. 49 der wet, van een even getal broeders de helft moet dienen, en er tot dusverre van bedoelde vier broeders slechts één heeft gediend, zoodat Jan Baas op vrijstelling geene aanspraak maken kan; weshalve hij, op grond van art. 103 der wet in beroep komende bij Zijne Majesteit, eerbiedig verzoekt, dat het Hoogstdezelve behage, de uitspraak van Gedeputeerde Staten voornoemd te vernietigen en Jan Baas alsnog voor de dienst aan te wijzen.

In het ambtsberigt van den Commissaris des Konings dd. 20 April ll. wordt gezegd:

"Het is mij gebleken, dat bij de behandeling der zaak bij Gedeputeerde Staten over het hoofd is gezien, dat in het overgelegd getuigschrift, model n°. 10, de oudste

broeder Willem Baas was overleden en dat dien ten gevolge de daadzaken verkeerd zijn omschreven.

„De waarheid is, dat twee broeders in leven zijn, en dat een derde broeder overleden is, na wegens een door de dienst bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen bekomen gebrek met toekenning van gagement te zijn ontslagen.

„De loteling Jan Baas is gevolgelijk, volgens de in het besluit van Gedeputeerde Staten aangehaalde bepalingen, teregt vrijgesteld; en het schijnt aan den Militieraad te zijn ontgaan, dat de overleden derde broeder Harm Baas niet in aanmerking kwam en in strijd met het Koninklijk besluit van 17 Februarij 1870 (*Staatsblad* n°. 34) in het getuigschrift n°. 10 is opgenomen.

„Ik heb de eer Uwe Excellentie te adviseren om de afwijzing aan het beroep te bevorderen.„

Memoriën zijn niet ingekomen; ik meen derhalve hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijftiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 10 *Junij* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 24 Mei ll., no. 6, houdende beschikking op *het beroep van Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Ubbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende bevel tot sluiting der begraafplaats van de Hervormde gemeente te Ubbergen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 129—133).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Ubbergen en door de heeren W. R. Baron van Lijnden c. s., te Nijmegen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 7 October 1873, no. 50, houdende bevel tot sluiting der begraafplaats van de Hervormde gemeente te Ubbergen;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 April 1874, no. 1;
Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 Mei 1874, no. 267, 2de Afdeeling;
Overwegende:
dat Gedeputeerde Staten, krachtens art. 46 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* no. 65), de sluiting dezer begraafplaats, als schadelijk voor de volksgezondheid, bevelende, daartoe hoofdzakelijk geleid zijn door de overweging, dat zij gelegen is binnen de kom der gemeente dorp Ubbergen, en dat zij zoodanig met lijken is gevuld, dat des zomers de uitwasemingen zeer merkbaar en hinderlijk zijn;

dat uit een ingesteld onderzoek gebleken is, dat binnen den afstand van 35 meters van de begraafplaats slechts drie woonhuizen en een koetshuis gelegen zijn, waarvan twee dáár zijn opgerigt, nadat de begraafplaats er bestond en zonder de vereischte vergunning;

dat deze drie huizen zeker niet kunnen gezegd worden uit te maken eene bebouwde kom;

dat het naaste huis, behoorende tot het meer aaneengebouwde gedeelte der gemeente, dat onder het begrip van bebouwde kom kan vallen, veel meer dan 35 meters van de begraafplaats en van de drie daarbij staande woningen verwijderd is;

dat, onder die omstandigheden, art. 46 der wet op deze begraafplaats niet toepasselijk is;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het in hoofde dezes vermelde besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 7 October 1873 te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 24 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 28 Mei ll., n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in Zeeland van een besluit van Gedeputeerde Staten in die provincie, betreffende het bouwen eener woning bij de begraafplaats te Cortgene* (zie het verslag over deze zaak op blz. 117—119).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in de provincie Zeeland tegen een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie van 28 November 1873, waarbij gunstig is beschikt op een verzoek om vergunning tot herstel of geheele vernieuwing van een huisje, in de onmiddellijke nabijheid der begraafplaats te Cortgene;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 25 Maart 1874, n°. 12;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 22 Mei 1874, n°. 195, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat J. W. Vader, grondeigenaar in de gemeente Cortgene, in October 1873 van

Gedeputeerde Staten, voor zooveel noodig, vergunning heeft verzocht om eene, hem toebehoorende houten keet, gelegen op 1.5 meter afstand van de scheidingsloot der begraafplaats, te mogen vervangen door een steenen gebouwtje;

dat de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt, over dat verzoek gehoord, tegen de inwilliging daarvan heeft geadviseerd, op grond, dat de woning schier onmiddellijk zou grenzen aan de begraafplaats, en eene voor de gezondheid der bewoners gevaar dreigende ligging zou hebben;

dat Gedeputeerde Staten, in aanmerking nemende, dat de ondervinding had bewezen, dat de bewoners der keet nooit eenig nadeel hadden ondervonden van de nabijheid der begraafplaats, dat de keet, wegens bouwvalligheid, moest afgebroken worden, en dat het terrein niet toelaat het nieuwe gebouw op een grooter afstand van de begraafplaats te stichten, zoodat de weigering van het verlof de vernietiging van een eigendom, zonder voldoende redenen, zou ten gevolge hebben, — de gevraagde vergunning hebben verleend, onder bepaling, dat, wanneer tot het maken van een regenbak wordt overgegaan, die bak aan de noordzijde van het huis moet worden geplaatst;

dat de Geneeskundige Inspecteur thans van Ons de vernietiging van dit besluit van Gedeputeerde Staten heeft verzocht;

dat de wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) verbiedt het oprigten van gebouwen en het graven van putten binnen den afstand van 50 meters van eene begraafplaats, zonder verlof van Gedeputeerde Staten;

dat hier van geen van beiden sprake is, en alléén de bedoeling bestaat om een gebouwtje te herstellen, dat reeds tien jaren vóór het aanleggen der begraafplaats te dier plaatse aanwezig was, en om, zoo noodig, daarbij een gemetselden vergaarbak voor het regenwater te maken, zijnde geheel iets anders dan het graven van een put, die moet dienen om het daaruit voortkomende water als drinkwater te gebruiken;

dat Gedeputeerde Staten dus een besluit hebben genomen op een verzoek, waarop geene beschikking te geven viel;

dat, onder die omstandigheden, de vraag in het midden kan gelaten worden, of de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt wel kan geacht worden bevoegd te zijn Onze voorziening in te roepen tegen eene door Gedeputeerde Staten verleende vergunning;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te vernietigen de in hoofde dezes vermelde beschikking van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 28 November 1873, en te verklaren, dat voor de vernieuwing van het bedoelde gebouwtje en voor het maken van den regenbak geene vergunning noodig is.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 28 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

3°. van den 28 Mei ll., n°. 23, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Sjoerd Leopold* (zie het verslag over deze zaak op blz. 192, 193).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van Sjoerd Leopold, op het oogenblik, dat magtiging werd verleend tot zijne plaatsing in een krankzinnigengesticht;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 Mei 1874, n°. 4;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 Mei 1874, n°. 227, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Sjoerd Leopold, in Junij 1838 te Dokkum geboren, op het tijdstip zijner meerderjarigheid, verblijf hield te Winschoten en daarna te Midwolda en te Bellingwolde heeft vertoefd; dat hij op 15 December 1866 naar Winschoten is teruggekeerd en op 10 Maart 1867, na inmiddels te Finsterwolde te zijn gehuwd, Winschoten andermaal heeft verlaten en naar Dokkum is vertrokken;

dat hij daarna te Odoorn heeft verblijf gehouden, maar, van dáár vertrekkende, op 20 Januarij 1873 zich uit de bevolkingsregisters heeft doen overschrijven, en zich andermaal naar Winschoten heeft begeven, waar hij op 31 Januarij in de bevolkingsregisters is ingeschreven;

dat hij aldaar is verbleven, tot hij op 28 Junij daaraanvolgende in het krankzinnigengesticht te Delft is opgenomen;

dat de gemeente Winschoten ontkent tot de betaling der kosten van overbrenging en verpleging gehouden te zijn;

dat uit mededeelingen van het Gemeentebestuur van Winschoten blijkt, dat bij het verschijnen van Sjoerd ter Secretarie aldaar op 30 Januarij niet bleek, dat hij niet was in het volle bezit zijner verstandelijke vermogens;

dat voormeld Gemeentebestuur op 28 April 1873 oordeelde, dat de opgewondenheid van den patient meer het gevolg was van onaangenaamheden met zijne zuster dan van krankzinnigheid; dat hij destijds zijn beroep van kleêrmaker dagelijks uitoefende in de huizen zijner klanten;

dat uit deze omstandigheden mag worden afgeleid, dat Sjoerd Leopold, toen hij in Januarij 1873 zich te Winschoten vestigde, handelde met bewustzijn en bepaald het voornemen had zijne woonplaats te vestigen te Winschoten, waar hij dikwerf woonplaats heeft gehad en zijne zuster woonachtig was;

dat daartegen niet afdoet de verklaring van den Geneesheer Haakma Tresling, dat Sjoerd zeer zeker reeds krankzinnig was vóór 1 Januarij 1873, daar genoemde Geneesheer dien patient in 1861 had behandeld, hem eerst op 1 April 1873 op nieuw in behandeling nam, en derhalve zijne verklaring omtrent den toestand in Januarij 1873 slechts bloote veronderstelling is, althans niet voldoende de beweerde krankzinnigheid bewijst, waarop de gemeente Winschoten zich enkel beroept, om aan de verklaringen van woonplaats-verandering en de daarop gevolgde, daarmede overeenstemmende inwoning te Winschoten het karakter te ontzeggen van woonplaats volgens het Burgerlijk Wetboek;

dat evenmin de verklaring der zuster van den behoeftige afdoende is, omdat zij, tot staving van hare meening, geene feiten of omstandigheden heeft opgegeven;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente Winschoten verpligt is tot de betaling der kosten van overbrenging naar en verpleging in een gesticht voor krankzinnigen van Sjoerd Leopold.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 28 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

4°. van den 29 Mei ll., n°. 23, houdende beschikking op *het beroep van P. van den Broek, te Rotterdam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Overschie, waarbij hem de vergunning geweigerd is voor eene bergplaats van vaten bloed op het Galgeveld, op den straatweg van Overschie naar Rotterdam* (zie het verslag over deze zaak op blz. 215—217).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door P. van den Broek, koopman te Rotterdam, tegen eene beschikking van het Gemeentebestuur van Overschie van 27 December 1873, waarbij zijn verzoek is afgewezen om in die gemeente te mogen oprigten eene bergplaats van vaten met bloed;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Mei 1874, n°. 34;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 Mei 1874, n°. 253, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat adressant vergunning heeft gevraagd om op een stuk grond, aan het zoogenaamde Galgeveld, groot 190 vierkante meters, gelegen aan den straatweg langs de Schie, in de gemeente Overschie, ten noordwesten van de bergplaats van fecale stoffen, strekkende vóór van de doornenhaag langs den weg tot achter aan de sloot, te mogen oprigten eene bewaarplaats en bereidingsplaats van bloed;

dat Burgemeester en Wethouders van Overschie hebben geweigerd die vergunning

te verleenen op grond van de bezwaren, door de eigenaren en gebruikers van naastaangrenzende perceelen daartegen ingebragt;

dat als bezwaren tegen de inwilliging van het verzoek zijn aangevoerd: de overlast, veroorzaakt door de lucht van het bloed, vrees voor verontreiniging van het polderwater door het inwerpen van bloed en afval, vrees voor belemmering der passage langs den straatweg, doordat de vaten langs den berm van dien weg zullen geplaatst worden, en eindelijk de waarschijnlijkheid, dat de oprigting van het bloedmagazijn een beletsel zal zijn voor het bouwen van woonhuizen in den omtrek, zoodat de eigenaren der omliggende perceelen verstoken worden van het vooruitzigt om hun terrein als bouwgrond te kunnen verkoopen;

dat de plaats, waar men deze nijverheids-onderneming wenscht op te rigten, daarvoor niet ongeschikt kan geacht worden, als zijnde gelegen in het open veld, van de kom der gemeente verwijderd, en toegankelijk voor alle windstroomen; dat de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt, na een plaatselijk onderzoek, heeft verklaard, met het oog op de gezondheid, geene bedenking tegen het verleenen der vergunning te hebben; dat aan de twee in de eerste plaats genoemde bezwaren door genoegzame voorzorgen kan worden te gemoet gekomen; dat de inwilliging van het verzoek niet medebrengt, dat vaten langs of op den weg mogen geplaatst worden, zoodat voor belemmering der passage geen vrees behoeft te bestaan; en dat het bezwaar, ontleend aan mogelijke winstderving, geen grond kan opleveren om aan dezen adressant de uitoefening zijner industrie te beletten;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), zoo als het is aangevuld bij het Koninklijk besluit van 6 Februarij 1850 (*Staatsblad* n°. 6);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te vernietigen het bovenvermeld besluit van het Gemeentestuur van Overschie van 27 December 1873, en de door adressant gevraagde vergunning alsnog te verleenen, onder voorwaarde:

1°. dat de bloedbereiding alléén mag geschieden in eene loods, die hecht en sterk gebouwd moet zijn, met pannen gedekt, en voorzien van een steenen vloer;

2°. dat die loods altijd behoorlijk gereinigd moet worden, en dat de afval dagelijks van het erf moet worden weggevoerd;

3°. dat geen bloed of afval ooit in het water mag worden geworpen;

4°. dat de concessionnaris alle verpligtingen, bij de verordeningen op dit onderwerp voorgeschreven, zal vervullen, en voorts gehouden zal zijn zich aan zoodanige verpligtingen te onderwerpen, als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 29 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

5°. van den 30 Mei ll., n°. 7, houdende beschikking op *het beroep van Gerrit Jan*

Slaghekke, te Lenten, gemeente Dalfsen, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Overijssel in zake de loting voor de nationale militie (zie het verslag over deze zaak op blz. 217—219).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van G. J. Slaghekke, te Dalfsen, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 5 Maart 1874, n°. 819/549, 4de Afdeeling, waarbij aan Jacob Pieter Baron van Heerdt vrijstelling van de dienst der nationale militie verleend is;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Mei 1874, n°. 37;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 Mei 1874, n°. 207, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Jacob Pieter Baron van Heerdt behoort tot een gezin van drie broeders en halve broeders, van welken hij de oudste is;

dat de inschrijving voor de militie van voormelden Jacob Pieter, die ten vorigen jare had moeten plaats hebben, is verzuimd;

dat het Gemeentebestuur van Dalfsen van dat verzuim op 22 Januarij ll. aan Gedeputeerde Staten heeft kennis gegeven;

dat dezen voornoemden Jacob Pieter, die uitlandig was, hebben gelast voor hen te verschijnen, aan welk bevel op 5 Maart ll. is voldaan;

dat op dien dag door Jacob Pieter, voor Gedeputeerde Staten verschenen, een getuigschrift is overgelegd van werkelijke dienst van zijnen broeder Johannes Antonius Baron van Heerdt, en Gedeputeerde Staten alstoen, op grond van broederdienst, Jacob Pieter van de dienst hebben vrijgesteld en bevolen hebben den loteling op te roepen, die door die vrijstelling tot de dienst geroepen werd;

dat de vader van dien loteling, G. J. Slaghekke, tegen die uitspraak van Gedeputeerde Staten bij Ons is gekomen in hooger beroep;

Overwegende, dat, ware Jacob Pieter Baron van Heerdt ten jare 1873 ingeschreven en hadde hij in 1874 geloot voor de nationale militie, hij in de eerste zitting van den Militieraad, op den tweeden Maandag der maand Maart des loopenden jaars, zijnde den 9 Maart, zijne reden van vrijstelling wegens broederdienst ongetwijfeld zou hebben kunnen doen gelden, aangezien zijn broeder Johannes Antonius reeds op 26 Februarij te voren als vrijwilliger bij het 3de regement hussaren in dienst was getreden;

Overwegende alzoo, dat hij, wiens aangifte ter inschrijving in deze verzuimd is, zoo deze had plaats gehad, vrijstelling van dienst had kunnen erlangen, en die reden van vrijstelling bij zijn verschijnen voor Gedeputeerde Staten bestond en ook nu bestaat;

Gelet op de artt. 161 en volgende der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) op de nationale militie;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door G. J. Slaghekke ten deze ingesteld hooger beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

6o. van den 30 Mei ll., no. 10, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Rossum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 208, 209).

Het besluit is van den volgenden inhoud

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Rossum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 10 Maart 1874, n°. 54, waarbij goedkeuring wordt onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 Mei 1874, n°. 35;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 23 Mei 1874, n°. 212, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland hunne goedkeuring aan de begrooting van de gemeente Rossum hebben onthouden, op grond, dat de som, voor jaarwedde van den Gemeente-Veldwachter uitgetrokken, te gering is;

dat de Gemeenteraad, die die som aanvankelijk op *ƒ* 240 had gesteld, haar later met *ƒ* 20 heeft verhoogd, maar weigert tot verdere verhooging mede te werken;

dat echter eene bezoldiging van *ƒ* 260 te gering, en eene verhooging der jaarwedde met *ƒ* 40 noodzakelijk is, daar een Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke vergoeding aanspraak heeft;

dat derhalve door Gedeputeerde Staten teregt hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting is onthouden;

Gezien artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 10 Maart 1874, n°. 54, het daartegen door den Gemeenteraad van Rossum ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

7o. van den 30 Mei ll., n°. 11, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Herwen en Aerdt van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1874 (zie het verslag over deze zaak op blz. 205, 206).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Herwen en Aerdt van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 6 Januarij 1874, n°. 39, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 Mei 1874, n°. 24;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Mei 1874, n°. 213, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad op de begrooting voor 1874 heeft uitgetrokken eene som van *f* 250 voor de bezoldiging van twee veldwachters, en van *f* 100 voor kleeding dier ambtenaren;

dat, toen Gedeputeerde Staten aan den Gemeenteraad in overweging gaven die vaste jaarwedde te verhoogen, door den Raad is geweigerd daartoe over te gaan, op grond, dat de jaarwedde voldoende was, daar beide veldwachters gelijktijdig een betrekkelijk groot pensioen genieten;

dat, volgens opgaven van het Gemeentebestuur, de jaarwedde van één der veldwachters, zelfs met inbegrip van pensioen, slechts bedraagt *f* 255;

dat dergelijke bezoldiging te gering is, en een Veldwachter, zal hij zijne pligten getrouw nakomen, op eene billijke jaarwedde aanspraak heeft;

dat derhalve Gedeputeerde Staten teregt hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting hebben onthouden;

Gezien artt. 207 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 6 Januarij 1874, n°. 39, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

8°. van den 31 Mei ll., n°. 17, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Cornelis Bartels* (zie het verslag over deze zaak op blz. 204, 205).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van Cornelis Bartels tijdens diens opneming in een krankzinnigengesticht in 1872;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Mei 1874, n°. 28;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 26 Mei 1874, n°. 305, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Cornelis Bartels, geboren te Borgharen, den 22 September 1825, aldaar heeft gewoond tot in 1856; dat hij zich achtereenvolgens heeft gevestigd te Blerick, gemeente Maasbree, en te Luik; dat hij in laatstgemelde gemeente op 30 Junij 1868 is ingeschreven in het bevolkings-register, en aldaar is blijven wonen tot tegen het einde van 1871 of het begin van 1872, toen hij van dáár is vertrokken zonder aangifte van woonplaats-verandering; dat hij van 18 Mei tot 2 Julij 1872 als lijndrijver heeft gediend bij den heer Henri Jansen Stoffels, koopman en schipper, wonende te Roermond; dat hij, na die dienst te hebben verlaten, nog enkele dagen te Roermond heeft vertoefd, en daarna heeft rondgezworven als koopman in wollen waren te Herten en in de omstreken van Maastricht en Smeermaas (België); dat hij door de politie te Maastricht aangehouden en, nadat op 14 Augustus regterlijke magtiging was verleend tot zijne opneming in een krankzinnigengesticht, den volgenden dag in het gesticht voor dergelijke lijders te 's Hertogenbosch geplaatst is;

dat, daargelaten de vraag, of Bartels werkelijk te Roermond woonplaats heeft gehad, krachtens art. 79 van het Burgerlijk Wetboek, in elk geval die woonplaats ophield, toen hij de dienst van den heer Stoffels verliet; dat hij daarna geene nieuwe woonplaats heeft verkregen, maar van 2 Julij tot in Augustus van dat jaar heeft rondgezworven in de provincie Limburg en in België;

dat derhalve geene gemeente als zijne woonplaats is aan te wijzen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten van overbrenging naar en verpleging in een gesticht voor krankzinnigen van Cornelis Bartels zullen gekweten worden uit 's Rijks fondsen, te dien einde bestemd.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer ter informatie.

Het Loo, den 31 Mei 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

Aan de orde is:

II. *het beroep van het Bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen en het Polderbestuur van Borsselen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland betrekkelijk de vaststelling der jaarwedde van den Ontvanger-Griffier van den polder Borsselen, tevens Secretaris-Ontvanger van het Bestuur der waterkeering.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De betrekking van Ontvanger-Griffier van den calamiteusen polder Borsselen wordt sedert 24 Junij 1850 bekleed door J. T. Prumers. Op 2 Augustus 1872 is dezelfde persoon benoemd tot Secretaris-Ontvanger van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen.

Bij besluiten, genomen in October 1871 en Junij 1872, was de jaarwedde voor eerstgenoemde betrekking bepaald op ƒ 350 en die voor laatstgenoemde op ƒ 700.

Ruim een jaar na de door den Dijkraad gedane benoeming van J. T. Prumers tot Secretaris-Ontvanger, namelijk op 29 Augustus 1873, schreven Gedeputeerde Staten van Zeeland aan het Bestuur van den polder en aan dat van de waterkeering een brief, waarin zij wezen op art. 47 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen in Zeeland. Van dat artikel luiden de drie laatste alinea's als volgt:

„Aan den Secretaris-Ontvanger" (namelijk van het Dijksbestuur) „kan door den calamiteusen polder of het calamiteuse waterschap tevens worden opgedragen de betrekking van Ontvanger-Griffier bij dien polder of dat waterschap."

„Zijne jaarwedde wordt in dat geval door den Dijkraad en de vergadering van Ingelanden of Hoofd-Ingelanden onderling geregeld."

„Opdragt en regeling behoeven de goedkeuring van Gedeputeerde Staten."

Gedeputeerde Staten zeiden nu in hunnen brief van 29 Augustus 1873, dat tot dusver niet overeenkomstig genoemd art. 47 aan hunne goedkeuring was onderworpen de

opdragt der betrekking van Ontvanger-Griffier van den polder Borsselen aan den Secretaris-Ontvanger bij het Bestuur der waterkeering, noch de regeling zijner jaarwedde, en dat het hun aangenaam zou zijn, de besluiten daaromtrent ten spoedigste ter goedkeuring te ontvangen.

Het Dijksbestuur antwoordde op 20 September 1873, dat niet aan hunnen Secretaris-Ontvanger door den calamiteusen polder Borsselen de betrekking van Ontvanger-Griffier was opgedragen, maar dat de heer J. T. Prumers reeds lang die betrekking van Ontvanger-Griffier vervulde, toen hem door den Dijkraad, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, de betrekking van Secretaris-Ontvanger werd opgedragen. Daarom meende het Dijksbestuur, dat het geval van art. 47 niet aanwezig was. Mogten evenwel Gedeputeerde Staten van meening blijven, dat de uitlegging van het Bestuur niet juist was, dan zou het Bestuur gaarne overtuigd worden en dan bij den Dijkraad en bij het Polderbestuur de noodige stappen doen. Het Bestuur zou dan ook gaarne van Gedeputeerde Staten vernemen, op welke wijze de gemeenschappelijke regeling moet plaats hebben.

Ook het Bestuur van den polder Borsselen antwoordde, dat naar zijn oordeel art. 47 niet van toepassing was, daar juist het omgekeerde had plaats gehad van hetgeen waarover dat artikel spreekt. Mogten echter Gedeputeerde Staten eene andere uitlegging aan het artikel blijven geven, dan zou het Bestuur zich wenden tot het Dijksbestuur om het te verzoeken voor de uitvoering van art. 47 het initiatief te nemen.

Gedeputeerde Staten antwoordden nu bij schrijven van 26 September 1873, dat de vergadering van Ingelanden aan den Secretaris-Ontvanger voortdurend de betrekking van Ontvanger-Griffier behoorde op te dragen, indien zij verlangde, dat hij die zou blijven bekleeden. Zij gaven voorts inlichting omtrent de wijze, waarop, indien tot de opdragt besloten werd, de gemeenschappelijke regeling der jaarwedde kon plaats hebben, en merkten op, dat zoowel de opdragt als de regeling hunne goedkeuring behoefden.

Het Polderbestuur gaf in antwoord hierop bij schrijven van 20 October te kennen, dat het niet de bedoeling was de betrekking van Ontvanger-Griffier voortdurend op te dragen aan den Secretaris-Ontvanger van de waterkeering, wie ook daartoe mogt benoemd worden; en dat men dus meende, dat er geene regeling der jaarwedde in overleg met den Dijkraad behoefde te geschieden.

Bij missive van 31 October schreven Gedeputeerde Staten terug, dat, indien na de benoeming van den Ontvanger-Griffier des polders, den heer J. T. Prumers, tot Secretaris-Ontvanger van de waterkeering, de vergadering van Ingelanden verlangde, dat hij Ontvanger-Griffier bleef, zij overeenkomstig de derde zinsnede van art. 47 een besluit behoorde te nemen, waarbij die betrekking bij voortduring aan hem werd opgedragen, en dat vervolgens de jaarwedde overeenkomstig de vierde zinsnede van het artikel behoorde geregeld te worden.

Zij voegden er bij, dat het natuurlijk aan de vergadering van Ingelanden vrijstond om op het thans te nemen besluit terug te komen, wanneer later tot Secretaris-Ontvanger werd benoemd iemand, die niet was Ontvanger-Griffier, als wanneer het in het belang van den polder zou zijn gebruik te maken van de bevoegdheid, gegeven in de drie laatste zinsneden van art. 54 (opdragt aan den Secretaris-Ontvanger van de invordering van het dijksgeschot van de gronden in den polder).

Hierop antwoordde het Polderbestuur bij schrijven van 15 November, dat de vergadering van Ingelanden op 12 November besloten had aan Gedeputeerde Staten te melden, dat zij meende tot het nemen van het door Gedeputeerde Staten bedoelde besluit niet te mogen overgaan, omdat het, naar hare meening, niet zou strooken met art. 132 van het algemeen reglement voor de polders en waterschappen in Zeeland (betreffende het in betrekking blijven van de ontvangers-griffiers, die bij de invoering van het reglement in betrekking waren), in verband met art. 47 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen in Zeeland.

Hierop werd nu door Gedeputeerde Staten bij missive van 5/12 December te kennen gegeven, dat zij het er voor wilden houden, dat de goedkeuring der benoeming van den Secretaris-Ontvanger van het Bestuur der waterkeering medebragt de goedkeuring van de opdragt der betrekking van Ontvanger-Griffier van den polder aan den genoemden titularis; doch dat, nu de beide betrekkingen in één persoon vereenigd waren, niet kon worden nagelaten de regeling der jaarwedde overeenkomstig de vierde zinsnede van art. 47.

Zij verzochten, dat binnen ééne maand die regeling aan hunne goedkeuring zou worden onderworpen, bij gebreke waarvan door hen zou worden toegepast art. 119 van het algemeen reglement voor de polders of waterschappen.

Inmiddels was ook van het Bestuur der waterkeering berigt ontvangen, dat de Dijkraad meende tot de regeling der jaarwedde van den Secretaris-Ontvanger door den Dijkraad en de vergadering van Ingelanden onderling niet te mogen medewerken, omdat hij daartoe in art. 47 van het reglement geene aanleiding vond.

Het Bestuur van den polder antwoordde op de missive van Gedeputeerde Staten van 5/12 December, dat hier niet was weigering of nalatigheid om gevolg te geven aan de bepalingen van het algemeen reglement, en dus art. 119 van dat reglement niet van toepassing was; maar dat wel toepasselijk was art. 143 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen, daar over de toepassing van dit reglement geschil was tusschen Gedeputeerde Staten en het Polderbestuur. Het Polderbestuur verzocht dus eene gemotiveerde beslissing omtrent het besluit van Ingelanden van 12 November.

Ook het Dijksbestuur antwoordde nog, dat, naar zijne meening, art. 119 van het algemeen reglement niet toepasselijk was.

Bij hun besluit van 20 Februarij 1874, waarin de geheele gevoerde correspondentie vermeld is, hebben Gedeputeerde Staten overwogen, dat de Dijkraad en de vergadering van Ingelanden nalatig zijn gebleven gevolg te geven aan de bepalingen van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen, voor zooveel betreft de regeling der jaarwedde van den Ontvanger-Griffier van den polder, tevens Secretaris-Ontvanger van het Bestuur der waterkeering; dat art. 143 van dat reglement niet toepasselijk is, daar de geschillen, daarbij aan de beslissing van Gedeputeerde Staten opgedragen, niet kunnen zijn geschillen tusschen Gedeputeerde Staten zelve en een Polder- of Waterschapsbestuur; dat hier het geval aanwezig is, bedoeld bij art. 146 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen, en art. 119 van het algemeen reglement voor de polders of waterschappen.

Derhalve hebben Gedeputeerde Staten, doende wat de Dijkraad en de vergadering van Ingelanden gezamenlijk hadden behooren te doen, besloten, de jaarwedde van den Ontvanger-Griffier van den polder Borsselen, tevens Secretaris-Ontvanger van het Bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen, vast te stellen op *f* 980, met bepaling, dat van genoemde som *f* 590 zal komen ten laste van de kas der waterkeering, en *f* 290 ten laste van die van den polder Borsselen.

Bij twee adressen, beide gedagteekend 5 Maart 1874, is door de twee in de zaak betrokken besturen de vernietiging van dit besluit van Gedeputeerde Staten aan Zijne Majesteit den Koning gevraagd.

In het adres van het Bestuur der waterkeering wordt gezegd, dat art. 47 aan een polder het regt geeft om aan den Secretaris-Ontvanger (oeververdediging) van denzelfden polder het ontvanger-griffierschap van denzelfden polder op te dragen; dat die opdragt dus facultatief is, en de polder er niet toe gedwongen kan worden; dat nu in dit geval door den calamiteusen polder Borsselen zoodanige opdragt niet is geschied; dat Gedeputeerde Staten aanvankelijk hebben erkend, dat de opdragt niet geschied was, daar zij bij hun schrijven van 26 September hebben gemeld, dat de

vergadering van Ingelanden aan den Secretaris-Ontvanger voortdurend de betrekking van Ontvanger-Griffier behoorde op te dragen, indien men wilde, dat hij die betrekking zou blijven bekleeden; dat Gedeputeerde Staten echter later hebben te kennen gegeven, het er voor te willen houden, dat de goedkeuring der benoeming van den Secretaris-Ontvanger medebragt de goedkeuring der opdragt van de betrekking van Ontvanger-Griffier aan den genoemden titularis, en dus door eene fictie die opdragt hebben in het leven geroepen, ofschoon die nooit had plaats gehad.

Bovendien wordt in dit adres aangevoerd, dat, indien de opdragt had plaats gehad, dan nog art. 47, al. 3 en 4, niet toepasselijk zoude zijn; dat toch dit artikel kennelijk ten doel heeft vereenvoudiging te weeg te brengen, indien een calamiteuse polder op zich zelf heeft een Bestuur voor de waterkeering en een Bestuur voor het binnenbeheer; dat echter hier het Bestuur der waterkeering omvat den polder Borsselen en het waterschap Ellewoutsdijk, welk laatste zijn afzonderlijken Ontvanger-Griffier heeft behouden, zoodat de partiële opdragt door den polder Borsselen niet aan de bedoeling zou beantwoorden.

Verder wordt gezegd, dat de beide besturen (van de waterkeering en van het binnenbeheer van den polder Borsselen) de opdragt en de daarmede in verband staande regeling niet wenschen, omdat zij eene oorzaak van oneenigheid zou kunnen worden.

In het adres van het Polderbestuur wordt ook gezegd, dat de polder de opdragt niet wenschelijk zou achten, daar hij liever zijne autonomie bewaard ziet, vooral waar het de bezoldiging zijner ambtenaren betreft.

In de beide adressen wordt ontkend, dat hier zou zijn weigering of nalatigheid, zoo als bedoeld wordt bij art. 146 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen en art. 119 van het algemeen reglement, daar het geval van art. 47 van eerstgenoemd reglement hier niet bestaat; en wordt beweerd, dat het besluit van Gedeputeerde Staten, als gegrond op eene opdragt, die niet geschied is, met dat artikel in strijd is. In het adres van den polder wordt ook nog beweerd strijd van dit besluit met art. 94 van het algemeen reglement, waarbij aan Ingelanden het regt is toegekend de bezoldiging van hunnen Ontvanger-Griffier vast te stellen.

Het Bestuur der waterkeering haalt aan art. 145 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen als grond voor zijne bevoegdheid om in beroep te komen van eene uitspraak in een geschil, door Gedeputeerde Staten gedaan. Het Polderbestuur beroept zich in denzelfden zin op art. 123 van het algemeen reglement. Beide besturen voegen er bij, dat, wanneer het bestaan van een geschil van bestuur hier niet mogt worden aangenomen, er dan toch vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten zou kunnen plaats hebben op grond van artt. 166 en 169 der provinciale wet.

Gedeputeerde Staten van Zeeland hebben omtrent deze adressen berigt uitgebragt bij schrijven van 27 Maart 1874. Zij ontkennen in de eerste plaats de bevoegdheid der adressanten om in hooger beroep te komen, volgens de door hen aangehaalde artikelen; die artikelen doelen, volgens Gedeputeerde Staten, alleen op geschillen tusschen derden, dus geene geschillen, waarin Gedeputeerde Staten zelve partij zijn; tot bevestiging hiervan beroepen zij zich op art. 118 van het algemeen reglement.

Ook vernietiging op grond van artt. 166 en 169 der provinciale wet kan, volgens Gedeputeerde Staten, niet in aanmerking komen, omdat dáár alleen bedoeld wordt strijd met de Rijks-wetten, niet met wettelijke verordeningen.

Voor het geval echter, dat adressanten ontvankelijk mogten geacht worden, voeren Gedeputeerde Staten omtrent de zaak zelve het volgende aan:

„De bewering, dat door den polder Borsselen geene opdragt van de betrekking van Ontvanger-Griffier aan den Secretaris-Ontvanger van het Dijksbestuur gedaan is, is letterlijk juist. Maar het komt op hetzelfde neder, alsof er wel eene formele opdragt

geschied was, de beide betrekkingen zijn in handen van één persoon vereenigd; en voor dat geval is eene gemeenschappelijke regeling der jaarwedde voorgeschreven."

Dat het beheer der waterkeering ook het waterschap Ellewoutsdijk omvat, en dat dáár de twee betrekkingen niet door één persoon bekleed worden, kan, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, den polder Borsselen niet ontheffen van de verpligting om art. 47 na te leven, nu de vereeniging der twee betrekkingen in dien polder wel plaats heeft.

De polder spreekt hier, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, ten onregte van zijne autonomie, daar de regeling der bezoldiging van den Ontvanger-Griffier, volgens art. 94 van het algemeen reglement, hunne goedkeuring behoeft. En ongegrond komt hun ook voor de vrees, dat de gemeenschappelijke regeling tot oneenigheid aanleiding zou kunnen geven, omdat ook die regeling niet dan onder hunne goedkeuring kan tot stand komen, waardoor alle oneenigheid, zoo zij ontstond, zou worden uit den weg geruimd.

Eindelijk zeggen Gedeputeerde Staten, dat het Polderbestuur weigerachtig geweest is de bepaling van art. 47 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen, dus van eene wettige verordening, na te komen, en dat dus de toepassing van art. 119 van het algemeen reglement volkomen geregtvaardigd is.

Deze zaak is, krachtens 's Konings magtiging, bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 April 1874, n°. 184, 3de Afdeeling.

Door den heer Mr. C. DE WITT HAMER, Advokaat te Goes, worden vervolgens als gemagtigde van het appellerend Bestuur bij mondelinge voordragt verschillende gronden aangevoerd tot nadere toelichting van het ingesteld beroep.

III. *het beroep van L. van Pietersom en J. C. Spanjersberg, te Amsterdam, van een besluit van den Burgemeester van Oosterhout, waarbij hun de vergunning geweigerd is tot het openen van een graf op de begraafplaats aldaar.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! M. van Pietersom en C. Spanjersberg, wonende te Amsterdam, zich noemende zonen van Gerardus Pietersom, die neef zou zijn geweest van den heer M. Weynaendts, gewoond hebbende te Maarsseveen, aldaar overleden den 23 Julij 1873, en den 29 Julij daaraanvolgende te Oosterhout, provincie Noordbrabant, begraven, hebben aan den Burgemeester dier gemeente verzocht, dat het graf van genoemden heer zou worden geopend, om daaruit papieren te nemen, waarbij zij beweren belang te hebben, en die in het graf zouden zijn nedergelegd. De Burgemeester heeft bij beschikking van 1 April ll. het verzoek gewezen van de hand, op grond, dat de aanvragers niet door geldige redenen hebben doen blijken van hunne belangen om bedoeld graf te openen, noch bewijzen hebben overgelegd, dat zij tot den overledene in eenigen graad van bloedverwantschap hebben bestaan, en dat door de verzoekers niet is overgelegd de vereischte toestemming van den eigenaar van het graf.

Tegen deze beschikking zijn adressanten gekomen in beroep bij den Koning. In het adres wordt gezegd, dat de heer Weynaendts in zijne ziekte opgepast werd door zekeren Haesart, van beroep barbier en aanspreker; dat deze papieren, die gewikkeld waren in twee dames-portretten, door een bandje omwonden, uit het sterfhuis van den heer Weynaendts heeft medegenomen en volgens belofte, door hem aan den heer Weynaendts gedaan, op den 29 Julij 1873 in diens graf te Oosterhout bij de teraarde-bestelling heeft nedergelegd; dat hij, zich met die handeling bezwaard gevoe-

lende, daarover is gaan spreken met den heer Wamsteker, wonende te Ginneken, en met den heer Hartgerink, wonende te Abcoude, en aan hen gezegd heeft, dat die papieren betroffen eene nalatenschap van eenen van Pietersom, waarin de heer Weynaendts executeur was geweest, daartoe aangesteld in Januarij 1816; dat Haesart aan hen op 17 September ll. heeft gezegd, dat hij zelf de papieren in het graf heeft gelegd; dat zij ook zijn geweest bij den Notaris van der Helm en den heer van Ewijk, Kantonregter te Maarsseveen, die aan hen zeide, dat die papieren hadden moeten verzegeld zijn, toen de boedel verzegeld werd, en dat zij aan genoemde heeren een testament hebben getoond van hunnen grootvader, doch dat die heeren zich over dat stuk niet hebben uitgelaten; en dat zij daarom verzoeken, dat het graf zal worden geopend, om de bedoelde papieren daaruit te ligten; dat de heer Weynaendts aan hen verzoekers, wanneer zij met hem spraken over de nalatenschap van hunnen grootvader, zeide: „als neef dood is, zal alles wel teregtkomen.”

Onder de stukken is voorhanden eene verklaring, afgegeven door den heer Loke, executeur in de nalatenschap van den heer Weynaendts, gedagteekend Breda, 10 Maart 1874, houdende, dat de executeurs in die nalatenschap zich niet bevoegd achten tot eene opening van het graf van dien erflater de verlangde magtiging te verleenen.

Ook is onder de stukken nog voorhanden eene missive van den Burgemeester van Oosterhout, gerigt aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, gedagteekend 29 April ll., waarin gezegd wordt, dat de heer Weynaendts is begraven in zijn eigen graf op het kerkhof der Hervormde gemeente te Oosterhout; en dat hij bij zijn testament tot éénige erfgenamen heeft benoemd: 1°. het Diaconie-Weeshuis te Amsterdam; 2°. het Hervormde Weeshuis te Leiden, en 3°. de inrigting voor Diaconessen te Utrecht, welke instellingen thans als eigenaren van het graf moeten worden beschouwd.

Dit geschil van bestuur is, krachtens magtiging des Konings, den 11 Mei ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt, en zal alsnu door het voordragen van een besluit aan den Koning ter beslissing moeten worden gebragt.

Door beide appellanten wordt nog kortelijk het woord gevoerd tot toelichting van het ingesteld beroep.

IV. *het geschil over de woonplaats van Antonius Cornelis Cassée.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Antonius Cornelis Cassée is den 10 April 1846 geboren te Haarlem.

Hij bevond zich krachtens regterlijk vonnis in de Ommerschans, toen hij in Junij 1873 krankzinnig werd, met dat gevolg, dat hij eindelijk op 3 November 1873 in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch werd opgenomen.

De lijder verklaarde in Junij, het laatst te hebben gediend als verwer bij den schilder Beukers, te 's Gravenhage, in de Vischstraat. Vroeger zou hij te Amsterdam verblijf gehad hebben bij zekeren Beukers, Werkmeester aan de Hollandsche Spoorweg-Maatschappij te Amsterdam.

Na ingesteld onderzoek te 's Gravenhage bleek de naam van Beukers aldaar onbekend te zijn, en gaf de huisschilder Beeuwkes, op den Visschersdijk aldaar, te kennen niets van Cassée te weten.

In Noordholland werd achtervolgens een onderzoek ingesteld te Amsterdam, Haarlem, Bloemendaal en Haarlemmermeer.

Beukers, de Werkmeester voormeld, die èn te Haarlem, èn te Amsterdam in den laatsten tijd gewoond heeft, verklaarde, dat Cassée bij hem nimmer was in dienst

geweest; dat zijne omstandigheden hem niet toelieten een knecht te houden; dat Cassée hij hem nooit vernacht had; en dat hij dezen ook geen enkelen nacht zou hebben willen huisvesten, uit hoofde van diens zeer slecht gedrag.

Het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer berigtte, dat Cassée alleen in zooverre bekend was, dat hij in 1871 en 1872 tot driemalen toe in die gemeente werd aangehouden ter zake van bedelarij en landlooperij. Telkens gaf hij bij die gelegenheid op zonder woonplaats te zijn.

De vader des krankzinnige, vroeger te Haarlem, sinds de laatste drie jaren te Bloemendaal woonachtig, gaf te kennen in November/December 1873, dat zijn zoon, nu vier à vijf jaren geleden, immers na zijne meerderjarigheid, de ouderlijke woning had verlaten, zonder verder iets van zich te doen hooren; dat hij, vader, van anderen vernomen had, dat zijn zoon sedert een zwervend leven, zoo buiten als binnen 's lands, had geleid.

Het Bestuur der gemeente Haarlem deelde mede, dat Antonius Cornelis Cassée in 1871 tweemaal te Haarlemmermeer wegens bedelarij is aangehouden, ten gevolge waarvan hij door de Arrondissements-Regtbank te Haarlem, dd. 16 Februarij 1871, is veroordeeld tot ééne maand, en den 11 April 1871 tot drie maanden gevangenis-straf en opzending naar de bedelaarsgestichten. In de maand September 1872 is hij wederom te Haarlemmermeer wegens landlooperij gevat, en te dier zake op den 3 October 1872 door dezelfde Regtbank tot drie maanden gevangenis-straf veroordeeld. Toen die tijd op 1 Januarij 1873 verstreken was, is hij naar Ommerschans opgezonden.

Het voegde er bij, dat genoemde persoon bij de volkstelling op 1 December 1869 zich niet binnen Haarlem ophield, en om die reden destijds van het bevolkings-register is geschrapt; dat hij na dien tijd, voor zooverre bekend, te Haarlem niet meer is teruggekeerd, en evenmin weder is ingeschreven.

Naar de overtuiging van het Gemeentebestuur, is de gemeente Haarlem niet te beschouwen als de woonplaats van genoemden Cassée. Moge het al blijken, dat deze tijdens zijne meerderjariigheid op 10 April 1869 te Haarlem ten huize van zijnen vader woonde, zooveel is zeker — zegt het Gemeentebestuur — dat hij vóór 1 December 1869 die gemeente heeft verlaten en na dien tijd nimmer aldaar is teruggekeerd. Uit deze omstandigheid mag naar het inzien van het Gemeentebestuur geene andere gevolgtrekking worden afgeleid, dan dat het zijn voornemen was zijne woonplaats van Haarlem naar elders over te brengen. Waar zijne woonplaats thans is gevestigd, kan noch mag het beslissen; maar geeft, volgens het Gemeentebestuur, art. 74, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek op die vraag het antwoord. Wat aanbelangt de door den Minister overgelegde afschriften van 's Konings beslissingen van 8 Februarij 1872, n°. 10 (1), en 21 Junij 1873, n°. 4 (2), doet het Gemeentebestuur opmerken, dat de daarbij behandelde onderwerpen van geheel anderen aard zijn en op andere gevallen doelen dan de zaak van Cassée, en alzoo geenszins tot maatstaf van de in laatstgenoemde zaak te nemen beslissing kunnen genomen worden. Het Gemeentebestuur van Haarlem is op grond van een en ander van oordeel, dat de woonplaats van Cassée niet in die gemeente is gevestigd, en alzoo de kosten van zijne verpleging als krankzinnige niet voor rekening van Haarlem mogen gebragt worden.

Gedeputeerde Staten van Noordholland zijn evenzeer van oordeel, dat Haarlem niet als de woonplaats in deze kan worden aangemerkt. Zij meenen, dat als zoodanig behoort in aanmerking te komen de gemeente, waaronder de Ommerschans ressorteert, alwaar hij zich bij het uitbreken der krankzinnigheid bevond; en dat, bij gebreke van die, het Rijk met de kosten zou behooren te worden belast.

Korte memoriën zijn aan 's Raads Afdeeling ingediend door de gemeenten Haarlem,

(1) Zie *Twaalfde Deel*, blz. 50.
(2) Zie *Dertiende Deel*, blz. 274.

Haarlemmermeer en Bloemendaal, welke echter geen nieuw licht over dit geschil verspreiden.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

V. *het beroep van den Commissaris des Konings in de provincie Zuidholland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Aan Arie Johannes Krooswijk werd door den Militieraad in het 4de district van Zuidholland (Dordrecht) vrijstelling van de dienst verleend op overlegging van eene verklaring van den Burgemeester (model n°. 11) van Alblasserdam, dat hij was éénige wettige zoon van Johannes Arie Krooswijk en Paulina van Klaveren, de moeder, wonende te Alblasserdam, terwijl de vader sedert negentien jaren is vermist. Uit de door hem overgelegde geboorte-acte bleek voorts, dat hij op 17 December 1854 was geboren te Hendrik-Ido-Ambacht uit Paulina van Klaveren, door den Vroedmeester, die de aangifte gedaan had, genoemd huisvrouw van Johannes Arie Krooswijk, scheepstimmerman, toen zeevarende.

De Militie-Commissaris kwam tegen die vrijstelling op bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland, op grond, dat er gegronde twijfel aanwezig was, of er wel een wettig huwelijk tusschen dien Krooswijk en Paulina van Klaveren bestaan had. Uit de stukken, door hem bij zijn beroep overgelegd, blijkt, dat Paulina van Klaveren op 19 December 1860 te Rotterdam is gehuwd met Arie Molenaar; zij komt in die huwelijks-acte niet voor als weduwe, noch ook als gescheidene echtgenoote. De Burgemeester van Alblasserdam geeft aangaande deze zaak het volgende relaas:

„Johannes Arie Krooswijk, van beroep zeeman, wonende te Alblasserdam, knoopt kennis aan met Paulina van Klaveren, van beroep naaister, wonende te Nieuw-Lekkerland; gaat (naar het schijnt) zonder haar weten naar zee; deze, zich bij hem zwanger gevoelende, openbaart zulks aan N. N., en deze stelt haar in de gelegenheid om zich met de stoomboot naar Engeland te begeven, ten einde dáár te zijn, als Krooswijk met zijn schip aldaar arriveerde.

„P. van Klaveren keert na eenige dagen terug, en zegt met Krooswijk in Engeland gehuwd te zijn (van Krooswijk wordt nimmer meer iets vernomen), en gaat te Hendrik-Ido-Ambacht wonen, bevalt datzelfde jaar (1854) van een zoon, bij hare bevalling geadsisteerd wordende door een Vroedmeester van Alblasserdam, en dat kind wordt door dezen aangegeven onder den naam van Arie Johannes Krooswijk.

„Zij vertrekt vervolgens van dáár naar Rotterdam, en gaat aldaar in 1860 een huwelijk aan met Arie Molenaar, zich als ongehuwd opgevende; vertrekt daarna weder naar Nieuw-Lekkerland, woont aldaar met haren man tot 1865, als wanneer zij zich te Alblasserdam met der woon vestigt. Het kind, vóór haar huwelijk geboren, gaat aldaar door voor een zoon uit dit huwelijk, en dus als Molenaar.

„In 1873 geeft die zoon, te Hendrik-Ido-Ambacht geboren, zich te Alblasserdam voor de inschrijving der nationale militie aan, zijne geboorte-acte overleggende, en wordt aldaar op dat stuk ingeschreven, zonder van zijne ouders te gewagen anders dan als wonende te Alblasserdam.

„Na de loting verschijnt hij met twee getuigen (zich bij de loting als éénige zoon opgegeven hebbende) om zijne reden van vrijstelling te bewijzen als éénige zoon. Zonder van het nader huwelijk van zijne moeder te gewagen, antwoordt hij op de vraag naar zijn vader, dat deze sedert negentien jaren vermist is, als zeevarende. Aan zijne opgave geloof hechtende, daar zulks door niets wordt wedersproken, wordt dit bewijs opgemaakt.

„Doch nu komt men mompelen en komt het aan het publiek vreemd voor, dat een jongen, die steeds als Molenaar bekend was, nu als Krooswijk optreedt, en wordt er aan de wettigheid der geboorte getwijfeld. Van daar een nader onderzoek en blijkt het, dat de wettigheid der geboorte zeer dubbelzinnig is.

„De registers van den burgerlijken stand van Alblasserdam, Hendrik-Ido-Ambach of Nieuw-Lekkerland zwijgen van een huwelijk, dat in Engeland zou voltrokken zijn maar Rotterdam constateert het huwelijk, in 1860 gesloten tusschen Arie Molenaar en Paulina van Klaveren als *jonge lieden*, welke laatstgenoemde blijkt de moeder te zijn van den zich noemende, en alzoo ingeschreven loteling A. J. Krooswijk.„

Bij Gedeputeerde Staten kwamen ook nog tegen de verleende vrijstelling reclames in van belanghebbenden, Baltus de Wit en Willem van Wijnen, welke stukken niet zijn ingezonden, doch de door hen geopperde bezwaren waren dezelfden, als van den Militie-Commissaris; en Gedeputeerde Staten, regt doende op die verschillende bezwaarschriften, hebben, bij hun besluit van 28 April 1874, de uitspraak van den Militieraad, en alzoo de vrijstelling van den loteling, gehandhaafd, op deze gronden: „dat er ten zijnen behoeve is overgelegd een getuigschrift, model nº. 11, dat hij is éénige wettige zoon van Johannes Arie Krooswijk en Pauline van Klaveren; — dat art. 53, al. 3, der militiewet voorschrijft, dat op zoodanig getuigschrift vrijstelling wordt verleend, zoodat de Militieraad die dan moet verleenen en die verklaring, dat iemand is éénige wettige zoon, moet aannemen; dat die verklaring daarenboven overeenstemt met de overgelegde geboorte-acte, en dat, vermeldt dat getuigschrift eene valsche verklaring, die valschheid eerst behoort te worden bewezen, hetgeen alleen kan geschieden bij eene regterlijke uitspraak, waarbij òf de beide getuigen, in het getuigschrift genoemd, worden verklaard opzettelijk of bij dwaling een onwaar getuigenis te hebben gegeven, òf wel de betrokken ambtenaar wordt veroordeeld, als ten onregte die personen tot het geven van die verklaring te hebben toegelaten, of die verkeerd te hebben opgemaakt; dat de Militieraad dus teregt de bedoelde vrijstelling heeft verleend.„

De Commissaris des Konings verklaarde dadelijk zich met die uitspraak van Gedeputeerde Staten niet te kunnen vereenigen, en daarvan in beroep te zullen komen bij den Koning. Dit geschiedde dan ook bij adres van 30 April jl. Na uiteenzetting der feiten, gaat 's Konings Commissaris in Zuidholland in dezer voege voort:

„Gedeputeerde Staten zijn kennelijk uitgegaan van het denkbeeld, dat het noch den Militieraad, noch hun Collegie in hooger beroep, zoude vrijstaan eene aangevraagde vrijstelling als éénige wettige zoon te weigeren, wanneer het getuigschrift, in art. 53, § 3, der militiewet bedoeld, is overgelegd, tot zoolang de valschheid van zoodanige verklaring niet bij regterlijk vonnis is geconstateerd.

„Deze opvatting nu komt den Commissaris voor te zijn onjuist; en hij mag niet aannemen, dat aan zoodanig getuigschrift door de wet eene zóó beslissende kracht zoude zijn toegekend, dat, ook bij klaarblijkelijke onjuistheid daarvan, A daardoor ten nadeele van B zoude moeten worden vrijgesteld.

„Zeker, het ligt niet op den weg van den Militieraad noch op dien van de Gedeputeerde Staten om, waar het getuigschrift, bedoeld in de aangehaalde wetsbepaling, is overgelegd, ten allen tijde en zonder eenige aanleiding te gaan onderzoeken, of zoodanig getuigschrift wel de waarheid bevat. Maar waar — zoo als *in casu* — van verschillende zijden die waarheid wordt bestreden, waar de omstandigheden er allen voor pleiten om de onjuistheid der verklaring aannemelijk te maken, mag, volgens 't oordeel van den Commissaris des Konings, noch de betrokken Militieraad, noch het Collegie van Gedeputeerde Staten ieder verder onderzoek afwijzen, en alleen op grond van het getuigschrift de aangevraagde vrijstelling verleenen of handhaven.

„Men bedenke toch wel, dat het hier betreft uitspraken, waarvan het voordeel voor den één steeds gepaard gaat met het nadeel van den ander (nl. den alsdan op te roepen loteling); en door aan het bedoeld getuigschrift eene zoo overwegende magt toe te kennen zoude voorts de vrijstelling van de dienst in zoodanige gevallen in waarheid in het hoogste ressort aan den betrokken Burgemeester worden overgelaten.

„Dit kan zonder eenigen twijfel de bedoeling des wetgevers niet zijn geweest, evenmin als zulks in de wet zelve ligt opgesloten.

„De wetgever kan niet gewild hebben, dat in eene zaak als de onderwerpelijke, waarin het voordeel des éénen onafscheidelijk gaat gepaard met het nadeel eens anderen, een loteling eene vrijstelling zoude erlangen, waarop hij geene aanspraak heeft; en dat ook de wet zelve zulks wil voorkomen, blijkt voldingend uit art. 178 der militiewet.

„Hoe toch zoude kunnen worden aangenomen, dat de wet wèl, wanneer eenmaal vrijstelling op grond van valsche (waaronder ook zijn te begrijpen onjuiste) getuigschriften is verkregen, redres dringend gebiedt, doch waar de verleende vrijstelling nog een onderwerp van geding uitmaakt, zoo als *in casu*, de magt, die daarover nader te beslissen heeft, zoude verbieden, door naauwkeurig onderzoek der stukken, eene latere toepassing van art. 178 der militiewet te voorkomen? Dit is ten éénemale onaannemelijk; en zeer teregt werd dan ook reeds meermalen beslist, dat, ook waar meervermeld getuigschrift is overgelegd, desniettegenstaande vrijstelling van de dienst kan worden geweigerd.

„De Commissaris behoeft te dien aanzien slechts te verwijzen naar Zijner Majesteits besluit van 16 Julij 1865, n°. 65 (*Raad van State*, Deel V, bladz. 300 en 301), waarbij werd verklaard, dat de daarbij bedoelde jongeling geene aanspraak had op vrijstelling van de dienst als éénige wettige zoon; en toch was ook deze loteling in het bezit van het in art. 53, § 3, der militiewet vermeld getuigschrift.

„Uit het bovenstaande volgt alzoo genoegzaam, dat, niettegenstaande de loteling Arie Johannes Krooswijk het aangehaald bewijsstuk heeft overgelegd, dit geene reden kan opleveren om — bij twijfel — het onderzoek naar zijne hoedanigheid als „éénige wettige zoon" af te snijden.

„Tot dit onderzoek wenscht de Commissaris alzoo thans over te gaan.

„In de eerste plaats zij opgemerkt, dat voormelde loteling, volgens het extract uit het register der geboorten in de gemeente Hendrik Ido Ambacht, zoude zijn de zoon van Paulina van Klaveren, huisvrouw van Johannes Arie Krooswijk. De vraag zou dus kunnen rijzen, of dan toch niet nu — volgens art. 316, al. 1, van het Burgerlijk Wetboek juncto art. 318, laatste lid, van het wetboek, de wettigheid van gemelden Krooswijk zou behooren te worden erkend; en het onderzoek, of werkelijk tusschen zijne ouders een wettig huwelijk heeft bestaan, niet moest geacht worden te zijn afgesneden. Ware dit zoo, er bestond dan een strijd tusschen gemelde artikelen en art. 157 van het Burgerlijk Wetboek, die onoplosbaar scheen, daar art. 157 strengere eischen stelt dan de eerstvermelde, in 't bijzonder dat ook de ouders openlijk als man en vrouw hebben geleefd. Zoodanige strijd bestaat echter in werkelijkheid niet; want de bedoelde artikelen behandelen mede volgens het gevoelen der beste regtsdoctoren geheel onderscheidene gevallen.

„Wordt de hoedanigheid van wettig kind van zekere ouders te zijn betwist, omdat men de afstamming zelve uit die ouders ontkent, dan zullen de eerstgemelde artikelen gelden: ligt de reden tot twijfel echter in de vraag, of tusschen de personen, uit welke men aanneemt dat een kind is gesproten, wel een wettig huwelijk bestaan heeft, dan geldt art. 157 van het Burgerlijk Wetboek. Dit laatste nu is hier het geval; en alzoo blijft thans nog de vraag ter beantwoording over, of de wettigheid van den meervermelden loteling, volgens dat artikel, in verband met de gegevens, moet worden aangenomen. Dit is echter het geval niet. Immers behalve dat uit de overgelegde stukken (cf. bijlage n°. 6) blijkt, dat gemelde Krooswijk in de plaats zijner inwoning steeds als „Molenaar" is doorgegaan, en dus zoude kunnen worden beweerd, dat hij geen staat heeft overeenkomstig zijne acte van geboorte, hebben zijne beweerde ouders nimmer volgens het slot van art. 157 van het Burgerlijk Wetboek en dus nog veel minder openlijk als man en vrouw geleefd. Integendeel, uit de verklaringen en stukken blijkt, dat Paulina van Klaveren, destijds wonende te Nieuw-Lekkerland, kennis had aangeknoopt met zekeren Johannes Arie Krooswijk, wonende te Alblasserdam; dat zij dezen — die haar had verlaten — volgens haar zeggen naar Engeland heeft gevolgd; dat zij mede volgens haar zeggen aldaar, dus in Engeland, met Krooswijk zoude zijn gehuwd;

dat van voormelden Krooswijk echter later nooit meer iets is vernomen, en van het openlijk leven als man en vrouw alzoo niet de minste sprake kan zijn; dat zij in datzelfde jaar (1854) van den loteling Arie Johannes Krooswijk is bevallen.

„Uit het bovenstaande volgt alzoo, dat het geval, bedoeld in art. 157 van het Burgerlijk Wetboek, zich niet voordoet, en dat dus wel degelijk, op grond van het gebrek van het vertoonen der trouw-acte, de wettigheid van genoemden loteling kan worden betwijfeld.

„Neemt men nu al het vorengemelde in aanmerking, overweegt men, dat van een tusschen Johannes Arie Krooswijk en Paulina van Klaveren, 't zij alhier, 't zij buiten 's lands, voltrokken huwelijk niet de minste bewijzen voorhanden zijn;

„dat nog veel minder van inachtneming der artt. 138 en 139 van het Burgerlijk Wetboek iets blijkt;

„dat integendeel meergenoemde Paulina van Klaveren in 1860 een tweede huwelijk heeft aangegaan, zonder dat het overlijden van haar (voorgewenden) eersten man was geconstateerd, — dan schijnt het niet twijfelachtig, of aan gemelden loteling is de hoedanigheid van wettigen zoon toegekend, zonder dat genoegzaam was gebleken, dat hij daarop naar waarheid aanspraak had.

„De Commissaris des Konings heeft mitsdien de eer Zijner Majesteit in overweging te geven, met vernietiging der aangehaalde uitspraak van de Gedeputeerde Staten en van de daarbij bekrachtigde uitspraak des Militieraads, te verklaren, dat de loteling Arie Johannes Krooswijk geene aanspraak heeft op vrijstelling van de dienst als éénige wettige zoon, en te bevelen, dat hij bij de militie zal worden ingelijfd.”

Nadat deze zaak, op 'sKonings magtiging, bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 Mei jl., bij deze Afdeeling van den Raad van State was aanhangig gemaakt, is door den loteling nog een schrijven gerigt tot den Vice-President, Voorzitter dezer Afdeeling, waarin hij, zich beroepende op zijne geboorte-acte als bewijs van zijne wettige geboorte, opgeeft, „dat zijn vader in het jaar 1854 zijne moeder heeft verlaten, en zij, niet wetende waarheen en na gedaan onderzoek niet is gebleken; (sic) dat zijne moeder, na eene echtscheiding te hebben ondergaan, een tweede huwelijk heeft aangegaan.” Stukken ter bevestiging dier assertie worden er niet bij overgelegd.

VI. *het beroep van Abraham Stukje, te Sappemeer, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Groningen in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Tammo Schuring werd in het jaar 1873 opgenomen in het inschrijvings-register voor de nationale militie van de gemeente Uithuistermeeden. In de kolom van aanmerkingen werd vermeld, dat zijn vader, Jochem Schuring, met achterlating van vrouw en kinderen, sinds jaren de gemeente had verlaten, zonder dat men wist, waarheen hij zich had begeven. De Commissaris des Konings in de provincie Groningen vroeg nadere inlichting aan den Burgemeester van Uithuistermeeden, uit wiens berigt bleek, dat Jochem Schuring reeds in 1860 zijne vrouw en kinderen had verlaten, zonder een bewijs van woonplaats-verandering te hebben aangevraagd, en dat de kinderen, na het overlijden der vrouw in 1861, bij het Burgerlijk Armbestuur in onderstand opgenomen en bij hunne grootmoeder waren verpleegd. Ook werd in het berigt gemeld, dat de zoon bij zijne aangifte ter inschrijving niet wist op te geven, wáár zijn vader zich ophield.

Na ontvangst dezer mededeelingen meende de Commissaris des Konings in de inschrijving voor de gemeente Uithuistermeeden op grond van art. 16, 3, der militiewet te mogen berusten.

Na de loting in 1874 werd door Burgemeester en Wethouders der gemeente Sappemeer aan Gedeputeerde Staten van Groningen bij missive van 12 Maart berigt, dat

de vader van Tammo Schuring sedert omstreeks drie jaren in die gemeente verblijf hield, en dat de zoon verzuimd had zich aldaar in 1873 ter inschrijving voor de militie aan te geven, weshalve zij verzochten, dat art. 161 der wet op hem mogt worden toegepast.

Gedeputeerde Staten antwoordden bij missive van 20 Maart, dat de inschrijving te Uithuistermeeden was geschied op grond van art. 16, 3°., der wet, dewijl Tammo Schuring aldaar woonachtig was en door zijn vader was achtergelaten, zonder dat hij of de Burgemeester wist, waarheen de vader zich begeven had; dat, hoewel het nu bleek, dat de vader sinds drie jaren te Sappemeer woonde, zij toch meenden, dat nu in de inschrijving geene verandering meer kon worden gebragt; dat ook Tammo Schuring huns inziens niet geacht kon worden te vallen in art. 161 der militiewet, daar hij op het tijdstip der aangifte zich teregt had aangemeld in de gemeente, waarin de beschrijving volgens zijne toen bekende positie en de daarop betrekkelijke wetsbepaling behoorde te geschieden; dat zij dus geene aanleiding vonden om art. 161 toe te passen.

Hiertegen is bij een adres aan den Koning, dat den 31 Maart bij Zijner Majesteits Kabinet was ontvangen, opgekomen Abraham Stukje, vader van den loteling Jacob Stukje der gemeente Sappemeer, wiens nummer volgens de opgave van den vader dienstpligtig zou worden ten gevolge van de beslissing van Gedeputeerde Staten. Adressant zegt in beroep te komen naar aanleiding van het slot van art. 164, in verband met art. 103—105 der militiewet, daar hij vermeent, dat art. 161 had moeten worden toegepast en overeenkomstig art. 163 had moeten zijn gehandeld.

Hij wijst er op, dat art. 16, 1°., bepaaldelijk voorschrijft, waar de inschrijving geschieden moet, terwijl art. 16, no. 3, bij uitzondering bepaalt, waar iemand moet worden ingeschreven, die door zijn vader is achtergelaten. Wat nu betreft de vraag, of dit geval hier bestaat, beroept adressant zich op eene verklaring, op 27 Maart 1874 voor Burgemeester en Wethouders van Sappemeer afgelegd door Jochem Schuring, waarin deze zegt: dat hij zijne vrouw en kinderen niet heeft verlaten, maar zijne vrouw hem heeft verlaten en zich met hare drie kinderen heeft gevestigd bij hare moeder; dat hij toen weder, zoo als hij het noemt, op de dienst is gegaan; dat zijne vrouw vóór omstreeks dertien à veertien jaren te Uithuistermeeden is gestorven; dat hij omstreeks acht jaren geleden te Winsum is hertrouwd, en toen te Uithuistermeeden een certificaat van verhuizing gehaald heeft, bij welke gelegenheid hij heeft gezegd, dat men hem zijne kinderen maar zou zenden of medegeven, hetgeen evenwel de grootmoeder niet wilde toestaan; dat hij later nog verscheidene malen naar zijne kinderen geweest is, maar ze niet gewillig kon medekrijgen en ze ook niet anders kon te spreken krijgen dan bij een buurman; dat bij den dood van den man zijner aangehuwde moeder, omstreeks acht jaren geleden, de kinderen zeer goed wisten, waar hij zich bevond; dat zij ook zeer goed geweten hebben, dat hij sedert omstreeks drie jaren te Sappemeer woonde; dat zijn oudste zoon Tammo vóór vier à vijf jaren bij hem geweest is op Rusthoven te Wirdum, gemeente Loppersum, en toen beloofd heeft Zondags te zullen terugkomen, maar later heeft medegedeeld, dat het oude mensch het niet had willen toestaan; dat hij dikwijls aan zijne schoonouders geschreven, doch geen antwoord ontvangen heeft; dat zijn zoon hem heeft geschreven, wanneer hij moest loten, en na de loting bij hem geweest is, bij welke gelegenheid hij aan zijn zoon gezegd heeft, dat het verkeerd was, dat hij te Uithuistermeeden geloot had. Voorts verklaart Schuring nog, dat hij van het overlijden zijner vrouw heeft kennis gekregen; dat zijne ééne dochter vóór omstreeks tien weken bij hem gekomen is en ten zijnen huize verblijft; dat zijn zoon Tammo hem nog gezegd heeft, dat hij begrepen had zich te Uithuistermeeden voor de militie te moeten aangeven, omdat hij dáár geboren was, en dat hij ook nog van dien zoon vernomen had, dat men bij het overlijden van de moeder zijner vrouw, omstreeks een jaar geleden, de losse goederen maar schielijk had te gelde gemaakt, vreezende, dat hij zou overkomen, zoodra hij van het overlijden kennis had.

De adressant Stukje vraagt op grond van de in deze verklaring vermelde feiten, of deze zoon wel kan gezegd worden door zijn vader achtergelaten te zijn, en of men de woonplaats van den vader niet had kunnen ontdekken. Zijns inziens moet het bewijs geleverd worden, dat men naar de woonplaats van den vader vruchteloos alle mogelijke nasporingen heeft gedaan, door oproepingen in dagbladen enz., zal men van de uitzondering van art. 16, 3o., gebruik mogen maken. Dat men er in dit geval van gebruik gemaakt heeft, zonder eenige nasporing, schrijft adressant daaraan toe, dat er belang in gesteld zal zijn, dat Tammo Schuring voor de gemeente Uithuistermeeden werd ingeschreven. Werd deze handelwijze toegelaten, dan zou, zegt hij, voor ieder de deur opengezet zijn om zich te doen inschrijven waar hij verkoos.

De Commissaris des Konings in de provincie Groningen, omtrent dit adres gehoord, deelt bij zijn berigt van 1 Mei mede hetgeen hierboven omtrent het inschrijvingsregister is vermeld. Hij geeft voorts als zijne meening te kennen, dat de adressant niet-ontvankelijk is in zijn beroep, daar de inhoud van de artt. 161 tot en met 164, speciaal de tweede zinsnede van laatstgenoemd artikel, duidelijk uitwijst, dat er slechts van hooger beroep bij den Koning sprake kan zijn, wanneer Gedeputeerde Staten in een geval van verzuimde aangifte ter inschrijving uitspraak hebben gedaan omtrent de vrijstelling, uitsluiting of aanwijzing voor de dienst van een delinquent; hoedanige uitspraak *in casu* niet heeft plaats gehad, daar Gedeputeerde Staten zich enke hebben bepaald tot het schrijven hunner medegedeelde missive en daarbij als hun gevoelen te kennen hebben gegeven, dat thans in de inschrijving geene verandering meer kon worden gebragt.

„Wanneer,” zegt de Commissaris des Konings, „de woonplaats van Jochem Schuring zoo bekend ware geweest als door adressant wordt beweerd, hetgeen trouwens na een dezerzijds op nieuw ingesteld onderzoek door den Burgemeester van Uithuistermeeden wordt tegengesproken en ook, blijkens het hierbij overgelegd relaas van verhoor van Tammo Schuring, mag worden betwijfeld, — dan had adressant ter bereiking van zijn doel van een ander middel gebruik moeten maken en wel dat, hetwelk door de wet in de laatste zinsnede van art. 26 aan de hand wordt gegeven.”

„Die gelegenheid heeft hij laten voorbijgaan. Herstel is thans ook naar zijne meening niet meer mogelijk. Immers, werd aan des adressants verzoek gevolg gegeven, dan zou de inschrijving volgens art. 16, 3o., der wet altijd slechts voorwaardelijk zijn en telkens vernietigd kunnen worden, zoodra maar de woonplaats eens vaders, die zijne kinderen had achtergelaten, te eeniger tijd ontdekt werd. Dit kan m. i. de bedoeling der wet niet zijn.”

Het relaas van verhoor, door den Commissaris des Konings bedoeld, is opgemaakt door den Burgemeester van Uithuistermeeden, voor wien op 21 April 1874 Tammo Schuring verschenen is en verklaard heeft: dat, toen hij zich voor de militie te Uithuistermeeden liet inschrijven, hij niet wist, waar zijn vader zich ophield of woonachtig was, en dat, omdat hij dit niet wist, de Burgemeester hem heeft ingeschreven; dat hij eerst sedert kort was gewaar geworden, dat zijn vader was hertrouwd; dat, toen hij eenige dagen vóór de loting de woonplaats van zijn vader wist, hij aan dezen daarover heeft geschreven en na de loting bij hem geweest is; dat zijn vader, na van zijne moeder te zijn weggegaan, slechts een keer of drie te Oosternieland geweest is en nu in verscheiden jaren niet; dat hij, vier à vijf jaren geleden, op het paard van eene trekschuit voorbijrijdende, zijn vader gezien heeft aan het Damsterdiep, waar deze toen aan het aarde kruijen was.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 Mei 1874, no. 237, Afd. IV.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zestiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 24 *Junij* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Staatsraad Jhr. Mr. W. A. C. DE JONGE.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 2 dezer, no. 15, houdende beschikking op *het beroep van J. Kneppelhout, te Oosterbeek, en Mr. K. J. F. C. Kneppelhout van Sterkenburg, te Driebergen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij is afgewezen hun verzoek om het onderhoud eener sluis in den bandijk van den Willemspolder niet te brengen ten laste van de landen, die vóór* 1818 *niet tot dien polder behoorden* (zie het verslag over deze zaak op blz. 171—175).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van J. Kneppelhout, te Oosterbeek, en Mr. K. J. F. C Kneppelhout van Sterkenburg, te Driebergen, waarbij verzocht wordt, dat vernietigd mogen worden de besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 27 Mei 1873, no. 68, en 15 October 1873, no. 49, en door Ons, op nieuw regt doende, moge worden beslist, dat de landen der adressanten, gelegen in het benedengedeelte van den Willemspolder onder IJzendoorn en Echteld, niet verpligt zijn bij te dragen in de kosten van onderhoud en herstel van de sluis in den bandijk;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 22 April 1874, no. 16;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 28 Mei 1874, no. 175, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij eerstgemeld besluit is goedgekeurd de begrooting van den polder voor de dienst 1873/4;

dat volgens adressanten die goedkeuring op eene feitelijke dwaling berust, daar in den Geërfdendag van 23 April 1873, waarin de begrooting werd behandeld, zij niet zou zijn vastgesteld, zoo als zij aan Gedeputeerde Staten is aangeboden, maar het daarop

uitgetrokken bedrag voor reparatie van de sluis in den Bandijk inderdaad door de meerderheid zou zijn verworpen;

dat het tweede besluit inhoudt eene afwijzende beschikking op een adres van P. van Oijen, gemagtigde der adressanten, van 21 Augustus 1873, waarbij, op grond zoowel van de beweerde niet-vaststelling der uitgave voor de sluis in den bandijk door den Geërfdendag, als van de geschiedenis en den feitelijken toestand van den polder, Gedeputeerde Staten verzocht werden te verstaan, dat de bedoelde uitgaaf niet kan gebragt worden ten laste van het beneden-gedeelte van den polder;

Overwegende, dat, volgens de notulen van het verhandelde in den Geërfdendag van 23 April 1873 (welke na kennisneming van een daartegen ingekomen protest in de vergadering van 29 Julij 1873 niet gewijzigd zijn) de begrooting is vastgesteld, zoo als zij was voorgedragen; doch alleen drie geërfden zich voorbehouden hebben een onderzoek in te stellen omtrent den post voor de sluis in den bandijk en te kennen hebben gegeven zich daarover tot Gedeputeerde Staten te zullen wenden;

dat de juistheid van het in de notulen vermelde bevestigd wordt door de opgave van P. van Oijen zelven in zijn adres aan Gedeputeerde Staten van 21 Augustus 1873, waar hij zegt zich bij de behandeling der begrooting voorbehouden te hebben tegen den post voor de sluis bij de Gedeputeerde Staten op te komen, hetgeen noodzakelijk veronderstelt, dat die post door de geërfden was vastgesteld;

dat geen bezwaar bij Gedeputeerde Staten was ingediend, toen deze op 27 Mei 1873 de begrooting goedkeurden;

dat dus de begrooting moet geacht worden door de geërfden te zijn vastgesteld, zoo als zij aan Gedeputeerde Staten is aangeboden, en dat zij door deze op regelmatige wijze is goedgekeurd;

Overwegende, dat, volgens de bepalingen omtrent de begrootingen der polders, die geene onderdeelen van een district zijn, voorkomende in het bij Ons besluit van 3 September 1856, n_o. 111, goedgekeurde reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland (artt. 425—435) voor de geërfden geen beroep op Ons openstaat van een besluit van Gedeputeerde Staten tot goedkeuring eener begrooting;

Overwegende, dat derhalve het aan Ons gerigte verzoek van adressanten als eene reclame tegen de goedkeuring der begrooting niet in aanmerking kan komen; en dat dit verzoek, voor zoover het mogt bedoelen onafhankelijk van de begrooting op te komen tegen het aanslaan van de landen in het beneden-gedeelte van den polder in de lasten voor de sluis in den bandijk, een geschil betreft, welks beslissing alleen kan plaats hebben op de wijze, bij de wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n_o. 42) aangewezen;

Gelet op de artt. 12—18 van de genoemde wet en op de artt. 425—435 van het reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 September 1856, no. 111;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun verzoek.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 2 Junij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel,

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2o. van den 6 dezer, n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van Mr. B. F. Baron van Heemstra van Froma en Eibersburen, te 's Gravenhage, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 234, 235).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Mr. B. T. Baron van Heemstra van Froma en Eibersburen, te 's Gravenhage, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, dd. 31 Maart jl., n°. 48, 2de Afdeeling, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 Mei 1874, n°. 39;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 23 Junij 1874, n°. 233, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat adressant is vader van twee zonen, waarvan de oudste als vrijwilliger heeft dienst genomen voor den tijd van tien jaren; dat deze na een diensttijd van zeven jaren en elf maanden uit de dienst is ontslagen en gedurende den overigen tijd een ander in zijne plaats heeft gesteld, die zich als vrijwilliger tot zesjarige dienst verbonden heeft;

dat de tweede zoon, dit jaar aan de loting hebbende deelgenomen, voor de dienst is aangewezen bij uitspraak van den Militieraad, niettegenstaande zijn verzoek om vrijstelling op grond van broederdienst;

dat Gedeputeerde Staten, bij wie adressant van deze uitspraak in beroep was gekomen, die beslissing hebben gehandhaafd;

dat de wet betrekkelijk de nationale militie slechts vrijstelling wegens broederdienst verleent, behalve in de gevallen, sub 1o., 4o., 5o. en 6o. van art. 50 voorzien, wanneer de broeder gedurende vijf jaren, hetzij bij de militie te land, hetzij als vrijwilliger bij de zeemagt, bij het leger hier te lande of bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen heeft gediend, of wel gedurende vier jaren bij de zeemilitie, of dat hij zijnen vijfjarigen diensttijd heeft doen volbrengen of aanvullen door plaatsvervanging, of eenen plaatsvervanger heeft gesteld, die in een van de gevallen verkeert, sub 1o., 4o., 5o. en 6o. van art. 50 omschreven;

dat de oudste broeder slechts vier jaren en elf maanden heeft gediend bij het leger hier te lande, en dus niet heeft voldaan aan de voorwaarde, waarop art. 50 regt van vrijstelling aan eenen broeder geeft;

dat hij wel, toen hij den 15 October 1864 uit de dienst is ontslagen, een anderen vrijwilliger in zijne plaats heeft gesteld; maar dat de wet alleen vrijstelling verleent, wanneer een oudere broeder zijn vijfjarigen diensttijd, waaronder alleen verstaan kan worden de diensttijd, krachtens de wet op de nationale militie van hem gevorderd, door plaatsvervanging heeft doen volbrengen of aanvullen;

dat daarenboven het in dienst treden van eenen nieuwen vrijwilliger bij het leger hier te lande, om eenen anderen van zijne verbindtenis te doen ontslaan, niet kan gezegd worden te zijn plaatsvervanging in den zin der wet op de nationale militie, en dat aan zoodanige vervanging voor de toepassing der wet geene gevolgen kunnen worden toegekend;

Gelet op de artt. 48, 50 en 104 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep van adressant te verklaren ongegrond en de aanwijzing voor de dienst van Vitus Valerius Rudericus Carolus Radboud Baron van Heemstra te handhaven.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 6 Junij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

3o. van den 6 dezer, no. 23, houdende beschikking op *het beroep van B. A. van Dorp, te Meppel, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 232, 233).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door B. A. van Dorp, te Meppel, vader van den loteling Carel Herman van Dorp, tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe, van 25 Maart 1874, no. 24, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 Mei 1874, no. 40;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 2 Junij 1874, no. 234, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Carel Herman van Dorp, loteling voor de ligting der nationale militie voor dit jaar, bij den Militieraad heeft overgelegd een getuigschrift model no. 11, afgegeven door den Burgemeester te Meppel, houdende, dat hij was "éénige wettige zoon (zonder een halven broeder of halve broeders te hebben) van Benjamin Anne van Dorp, wonende te Meppel, en van de vrije Javaansche vrouw Sieijem, wonende te Karang-Ampel (Java);"

dat de Militieraad hem daarop, ingevolge de bepaling van art. 47, 3o., der militiewet, vrijstelling van de dienst heeft verleend;

dat de Militie-Commissaris en een andere loteling uit dezelfde gemeente bezwaren tegen die vrijstelling hebben ingebragt en hebben beweerd, dat de vrijgestelde niet als wettige zoon kan aangemerkt worden;

dat Gedeputeerde Staten van Drenthe, met te-niet-doening van de beklaagde uitspraak van den Militieraad, den loteling voor de dienst hebben aangewezen;

dat het ingesteld onderzoek de afdoende bewijzen heeft opgeleverd, dat de loteling Carel Herman van Dorp is een buiten huwelijk verwekt kind, dat wel door den vader

bij de aangifte der geboorte in Indië is erkend, altijd onder den naam van den vader heeft gestaan en onafgebroken den staat van wettig kind heeft gevoerd, maar niet volgens de regels, bij de wet voorgeschreven, is gewettigd;

dat dit feit door den adressant ook volledig is erkend;

dat dus het overgelegde attest heeft behelsd eene onjuiste verklaring;

dat Gedeputeerde Staten daarom teregt de uitspraak van den Militieraad, die daarop berustte, hebben vernietigd en den genoemden loteling, die, als minderjarige den staat volgende van zijnen in Nederland gevestigden vader-voogd, ingezeten is van het Rijk, voor de dienst hebben aangewezen;

Gelet op de artt. 47, 3o., en 104 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* no. 72) en op de wet van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* no. 44);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bevestigen de bovenvermelde uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 25 Maart 1874, en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 6 Junij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4o. van den 6 dezer, no. 24, houdende beschikking op *het beroep van R. J. Brouwer, te Leeuwarden, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 233, 234).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van R. J. Brouwer, te Leeuwarden, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland dd. 2 April 1874, no. 23, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 Mei 1874, no. 41;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 2 Junij 1874, no. 235, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Simon Brouwer is de jongste zoon uit een gezin van vijf broeders, waarvan de

beide oudsten buiten oproeping bleven ten gevolge van het trekken van hooge nummers, de derde den bij art. 50 sub 2°. gevorderden diensttijd van vijf jaren werkelijk heeft volbragt, en de vierde Jelle Brouwer, geboren 23 Maart 1849, als vrijwilliger in dienst trad op 1 Junij 1866 en op 13 Junij 1871 uit de sterkte werd afgevoerd, doch gedurende dien tijd een jaar in detentie heeft doorgebragt, namelijk van 26 September 1868 tot 26 September 1869, krachtens vonnis van den Krijgsraad;

dat Simon, loteling van dit jaar, door den Militieraad voor de dienst is aangewezen;

dat de vader van den loteling voorziening heeft verzocht van deze uitspraak van Gedeputeerde Staten, die echter het besluit van den Militieraad hebben bevestigd;

dat appellant als grond van vrijstelling aanvoert de vijfjarige dienst van zijn vierden zoon Jelle;

dat echter appellants vierde zoon voormeld niet gezegd kan worden te hebben voldaan aan het vereischte van vijfjarige dienst, in art. 50, n°. 2, der wet gesteld, daar toch gevangenis-straf, gedurende zes maanden of langer ondergaan, volgens art. 146, tweede lid, der wet in den diensttijd niet medetelt, en, waar het op de beoordeeling van broederdienst als reden van vrijstelling aankomt, het in voormeld artikel nedergelegd beginsel te beschouwen is als algemeen, zonder dat er reden besta om op dit punt tusschen den vrijwilliger en den loteling te onderscheiden;

Gezien de wet op de nationale militie van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 6 Junij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel,

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 13 dezer, n°. 19, houdende beschikking op *het beroep van B. J. ten Hoopen, te Needen, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 246, 247).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van B. J. ten Hoopen, te Neede, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 31 Maart 1874, n°. 33, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Junij 1874, n°. 45;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 9 Junij 1874, n°. 185, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat B. J. ten Hoopen, loteling van de nationale militie van dit jaar, voor de gemeente Neede, is éénige wettige zoon uit het huwelijk van Jan ten Hoopen, overleden te Needen den 16 Junij 1858, en van Willemken Stokkers, op 25 Maart 1873 naar Noord-Amerika vertrokken;

dat de Militieraad voormelden loteling, die een dienstpligtig nummer had getrokken, heeft vrijgesteld, nadat door hem was overgelegd een getuigschrift model n°. 11, inhoudende: dat hij was éénige wettige zoon, zonder één of meer halve broeders tot op 25 Maart 1873;

dat de Militie-Commissaris tegen die uitspraak is gekomen in beroep op grond van het onvoldoende van het getuigschrift, als loopende slechts tot 25 Maart 1873;

dat Gedeputeerde Staten, bij besluit van 31 Maart ll., n°. 33, appellant voor de dienst hebben aangewezen op grond der door den Militie-Commissaris aangevoerde redenen;

dat bewezen is, dat appellant, toen zijne moeder op 25 Maart van het vorige jaar naar Amerika vertrok, was haar éénige wettige zoon, en geen halve broeders had;

dat uit niets blijkt, en het door niemand is beweerd, dat sinds door die moeder een tweede huwelijk is aangegaan, maar wel uit verkregen inlichtingen het tegendeel mag worden afgeleid;

dat geene afkondigingen, als bedoeld bij art. 138 van het Burgerlijk Wetboek, hier te lande hebben plaats gehad van eenig huwelijk, door de moeder in het buitenland aangegaan;

dat in deze omstandigheden veilig mag aangenomen worden, dat op 17 Maart 1874, toen de appelllant voor den Militieraad moest verschijnen, en zijne moeder nog geen jaar het vaderland had verlaten, hij was éénige wettige zoon, zonder één of meer halve broeders te hebben;

dat er derhalve geene termen zijn om de reden van vrijstelling, door B. J. ten Hoopen aangevoerd, niet te doen gelden;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 31 Maart ll., n°. 33, Berend Jan ten Hoopen vrij te stellen van de dienst voor de nationale militie.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 13 Junij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

6°. van den 13 dezer, n°. 20, houdende beschikking op *het beroep van T. Winkelman, te Gasselte, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 254—256).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van F. Winkelman, te Gasselte, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 3 Maart ll., n°. 29, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Junij 1874, n°. 47;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 9 Junij 1874, n°. 186, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat appellants zoon, Jan Winkelman, loteling der ligting voor dit jaar van de nationale militie in de gemeente Gasselte, voor de dienst is opgeroepen in de plaats van Jan Baas, die door den Militieraad voor de dienst was aangewezen, maar aan wien door Gedeputeerde Staten bij hunne meergemelde uitspraak vrijstelling is verleend uit hoofde van broederdienst;

dat Jan Baas is de jongste uit een gezin, dat oorspronkelijk bestond uit vier broeders, van welken de oudste, Willem, na in 1854 voor de nationale militie te hebben geloot, doch buiten oproeping te zijn gebleven, in 1863 als vrijwilliger dienst nam voor den tijd van zes jaren bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen, bij besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië van 7 Maart 1868 gepasporteerd werd wegens gebreken, door de dienst bekomen, in 1870 alsnog gedurende drie maanden als vrijwilliger dienst deed bij het leger hier te lande, en in 1871 overleed; de tweede, Hendrik, in 1859 almede een nummer trok, dat buiten oproeping bleef; de derde broeder, Harm, in 1871 overleed, na in 1862 te hebben geloot, doch zonder te worden opgeroepen;

dat de vraag, of en in hoeverre vóór-overledene broeders in aanmerking komen bij de toepassing van art. 49 der wet, houdende, dat van een even getal broeders de helft, van een oneven getal de kleinere helft moet dienen, in dien zin is te beantwoorden, dat, ofschoon de wet bij de berekening van het getal broeders geacht worden moet in den regel het oog te hebben op den staat, waarin het gezin tijdens de uitspraak van den Militieraad zich bevindt, en mitsdien op het getal der op dat tijdstip in leven zijnde broeders, — echter de vóóroverleden broeder, die overeenkomstig de artt. 48 en 50 der wet heeft gediend, regt op vrijstelling aan eenen volgenden broeder blijft geven, en ook nà zijn overlijden wordt medegeteld bij de berekening van het aantal broeders, dat uit één gezin tot de dienst kan worden verpligt;

dat, bij toepassing van hetgeen voorgaat op het tegenwoordig geval, het huisgezin van den loteling Jan Baas, met opzigt tot de dienst der nationale militie, gerekend moet worden te bestaan uit drie broeders, van welken de oudste, Willem, in den zin van art. 50, n°. 4, der wet heeft gediend, zoodat aan den eisch van art. 49 is voldaan;

dat dus door Gedeputeerde Staten teregt de uitspraak van den Militieraad is vernietigd, en Jan Baas alsnog van de dienst is vrijgesteld;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het dispositief van het besluit van Gedeputeerde Staten van

Drenthe van 31 Maart 1874, n°. 29, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 13 Junij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

Aan de orde is:

II. *het beroep van Boudewijn Cornelis Damsteegt, te Lekkerkerk, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* de Jonge brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! In deze zaak hebben Gedeputeerde Staten van Zuidholland, onder dagteekening van 28 April/5 Mei ll., gedaan de volgende uitspraak:

„Gelezen een door den heer Burgemeester van Lekkerkerk, bij missive dd. 17 dezer, n°. 137, ingezonden verzoekschrift van Boudewijn Cornelis Damsteegt, loteling der ligting van 1874 uit de genoemde gemeente n°. 4, daarbij bezwaren inbrengende tegen de uitspraak des Militieraads tot zijne aanwijzing voor de dienst, terwijl hij vermeent aanspraak te hebben op vrijstelling wegens broederdienst;

„alsmede het berigt van den Militieraad in het 3de district dezer provincie dd. 21 dezer, n°. 36, en de daarbij overgelegde aan den Raad, ten behoeve van genoemden loteling ingediende, bewijsstukken;

„Gehoord het rapport van de leden der betrokken Afdeeling;

„Gelet op artt. 48– 51 en 97—100 der militiewet en op art. 41 van het Koninklijk besluit van den 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 46);

„En in aanmerking nemende:

„dat de genoemde loteling is de jongste van een gezin van vijf broeders en halve broeders, waarvan de oudste op den 1 Mei 1855 bij de militie is ingelijfd voor het toenmalig buitengewoon contingent en op den 15 Mei 1857 uit de dienst is ontslagen, krachtens art. 2 der wet van den 27 April 1820 (*Staatsblad* n°. 11), zoodat hij slechts twee jaren en veertien dagen heeft gediend;

„de tweede en de derde, door het trekken van nummers, die niet opgeroepen zijn, van de dienst zijn bevrijd gebleven; de vierde vijf jaren bij de militie te land heeft gediend;

„dat, volgens het Koninklijk besluit van den 14 Augustus 1862 (*Staatsblad* n°. 167), art. 50, n°. 6, der militiewet in beginsel vaststelt, „dat eene driejarige dienst bij de militie van een loteling, die tot geen langer dienst was verpligt, voldoende is tot vrijstelling van zijn broeder, en dat alzoo eene kortere dienst daartoe niet geldig is, zoodat de ruim tweejarige dienst van den anderen broeder van genoemden loteling

in deze niet in aanmerking kan komen, terwijl *in casu* de geldige dienst van ten minste twee broeders of halve broeders zou behooren te worden bewezen;

„Hebben besloten:

„de uitspraak van den Militieraad tot aanwijzing voor de dienst van den loteling Boudewijn Cornelis Damsteegt te handhaven."

Boudewijn Cornelis Damsteegt is tegen die uitspraak bij Zijne Majesteit in hooger beroep gekomen, onder dagteekening van 6 Mei ll.

Hij beweert daarbij in de eerste plaats, dat de door zijn oudsten broeder geleverde dienst bij het buitengewoon contingent, ofschoon slechts geduurd hebbende ruim twee jaren, in rekening behoort te komen, zoodat van de vijf broeders nu reeds twee gediend hebben, in dier voege, dat appellant vrij zoude zijn.

Hij beklaagt zich daarbij tevens over de omstandigheid, dat de hem gewordene aanschrijving van den Commissaris des Konings om op 15 Mei te Gouda te worden ingelijfd, — gedagteekend is 13 April en alzoo *antérieur* is aan zijn eerst op 18 April bij Gedeputeerde Staten ingesteld hooger beroep tegen de uitspraak van den Militieraad.

De Commissaris des Konings in zijn ambtsberigt van 18 Mei ll. merkt dienaangaande op, dat, wel is waar, bedoelde aanschrijving reeds vóór het op 18 April bij Gedeputeerde Staten ingesteld appel, en zulks onder dagteekening van 13 April, aan den Burgemeester van Lekkerkerk ter uitreiking aan B. C. Damsteegt was toegezonden; dat echter, toen van het op 18 April ingesteld hooger beroep inmiddels was gebleken, de uitreiking der aanschrijving dd. 13 April door den Burgemeester is geschorst, en eerst heeft plaats gehad *na* de uitspraak van Gedeputeerde Staten dd. 28 April/5 Mei ll.

De klagte van appellant op dit punt is derhalve volgens den Commissaris des Konings ongegrond, daar in ieder geval niet is gehandeld in strijd met art. 11, tweede lid, der wet van 1861.

Ten slotte voegt de Commissaris des Konings er de mededeeling bij, dat B. C. Damsteegt bereids op den 15 Mei ll. is ingelijfd bij het 4de regement infanterie. Het adres van den appellant is te laat bij den Commissaris des Konings ingekomen, dan dat alsnog door dezen last kon worden gegeven tot uitstel zijner aflevering bij de militie, totdat op de bij den Koning ingebragte bezwaren eene eind-uitspraak zou zijn gevolgd.

Memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

Een broeder des appellants treedt in zijnen naam op, om het beroep nader toe te lichten.

III. *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Huibert Pieter Rijers.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De behoeftige Huibert Pieter Rijers, geboren te Middelburg, uit ouders, aldaar gevestigd, op den 16 Julij 1828, is wegens krankzinnigheid op den 4 September 1873 uit het huis van arrest te Middelburg overgebragt naar het gesticht Coudewater, te Rosmalen.

De vraag is, waar hij destijds woonplaats had.

De behoeftige heeft op den 18 Junij 1873 aan den Regter-Commissaris te Maastricht

verklaard, dat zijne laatste woonplaats is geweest te Deventer, alwaar hij acht jaren gewoond had; dat hij in 1858 in militaire dienst getreden is en gediend heeft tot in 1867; dat hij in 1869 wederom is in dienst getreden en op den 12 Mei 1873 is gepasporteerd; dat hij toen in garnizoen was te Maastricht en dat hij van toen af in het land heeft rondgezworven, te vergeefs eene betrekking zoekende op een kantoor; dat hij ongeveer op den 10 Junij te Maastricht was teruggekomen, zonder middel van bestaan te hebben, en dat hij twee nachten in de politiewacht had doorgebragt. Bij vonnis der Regtbank te Maastricht van den 30 Junij daaraanvolgende is de behoeftige ter zake van landlooperij veroordeeld tot twee dagen gevangenis-straf.

Blijkens de overgelegde stukken heeft de behoeftige zich in Junij van het jaar 1851 doen afschrijven uit het bevolkings-register te Middelburg, om zich te gaan vestigen te Deventer, en zou hij volgens het beweren van het Gemeentebestuur van Middelburg daarna slechts enkele malen te Middelburg zijn geweest, om zijne familie te bezoeken. Het blijkt verder, dat hij laatstelijk als plaatsvervanger heeft gediend voor de gemeente Eindhoven, op den 1 Mei 1872 in het genot van onbepaald verlof is gesteld. den 25 dier maand ter afteekening van zijne verlofpas zich te Middelburg heeft aangemeld en op den 10 Junij daaraanvolgende die verlofpas weder heeft doen afteekenen, om zich te begeven naar Maastricht, alwaar hij toen, krachtens art. 126 der militiewet, weder onder de wapenen is gekomen.

Uit eene missive, gedagteekend Maastricht 15 December 1873, van den Kolonel van het 2de regement infanterie blijkt, dat de behoeftige op den 12 Julij 1872 van groot verlof bij het korps is opgekomen en den 12 Mei 1873 met paspoort de dienst heeft verlaten.

Volgens de overgelegde stukken is de behoeftige op den 20 November 1854 in het bevolkings-register te Deventer ingeschreven als aldaar wonende, gekomen uit Middelburg; en kwam hij bij de volkstelling in 1859 niet voor als verblijvende te Deventer; maar is op 6 September 1868 te 's Hertogenbosch ingeschreven, doch werd bij de volkstelling op 1 December 1869 niet opgenomen, uit hoofde hij niet te 's Hertogenbosch aanwezig was. Na 5 April 1868 komt hij ook niet meer op de bevolkingsregisters voor en heeft men van hem niets meer vernomen.

Na expiratie van zijne gevangenis straf te Maastricht is hij, volgens diezelfde stukken, naar Middelburg gekomen en in den nacht van den 6 Julij 1873, zonder huisvesting of geld, onder den blooten hemel door de nachtwacht aangetroffen en bij vonnis der Regtbank aldaar van 22 Augustus veroordeeld wegens landlooperij tot veertien dagen gevangenis-straf en vervolgens, gelijk gezegd is, overgebragt naar het gesticht Coudewater.

Volgens missive van het Gemeentebestuur van Middelburg van 9 April jl., heeft de behoeftige, na gepasporteerd te zijn, nimmer eenig blijk gegeven, dat hij zijne woonplaats wilde vestigen te Middelburg, en zouden zijne bezoeken aldaar aan zijne familie enkel ten doel hebben gehad om van hen eenig geld te bekomen. Die familiebetrekkingen echter verkeeren alle in bekrompen omstandigheden en konden hem dus niet veel hulp verleenen.

Gedeputeerde Staten van Zeeland en de Commissaris des Konings in die provincie zijn van oordeel, dat de behoeftige op het tijdstip van de magtiging tot opneming in het gesticht, 13 September jl., nergens woonplaats had.

Het Gemeentebestuur van Maastricht zegt, dat de behoeftige in de bevolkingsregisters aldaar nimmer is ingeschreven, en dat hij na zijn ontslag uit de dienst op 12 Mei 1873 zich niet met der woon te Maastricht heeft gevestigd, maar als landlooper heeft rondgezworven.

Het Gemeentebestuur van Deventer zegt, dat de inschrijving in 1854 niet bewijst, dat hij aldaar nog woonachtig was in September 1873.

Het Gemeentebestuur van 's Hertogenbosch voert aan, dat de inschrijving in het

register op 6 April 1868 insgelijks niet bewijst, dat hij dáár woonachtig was in September 1873.

Dit geschil van bestuur is krachtens magtiging des Konings den 19 Mei ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt en zal thans door het voordragen van een ontwerp van besluit aan den Koning ter beslissing moeten worden gebragt.

IV. *het beroep van H. P. Suermondt, weduwe G. Rijken, te Ravenstein, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De adressante H. P. Suermondt, weduwe Gerardus Rijken, wonende te Ravenstein, is moeder van drie wettige zonen. De oudste Johannes Theodorus, loteling voor de nationale militie, dienstjaar 1861, heeft twee plaatsvervangers gesteld. De eerste was op den 4 Mei 1861 niet aanwezig, toen hij moest worden ingelijfd, en hij is eerst op den 31 Mei daaraanvolgende ingelijfd. Hij werd reeds op den 12 Junij uit de dienst ontslagen wegens ligchaamsgebreken, buiten de dienst ontstaan. De tweede plaatsvervanger is ingelijfd den 8 Augustus 1861 en den 12 Mei 1866 met een briefje van ontslag weggezonden.

De tweede zoon, Richardus Gerardus, loteling voor het dienstjaar 1863, is wegens de dienst van den oudsten broeder vrijgesteld. De derde zoon, Franciscus Gerardus, is loteling voor het dienstjaar 1874.

De adressante vroeg voor dien derden zoon vrijstelling wegens de dienst van den oudsten broeder. De Militieraad echter wees hem tot de dienst aan; en in beroep bevestigden Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, bij besluit van 30 April jl., die uitspraak, op grond, dat de beide plaatsvervangers, voor den oudsten zoon gesteld, te zamen geen volle vijf jaren gediend hebben, wijl de tijd, verloopen tusschen de oproeping (4 Mei) en de indeeling (31 Mei) van den eersten plaatsvervanger, waarop de adressante zich beroept, niet in aanmerking komen kan.

Tegen dit besluit is de adressante op den 2 Mei jl. gekomen in beroep bij den Koning. Na mededeeling der voormelde feiten wordt in het adres gezegd: dat de te late inlijving geheel en al buiten de schuld der adressante is; dat, volgens den geest en de bedoeling der wet, het tijdvak van 4 tot 31 Mei had behooren in rekening te komen; dat het toch dikwijls gebeurt, dat buitentijds verlof van twee of meer maanden wordt verleend, zonder dat het paspoort later wordt uitgereikt; dat, naar hare meening, door de militaire autoriteit de inlijving krachtens art. 112 der militiewet vóór den 15 Mei had moeten zijn bewerkstelligd, in welk geval die inlijving tijdig genoeg zou zijn geschied.

's Konings Commissaris in Noordbrabant, in wiens handen dit adres is gesteld, vereenigt zich met het besluit van Gedeputeerde Staten en met de gronden, waarop het berust; doch hij geeft te kennen, wegens het gering getal dagen, dat aan de vijfjarige dienst der beide plaatsvervangers ontbreekt, er, naar zijne meening, gelijk dit bij besluit van 10 Augustus 1864, nº. 58, is geschied, wel gronden zijn om aan den loteling vrijstelling van de werkelijke dienst te verleenen krachtens art. 127 der wet op de nationale militie.

Dit geschil van bestuur is krachtens magtiging des Konings den 4 dezer bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

V. *het beroep van J. C. van Hove, te Roermond, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De Militieraad te Roermond heeft op 13 April ll. den loteling Alfred François Timmermans, wien een dienstpligtig nummer was ten deel gevallen, van de dienst vrijgesteld, omdat uit eene door hem overgelegde verklaring van den Officier van Gezondheid bij het garnizoens-hospitaal te Amsterdam, afgegeven volgens het daartoe voorgeschreven model, bleek, dat die loteling in gezegde inrigting van rijkswege voor de militaire geneeskundige dienst werd opgeleid. De Militieraad grondde die vrijstelling op art. 47, n°. 6, van de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72).

Jan Cornelis van Hove, wiens zoon welligt niet ware opgeroepen, als de gezegde vrijstelling van Timmermans niet was verleend, kwam tegen de uitspraak van den Militieraad op bij Gedeputeerde Staten van Limburg, op grond, dat Timmermans niet vóór 1 Januarij van het jaar, waarin hij voor de militie werd ingeschreven, doch eerst op 1 October 1873 tot die opleiding voor de militaire geneeskundige dienst was aangenomen.

Gedeputeerde Staten hebben evenwel de uitspraak van den Militieraad bij hun besluit van 24 April ll. gehandhaafd, uit overweging, dat de loteling Timmermans èn op het tijdstip, waarop de vrijstelling werd aangevraagd, èn op dat, waarop zij werd verleend, in de termen viel van gezegde wetsbepaling; en dat de wet, in art. 47, n°. 6, ten aanzien van hen, die in zulk eene rijks-inrigting worden opgeleid, niet vordert, dat die opleiding reeds moet zijn aangevangen vóór het jaar hunner inschrijving voor de militie, gelijk dit laatste in n°. 4 van dat artikel wordt gevorderd voor werkelijk eigen dienst, ten einde regt op vrijstelling te geven.

Daartegen is nu de belanghebbende van Hove gekomen in beroep bij den Koning, bij request van 30 April jl. (op ongezegeld papier geschreven), waarin hij zijn beweren in dezer voege uiteenzet:

dat duidelijk uit de wet blijkt, dat de wetgever niet heeft gewild, dat personen, die zich vóór of na hunne inschrijving in dienst begeven, een derde kunnen benadeelen, vermits zij, die vóór hunne inschrijving in dienst treden, van de militiedienst worden vrijgesteld wegens eigen militaire dienst; maar zij worden ook afgetrokken van het getal ingeschrevenen, waarnaar het te leveren aandeel in het contingent voor de gemeente wordt berekend, terwijl zij, die na hunne inschrijving in dienst treden, zoo zij tot de ter inlijving op te roepen personen behooren, in het contingent mede rekenen en alzoo als vrijwilliger en als milicien hunnen dienstpligt vervullen, en derhalve in beide gevallen buiten bezwaar voor derden;

dat het den adressant onverklaarbaar schijnt, dat dit niet zou gelden voor hem, die als kadet aan eene militaire school zijne opleiding ontvangt, en de last, daaruit voortvloeijende, zou moeten drukken op derden;

dat het ook waarschijnlijk is, dat, indien de loteling Timmermans buiten berekening bij de bepaling van het contingent was gebleven, het te leveren aandeel in stede van 27 slechts 26 lotelingen zou hebben bedragen.

Hij vraagt voorts schorsing der inlijving van zijn zoon tot na de beslissing op dit zijn adres.

De Commissaris des Konings in het hertogdom Limburg, daarop gehoord, is van oordeel, dat de uitspraak van Gedeputeerde Staten was overeenkomstig de wet. Hij doet daarbij opmerken, dat het aan den Koning gerigt adres is op ongezegeld papier zonder bijvoeging van een bewijs van onvermogen; en dat de wet, ongezegeld papier toelatende voor bezwaarschriften in zake der nationale militie, tot Gedeputeerde Staten gerigt, zulks niet evenzeer bepaalt ten aanzien van adressen aan den Koning.

Hij verklaart eindelijk, dat de loteling van Hove reeds is ingelijfd, en teregt, omdat de bezwaren van van Hove, den vader, niet betreffen de uitspraak van den Militieraad ten aanzien van diens zoon, maar ten aanzien van een anderen loteling.

VI. *het beroep van J. Pleyte, te Breskens, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Volgens een getuigschrift, op 25 Februarij 1874 afgegeven door den Burgemeester van Breskens, zijn uit het eerste huwelijk van Jacob Pleyte met Neeltje Wisse geboren drie zonen, Geeraard, Willem en Jacob, en uit een tweede huwelijk van denzelfden met Elisabeth Verherbrugge vier zonen, Pieter, Jacob, Pieter François en Johannes. Van deze zeven broeders of halve broeders, die allen in leven zijn, heeft de oudste, die in 1842 voor de militie is ingeschreven, een nummer getrokken, dat buiten oproeping is gebleven; de tweede, die in 1852 is ingeschreven, heeft zijn diensttijd volbragt; de derde is wegens broederdienst vrijgesteld; de vierde is in 1873 als zee-milicien ingelijfd en is nog in dienst; de vijfde heeft dit jaar geloot en is op 18 Maart door den Militieraad voor de dienst aangewezen; de zesde en zevende zijn nog beneden den leeftijd van militiepligtigheid. Aan het getuigschrift zijn gehecht een extract uit het stamboek van het 2de regement infanterie, waaruit blijkt de volbragte dienst van Willem Pleyte, den tweeden zoon, en een bewijs van werkelijke dienst betreffende den vierden zoon, Pieter.

Van de uitspraak van den Militieraad, waarbij de vijfde zoon voor de dienst werd aangewezen, is de vader in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten van Zeeland, verzoekende vrijstelling op grond van broederdienst.

Gedeputeerde Staten hebben evenwel bij besluit van 27 Maart, n°. 117*b*, de uitspraak van den Militieraad gehandhaafd, op grond, dat, volgens het beginsel, nedergelegd in art. 49 der militiewet, zoolang de helft der broeders niet reeds dient of gediend heeft, elke te verleenen vrijstelling in rekening moet worden gebragt tegenover eene aanwijzing voor de dienst: dat alzoo in dit geval, door het buiten oproeping blijven van den eersten en door de vrijstelling van den derden broeder, de tweede en vierde dienstpligtig werden en de loteling Jacob Pleyte, als de oudste eener serie van drie andere zonen, zich niet op broederdienst beroepen kan.

Van dit besluit, dat den 4 April aan den belanghebbende is uitgereikt, is deze, namelijk de vader van den loteling, bij een adres, dat den 6 April bij 's Konings Kabinet was ingekomen, bij Zijne Majesteit in hooger beroep gekomen.

Hij voert aan, dat van de vijf geloot hebbende zonen twee in persoon hebben gediend, dus, voor het geval, dat de twee jongste zonen mogten komen te overlijden, alvorens aan de loting te hebben voldaan, toch het vereischte getal (twee van de vijf) zou hebben gediend; dat ook voor het geval, dat de zonen uit zijne beide huwelijken in twee afzonderlijke seriën werden gesplitst, ten aanzien van de drie zonen uit het eerste huwelijk voldaan is aan de wet op de nationale militie, daar een van de drie heeft gediend, en van de vier volgende zonen uit het tweede huwelijk de oudste nog is dienende, dus de tweede regt zou hebben op vrijstelling; dat het buitendien hard is voor hem adressant, die op meer dan 70jarigen leeftijd door den arbeid zijner twee oudste zonen uit zijn tweede huwelijk in zijne dagelijksche behoeften wordt ondersteund, dat op den gewonen wettelijken regel, dat broeders om den anderen voor de dienst worden aangewezen, uitzondering wordt gemaakt ten aanzien van deze zijne twee zonen, en dit toch wel de meening van den wetgever niet kan geweest zijn.

De Commissaris des Konings in Zeeland, omtrent dit adres gehoord, heeft bij zijn berigt van 28 April geadviseerd tot afwijzing van het verzoek, omdat, naar zijn gevoelen, de beslissing van Gedeputeerde Staten op de wet gegrond is.

Het beroep is krachtens 's Konings magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij zijn schrijven van 29 Mei 1874, n°. 148, Afdeeling IV.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeventiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 8 *Julij* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van den 17 Junij ll., no. 16, houdende beslissing van *het beroep van den Raad der gemeente Gramsbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel*, *waarbij bevolen wordt, dat J. van der Haar als raadslid zal worden toegelaten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 247—254).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Gramsbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel dd. 26 Maart 1874, no. 108/775, 2de Afdeeling, waarbij de toelating van Jan van der Haar als raadslid is bevolen;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Junij 1874, no. 44;
Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 13 Junij 1874, no. 201, 2de Afdeeling;
Overwegende:
dat, nadat bij Ons besluit van 21 November 1873, no. 18, was gehandhaafd een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 28 Augustus te voren, waarbij

werd verklaard, dat H. G. Krikke ten onregte door den Gemeenteraad van Gramsbergen als lid is toegelaten, eene nieuwe verkiezing is uitgeschreven, waarbij 81 geldige stemmen zijn uitgebragt, waarvan 40 op Jan van der Haar, 37 op H. G. Krikke, 1 op A. Beenen, 2 op J. van der Haar en 1 op J. Kieft; dat daarop door het Stembureau eene herstemming is bevolen tusschen H. G. Krikke en Jan van der Haar;

dat bij die herstemming zijn uitgebragt 49 stemmen op H. G. Krikke en 40 op Jan van der Haar, zoodat eerstgenoemde door het Stembureau werd verkozen verklaard en door den Gemeenteraad toegelaten;

dat Gedeputeerde Staten, thans ambtshalve tusschen beiden tredende, bij hun besluit van 29 Januarij ll. verklaarden, dat H. G. Krikke ten onregte was toegelaten, daar bij de eerste stemming de twee op J. van der Haar uitgebragte stemmen aan Jan van der Haar hadden moeten zijn toegekend, die anders de meerderheid zou hebben verkregen, waardoor eene herstemming onnoodig zou geweest zijn;

dat, toen noch de Raad, noch de niet-toegelatene binnen veertien dagen van die uitspraak in beroep was gekomen, Gedeputeerde Staten op 19 Februarij daaraanvolgende besloten, een uittreksel uit hun besluit van 29 Januarij te zenden aan Jan van der Haar, ten einde, met een door hem ter gemeente-secretarie te ligten afschrift van het proces-verbaal van opening der stembriefjes van 30 December 1873, hem te strekken tot geloofsbrief;

dat, toen daarop Jan van der Haar de vereischte stukken met het hem gezonden afschrift van het besluit van Gedeputeerde Staten had ingeleverd bij den Gemeenteraad, en door den Voorzitter was voorgesteld hem als raadslid toe te laten, de Raad in zijne vergadering van 13 Maart ll. besloot te verklaren, dat door Jan van der Haar niet was overgelegd een geloofsbrief overeenkomstig de wet, en hij dien ten gevolge niet als raadslid kon worden toegelaten;

dat, nadat Jan van der Haar zijne bezwaren tegen dit besluit had ingediend bij Gedeputeerde Staten, deze op 26 Maart verklaarden, dat Jan van der Haar door den Raad der gemeente Gramsbergen ten onregte niet als lid was toegelaten, en alsnog zijne toelating bevolen;

dat de Gemeenteraad van Gramsbergen van dat besluit bij Ons is gekomen in beroep;

dat art. 12 der gemeentewet bepaalt, dat het door het Bureau van stemopneming aan den benoemde toegezonden afschrift van het proces-verbaal van de opening der stembriefjes hem tot geloofsbrief strekt;

dat deze bepaling leidt tot de gevolgtrekking, dat de wet bepaaldelijk dit afschrift, en geen ander stuk, als geloofsbrief wil doen gelden, en dat dus ook niet een besluit, van den Raad uitgegaan, of in hooger beroep genomen, daarvoor in de plaats kan treden;

dat met deze opvatting geheel in overeenstemming zijn artt. 17 en 31 der gemeentewet, volgens welke de Raad onderzoekt een aan hem door den benoemde overgelegden geloofsbrief;

dat bovendien, wanneer men aanneemt, dat, hetzij door den Raad, hetzij in hooger beroep, de toelating van een ander dan de door het Stembureau aangewezene kan worden bevolen, voor dezen de artt. 13 en 14 der gemeentewet buiten gevolg zouden blijven, en dus iemand als raadslid zou worden toegelaten, zonder dat hij van die benoeming kennis gekregen en die benoeming aangenomen had;

dat ook het tweede lid van art. 38 der gemeentewet van de onderstelling uitgaat, dat op elk in kracht van gewijsde gegaan besluit tot niet-toelating eene nieuwe verkiezing volgt;

dat derhalve de gemeentewet van Gramsbergen handelde in overeenstemming met de wet, toen hij op 13 Maart 1874 verklaarde, dat Jan van der Haar niet als raadslid kon worden toegelaten, en dat Gedeputeerde Staten ten onregte op 26 Maart zijne toelating alsnog bevalen;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 26 Maart ll., n°. 1080/775, 2de Afdeeling, te verklaren, dat de Gemeenteraad van Gramsbergen teregt J. van der Haar niet heeft toegelaten als raadslid.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 17 Junij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 17 Junij ll., n°. 17, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Dussen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij vernietigd is een raadsbesluit tot toelating van G. Verhoeven als raadslid* (zie het verslag over deze zaak op blz. 219—223).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons door den Raad der gemeente Dussen ingesteld beroep van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 13 Maart 1874, n°. 43, strekkende tot vernietiging van het besluit van den Raad van 26 Februarij 1874, waarbij G. Verhoeven als raadslid werd toegelaten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Junij 1874, n°. 38;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 Junij 1874, n°. 202, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Raad der gemeente Dussen, na Ons besluit van 5 December 1873, n°. 26, van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant ter uitvoering ontvangen te hebben, aan Gedeputeerde Staten heeft gevraagd, waarin die uitvoering moest bestaan, waarop is geantwoord, dat een afschrift van dat besluit, strekkende tot bevestiging van dat van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 28 Augustus/4 September 1873, hetwelk geacht moest worden aan L. J. Verberne tot geloofsbrief te strekken, aan hem behoorde te worden gezonden; en dat de Raad, nadat L. J. Verberne zijnen geloofsbrief zou hebben overgelegd, omtrent zijne al of niet-toelating zou hebben te beslissen;

dat daarop een afschrift van Ons besluit aan Verberne is uitgereikt, en dat deze dit afschrift, met andere stukken, aan den Raad van Dussen heeft ingediend;

dat de Raad, uit overweging, dat de door Verberne overgelegde stukken niet konden bevatten een afschrift van het proces-verbaal van opening der stembriefjes, in art. 12 der gemeentewet tot geloofsbrief gevorderd wordende, zich bij besluit van 23 Januarij 1874 onbevoegd heeft verklaard om te beslissen, of L. J. Verberne al dan niet als lid van den Gemeenteraad kon worden toegelaten, en overgegaan is tot de orde van den dag;

dat Burgemeester en Wethouders van Dussen op denzelfden dag hebben besloten, overeenkomstig artt. 8 en 38, al. 2, der gemeentewet, den dag voor eene nieuwe verkiezing te bepalen op 19 Februarij;

dat bij de nieuwe verkiezing G. Verhoeven is verkozen, en dat hij, bij besluit van den Raad van 26 Februarij, als raadslid is toegelaten;

dat van dat besluit door een lid van den Raad beroep is ingesteld bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, die, bij besluit van 13 Maart, het besluit van den Raad hebben vernietigd, op grond, dat de Raad op de stukken, door L. J. Verberne ingezonden, eene beslissing had behooren te nemen tot zijne al of niet toelating; dat, zoolang dit niet geschied was, niet wettig gebleken was van het bestaan eener vacature, welke door eene nieuwe verkiezing moest worden vervuld, en de nieuwe verkiezing derhalve in strijd met de wet is gehouden;

dat van dat besluit van Gedeputeerde Staten de Gemeenteraad van Dussen bij Ons in hooger beroep is gekomen;

dat art. 12 der gemeentewet bepaalt, dat het door het Bureau van stemopneming aan den benoemde toegezonden afschrift van het proces-verbaal van de opening der stembriefjes hem tot geloofsbrief strekt;

dat deze bepaling leidt tot de gevolgtrekking, dat de wet bepaaldelijk dit afschrift, en geen ander stuk, als geloofsbrief wil doen gelden; en dat dus ook niet een besluit, van den Raad uitgegaan of in hooger beroep genomen, daarvoor in de plaats kan treden;

dat met deze opvatting geheel in overeenstemming zijn artt. 17 en 31 der gemeentewet, volgens welke de Raad onderzoekt een aan hem door den benoemde overgelegden geloofsbrief;

dat bovendien, wanneer men aanneemt, dat hetzij door den Raad, hetzij in hooger beroep, de toelating van een ander dan de door het Stembureau aangewezene kan worden bevolen, voor dezen de artt. 13 en 14 der gemeentewet buiten gevolg zouden blijven, en dus iemand als raadslid zou worden toegelaten, zonder dat hij van die benoeming kennis gekregen en die benoeming aangenomen had;

dat ook het tweede lid van art. 38 der gemeentewet van de onderstelling uitgaat, dat op elk in kracht van gewijsde gegaan besluit tot niet-toelating eene nieuwe verkiezing volgt;

dat, volgens deze beschouwing en sedert Ons besluit van 5 December 1873, nº. 26, vaststond, dat in den Raad van Dussen eene vacature bestond, waarin door eene nieuwe verkiezing moest worden voorzien;

dat derhalve de aanwijzing van eenen dag voor die verkiezing en die verkiezing zelve noodzakelijk moesten volgen; en dat die handelingen, welke reeds eerder hadden kunnen plaats hebben, niet minder wettig zijn geweest, nu er aan is voorafgegaan het uitreiken van een afschrift van Ons besluit van 5 December 1873 aan L. J. Verberne, het door hem inleveren van dat afschrift met andere stukken aan den Gemeenteraad, en het nemen van het raadsbesluit van 23 Januarij 1874;

dat niet beweerd is, dat bij de verkiezing van 19 Februarij 1874 eenige onregelmatigheid zou hebben plaats gehad;

dat dus de daarbij benoemde G. Verhoeven teregt door den Gemeenteraad als raadslid is toegelaten, en het raadsbesluit, waarbij dit geschied is, ten onregte door Gedeputeerde Staten is vernietigd;

Gelet op de wet van den 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);
Hebben goedgevonden en verstaan:
met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 13 Maart 1874, n°. 43, het besluit van den Gemeenteraad van Dussen van 26 Februarij 1874, waarbij G. Verhoeven als raadslid is toegelaten, te handhaven.
Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 17 Junij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 17 Junij ll., n°. 18, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van den krankzinnige Arie Sterkenburg* (zie het verslag over deze zaak op blz. 193, 194).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Arie Sterkenburg;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Junij 1874, n°. 15;
Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 Junij 1874, n°. 211, 7de Afdeeling;
Overwegende:
dat Arie Sterkenburg is geboren te Rotterdam, op 27 Februarij 1836, en in December 1859 bij de toen gehouden volkstelling te Rotterdam is ingeschreven als verpleegde in het stads-armenhuis, waarin hij op 3 December van dat jaar was opgenomen;
dat hij op 27 Mei 1866, volgens de registers dier inrigting, is vertrokken, onbekend waarheen;
dat hij van 29 Junij 1866 tot 8 Julij 1866 en van 11 Augustus 1867 tot 23 Februarij 1870 vrijwillig is verpleegd in de Rijks-bedelaarsgestichten;
dat hij op 28 September 1870 door de Regtbank te Amsterdam, wegens landlooperij, is veroordeeld tot gevangenzetting voor den tijd van veertien dagen en om, na het uiteinde der straf, naar een bedelaarsgesticht te worden overgebragt;
dat hij, na zich aldaar aan misdrijven te hebben schuldig gemaakt, door de Regtbank te Deventer tot één jaar cellulaire gevangenis-straf is veroordeeld, die hij voor

een gedeelte, van 31 October tot 16 December 1872, heeft ondergaan in de cellulaire gevangenis te Rotterdam, waaruit hij op laatstgenoemden dag, wegens krankzinnigheid, is overgebragt naar het gesticht voor krankzinnigen „Coudewater” te Rosmalen;

dat het Bestuur dier inrigting, daar zijn straftijd en dus zijne verpleging voor rekening van het Departement van Justitie met 24 October 1873 zou verstrijken, van Onzen Commissaris in Noordbrabant aanwijzing heeft gevraagd van het domicilie, dat verder de verplegingskosten zou moeten betalen;

dat A. Sterkenburg moet geacht worden aanvankelijk woonplaats gehad te hebben te Rotterdam, welke gemeente nog als zijne woonplaats is opgegeven bij zijne eerste aanvrage om in een der Rijks-bedelaars-gestichten te worden opgenomen, en ook weder bij de tweede aanvrage, waarop gevolgd is zijn vrijwillig verblijf in een dier gestichten van 11 Augustus 1867 tot 23 Februarij 1870;

dat na laatstgenoemden dag geene gemeente meer kan worden aangewezen, waartoe hij in zoodanige betrekking gestaan heeft, dat zij als zijne woonplaats zou kunnen beschouwd worden;

dat toch omtrent de plaats of de plaatsen, waar hij verblijf gehouden heeft van 23 Februarij tot 28 September 1870, niets bekend is, dan dat hij, kort vóór laatstgenoemden dag, te Amsterdam als landlooper is aangehouden en op genoemden dag wegens landlooperij is veroordeeld; en dat hij daarna geen domicilie heeft kunnen verkrijgen, daar hij achtereenvolgens onvrijwillig verblijf hield, eerst in de gevangenis, daarna in het bedelaarsgesticht en eindelijk in de cellulaire gevangenis te Rotterdam;

dat dus geene gemeente is aan te wijzen als woonplaats van Arie Sterkenburg op het oogenblik, dat magtiging werd verleend tot zijne opneming in een krankzinnigengesticht;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n_o. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten van verpleging van Arie Sterkenburg in een gesticht voor krankzinnigen, te rekenen van 24 October 1873, zullen worden gekweten uit de fondsen van het Rijk, tot dat einde bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 17 Junij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van den Raad der gemeente Dantumadeel en van ingezetenen dier gemeente van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij vermeerdering van het getal openbare lagere scholen in die gemeente met ééne wordt bevolen.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Onder dagteekening van 19 December 1873, n_0. 10, hebben Gedeputeerde Staten van Friesland een besluit genomen, houdende bevel, dat het getal scholen voor openbaar lager onderwijs binnen de gemeente Dantumadeel alsnog met éene zoude worden vermeerderd.

Gedeputeerde Staten overwogen daarbij: dat de Gemeenteraad van Dantumadeel bij besluit van 30 December 1872 heeft besloten tot de oprigting van eene school voor openbaar lager onderwijs aan den Achterweg onder Wouterswoude; dat de Gemeenteraad dat besluit, naar aanleiding van twee bij hem ingekomen adressen, op den 29 April 1873 heeft ingetrokken; dat de Schoolopziener van het 4de district zich bij missive van den 3 Mei daaropvolgende, n°. 67, heeft gewend tot Gedeputeerde Staten, hun, onder aanvoering van de feiten, in overweging gevende het stichten eener openbare school te Wouterswoude te bevelen; dat Burgemeester en Wethouders van Dantumadeel, hierover gehoord, bij schrijven van 31 Mei 1873, no. 46 en 48/394, Gedeputeerde Staten hebben verzocht daaraan voor alsnog geen gevolg te geven; dat de Inspecteur van het Lager Onderwijs in Friesland, betrekkelijk deze stukken dienende van berigt en advies, bij missive dd. 23 Junij 1873, n_0. 342, aan Gedeputeerde Staten heeft geadviseerd om het Gemeentebestuur van Dantumadeel uit te noodigen, alsnog bij intrekking van het raadsbesluit van 29 April 1873 het besluit van 30 December 1872 van kracht te doen blijven, en daaraan met gepasten spoed gevolg te geven, onder kennisgeving aan dat Bestuur, dat, bij het niet-voldoen aan deze uitnoodiging, de stichting der bedoelde openbare school zal worden bevolen; dat de Gemeenteraad van Dantumadeel hierop, bij gemotiveerde resolutie van Gedeputeerde Staten van 9 Julij 1873, n_0. 19, is uitgenoodigd zijn besluit van 29 April bevorens ten spoedigste in te trekken, en uitvoering te doen geven aan dat van 30 December 1872, n_0. 17; dat de Gemeenteraad aan die uitnoodiging niet heeft voldaan; dat vervolgens bij Gedeputeerde Staten zijn ingekomen twee adressen van ingezetenen van Wouterswoude, als van E. G. Hoekstra en zes anderen, de oprigting van eene openbare school aldaar verzoekende, en van M. M. Wiersma en 94 anderen, welke verzoeken, dat voor alsnog geen bevel worde gegeven tot oprigting van eene openbare school, op welke adressen vervolgens de adviesen van Burgemeester en Wethouders van Dantumadeel, zoomede van den Inspecteur van het Lager Onderwijs zijn ingewonnen, van welke de eersten van oordeel zijn, dat die oprigting niet noodig is, terwijl van laatstgemelde zijde in overweging wordt gegeven, dat op eene spoedige uitvoering van het raadsbesluit van 30 December 1872, waarbij de oprigting van eene openbare school werd besloten, worde aangedrongen; dat, alvorens op deze stukken eene beschikking te nemen, noodig werd geacht van den Inspecteur van het Lager Onderwijs mededeeling te ontvangen van het getal leerlingen, hetgeen naar zijne schatting van de *casu quo* op te rigten school voor openbaar lager onderwijs te Wouterswoude zal gebruik maken, waaraan door dien ambtenaar, blijkens zijn ambtsberigt van 8 November jl., n°. 595, is voldaan; dat het dorp Wouterswoude in Dantumadeel, op 31 December 1862 591 en op 31 December 1872 632 zielen tellende, gelegen is aan den Achterweg, zoomede aan de zich ten noorden daaraan sluitende Dokkumerlaan, terwijl de mede tot het dorp behoorende Wouterwoudsterlaan de verbinding daarstelt tusschen den Voor- en Achterweg; dat in dat dorp geene openbare lagere school bestaat, en de onder Wouterswoude behoorende kinderen tot nu toe ter school gaan in de openbare scholen van Driesum en Dantumawoude; dat de Gemeenteraad, zoowel om het aanzienlijk getal kinderen en den verder te verwachten aanbouw en ontwikkeling van den Achterweg en Dokkumerlaan, als om de beperkte ruimte van de te Driesum en Dantumawoude aanwezige scholen, in overeenstemming met het voorstel van de Plaatselijke Schoolcommissie, heeft besloten aan den Achterweg onder Wouterswoude eene school voor openbaar lager onderwijs te stichten (raadsbesluit van 30 December 1872); dat daarop door ingezetenen, voorstanders van Christelijk nationaal

onderwijs twee adressen aan den Gemeenteraad zijn ingediend, daarbij onder anderen te kennen gevende, dat het ontworpen plan om te Wouterswoude eene Christelijke nationale school op te rigten, verwezenlijkt zal worden, met de hoop, dat de Gemeenteraad alsnu gevolg zal geven aan het verzoek van vele ingezetenen om van gemeentewege geene school voor openbaar lager onderwijs te Wouterswoude te stichten; dat de Gemeenteraad daarop heeft besloten in te trekken zijn besluit van 30 December 1872, en alzoo voor alsnog niet over te gaan tot het stichten van gemelde school te Wouterswoude (raadsbesluit van 29 April 1873); dat de Gemeenteraad mitsdien van oordeel schijnt te zijn, dat, wanneer eene bijzondere Christelijke nationale school wordt opgerigt, daardoor de stichting van eene school voor openbaar lager onderwijs onnoodig wordt: een oordeel, hetwelk nader door Burgemeester en Wethouders in hunne aan Gedeputeerde Staten gerigte missive van den 31 Mei jl. is uitgesproken; dat de te Wouterswoude opgerigt wordende bijzondere school voor Christelijk nationaal onderwijs aan de voorwaarden van art. 16 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 113) niet voldoet, als zijnde voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid niet toegankelijk; dat voorts, ten opzigte van de vraag, of er in Dantumadeel, en meer bepaald te Wouterswoude, een voor de bevolking en de behoefte voldoend getal openbare scholen bestaat, het vaststaat, dat van de kinderen uit Wouterswoude, welke te Driesum en te Dantumawoude ter school gaan, velen een afstand van een half uur en meer hebben af te leggen, hetgeen oorzaak is, dat kinderen van jeugdigen leeftijd de scholen niet of ongeregeld bezoeken, omdat dergelijke afstand ook op het voldoend schoolbezoek van andere leerlingen, vooral in sommige maanden van het jaar, nadeelig werkt; dat de bevolking van Wouterswoude in de laatste jaren zeer is toegenomen, en die toeneming vooral aan den Achterweg en aan de Dokkumerlaan, ook naar het gevoelen van het Gemeentebestuur, stand zal houden; dat dien ten gevolge, en in verband daarmede, eene verbetering van het onderwijs van Wouterswoude noodig is; dat nu wel door het Gemeentebestuur wordt beweerd, dat de afstand van Wouterswoude naar de scholen van Driesum en Dantumawoude voor de weinige kinderen, die van die openbare scholen gebruik zullen blijven maken, geen bezwaar kan opleveren, en dat die scholen voor bedoelde kinderen voldoende ruimte bezitten, zoomede dat de nieuw gestichte openbare school te Murmerwoude een deel zal overnemen van de nu tot dit dorp behoorende kinderen, welke thans te Dantumawoude school gaan, en ook die school alzoo voldoende ruimte zal bezitten; dat echter die scholen, zonder op eene toeneming van de bevolking te rekenen, voor de bestaande niet te ruim zijn te achten, en in elk geval de afstand van een groot deel van Wouterswoude van de scholen, in het belang van voldoend onderwijs, veel te groot blijft; dat verder uit een door den Inspecteur en den Schoolopziener ingesteld persoonlijk onderzoek aan den Achterweg en aan de Dokkumerlaan is gebleken, dat de ouders van 23 kinderen verklaard hebben dezen naar de *casu quo* op te rigten openbare school te zullen zenden; dat de ouders van 13 kinderen hebben te kennen gegeven, dat zij hunne kinderen, wegens de nabijheid, liever naar de op te rigten openbare school zouden zenden dan naar de Christelijk nationale; dat voorts door de genoemde heeren gerekend wordt, dat 12 à 13 kinderen, aan den Voorweg en aan de Wouterwoudsterlaan wonende, gebruik zullen maken van de bedoelde openbare school, terwijl bovendien 14 kinderen, als meer nabij Damwoude wonende, de openbare school aldaar zullen blijven bezoeken; dat alzoo gerekend mag worden, dat omstreeks 50 leerlingen gebruik zullen maken van eene op te rigten openbare lagere school aan den Achterweg of Dokkumerlaan onder Wouterswoude: een getal, in elk geval zoo groot, dat de oprigting van eene school voor openbaar lager onderwijs aldaar noodig is; — weshalve Gedeputeerde Staten, gelet op artt. 16 en 17 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 113), hebben besloten te verklaren, dat het getal scholen voor openbaar lager onderwijs in de gemeente Dantu-

madeel onvoldoende is voor de bevolking en de behoefte dier gemeente, en mitsdien te bevelen, dat het in de gemeente bestaand getal scholen met ééne moet worden vermeerderd.

Het is tegen deze beschikking, dat de Gemeenteraad van Dantumadeel, onder dagteekening van 10 Januarij ll., bij Zijne Majesteit in beroep is gekomen.

Appellant geeft daarbij te kennen: vooreerst sub *a*. dat de éénige reden, waarom de Raad op 30 December 1872 het besluit nam tot stichting eener openbare lagere school te Wouterswoude, was, omdat de scholen te Driesum en te Dantumawoude, welke 2650 meters (alzoo nog geen half uur) van elkander staan, terwijl Wouterswoude nagenoeg in het midden ligt, bij enkele tijden, doch ook alleen des winters, de kinderen uit Wouterswoude niet konden bevatten, daar ook nog ruim zeventig kinderen uit het dorp Murmerwoude toen te Dantumawoude ter school gingen. De Raad besloot daarom liever eene school te Murmerwoude te stichten, ten einde te gemoet te komen aan de overbevolking der Dantumawoudster school. Daardoor zijn dan ook 69 leerlingen, uit die school, naar de nieuwe school te Murmerwoude overgegaan. Nog 47 leerlingen gingen van dáár naar de Christelijk nationale school te Wouterswoude, zoodat het getal kinderen thans, de school te Dantumawoude bezoekende, 80 bedraagt tegen ruim 200 in Januarij 1873. En wat betreft het vroeger gebrek aan ruimte in de school te Driesum, dit is ook geheel en al weggenomen, daar die school, in Januarij 1873 135 leerlingen tellende, er nu nog 96 telt. Konde er — aldus vraagt appellant — wel ooit beter en meer verpligtend motief gevonden worden voor den Gemeenteraad, nu er voldoende ruimte in de scholen te Driesum en te Dantumawoude is gekomen, tot toelating der weinige kinderen, die als van oudsher uit Wouterswoude dáár ter school gingen, om zijn besluit tot stichting eener school te Wouterswoude in te trekken, ter voorkoming eener geheel doellooze en onnutte geldverspilling?

Sub *b* merkt appellant op, dat het hem onbegrijpelijk voorkomt, op welken grond Gedeputeerde Staten kunnen verklaren, dat de te Wouterswoude reeds in gebruik gestelde Christelijk nationale school niet voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid toegankelijk is. Bestuurders dier school laten *alle* kinderen daarop vrijelijk toe, waartegen ook geen het minste bezwaar bestaat, daar, met uitzondering van een drietal huisgezinnen met vier kinderen, nog ver beneden den leeftijd om ter school te mogen gaan, alle kinderen in dat dorp Protestanten zijn, waaraan zich nog de toevallige bijzonderheid paart, dat twee Roomsch-Katholijke huisgezinnen aan den Voorweg wonen, waar geene staats-school verlangd wordt, en een ander huisgezin in een bijna ontoegankelijk oord geheel op de grens der gemeente.

Sub *c* zegt appellant, dat Gedeputeerde Staten in dwaling verkeeren, wanneer zij verklaren, dat vele kinderen uit Wouterswoude, te Driesum en te Dantumawoude ter school gaande, een half uur en meer hebben af te leggen, want dat *groot* getal dergenen, die de staats-school in hun midden verlangen, bepaalt zich tot vijf huisgezinnen, met 6 schoolgaande kinderen; en evenzeer schiet de waarheid te kort in dat half uur afstand en meer, want van af elk dezer vijf huizen tot de school te Driesum is de afstand als volgt: 1900, 1800, 1500, 1475 en 1150 meters.

Sub *d* merkt appellant op, dat Gedeputeerde Staten verder in dwaling verkeeren omtrent de beschikbare ruimte in de scholen te Driesum en te Dantumawoude, ten ware zij rekenen, met eene krachtig toenemende bevolking, op eene toekomst van vijf-en-twintig en meer jaren; doch dan, vertrouwt appellant, zullen er ook nog bouwstoffen te verkrijgen zijn, en hoopt hij de dwaling verder onder litt. *a* hierboven voldoende te hebben aangetoond.

Sub *e* zegt appellant, dat hij almede met de uiterste bevreemding kennis heeft genomen van de mededeeling van den Inspecteur en den Schoolopziener, dat 36 kinderen, wonende aan den Achterweg en Dokkumerlaan, de door hen zoo zeer ge-

wenschte staats-school zouden bezoeken, daar het onderzoek, door den Burgemeester van Dantumadeel ingesteld, slechts melding van 7 kinderen maakt; en hieronder zijn er, die thans van de staats-school tot de Christelijk nationale school zijn overgegaan, ofschoon aan de Dokkumerlaan wonende.

Wat betreft de overweging van Gedeputeerde Staten, waarbij zij voorgeven, dat omstreeks vijftig leerlingen de op te rigten openbare school te Wouterswoude zullen bezoeken, — merkt appellant op, dat, ware dat cijfer juist, de bestrijding van het door Gedeputeerde Staten gegeven bevel dan moeijelijker zou worden; doch uit een door den Burgemeester, op den eed, bij de aanvaarding zijner bediening, op 6 Januarij ll. opgemaakt relaas blijkt, dat van al de hoofden van huisgezinnen, wonende aan den Achterweg en de Dokkumerlaan, door hem gehoord, slechts vijf, niet zeven ter school gaande kinderen den wensch uitspraken, dat in hunne nabijheid eene openbare school werd gesticht, terwijl overigens ook alle, in de buurt en verderaf wonende zich bepaald *tegen* gezegde stichting verklaarden, of daaromtrent geheel onverschillig waren, uit hoofde der totaal doellooze kosten, die er uit voortvloeiden, daar zij toch voor een deel hunne kinderen naar de school te Driesum bleven zenden, met welk aldaar gegeven wordend onderwijs zij tevreden waren, doch verre het grootste aantal inwoners hunne kinderen naar de Christelijk-nationale school zouden zenden, welk voorgeven op sterk sprekende wijze is bewaarheid, daar in het begin van Januarij 1874 reeds ruim 100 leerlingen uit Dantumawoude, Wouterswoude en Driesum die school bezochten, welk aantal met 1 April daaraanvolgende nog aanzienlijk zou vermeerderd worden, daar bij ver het overgrootste gedeelte der ingezetenen van Wouterswoude, zoo als uit al het voorafgaande volgens appellant blijkt, het Christelijk nationaal onderwijs boven dat, van gemeentewege gegeven, wordt gekozen.

Ten slotte — zegt appellant — hebben de Inspecteur en de Schoolopziener gerekend op nog 12 of 13 kinderen, wonende aan den Voorweg; doch dat vermoeden wordt door geen enkel bewijs gestaafd niet alleen, maar wel het tegendeel; want ook dáár is te vergeefs door het hoofd des Bestuurs van de gemeente gezocht en gevraagd aan de woningen, waar dat 12- of 13tal zich bevond; doch door geen enkel ouder werd verklaard, dat zij hunne kinderen naar den Achterweg ter school zullen zenden, maar wel het tegendeel.

Appellant legt bij zijn verzoekschrift over het hiervoren vermeld, door den Burgemeester van Dantumadeel opgemaakt relaas dd. 6 Januarij 1874, het adres van ingezetenen, aan den Voor- en Achterweg onder Wouterswoude wonende, ter bekoming eener staats-school, het adres van 95 inwoners van genoemd dorp, die met aandrang verzoeken, dat er toch geene staats-school zal gesticht worden, en eindigt met den vurigen wensch, dat Zijne Majesteit, na kennisneming van appellants bezwaren, ter voorkoming van onregt en aanhoudend geldelijken druk, moge goedvinden het besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen, opdat niet, even als op zoo menige plaats in Friesland, ook in Dantumadeel, op bevel van Gedeputeerde Staten, een geheel doelloos en kostbaar schoolgebouw worde gesticht, enkel ten gebruike van hoogstens een zevental kinderen, die buitendien, binnen den afstand van 1150 tot 1900 meters, in de openbare school te Driesum onderwijs kunnen erlangen.

Onder de stukken bevinden zich bovendien nog vier adressen, sedert aan Zijne Majesteit ingediend, en afkomstig van een groot aantal ingezetenen der gemeente Dantumadeel, allen strekkende tot ondersteuning van het door den Gemeenteraad in deze ingesteld hooger beroep.

Daarentegen hebben vier leden van dien Gemeenteraad, tot de minderheid behoorende, hunnerzijds almede een verzoekschrift tot Zijne Majesteit gerigt tot adhaesie aan het bevel van Gedeputeerde Staten van 19 December ll., n°. 10, welke adhaesie wederom leidde tot een protest door den Gemeenteraad met 8 tegen 3 stemmen, den 19 Februarij ll. opgemaakt en aan Gedeputeerde Staten ingezonden.

Gedeputeerde Staten, over alle de aan Zijne Majesteit ingediende adressen gehoord, hebben bij ambtsschrijven van 30 April ll., onder overlegging van eene situatieteekening en verdere bijlagen, dienaangaande berigt.

Met betrekking tot het verzoekschrift van den Gemeenteraad merken zij op, ad *a.* dat de voorstelling, door den Gemeenteraad gegeven, onjuist is. Tot de oprigting van eene openbare school te Murmerwoude werd reeds besloten den 31 Augustus 1872. Later, den 30 December 1872, besloot de Gemeenteraad tot stichting van de school te Wouterswoude. Voor Wouterswoude achtte de Gemeenteraad in 1872 alzoo eene school even noodig als voor Murmerwoude.

ad *b.* dat de Gemeenteraad nog van oordeel schijnt, dat de opgerigte school voor Christelijk nationaal onderwijs beschouwd moet worden als eene school „toegankelijk voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid”, niettegenstaande de onjuistheid daarvan duidelijk — zeggen Gedeputeerde Staten — in ons besluit van 19 December 1873 is aangetoond.

Uit een verslag van de Vereeniging voor Christelijk nationaal onderwijs blijkt, dat de school te Wouterswoude tot die Vereeniging behoort, en uit art. 1 van het vóór dat verslag geplaatste reglement, welke de rigting is van het onderwijs, op die scholen gegeven.

Sub *c* merken verder Gedeputeerde Staten op, dat het waar moge zijn, dat de door den Gemeenteraad bedoelde vijf huisgezinnen op een afstand van 1900—1150 meters van de school van Driesum wonen, doch dat ten deze in aanmerking dienen te komen niet die huisgezinnen alleen, maar de woningen van alle ingezetenen; en dat bij de berekening van den afstand er op dient te worden gelet, dat kinderen niet in denzelfden tijd een aantal meters kunnen afleggen als volwassenen;

d. dat op de scholen te Driesum en Dantumawoude, toen het besluit van Gedeputeerde Staten genomen werd, geene voldoende ruimte bestond. Of die ruimte thans in die mate aanwezig is, als door den Gemeenteraad wordt beweerd, hebben Gedeputeerde Staten gemeend niet tot een punt van onderzoek te behoeven te maken;

dat hetzelfde geldt ad *e*, in betrekking tot het aantal kinderen, welke de op te rigten school van openbaar lager onderwijs te Wouterswoude zouden bezoeken. Het cijfer in het besluit van Gedeputeerde Staten steunt op de opgaven van den Inspecteur en van den Schoolopziener naar aanleiding van een door hen bij alle ingezetenen aan den Achterweg en de Dokkumerlaan persoonlijk ingesteld onderzoek, zoomede uit de opgaven, door hen verkregen nopens ingezetenen aan de Wouterswouderlaan en aan den Voorweg. Al is de verklaring van den Burgemeester op den eed, bij de aanvaarding zijner bediening afgelegd, opgemaakt, zijn Gedeputeerde Staten van oordeel, dat daardoor niet te niet kan worden gedaan het onderzoek van twee andere ambtenaren, wier eerlijkheid en goede trouw boven alle bedenking verheven is, en wier adviesen door den Gemeenteraad ten onregte als partijdig worden voorgesteld. Integendeel meenen Gedeputeerde Staten, dat aan die opgaven, als van de meest onpartijdige zijde gegeven, de meeste waarde moet worden toegekend. Zij mogen hierbij niet onvermeld laten, dat in Dantumadeel sinds jaren een groote strijd bestaat tusschen de voorstanders van het Christelijk nationaal onderwijs en die van het openbaar onderwijs, en dat de leden van den Gemeenteraad van Dantumadeel meerendeels tot die rigting behooren, welke het Christelijk nationaal onderwijs bevorderlijk is, en de onderwijzers van de openbare lagere school in die gemeente in den regel lager worden bezoldigd dan in vele andere gemeenten van Friesland.

Ten slotte geven Gedeputeerde Staten in overweging de handhaving van hun besluit van 19 December 1873 bevorderlijk te willen zijn.

Bij 's Raads Afdeeling zijn ingekomen korte memoriën, als van: Antonides *c. s.*, van J. T. de Vries *c. s.* ten gunste van der Gedeputeerde Staten besluit van 19 December ll., en van A. E. Kingma *c. s.* ten gunste van het ingesteld hooger beroep.

In de memorie van Kingma *c. s.* komt o. a. de opmerking voor dat Gedeputeerde Staten de meer dan 100 kinderen, die te Wouterwoude ter Christelijke school gaan, uit gebrek aan school-lokaal, zonder onderwijs achten.

Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, met dit verslag alsnu te kunnen volstaan.

Als belanghebbenden treden op de heeren D. J. V. Baron VAN SIJTZAMA, Burgemeester der gemeente Dantumadeel, als gemagtigde van den Raad dier gemeente, n Mr. W. VAN RIESEN, Kandidaat-Notaris te Dantumawoude, die zeer breedvoerig en op verschillende gronden, tevens met plaatselijke aanduiding, het raadsbesluit verdedigen en het bevel van Gedeputeerde Staten bestrijden.

III. *het beroep van N. Verwey en Comp., te Tiel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij hun vergunning is geweigerd om in hunne glucose-fabriek het zetmeel te bereiden.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Het betreft enkel de vraag: of aan den adressant vergunning behoort te worden verleend of geweigerd om zetmeel uit aardappelen te bereiden in de glucose-fabriek van den adressant te Tiel; voor welke fabriek hij op den 5 Maart 1873 van Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland concessie heeft verkregen.

Die concessie van 5 Maart 1873 werd niet zonder strijd verkregen. Teregt of ten onregte wordt nu hetgeen voorviel *antérieur* aan die concessie in verband gebragt met het tegenwoordig geschil, betreffende het bereiden van zetmeel in de fabriek. Daarom is het onvermijdelijk een beknopt overzigt te geven van hetgeen aan de concessie van 5 Maart 1873 is voorafgegaan.

De adressant vroeg destijds vergunning tot het oprigten der bedoelde glucose-fabriek, met de bedoeling om zelf in de fabriek te bereiden zetmeel uit aardappelen, noodig voor zijn fabrikaat.

Over dat verzoek had een onderzoek plaats *de commodo et incommodo.* Bij die gelegenheid verschenen voor het Gemeentebestuur, als eigenaars of bewoners van nabijgelegen woningen: 1º. de heer J. R. Hasselman, oud-Minister van Koloniën, die verklaarde tegen de inwilliging van het verzoek bezwaar te hebben, omdat dergelijke fabrieken, zoowel bij het fabriceren zelf, als door het gebruikte water, dat er van in de waterleidingen gebragt wordt, zeer grooten en voor de naburen hinderlijken stank verspreiden, hetgeen ook hinderlijk zijn zou voor de bezoekers der wandelingen, waar ook de muziek-uitvoeringen der schutterij des Zondags plaats vinden en die in de nabijheid der op te rigten fabriek zijn gelegen; 2º. en 3º. de heeren Jan Heebink, kantoorbediende, en Dirk Petersen, steenhouwersknecht, die gelijk bezwaar hadden, er bijvoegende, dat het uit de fabriek afkomend stinkend water zoude moeten gelost worden door de slooten, loopende vóór en achter hunne erven; 4º. Boland van Maurik, leidekker, die verklaarde geen bezwaar te hebben.

Het Gemeentebestuur van Tiel berigtte op 14 September 1872 aan Gedeputeerde Staten van Gelderland, in te stemmen met de geopperde bezwaren, omdat dergelijke fabrieken, bij het vermengen van het meel, eene onaangename zoete lucht verspreiden, welke tot op den afstand van omstreeks een kwartier-uurs dikwerf hinderlijk is; en dat het van de fabriek afkomstige water, hoewel oppervlakkig helder schijnende, echter stankverwekkend wordt, nadat het eenigen tijd stilgestaan heeft, en dus schadelijk werkt, wanneer het zich uitstort in stilstaande of niet snelvlietende grachten of slooten, en het niet wenschelijk is, dat het gelaten worde in de slooten van weilanden. In dat berigt werd verder gezegd, dat de fabriek zeer hinderlijk zou kunnen zijn voor de stads openbare wandelingen; dat het niet wenschelijk is, dat het

water uit de fabriek in zinkputten op het terrein zelf wierd verzameld, om aldaar, geheel stilstaande, nog meer stank te veroorzaken; dat ook het water niet met perspompen door de kruin der dijken naar de rivier de Waal kan worden vervoerd, — hetgeen anders eene uitkomst zou kunnen zijn, — omdat de fabriek zou worden opgerigt op een afstand, daartoe te ver van de rivier verwijderd.

Gedeputeerde Staten hebben toen over het gedaan verzoek den Ingenieur van den Waterstaat in Gelderland gehoord, die op den 14 October 1872 in hoofdzaak mededeelde: dat bij het bereiden van zetmeel zwavelzuur en kalk gebezigd worden; dat daarbij ontstaan afval-vloeistoffen, vermengd met plantaardige deelen; dat die vloeistoffen spoedig in zulk een staat overgaan, dat zij een zeer leelijken stank afgeven; dat die vloeistoffen in betrekkelijk groote hoeveelheden voorkomen, en het niet wenschelijk is die in de stads-grachten of in de veldslooten op te nemen, omdat het water er door bedorven wordt; dat het ook niet wenschelijk is die stoffen in zinkputten op te vangen, omdat zij in den bodem doordringen en het welwater bederven. Verder zegt hij in zijn berigt, dat bij de vorming van het zetmeel er eene koking plaats heeft, die afvalstof voortbrengt, in den vorm van schuim, welk schuim dezelfde schadelijke hoedanigheden heeft als de afval-vloeistoffen, hiervoor bedoeld; dat dit schuim vooral bevat eiwitachtige stoffen, zijnde ontledingsproducten van organischen aard; dat tegen het afvoeren van deze en dergelijke afval-producten in de rivier de Waal weinig, althans geen overwegend bezwaar zou bestaan, zoo als ook Burgemeester en Wethouders van Tiel vermeenden; dat hij echter met hen van meening is, dat de fabriek te ver van de rivier verwijderd is. Hij adviseerde ten slotte om het verzoek niet in te willigen, tenzij adressant mogt kunnen aantoonen en waarborgen geven, dat de verschillende afvalstoffen niet in de stads-grachten en veldslooten zullen geraken, en niet in zinkputten zullen worden verzameld.

Ook hebben Gedeputeerde Staten gehoord den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt voor Gelderland en Utrecht, die op den 19 November 1872 berigtte, dat in de provincie Groningen, te Veendam, voor het vervaardigen van het zetmeel niet minder dan ruim 1,400,000 kilogram aardappelen daags gebezigd worden; dat hij inlichtingen over dat fabrikaat had ingewonnen bij zijnen ambtgenoot in Friesland en Groningen; dat het zetmeel verkregen wordt, door de aardappelen fijn te maken en met water uit te wasschen, zoolang het nog melkachtig afvloeit. Het vocht, door eene fijne zeef bevrijd van bijgemengde plantendeelen, laat men staan, waardoor het zetmeel afgescheiden wordt. In het vocht of water blijft dan eiwit over, dat in verrotting overgaat, dan geweldigen stank veroorzaakt en het water, waarin het wordt uitgestort, bederft. Hij voegde er bij, dat dus stank en waterbederf het gevolg zijn van den afvoer van de afval-vloeistoffen; dat zich ook bij de bereiding van het zetmeel tot glucose nadeelige dampen ontwikkelen, die waarschijnlijk echter door hooge trek-schoorsteenen kunnen verwijderd worden. Hij verklaarde zich ten slotte in zijn berigt tegen de inwilliging van het verzoek, wegens den stank, dien de fabriek zou verspreiden, en ook omdat de afval-vloeistoffen stinkend maken en bederven zouden de slooten, grachten en riolen, waarin zij zouden worden opgenomen.

In dezen stand der zaak heeft de adressant zich destijds bereid verklaard om het zetmeel niet zelf in de fabriek te bereiden, maar het elders aan te koopen. Gedeputeerde Staten hebben over het gewijzigd verzoek gehoord den Geneeskundigen Inspecteur, die in antwoord te kennen gaf, dat, indien de concessie verleend werd, er hooge trek-schoorsteenen moesten worden gemaakt en in de concessie de bepaling opgenomen worden, dat de concessie dadelijk zou komen te vervallen, indien de fabrikant het zetmeel zelf bereidde.

Ook is toen nog gehoord de Ingenieur van den Waterstaat, die, blijkens zijn ambtsberigt van 22 December 1872, geen overwegend bezwaar had tegen de inwilliging van het gewijzigd verzoek.

Het Gemeentebestuur van Tiel, insgelijks gehoord, bleef, blijkens zijn berigt van 25 Januarij 1873, volharden bij de bezwaren, tegen de oprigting vroeger ingebragt.

Gedeputeerde Staten hebben daarop, na een plaatselijk onderzoek door eene Commissie uit hun midden, op den 5 Maart 1873, gelet hebbende op de door den adressant afgegeven schriftelijke verklaring, dat het zetmeel niet door hem zal worden bereid in de fabriek, doch elders zal worden aangekocht, het verzoek ingewilligd, onder voorwaarde o. a. dat de ontwikkelde dampen zullen moeten verwijderd worden door een schoorsteen of eene afvoerpijp, minstens ter hoogte van 4 meters boven het dak uitgetrokken; dat geen water, voor het te maken fabrikaat gebruikt, of afval, in de stads-gracht of in de sloot, met die gracht in verbinding staande, worde afgevoerd; dat de concessie dadelijk zal komen te vervallen, indien de fabrikant zelf het zetmeel bereidde.

Door dit besluit was de zaak destijds ten einde gebragt; doch op den 22 September 1873 gaf adressant aan Gedeputeerde Staten zijn verlangen te kennen om ook zetmeel te mogen bereiden in de fabriek, onder de verpligting om de daarvan voortkomende afval-vloeistoffen door eene waterleiding en perspomp onmiddellijk te lozen op de rivier de Waal; waardoor de bezwaren, vroeger geopperd tegen de bereiding van het zetmeel in de fabriek, zouden vervallen.

Over dit verzoek hebben Gedeputeerde Staten in de eerste plaats gehoord den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt. Blijkens zijn ambtsberigt van 30 September ll. was die ambtenaar van meening, dat men tot dusverre nog geen aanwendbaar middel gevonden heeft om het eiwit uit het water te verwijderen; dat dit eiwit meer bedraagt dan 1½ pct. op de hoeveelheid gebruikte aardappelen; dat hij over de mogelijkheid van uitvoering van het plan om het water in de Waal uit te loozen, niet kan oordeelen en het oordeel daarover moet overlaten aan ingenieurs; dat, al ware dit plan uitvoerbaar, op verre na niet alle bezwaren zouden zijn opgelost, omdat de rivier de Waal door die uitwatering zou worden verontreinigd.

Ten slotte stelde hij voor, de concessie te verleenen onder de bepaalde voorwaarde, dat het afval-water van het eiwit moet worden bevrijd, alvorens het in eenige zinkput, sloot, gracht of rivier geleid worde.

In de tweede plaats hoorden Gedeputeerde Staten den Hoofd-Ingenieur, die, blijkens zijn ambtsberigt van 28 October ll., van meening was, dat, vermits de adressant zich schriftelijk had verbonden geen zetmeel in de fabriek te zullen vervaardigen, men hem, onder verwijzing naar die verbindtenis, moest mededeelen, dat in zijn verzoek niet kon worden getreden; dat, indien Gedeputeerde Staten in een onderzoek omtrent de waarde van het verzoek wilden treden, het noodig zijn zou den adressant op te leggen, aan hen in te zenden behoorlijke plannen van de wijze, waarop hij het water in de Waal uitloozen zou, en hem af te vragen, of hij de vereischte toestemming, noodig voor de uitvoering van het werk, verkregen had van de autoriteiten of bijzondere personen, die krachtens hun regeringsgezag of wegens hunnen eigendom moesten gekend worden, en dat die plannen, zoo noodig, aan het oordeel van deskundigen moesten worden onderworpen.

Gedeputeerde Staten hoorden ook nog het Gemeentebestuur van Tiel, dat, blijkens zijn ambtsberigt van 11 October, van meening was, dat de oude concessie, waarbij het bereiden van zetmeel in de fabriek verboden werd, als vervallen moest worden beschouwd, nu de adressant in strijd met die bepaling het zetmeel in de fabriek wilde bereiden, en dat zijn nieuw verzoek voor geene inwilliging vatbaar was, alvorens op nieuw al de formaliteiten waren nageleefd, voorgeschreven bij het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19).

Gedeputeerde Staten hebben bij hun besluit van 3 November ll. het verzoek van den adressant van de hand gewezen, op grond, dat aan hem bij de concessie van 5 Maart verboden was zetmeel in de fabriek te bereiden, in het belang der volksge-

zondheid, wegens de verontreiniging van het water, en dat van die beperkende bepaling niet kan worden afgeweken, zoolang niet door den adressant op voldoende wijze zal zijn aangetoond, dat het afvalwater geheel bevrijd is van het eiwit, alvorens in eenige zinkput, sloot, gracht of rivier te worden geleid.

De Kamer van Koophandel en Fabrieken te Tiel heeft op den 26 Januarij ll. in het belang der nijverheid tegen de strekking van dit besluit bedenkingen ingebragt bij Gedeputeerde Staten. De Kamer wees op het belang, dat er voor de provincie Gelderland gelegen was in een grooten aanplant van aardappelen, die bevorderd kon worden door de oprigting van fabrieken als waarvan hier sprake is; en dat de Geneeskundige Raad, volgens de mededeelingen, door den Inspecteur in druk uitgegeven, van meening was, dat de uitloozing van de hier bedoelde wateren in snelvlietende stroomen niet nadeelig was; dat dan ook concessiën waren verleend aan andere fabrieken als die van den adressant, o. a. aan de firma de Kat en van Woerkom, te Nijmegen.

De Inspecteur, over dit adres gehoord, heeft geantwoord, dat hij niet gehoord is over laatstgenoemde concessie; dat bij de beslissing van den Geneeskundigen Raad geene eenstemmigheid bestond, en dat wetenschappelijke vraagstukken niet door meerderheden tot waarheid kunnen worden verheven; dat de fabriek van de Kat en van Woerkom is opgeheven; dat de rivier de Waal 1500 kubieke meters water per seconde afvoert, dat in vier-en-twintig uren de zee bereikt; dat echter het water uit den Rijn, in Nederland komende, niet meer zuiver is, door den afval van vele fabrieken, in Duitschland langs de oevers opgerigt; dat er bovendien vele faecale stoffen en andere onreinheden in worden opgehoopt; dat het te denken is, dat vele fabrieken zullen worden opgerigt langs de Waal, waarin zetmeel zal worden bereid; en dat zóó langzamerhand die rivier kan worden verontreinigd, tot groot nadeel voor de volksgezondheid.

Tegen het besluit van Gedeputeerde Staten heeft de adressant beroep ingesteld bij den Koning, op 15 April ll. In zijn adres en in eene nadere memorie betoogt de adressant, dat het besluit van Gedeputeerde Staten hoofdzakelijk berust op de bedenkingen, door den Inspecteur geopperd; maar dat die bedenkingen onjuist zijn met betrekking tot den stand, waarin het geschil thans verkeert; dat die bedenkingen rusten op de veronderstelling, dat het water uit het zetmeel zou worden afgeleid in grachten, slooten of zinkputten en niet in een breeden stroom, zoo als de Waal is; dat dergelijke stroom, 800 meters breed, blijkbaar niet kan verontreinigd worden ten nadeele van de volksgezondheid door het uitloozen van vuil water uit fabrieken; dat zelfs niemand er aan denkt of gedacht heeft te beletten de zoo aanzienlijke uitlozing van vuil water uit de aardappelen-siroopfabriek te Gouda in de kleine rivier de Gouwe; dat, indien dergelijke uitlozing op groote stroomen verboden moet worden, geen fabriekwezen denkbaar is.

Bij de Afdeeling zijn ingekomen verklaringen van D. Peters, J C. Reuman en R. Maurik, dat zij geene bezwaren hebben of meer hebben tegen de inwilliging van het door adressant gedaan verzoek; alsmede memoriën van den heer Hasselman, D. Heebink, het Gemeentebestuur van Tiel en van de Kamer van Koophandel aldaar. In die memoriën worden de gronden, vroeger zoo voor als tegen de fabriek aangevoerd, herhaald en breeder uiteengezet.

Ook is bij de Afdeeling nog ingekomen eene memorie van den adressant, waarin hij betoogt: dat men verkeerdelijk dooreenmengt de bezwaren, vroeger tegen zijn oorspronkelijk verzoek gerigt, met die, tegen zijn gewijzigd verzoek aangevoerd; dat hij de concessie heeft voor het hebben eener fabriek ter bereiding van glucose-siroop, en dat de bezwaren, daartegen aangevoerd, nu buiten beschouwng moeten blijven; en dat het thans enkel de vraag is, of de uitlozing van het water in de rivier de Waal voor de volksgezondheid nadeelig kan zijn. Dat dit niet het geval is betoogt hij, door

nogmaals uiteen te zetten, dat men oorspronkelijk enkel dacht aan de uitlozing in grachten, slooten of zinkputten, en dat, indien hij dadelijk had aangeboden het water te loozen in de Waal, door hem geen tegenstand zou zijn ontmoet. Overigens wordt in bijzonderheden getreden ten aanzien van opmerkingen, die in het verslag reeds zijn medegedeeld. Geheel nieuwe gezigtspunten of beschouwingen komen echter in de memorie niet voor.

Dit geschil van bestuur is, krachtens magtiging des Konings, den 21 Mei ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt; en daaromtrent zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

Een lid der appellerende firma treedt als belanghebbende op en bestrijdt nog nader op verschillende gronden het aangevallen besluit van Gedeputeerde Staten.

IV. *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Pieter Versluys.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Bij het onderzoek omtrent de vraag, welke gemeente de kosten van verpleging van den behoeftigen krankzinnige Versluys moet dragen, zijn de volgende omstandigheden aan het licht gekomen:

Pieter Versluys liep op 7 September 1873 van Kethel, waar hij eenige dagen in den hooitijd gewerkt had, naar Delft, om in eene Roomsche kerk de Zondags-godsdienstoefening bij te wonen. Hij verstoorde de eeredienst door allerlei onzinnige uitroepen, waarom hij dan ook uit de kerk werd verwijderd. Op de straat werd hij door eene volksmenigte omringd, naar het politie-bureau gebragt, en al spoedig bevonden volslagen krankzinnig te zijn, zoodat hij op 8 September, op een declaratoir van den Geneesheer Molenbroek, in het krankzinnigengesticht St. Joris te Delft geplaatst werd.

Hij zelf had opgegeven te Haastrecht geboren en dáár ook woonachtig te zijn. Bij onderzoek is gebleken, dat hij in die gemeente op 6 Maart 1820 werd geboren; dat hij er woonplaats zou hebben, werd door Burgemeester en Wethouders ontkend. Het bleek, dat hij van 20 Augustus tot 7 September 1873 te Kethel had verblijf gehouden bij de weduwe Stolk en anderen; dat hij ook te Overschie werk had gezocht, en dat hij zich dáár had uitgelaten, dat hij sedert geruimen tijd woonde te Delft, in de Molsteeg, schuins tegenover den slaapsteêhouder van Kragden; voorts dat hij te Kethel wel eens in eene schuur den nacht had doorgebragt, doch nergens als inwonende knecht in dienst was geweest.

Gedeputeerde Staten waren na dat onderzoek van oordeel, dat geene gemeente als 's mans woonplaats kon worden aangemerkt ten tijde zijner plaatsing in het krankzinnigengesticht te Delft, en dat derhalve de kosten zijner verpleging komen moesten ten laste van 's Rijks kas.

Daar evenwel gebleken was, dat hij van 14 Januarij tot 7 Februarij 1872 nog eens in een krankzinnigengesticht was opgenomen geweest te Rotterdam, en op 1 Maart 1872 eerst geroyeerd was ambtshalve van het bevolkings-register van Haastrecht, werd er door het Ministerie van Binnenlandsche Zaken een nader onderzoek geprovoceerd, ter opheldering van verschillende omstandigheden; en uit de nadere informatiën is geresulteerd: dat P. Versluys in Julij 1873 den landbouwer Ammerlaan, te Hof van Delft, bij den hooibouw geholpen heeft en ten diens huize at, maar 's nachts in eene van het huis verwijderd staande schuur sliep; dat hij tweemalen in 1872 en éénmaal in 1873 zijn intrek genomen heeft bij eene weduwe Bechers, te Delft, in de Molsteeg, schuins over de slaapstede van van Kragden; dat hij in September 1873, te Kethel werkende, bij de weduwe Stolk meermalen de nachten in een hooiberg doorbragt, en veelal zich uitliet, gelijk de rondzwervende boeren-arbeiders in die streek plegen te doen, dat hij Delft als zijn hoofdverblijf beschouwde; dat, volgens opgave van het

Bestuur van Kethel, Versluys meermalen werkte bij den bouwman van der Velden, in de gemeente Schiedam; dat van der Velden zich daarvan niets herinnert, maar opgeeft, dat dikwijls zwervende maaijers in zijn hooiberg of op zijn hooizolder overnachten, wat dus ook wel met Versluys kan zijn gebeurd; dat, toen Versluys in het begin van 1872 vier-en-twintig dagen in het krankzinnigengesticht te Rotterdam was verpleegd geweest, en op 7 Februarij als hersteld daaruit was ontslagen, door het Bestuur van Haastrecht aan den Commissaris des Konings in Zuidholland bij brief van 7 Maart was berigt, dat het de kosten dier verpleging zoude betalen, erkennende, dat Versluys dáár toen domicilie had; en dat hij op 1 Maart 1872, na zijn ontslag uit het Rotterdamsch gesticht, ambtshalve op het bevolkings-register te Haastrecht is geroyeerd, volgens art. 19 van het Koninklijk besluit van 5 Mei 1870 (*Staatsblad* n°. 85).

Gedeputeerde Staten, dit een en ander overwegende, verklaren bij brief van 20 Maart ll., dat zij nu van meening veranderd zijn en Haastrecht beschouwen als de woonplaats van dezen krankzinnige. Zij leiden dit af uit de erkenning van Burgemeester en Wethouders op 7 Maart 1872, dat de verpleegkosten van eenige dagen tot 7 Februarij 1872 moeten komen ten laste van Haastrecht, en omdat het niet blijkt, dat na die erkenning Versluys zijne woonplaats naar eene andere gemeente heeft overgebragt; terwijl de afschrijving van het bevolkings-register op 1 Maart 1872 was geschied ten onregte, daar aan de voorwaarde voor die ambtshalve gedane afschrijving niet was voldaan, en niet gebleken is, dat hij bereids een jaar uit de gemeente was vertrokken.

Door het Ministerie van Binnenlandsche Zaken is, na dat advies van Gedeputeerde Staten, toch nog eenig nader onderzoek noodig geacht omtrent den aard van het verblijf van Versluys te Hof van Delft en te Delft. Burgemeester en Wethouders van Delft verzekeren, dat Versluys slechts enkele malen nachtverblijf in hunne gemeente gehouden heeft; en het Bestuur van Hof van Delft verklaart, dat Versluys nooit in de woning van den bouwman Ammerlaan geslapen heeft, noch in de bij die woning behoorende schuur, doch slechts een paar nachten in eene achter de hooibergen staande schuur, geheel van de woning afgescheiden, hoewel toch staande op zijn land.

Door Burgemeester en Wethouders van Overschie zijn nog aan deze Afdeeling toegezonden verklaringen van den in die gemeente gestationneerden Rijks-Veldwachter en van den Gemeente-Veldwachter, houdende, dat Versluys zich in het vorige jaar als een waanzinnige te Overschie vertoond heeft, voorgevende de Paus te zijn, doch dat hij er geen huisvesting gehad heeft.

Deze zaak is door den Minister van Binnenlandsche Zaken op 's Konings magtiging bij brief van 29 Mei ll. bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

V. *het beroep van J. Crijnen, te Ossendrecht, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Uit het huwelijk van Cornelis Steevens met Martina Lathouwers zijn geboren twee zonen, Joannis Franciscus, den 18 October 1841 geboren te Eeckeren, en Petrus, den 31 Augustus 1844 geboren te Cappellen (België).

Uit het huwelijk van Cornelis Crijnen met Anna Catharina Kil is op 30 December 1847 te Ossendrecht, provincie Noordbrabant, geboren een zoon, Johannes Baptist.

Later is Cornelis Crijnen, de vader van dezen laatsten zoon, gehuwd met Martina Lathouwers, de moeder der twee eerstvermelde zonen, uit welk huwelijk op 21 Maart 1854 te Ossendrecht is geboren een zoon, genaamd Jacobus.

Van de vier genoemde zonen is de eerstgenoemde Joannis Franciscus Steevens in 1860 te Ossendrecht voor de militie ingeschreven. Hij is op 27 April 1860 ingedeeld en 26 April 1865 met paspoort wegens geëindigde militie-dienst ontslagen.

De tweede, Petrus Steevens, is als vreemdeling volgens de slotbepaling van art. 15 der milietiewet niet als ingezeten aangemerkt.

De derde, Johannes Baptist Crijnen, is in 1866 in de gemeente Woensdrecht voor de militie ingeschreven; hij is vrijgesteld, als hebbende niet de vereischte lengte.

De vierde, Jacobus Crijnen, is loteling van dit jaar voor de gemeente Ossendrecht, waar hij in 1873 is ingeschreven.

Het een en ander blijkt uit een getuigschrift, den 10 Maart 1874 afgegeven door den Burgemeester van Ossendrecht, en een daaraan gehecht uittreksel uit het stamboek van het 4de regement infanterie.

De Militieraad te Breda heeft op 20 April 1874, zitting houdende te Bergen-op-Zoom, den loteling Jacobus Crijnen wegens broederdienst vrijgesteld van de dienst; daarbij is, op grond van het Koninklijk besluit van 2 September 1873, nº. 4 (1), aangenomen, dat de tweede broeder Petrus Steevens voor de toepassing der wet niet in aanmerking moest gebragt worden.

Tegen die uitspraak zijn door Petrus Johannes Maurits, vader van den loteling Paulus Maurits, die ten gevolge der uitspraak werd opgeroepen, bezwaren ingebragt bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, die bij besluit van 21 Mei de uitspraak van den Militieraad vernietigd, en den loteling Crijnen voor de dienst aangewezen hebben. Hunne beslissing is daarop gegrond, dat uit art. 49 der wet en de daarbij bedoelde tabel duidelijk blijkt, dat, bij het verleenen van vrijstelling wegens broederdienst, zonder onderscheid op al de zonen van het gezin moet worden gelet; dat, daar de loteling Jacobus Crijnen drie broeders heeft (heele en halve), waarvan slechts één heeft gediend, hij ten onregte door den Militieraad van de dienst is vrijgesteld; dat, indien het zou opgaan, dat de tweede broeder buiten berekening moest blijven, de loteling toch tot de dienst aangewezen zou moeten worden, daar de oudste broeder dan ook niet in rekening zou kunnen komen, als zijnde voor de toepassing der militiewet eveneens vreemdeling, zoodat in dat geval het gezin, waartoe de loteling behoort, slechts uit zonen zou bestaan, waarvan geen gediend had.

De loteling Jacobus Crijnen is bij een adres, gedagteekend 1 Junij, dat den 3 Junij bij 's Konings Kabinet ontvangen was, bij Zijne Majesteit in hooger beroep gekomen van de beslissing van Gedeputeerde Staten, die, volgens zijne opgave, den 25 Mei ter zijner kennis is gekomen. Hij beroept zich op het Koninklijk besluit van 2 September 1873, nº. 4, en voert ten aanzien der overweging van Gedeputeerde Staten, betreffende den oudsten broeder, aan, dat die broeder, hoewel ook vreemdeling, voor de uitvoering der militiewet wel degelijk in aanmerking behoort te komen, daar zijne inschrijving, loting en inlijving heeft plaats gehad onder de vorige wet, die hem niet, gelijk de tegenwoordige, van inschrijving uitsloot, maar uitdrukkelijk tot aangifte ter inschrijving verpligtte, zoodat zijne wettelijke dienstvolbrenging geenszins buiten effect mag blijven.

De Commissaris des Konings in Noordbrabant, omtrent dit adres gehoord, geeft bij zijn berigt van 9 Junij te kennen, dat, naar het hem voorkomt, de uitspraak van Gedeputeerde Staten is in overeenstemming met de wet, daar de loteling drie broeders heeft, waarvan slechts één heeft gediend.

Dit geschil is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aanhangig gemaakt bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 Junij 1874, nº. 157, Afdeeling IV.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

---

(1) Zie *Dertiende Deel*, blz. 323.

Achttiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 22 *Julij* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 4 dezer, no. 35, houdende beschikking op *het beroep van M. S. Frankfort Jr., te Groningen, van eene beschikking van Burgemeester en Wethouders aldaar, waarbij hem geweigerd is de vergunning tot oprigting eener huidenzouterij* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 449—451).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van M. S. Frankfort Jr., te Groningen, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, dd. 26 April 1873, no. 3/1411, waarbij hem de vergunning wordt geweigerd tot het oprigten eener zouterij van huiden in het perceel, gelegen in de Folkingestraat, F, no. 239;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Junij 1874, no. 75;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 26 Junij 1874, no. 189, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat M. S. Frankfort Jr., door aankoop eigenaar geworden van het perceel, gelegen in de Folkingestraat, wijk F, no. 239, aan Burgemeester en Wethouders van Gro-

ningen heeft verzocht zijne inrigting tot het zouten van huiden daarheen te mogen overbrengen;

dat, bij een daarop gehouden onderzoek *de commodo et incommodo,* door verschillende bewoners van naburige panden tegen de inwilliging van dat verzoek bezwaren zijn ingebragt, als door Ebeling en Witte, bewoners van perceel lett. F, n°. 238, op grond, dat geene afdoende maatregelen te nemen zijn, die het trekken van vuil en zout water in den grond zullen beletten, terwijl daarenboven gezouten huiden bij het verwerken eenen ondragelijken stank verspreiden; en op gelijke gronden door den Kerkeraad der Evangelisch-Luthersche gemeente, Mausen en Bartels, de beide laatsten bewoners van de perceelen lett. F, n°s. 201 en 203;

dat de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt, wiens advies ter zake door Burgemeester en Wethouders werd ingewonnen, verklaarde, dat, uit het oogpunt der volksgezondheid, tegen de inwilliging van het verzoek geen beduidend bezwaar bestond, zoo slechts zekere voorwaarden werden opgelegd, die het verontreinigen van den bodem beletten; dat de uitvoerbaarheid echter eener zoodanige voorwaarde eene technische quaestie was, die niet stond ter zijner beoordeeling;

dat daarop door Burgemeester en Wethouders van Groningen, bij beschikking van 26 April 1873, n°. 3/1411, afwijzend op het verzoek is beschikt, op grond, dat het bedoelde perceel staat in een zeer digt bebouwd en bevolkt deel van de kom der gemeente; dat het oprigten van huidenzouterijen nadeelig dreigt te worden voor de openbare gezondheid door het verontreinigen van lucht, bodem en drinkwater, en dit nadeel niet kan worden vermeden door het verleenen eener voorwaardelijke vergunning;

dat adressant van dit besluit op 2 September 1873 bij Ons is gekomen in beroep, onder te-kennen-geving zijner bereidvaardigheid om dezelfde voorwaarden na te komen, die door het Gemeentebestuur van Groningen aan Josef van Dam waren gesteld, toen hem op 19 October 1871 vergunning werd verleend tot de oprigting eener huidenzouterij;

dat daarop de Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in de provincie Groningen, bij schrijven van Onzen Commissaris in die provincie dd. 23 Januarij 1874, is uitgenoodigd zijn gevoelen kenbaar te maken over de doelmatigheid en uitvoerbaarheid der aan Josef van Dam opgelegde voorwaarden;

dat gemelde hoofd-ambtenaar bij zijn schrijven van 16 Mei 1874 de aan van Dam opgelegde voorwaarde tot het aanbrengen van een reservoir, waarin het van de huiden afkomstige bloedwater wordt opgevangen, en dat zou moeten geledigd worden zóó, dat de gemeentelijke wateren daardoor niet worden verontreinigd, — heeft geoordeeld noch doeltreffend, noch afdoende;

dat andere voorwaarden, waaronder de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt de inwilliging van het verzoek mogelijk achtte, volgens inlichtingen van den Hoofd-Ingenieur evenmin doeltreffend blijken; dat toch het steeds gesloten zijn der ramen of luiken gemakkelijk is te ontduiken; dat het aanbrengen van luchtkokers wel gereedelijk is uit te voeren, maar deze bij vochtige en mistige lucht veelal eene omgekeerde dienst bewijzen, dat de aanleg van eenen waterdigten vloer met soortgelijken rand niet beletten zou, dat het pekelwater zich met den grond vermengde, daar een waterdigt gemaakte vloer niet pekeldigt blijft en niet pekeldigt te houden is;

dat derhalve de bezwaren tegen de oprigting dezer werkplaats in eene digt bevolkte wijk, in de kom der gemeente gelegen, door eene voorwaardelijke vergunning niet zijn uit den weg te ruimen;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door adressant ingediend verzoek te verklaren niet vatbaar voor inwilliging.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 4 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 4 dezer, n°. 36, houdende beschikking op *het beroep van J. van Saxen, te 's Hertogenbosch, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij hem de vergunning is geweigerd tot aanleg van een magazijn van lompen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 242—246).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van J. van Saxen, te 's Hertogenbosch, waarbij hij in beroep komt van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 8 Januarij 1874, n°. 115, 2de Afdeeling, houdende bevestiging van een besluit van Burgemeester en Wethouders van 's Hertogenbosch van 23 December 1872, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprigting van een magazijn van lompen op het perceel sectie H, n°. 2059, benoorden de Zuid-Willemsvaart te 's Hertogenbosch;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Junij 1874, n°. 36;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 Junij 1874, n°. 190, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat de appellant, op grond, dat het Koninklijk besluit van 19 October 1852 (*Staatsblad* n°. 185) de toestemming der plaatselijke besturen vordert voor de daarstelling van magazijnen of hoopen van beenderen en lompen, beweert, dat voor een magazijn alleen van lompen geene vergunning noodig is;

dat echter deze bewering is onjuist; dat toch, indien zij juist was, er evenmin vergunning noodig zou zijn voor een magazijn alleen van beenderen, en dat het nu niet aannemelijk is, dat bij het aangehaald besluit juist aan het bij elkander plaatsen van beenderen en lompen in hetzelfde magazijn eene schadelijke of hinderlijke uitwerking zou toegeschreven zijn, welke noch van eene verzameling van beenderen, noch van eene verzameling van lompen op zich zelve verwacht werd;

dat de beschikkingen van Burgemeester en Wethouders en van Gedeputeerde Staten gegrond zijn op de vele bezwaren, door belendenden tegen de aanvrage van van Saxen ingebragt, en den te verwachten schadelijken invloed van het verlangde magazijn op de volksgezondheid;

dat de Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt voor de provinciën Noordbrabant en Limburg verklaard heeft, dat magazijnen van lompen in volkrijke buurten voor de gezondheid schadelijk zijn;

dat in de nabijheid van het perceel, waar van Saxen zijn magazijn wenscht te vestigen, aan alle zijden, behalve aan den kant der Zuid-Willemsvaart, gebouwen staan, waaronder een groot aantal nieuwgebouwde woningen, door arbeiders bewoond;

dat Burgemeester en Wethouders en Gedeputeerde Staten teregt geoordeeld hebben, dat het onraadzaam zou zijn in die buurt, terwijl er door vele harer bewoners bezwaren tegen zijn ingebragt, eene inrigting toe te laten, die door de groote hoeveelheid onreine voorwerpen, welke er bijeengebragt en gedurig verplaatst worden, de lucht in den omtrek onzuiver moet maken, en die door den Geneeskundigen Inspecteur bepaaldelijk verklaard wordt in eene volkrijke buurt voor de gezondheid schadelijk te zijn;

Gelet op de Koninklijke besluiten van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) en 19 October 1852 (*Staatsblad* n°. 185);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het hierboven vermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 4 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 4 dezer, n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van den Commissaris des Konings in de provincie Zeeland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 230—232).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Onzen Commissaris in de provincie Zeeland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie van 10 April ll., n°. 80*a*, waarbij Emil Pierets is aangewezen voor de dienst bij de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Junij 1874, n°. 43;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 Junij 1874, n°. 167, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat door den Militieraad in Zeeland voor de dienst bij de nationale militie is aangewezen Emil Pierets, geboren te Sas-van-Gent den 6 Junij 1854;

dat gemelde Emil Pierets, volgens verklaring van den Burgemeester van Sas-van-Gent (model n°. 10), is de jongste uit een gezin van vier broeders, zonder één of meer halve broeders, waarvan de oudste, op 30 Januarij 1845 te Sas-van-Gent geboren, volgens de slotbepaling van art. 15 der militiewet niet als ingezeten is aan te merken; de tweede, Petrus Livinus, door zijn getrokken nummer buiten oproeping is gebleven, en de derde, Josephus Alexander, thans dient als grenadier;

dat tegen die uitspraak van den Militieraad zoowel de aangewezene als de Militie-Commissaris is gekomen in beroep bij Gedeputeerde Staten, op grond, dat de oudste zoon als vreemdeling moet worden aangemerkt en bij de berekening van het aantal broeders niet mag in aanmerking komen;

dat Gedeputeerde Staten, bij besluit van 10 April ll., n°. 80*a*, de uitspraak van den Militieraad hebben gehandhaafd, op grond, dat, daargelaten de vraag, of de oudste zoon ook thans nog moet geacht worden geen ingezeten te zijn, de wet in elk geval als regel stelt, dat, bij de beoordeeling, of er termen tot vrijstelling wegens broederdienst bestaan, al de broeders, behoorende tot het gezin, in aanmerking zullen komen, en zij geene bepaling bevat, welke eene uitzondering op dien regel toelaat;

dat Onze Commissaris van dat besluit is gekomen in hooger beroep;

dat Ivo Pierets, op 30 Januarij 1845 te Sas-van-Gent geboren uit ouders, in Nederland gevestigd, volgens de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek den staat van Nederlander verkreeg;

dat toch de vraag, of de ouders van Ivo in 1845 in Nederland gevestigd waren, niet mag beoordeeld worden naar de latere wet van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 44);

dat derhalve Ivo Pierets niet als vreemdeling, maar als Nederlander is te beschouwen, en dien ten gevolge Emil Pierets geacht moet worden te behooren tot een gezin van vier broeders, waarvan slechts één zijnen dienstpligt heeft vervuld;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 10 April 1874, n°. 80*a*, het daartegen door Onzen Commissaris in de provincie Zeeland ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 4 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 4 dezer, n°. 23, houdende beschikking op *het beroep van den Commissaris des Konings in de provincie Zeeland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 230—232).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van onzen Commissaris in de provincie Zeeland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie van 10 April 1874, no. 80*b*, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Junij 1874, no. 43;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 25 Junij 1874, no. 167, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Josephus Rogier, op den 20 December 1854 te Clinge (in Zeeland) geboren en volgens verklaring van den Burgemeester van Clinge (model no. 10) behoorende tot een gezin van twee broeders, zonder een of meer halve broeders, waarvan de oudste, Petrus Rogier, op 9 April 1852 te Clinge (in België) geboren, volgens de slotbepaling van art. 15 der militiewet geen ingezeten is, — door den Militieraad voor de dienst is aangewezen;

dat tegen die uitspraak zoowel de aangewezene als de Militie-Commissaris zijn gekomen in beroep bij Gedeputeerde Staten;

dat, nadat Gedeputeerde Staten de uitspraak van den Militieraad hadden gehandhaafd, Onze Commissaris in Zeeland tegen dat besluit is gekomen in beroep;

dat Petrus Rogier, te Clinge (België) uit Belgische ouders geboren, door de latere vestiging zijner ouders hier te lande, welke vestiging eerst plaats had op 1 Mei 1853, niet de hoedanigheid van Nederlander heeft kunnen verkrijgen, maar steeds als Belg moet beschouwd worden;

dat art. 181 der Grondwet en de wet van 1861 slechts gewagen van ingezetenen, als tot de krijgsdienst hier te lande verpligt, en laatstgenoemde wet, wat de verpligte krijgsdienst en de vrijstelling daarvan betreft, kennelijk alle zoodanige personen buiten aanmerking laat, die met de Nederlandsche krijgsdienst, wegens hunne vreemde nationaliteit, in geene aanraking komen en, bevinden zij zich hier te lande, volgens de slotbepaling van art. 15 der wet niet voor ingezetenen gehouden worden;

dat als blijkbaar gevolg van deze regtsbeschouwing de wet van 1861 niet toelaat broederdienst bij eene vreemde krijgsmagt tot vrijstelling van den militiepligt hier te lande te doen gelden; maar omgekeerd dan ook genoemde wet geacht moet worden evenmin toe te laten het aanwezen van eenen broeder, welke door zijne nationaliteit aan Nederland geheel vreemd is, te doen gelden tot vestiging van den militiepligt hier te lande;

dat toch het buiten rekening houden van eenen broeder, die vreemdeling is, in het éene geval en diens bijberekening in het andere geval eene ongelijkheid van regtsbedeeling zou daarstellen, waartoe noch de geschiedenis der wet van 1861, noch haar geest of letter eenige aanleiding geeft;

dat derhalve Josephus Rogier als éénige wettige zoon moet worden aangemerkt en behandeld;

Gelet op de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 10 April 1874, no. 80*b*, te verklaren, dat Josephus Rogier als éénige wettige zoon aanspraak heeft op vrijstelling van de dienst bij de nationale militie, en hem mitsdien alsnog daarvan vrij te stellen.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 4 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 4 dezer, n°. 24, houdende beschikking op *het beroep van den Commissaris des Konings in de provincie Zuidholland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 274—277).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Onzen Commissaris in de provincie Zuidholland van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van dit gewest dd. 28 April 1874, n°. 64, 2de Afdeeling, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Junij 1874, n°. 49;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 25 Junij 1874, n°. 168, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Militieraad in het 4de district van Zuidholland, in zijne zitting van 20 April ll., vrijstelling heeft verleend van de dienst als éénige wettige zoon van zekeren Arie Johannes Krooswijk, nadat door dezen was overgelegd:

1°. afschrift zijner geboorte acte, inhoudende: dat op 17 December 1854 te Hendrik-Ido Ambacht was geboren een kind van het mannelijk geslacht uit Paulina van Klaveren, zonder beroep, huisvrouw van Johannes Arie Krooswijk, scheepstimmerman, thans zeevarende, welk kind genaamd zal worden Arie Johannes;

2°. eene verklaring, afgegeven door den Burgemeester van Alblasserdam (model n°. 11), inhoudende: dat Arie Johannes Krooswijk is éénige wettige zoon, zonder één of meer halve broeders, van Johannes Arie en van Paulina van Klaveren;

dat tegen dat besluit zoowel de Militie-Commissaris als de lotelingen Baltus de Wit en Willem van Wijnen, van welke één van beiden, ten gevolge der uitspraak van den Militieraad omtrent Krooswijk, zou moeten worden opgeroepen, in beroep zijn gekomen bij Gedeputeerde Staten, op grond, dat de wettigheid der geboorte van Arie Krooswijk aan veel twijfel onderhevig was;

dat door den Militie-Commissaris, tot staving van zijn beroep, zijn overgelegd:

1°. eene missive van den Griffier der Arrondissements-Regtbank te Dordrecht,

inhoudende: dat in de registers van Hendrik-Ido-Ambacht over de aangegeven jaren een huwelijk der ouders van den loteling niet is te vinden; en

2°. een uittreksel uit de registers van den burgerlijken stand der gemeente Rotterdam, houdende acte der voltrekking van het huwelijk in 1860 van Arie Molenaar met Paulina van Klaveren, zonder dat bij deze laatste vermeld staat, dat zij was eene weduwe of gescheiden vrouw;

dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 28 April ll., n°. 64, 2de Afdeeling, de uitspraak van den Militieraad handhaafden, op grond, dat art. 53, al. 3, der militiewet voorschrijft, dat vrijstelling als éénige wettige zoon wordt verleend op overlegging van een nader omschreven getuigschrift van den Burgemeester, en alzoo de Militieraad alsdan vrijstelling *moet* verleenen, en de verklaring moet aannemen, daaromtrent voorkomende in het getuigschrift, dat in wettigen vorm is opgemaakt; dat zoodanig getuigschrift toch alleen dan zijne kracht verliest, wanneer de valschheid daarvan is bewezen, en dit bewijs alleen kan geschieden bij regterlijke uitspraak;

dat Onze Commissaris, van dat besluit in hooger beroep gekomen, aanneemt, dat zoodanige kracht, als door Gedeputeerde Staten aan het getuigschrift (model n°. 11) wordt toegekend, in strijd is, zoowel met den geest der militiewet, die omtrent de vrijstelling als éénige wettige zoon geenszins een onbeperkt gezag heeft willen toekennen aan de verklaring van den Burgemeester, als met de bestaande jurisprudentie, en dat ook de voorschriften van het Burgerlijk Wetboek een onderzoek naar de juistheid van de geboorte-acte niet verbiedt; dat toch art. 316[1] en 318 slechts gelden, wanneer de wettigheid betwist wordt, omdat de afstamming zelve uit de in de geboorte-acte genoemde ouders betwist wordt; dat art. 157 daarentegen geldt, zoodra twijfel bestaat, of werkelijk tusschen de ouders een wettig huwelijk bestaan heeft, en dat artikel een onderzoek toelaat, wanneer, zoo als hier, de zoon niet alleen het uiterlijk bezit miste van den staat overeenkomstig zijne geboorte-acte, maar ook de ouders niet openlijk als man en vrouw hebben geleefd;

dat art. 157 van het Burgerlijk Wetboek ten deze niet toepasselijk is, daar het slechts betreft het geval, dat beide ouders overleden zijn; maar wel art. 155, hetwelk voor het bewijs van het bestaan van een huwelijk vordert eene acte van deszelfs voltrekking;

dat art. 316[1] j°. 318 uitgaat van het beginsel, dat de wettigheid van het huwelijk bewezen zij; dat derhalve de voorschriften van het Burgerlijk Wetboek niet verbieden, dat de juistheid van hetgeen in eene geboorte acte vermeld is, betwist worde;

dat een getuigschrift (model n°. 11) evenmin een onomstootelijk bewijs oplevert omtrent de waarheid van het daarin verklaarde, daar de militiewet dergelijke onbeperkte magt geenszins aan een Burgemeester wil hebben toegekend;

dat derhalve de Militieraad allezins bevoegd was, naar de innerlijke waarde van het getuigschrift een onderzoek in te stellen;

dat de huwelijks-acte der ouders van den loteling niet is overgelegd, en, hoewel daarnaar een onderzoek werd ingesteld, niet is kunnen ontdekt worden;

dat de loteling in de plaats zijner inwoning steeds is bekend geweest onder een anderen familienaam, dan dien zijne geboorte-acte aanwijst;

dat de huwelijks acte der moeder, in 1860 opgemaakt, haar noch als weduwe, noch als gescheiden vrouw vermeldt;

dat derhalve voldoende omstandigheden aanwezig zijn om de bewijskracht der geboorte-acte, door den loteling overgelegd, te ontzenuwen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 28 April 1874, n°. 64, 2de Afdeeling, den loteling Arie Johannes Krooswijk alsnog voor de dienst aan te wijzen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 4 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

6°. van den 4 dezer, n°. 25, houdende beschikking op *het beroep van Abraham Stukje, te Sappemeer, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Groningen in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op bladz. 277—279).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het verzoek van A. Stukje, te Sappemeer, dat door Ons in hooger beroep uitspraak gedaan moge worden ten aanzien van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Groningen van 20 Maart ll., n°. 62, waarbij zij verklaarden, dat geene aanleiding bestond om art. 161 der militiewet toe te passen op Tammo Schuring;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Junij 1874, n°. 50;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 Junij 1874, n°. 169, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Tammo Schuring, te Uithuizermeeden geboren, ten vorigen jare in die gemeente zich heeft doen inschrijven en aldaar dit jaar aan de loting heeft deelgenomen;

dat de inschrijving, naar aanleiding van art. 16, 3°., der wet op de nationale militie, heeft plaats gehad in de gemeente, waar Tammo Schuring, wiens moeder overleden was, zelf woonde, daar zijn vader sedert verscheidene jaren de gemeente Uithuizermeeden, waar zijne vrouw en kinderen destijds achtergebleven waren, had verlaten, en men met zijne tegenwoordige woonplaats niet bekend was;

dat, na de loting, Burgemeester en Wethouders van Sappemeer zich gewend hebben tot Gedeputeerde Staten van Groningen, onder mededeeling, dat de vader van genoemden loteling sedert drie jaren in hunne gemeente verblijf hield; dat derhalve zijn zoon in die gemeente had moeten zijn ingeschreven en aan de loting had moeten deelnemen; dat dit niet had plaats gehad, en dat zij derhalve verzochten, dat op genoemden loteling art. 161 der militiewet zou worden toegepast;

dat Gedeputeerde Staten daarop bij schrijven van 20 Maart hebben te kennen gegeven, dat thans in de inschrijving, zoo als die, op grond van art. 16, 3o., der wet, had plaats gehad, geene verandering kon worden gebragt; dat ook Tammo Schuring niet schuldig was aan overtreding, vallende in de termen van art. 161 der wet, daar hij op het wettige tijdstip zich had aangegeven en was ingeschreven in de gemeente, waar de inschrijving volgens zijne toen bekende positie behoorde te geschieden; dat zij dus geene aanleiding vonden om art. 161 toe te passen;

dat van deze beschikking A. Stukje, vader van den loteling Jacob Stukje, der gemeente Sappemeer, wiens nummer, volgens de opgave van den vader, dienstpligtig zou worden ten gevolge van de beslissing van Gedeputeerde Staten, naar aanleiding van art. 1'4 der wet, is gekomen in beroep, bewerende, dat Tammo Schuring niet was achtergelaten zoon, daar, volgens verklaring van den vader, deze door zijne vrouw met hunne kinderen verlaten was en eerst daarna zich uit de gemeente Uithuizermeeden had verwijderd; dat hij bovendien in naburige plaatsen verblijf had gehouden en van tijd tot tijd met zijne te Uithuizermeeden bij de familie hunner moeder verblijvende kinderen in aanraking geweest was, zoodat men aldaar zijne woonplaats, indien die al onbekend was, wel had kunnen opsporen; waarom de adressant van oordeel is, dat hier art. 161 en volgende der wet toepasselijk zijn;

dat Gedeputeerde Staten geene uitspraak hebben gedaan, zoo als bedoeld wordt bij art. 161 en volgende der wet, maar alleen hebben te kennen gegeven, dat, naar hun oordeel, die artikelen niet toepasselijk waren en op de inschrijving, zoo als zij gedaan was, niet kon worden teruggekomen;

dat bezwaren tegen de inschrijving, volgens de bepaling van art. 26 der militiewet, kunnen worden ingebragt bij Onzen Commissaris, binnen den tijd der nederlegging der registers op de secretarie, die uiterlijk 27 Januarij moet geschieden;

dat in dien tijd geene bezwaren op de dáár omschreven wijze zijn ingebragt, en dit nu niet meer kan geschieden;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn verzoek.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 4 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van D. C. Versteegh, te Tiel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij afwijzend wordt beschikt op zijne bezwaren tegen een bevel van den Dijkstoel van het polderdistrict Tielerwaard tot opruiming van een dam in een watergang te Drumpt.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Aanleiding tot dit geschil heeft gegeven eene klagt, door O. van Bemmel, te Drumpt, ingediend bij den Dijkstoel van het polderdistrict Tielerwaard, over belemmering van waterlossing naar zekere wetering te Drumpt, en zulks door (beweerde) digting van een aanschot of watergang aldaar.

De Dijkstoel, na ingewonnen berigten en onderzoek *in loco*, besloot op 17 Mei 1871: 1°. aan den adressant van Bemmel te kennen te geven, dat hij, naar het oordeel des Dijkstoels, teregt klaagt; doch, daar de Dijkstoel niet bevoegd is om ten deze voorzieningen te nemen, hij zich te dezer zake moet wenden tot het Polderbestuur, dat zorgen moet, dat hij eene behoorlijke waterlossing heeft; 2°. aan het Polderbestuur op te merken, dat het ingevolge de bepalingen van het polderreglement moet zorgen voor de instandhouding der watergangen, alsmede daarvoor, dat zij, die polderlasten betalen, in hunne waterleidingen niet worden belemmerd.

Het gevolg van deze opmerking van den Dijkstoel was, dat het Polderbestuur van Drumpt zekeren Matthijs Wielders, bij schrijven van 10 November 1871, uitnoodigde "om binnen veertien dagen zorg te dragen, dat het aanschot of de watergang langs "de gronden van hem, Wielders, werden hersteld en in vorigen staat gebragt, blijkens "de daarvan aanwezige aanteekeningen op de kaart van den kadastralen legger en "mede de door den beëedigden landmeter gezette palen."

Nu echter wendden Wouter Wielders, en zijn buurman Jacobus Vink, Geërfden in den polder Drumpt, welker gronden ten oosten belend zijn door die van O. van Bemmel, ten westen door die van Matthijs Wielders, en ten noorden door de na te melden perceelen van D. C. Versteegh, — zich tot het Bestuur van dien polder, en daarna tot den Dijkstoel voormeld. Zij gaven daarbij te kennen, dat het aanschot of de watergang, waarvan de weder-opgraving door het Polderbestuur bij schrijven van 10 November verlangd werd, en welke zou moeten loopen ten noorden van en langs hunne gronden, — een denkbeeldige is, die nimmer bestaan heeft; maar dat adressanten, die respectievelijk den ouderdom van 73 en 63 jaren bereikt hebben, kunnen verklaren, dat de waterlossing van hunne en daaraan belendende perceelen steeds heeft plaats gehad naar zekere sloot, loopende tusschen de perceelen, kadastraal bekend n°. 128 en 129, en toebehoorende aan den heer D. C. Versteegh, President-Poldermeester van den polder Drumpt, die echter in 1871 goedgevonden heeft een dam in die sloot te leggen, waardoor, en niet door de vermeende digting van eenigen anderen watergang, de waterlossing van de landen van van Bemmel en adressanten belemmerd is en wordt.

Het Polderbestuur, door den Dijkstoel over dit adres gehoord, berigtte bij schrijven, onderteekend door den Poldermeester de Kruiff en gedagteekend 12 Junij 1872: *a.* "dat de sloot, waarin door den heer D. C. Versteegh een dam is gelegd, niet "als waterleiding bekend is en bij gevolg niet onder beheer van Poldermeesters; dat "evenwel het water der adressanten door die sloot heeft geloopen, doch hij niet kan "opgeven sedert wanneer; *b.* dat hij, de Kruiff, niet weet, dat de verlegging van "den watergang met goedvinden van den eigenaar van den grond heeft plaats gehad, "evenmin dat zulks door het Polderbestuur stilzwijgend is goedgekeurd of toegelaten, "en hem ook niet bekend is, dat er pogingen zijn aangewend om het te verhinderen: "en *c.* dat, bij een naauwkeurig onderzoek in het archief van den polder, geene stukken "of aanteekeningen gevonden zijn, waaruit van eene vorige waterlossing blijkt."

Hierop volgde een besluit van den Dijkstoel dd. 22 Augustus 1872, hoofdzakelijk luidende als volgt:

"Nader voorgenomen het request van Jacobus Vink en Wouter Wielders Wz., "te Drumpt;

"Gezien het hierover ingenomen berigt van het Polderbestuur van Drumpt dd. 12 Junij 1872, n°. 90;

"Gehoord het rapport van de Heemraden, die deze zaak *in loco* hebben opgenomen,

luidende: "dat het hun den 26 Julij 1872 bij opneming en aanwijzing door den Poldermeester de Kruiff is gebleken, dat op de plaats, waar men beweert dat vroeger de watergang heeft gelegen, nu gebouwen, boomen en hagen staan, die kennelijk aanduiden, dáár sedert zeer langen tijd te hebben gestaan. De Poldermeester de Kruiff heeft verklaard, dat hij sedert meer dan veertig jaren te Drumpt heeft gewoond en den toestand op deze plaats nimmer anders dan die nu bestaan heeft, heeft gekend, en dat de sloot, waarin de bewuste dam is gelegd, gedurende al dien tijd als waterlossing voor der requestranten erven heeft gediend; dat, volgens meerder verkregen inlichting, de sloot, waarin nu de dam ligt van den daarlangs gelegen grond, met goedvinden van den vroegeren eigenaar, den heer Brandwijk, voor waterlossing voor der adresasnten erven is gebruikt; dat derhalve uit alles blijkt, dat de sloot, waarin door D. C. Versteegh een dam is gelegd, is de feitelijke, sedert langen tijd bestaande waterlossing voor der adressanten erven; dat de mededeeling van het Polderbestuur, dat deze sloot door dat Bestuur niet als waterlossing is bekend of beheerd, hiertoe niets afdoet, daar het Polderbestuur de beweerde verlegging van den watergang stilzwijgend heeft goedgekeurd, ten minste geene pogingen heeft aangewend om dat te verhinderen, en derhalve verpligt is te zorgen voor het onderhoud eener behoorlijke waterlossing ook voor der adressanten eigendommen;

"Gelet op de vroeger hierover gewisselde stukken;

"Gezien de des betrekkelijke artikelen van het polderreglement;

"Wordt besloten:

"het Polderbestuur van Drumpt door toezending van een extract dezes aan te schrijven: over den watergang, waarin door D. C. Versteegh een dam is gelegd, schouw te voeren, en te zorgen, dat die dam binnen ééne maand (vóór primo October aanstaande) daaruit zij opgeruimd."

Het was thans de heer D. C. Versteegh, die in beklag kwam, en wel bij Gedeputeerde Staten van Gelderland, die echter, bij besluit van 10 December 1872, zijne bezwaren ongegrond verklaarden, nadat vooraf het Polderbestuur en de Dijkstoel gehoord waren.

Gedeputeerde Staten, beschikkende op het verzoek van D. C. Versteegh tot vernietiging van het besluit van 22 Augustus en verwijzing van de adressanten Vink en Wielders naar het Gemeentebestuur van Wadenoijen, — overwogen daarbij:

"dat de gronden, waarop het bestreden besluit van den Dijkstoel na een plaatselijk onderzoek van drie Heemraden van het polderdistrict Tielerwaard genomen is, door den adressant niet zijn wederlegd, zoodat die gronden, die genoegzaam gestaafd zijn, van kracht blijven. Zij houden in, dat uit het aanwezen van gebouwen, boomen en hagens, gesteund door ingewonnen inlichtingen, voldoende blijkt, dat de sloot, die adressant als togtsloot zou wenschen opgegraven te zien, zeer langen tijd (meer dan veertig jaren) niet als waterlossing gediend heeft, en dat de sloot, waarin adressant een dam heeft gelegd, langen tijd feitelijk wel als waterlossing gediend heeft;

"dat de polderbesturen onder meer bevoegd zijn om bestaande watergangen voor waterlossing aan de schouw te onderwerpen, en dat zij behooren te zorgen, dat geene aan den afloop van het water hinderlijke voorwerpen in of over de watergangen geplaatst worden;

"dat in deze het Polderbestuur verzuimd heeft den watergang, die feitelijk als waterlossing diende en waarin de dam gelegd is, tijdig aan de schouw te onderwerpen en den dam te doen opruimen;

"dat, wanneer de polderbesturen voor het voeren der schouwen of de gevolgen daarvan niet behoorlijk zorgen, de dijkstoelen onbevoegd zijn zelven de schouwen te voeren en de gevolgen te gebieden;

"dat het betrekkelijk de zaak in geschil, den loop der waterlossing, niets afdoet, of de, volgens des adressants bewering, vroeger bestaan hebbende, doch vervallen, en bebouwde togtsloot een gedeelte uitmaakte van een polderweg of een gemeenteweg,

en eene verwijzing naar het Gemeentebestuur van Wadenoijen uit dien hoofde niet in aanmerking kan komen."

Weshalve door Gedeputeerde Staten werd besloten:

"bij extract dezes door tusschenkomst van den Dijkstoel aan het Polderdistrict Tielerwaard en verder van Poldermeesters van den dorpspolder Drumpt aan den adressant te kennen te geven, dat Gedeputeerde Staten geene termen gevonden hebben om aan zijn verzoek te voldoen."

Het is tegen deze uitspraak van Gedeputeerde Staten, dat D. C. Versteegh, krachtens art. 12 van het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, bij Zijne Majesteit den Koning is gekomen in hooger beroep.

Appellant merkt al dadelijk op, dat hij niet heeft gehandeld als Poldermeester, zoo als de Dijkstoel het schijnt te beschouwen, maar als particulier eigenaar van de perceelen onder Drumpt, kadastraal bekend A, n°. 128 en 129. Het betreft dus reeds daarom alleen — zegt appellant — een geschil tusschen particulieren, dat nergens, speciaal niet bij art. 5 van het polderreglement, aan de kennisneming van Gedeputeerde Staten is opgedragen. Hier is alleen sprake van een beweerd regt van waterlossing van Vink en Wielders op appellants sloot, tusschen n°. 128 en 129 loopende, en niet van nog andere grondeigenaren, veelmin van den geheelen polder. Er is hier alzoo een beweerd regt van erfdienstbaarheid, — eene voortdurende en zigtbare erfdienstbaarheid, waarover bij ontstaan geschil alleen de burgerlijke regter volgens art. 148 der Grondwet bevoegd is te oordeelen. Hij merkt wijders op, dat Vink en Wielders niet door verjaring een regt van uitwatering op zijne sloot kunnen verkregen hebben, omdat zij geen bezit, immers geen dertigjarig bezit, hebben gehad, en omgekeerd, dat, al moge de thans gedigte sloot reeds sedert meer dan veertig jaren als zoodanig opgehouden hebben te bestaan, ook daarbij van verjaring als middel van bevrijding de rede niet zijn kan, aangezien een publieke watergang eene zaak is buiten den handel. Even als bij Gedeputeerde Staten, wijst appellant ook bij Zijne Majesteit op de omstandigheid, dat in vroegere jaren zoodanige openbare watergang bestaan heeft, geloopen hebbende van het oosten naar het westen, die door de eigenaars der aanliggende perceelen allengs is gedigt, aan welke onregelmatige daad de klagten volgens appellant zijn toe te schrijven van Vink en Wielders; — dat het wijders niet aangaat om eene hem naar het burgerlijk regt in eigendom toebehoorende sloot, die tot dusverre nooit aan schouw was onderworpen, als bij wege van onteigening, als publieken watergang te stellen in de plaats van den onregtmatig in vroegere jaren gedigten publieken watergang. Appellant merkt al verder op, dat bedoelde sloot nimmer bestemd is geweest, noch ook geschikt is, om tot afwatering voor de perceelen van Vink en Wielders te strekken, daar dezelve in der tijd gegraven is met geen ander doel dan om aangrenzend bouw- en weiland van elkander te scheiden, en aldus tot veeschutting te dienen, — terwijl de gesteldheid van het terrein van dien aard is, dat het van het noorden naar het zuiden en van het noordoosten naar het zuidwesten afdaalt, zoodat de perceelen van Vink c. s. lager liggen dan appellants sloot, waarop zij volgens den Dijkstoel en Gedeputeerde Staten zouden afwateren.

Appellant legt ten bewijze van de gesteldheid des terreins eene verklaring over van zekeren Roeland van den Berg, oud 91 jaren. Hij verzoekt ten slotte, dat het Zijner Majesteit behage het besluit van Gedeputeerde Staten van 10 December 1872 te vernietigen en, met vernietiging tevens van het besluit van den Dijkstoel van 22 Augustus te voren, de adressanten Vink en Wielders te verwijzen naar den burgerlijken regter, of wel hun verzoek te wijzen van de hand.

Over het hooger beroep van Versteegh zijn door den Minister van Binnenlandsche Zaken gehoord de Gedeputeerde Staten van Gelderland, die op hunne beurt nader hebben geraadpleegd den Dijkstoel van den Tielerwaard.

De Dijkstoel, in zijn berigt van 10 October 1873, deelt aan Gedeputeerde Staten

o. a. mede, dat de oude watergang, volgens opgave van het Polderbestuur, heeft geloopen van het perceel no. 277 tot 141, waar een duiker in den zandweg ligt; dat de door Versteegh afgedamde sloot in quaestie begint aan de perceelen 134 en 135, loopt tusschen de perceelen 128 en 129 noordwaarts en zich dáár ontlast in den tochtsloot of aanschot tusschen de perceelen 280, 278 en 128, welke tochtsloot zich ontlast door den duiker, gelegen tusschen 140 en 141; dat de dam ligt op omstreeks 10 meter van nos. 134, 135 en den sloot tusschen 128 en 129.

De Dijkstoel merkt overigens op: dat de bewering van appellant, dat dit geschil niet is van administratieven aard, maar bij den burgerlijken regter behoort, naar het oordeel des Dijkstoels, niet kan opgaan; dat toch de quaestie is, dat er door adressant een dam is gelegd in eenen sedert zeer langen tijd, ja onheugelijke jaren, tot waterlossing gediend hebbenden sloot, niet alleen voor de erven der adressanten J. Vink en W. Wielders, maar ook voor de meer bovenwaarts gelegen erven; dat dus die waterlossing geene private waterlossing was dier adressanten, doch eene publieke waterlossing, waardoor diverse eigenaren van hun overtollig water bevrijd worden; dat, indien de dam niet wordt weggenomen, deze perceelen waterlossing missen en daardoor zeer worden benadeeld; dat het wel mogelijk is, dat vroeger de waterlossing op eene andere plaats heeft geloopen; doch dat de omstandigheid, dat op die plaats nu staan eene oude heg, oude boomen en oude huizen, aantoont, dat het zeer lang geleden moet zijn, als ook dat met goedvinden van het openbaar gezag en van den vroegeren eigenaar van adressants perceel de toenmalige publieke waterloop is vervangen door den tegenwoordigen, die door die vervanging zeer zeker ook publieke watergang werd; dat het voorgaande volgt uit de openbaarheid der handeling; dat Gedeputeerde Staten daarom naar de meening van den Dijkstoel bevoegd waren van deze zaak kennis te nemen; dat ook opmerking verdient, dat adressant van het besluit van den Dijkstoel juist bij de administratieve magt is gekomen in hooger beroep en bij Gedeputeerde Staten volstrekt niet beweerd heeft, dat deze zaak ter competentie zou zijn alleen van den burgerlijken regter, zoodat hij zelf heeft erkend, dat deze zaak was van administratieven aard; dat de sloot in quaestie door den Dijkstoel is beschouwd te zijn een publieke watergang, waarop toepasselijk zijn de artt. 273, in verband met 321, van het polderreglement; dat de bewering, dat door verjaring een sloot geen publieke watergang wordt, alsmede dat een publieke sloot door verjaring dit karakter niet verliest, door den Dijkstoel ook onjuist wordt geacht, daar het hier geene eigenlijke verjaring geldt, waar alleen het langdurig gebruik aantoont, dat èn de belanghebbenden (dus ook de eigenaar der sloot) èn het bevoegd gezag hebben goedgevonden, dat de waterlossing niet meer op de oude, maar op de tegenwoordige wijze plaats heeft, en die alzoo met algemeen goedvinden daargestelde toestand moet worden geëerbiedigd.

Gedeputeerde Staten, in hun ambtsberigt van 11 November ll., vermeenen, dat hun besluit van 10 December 1872 geene toelichting behoeft.

De beschouwingen van den adressant, houdende, dat de afgedamde sloot geen publieke watergang zou zijn, zijn volgens Gedeputeerde Staten genoegzaam wederlegd in het reeds medegedeeld berigt van den Dijkstoel van 10 October ll.

De bij het adres overgelegde verklaring van Roeland van den Berg, den man van 91 jaren, die zich herinnert, dat voorheen de waterlossing anders heeft geloopen, doet volgens Gedeputeerde Staten niets ter zake, omdat de toestand geheel veranderd is. Het feit bestaat, dat de sedert lang in den polder aanwezige waterlossing nabij het landgoed Gerestein door het leggen van den dam afgesloten is.

De adressant tracht evenwel — zeggen Gedeputeerde Staten — thans eene exceptie in dit administratief geding op te werpen, namelijk de bewering, dat door de vermelding in de eerste klagt van J. Vink en W. Wielders van het feit, dat de dam door den Poldermeester Versteegh is gelegd, het geschil ten onregte als vallende in

de termen van art. 5 van het rivier-polder-reglement zou zijn gebragt geworden, en zulks uit hoofde de adressant den dam niet in zijne qualiteit van Poldermeester, maar als particulier eigenaar van de kadastrale perceelen no. 128 en 129 gelegd heeft, en het geschil derhalve volgens den adressant zou behooren beschouwd te worden als een geschil tusschen particulieren.

Hiertegen moeten Gedeputeerde Staten opkomen. Niettegenstaande D. C. Versteegh Poldermeester is, is die betrekking bij de aangevallen besluiten van den Dijkstoel en van Gedeputeerde Staten niet in aanmerking gekomen. Hij komt daarin voor als bijzonder persoon, die den dam gelegd heeft en niet had mogen leggen, omdat hij eene bestaande waterlossing niet mogt afdammen. Het geschil is daardoor evenwel niet een geschil tusschen Vink c. s. en Versteegh, maar een geschil tusschen het Polderbestuur en Versteegh, waarin de Dijkstoel is tusschen beiden getreden, omdat het Polderbestuur, bestaande uit twee poldermeesters, waarvan Versteegh er een uitmaakt, in gebreke was de schouw te voeren en den dam te doen opruimen. Naar deze opvatting, die Gedeputeerde Staten vermeenen dat de ware is, behoort het geschil onder die, bedoeld bij art. 5, litt. *c*, van het rivier-polder-reglement.

Naar aanleiding van het bovenstaande zijn Gedeputeerde Staten van oordeel, dat er geene termen zijn om aan des adressants tweeledig verzoek te voldoen.

Aan 's Raads Afdeeling zijn twee memoriën ingezonden.

De Dijkgraaf van Tielerwaard, onder dagteekening van 16 December 1873, gedraagt zich aan de vroeger gewisselde stukken. Hij meent echter de aandacht van den Raad van State alsnog op één punt te moeten vestigen. De appellant — aldus merkt de Dijkgraaf op — beweert, dat een gedeelte watergang zoude gedigt zijn. Zulks is wel waarschijnlijk; maar dan heeft zulks plaats gehad met toestemming van den vorigen eigenaar van het goed van den heer D. C. Versteegh, die voor dien gedigten watergang een anderen heeft aangegeven, en wel geheel door zijn eigendom. Nu vóór weinige jaren is de heer Versteegh bij publieken verkoop eigenaar van de goederen van den heer Brandwijk geworden. Hij vond alles in den toestand, waarin deze het gebragt had, en moest dien toestand laten blijven bestaan, zoodat hij niet bevoegd was een dam te leggen in een watergang, die zeker veertig jaren heeft bestaan.

Ook D. C. Versteegh diende eene memorie in van gelijke dagteekening, waarin hij zijne sustenuen alsnog nader aandringt en op de omstandigheid wijst, hoe de poldermeesters van den polder Drumpt omstreeks het jaar 1870 den landmeter Wenker, te Tiel, last gegeven hebben de oude, publieke, waterlossing van den polder, waarvan volgens appellant het vroeger bestaan *in confesso*, en die op het terrein zelf nog gedeeltelijk zigtbaar is, volgens het kadaster aan te duiden door palen op het terrein, en dat die landmeter te dien einde 20 palen aldaar geslagen heeft.

Appellant herhaalt daarbij zijne bewering, dat de afloop des waters niet plaats kan hebben van de gronden van Vink en Wielders naar en langs appellants sloot in quaestie, maar dat juist omgekeerd het water uit zijn sloot vroeger afliep in den thans gedigten watergang, zoodat appellant nimmer gezegd kan worden art. 321 van het reglement te hebben overtreden.

's Raads Afdeeling voor de geschillen van bestuur, alvorens eene voordragt ten deze aan Zijne Majesteit te doen, heeft het noodig gekeurd alsnog een plaatselijk onderzoek uit te lokken van wege 's Rijks waterstaat.

Zij rigtte zich tot dat einde bij brief van 13 Januarij ll. tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, en ontving onder dagteekening van 25 Junij ll. van dien Minister een ambtsberigt dd. 23 Junij te voren van den Hoofd-Ingenieur in Gelderland.

Aangaande de bevinding van den localen toestand (die overigens alleen met raadpleging van eene der voorhanden schetsteekeningen te begrijpen is) — deelt de Hoofd-Ingenieur hoofdzakelijk mede, dat bij onderzoek *in loco* de sloot in geschil, ofschoon zeer diep, bijna geheel droog was, — dat die sloot werkelijk volgens mondelinge

verklaring van een der reclamanten, namelijk Wielders, in der tijd gegraven is om als veeschutting te dienen; dat het land, waar de vroegere, sedert gedigte, watergang zou bestaan hebben, werkelijk eene helling van het oosten naar het westen heeft.

Hij komt eindelijk tot de slotsom, dat, met het oog op de bestaande toestanden, er ten deze van een publieken waterloop geen sprake kan zijn.

Als gemagtigden treden vervolgens op de heeren Mr. S. RINK, Procureur te Tiel, voor den appellant, ter ondersteuning, en A. BERGAKKER voor andere belanghebbenden ter bestrijding van het beroep; – welke beiden wederzijds zeer breedvoerig hunne gronden toelichten.

III. *het beroep van W. Brouwer, te 's Gravenhage, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan J. C. Streng vergunning is verleend tot oprigting eener slagterij in het perceel Nieuwstraat no.* 12, *kadaster sectie I, no.* 57.

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Nadat J. C. Streng, vleeschhouwer alhier, zich tot Burgemeester en Wethouders der gemeente 's Gravenhage gewend had, met verzoek om vergunning tot inrigting van eene slagtplaats, en eenen stal tot het overnachten van vee, in het huis alhier Nieuwstraat n°. 12, kadaster sectie I, n°. 57, — had er op 9 Maart ll., overeenkomstig het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), ten overstaan van Burgemeester en Wethouders een onderzoek *de commodo et incommodo* plaats, waartoe opgeroepen waren: 1o. J. C. Streng, eigenaar van een huis en pakhuis Nieuwstraat 12 en 14, kadaster sectie I, 57; 2°. L. F. Revius, eigenaar van de perceelen Nieuwstraat 10 en 8, kadaster sectie I, 1102, het eerste bewoond door 3°. Mevrouw Brouwer Dorrepaal, en het tweede bewoond door 4°. A. Simmerok; 5°. C. W. Eikendal en consorten, eigenaren van een huis en poort Nieuwstraat 16, kadaster sectie I, 59 en 58, bewoond door 6o. C. W. Eikendal; 7°. E. M. S. van Santen, eigenaar en bewoner van perceel Dagelijksche Groenmarkt, kadaster sectie I, 1199; en 8o. G. W. Schröder, eigenaar en bewoner van perceel Dagelijksche Groenmarkt 29, kadaster sectie I, 48.

Van de opgeroepen en verschenen belanghebbenden heeft L. F. Revius verklaard, dat hij waardevermindering van zijn pand vreest, omdat de onmiddellijke nabijheid van loeijend vee zeer lastig is voor de geburen.

W. Brouwer voor Mevrouw Brouwer Dorrepaal zeide, dat hij tegen deze aanvraag uit het oogpunt der gezondheid groot bezwaar heeft, en verzocht daarom een onderzoek *in loco.* De aanvrager schijnt eene groote clientèle te hebben, en er zal dus veel last zijn van stank, uitwaseming, leven en vliegen. De gezondheid van 25 personen wordt in gevaar gebragt. Nacht en dag zal men het geluid hebben van loeijende koeijen en kalveren, even lastig als een blaffende hond, die voortdurend 's nachts voor de deur is. De moeder des belanghebbenden is als huurderes nog voor drie jaren gebonden en zou de huur niet zonder groot verlies kunnen overdoen.

Dr. C. W. Eikendal had ook groot bezwaar uit een hygienisch oogpunt. Er is reeds — was zijne verklaring — een slagthuis van den spekslager van Santen, waardoor soms het riool in de Nieuwstraat wordt verpest. Komt daar nu nog meer bloed en afval bij, dan zal men inderdaad een brandpunt van besmetting krijgen.

Het Gemeentebestuur zal, zoo hij hoopt, wel in overweging nemen, dat hier in het centrum der stad, waar reeds de afval van p. m. 2500 varkens 's jaars van van Santen bij afwisseling wordt verzameld, geene vermeerdering van besmetting door nog 5 koeijen 's weeks mag worden toegelaten. Indien de aanvrager een put maakt, waarin

al de afval opgenomen, en die twee à driemalen 's weeks wordt geledigd, dan zou dat misschien onschadelijk zijn. Het loeijen kan worden tegengegaan, door de beesten te voederen.

A. Simerok verklaarde geene bezwaren te hebben.

J. C. Streng, de aanvrager, verklaarde alléén eene uitwatering noodig te hebben. Al wat vuil is, gaf hij verder te kennen, wordt geregeld wekelijks weggehaald. Het vee wordt behoorlijk tweemaal daags gevoederd. Wat stank betreft, hij zelf met vrouw en zes kinderen zou boven komen wonen, en dus al den last hebben. Hij doet groote opofferingen, door eene bijna geheel nieuwe pui te maken. Een put zou hij maken, indien hij daartoe werd gedwongen: maar een ton zou hij doelmatiger vinden. Hij slagt 23 à 24 stuks vee per week. Van leven zal men werkelijk geen last hebben; des noods is dat altijd te beletten.

W. Brouwer gaf vervolgens te kennen, dat, indien de aanvrager eenmaal de vergunning heeft verkregen, hij niet tot harde maatregelen de toevlugt zou nemen om de beesten stil te doen zijn. Hij gaf ook nog nader de belendingen op.

Dr. C. W. Eikendal erkende, dat eenige bezwaren zijn opgelost: maar als de koe geslagt wordt — meende hij — komt toch een groot deel van het bloedwater in het riool. Daarom zou hij een put verlangen.

J. C. Streng verklaarde nog, dat het bloed verzameld wordt, maar het bloed-, wasch- en schrobwater moet wel uitloopen in het riool.

Daarop is gevolgd eene beschikking van Burgemeester en Wethouders, dd. 27 Maart ll., waarbij besloten werd de gevraagde vergunning te verleenen, onder voorwaarde: 1°. dat alle bloed en afval na iedere slagting zorgvuldig zou worden verwijderd, en voortdurend de noodige maatregelen worden getroffen ter bevordering van reinheid en tot wering van stank en ongedierte; 2°. dat de concessionaris en zijne regtverkrijgenden zich moeten onderwerpen aan de voorschriften, die nader in het belang eener goede politie mogten worden gegeven, en 3°. dat van de vergunning worde gebruik gemaakt vóór of op 1 September 1874, bij gebreke waarvan zij vervalt.

Nadat de heer W. Brouwer voornoemd zich tegen die door Burgemeester en Wethouders verleende vergunning in beroep had begeven bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland, en deze hem, ingevolge art. 11 van het Koninklijk besluit van 1824, hadden verwezen naar Zijne Majesteit den Koning, — diende genoemde heer, onder dagteekening van 19 April ll., zijn bezwaarschrift tegen meergenoemde vergunning bij Zijne Majesteit in, daarbij volhardende bij de grieven, welke hij voor zijne moeder tegen de oprigting der bewuste slagterij heeft, en ten slotte verzoekende, dat het Zijner Majesteit moge behagen te gelasten, dat des adressants bezwaren worden onderzocht en overwogen, opdat eene beslissing volge, welke adressant gelooft van het hoogste, namelijk van publiek, belang te zijn.

Inmiddels had zich, onder dagteekening van 17 April ll., de Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt in de provincie Zuidholland over deze aangelegenheid gewend zoowel tot Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage als tot Gedeputeerde Staten der provincie.

De op 27 Maart te voren reeds verleende vergunning daarbij betreurende, meende die ambtenaar — om redenen, aan het belang der openbare gezondheid ontleend, — alsnog de bekrachtiging van die vergunning bij hoogere autoriteit te moeten ontraden.

Gedeputeerde Staten, door den Minister van Binnenlandsche Zaken gehoord, hebben nader geraadpleegd Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage en ook gehoord den Hoofd-Ingenieur van 's Rijks Waterstaat in het 10de district, Mazel.

Burgemeester en Wethouders in hun berigt van 11 Mei ll. merken op, dat zij de bezwaren, altijd verbonden aan het slagten binnen de kom der gemeente, geenszins ligt tellen; dat dit genoegzaam blijkt uit de pogingen, onlangs op nieuw hunnerzijds gedaan, ten einde de bezwaren worden opgeheven, die aan het verpligt gebruik van

algemeene slagtplaatsen (*abattoirs*) in den weg staan. Zoolang zij echter niet in het bezit zijn van zoodanige slagtplaats, achten Burgemeester en Wethouders het zeer moeijelijk, door de vergunning tot slagten binnen de kom der gemeente te weigeren, de nijverheid gevoelig te belemmeren. Alleen dàn, wanneer blijkt, dat eene slagterij buitengewoon nadeelig zoude zijn voor de openbare gezondheid, kan, naar de meening van Burgemeester en Wethouders, in de gegeven omstandigheden voor die weigering genoegzame grond bestaan. Het publiek gezondheidsbelang — zeggen zij — wordt door iedere toelating eener slagterij te midden van digtbevolkte buurten in meerdere of mindere mate benadeeld. Het heeft hen dan ook niet bevreemd, dat de Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt bedenkingen tegen hunne vergunning inbragt. Gelijk Burgemeester en Wethouders reeds opmerkten, kunnen bedenkingen van algemeenen aard niet van het verleenen eener vergunning terughouden; en, naar het hun toeschijnt, zijn aan de hier bedoelde slagterij geene buitengewone gevaren verbonden.

De Hoofd-Ingenieur deelt mede, dat, bij de opneming, is gebleken, dat het voornemen bestaat de zoldering uit te breken, welke in het voormalige pakhuis was aangebragt; en zoo daaraan gevolg wordt gegeven, kan — geeft gemelde ambtenaar te kennen — gezegd worden, dat de slagerij en voorloopige bergplaats van de geslagte beesten zeer ruim en zeer goed zal zijn. Het bloed wordt zooveel mogelijk opgevangen en in tonnen verzameld om te worden vervoerd. Zoo ook worden, zonder schoongemaakt te zijn, dadelijk weggevoerd de pensen, darmen, lever en het hart, zoo ook de koppen en het verdere afval, zoodat alléén eenige stank zou kunnen ontstaan van het schrobwater, dat gebezigd wordt om de slagerij schoon te maken. Alleen zou eenig afdoend bezwaar opleveren het gedurende eenige dagen bewaren der fecale stoffen van de beesten, welke tijdelijk op stal moeten staan, daar het voornemen is, deze stoffen wekelijks te doen wegvoeren. Te dien aanzien zou volgens den Hoofd-Ingenieur moeten bepaald worden, dat de put, waarin deze bewaard zullen worden, behoorlijk moet gedekt zijn, en dat daarin hoegenaamd geen afval van de slagerij mag gebragt worden, en uitsluitend moet dienen voor de berging van de uitwerpselen van het vee en paard, dat dáár mede op stal zal gezet worden. Wanneer deze bepaling nog werd gevoegd bij die, voorkomende in de daartoe betrekkelijke beschikking van Burgemeester en Wethouders, en men kan de vergunning verkrijgen om het schrobwater in het stads-riool te laten afloopen, vermeent de Hoofd-Ingenieur, dat er geene overwegende bedenkingen tegen de verleende vergunning meer bestaan.

Gedeputeerde Staten, onder dagteekening van 1 Junij ll., na eene beschrijving te hebben gegeven van de localiteiten, achten, met het oog op deze laatsten, het bezwaar van adressant Brouwer, dat de slagterij zoude gelegen zijn in het digtstbebouwde gedeelte der gemeente, minder juist. Wat verder betreft zijn bezwaar, dat het gemeente-riool zou worden verontreinigd door den afvoer van het bloedwater, kan naar hun oordeel hiervan geen sprake zijn, aangezien het schrobwater, vóórdat het in het gemeente-riool zal uitloopen, in vier op korten afstand van elkander gelegen vergaarputten wordt opgevangen, welke vergaarputten van het aanvoerkanaal zijn afgesloten door zeer naauwe roosters, in dier voege, dat al het vuil in de putten achterwege zal blijven. Deze putten zullen noodzakelijk — zeggen Gedeputeerde Staten — van tijd tot tijd moeten worden uitgeschept, daar anders eene overstrooming van het perceel van J. C. Streng niet zou uitblijven. Zij zijn intusschen met den Hoofd-Ingenieur van gevoelen, dat het bewaren der fecale stoffen van de op stal staande beesten voor de gezondheid schadelijke gevolgen kan opleveren, en achten het met hem wenschelijk dienaangaande eenige nadere voorschriften in de vergunning op te nemen. Hoewel zij het overigens almede wenschelijk zouden achten, dat er geene slagterijen meer in de kom der gemeenten werden opgerigt, zoo zijn Gedeputeerde

Staten met Burgemeester en Wethouders van meening, dat dit niet te beletten is, zoolang men de verpligting niet kan opleggen van algemeene slagtplaatsen gebruik te maken; en zij geven derhalve op grond van het bovenstaande in overweging den Koning te adviseren aan den adressant te kennen te geven, dat er voor de vernietiging van de door Burgemeester en Wethouders aan J. C. Streng verleende vergunning geene termen bestaan, doch de beschikking van Burgemeester en Wethouders in zooverre te wijzigen, dat daaraan de door den Hoofd-Ingenieur voorgestelde bepalingen betreffende het bewaren van fecale stoffen worden toegevoegd.

Er is eene memorie en eene suppletoire memorie ingekomen van den heer W. Brouwer, daarbij nader en breedvoerig aan den Raad van State zijne bezwaren mededeelende.

Ook is er eene memorie ingekomen van G. H. Schröder. op 9 Maart opgeroepen, maar toen niet verschenen, — die als buurman van den spekslager van Santen en reeds veel overlast hebbende van de slagtplaats van dezen, zijne beduchtheid te kennen geeft, dat die overlast niet weinig vermeerderen zal, wanneer nu ook eene slagtplaats aan J. C. Streng wordt toegestaan in de Nieuwstraat. Hij wijst er op, dat J. C. Streng reeds sedert jaren eene slagtplaats in de Katerstraat alhier bezit, zoodat de inwilliging van zijn tegenwoordig verzoek alleen strekken kan om diens gerief en gemak te vermeerderen, doch tot nadeel van de gezondheid en grooten overlast zijner buren.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

Als gemagtigde voor den heer Streng treedt vervolgens op de heer Jhr. Mr. E. N. de Brauw, Advokaat te 's Gravenhage, die zeer breedvoerig opkomt tegen de door de andere belanghebbenden geopperde bezwaren, terwijl de heeren Brouwer en Revius als belanghebbenden het beroep nader ondersteunen.

IV. *het geschil over de woonplaats van J. J. Kooistra.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Krachtens een besluit van den Burgemeester van Schoterland van 12 Julij 1867, genomen op eene kennisgeving van het Algemeen Armbestuur te Jubbega Schurega, werd een onderstand van 75 ct. per week verleend aan Saske J. Kooistra. Het besluit werd medegedeeld aan het Gemeentebestuur van Ængwirden, daar de behoeftige volgens opgave op 28 October 1836 geboren was te Tjalleberd, tot laatstgenoemde gemeente behoorende. De Burgemeester dier gemeente berigtte echter, dat haar onderstands-domicilie niet werd erkend, daar zij in de geboorteregisters niet voorkwam.

Twee besluiten, in October en November 1867 genomen, tot verhooging van den wekelijkschen onderstand en tot het verleenen van eene bedeeling voor eenmaal, werden ook nog aan het Gemeentebestuur van Ængwirden medegedeeld. Toen echter in Maart 1868 weder onderstand verleend werd voor het aankoopen van kleederen, werd het daartoe strekkend besluit medegedeeld aan het Gemeentebestuur van Opsterland en toen dat Bestuur het onderstands-domicilie ontkende, werd door Burgemeester en Wethouders van Schoterland opgegeven, dat, volgens een extract uit het register der geboorten in de gemeente Opsterland, afgegeven te Beetsterzwaag den 31 Augustus 1867 en in het bezit van Saske J. Kooistra, — deze persoon, dochter van Johannes Gosses Kooistra en Antje Brugts de Vries, deszelfs huisvrouw, was geboren te Langezwaag den 30 October 1836. Deze mededeeling werd door Burgemeester en Wethouders van Opsterland gesteld in handen van Armvoogden te Langezwaag, van wie het antwoord werd

ontvangen, dat de aangifte der geboorte verkeerdelijk in de gemeente Opsterland gedaan was, daar het huis, waarin Saske J. Kooistra was geboren, niet had behoord onder het dorp Langezwaag, maar onder de gemeente Ængwirden, nabij het dorp Luxwoude. Armvoogden zeiden, dat dit zou kunnen bevestigd worden door de nog levende moeder der behoeftige, woonachtig te Jubbega Schurega. Zij legden bovendien over eene verklaring van eenige ingezetenen van Langezwaag, dat Johannes Gosses Kooistra en Antje Brugts de Vries tijdens de geboorte hunner dochter Saske in 1836 woonden in eene woning, staande onder de gemeente Ængwierden in de nabijheid van het dorp Luxwoude. Het een en ander, aan Burgemeester en Wethouders van Schoterland overgebragt, werd door dezen medegedeeld aan Burgemeester en Wethouders van Ængwirden, die zich echter bleven beroepen op het extract uit de geboorteregisters van Opsterland, terwijl het Bestuur dezer laatste gemeente door dat stuk niet tot erkenning van het onderstands-domicilie werd bewogen.

In dezen stand der zaak, en terwijl er steeds nieuwe besluiten tot het verleenen van onderstand genomen werden, riepen Burgemeester en Wethouders van Schoterland in April 1869 de tusschenkomst in van Gedeputeerde Staten van Friesland. Zij legden bij hun schrijven een afschrift over van het extract uit het geboorteregister.

Burgemeester en Wethouders van Opsterland, die nu in de eerste plaats gehoord werden, zonden weder in een berigt van het Algemeen Armbestuur te Langezwaag, dat bij zijne vroegere bewering bleef en tot bevestiging daarvan eene nieuwe verklaring van eenige ingezetenen van Langezwaag overlegde. Voorts deelde het Armbestuur nog mede, dat, volgens opgave van de moeder der behoeftige, de geboorte werkelijk in het bedoelde huis had plaats gehad en zij in datzelfde huis ook van een zoon was bevallen, die aan het Gemeentebestuur te Ængwirden was aangegeven als geboren te Gersloot. Omtrent dezen zoon deelden Burgemeester en Wethouders van Opsterland nog mede, dat hij omstreeks zes jaren na Saske was geboren en genaamd was Jochum Oenes de Vries.

Eindelijk legden Burgemeester en Wethouders over een volledig afschrift van de geboorte-acte der behoeftige, in welk stuk gezegd wordt, dat op 1 November 1836 naar den Grietman, Officier van den burgerlijken stand der grietenij Opsterland, is gecompareerd Johannes Gosses Kooistra, arbeider, wonende te Langezwaag, die heeft voorgesteld een kind van het vrouwelijk geslacht, den 30 October ten zijnen huize te Langezwaag met hem en Antje Brugts de Vries, deszelfs huisvrouw, geboren en aan hetwelk hij verklaard heeft den voornaam van Saske te willen geven; dat deze verklaring en voorstelling is geschied in tegenwoordigheid van Hedde Jochums Beetsma en Cornelis Koopmans, klerken, wonende te Beetsterzwaag.

De acte is onderteekend door den Grietman en de beide getuigen, hebbende de vader verklaard niet te kunnen schrijven, omdat hij zulks niet geleerd had.

Deze stukken zijn in handen gesteld van Burgemeester en Wethouders te Ængwirden, die daaromtrent, na verloop van bijna drie jaren, namelijk in Februarij 1872, een berigt hebben ingezonden, waarbij zij erkennen, dat op 13 October 1842 te Gersloot uit Antje Brugt de Vries, zeer zeker de moeder van de arme, een kind is geboren, waaraan de voornamen Jochum Oenes zijn gegeven; maar tevens te kennen geven, dat het naar hun oordeel door geen voldoend bewijs gestaafd wordt, dat die geboorte in hetzelfde huis zou hebben plaats gehad, waarin Saske geboren is. De verklaring van ingezetenen van Langezwaag achtten zij niet afdoende, omdat zij de ondervinding hadden, dat zulke verklaringen veeltijds te ligtvaardig werden afgegeven.

Om dezelfde reden gaven zij in den verderen loop der briefwisseling te kennen geene de minste waarde te hechten aan eene overgelegde verklaring der moeder van de behoeftige, door de declaranten als niet kunnende schrijven met een kruisje onderteekend, en inhoudende, dat hare dochter geboren was in een huis ten zuiden van den weg of Hoogendijk op ongeveer vijf minuten afstand van den weg, dat de naaste

buurman was Jacob Tjibbe de Vries, een hellingbaas, die aan den noordkant van den weg woonde, en dat het huis behoorde aan Klaas Wibes Bilijam in de Knijpe. Burgemeester en Wethouders van Ængwirden merkten op, dat, volgens de eigene verklaring van Johannes Gosses Kooistra, bij de aangifte der geboorte gedaan, hij te Langezwaag woonde, toen Antje Brugts de Vries op 30 October 1836 ten zijnen huize beviel van eene dochter, genaamd Saske, en dat, zoolang die verklaring niet op wettige wijze was ontzenuwd, zij niet konden erkennen, dat Saske te Gersloot geboren zou zijn, te minder, daar hun uit niets bleek, dat Kooistra vóór of na 30 October 1836 binnen de gemeente Ængwirden zijne woonplaats gehad zou hebben.

Ten aanzien van een beroep van Burgemeester en Wethouders van Opsterland op een brief van den Burgemeester van Ængwirden van 4 Februarij 1871, waarin werd opgegeven, dat de Armvoogdij van Tjalleberd aan die van Langezwaag *f* 183.70 schuldig was wegens onderstand, aan S. Kooistra in 1869 verleend, — werd door Burgemeester en Wethouders van Ængwirden geantwoord, dat die opgave abusivelijk had plaats gehad, daar niet gelet was op de aanteekening „onderstands-domicilie nog onbekend" gesteld op den staat, waarop de bedoelde post voorkwam.

Ten verzoeke van Gedeputeerde Staten zijn onder eede gehoord vier getuigen van Langezwaag en Luxwoude, die o. a. verklaard hebben, dat Saske J. Kooistra is eene natuurlijke dochter van Antje Brugts de Vries, geboren ten huize van hare grootouders Brugts Sierds de Vries en Hamkes Weiland, welk huis bekend was onder den naam van het oude huis (stemhuisje) en gelegen ongeveer 150 ellen van den Hoogendijk in de gemeente Ængwirden; dat de moeder nog geen drie maanden na de geboorte van haar kind Saske dat kind gebragt heeft aan boord van het schip in gebruik van den vermoedelijken vader Johannes Gosses Kooistra, destijds liggende te Gorredijk, welke zaak dáár veel opzien baarde; dat de woning, waarin Saske geboren is, vóór ongeveer acht jaren is afgebroken en de grond thans wordt verveend; dat de grond en het huis ten tijde der geboorte behoorden aan Jan Sipkes Luxwolde, later in eigendom heeft toebehoord aan Klaas Wiebes Bilijam, en de grond thans toebehoort aan een veenbaas; dat de moeder later nog een zoon gekregen heeft, genaamd Jochum, mede een natuurlijk kind, en geene andere kinderen gehad heeft; dat declaranten geene andere oorzaak voor de abusieve vermelding van de geboorteplaats van Saske in hare geboorte-acte kunnen gissen, dan dat de aangifte misschien zou kunnen gedaan zijn door den grootvader van Saske, ten wiens huize zij geboren werd, en deze zijne dochter Antje Brugts de Vries als gehuwd met Johannes Gosses Kooistra heeft willen doen voorkomen.

Ook zijn onder eede gehoord de moeder der behoeftige, Antje de Vries, wonende te Jubbega Schurega, en Jan Barteles de Leeuw, ook aldaar wonende.

De moeder heeft verklaard: dat Antje nimmer gehuwd geweest is; dat zij, naar zij meent, op 28 October 1836 bevallen is van eene dochter, van welke geboorte door haren nu overleden broeder, Solke Brugt de Vries, te Beetsterzwaag aangifte is gedaan: dat die broeder, van Antje wetende, dat het kind bij haar verwekt was door zekeren Johannes Kooistra, dezen bij de aangifte als vader heeft opgegeven, zoodat het kind in de registers van den burgerlijken stand is ingeschreven als in een wettig huwelijk verwekt; dat zij tijdens de geboorte van het kind was inwonende bij hare ouders in een huis, gelegen te Luxterhoek, onder Langezwaag, naar zij meent, toen toebehoorende aan Sipke Wisses Luxwold, veenbaas te Langezwaag, die het later heeft verkocht aan Klaas Wiebes Bilijam, te Knijpe; dat zij ongeveer negentien jaren in dat huis gewoond heeft, eerst met hare ouders en later met hare zuster, en dat het nu zeven-en-twintig jaar ongeveer is geleden, dat zij dat huis heeft verlaten; dat zij, zes jaren ongeveer na de geboorte van Saske, in hetzelfde huis en nog ongehuwd, van een zoon is bevallen, welke door Jacob Tjibbes de Vries, haren buurman, en Jan Jacob Flooman ten gemeentehuize van Ængwirden is aangegeven; dat zij

de reden daarvan niet weet op te geven; dat hare ongetrouwde zuster, die met haar in hetzelfde huis heeft gewoond, door de Armvoogden van Tjalleberd uit dat huis is opgenomen geworden; dat zij met voormelden Kooistra, den vader van Saske, nooit te zamen heeft gewoond; dat zij altijd gemeend heeft, dat de woning, waarin Saske geboren is, tijdens de geboorte van deze behoorde onder Opsterland, maar ten gevolge van eene veranderde grensscheiding onder Ængwirden is gekomen; dat de voormelde woning lag ten zuiden van den Hoogendijk, ongeveer op vijf minuten afstand, en thans is afgebroken.

Jan Barteles de Leeuw heeft verklaard: dat hij zich wel herinnert, dat Antje Brugts de Vries is bevallen van eene dochter, die bij de geboorte den naam van Saske heeft gekregen; dat genoemde Antje Brugts de Vries toen ongetrouwd was en inwoonde bij hare ouders, in een huis te Luxterhoek, ten zuiden van den Hoogendijk op ongeveer 400 pas afstand; dat hij destijds wel bij de ouders van Antje Brugts de Vries aan huis kwam en zich zeer goed herinnert, dat digt bij de herberg "de Flokke" een paal stond met een bord er op, naar zijne meening, de scheiding tusschen de gemeenten Ængwirden en Opsterland, en dat het bedoelde huis, ten westen daarvan liggende, moet behoord hebben tot de gemeente Ængwirden; dat ongeveer op dezelfde hoogte thans nog een paal staat om de grensscheiding aan te wijzen; dat hij zich wel weet te herinneren, dat, vóór ongeveer vijf-en-twintig of zes-en-twintig jaar, door wijlen zijn zwager Geert ten Room en Cornelis Schippers, destijds Armvoogden in de gemeente Ængwirden, in hetzelfde huis wel bedeelingen zijn gedaan.

Nadat deze verklaringen bij Gedeputeerde Staten waren ontvangen, is aan Burgemeester en Wethouders van Opsterland gevraagd, of zij, met het oog op de geboorte-acte, in verband met het Koninklijk besluit van 14 December 1861, n°. 67 (1), konden erkennen, dat het domicilie van onderstand van Saske de Vries, onder de werking der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), in hunne gemeente gevestigd was. Zij hebben daarop geantwoord: dat, indien de geboorte-acte als onwrikbaar en geldig, wat den inhoud betreft, moest worden aangemerkt, zij door dat stuk en het genoemde Koninklijk besluit genoodzaakt werden, het domicilie van onderstand te erkennen. Zij meenden echter, dat, terwijl in de stukken zooveel voorkwam, dat tegen de waarheid van den inhoud der geboorte-acte pleitte, aan die acte geene wettige kracht kon blijven toegekend. Zij wijzen er op, dat, volgens de beëedigde verklaringen, de geboorte niet heeft plaats gehad te Langezwaag ten huize van Kooistra, maar in de gemeente Ængwirden ten huize van de ouders der moeder; dat, volgens de getuigen uit Langezwaag, de aangifte misschien zal gedaan zijn door den grootvader van Saske, in plaats van door Kooistra; dat, volgens de moeder, de aangifte gedaan is door haren nu overleden broeder; dat de moeder ook heeft verklaard, dat zij met Kooistra nooit te zamen heeft gewoond, hetgeen alles in lijnregten strijd is met den inhoud der geboorte-acte. In de burgerlijke positie van Saske als een natuurlijk kind en in de gemeente Ængwirden geboren, kan, naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders van Opsterland, door eene, wat den inhoud betreft, fautive acte van geboorte geene wijziging worden gebragt.

Bij de opzending der stukken aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij schrijven van 6 December 1872, gaven Gedeputeerde Staten van Friesland, met het oog op het Koninklijk besluit van 14 December 1861, n°. 67, te kennen, dat het domicilie van onderstand, naar hun gevoelen, gevestigd was te Langezwaag.

Er is daarna omtrent sommige punten nog een nader onderzoek ingesteld, hetwelk in hoofdzaak het volgende heeft opgeleverd.

Het huis, waarin, volgens het Gemeentebestuur van Opsterland, de geboorte zou

---

(1) Zie *Vijfde Deel*, blz. XXIII.

hebben plaats gehad, was reeds vroeger opgegeven als bij het kadaster bekend onder n°. 739*a*, sectie D, gemeente Tjalleberd. Er zijn nu uittreksels overgelegd uit verschillende acten, waarin wordt geconstateerd, dat dat perceel in eigendom is overgegaan aan Klaas Wiebes Bilijam en later aan andere eigenaars. Het is in die acten omschreven als n°. 739*a*, sectie D, gemeente Tjalleberd; er staat echter bij „onder Luxwolde”, welke bijvoeging, volgens Burgemeester en Wethouders van Opsterland, denkelijk zal zijn toe te schrijven aan een oud gebruik, om al wat op die hoogte binnendijks lag te noemen Luxwolde, ofschoon het eigenlijk is Gersloot, welk gebruik daaruit zal te verklaren zijn, dat het aan den dijk gelegen gedeelte van Gersloot met het daartegenover buitendijks gelegen dorp Luxwolde als het ware eene buurt uitmaakt, terwijl het dorp Gersloot meer verwijderd ligt, en dat Luxwolde vroeger met Gersloot kerkelijk vereenigd was. Een kadastraal kaartje van het hier bedoelde gedeelte der gemeente Ængwirden is bij de stukken overgelegd.

Door twee personen, die van jongs af te Langezwaag bij de grens van Ængwirden gewoond hebben, namelijk L. E. Huisman en Z. D. de Jong, is onder eede verklaard: dat Johannes Gosses Kooistra in October en November 1836 niet onder Langezwaag woonachtig was, waar hij nimmer heeft gewoond; dat hij destijds met zijn vaartuig afwezig was, zonder dat getuigen kunnen verklaren, waar hij zich juist tijdens de geboorte van Saske bevond, maar dat, wanneer hij niet met zijn schuitje, waarmede hij soms turf naar Leeuwarden bragt, afwezig was, hij inwoonde bij zijn broeder Teije Kooistra, destijds wonende onder Gersloot; dat Johannes Gosses Kooistra nimmer met de moeder van Saske is gehuwd geweest en slechts nu en dan, wanneer hij bij zijn broeder onder Gersloot vertoefde, met die vrouw verkeerde, die bij hare ouders, onder Gersloot, inwoonde; dat zij later met zekeren Oene Del heeft verkeerd en ook daarvan een kind heeft gehad; dat Saske geboren is ten huize harer grootouders, wonende onder Gersloot, en de grootmoeder zelve hare dochter bij de bevalling heeft bijgestaan, welke hulp zij meermalen aan anderen in den omtrek verleende; dat Johannes Gosses Kooistra later is gehuwd geweest met eene vrouw van Oldeboom, en met haar verscheidene jaren gewoond heeft in zijn schip, uit welk huwelijk verscheidene kinderen zijn geboren; dat Kooistra vóór eenige jaren is overleden.

De Kantonregter te Beetsterzwaag, voor wien dit getuigenis is afgelegd, meent, op grond daarvan en van de vroeger insgelijks voor hem afgelegde verklaringen van ingezetenen van Langezwaag, dat de vermelding in de geboorte-acte, dat Kooistra met de moeder van Saske gehuwd was, zeker valsch is. Zijn later huwelijk maakt het volgens den Kantonregter bijna ondenkbaar, dat hij met Saske's moeder zou gehuwd geweest zijn. Niet onwaarschijnlijk komt het den Kantonregter voor, dat de geboorte niet door Kooistra zelven, maar door een der bloedverwanten van Saske is aangegeven, en dat deze daarbij de bedoeling zal gehad hebben Kooistra te noodzaken Saske als zijn kind te erkennen. Opmerking verdient het dan ook volgens den Kantonregter, dat de geboorte-acte niet door den aangever is onderteekend, en dat als getuigen geteekend hebben twee klerken ter secretarie, die te Langezwaag geheel onbekend waren. Misschien, zegt hij, is de geboorte van Saske, ofschoon die plaats had onder Gersloot, juist ten gemeentehuize te Beetsterzwaag aangegeven, alsof die onder Langezwaag geschied ware, om den ambtenaar van den burgerlijken stand omtrent de wettige verhouding tusschen Kooistra en de moeder van Saske des te beter om den tuin te kunnen leiden.

Door Burgemeester en Wethouders van Opsterland is nog opgegeven, dat Johannes Gosses Kooistra nooit in de bevolkingsregisters dier gemeente is ingeschreven geweest; dat de persoon, die eigenaar van het bedoelde huis was, tijdens de moeder van Saske er inwoonde, niet meer in leven is; dat wel nog in leven zijn de twee personen, die de geboorte-acte als getuigen hebben geteekend, maar dat zij zich

omtrent de aangifte niets kunnen herinneren; dat er sedert 1836 geene nieuwe grensregeling tusschen Opsterland en Ængwirden heeft plaats gehad; dit laatste is bevestigd door eene verklaring van een landmeter van het kadaster te Heerenveen.

Burgemeester en Wethouders van Ængwirden zijn door den uitslag van het nader onderzoek niet overtuigd geworden, dat Saske te Gersloot zou geboren zijn. Zij kunnen geene reden vinden, waarom, indien de geboorte onder Gersloot had plaats gehad, Kooistra (de aangever volgens de geboorte-acte) de aangifte zou gedaan hebben te Beetsterzwaag, dat drie uren, of tweemaal zoover als Heerenveen, van Gersloot verwijderd is. Was het juist andersom, dan zouden zij eerder kunnen begrijpen, dat de aangifte gemakshalve te Beetsterzwaag gedaan was. Dat de vader de acte niet heeft geteekend, vinden zij niet vreemd, daar het in die dagen niet zeldzaam was, dat een arbeider verklaarde niet te kunnen schrijven, omdat hij het niet geleerd had. Het vermoeden van den Kantonregter omtrent de reden, waarom de aangifte te Beetsterzwaag zou gedaan zijn, komt hun voor wat al te ver gezocht te zijn.

Dat de twee getuigen Huisman en de Jong zich nog zoo duidelijk herinneren, dat Kooistra in October en November 1836 met zijn vaartuig afwezig was, vinden zij zeer vreemd. Naar hun gevoelen is het buiten twijfel, dat Kooistra tijdens de geboorte van Saske te Langezwaag woonde, zoo als het in de geboorte-acte vermeld staat. Zij merken op, dat, volgens art. 24 van het Burgerlijk Wetboek, die acte geloof verdient tot op het oogenblik, dat de valschheid daarvan met inachtneming der regelen, bij het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering voorgeschreven, zal zijn beweerd.

Gedeputeerde Staten van Friesland zijn bij nadere overweging van den inhoud van al de overgelegde stukken tot het besluit gekomen, dat als genoegzaam bewezen mag worden aangenomen, dat Saske is geboren in eene woning, waar hare moeder bij hare ouders inwoonde en die behoorde onder het dorp Gersloot, en dat Kooistra, volgens de geboorte-acte de vader, tijdens de geboorte niet te Langezwaag woonachtig was.

Zij meenen dus, dat het domicilie van onderstand, toen Saske in verpleging werd opgenomen, was gevestigd te Gersloot.

Dit geschil is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Mei 1874, nº. 174, Afd. VII.

V. *het beroep van P. E. Hovenga, te Loppersum, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, daarbij vergunning weigerende tot oprigting eener stoomvlasfabriek.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! P. E. Hovenga, te Loppersum, verzocht op 4 Februarij jl. vergunning aan het Bestuur dier gemeente tot oprigting eener vlasfabriek op een stuk land aldaar, gelegen op 40 meters afstand van eene laan, genaamd de Burgerijlaan, terwijl de twee digtstbijgelegen huizen zouden zijn, het een op 195 meters, het ander op 207 meters afstand van de op te rigten fabriek.

Reeds op het gerucht, dat Hovenga met dat doel het bedoeld stukje gronds gekocht had, hadden een zevental ingezetenen van Loppersum, bij request van 29 Januarij te voren, aan Burgemeester en Wethouders verzocht een eventueel verzoek van Hovenga tot oprigting van zulk eene fabriek niet toe te staan, uit hoofde van het daaraan verbonden groot gevaar voor brand. A. Wieringa, als eigenaar van het naastbijgelegen perceel gronds, verzocht datzelfde bij request van 30 Januarij.

Bij het op 7 Februarij gehouden onderzoek *de commodo et incommodo* verklaarden

de daglooners Wieringa en Ezenga en de smid Harm van Dellen zich tegen de inwilliging van het verzoek wegens het daaruit voor hunne perceelen ontstaande brandgevaar, bederf voor hunne vruchtboomen door den rook en damp, en verhoogd gevaar voor brand, omdat op hunne erven van tijd tot tijd strooboopen geplaatst zijn. — Op 13 Februarij zonden twee landbouwers, Poelman en Duursema, nog een bezwaarschrift tegen Hovenga's verzoek in, daar zij, van hunne erven naar Loppersum gaande, steeds den weg moeten overgaan, en hunne paarden ligtelijk schrikken zullen van den rook en damp en al het spookachtige, aan zulk eene fabriek verbonden.

Bij besluit van 21 Februarij ll. hebben Burgemeester en Wethouders het verzoek van Hovenga afgewezen, op grond, dat de ingebragte (en bovenvermelde) bezwaren geacht moeten worden gegrond te zijn, daar in zulke fabrieken veelal eene ligter brandstof, zoo als kif, wordt gebrand, terwijl de passage langs de Burgerijlaan voor de landbouwers, die daarlangs hunnen uitweg hebben, onveilig zal worden bij het passeren met paard en rijtuig.

Daartegen nu is gerigt het adres aan den Koning van 7 Maart jl., waarbij Hovenga in beroep komt. In dat adres, op 's Konings magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van 4 Junij jl. aanhangig gemaakt bij deze Afdeeling van den Raad van State, voert hij aan, dat de Burgerijlaan is een kleiweg, bijna uitsluitend bij een paar landbouwers in gebruik, tot vervoer van producten; dat er elders wel stoomvlasfabrieken zijn vergund schier in de onmiddellijke nabijheid van kunstwegen en kanalen, gelijk te Stedum, Bedum, Middelstum en rondom de stad Groningen; dat het gevaar voor brand zeer is overdreven, vooral omdat zijne fabriek geheel buiten het dorp zal staan; dat in Loppersum voor duizende gulden waarde aan vlas in schuren geborgen wordt, wat veel meer gevaar voor brand oplevert, en dat het brandbluschmiddel dáár blijft bestaan in ééne ouderwetsche brandspuit; dat al het aangevoerd bezwaar dus niet gewigtig genoeg is om eene fabriek te weren, welke werk zal verschaffen aan vele arbeiders.

Gedeputeerde Staten van Groningen, door den Minister op dat adres gehoord, leggen bij hun berigt een nader schrijven over van Burgemeester en Wethouders van Loppersum, die daarin hun genomen besluit nader verdedigen. Mogt in hooger ressort toestemming aan den belanghebbende worden gegeven, dan — zoo laten Burgemeester en Wethouders zich verder uit — zou, om het ontstaan van brand in de fabriek zelve te voorkomen, bepaald moeten worden, dat de zwingelmachine achter in de bergschuur worde geplaatst, en, om geen gevaar te doen ontstaan voor het verkeer langs de Burgerijlaan, dat de lichtramen en deuren der werkplaats op de oostzijde aangebragt moeten worden. Gedeputeerde Staten zijn van oordeel, dat het Gemeentebestuur in deze zijne zorg voor de openbare veiligheid te ver heeft gedreven. Wel kan, als er brand in de fabriek ontstaat, de wind de vonken en brandende vlokken verre voortdrijven; doch dit gevaar is gering, als men bedenkt, dat de fabriek zal staan op 200 meters afstand van de naastbijgelegen gebouwen en op 400 meters afstand van de bebouwde kom. De aanwezigheid van den vuurhaard in de fabriek kan, bij het bewerken van vlas, zeker al zeer ligt tot brand aanleiding geven; doch dit is weg te nemen, door tot voorwaarde te stellen, dat de stoomtoestel geplaatst moet worden in een, van de fabriek en bergplaats geheel afgescheiden, gebouw van steen, met een schoorsteen van minstens 12 meters hoogte boven den beganen grond. Het bezwaar voor de passage is van ondergeschikt belang, en kan nog verminderd worden door het plaatsen der zwingelmachine achter in de bergplaats, en het bouwen der ramen en deuren aan de oostzijde, gelijk Burgemeester en Wethouders aangeven. Onder die voorwaarden adviseren Gedeputeerde Staten de vergunning te verleenen, met vernietiging van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Loppersum.

Er zijn verschillende memoriën bij deze Afdeeling ingezonden, allen ter ontwik-

keling van bezwaren tegen de oprigting der vlasfabriek op de verlangde plaats, als:

ééne van Poelman en Duursema, die er gevaar uit duchten voor hun verpligt gebruik der Burgerijlaan, 4½ meter breed en van weêrszijden door slooten begrensd, terwijl de afval van het verbrand vlas, uit den schoorsteen vliegende, het water dier slooten bederven zal voor hun vee; wordende daarenboven de passage voor rij- en voertuigen door het gedruisch, den rook en de damp der fabriek zeer onveilig;

ééne van Ezenga, boomkweeker, en eene andere memorie van Wieringa en van Dillen, waarvan eerstgenoemde zegt, dat hij ruim tweeduizend vruchtboomen heeft binnen den afstand van 200 meters van de op te rigten fabriek; en de beide anderen, dat zij zeventienhonderd vruchtboomen hebben op p. m. 150 meters afstand van diezelfde plek, en die allen een tafereel ophangen van de nadeelige gevolgen van de uitdampingen dier fabriek op die boomen, hun bestaanmiddel, op het drinkwater en op de vermindering der waarde hunner bezittingen, door verhoogd brandgevaar;

terwijl eindelijk eene memorie, ingediend door Dr. Camphuis en vijf anderen, het reeds bekende brandgevaar voor de verder liggende dorpshuizen nader uiteenzet, en wijst op het voor de gezondheid schadelijke der dampen uit de fabriek, en op het bederf, daaruit te duchten, voor vruchtboomen en regenwater.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negentiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 5 *Augustus* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van den 11 Julij ll., no. 74, houdende beschikking op *het beroep van M. van Pietersom en J. C. Spanjerberg, te Amsterdam, van een besluit van den Burgemeester van Oosterhout, waarbij hun de vergunning geweigerd is tot het openen van een graf op de begraafplaats aldaar* (zie het verslag over deze zaak op blz. 271, 272).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van M. van Pietersom en J. C. Spanjerberg, te Amsterdam, van eene beschikking van den Burgemeester van Oosterhout (Noordbrabant) van 1 April 1874, waarbij hun verzoek tot opening van het graf van Martinus Weynaendts wordt afgewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 24 Junij 1874, no. 48;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 2 Julij 1874, no. 210, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat M. van Pietersom en J. C. Spanjerberg, te Amsterdam, neven van Martinus

Weynaendts, die op 23 Julij 1873 te Maarsseveen is overleden, op 29 Julij daaraanvolgende te Oosterhout, provincie Noordbrabant, is begraven in een eigen graf, en bij testament tot zijne éénige erfgenamen heeft benoemd: 1°. het Diaconie-Weeshuis te Amsterdam, 2°. het Hervormde Weeshuis te Leiden, en 3°. de inrigting voor diaconessen te Utrecht, — aan den Burgemeester van Oosterhout hebben verzocht, dat het graf van genoemden Weynaendts zou worden geopend, om daaruit papieren te nemen, waarbij zij beweren belang te hebben en die in het graf op de kist zouden zijn nedergelegd;

dat de Burgemeester voornoemd het verzoek heeft afgewezen, op grond, dat de aanvragers niet door geldige redenen hebben doen blijken van hunne belangen om bedoeld graf te openen, noch bewijzen hebben overgelegd, dat zij tot den overledene in eenigen graad van bloedverwantschap hebben bestaan, eindelijk niet hebben overgelegd de vereischte toestemming van de eigenaars van het graf;

dat door adressanten niet is overgelegd een bewijs van toestemming der eigenaren; dat art. 12 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) die toestemming echter als vereischte stelt, dat aanwezig moet zijn, wanneer door den Burgemeester of in hooger beroep door Ons verlof wordt verleend tot opgraven; dat derhalve de door adressanten gevraagde vergunning niet kan worden verleend;

Gezien de wet van 19 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der beschikking van den Burgemeester van Oosterhout van 1 April 1874, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 11 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 14 Julij ll., n°. 6, houdende beschikking op *het beroep van J. C. van Hove, te Roermond, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 291, 292).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. C. van Hove, te Roermond, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg, dd. 24 April 1874, 2de Afdeeling B, litt. 2838/5 *u*, in zake nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 Junij 1874, n°. 54;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 4 Julij 1874, n°. 221, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Militieraad te Roermond, op 13 April ll., den loteling Alfred François Timmermans, wien een dienstpligting nummer was ten deel gevallen, van de dienst heeft vrijgesteld, op grond, dat uit eene door den Officier van gezondheid bij het garnizoens-hospitaal te Amsterdam afgegeven verklaring bleek, dat genoemde loteling in gezegde inrigting van Rijkswege voor de militaire dienst werd opgeleid;

dat tegen die uitspraak in beroep is gekomen appellant, vader van den loteling, die alsnog tot de dienst werd opgeroepen;

dat, nadat Gedeputeerde Staten de uitspraak van den Militieraad hadden gehandhaafd, appellant van dat besluit bij Ons is gekomen in beroep, op grond, dat, naar de bedoeling der militiewet, de vrijstelling aan Timmermans slechts had kunnen worden verleend, zoo hij vóór 1 Januarij 1873 zijne opleiding voor de militaire geneeskundige dienst had aangewezen;

dat art. 47*c* bepaalt, dat vrijstelling van de dienst bij de militie wordt verleend aan den loteling, die van Rijkswege of in eene van 's Rijks inrigtingen voor de militaire geneeskundige dienst wordt opgeleid;

dat de loteling Timmermans op het oogenblik, dat de vrijstelling werd aangevraagd, en op dat, waarop deze werd verleend, in de termen van die wetsbepaling viel, en de wet ten aanzien van de lotelingen, bedoeld in n°. 6 van art. 47, niet, even als voor die, in n°. 4 van dat artikel voorgeschreven, vordert, dat de aanneming ter opleiding geschied zij vóór den 1 Januarij van het jaar, waarin de inschrijving voor de militie moet plaats hebben;

dat derhalve Alfred François Timmermans teregt van de dienst is vrijgesteld;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg van 24 April 1874, 2de Afdeeling B, litt. 2838/5 *u*, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 14 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

3°. van den 14 Julij ll., n°. 7, houdende beschikking op *het beroep van J. Pleyte, te Breskens, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op bl. 293).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. Pleyte, te Breskens, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 27 Maart 1874, no. 117*b*, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 Junij 1874, no. 55;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 4 Julij 1874, no. 222, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat adressants gezin bestaat uit zeven zonen, in eerste en tweede huwelijk geboren, waarvan de oudste buiten oproeping is gebleven, de tweede zijn diensttijd heeft volbragt, de derde uit hoofde van broederdienst is vrijgesteld, de vierde alsnog is dienende, de vijfde dit jaar heeft geloot en door den Militieraad voor de dienst is aangewezen, de zesde en zevende den militiepligtigen leeftijd nog niet hebben bereikt;

dat adressant tegen de aanwijzing van den vijfden zoon Jacob bij Gedeputeerde Staten is gekomen in beroep;

dat, nadat Gedeputeerde Staten de uitspraak van den Militieraad hadden gehandhaafd, adressant tegen die beslissing bij Ons in beroep is gekomen, op grond, dat van zijne zonen, die den militiepligtigen leeftijd hebben bereikt, twee hebben gediend en derhalve de vijfde aanspraak heeft op vrijstelling;

dat de militiewet als beginsel aanneemt, dat geen onderscheid wordt gemaakt tusschen zonen, die boven of beneden den leeftijd van militiepligtigheid zijn;

dat dus adressants gezin niet kan geacht worden uit vijf zonen te bestaan, daar alle zeven zonen in aanmerking komen;

dat ten aanzien der vereischten om vrijstelling wegens broederdienst te kunnen inroepen, volgens het beginsel, nedergelegd in art. 49 der militiewet, zoolang de helft der broeders niet reeds dient of gediend heeft, elke te verleenen vrijstelling in rekening moet worden gebragt tegenover eene aanwijzing voor de dienst;

dat alzoo in dit geval, door het buiten oproeping blijven van den eerste en door de vrijstelling van den derde, de tweede en de vierde dienstpligtig werden, en de loteling Jacob Pleyte, als de oudste eener serie van drie andere zonen, zich niet op broederdienst beroepen kan;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 27 Maart jl., no. 117*b*, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 14 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4o. van den 14 Julij ll., n_o. 8, houdende beschikking op *het beroep van B. C. Damsteegt, te Lekkerkerk, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 288, 289).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van B. C. Damsteegt, te Lekkerkerk, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 28 April/5 Mei 1874, n°. 68, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 Junij 1874, n°. 58;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 4 Julij 1874, n°. 223, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat adressant, loteling van dit jaar voor de gemeente Lekkerkerk, is de jongste uit een gezin van vijf broeders, waarvan de oudste op den 1 Mei 1855 voor de militie is ingelijfd voor het toenmalig buitengewoon contingent, en op den 15 Mei 1857 uit de dienst is ontslagen krachtens art. 2 der wet van den 27 April 1820 (*Staatsblad* n°. 11), de tweede en de derde door hunne getrokken nummers buiten oproeping bleven, en de vierde vijf jaren bij de militie te land heeft gediend;

dat adressant, door den Militieraad voor de dienst aangewezen, tegen die beslissing is gekomen in beroep bij Gedeputeerde Staten;

dat, toen Gedeputeerde Staten de uitspraak van den Militieraad hadden gehandhaafd, adressant bij Ons is gekomen in beroep, op grond, dat reeds twee broeders hunnen dienstpligt hebben vervuld, en hij derhalve regt heeft op vrijstelling;

dat de ruim tweejarige dienst van den oudsten broeder, volgens art. 50 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), geen regt op vrijstelling van eenen broeder geeft;

dat B. C. Damsteegt, onder de werking der tegenwoordige wet militiepligtig geworden, geene regten of aanspraken kan ontleenen aan de vroegere wetgeving op het onderwerp;

dat alzoo de aanwijzing voor de dienst van B. C. Damsteegt is in overeenstemming met de wet;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 28 April/5 Mei 1874, n°. 68, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 14 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 25 Julij ll., n°. 31, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van Antonius Cornelis Cassée* (zie het verslag over deze zaak op blz. 272, 273).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van Cornelis Antonie Cassée bij zijne opneming in een krankzinnigengesticht;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Julij 1874, no. 46;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 17 Julij 1874, n°. 206, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Cornelis Antonie Cassée, geboren te Haarlem, den 10 April 1846, tot korten tijd na zijne meerderjarigheid heeft ingewoond bij zijnen vader aldáár;

dat hij in den nazomer van 1869 het ouderlijke huis heeft verlaten, een zwervend leven is gaan leiden, en sedert niet meer te Haarlem bij zijne familie is teruggekeerd of op andere wijze zijne woonplaats aldaar is komen hervatten;

dat hij in 1871 en 1872 tot driemalen toe in de gemeente Haarlemmermeer ter zake van bedelarij of landlooperij is aangehouden, en achtervolgens bij drie vonnissen door de Arrondissements-Regtbank te Haarlem werd veroordeeld;

dat hij krachtens zoodanig vonnis in het bedelaarsgesticht te Ommerschans vertoefde, toen hij in Julij 1873 krankzinnig werd en, na verkregen magtiging, werd geplaatst in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch;

dat hij onder de bestaande omstandigheden geacht moet worden zijne woonplaats te Haarlem verloren te hebben, zonder elders binnen het Rijk eene nieuwe woonplaats te hebben gevestigd;

dat derhalve geene gemeente als de woonplaats van dezen behoeftige is aan te wijzen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten van overbrenging naar en verpleging van Cornelis Antonie Cassée in een krankzinnigen-gesticht zullen worden gekweten uit 's Rijks kas.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Montreux, den 25 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van het Gemeentebestuur van Brielle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij de uitgaven voor de schutterij op de gemeentebegrooting van* 1874 *met een bedrag van f* 104 *zijn verhoogd.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Nadat Zijne Majesteit, op voordragt van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, het besluit had genomen, gedagteekend 30 Maart ll., nº. 7 (1), waarbij de Raad der gemeente Brielle werd verklaard niet-ontvankelijk in zijn beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 16/20 December te voren, houdende vaststelling der schutterij-begrooting voor die gemeente over 1874. — hebben Gedeputeerde Staten voormeld bij een nader besluit van 28 April/2 Mei jl., nadat de Gemeenteraad geweigerd had zijnerzijds daartoe het noodige te verrigten, op de gemeentebegrooting voor 1874, goedgekeurd bij besluit van Gedeputeerde Staten van 9 December jl., in hoofdstuk V der uitgaven het art. 9, kosten der schutterij, alsnog krachtens art. 212, eerste lid, der gemeentewet met *f* 104 verhoogd, en alzoo definitief vastgesteld op *f* 429.66[5] zijnde het bedrag, waarop de kosten der schutterij bij der Gedeputeerde Staten voormeld besluit van 16/20 December reeds waren bepaald.

Gedeputeerde Staten noodigden bij hun besluit van 28 April/2 Mei jl. den Gemeenteraad tevens uit om alsnu aan hun Collegie eene nadere voordragt te doen tot aanwijzing der middelen tot dekking van den aldus met *f* 104 verhoogden post van uitgaaf.

In stede van aan die uitnoodiging te voldoen, kwam de Gemeenteraad van Brielle tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van 28 April/2 Mei jl. onder dagteekening van 30 Mei in hooger beroep bij den Koning. Appellant geeft daarbij te kennen, dat art. 212 der gemeentewet, waaruit Gedeputeerde Staten hun regt tot het alsnog brengen van verhoogde uitgaven op de gemeentebegrooting willen ontleenen, naar des appellants inzien, alleen zijne toepassing kan vinden, zoolang de gemeentebegrooting werkelijk niet is afgesloten en niet is goedgekeurd, of waar de gemeentebegrooting slechts, onder of met zoodanige wijziging, als art. 212 toelaat, is goedgekeurd geworden; art. 210 der gemeentewet stelt dit volgens appellant buiten twijfel. Werd zulks anders opgevat — zegt hij — het gevolg zou kunnen zijn: 1º. dat een Gemeenteraad in vele gevallen van de uitoefening van het regt tot hooger beroep naar art. 209 verstoken bleef; 2º. dat het eindcijfer van elke reeds goedgekeurde begrooting telkens weder op losse schroeven werd gesteld en daardoor groote verwarring in de gemeentelijke finantiën werd te weeg gebragt. De wet heeft dan ook nergens eene wijziging van of verandering in de eenmaal vastgestelde begrooting toegelaten. Waar de Raad uitgaven buiten de begrooting noodzakelijk acht, en daartoe magtiging wordt verleend, worden zulke uitgaven door Gedeputeerde Staten aan de begrooting toegevoegd bij eene suppletoire begrooting; maar volgens de duidelijke strekking van art. 213 der wet kan alleen dan door Gedeputeerde Staten eene uitgaaf aan eene reeds goedgekeurde, en dus afgeslotene, gemeentebegrooting worden toegevoegd, wanneer het initiatief daartoe van den Gemeenteraad zelven is uitgegaan, en dat initiatief ontbreekt hier.

Dat toch appellant niet genegen is om in eene verhooging van het cijfer der uitgaven in zijne reeds goedgekeurde gemeentebegrooting toe te stemmen, en hij er dus

(1) BELINFANTE, *Raad van State*, XIV, bladz. 179.

belang bij heeft, dat het besluit der Gedeputeerde Staten, waarbij die verhooging wordt bepaald, buiten gevolg blijve.

De appellant is voorts van oordeel, dat het hier geldt een maatregel van openbare orde en dus ook van algemeen belang, weshalve hij zich wendt tot Zijne Majesteit met het eerbiedig verzoek, dat door Hoogstdezelve moge worden vernietigd het voornoemd besluit der Gedeputeerde Staten van Zuidholland dd. 28 April/2 Mei 1874 B., n°. 1152.

Gedeputeerde Staten in hun ambtsberigt van 9/13 Junij ll. achten de bezwaren van appellant ongegrond, en wijzen ter wederlegging van diens leer aangaande art. 212 der gemeentewet op Zijner Majesteits besluit van 7 Februarij 1870, n°. 17 (1), waarbij in tegengestelden zin werd beslist.

Gedeputeerde Staten opperen den twijfel, of appellant wel ontvankelijk zij, en of hij daartoe niet had behooren af te wachten, dat door Gedeputeerde Staten, krachtens art. 212, tweede lid, der gemeentewet, ook de middelen zouden zijn aangewezen. Zij erkennen echter, dat bij Zijner Majesteits besluit van 29 Junij 1870, n°. 15 (2), in dergelijk geval de ontvankelijkheid der voorziening werd aangenomen.

Memoriën zijn niet ingekomen, en ik meen derhalve hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

Mr. H. P. de Kanter, als gemagtigde van appellant, ontwikkelt nog nader de aangevoerde gronden van appel.

III. *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige H. Bos.*

De *Staatsraad* de Jonge brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Hendrik Bos is den 28 Februarij 1849 geboren te Hasselt (provincie Overijssel) uit ouders, destijds aldaar gevestigd. Na het overlijden van beide ouders te dier plaatse in het eind van 1851, vertrok in Mei 1852 Hendrik Bos naar Zwartsluis, waar ook woonachtig was zijn voogd Hendrik Bos, touwslager, en waar dan ook de jonge Bos op de bevolkingsregisters werd gebragt.

Op 12 Mei 1869 is Hendrik Bos, de krankzinnige in deze, als loteling voor de gemeente Zwartsluis ingelijfd bij het 8ste regement infanterie; den 20 Julij 1871 is hij als vrijwilliger overgegaan bij het 1ste regement infanterie Uit hoofde van ligchaamsgebreken werd hij op 31 Maart 1872 uit de dienst ontslagen. Alstoen verliet hij Zwolle, alwaar hij van 20 Julij 1871 tot 31 Maart 1872 in garnizoen lag.

Burgemeester en Wethouders van Zwartsluis deelen dienaangaande onder dagteekening van 11 April ll. mede, dat Bos na zijn ontslag uit de militaire dienst een zwervend leven heeft geleid. Hij is, wel is waar, naar de gemeente Zwartsluis teruggekeerd, doch heeft aldaar nimmer een onderkomen gehad, noch is bij iemand te huis geweest; brengende hij de nachten door in aan den weg staande hooimijten en des daags op den openbaren weg, levende van de publieke weldadigheid en zonder middelen van bestaan. Op den 12 Mei 1872 is tegen hem wegens landlooperij procesverbaal opgemaakt; en is hij, bij vonnis der Arrondissements-Regtbank te Zwolle dd. 6 Junij 1872, ter zake van genoemd misdrijf, veroordeeld tot eene gevangenis-straf voor den tijd van vier dagen.

Bij datzelfde vonnis werd zijne opzending naar een bedelaarsgesticht gelast na het verstrijken der hem opgelegde gevangenisstraf; en het is dan ook in de Ommerschans,

(1) Belinfante, *Raad van State* X, blz. 45/46.

(2) T. a. p. X, blz. 98.

dat hij in het eind van December 1873 krankzinnig werd, ten gevolge waarvan hij in Januarij daaraanvolgende in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch ter verpleging werd opgenomen.

De gemeente Hasselt, aanvankelijk aangesproken, ontkent de woonplaats van Hendrik Bos te kunnen zijn.

De gemeente Zwartsluis erkent, dat gedurende zijne minderjarigheid die persoon domicilie aldaar had, doch ontkent, dat hij dat domicilie na zijne meerderjarigheid zou hebben behouden. Toen hij meerderjarig werd, lag hij als soldaat vrijwilliger in garnizoen te Zwolle; — na zijn ontslag uit de dienst leidde hij een zwervend leven, en was hij niet meer in den zin der wet te Zwartsluis gedomicilieerd. Dat hij te Zwartsluis op het bevolkingsregister voorkomt, levert, naar het inzien van Burgemeester en Wethouders van Zwartsluis, de omstandigheden in aanmerking genomen, niet het bewijs op, dat hij in hunne gemeente woonplaats zou hebben; immers tot 25 Februarij 1872 had hij binnen die gemeente wettige woonplaats, omdat zijn voogd er woonplaats had.

Het Gemeentebestuur van Zwolle ontkent almede, dat Bos aldaar gedomicilieerd zoude zijn: na zijn ontslag uit de militaire dienst verliet Bos dadelijk de gemeente Zwolle.

Gedeputeerde Staten van Overijssel zijn van oordeel, dat de genoemde krankzinnige zou behooren te komen ten laste van het Rijk.

Memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 26 *Augustus* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 28 Julij ll., n°. 34, houdende beschikking op *het beroep van J. Crijnen, te Ossendrecht, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 310, 311).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Jacobus Crijnen, loteling uit de gemeente Ossendrecht voor de ligting van 1874, van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 21 Mei 1874, G., n°. 78, waarbij hij tot de dienst is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Junij 1874, n°. 62;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 18 Julij 1874, n°. 187, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de genoemde loteling, op 21 Maart 1854 te Ossendrecht geboren uit het huwelijk van Cornelis Crijnen en Martina Lathouwers, heeft drie halve broeders, namelijk Johannes Franciscus Steevens, geboren den 18 October 1841 te Eeckeren in België, en Petrus Steevens, geboren den 31 Augustus 1844 te Capellen in België, beiden zonen uit een vroeger huwelijk der moeder van den loteling, en Johannes

Baptist Crijnen, den 30 December 1874 te Ossendrecht geboren uit een vroeger huwelijk van den vader van den loteling;

dat van deze vier zonen de oudste in 1860 als milicien is in dienst gesteld en in 1865 wegens geëindigden militie-diensttijd is ontslagen, de tweede als vreemdeling volgens de slotbepaling van art. 15 der militiewet niet als ingezeten is aangemerkt, de derde van de militiedienst is vrijgesteld, als hebbende niet de vereischte lengte;

dat de loteling door den Militieraad van de dienst is vrijgesteld, als behoorende tot een gezin van drie zonen, waarvan de oudste gediend heeft, daar de tweede zoon, op grond van de slotbepaling van art. 5 der militiewet niet als ingezeten beschouwd, bij de berekening van het aantal zonen niet in aanmerking moest komen;

dat Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, bij besluit van 21 Mei 1874, G., n°. 78, deze uitspraak van den Militieraad hebben te niet gedaan en den loteling voor de dienst hebben aangewezen, op grond, dat uit art. 49 der wet en de daarbij behoorende tabel blijkt, dat zonder onderscheid op al de zonen in het gezin moet worden gelet, en de loteling dus te beschouwen is als behoorende tot een gezin van vier broeders, waarvan slechts één heeft gediend, en dat, indien de tweede zoon als vreemdeling niet werd medegerekend, dan ook de oudste, die evenzeer vreemdeling is, niet medegerekend zou moeten worden, waarvan het gevolg zou zijn, dat de loteling toch dienstpligtig was, als behoorende tot een gezin van twee zonen, waarvan geen gediend had;

Overwegende, dat de tweede zoon, Petrus Steevens, die Belg is, bij de berekening van het aantal zonen niet moet medegerekend worden;

dat toch art. 181 der Grondwet en de militiewet van 1861 slechts gewagen van ingezetenen, als tot de krijgsdienst hier te lande verpligt, en laatstgenoemde wet, wat de verpligte krijgsdienst en de vrijstelling daarvan betreft, kennelijk alle zoodanige personen buiten aanmerking laat, die met de Nederlandsche krijgsdienst, wegens hunne vreemde nationaliteit, in geene aanraking komen, en als zij zich hier bevinden, volgens de slotbepaling van art. 15 der wet, niet voor ingezetenen gehouden worden;

dat, als blijkbaar gevolg van deze regtsbeschouwing, de wet van 1861 niet toelaat broederdienst bij eene vreemde krijgsmagt tot vrijstelling van den militiepligt hier te lande te doen gelden, maar omgekeerd dan ook genoemde wet geacht moet worden evenmin toe te laten het aanwezen van eenen broeder of halven broeder, welke door zijne nationaliteit aan Nederland geheel vreemd is, te doen gelden tot vestiging van den militiepligt hier te lande;

dat toch het buiten rekening houden van eenen broeder, die vreemdeling is, in het éene geval en diens bij-berekening in het andere geval eene ongelijkheid van regtsbedeeling zou daarstellen, waartoe noch de geschiedenis der wet van 1861, noch haar geest of letter aanleiding geeft;

Overwegende, wat betreft den oudsten zoon, Johannes Franciscus Steevens, dat deze, ofschoon ook vreemdeling, bij de berekening van het aantal zonen, tot het gezin behoorende, in aanmerking moet komen, daar hij in der tijd, overeenkomstig de bepalingen der vorige militiewet, als militiepligtige behandeld is, en zijnen diensttijd volbragt heeft;

Overwegende, dat de loteling Jacobus Crijnen derhalve moet beschouwd worden als behoorende tot een gezin van drie zonen, waarvan één heeft gediend;

Gelet op de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 21 Mei 1874, G., n°. 78, te verklaren, dat Jacobus Crijnen wegens broederdienst aanspraak heeft op vrijstelling van de dienst bij de nationale militie, en hem mitsdien alsnog daarvan vrij te stellen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 28 Julij 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

2°. van den 4 dezer, n°. 28, houdende beschikking op *het beroep van N. Verwey en Comp., te Tiel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij hun vergunning is geweigerd om in hunne glucose-fabriek het zetmeel te bereiden* (zie het verslag over deze zaak op blz. 305—309).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van N. Verwey en Comp., te Tiel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 3 November 1873, n°. 30, waarbij vergunning is geweigerd om in hunne glucose-stroopfabriek, kadastraal sectie D, n°s. 235, 792 en 793, het zetmeel te bereiden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 22 Julij 1874, n°. 53;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Julij 1874, n°. 235, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland bij hun besluit van 5 Maart 1873 aan adressant vergunning hebben verleend tot de oprigting van eene glucose-stroopfabriek, daarbij bepalende, dat de concessie dadelijk zal komen te vervallen, indien de fabrikant de op zich genomen verpligting niet nakwam om het zetmeel niet zelf in de fabriek te bereiden, maar elders aan te koopen;

dat adressant op 22 September daaraanvolgende aan Gedeputeerde Staten zijn verlangen heeft te kennen gegeven om ook het zetmeel in de fabriek te mogen bereiden, zich bereid verklarende om de daarvan voorkomende afval-vloeistoffen door eene waterleiding onmiddellijk te lozen op de rivier de Waal;

dat Gedeputeerde Staten, na het Gemeentebestuur van Tiel, den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat en den Geneeskundigen Inspecteur te hebben gehoord, bij besluit van 3 November ll. het verzoek hebben afgewezen, op grond, dat aan hem bij de concessie van 5 Maart te voren verboden was zetmeel in de fabriek te bereiden in

het belang der volksgezondheid, wegens de verontreiniging van het water, en dat van die beperkende bepaling niet kan worden afgeweken, zoolang niet door den adressant op voldoende wijze zal zijn aangetoond, dat het afvalwater geheel bevrijd is van het eiwit, alvorens in eenige zinkput, sloot of gracht of rivier te worden geleid;

dat adressant, van dat besluit bij Ons gekomen in beroep, aanvoert, dat het water uit het zetmeel niet zal worden afgeleid in grachten, slooten of zinkputten, maar in eenen breeden stroom, zoo als de Waal is; en dat dergelijke stroom, 800 meters breed, blijkbaar niet kan verontreinigd worden ten nadeele van de volksgezondheid door het uitlozen van vuil water uit fabrieken;

dat de concessie van 5 Maart 1873 slechts verleend werd, nadat adressant had verklaard het zetmeel niet zelf in zijne fabriek te zullen bereiden, dewijl Gedeputeerde Staten van oordeel waren, dat afvoer naar de rivier niet wel doenlijk was, daarvoor enkel als grond aanvoerende, dat de afstand tusschen de fabriek en de rivier de Waal te groot is;

dat, voor het geval zoodanige afvoering mogelijk was, zoowel de Hoofd-Ingenieur als het Gemeentebestuur van Tiel tegen de bereiding van zetmeel in de fabriek geene bezwaren koesterden;

dat thans adressant zich bereid verklaart voor zoodanige afvoering zorg te dragen, bewerende, dat de voormelde afstand niet te groot is, en aannemende om dien afvoer op behoorlijke wijze ten genoege van de bevoegde autoriteit tot stand te brengen;

dat, onder die omstandigheden, niet langer grond aanwezig is om adressant te verbieden het zetmeel zelf in zijne fabriek te bereiden; dat toch geen voor de volksgezondheid te duchten is uit verontreiniging van het water in de Waal;

Gezien Ons besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* no. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 3 November ll., aan adressant alsnog vergunning te verleenen het zetmeel in zijne fabriek te bereiden, onder voorwaarde:

dat hij de daarvan voortkomende afval-vloeistoffen door eene waterleiding met inachtneming van de bepalingen der politie-verordeningen, op het stuk der dijken en waterleidingen bestaande, onmiddellijk zal lozen op de rivier de Waal;

dat die waterleiding zal moeten worden daargesteld ten genoege van Gedeputeerde Staten, en dat, zoolang die waterleiding niet is daargesteld, geen zetmeel in de fabriek zelve zal mogen worden bereid;

dat deze vergunning tot het bereiden van zetmeel zal zijn vervallen, zoo binnen zes maanden na dagteekening van dit besluit de bedoelde waterleiding niet in behoorlijke werking zal zijn gebragt.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 4 Augustus 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 10 dezer, no. 13, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Huibert Pieter Rijers* (zie het verslag over deze zaak op blz. 289—291).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Huibert Pieter Reijers;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 22 Julij 1874, no. 52;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 30 Julij 1874, no. 214, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Huibert Pieter Reijers, geboren te Middelburg, den 16 Julij 1828, op het tijdstip zijner meerderjarigheid woonplaats had te Deventer, waar hij gevestigd was;

dat hij aldaar in 1858 is in dienst getreden en tot 1867 in militaire dienst heeft doorgebragt in verschillende garnizoenen;

dat hij, na de dienst te hebben verlaten, op 6 September 1868 in het bevolkingsregister te 's Hertogenbosch is ingeschreven; doch dat geene daadzaken bekend zijn, waaruit zou voortvloeijen, dat hij niet enkel aldaar tijdelijk verblijf heeft gehouden, maar er werkelijke woonplaats had; dat hij bovendien kort daarop is in dienst getreden en de gemeente 's Hertogenbosch heeft verlaten;

dat hij op 12 Mei 1873 uit de dienst is ontslagen;

dat hij het laatste garnizoen heeft gehad te Maastricht, maar onmiddellijk na zijne pasportering die gemeente heeft verlaten en een zwervend leven is gaan leiden;

dat hij, na op 10 Junij daaraanvolgende te Maastricht te zijn teruggekeerd, op 16 Junij aldaar is aangehouden wegens landlooperij en veroordeeld tot twee dagen gevangenis-straf;

dat hij, na expiratie dier straf, zijn zwervend leven op nieuw heeft voortgezet, en op 6 Julij te Middelburg is aangehouden en door de Arrondissements-Regtbank aldaar op 22 Augustus is veroordeeld tot veertien dagen gevangenis-straf, met last om daarna naar een werkhuis of bedelaarsgesticht te worden opgezonden;

dat echter, reeds vóór zijne gevangenis-straf was afgeloopen, zijne plaatsing in een gesticht voor krankzinnigen noodzakelijk werd, waartoe dan ook op 4 September is overgegaan;

dat uit genoemde feiten voldoende blijkt, dat deze behoeftige geen woonplaats had binnen het Rijk in den zin van het Burgerlijk Wetboek, toen magtiging werd verleend tot zijne plaatsing in een krankzinnigen-gesticht;

dat derhalve de kosten zijner overbrenging naar en verpleging in zoodanig gesticht zullen moeten worden gekweten uit 's Rijks kas;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* no. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten van overbrenging naar en verpleging van Huibert Pieter Reijers in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen zullen worden gekweten uit 's Rijks kas.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Montreux, den 10 Augustus 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 10 dezer (*Staatsblad* n°. 117), *tot handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, van* 3 *Julij* 1871, *no.* 34, *waarbij o. a. is beslist, dat het onder no.* 10 *op legger A der gemeente Druten geplaatst pad over de Drutensche waarden van dien legger moet worden afgevoerd* (zie het verslag over deze zaak in het *Dertiende Deel*, blz. 189—202).

Het rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken luidt aldus:

N°. 175.

3de Afdeeling.
WATERSTAAT.

Aan den Koning.

'S GRAVENHAGE, 28 Julij 1874.

Krachtens Uwer Majesteits magtiging werd door mij, bij brief van 3 April 1873, n°. 181, 3de Afdeeling, bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, de overweging aanhangig gemaakt van het beroep, door het Gemeentebestuur van Druten ingesteld tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, tot wijziging van den legger A der wegen en voetpaden in die gemeente.

Onder dagteekening van 4 Junij 1873 werd door den Voorzitter der Afdeeling voor de geschillen van bestuur aan Uwe Majesteit aangeboden het ontwerp van een met redenen omkleed besluit, waarbij, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 3 Julij 1871, n°. 34, het besluit van den Gemeenteraad te Druten tot plaatsing van het pad over de Drutensche waarden, onder n°. 10 op den legger A vermeld, op dien legger gehandhaafd blijft. Die stukken zijn mij van wege Uwe Majesteit onder dagteekening van 13 Junij daaraanvolgende toegezonden om consideratiën en advies.

Bij naauwgezette overweging van het evenbedoeld advies en raadpleging van de bij de stukken gevoegde schets, vestigde ik mijne aandacht op een punt van feitelijken en localen aard, waaromtrent het ingesteld onderzoek geene genoegzame opheldering aanbood, en dat toch, naar het mij voorkwam, grooten invloed moet uitoefenen op het advies, dat ik over de meerdere of mindere juistheid van het aangeboden ontwerp-besluit aan Uwe Majesteit zou hebben aan te bieden.

Door tusschenkomst van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in de provincie Gelderland deed ik een nader onderzoek instellen; ik heb vermeend, de uitkomsten

van dat onderzoek aan den Voorzitter van de Afdeeling voor de geschillen van bestuur te moeten doen toekomen. De Afdeeling heeft, na kennisneming daarvan, die nadere rapporten ter griffie ter inzage van de betrokken partijen neêrgelegd.

Door beiden zijn nadere memoriën ingediend, door het Gemeentebestuur, met overlegging van twee verklaringen.

Bij missive van 8 April ll. werd mij door den Voorzitter van de meergenoemde Afdeeling te kennen gegeven, dat de Afdeeling, na kennisneming dier stukken, in hare overtuiging was bevestigd.

Het ontwerp-besluit, door de Afdeeling overgelegd, luidt als volgt:

»Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

„Beschikkende op het beroep, bij Ons ingesteld door het Gemeentebestuur van Druten tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 3 Julij 1871, n°. 34, voor zooveel betreft de daarin voorkomende beslissing, dat het onder n°. 10 op legger A dier gemeente geplaatst pad over de Drutensche waarden van dien legger moet worden afgevoerd;

„Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Junij 1873, n°. 21;

„Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van

„Overwegende:

„dat Gedeputeerde Staten in hun gemeld besluit uitdrukkelijk verklaren het te hebben onnoodig geacht in een onderzoek te treden omtrent de gegrondheid der bezwaren, eerst bij het Gemeentebestuur van Druten en daarna bij hun Collegie ingebragt door den heer C. P. H. van Diggelen tegen het brengen van gezegd pad op legger A, zoodat er geene reden bestaat voor den door het appellerend Bestuur tegen die reclame aangevoerden grond van niet-ontvankelijkheid, als zullende te laat zijn ingediend; en dat die grond daarenboven is onjuist, vermits de reclame, gedateerd 3 November 1870, is ingezonden binnen dertig dagen na de laatste ter-visie-legging van den gewijzigden legger op 21 October 1870;

„dat de exceptie van niet-ontvankelijkheid, door den gemagtigde van den genoemden reclamant bij de mondelinge behandeling der zaak tegen het Gemeentebestuur opgeworpen, omdat het eerst bij adres van 9 December 1872 is opgekomen tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van 3 Julij 1871, insgelijks niet aannemelijk is, daar toch art. 14 van het provinciaal reglement van Gelderland op de wegen en voetpaden geenen termijn bepaalt voor het instellen van hooger beroep op Ons en derhalve dat beroep openstaat, zoolang niet door eenige daad gebleken is van berusting in de beslissing van Gedeputeerde Staten, van hoedanige berusting hier niets is gebleken;

„dat de beslissing van Gedeputeerde Staten tot het doen wegvallen van het bewuste pad van legger A haren grond vindt in de rigting van dit pad, hetwelk, bij Druten zich afscheidende van den Waalbandijk, waarover de kortste weg is van Druten naar Wamel, met eene groote bogt door de uiterwaarden uitloopt, totdat het zich bij Leeuwen weder aan den Waalbandijk aansluit, terwijl bij Gedeputeerde Staten tot beginsel is aangenomen, dat slechts die wegen op legger A behooren geplaatst te worden, wier hoofdbestemming is om verschillende gemeenten te verbinden;

„dat dit beginsel, in het Geldersch reglement niet uitgedrukt, in deze van geenen beslissenden invloed mag zijn, daar toch niet te ontkennen valt, dat werkelijk bewust voetpad als middel van gemeenschap — zij het niet bij wege van *hoofd*bestemming — tusschen twee gemeenten strekt;

"dat bovendien door Gedeputeerde Staten had behooren te worden onderzocht, of het bewuste pad geene gemeenschap daarstelt met het voetveer, dat ligt tegenover Ochten, vermits wegen of paden, die middelen van gemeenschap met een veer uitmaken, volgens art. 1, lit. *a*, en art. 8 van het reglement op legger A moeten geplaatst worden;

"dat het bestaan dier verbinding door Burgemeester en Wethouders van Druten in het, door hen bij brief van 4 Junij 1870 aan Gedeputeerde Staten toegezonden, uittreksel uit het besluit van den Raad hunner gemeente van dezelfde dagteekening reeds is beweerd en derhalve niet voor het eerst bij het adres van hooger beroep werd te berde gebragt; terwijl, al ware zulks wèl het geval geweest, het zelfs in burgerregtelijke gedingen, en zooveel te meer dus nog in administratieve geschillen, geoorloofd is in hooger beroep nieuwe gronden en middelen aan te voeren tot staving van zijn regt;

"dat het sinds onheugelijke jaren voorgezet, ongestoord gebruik van dat voetpad door het publiek, om daarover uit Druten over de uiterwaarden het veer tegenover Ochten te bereiken, door een proces-verbaal van verklaringen van acht, meerendeels hoog bejaarde personen, wordt bewezen; terwijl gezegd veer, hetwelk gebleken is reeds vóór de instelling van het kadaster te hebben bestaan en waarvoor vroeger zelfs grondbelasting werd betaald, hoewel particulier eigendom van B. van Merkesteyn, die het in 1837 gekocht heeft van den Vorst van Hohenzollern-Sigmaringen, dan ook altijd door het openbaar gezag als bestaande is erkend, gelijk blijkt zoowel uit eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 21 December 1839 op een verzoek van B. van Merkesteyn, waarin zij het noemen een voetveer, waarvoor van ieder, die er gebruik van maakt, 5 cents veergeld mag geheven worden, als uit de vermelding van dat veer onder de gemeente Echteld in het jaarverslag van Gedeputeerde Staten over 1866, aan de Provinciale Staten van Gelderland uitgebragt in de zomervergadering van 1867, bladz. 493; dat trouwens art. 1 *a* in het algemeen van *veren*, en niet bij uitzondering van *op openbaar gezag* ingestelde veren gewaagt;

"dat, wel is waar, beweerd wordt, dat meergemeld voetpad niet in *onmiddellijke* verbinding met het voetveer staat, en dit laatste slechts te bereiken zou zijn, door op zeker punt het voetpad te verlaten en over gronden van derden de rivier te naderen;

"dat echter de eigenaren der naast aan de rivier gelegen gronden, waarover de toegang tot het veer loopt, de openbaarheid van het pad tot aan het veer erkennen, en bovendien het bestaan van het veer eenerzijds en van het pad, hetwelk de rigting der kade volgt, anderzijds de verbinding dezer beiden onderling genoegzaam aantoont, in die mate, dat, bij opheffing van de openbaarheid van het voetpad, het veer voor het publiek ongenaakbaar worden zou;

"dat alzoo voldoende blijkt van de bestemming van het bedoeld pad als middel van gemeenschap voor het publiek zoowel tusschen Leeuwen (gemeente Wamel) en Druten, als met het veer tegenover Ochten, welke bestemming het gehad heeft reeds lang vóór de invoering van het reglement op de wegen en voetpaden van 1857; terwijl dat karakter er niet aan kan ontnomen worden door de niet-vermelding daarvan in de notariële acte, waarbij de reclamant van Diggelen de gronden, waarover dat pad gedeeltelijk loopt, in 1861 heeft gekocht;

"Gezien art. 14 van het reglement op de wegen in Gelderland van 16 December 1857 (*Provinciaal blad* n°. 103);

"Hebben goedgevonden en verstaan:

"met vernietiging in zooverre van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 3 Julij 1871, n°. 34, te bevelen, dat het pad de Drutensche waarden, door het Gemeentebestuur van Druten onder n°. 10 op den legger A vermeld, op dien legger gehandhaafd blijve.

"Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).″

Ik kan mij na herhaalde kennisneming van de stukken met dit ontwerp-besluit niet vereenigen en zal, overeenkomstig art. 40 van de wet van 21 December 1861 (*Staatsblad* n°. 129), de eer hebben Uwer Majesteit eerbiedig de gronden mede te deelen, waarom ik mij verpligt acht Hoogstdenzelve eene afwijzende beslissing voor te dragen.

Bij art. 5 van het Geldersch reglement op de wegen en voetpaden van 16 December 1857 (*Provinciaal blad* n°. 103) is bevolen, dat de leggers A en B in iedere gemeente zullen worden opgemaakt onverwijld na het in werking treden van gezegd reglement.

Daartoe is men echter eerst in 1867 overgegaan in de gemeente Druten (tot welke gemeente behooren de buurten Afferden, Deest en Puiflijk).

Gedeputeerde Staten van Gelderland, aan wie de leggers ter vaststelling werden ingezonden, zonden ze een en andermaal aan het Gemeentebestuur van Druten terug, eerst, omdat de geheele kolom 10, bestemd voor de vermelding der onderhoudspligtigen, oningevuld was gelaten; daarna, omdat die invulling, bij de andere nommers op den legger A geschied, nog achterwege was gebleven bij n°. 10, ″een pad over de Drutensche waarden″ lang 4620 ellen, breed 1.5 ellen. Burgemeester en Wethouders van Druten gaven ten antwoord: ″dat het hier, even als op andere uiterwaardenpolders, alleen geldt de verpligting voor den grondeigenaar, om over zijn perceel den overgang van een voetpad, meestal over de zomerkade van den polder te dulden; doch dat geen beheer of toezigt over zoodanig pad — behalve voor zooveel de waterkeerende kade betreft door het betrokken Polderbestuur — door eenig openbaar gezag wordt uitgeoefend, gelijk dat dan ook door de eigenaren niet erkend en geduld zou worden; dat op den grond, onder n°. 10 van den legger bedoeld, geen ander servituut rust dan eenvoudig het van oudsher bestaande bezwaar van overgang over een pad.″ (Zie de antwoorden, door Burgemeester en Wethouders van Druten vastgesteld in hunne vergadering van 24 Maart 1870, op de vragen, vervat in de nota van aanmerkingen van Gedeputeerde Staten op de leggers A en B der wegen binnen de gemeenten Druten, Afferden en Puiflijk.)

Bij besluit van 26 April 1870 gaven Gedeputeerde Staten daarop aan het Gemeentebestuur van Druten in overweging, om zoowel het genoemde pad, onder n°. 10 op legger A voorkomende, als n°. 20 op legger B, ″een weg naar het Ochtensche veer″, en nog twee andere paden, waarover in dit geschil verder geene sprake is, van die leggers af te nemen, als veeleer beschouwd moetende worden te vallen onder de wegen, bedoeld bij art. 7, lit. *c*, van het reglement, en derhalve niet op de leggers te huis behoorende.

Burgemeester en Wethouders echter bleven, in overeenstemming met den Gemeenteraad, bij hunnen brief van 4 Junij 1870 op het behoud dier paden op de leggers aandringen, en verzochten op nieuw de vaststelling door Gedeputeerde Staten, op de overweging, ″dat de bedoelde voetpaden, hoezeer tot bijzonderen eigendom behoorende, wel degelijk ten dienste van het algemeen bestemd zijn en geenszins slechts aan geburen gemeen, noch behoorende tot de erfdienstbaarheden van het burgerlijk regt; — dat die voetpaden zijn middelen van gemeenschap tusschen onderscheidene gemeenten, van welke door het publiek sedert onheugelijke jaren ongehinderd is en nog wordt gebruik gemaakt; — en dat de bedoelde voetpaden zoo tot overgang naar de voetveren te Doodewaard en te Ochten, als naar andere gemeenten, volstrekt noodzakelijk zijn en het verhinderen of beletten van hun gebruik tot groote en onherstelbare bezwaren aanleiding zoude geven.″

Bij resolutie van 14 Junij 1870 gaven Gedeputeerde Staten te kennen, dat de legger niet volledig was opgemaakt; dat, ingevolge art. 9, lit. *g*, van het provinciaal reglement

op de wegen, de kolom voor de onderhoudspligtigen zou behooren te worden ingevuld; dat, indien er geene voldoende termen waren om bijzondere personen of polderbesturen als onderhoudpligtig aan te wijzen, alsdan art. 231 der gemeentewet aan de gemeente zelve dien last oplegde: en het was tengevolge van dien hernieuwden aandrang, dat het Gemeentebestuur van Druten in de kolom 10 achter het pad in quaestie ter neder schreef:

„Het is niet bekend, dat hieromtrent (omtrent het onderhoud van dit pad) verpligtingen bestaan; maar, voor zoover onderhoud wordt vereischt, kan in dat geval, behoudens de regten van derden, art. 231 der gemeentewet worden toegepast."

Toen de legger, aldus aangevuld, op nieuw gedurende dertig dagen ter secretarie werd ter visie gelegd, kwam er een bezwaarschrift in van den heer C. H. P. van Diggelen, te 's Gravenhage, die, als eigenaar van gronden in den Drutenschen uiterwaardenpolder, het bewuste voetpad, dat voor een deel over zijnen grond loopt, geheel van legger A wilde zien afgevoerd."

Door het Gemeentebestuur werd die reclame afgewezen, op grond, „dat noch door hem, noch door eenigen anderen eigenaar van uiterwaarden, waarover dat pad loopt, bij de vroegere herhaalde ter-visie-legging van legger A was opgekomen; dat het pad wel degelijk is ten dienste van het algemeen bestemd; dat het een middel van gemeenschap vormt tusschen de gemeenten Druten en Wamel, onderdeel Leeuwen, en een volstrekt onmisbaren weg naar het voetveer over de Waal tusschen Druten en Ochten, en eindelijk een even noodzakelijken weg voor de bewoners van zes in dien polder gelegen huizen naar Druten, dat bij gemis van dien weg voor hen niet genaakbaar zoude wezen, en dat het door 't publiek dan ook sedert onheugelijke jaren ongehinderd is en nog wordt gebruikt."

De heer van Diggelen rigtte daarop zijne reclame tot het Collegie van Gedeputeerde Staten. Bij besluit van 3 Julij 1871 namen zij ten aanzien van de leggers van Druten eene beslissing, waarvan slechts een gedeelte hier vermelding behoeft, voor zooveel namelijk betreft het pad n°. 10 van legger A, omdat het beroep van het Gemeentebestuur enkel tegen de beslissing omtrent dat voetpad is gerigt. Zij overwogen: „dat dit pad, blijkens een door Gecommitteerden uit hun Collegie ingesteld plaatselijk onderzoek, aanvangt aan den weg, onder n°. 1 bedoeld (den Waalbandijk) en, zonder eene verkorte verbinding daar te stellen, zich aan denzelfden weg nabij de grens der gemeente Wamel weder aansluit, en derhalve niet kan gerangschikt worden onder de soort van wegen of voetpaden, bedoeld bij art. 1, lit. *a*, van het reglement, en derhalve niet op den legger A behoort voor te komen, en dat in dezen stand der zaak het onnoodig is in een onderzoek te treden van de gegrondheid der bezwaren van den heer van Diggelen." Zij stelden derhalve den legger A met die aangeduide wijziging vast.

Tegen die beslissing is alsnu gerigt het door het Gemeentebestuur van Druten bij Uwe Majesteit ingesteld beroep. In het breede worden daarin de gronden uiteengezet, waarop dat Bestuur beweert, dat het bewuste voetpad op legger A behoort te blijven staan, als vormende eene sedert onheugelijke jaren door het publiek gebezigde verbinding tusschen de gemeenten Druten en Wamel en tusschen elk dier gemeenten met het voetveer op Ochten. Aan het slot van het adres wordt voorts beweerd, dat op de reclame van den heer van Diggelen, als zijnde ingediend lang na den termijn van ter-visie-legging der leggers in 1867, niet meer mag worden gelet.

De Raad van State (Afdeeling geschillen van bestuur) acht de door het Gemeentebestuur als middel van niet-ontvankelijkheid aangegeven tardieve inzending der reclame niet ter zake afdoende, gelijk hij ook de exceptie van niet-ontvankelijkheid, door den gemagtigde van den heer van Diggelen bij de mondelinge behandeling der zaak tegen het Gemeentebestuur opgeworpen, wegens te late voorziening in beroep bij Uwe Majesteit tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten onaannemelijk acht.

Met die beschouwingen kan ik mij geheel vereenigen. Mijn bezwaar geldt uitsluitend de beslissing au fond.

De verschillende overwegingen, in het ontwerp-besluit opgenomen, hebben den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, geleid tot de conclusie: "dat voldoende is gebleken van de bestemming van het bedoeld pad, als middel van gemeenschap voor het publiek, zoowel tusschen Leeuwen (gemeente Wamel) en Druten, als met het veer tegenover Ochten, welke bestemming het gehad heeft reeds lang vóór de invoering van het reglement op de wegen en voetpaden van 1857."

Deze conclusie wijkt in tweeërlei opzigt af van het standpunt, waarop Gedeputeerde Staten van Gelderland zich bij hunne beslissing van 3 Junij 1871 geplaatst hebben.

Vooreerst waren Gedeputeerde Staten van oordeel, dat het meerbedoelde voetpad door het Gemeentebestuur van Druten op den legger A is gebragt als openbaar voetpad, daarstellende middel van gemeenschap tusschen de gemeenten Druten en Wamel, en niet als middel van gemeenschap van Druten met het veer tegenover Ochten; en dat mitsdien bij de beoordeeling van de juistheid van de daartegen door den reclamant ingediende bezwaren alleen en uitsluitend de vraag kan worden gesteld, of inderdaad de bestemming van het quaestieuse voetpad geacht moet worden te zijn een zoodanig middel van gemeenschap tusschen twee gemeenten, als bedoeld is in art. 1, sub *a*, van het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Gelderland van 16 December 1857.

Ofschoon niet kan worden ontkend, dat het Gemeentebestuur van Druten reeds in zijne briefwisseling met Gedeputeerde Staten op die bestemming van het voetpad als middel van gemeenschap tusschen de gemeente Druten en het veer tegenover Ochten heeft gewezen, zoo is het desniettemin zeker, dat zulks niet heeft plaats gehad na de vaststelling van den legger, en nadat de door Gedeputeerde Staten geopperde bezwaren aan het Gemeentebestuur waren kenbaar gemaakt.

De beslissing van dit punt moet dan ook enkel worden gezocht in de omschrijving, op den legger voorkomende, en niet in de strekking, die aan het pad in quaestie in de later gevoerde correspondentie, in strijd met die op den legger voorkomende omschrijving, door het Gemeentebestuur wordt gegeven.

De omschrijving van de rigting of strekking van het voetpad op den legger A onder volgnommer 10 luidt als volgt: Van den Waalbandijk bij A, n°. 197, over de Drutensche waarden langs Sibillenburg en de Strang naar den Waalbandijk te Leeuwen bij A, 137 en 306.

Van de strekking van het voetpad als middel van gemeenschap tusschen de gemeente Druten en het voetveer tegenover Ochten was mitsdien bij het opmaken van den legger geene sprake; teregt wordt dan ook door Gedeputeerde Staten opgemerkt, dat die later beweerde bestemming geen onderwerp van onderzoek en beslissing kan uitmaken.

Dat het Gemeentebestuur het voetpad niet als middel van gemeenschap tusschen Druten en het meerbedoeld voetveer op den legger A heeft willen brengen, blijkt daarenboven zonneklaar uit het feit, dat het quaestieuse voetpad, zoo als dat op den legger A voorkomt, niet reikt tot aan de rivier, maar daarvan is afgescheiden door het perceel, kadastraal bekend sectie A, n°. 79, welk perceel niet als openbaar voetpad, bedoeld bij art. 1, sub *a*, van meergezegd provinciaal reglement, op den legger A is gebragt. Men zie missive van den Hoofd-Ingenieur van 10 Februarij 1874.

Opmerkelijk is het voorts, dat op den legger B onder nommer 20, Afdeeling Druten, voorkomt de weg naar het Ochtensche veer, waaruit mag worden afgeleid, dat het feit, dat een weg of voetpad daarstelt eene gemeenschap met het Ochtensche veer, op zich zelf niet voldoende is om dien weg of dat pad te rangschikken onder de wegen of voetpaden, bedoeld in art. 1, sub *a*, van het reglement.

Als reden van dat verschil van opvatting wordt door het Gemeentebestuur van Druten in zijne aan Gedeputeerde Staten van Gelderland gerigte missive opgegeven

de omstandigheid, dat de weg n°. 20 op den legger B van Druten niet op den legger A is gebragt, omdat die aan het voetveer te Ochten dood loopt en *er eigenlijk geene gemeenschap tusschen onderscheidene gemeenten daarstelt, zoo als in art.* 1, *lit. a, van het reglement is bedoeld.*

Hoezeer ik aan den Raad van State (Afdeeling geschillen van bestuur) gaarne toegeef, dat het zelfs in burgerregtelijke gedingen, en zooveel te meer dus nog in administratieve geschillen, geoorloofd is in hooger beroep nieuwe gronden en middelen aan te voeren tot staving van zijn regt, zoo mag daarbij niet uit het oog worden verloren, dat die bevoegdheid niet zoo ver gaat, dat daardoor het onderwerp van het regtsgeding ten eenemale kan of mag veranderd worden.

In casu nu was door het Gemeentebestuur van Druten een eisch ingesteld, die strekte om door den legger, krachtens het provinciaal reglement van Gelderland opgemaakt, te constateren en als regtens vaststaande uit te maken, dat het voetpad, loopende over den in eigendom aan den heer van Diggelen toebehoorenden grond, is een openbaar voetpad, daarstellende een middel van gemeenschap tusschen de gemeenten Druten en Leeuwen, gemeente Wamel. Tegen dien eisch heeft de eigenaar zich bij het Gemeentebestuur van Druten vruchteloos verzet. Van de uitspraak kwam hij in hooger beroep bij Gedeputeerde Staten, die, zonder te willen treden in een onderzoek naar de gegrondheid der bezwaren, door den reclamant ingebragt, zonder dus te beslissen, in hoeverre het meerbedoelde voetpad geacht kon worden te zijn een openbaar voetpad, bedoeld bij art. 1, sub *b*, van het provinciaal reglement, bij hunne resolutie van 3 Julij 1871 hebben beslist, dat dit pad niet behoort voor te komen op den legger A, en wel op grond, dat het niet kan worden gerangschikt onder de wegen of voetpaden, bedoeld bij art. 1, lit. *a*, van het provinciaal reglement.

Ware nu die beslissing onjuist, waren de motieven, die Gedeputeerde Staten daartoe hebben geleid, in alle opzigten onaannemelijk, dan nog zou daardoor geene verandering kunnen gebragt worden in de regtsvraag, zoo als die *a limine litis* is gesteld, namelijk, of het gedacht voetpad teregt als openbaar voetpad, daarstellende de gemeenschap tusschen twee gemeenten, op den legger A van de gemeente Druten is gebragt.

Tot staving van de juistheid eener bevestigende beantwoording dier vraag kan het Gemeentebestuur in hooger beroep nieuwe bewijsmiddelen bijbrengen; doch het mag niet verder gaan, door het onderwerp van den eisch te veranderen.

Het is op deze gronden, dat ik mij vereenig met het gevoelen van Gedeputeerde Staten van Gelderland, wanneer ze beweren, dat de vraag, of het quaestieuse voetpad op den legger A zou kunnen gebragt worden, als daarstellende een middel van gemeenschap met het veer tegenover Ochten, in den tegenwoordigen stand van het geding geen voorwerp van onderzoek en beslissing mag uitmaken.

De beslissing, van Uwe Majesteit gevraagd, zal zich naar mijne overtuiging moeten bepalen tot beantwoording der vraag, of het voetpad teregt als middel van gemeenschap tusschen de gemeenten Druten en Wamel op den legger A van de gemeente Druten is gebragt.

Ook met betrekking tot het op die vraag te geven antwoord wijkt het ontwerp-besluit van den Raad van State, Afdeeling geschillen van bestuur, af van de beslissing, door Gedeputeerde Staten gegeven.

De gronden, die door de Afdeeling voor eene bevestigende beantwoording der bovenstaande vraag in het ontwerp-besluit worden aangegeven, bepalen zich tot de enkele verklaring, *dat het niet ontkend kan worden, dat werkelijk bewust voetpad als middel van gemeenschap, zij het niet bij wege van hoofdbestemming, tusschen twee gemeenten strekt,* en verder tot de opmerking, dat het beginsel, door Gedeputeerde Staten, niet in hunne beslissing van 3 Julij 1871, maar in hunne missive van den 18 Maart 1873 ter sprake gebragt, niet in het Geldersch reglement is uitgedrukt en mitsdien in deze van geen beslissenden invloed mag zijn.

Het is zoo, in het provinciaal reglement wordt het woord *hoofdbestemming* niet gebezigd; maar welke wegen en voetpaden in art. 1, sub *a*, bedoeld worden, blijkt genoegzaam uit de overige bepalingen van het reglement.

Een onderhoud en een toezigt, als voor die wegen èn voetpaden is voorgeschreven, kan uit den aard der zaak niet gevergd worden voor wegen en voetpaden, wier hoofdbestemming niet is de verbinding tusschen twee gemeenten, en die, ofschoon tot of door of bijlangs meer dan eene gemeente loopende, meer als bijwegen dienen beschouwd te worden. Teregt merken Gedeputeerde Staten dan ook in hun schrijven van 18 Maart 1873 op, dat, bij eene opvatting, als door de Afdeeling van den Raad van State wordt voorgestaan, bijna alle wegen en voetpaden in de kleinere gemeenten, die in hoofdzaak dienen tot het verkeer binnen de gemeente, en alzoo aan de politiezorg van de gemeentebesturen zijn onderworpen, op legger A zouden moeten worden gebragt, en alzoo onder het beheer en toezigt en onder de politiezorg der provincie zouden komen, hetgeen de bedoeling van den wetgever niet kan geweest zijn.

Daarenboven mag niet uit het oog worden verloren, dat het feit, dat van een voetpad door het publiek gebruik wordt gemaakt, niet genoegzaam is, om dat pad, ook dan, wanneer het aan twee gemeenten raakt, te brengen onder de voetpaden, bedoeld bij lit. *a* van art. 1. Ik veroorloof mij de aandacht van Uwe Majesteit te vestigen op de bepaling van art. 5 van het provinciaal reglement, waarin wordt voorgeschreven, dat leggers zullen worden opgemaakt van de wegen en voetpaden, *tot de openbare dienst* BESTEMD.

Niet het feit van het gebruik maken door het publiek op zich zelf, maar de *bestemming* van den weg of het voetpad tot de publieke dienst, beslist, wat op den legger A en B moet worden gebragt. Die bestemming dient in ieder voorkomend geval onderzocht en bewezen te worden. Het geldt bij zoodanige beslissing een *jus in causa positum*. Eene algemeene verklaring, zoo als in het ontwerp-besluit voorkomt, schijnt mij niet voldoende, om de toepassing van het artikel van het reglement in dit speciale geval te kunnen regtvaardigen.

Het beweerde voetpad — zeggen Gedeputeerde Staten in hunne evenvermelde missive van 18 Maart 1873 — is eigenlijk niet anders dan *eene kade*, tot waterkeering bestemd, waarover men, omdat zij er toch lag, de passage schijnt te hebben gedoogd, en alzoo missende een der hoofdkenmerken van een openbaar voetpad, hetwelk niet alleen tot openbaar gebruik moet dienen, maar daartoe ook primitief moet bestemd zijn. De Gedeputeerde Staten wijzen er verder op, dat het gemis van dat hoofdkenmerk, de bestemming tot de openbare dienst, ook duidelijk blijkt uit het feit, dat, volgens het extract uit den legger A, waarin het voetpad door Gedeputeerde Staten werd geroyeerd, in kolom 10 vermeld was, dat er geene onderhoudspligtigen waren.

Wel voegt het Gemeentebestuur er bij, dat, zoo onderhoud vereischt wordt, art. 231 der gemeentewet kon worden toegepast. Het Gemeentebestuur vergat daarbij, dat in art. 231 alleen sprake is van wegen, aan de gemeente behoorende, en niet van wegen, die, gelijk *in casu*, over het privaat eigendom van derden loopen. De toepassing van dat artikel der gemeentewet zou dan ook kwalijk strooken met den feitelijken toestand van het quaestieuse voetpad, zoo als die door Burgemeester en Wethouders van Druten onder dagteekening van 24 Maart 1870 aan Gedeputeerde Staten van Gelderland is opgegeven, dat het hier namelijk, even als op andere uiterwaardenpolders, alleen geldt de verpligting van den grondeigenaar om over zijn perceel den overgang over een voetpad, loopende meestal over de zomerkade van den polder, te dulden, en dat beheer of toezigt van zoodanig pad door geen openbaar gezag wordt uitgeoefend, *als rustende op den grond geen ander servituut dan eenvoudig het van oudsher bestaande bezwaar van overgang over een pad.*

Een blik op de kaart is dan ook voldoende om te doen zien, dat hier slechts sprake is van eene waterkeerende kade, die langs de gemeenten Druten en Wamel loopt,

zonder ooit de bestemming te hebben gehad om te dienen tot verbinding van de gemeenten Druten en Wamel, welke beide gemeenten door een veel korteren hoofdweg verbonden zijn.

Krachtens art. 7 van titel 28 der ordonnantie van Augustus 1669 moet de eigenaar van de kade een jaagpad over zijn grond dulden. De bestemming van het voetpad was dus primitief niet anders dan die van jaagpad, uitsluitend ten behoeve van de scheepvaart. Het kan niet ontkend worden, dat sedert jaren van dat pad ook door andere personen gebruik wordt gemaakt, en dat dit door de opvolgende eigenaren schijnt te zijn gedoogd.

In de nabijheid van die kade zijn in latere jaren ovens opgerigt en een vijftal huisjes gebouwd. Het in die ovens gebezigde werkvolk maakt wel gebruik van dat pad; maar noodig is het niet, omdat de eigenaren allen hebben een uitweg naar den grooten weg tusschen Druten en Wamel. Maar al ware het, dat, gelijk beweerd wordt, voor enkele huisjes, in lateren tijd gebouwd, het behoud van dat pad zeer wenschelijk is, dan is dat toch in geen geval voldoende, om aan het pad thans de bestemming toe te kennen van middel van gemeenschap tusschen twee gemeenten: eene bestemming, die het primitief nimmer heeft gehad, nu niet heeft en ook niet kan hebben, aangezien er steeds eene veel betere en veel kortere gemeenschap tusschen de beide meerbedoelde gemeenten heeft bestaan en nog bestaat.

Eindelijk, al ware ook aannemelijk, dat het sedert onheugelijke jaren ongestoord gebruik van het voetpad door de inwoners van een deel van de gemeente Druten dat pad had kunnen maken tot een openbaar voetpad en daaraan geven eene bestemming, die het primitief niet had, — dan nog zou, zoo als Gedeputeerde Staten zeer juist in hun schrijven van 18 Maart 1873 opmerken, het pad toch niet op den legger A te huis behooren, omdat de daarvoor gevorderde vereischten niet aanwezig zijn; het pad zou in dat geval moeten gebragt worden op den legger B.

Het is op alle deze gronden, dat ik mij bezwaard acht Uwe Majesteit te adviseren tot het nemen van een besluit overeenkomstig het boven medegedeeld, door den Raad van State (Afdeeling geschillen van bestuur) ingediend ontwerp.

Een nieuw ontwerp-besluit ter bevestiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland zij Uwer Majesteit hierbij eerbiedig, ter bekrachtiging, aangeboden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
GEERTSEMA.

Het daarop gevolgd Koninklijk besluit is van dezen inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, bij Ons ingesteld door het Gemeentebestuur van Druten tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, van 3 Julij 1871, n°. 34, voor zooveel betreft de daarin voorkomende beslissing, dat het onder n°. 10 op legger A dier gemeente geplaatst pad over de Drutensche waarden van dien legger moet worden afgevoerd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Junij 1873, n°. 21;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 28 Julij 1874, n°. 175, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten in hun gemeld besluit uitdrukkelijk verklaren geen onderzoek te hebben gedaan naar de gegrondheid der bezwaren, eerst bij het Gemeentebestuur van Druten en daarna bij hun Collegie ingebragt door den heer C. P. H. van Diggelen tegen het brengen van gezegd pad op legger A, zoodat er geene reden bestaat voor den door den appellant tegen die reclame aangevoerden grond van niet-ontvankelijkheid, alsof zij te laat zou zijn ingediend, welke grond bovendien is onjuist, vermits de reclame, gedateerd 3 November 1870, is ingezonden binnen dertig dagen na de laatste ter-visie-legging van den gewijzigden legger op 21 October 1370;

dat de exceptie van niet-ontvankelijkheid, door den gemagtigde van den genoemden reclamant bij de mondelinge behandeling der zaak tegen den appellant opgeworpen, omdat deze eerst bij adres van 9 December 1872 is opgekomen tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van 3 Julij 1871, evenmin kan opgaan, omdat art. 14 van het provinciaal reglement van Gelderland op de wegen en voetpaden geen termijn bepaalt voor het instellen van hooger beroep, en derhalve dat beroep openstaat, zoolang niet bewezen is, dat in de beslissing van Gedeputeerde Staten is berust, van hoedanige berusting *in casu* niets is gebleken;

dat ten deze te beslissen is, of het voetpad, onder n°. 10 op legger A der gemeente Druten geplaatst, als pad over de Drutensche waarden van dien legger moet worden afgevoerd;

dat het reclamerend Gemeentebestuur van Druten beweert, dat het bedoelde pad op dien legger dient te blijven, op grond, dat het daarstelt een middel van gemeenschap niet alleen tusschen de gemeenten Druten en Wamel, maar ook tusschen de gemeenten Druten en het voetveer tegenover Ochten;

dat het gedachte voetpad op den legger A is gebragt klaarblijkelijk slechts als middel van gemeenschap tusschen twee gemeenten en niet als voetpad, bestemd tot de publieke dienst tusschen de gemeente Druten en het voetveer tegenover Ochten;

dat toch het voetpad, onder nummer 10 op den legger A voorkomende, niet reikt tot aan de rivier, doch daarvan is afgescheiden door een kadastraal perceel, 't welk niet als voetpad naar het Ochtensche veer op dien legger voorkomt, terwijl de weg naar het Ochtensche veer door het Gemeentebestuur is gebragt op den legger B onder no. 20, afdeeling Druten;

dat mitsdien alleen blijft te beslissen, of het voetpad, onder n$_{o}$. 10 op legger A der gemeente Druten voorkomende, daarstelt een zoodanig middel van gemeenschap tusschen twee gemeenten als wordt bedoeld bij lit. *a* van art. 1 van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Gelderland van 16 December 1857 (*Provinciaal blad*, n°. 103);

dat dit reglement uit den aard der zaak niet toepasselijk is op wegen en voetpaden, die, ofschoon twee of meer gemeenten rakende, niet geacht kunnen worden voor de openbare dienst bestemd te zijn als gemeenschap tusschen twee gemeenten, in welk geval zij behooren tot die openbare wegen, welke staan of behooren te staan onder het toezigt en beheer van het provinciaal bestuur, volgens de 2de en 3de afdeeling van gezegd reglement;

dat het voetpad, waarover ten deze geschil, is eene kade, tot waterkeering oorspronkelijk bestemd, waarvan het gebruik als voetpad door den eigenaar van den grond wel is toegelaten, maar niet verder dan — volgens des appellants eigene vroeger afgelegde erkentenis — als gedoogen, zoodat tot onderhoud niemand kon verpligt worden;

dat de meerbedoelde waterkeering wel raakt in de gemeente Druten en de gemeente Wamel; doch dat, blijkens de verklaring van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 18 Maart 1873, op de leggers der gemeente Wamel geen pad te vinden is, waaraan die beweerde verbindingsweg zou aansluiten;

dat dan ook de gemeenten Druten en Wamel door een veel korteren hoofdweg dan door het voetpad ten deze aan elkander verbonden zijn;

dat eindelijk, indien men zou kunnen aannemen, dat het sedert geruimen tijd gedoogen van het gebruik der voormelde kade tot voetpad daaraan de bestemming kon geven van *openbaar* voetpad, dit pad nooit op den legger A der gemeente Druten, waartoe alle vereischten ontbreken, maar veeleer op den legger B dier gemeente had moeten gebragt zijn;

Gezien artt. 1, 2, 3, 21 en volgende van het provinciaal reglement op de wegen, voetpaden, straten en stegen in de provincie Gelderland van 16 December 1857 (*Provinciaal blad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 3 Julij 1871, n°. 34, te handhaven en te bevelen, dat het onder n°. 10 op legger A der gemeente Druten geplaatst pad over de Drutensche waarden van den legger moet worden afgevoerd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur), en dat in het *Staatsblad* geplaatst en in de *Staatscourant*, met het bovengemelde rapport van Onzen voornoemden Minister, zal worden openbaar gemaakt.

Montreux, den 10 Augustus 1874.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
GEERTSEMA.

Uitgegeven den 21 Augustus 1874.
De Minister van Justitie,
DE VRIES.

Aan de orde is:

II. *het beroep van den Raad der gemeente Oldebroek van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende bevel om te Wezep, ter vervanging der afgekeurde school, een schoollokaal op te rigten, van voldoende ruimte om drie honderd kinderen te kunnen bevatten.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 21 Julij jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Op den 9 December 1872 heeft de Schoolopziener in het 3de district van de provincie Gelderland de sluiting bevolen der openbare school te Wezep, gemeente Oldebroek, wegens onvoldoende ruimte en daaruit voortvloeijende schadelijkheid voor de gezondheid der kinderen en onderwijzers.

Tegen dat bevel tot sluiting is de Gemeenteraad van Oldebroek in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten.

Bij besluit van den 14 Januarij 1873 hebben die Staten het beroep ongegrond verklaard.

De Gemeenteraad heeft daarop aan Gedeputeerde Staten medegedeeld, dat de Raad

niet in hooger beroep wilde komen van het besluit van Gedeputeerde Staten van 14 Januarij 1873, hiervoren vermeld, maar verzocht eene definitieve beslissing aangaande de school te Wezep aan te houden en uit te stellen, totdat de school, die de Raad voornemens was in het Hattemerbroek op te rigten, tot stand gekomen zou zijn.

Gedeputeerde Staten hebben bij hun besluit van 25 Februarij 1873, "overwegende, dat, krachtens art. 4 der wet op het lager onderwijs, geen onderwijs mag worden gegeven in lokalen, die verklaard zijn voor de gezondheid schadelijk te zijn; dat dien ten gevolge te Wezep meer dan 200 kinderen van onderwijs verstoken zullen zijn tot op het tijdstip, dat door het tot stand komen der school in het Hattemerbroek zal worden beslist, of en op welke wijze in eene verbetering van het schoollokaal zal worden voorzien, en dat, volgens art. 16 der gemelde wet, in elke gemeente onderwijs moet worden gegeven in een voor de bevolking en de behoefte voldoend aantal scholen," — aan den Raad van Oldebroek het bevel gegeven om te Wezep, ter vervanging van het afgekeurde schoollokaal, een ander schoollokaal op te rigten, waarin voor 300 leerlingen ruimte zal worden gevonden.

In de maand Mei jl. heeft de Raad zich tegen gemeld besluit van 25 Februarij 1873 bij den Koning in beroep voorzien, verzoekende, dat het den Koning mogt behagen, uit kracht van art. 133 der Grondwet en art. 166 der provinciale wet, gezegd besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen.

Tot staving van dat verzoek wordt in het adres van beroep verwezen naar een uitvoerig rapport, door eene Commissie uit den Raad opgemaakt, en met den inhoud waarvan de Raad zich heeft vereenigd. Dat rapport, onder de stukken voorhanden, bevat een uitvoerig overzigt van hetgeen met betrekking tot het lager onderwijs, inzonderheid na het jaar 1857, in de gemeente Oldebroek is voorgevallen. Met betrekking tot dit geschil wordt daarin hoofdzakelijk gezegd: dat eene nieuwe school in het Hattemerbroek, gemeente Oldebroek, op den 12 Januarij 1874 geopend is met 136 leerlingen, en dat dit getal thans gewoonlijk bedraagt tusschen de 170 en 180; dat een aantal kinderen uit de gemeente uit de buurtschap 't Zandt ter school gaan te Zalk, krachtens eene overeenkomst, daaromtrent gemaakt; dat de nieuwe school in het Hattemerbroek op niet meer dan een half uur afstand staat van Wezep; dat door de oprigting dier nieuwe school er nu geene behoefte meer bestaat om een geheel nieuw schoollokaal, geschikt voor 300 leerlingen, te Wezep op te rigten; dat het afgekeurde schoollokaal is een hecht en sterk gebouw, in 1825 gebouwd; dat de Raad bovendien geneigd is dat lokaal nog te verbeteren door het maken van een plafond in plaats van de zoldering. het verplaatsen van het beschot, om voor de afdeeling der kinderen van de laagste klasse, waar de ruimte het minst is, meerdere ruimte te verschaffen; het verplaatsen van het portaal en een raam ter vermeerdering van ruimte en licht; en dat de Raad, om de kosten, daaruit voortvloeijende, te bestrijden, op de gemeentebegrooting van 1874 had uitgetrokken eene som van *f* 400; dat, indien later blijken mogt, dat de school bij vermeerdering van de bevolking te klein mogt worden, die school kan worden vergroot door verhooging, verbreeding of verlenging; en dat dus het bouwen van een nieuw schoollokaal te Wezep voor 300 leerlingen is onnoodig en het besluit van 25 Februarij 1873, die oprigting bevelende, is in strijd met de wet en het algemeen belang.

Bij dat rapport is overgelegd een extract uit de jaarverslagen van de Plaatselijke Schoolcommissie te Oldebroek, loopende over de jaren 1858 tot en met 1873.

Dat adres is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten, die daarover hebben ingewonnen het advies van den Schoolopziener van het 3de schooldistrict en van den Inspecteur van het Lager Onderwijs in de provincie Gelderland. Eerstgemelde berigtte op den 22 Junij jl.; dat bij het plaatselijk onderzoek hem was gebleken, dat aan eene vergrooting der school in de lengte noch ten noordoosten noch ten zuidwesten kan

worden gedacht; dat er ten noordoosten aan de school grenzende is eene sloot, die de school afscheidt van land van minderjarigen, wier voogden reeds tweemalen hebben geweigerd eenig deel van het land te verkoopen; dat ten zuidwesten de onderwijzerswoning staat, waarvan men welligt een vertrek zou kunnen afnemen, doch waardoor de woning, zelfs voor een klein gezin, te klein worden zou en de school niet genoegzaam vergroot worden; dat het schoollokaal zeer gebrekkig is door ondoelmatige verlichting, gebrekkige ventilatie, ongeschikte waterplaats enz., en de ruimte er van veel te gering voor het aantal kinderen, dat dáár ter school kan gaan. Verder zegt de Schoolopziener, dat de nieuwe school in het Hattemerbroek de school te Wezep niet kan vervangen of merkelijk ontlasten; dat, volgens een staat, dien hij overlegt, er 208 kinderen zijn tusschen vijf en veertien jaren oud, die het digtst bij Wezep wonen en de school aldaar het gemakkelijkst kunnen bezoeken; dat de beide kerken in de onmiddellijke nabijheid van Wezep staan, zoodat de kinderen, die verder van Wezep afwonen, maar die kerken bezoeken, ook ter school zullen komen te Wezep; dat men ook moet letten op de toeneming van de bevolking, en daarom het schoollokaal altijd iets grooter moet maken dan voor de behoefte van het oogenblik volstrekt noodig is. Blijkens zijn ambtsberigt van 27 Junij daaraanvolgende heeft de Inspecteur van het Lager Onderwijs zich vereenigd met de zienswijze van den Schoolopziener, daar nog bijvoegende, dat het getal leerlingen op de nieuwe school in het Hattemerbroek zoo aanzienlijk is, omdat er thans kinderen komen, die vroeger van onderwijs verstoken waren, daar zij te ver van Wezep woonden, en omdat vele andere kinderen slechts tijdelijk die school te Hattemerbroek bezoeken uit noodzakelijkheid, omdat de school te Wezep gesloten is.

Gedeputeerde Staten berigtten op den 1 Julij jl., dat hun besluit van 25 Februarij niet kan zijn genomen in strijd met het algemeen belang, en dat de Raad van Oldebroek dan ook geheel in gebreke was gebleven het bewijs te leveren, dat die strijd bestond.

In het besluit van Gedeputeerde Staten van 14 Januarij 1873 wordt gezegd, dat het afgekeurde schoollokaal uit twee afdeelingen bestaat, waarvan de kleinste 6 meter lang, 6.61 meter breed en 3.18 meter hoog is, terwijl de tweede even breed en hoog is, maar eene lengte heeft van 10.24 meter; dat dus de kleinste eene oppervlakte heeft van 39.66 M^2 en eene ruimte van 126 dergelijke meters, terwijl de oppervlakte van de grootste is 67.68 M^2 en de ruimte 215.24 M^2; dat, naar den algemeen aangenomen regel, voor elk kind moet aanwezig zijn eene oppervlakte van 0.60 M^2 en eene ruimte van 3 M^3, waaruit volgt, dat in de kleinste afdeeling naar de oppervlakte slechts plaats is voor 66 kinderen en naar de ruimte voor 42 en in de grootste afdeeling naar de oppervlakte voor 113 en naar de ruimte voor 72 kinderen; dat het getal der kinderen, die in dat lokaal vereenigd waren, toen eene Commissie uit Gedeputeerde Staten het lokaal bezocht, bedroeg 175, niettegenstaande toen, wegens de heerschende epidemiën van mazelen en keelziekte, vele kinderen de school niet bezochten.

Door twee belanghebbenden wordt vervolgens nader dit beroep ondersteund en daarbij de mindere noodzakelijkheid der onderwerpelijke school in het licht gesteld.

III. *het beroep van het Protestantsch Kerkbestuur te Bergen-op-Zoom van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant betreffende de afschrijving van kapitalen in de grootboeken der 2½ en 4 pct. nationale werkelijke schuld, ingeschreven ten name van: Bergen-op-Zoom (het gecombineerd Wees- en Arme-Kinderenhuis der stad), en belegging daarvan in eene door die gemeente aangegane geldleening.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Het Collegie van Regenten van het Stads Wees- en Arme-kinderenhuis

te Bergen-op-Zoom verzocht op 9 October 1873 magtiging van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant om de ten name van hun gesticht op de Grootboeken der Nationale Werkelijke Schuld ingeschreven kapitalen, te weten: *f* 56,000 2½ pct. en *f* 3700 4 pct., te mogen verkoopen en het provenu daarvan te beleggen door deelneming voor het geheele bedrag in eene geldleening van *f* 60,000, tegen 5 pct. rente, door de gemeente Bergen-op-Zoom ingeschreven. Deze verzochte magtiging werd door Gedeputeerde Staten verleend, onder voorwaarde, dat de schuldbrieven op naam gesteld zouden worden en de verklaring zouden bevatten, dat zij niet dan krachtens de bij de wet gevorderde magtiging kunnen vervreemd worden.

Gedeputeerde Staten berigtten in hunnen brief van 14 November 1873 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, dat hunne verleende magtiging geheel in overeenstemming is met art. 15*a* der armenwet, hetwelk het beleggen van gelden in gemeente-negotiatiën, met goedkeuring van Gedeputeerde Staten, onder de genoemde voorwaarde toelaat aan de besturen van burgerlijke en gemengde instellingen van weldadigheid, en dat deze belegging, als meerdere rente opleverende dan de inschrijvingen op het Grootboek der Nationale Werkelijke Schuld, is in het belang der betrokken instelling.

Het Protestantsch Kerkbestuur van Bergen-op-Zoom rigtte op 17 October 1873 een request aan den Koning, waarbij het vroeg om vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van 9 October 1873, wegens beweerden strijd met het algemeen belang en met de wet. — Dat request houdt echter geene gronden in, waarop die bewering steunt.

Zoowel het Gemeentebestuur als het opgemeld Collegie van Regenten, op dat adres gehoord, verklaarden, dat de door Gedeputeerde Staten geautoriseerde veranderde wijze van belegging, bij de soliditeit der nieuwe schuldenaresse, de gemeente Bergen-op-Zoom, geheel en al is in het belang van het Stads-Wees- en Arme-kinderenhuis, dewijl daaruit eene rentevermeerdering van *f* 230 à *f* 240 's jaars voortvloeit; en voorts dat het Protestantsch Kerkbestuur onbevoegd is om zich daartegen te verzetten, als zijnde derde, zonder belang, en den door hetzelve beweerden strijd met het algemeen belang en met de wet volstrekt niet motiverende.

Vermits het Protestantsch Kerkbestuur, bij adres van 26 October 1873, van zijn bezwaarschrift tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van 9 October van dat jaar had kennis gegeven aan de Directie van het Grootboek, heeft deze Directie, na de ingewonnen inlichting van den Minister van Financiën, die inmiddels de Lands-Advokaten daarover had geraadpleegd, voor alsnog de verlangde afschrijving geweigerd; en konden derhalve Regenten van het Stads Wees- en Arme-kinderenhuis ook niet voldoen aan hunne vooraf toegezegde en op 1 October 1873 door het Gemeentebestuur aangenomen inschrijving voor ruim *f* 35,000 *a pari* in de 5 pct. geldleening ten behoeve en ten laste der gemeente Bergen-op-Zoom.

Uit de nader gevoerde briefwisseling tusschen het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Gedeputeerde Staten is gebleken, dat de grond van het verzet van het Protestantsch Kerkbestuur ligt in een door den Gemeenteraad van Bergen-op-Zoom op 6 December 1872 gemaakt nieuw reglement voor het bedoeld gesticht, waardoor verviel eene op 12 Januarij 1857 aangegane overeenkomst tot oprigting van gemengde instellingen van weeshuizen.

De geschiedenis dier zaak was, blijkens de gewisselde stukken, beknoptelijk deze,

Vóór 1857 waren alle de weezen, van verschillende godsdienstige gezindten, in het destijds dáár bestaand Stads Weeshuis vereenigd; de ongehuwde Binnenvader was een Protestant, de Binnenmoeder Roomsch-Katholijk. Die regeling gaf moeijelijkheid voor quaestiën van opvoeding en tucht, — moeijelijkheden, welke vaak tot botsingen in het Collegie van Regenten aanleiding gaven, zijnde van die Regenten drie Roomsch-Katholijk en twee Protestantsch. Ter wegruiming dier moeijelijkheden, kwam op 12

Januarij 1857 eene overeenkomst tot stand, waarbij twee wees-inrigtingen werden opgerigt, ééne voor Roomsch-Katholijken, eene voor Protestanten. De Regenten van het Stads-Weeshuis bleven de renten ontvangen van hunne kapitalen, doch gaven de helft daarvan aan het Bestuur van het Roomsch-Katholijk Weeshuis, en de helft aan dat der Protestantsche weezen. Partijen bij die overeenkomst waren: 1o. het Gemeentebestuur, 2o. Regenten van het Stads-Weeshuis, 3o. het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur, en 4o. het Protestantsch Kerkbestuur. Gedeputeerde Staten keurden die overeenkomst goed, krachtens art. 16 der armenwet, bij hun besluit van 1 September 1857, waarbij zij overwogen: „dat de handeling van het Bestuur van het Stads-Weeshuis daarstelt eene uitbesteding der weezen, zonder dat dit eenigen afstand van publiek regt ten gevolge heeft, zoodat het oorspronkelijk gesticht in zijn vorigen toestand kan worden teruggebragt, wanneer het later mogt blijken, dat het belang der verpleegden zulks mogt medebrengen."

Bij die overeenkomst werd aan het Roomsch-Katholijk Weeshuis het gebruik gelaten van het Stads-Wees- en Arme-kinderenhuis, met het meubilair, werden de slaapfournitures verdeeld, en werd voorts bepaald, dat Regenten van het Stads-Weeshuis de revenuën der bezittingen van dat gesticht zouden blijven ontvangen, en de helft daarvan, ten bedrage van *f* 1570, zouden uitkeeren voor het Roomsch-Katholijk Weeshuis, de andere helft, gelijke som van *f* 1570 's jaars voor het Protestantsch Weeshuis.

Deze staat van zaken duurde zoo eenige jaren voort, totdat drie leden van den Gemeenteraad van Bergen op-Zoom op 25 October 1870 een voorstel bij den Raad indienden om daarin verandering te brengen. Zij maakten eene berekening omtrent de werking der bestaande overeenkomst voor de verloopene dertien jaren en leidden daaruit af, dat men zich in het Roomsch-Katholijk Weeshuis, met gemiddeld acht-en-twintig kinderen, had moeten behelpen met ongeveer *f* 3000 per jaar, terwijl men voor de Protestantsche weezen, gemiddeld ten getale van slechts acht, *f* 1700 's jaars had kunnen besteden. Zij stelden eene meer gelijkmatige verdeeling der revenuën voor, in dier voege, dat vooraf aan het Protestantsch Weeshuis zou worden gegeven *f* 200 voor noodzakelijke kosten van beheer, in compensatie van het vrije gebruik der lokalen van het Stads-Weeshuis voor de Roomsch-Katholijke weezen, en dat dan de overige revenuën tusschen de Roomsch Katholijke en de Protestantsche Regenten zouden worden verdeeld, naar mate van het getal van weezen in de respectieve gestichten, volgens nominatieve staten, twee malen 's jaars door Regenten in te leveren.

Burgemeester en Wethouders praeadviseerden, dat de Raad zich onbevoegd zoude verklaren over dat voorstel te beraadslagen en beslissing te nemen, en wel omdat de overeenkomst van 1857 was een contract van uitbesteding, over welker verandering of vernietiging alleen de burgerlijke Regter bevoegd was te oordeelen.

Over de quaestie zijner al of niet bestaande bevoegdheid ten deze nam de Raad advies bij Mr. A. de Pinto, te 's Gravenhage, die in een schriftelijk advies van 22 November 1870 de kracht en beteekenis der overeenkomst van 1857 naging en tot de conclusie kwam, dat het Gemeentebestuur geenszins eenzijdig verandering mogt brengen in de bepalingen dier overeenkomst zonder de toestemming van alle de andere partijen. Wel komt (zeide hij) het bij de overeenkomst bedongene neêr op eene uitbesteding der weezen; doch dit geschiedt daarbij niet voor een bepaalden tijd, noch tot wederopzeggens toe, maar voor zoolang de nieuwe instellingen zullen blijven bestaan; zoolang zij bestaan, hebben die instellingen derhalve regt op de naleving der overeenkomst, waarbij zij, behalve een geldelijk, vooral ook een zedelijk en godsdienstig belang hebben. Daaruit volgt, dat geene van beiden tegen haren wil van het haar toegekend gebruik der goederen, of een gedeelte daarvan, kan worden beroofd. Dit zou reeds waar zijn, indien art. 14 niet uitdrukkelijk bepaalde, dat dit enkel zal kunnen geschieden bij het vervallen van het doel van ééne der gemengde

instellingen, d. i., wanneer zij in den zin van art. 9 der armenwet ophoudt te bestaan. Zelfs in dat geval gaat het genot niet over op de andere instelling, maar keert het tot het Stads- Wees- en Armkinderhuis terug. Al is de overeenkomst van 1857 niet een eigenlijk burgerlijk contract, toch is daarbij aan ieder der beide instellingen verzekerd het genot en gebruik van een zeker gedeelte der goederen vanhet Stedelijk Weeshuis, wat haar niet eigendunkelijk mag worden ontnomen.

Na dat advies is de zaak, op verzoek der drie voorstellers, in den Raad hangende gelaten en de behandeling daarvan verdaagd, totdat zij ook hunnerzijds advies zouden hebben ingewonnen. Zij wendden zich daarom tot Gedeputeerde Staten; en dat Collegie heeft hun op 20 Januarij 1871 in hoofdzaak geantwoord: „dat de Gemeenteraad geen afstand kon of mogt doen van het publiek regt tot wijziging van het reglement der instelling, behoudens het toezigt van Gedeputeerde Staten volgens art. 6 der armenwet, en dat eene overeenkomst, houdende zoodanigen afstand, ongeldig zou wezen; dat die onderscheiding in het oog is gehouden bij het besluit van Gedeputeerde Staten van 1 September 1857; dat, huns oordeels, de Raad alzoo wel bevoegd is het reglement voor de gemeente-instelling (het Stads-Wees- en Arme-kinderenhuis) te veranderen, mits het doel der instelling daarbij worde in het oog gehouden; en dat in geen geval nagelaten weezen van ingezetenen van Bergen-op Zoom, niet behoorende tot één der beide gezindten, door welke thans de fondsen uitsluitend worden genoten, van het medegenot verstoken mogen worden."

Dat schrijven liet verscheidene raadsleden onbevredigd, omdat het de hoofdvraag onbeslist liet. Wel was men het eens, dat de Raad onbevoegd was om afstand te doen van eenig publiek regt, speciaal van het regt om een reglement van eene gemeente-instelling te wijzigen; maar enkelen meenden, dat er *in casu* geen sprake was van zulk eene wijziging, maar van het herroepen of geheel veranderen van eene burgerlijke overeenkomst, uitbesteding van weezen, overeenkomst, gesloten tusschen vier partijen. De Raad onderwierp daarom aan het oordeel van Gedeputeerde Staten, bij brief van 28 Februarij 1871, de vraag, of hij bevoegd te achten zij om, buiten voorkennis of medewerking, of tegen den wil van alle of van ééne der partijen, bedoelde overeenkomst geheel te niet te doen of zóó te wijzigen, dat eene andere verdeeling van het genot der revenuën, gebaseerd op het getal der in elk gesticht verpleegd wordende weezen, worde vastgesteld. — Bij hun antwoord van 5 Mei 1871 verwezen Gedeputeerde Staten eenvoudig naar hun vorig schrijven van 20 Januarij, zich van een bepaald antwoord op de gedane vraag onthoudende, omdat zij geroepen konden worden tot eene administratieve beslissing van het geschil.

Eene speciale Commissie, uit en door den Gemeenteraad benoemd, om met de Regenten der beide gemengde instellingen in overleg te treden over eene wijziging der overeenkomst van 1857, in den door de drie voorstellers verlangden zin, bragt op 13 Augustus 1872 bij den Raad rapport uit, dat wel het Roomsch-Katholijk, doch niet het Protestantsch Kerkbestuur genegen was bevonden om tot de bedoelde wijziging toe te treden.

De Commissie, zulks betreurende, komt tot het praeadvies, dat de Raad besluite, dat de gemeente, te beginnen met 1 Januarij 1873, de verpleging der weezen van alle godsdienstige gezindten zelf weder geheel op zich zal nemen. Zij komt tot dat advies na deze voorafgaande beschouwingen: „dat het Stads-Weeshuis is eene weldadigheids-instelling, vallende onder art. 2*a* der armenwet; dat bij de overeenkomst van 12 Januarij 1857 eene huishoudelijke scheiding gemaakt is ten aanzien der verpleging van Roomsch-Katholijke en Protestantsche weezen; dat, zoo het al de bedoeling der vier daarbij betrokken partijen geweest mogt zijn (gelijk het Protestantsch Kerkbestuur beweert en ook in art. 6 dier overeenkomst wordt aangegeven)

om, zoolang die gemengde instellingen overeenkomstig de armenwet bestaan, eene verdeeling te maken *in perpetuum*, — daardoor alsdan feitelijk zou hebben plaats gehad vervreemding van eene publiekregtelijke zaak, uit haren aard niet in den handel, zoolang hare bestemming niet is te niet gegaan, en dus de daarover gesloten overeenkomst zou zijn in strijd met art. 1368 van het Burgerlijk Wetboek, en derhalve nietig; dat, hoe men die overeenkomst beschouwe, uit een publiekregtelijk of burgerregtelijk oogpunt, zij niet wettig bestaat, daar in het eerste geval de goedkeuring van Gedeputeerde Staten ware noodig geweest, welk Collegie bij de goedkeuring der aangegane schikking wel uitdrukkelijk heeft verklaard, dat altijd het Stads-Weeshuis in zijn vorigen staat kan worden teruggebragt; dat de stoffelijke belangen der weezen van beiderlei gezindten bij de schikking van 1857 niet gelijkmatig zijn behartigd, en dat het belang der Roomsch-Katholijke weezen eene betere regeling eischt." — Op 13 September 1873 besloot de Gemeenteraad overeenkomstig dat praeadvies; en op 18 October maakte hij een nieuw reglement voor het Stads-Wees- en Arme-kinderenhuis, hetwelk aan Gedeputeerde Staten werd toegezonden. Na eenige door hen aan den Raad gemaakte opmerkingen werd het eenigzins gewijzigd en op 6 December 1872 definitief vastgesteld; en op 20 December 1872 werd door Gedeputeerde Staen, ingevolge art. 6 der armenwet, berigt van ontvangst gezonden, tevens met afschrift van een besluit van hun Collegie van dienzelfden dag, waarbij zij verklaren in te trekken het besluit van 1 September 1857, d. i. dat, waarbij zij goedkeuring hadden verleend op de overeenkomst van 12 Januarij 1857.

Op 9 October 1873 verleenden Gedeputeerde Staten vervolgens, op verzoek van Regenten van het Stads-Weeshuis, magtiging tot verkoop en afschrijving der twee inschrijvingen op de Grootboeken der $2^1/_2$ pct. en 4 pct. Nationale Schuld, met goedkeuring, dat de daarvoor te ontvangen gelden worden belegd in de gemeentelijke geldleening van *f* 60,000, rentende 5 pct., alles onder voorwaarde, dat nieuwe schuldbrieven op naam gesteld zullen worden, en de verklaring inhouden, dat zij niet dan krachtens de bij de wet gevorderde magtiging kunnen worden vervreemd.

Inmiddels ondervond de verlangde afschrijving der kapitalen van het Grootboek bezwaar bij de Directie dier instelling, wegens het daartegen bij haar ontvangen protest van het Protestantsche Kerkbestuur, welke Directie zich tot voorlichting wendde tot den Minister van Finantiën. Dit had ten gevolge eene briefwisseling van den Minister met zijn ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken. Door den laatstgenoemde werd alstoen het gevoelen der Lands-Advokaten ingewonnen over eenige vragen, in hoofdzaak hierop nederkomende: "of de beweringen van partijen over de overeenkomst van 1857, en de vraag, of ééne harer zonder medewerking der anderen ze als vervallen mag beschouwen en door andere bepalingen vervangen, — uitsluitend behooren tot de kennisneming der regterlijke magt, dan wel of de administratieve magt daarover uitspraak mag doen? of, als de beslissing behoort bij de regterlijke magt, eene der partijen in het doen gelden harer regten kan worden verkort door eene administratieve beschikking? of, als de Koning verklaart, dat er geen grond is tot vernietiging wegens strijd met de wet of het algemeen belang, dan eene afschrijving der kapitalen van het Grootboek daarvan het gevolg moet zijn, of de Directie vrij blijft in haar oordeel over de vraag, of die afschrijving al of niet afhankelijk kan worden verklaard van eene overeenstemming van partijen, of, bij gemis daarvan, van eene regterlijke uitspraak over de bestaande geschillen? en welk het gevoelen der Lands-Advokaten is over het al of niet raadzame eener vernietiging van het beklaagde besluit.

De Lands-Advokaten komen in hun advies van 7 Maart jl., na een breedvoerig betoog, tot de volgende conclusiën: "dat de Directie van het Grootboek geene afschrijving behoort te doen op aanvrage van Regenten van het Stads Weeshuis, ook al zijn zij tot het doen dier aanvrage door Gedeputeerde Staten gemagtigd, vooral niet waar, als hier, anderen regt op die kapitalen blijken te hebben

verkregen; dat, ware een en ander zelfs twijfelachtig, voorzigtigheid de Directie tot die weigering moest nopen, totdat het regt der aanvragers hetzij door den Regter werd uitgemaakt, hetzij op andere wijze beter bleek;

„dat de aanvragers de erkenning van hun regt van beschikking van den Regter kunnen vragen, gelijk ook, als de afschrijving geschiedt, het Protestantsch Kerkbestuur eene regtsvordering tegen den Staat kan instellen wegens onregtmatige afschrijving;

„dat dan noodwendig de voortdurende kracht der acte van 1857 en van de daarop gevolgde besluiten aan 's Regters oordeel wordt onderworpen." En daarna overgaande tot de beantwoording der gedane vragen, komen de Lands-Advokaten tot deze slotsommen:

„dat de beslissing niet uitsluitend behoort tot de regterlijke magt, omdat art. 16, al. 2, der armenwet aan het Bestuur eener gemengde instelling, dat zich bezwaard acht met eene beschikking van Gedeputeerde Staten, beroep op den Koning toekent; dat, wordt het besluit van Gedeputeerde Staten door den Koning vernietigd, Regenten buiten staat worden gesteld hunne regten bij den Regter te doen gelden, omdat zij dan zouden zijn zonder het besluit van goedkeuring, door art. 16 gevorderd; dat, bij afwijzing van het beklag van het Protestantsch Kerkbestuur door den Koning, deszelfs regten wel niet zouden zijn weggenomen, maar wèl bemoeijelijkt; dat, ofschoon het Kerkbestuur het besluit van Gedeputeerde Staten aanvalt, als in strijd met de wet en het algemeen belang, de Koning aan die gronden niet gebonden is, maar, nu van de zaak gesaisisseerd, bevoegd is om te oordeelen en te beslissen, of de besluiten van Gedeputeerde Staten en van den Gemeenteraad moeten worden gehandhaafd of vernietigd; dat de Koning niet tegelijkertijd kan verstaan, dat Gedeputeerde Staten de magtiging tot afschrijving teregt hebben verleend, en dan kan weigeren om op het Grootboek de afschrijving te doen plaats hebben; eindelijk, dat, huns inziens, zouden behooren te worden vernietigd èn het besluit van Gedeputeerde Staten van 20 December 1872, èn dat van 9 October 1873, hetwelk in de daad in het vorige zijn wortel heeft."

Vermits in dat advies verschillende regtsvragen van burgerregtelijken aard werden behandeld, vond de Minister van Binnenlandsche Zaken het raadzaam ook het gevoelen van zijnen ambtgenoot van Justitie in te winnen, wiens berigt van 22 Mei jl. mij toeschijnt in zijn geheel hier te moeten medegedeeld worden.

„Het eerste stuk van het lijvig dossier" (zegt de Minister van Justitie) is het adres van het Protestantsch Kerkbestuur aan den Koning, tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 9 October 1873.

„Dat adres geeft geene gronden aan voor de verzochte vernietiging; want als zoodanig zal toch wel niet kunnen gelden, dat het Kerkbestuur het besluit van Gedeputeerde Staten acht in strijd met het algemeen belang en de wet.

„Dat Bestuur komt met dat adres in beroep bij den Koning tegen eene tweeledige beslissing, krachtens eene bijzondere wet genomen.

„Nu rijst de vraag:

„1°. is dit beroep, met het oog op art. 168 der provinciale wet van den 6 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 39), volgens de regelen, bij de bijzondere wet (de armenwet) gegeven, ontvankelijk?

„2°. is het gegrond?

„Wat de eerste zeer belangrijke vraag der ontvankelijkheid van het beroep betreft, zij is in het advies der Lands-Advokaten met stilzwijgen voorbijgegaan, en wordt slechts met een enkel woord aangeroerd in een paar andere stukken, namelijk aan het slot der missive van Gedeputeerde Staten van 23 December ll., G., n°. 135, en in Uwen brief aan de Lands-Advokaten van 17 Februarij ll., n°. 183, 7de Afdeeling (bl. 2).

„Naar mijn inzien had echter deze vraag der ontvankelijkheid van het beroep een

bepaald punt van onderzoek moeten uitmaken, waarvan de uitkomst vermoedelijk de te nemen beslissing in deze, uit haren aard dringende, zaak zou hebben kunnen bespoedigen.

„Het heeft mijne aandacht getrokken, dat hier niet in het oog is gehouden, dat de beschikking van Gedeputeerde Staten, waartegen het beroep is gerigt, nevens de magtiging, bij art. 16, ook inhield de goedkeuring, bij art. 15 der armenwet bedoeld, en de ontvankelijkheid door U alleen wordt getoetst aan art. 16, laatste lid, niet aan art. 15, al. 5, der armenwet.

„Nu moge het waar zijn, dat, bij de vernietiging der magtiging tot afschrijving, de goedkeuring om de van de grootboeken losgemaakte kapitalen in schuldbrieven der gemeente te beleggen van zelf verviel, — waar echter tegen de tweeledige beschikking een onbeperkt beroep is ingesteld, kan het niet van belang ontbloot zijn na te gaan, of de appellant, volgens de wet, zoo al tegen de magtiging, ook tegen de goedkeuring kan opkomen.

„Het schijnt mij toe, dat dit laatste geene ernstige vraag kan zijn.

„Art. 15, al. 5, der armenwet geeft het appel alleen bij weigering der goedkeuring. Hier is zij verleend. Het beroep wordt verder alleen gegeven aan het Bestuur der betrokken instelling; en daaronder kan, in het verband van al. 5 met de voorafgaande alinea's, geen ander Bestuur worden verstaan dan dat, op welks vraag eene weigering is gevolgd.

„Minder stellig is de tekst van art. 16, 2de al. Toch geloof ik niet, dat de bedoeling eene andere is. Is het ook wel denkbaar, dat de wetgever in art. 16 van een geheel ander stelsel is uitgegaan dan in art. 15, zonder dat blijkt, of zelfs te vermoeden is waarom? Bij Koninklijk besluit van den 14 Februarij 1867, n°. 57 (*Geschillen van Bestuur*, BELINFANTE, VII, bl. 53) is naar mijn inzien zeer juist aangenomen, dat art. 16 het regt van hooger beroep alleen toekent aan de besturen, op wier verzoek de beschikking door Gedeputeerde Staten gegeven is. De besturen van art. 16, al. 2, zijn de besturen van art. 16, al. 1: alzoo de besturen, die de magtiging behoeven, die haar daarom hebben gevraagd, en aan wie zij is geweigerd, althans niet volledig of onvoorwaardelijk is toegestaan, want anders kunnen zij zich met de beschikking niet bezwaard achten.

„Gaat men verder, gunt men het regt om tegen de magtiging op te komen niet uitsluitend aan de besturen van art. 16, al. 1, maar aan alle besturen, die beweren bij de behandeling, waartoe gemagtigd is, eenig belang te hebben; waar is dan de grens?

„Daarenboven, als men de deur van het beroep zoo wijd openzet, komt men dan niet tot eene verwarring en eene botsing tusschen administratie en justitie?

„De vraag, die art. 16, al. 1 (even als art. 15, al. *a* en *b*) aan het oordeel van Gedeputeerde Staten onderwerpt, is eene bloot feitelijke. Brengt het belang der betrokken instelling de daad, die buiten het gewoon beheer valt, mede? De beschikking van Gedeputeerde Staten heft eene administratieve onbevoegdheid van het ondergeschikte Collegie op, maar beslist niet ten aanzien van het regt van dat Collegie tegenover derden. Derden hebben daarom met die beschikking niet te maken; zij worden er niet door gepraejudicieerd. Ontkent de lagere administratieve magt dat belang, men kan het aan de eindbeslissing der hoogere administratieve magt onderwerpen.

„Maar nu komt een derde Bestuur of particulier, die zegt: ik treed niet in de quaestie van het belang, maar mijn regt verzet zich tegen de handeling, daarom geene magtiging

„Is het niet duidelijk, dat men, langs dien weg, de administratie voert op het gebied der justitie, dat men haar uitspraak wil laten doen over eigendom en andere burgerlijke regten?

„Trouwens het concreet geval levert daarvoor overvloedig bewijs. Men twist over den waren zin der overeenkomst van 12 Januarij 1857, over de uitgestrektheid der

regten van eigendom en genot, daarbij bepaaldelijk in art. 6 toegekend aan de mede-contracterende kerkbesturen, over de bevoegdheid van den Gemeenteraad om eenzijdig inbreuk te maken op die beweerde burgerlijke regten.

„Intusschen kan de administratieve magt niet treden in de vraag, of die regten van derden zich verzetten tegen de verleende magtiging, neen tegen de handeling, waartoe gemagtigd is, zonder daarover uitspraak te doen, zonder haar te praejudiciëren. Dit wordt ook door de Lands-Advokaten erkend. Zij zeggen het met zoovele woorden op bl. 13 van hun advies: „dat zonder twijfel de Regenten buiten staat worden gesteld hunne regten te doen gelden bij den Regter, wanneer het besluit van Gedeputeerde Staten wordt vernietigd, omdat Regenten dan zijn zonder het besluit van goedkeuring, door art. 16 gevorderd.”

„Deze gevolgtrekking is op zich zelve zeer juist; doch had men daarbij niet tot het inzigt moeten komen, dat er iets hapert aan de praemissen? Het gaat toch waarlijk niet aan, den Koning, als ware Hij burgerlijk Regter, in den vorm van zuiver administratieve beslissing onherroepelijke uitspraak te laten doen over het al of niet voortbestaan van den eigendom der, ten name van de betrokken instelling ingeschreven kapitalen, en over de bevoegdheid harer Regenten om van die kapitalen afschrijving te vragen.

„De niet-ontvankelijkheid van het hooger beroep schijnt mij dus aan geen twijfel onderworpen.

„Maar is, waar de armenwet het appèl uitsluit, cassatie volgens art. 166 der provinciale wet toegelaten, zoo als door Uwe Excellentie in den brief aan de Lands-Advokaten schijnt te worden aangenomen?

„Ik behoef er niet op te wijzen, dat de vraag zeer betwist is; ik behoef niet te herinneren aan de leer van Thorbecke, die zulk eene vernietiging met eene cassatie in het belang der wet, dus zonder eenig gevolg, gelijkstelde. Maar gesteld die vraag moest in toestemmenden zin worden beantwoord; voor vernietiging krachtens art. 166 der provinciale wet bestaan hier, wat het aangevallen besluit betreft, geene termen. Ten onregte toch wordt beweerd, dat dit besluit zoude strijden met het algemeen belang of met de wet.

„Het algemeen belang. Dit is niet betrokken in de vraag: of het Stads- of gecombineerd Wees- en Armenkinderenhuis te Bergen-op-Zoom zijne fondsen belegt in staats- of gemeentefondsen.

De wet. Tot nu toe heeft geen der bestrijders van het besluit van Gedeputeerde Staten de wet weten aan te wijzen, die door dat besluit zou zijn geschonden.

Ook de Lands-Advokaten hebben dit zoo ingezien en zij adviseren op bl. 14: „dat, ofschoon het Kerkbestuur alleen als grond van beklag heeft aangevoerd strijd met de wet of (lees *en*) met het algemeen belang, de Koning aan die gronden niet gebonden is; maar Zijne Majesteit, nu gesaisisseerd van de quaestie, zeer zeker bevoegd is, haar geheel te onderzoeken en te beslissen, of de besluiten van Gedeputeerde Staten en van den Gemeenteraad moeten worden gehandhaafd of vernietigd.

„Maar gesteld dat dit juist ware, wat ik verre ben van toe te geven, dan blijft toch nog te vragen: indien het besluit niet strijdt met de wet of het algemeen belang, waarmede is het dan in strijd?

„In het advies der Lands-Advokaten wordt op die vraag geantwoord: *a.* met het reglement van 18 October/6 December 1872, aan de Directie van het Grootboek overgelegd, omdat Regenten daaraan geene bevoegdheid tot afschrijving van kapitalen kunnen ontleenen.

„Ik zou meenen, dat, volgens den inhoud en de strekking van dit reglement Regenten wel degelijk beheerders zijn der instelling. Wie zou anders kunnen beheeren of beschikken over de kapitalen, die geen vrij eigendom der gemeente zijn? Regenten vormen het Bestuur eener instelling van weldadigheid, bij de wet bedoeld, en oefenen

de bevoegdheden uit, dáár omschreven, wanneer die niet uitdrukkelijk aan anderen zijn opgedragen bij stichtingsbrief of reglement. Regenten kunnen dus de daden van beheer verrigten, in art. 16 der armenwet omschreven, mits met de dáár bepaalde magtiging.

„b. met de overeenkomst van 12 Januarij 1857, die door geene eenzijdige besluiten van den Gemeenteraad hare kracht kan verliezen.

„Toegevende, dat die overeenkomst niet eenzijdig kan worden veranderd, moet men toch erkennen, dat het onbetwistbaar is, dat door de overeenkomst het Stads- of gecombineerd Weeshuis te Bergen-op-Zoom niet uit de rei der instellingen van weldadigheid is verdwenen, en dat het dus ook bij voortduring zijne op de grootboeken ingeschreven kapitalen in eigendom beheert. Het is juist het belang om de kapitalen te behouden en die niet aan kerkelijke besturen prijs te geven, hetwelk de aanleiding is geweest tot het treffen der overeenkomst van 1857, hoedanige er ook elders zijn tot stand gekomen.

„Nu moge bij art. 6 der overeenkomst aan de gemengde instellingen, welke men daarbij in het leven riep of heeft willen roepen, het genot der inkomsten van die kapitalen zijn verzekerd, daaruit volgt nog niet — en dit schijnt door de Lands-Advokaten te zijn voorbijgezien — dat die kapitalen ten eeuwigen dage op de grootboeken ingeschreven moeten blijven, maar, naar mijn inzien, alleen, dat, ook bij belegging in andere fondsen, de vruchten verzekerd blijven aan de gemengde instellingen.

„Ik acht het echter niet noodig in al die vragen en ook nog andere, door de Lands-Advokaten behandeld, te treden. Genoeg meen ik gezegd te hebben tot regtvaardiging van mijn gevoelen, dat het beroep niet-ontvankelijk is, en dat, zoo het dit al ware, het toch moet worden verworpen in den zin van Uwen brief aan de Lands-Advokaten, bl. 4.

„Overigens laat de conversie der kapitalen, welke Regenten op het oog hebben, de quaestie over de voortdurende kracht der overeenkomst van 1857 ongedeerd.

„De Lands-Advokaten verlangen nog verder te gaan dan de adressant, namelijk, ook de vernietiging van het door dezen niet aangevallen besluit van 20 December 1872, n°. 16*b*, waarbij een vroeger besluit van 1857 is ingetrokken. Zij achten Gedeputeerde Staten tot die intrekking onbevoegd, en in dat opzigt zou ik met dat gevoelen kunnen instemmen.

„Geene administratieve magt kan de eens gegeven goedkeuring intrekken.

„Besluiten worden ingetrokken op dezelfde wijze als zij worden tot stand gebragt. Een besluit of overeenkomst, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten in het leven geroepen, kon niet worden veranderd of buiten werking gesteld dan door een nieuw besluit, eene nieuwe overeenkomst, evenzeer onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten genomen of aangegaan. Eenzijdige intrekking van de goedkeuring kan evenmin iets uitrigten, als een niet goedgekeurd nader besluit of contract. De leer, door Gedeputeerde Staten in praktijk gebragt bij hun besluit van 20 December 1872, n°. 16*b*, zou tot hoogst bedenkelijke gevolgen leiden.

„Bij de mededeeling der bovenvermelde beschouwingen wensch ik nog Uwe Excellentie in bedenking te geven, alvorens te beslissen, den Raad van State over deze zaak te hooren, in welk Collegie vele moeijelijke quaestiën van gelijksoortige gevallen zijn behandeld."

Er zijn aan deze Afdeeling memoriën ingezonden: 1°. door Burgemeester en Wethouders van Bergen-op-Zoom; 2°. door het Collegie van Regenten over het Stads-Weeshuis, en 3°. door het Protestantsch Kerkbestuur.

In de memorie van Burgemeester en Wethouders wordt er op gewezen, dat het bezwaar, door het Protestantsch Kerkbestuur gekoesterd tegen de soliditeit der gemeente-finantiën, ongegrond is, daar de jaarlijksche uitgaven regelmatig door de gewone inkomsten

worden gedekt, waaronder een hoofdelijke omslag is van slechts $1^1/_2$ pct. ten hoogste van de vermoedelijke inkomsten der burgerij, en dat de buitengewone uitgaven, waarin door leening moet voorzien worden, allen productief zijn. Na de slooping der vestingwerken is de algemeene welvaart toegenomen en steeds vooruitgaande. Later is nog ingezonden een staat van de gemeente-eigendommen. IJdel ware de vrees, dat door de afschrijving der kapitalen van de Grootboeken een der Weeshuizen in zijne regten zoude kunnen benadeeld worden; integendeel, door den thans hoogen stand der Nationale Schuld, is eene belegging *a pari* in een 5 pcts. gemeentefonds voordeelig te achten. Dat deze laatstgemelde schuldbrieven op naam gesteld zullen worden, biedt voldoenden waarborg. De bezittingen van het Stads-Weeshuis worden beheerd, onder toezigt van het Gemeentebestuur, door een Collegie van vijf Regenten; geknoei is dus niet denkbaar. Ook het denkbeeldige der vrees voor niet gemakkelijke verhandelbaarheid van gemeente-obligatiën wordt kortelijk betoogd, en voorts de vraag geopperd, of het Protestantsch Kerkbestuur wel bevoegd is om op te komen tegen een besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij magtiging verleend is tot het overdragen van inschrijvingen op het Grootboek, daar het slot van art. 16 der armenwet onder besturen, die zich met de beschikking van Gedeputeerde Staten bezwaard achten, en in appel kunnen komen bij den Koning, kennelijk alleen bedoelt de besturen, in het eerste lid van datzelfde artikel vermeld, en derhalve de besturen van instellingen, die van Gedeputeerde Staten magtiging behoeven, maar niet verwierven, doch niet derden. Eindelijk, dat het Kerkbestuur meent een erkend regt te hebben op de fondsen: daarover is een burgerlijk proces aanhangig bij de Regtbank te Breda; doch het contract van 1857 wederspreekt elk denkbeeld van burgerlijk eigendomsregt op de fondsen van het Stads-Weeshuis. Het éénige, waarbij het Protestantsch Kerkbestuur belang heeft, is, dat de revenuën niet verminderen, en dat dezelfde zekerheid blijve bestaan voor derzelver behoud.

Het Collegie van Regenten van het Stads-Weeshuis wijst in zijne memorie daarop, dat dit gesticht altijd was en nog is eene gemeente-instelling, voor weezen van alle gezindten bestemd; de bezittingen, voor allen bestemd, zijn dus ondeelbaar en onvervreemdbaar. Werd het fonds verdeeld tusschen Roomsch-Katholijken en Protestanten, dan ware het regt van Israëlitische weezen, zoo die er komen mogten, vernietigd. Bij het vragen der magtiging tot afschrijving der kapitalen op de Grootboeken hebben Regenten gehandeld volgens de bestaande voorschriften. Art. 16 der armenwet is toegepast: de door Gedeputeerde Staten verleende magtiging is niet voor cassatie vatbaar; daarbij is het regt der kerkbesturen onverkort gelaten. Aan art. 10 der overeenkomst van 1857, bepalende, dat *elk* der besturen van de twee daarbij in het leven geroepen gemengde instellingen de hem toekomende renten uit de bezittingen van het Stads Weeshuis kan ontvangen, is, met instemming van die besturen, nooit uitvoering gegeven. Die renten zijn steeds ontvangen door hen, Regenten van het Stads-Weeshuis, en daarna volgens de overeenkomst gelijkelijk tusschen de twee gemengde instellingen verdeeld.

In de uitvoerige memorie van het Protestantsch Kerkbestuur, met vijf bijlagen, wordt, onder referte tot eene door dat Kerkbestuur op 3 October 1873 vruchteloos tot Gedeputeerde Staten gerigte missive, betoogd, dat de nu door Gedeputeerde Staten verleende magtiging tot afschrijving der kapitalen van de Grootboeken, om die te beleggen in stedelijke fondsen, in strijd is: *a.* met het algemeen belang, *b.* met de wet.

Ad *a.* 1°. eene instelling als het Stads-Weeshuis, voor weezen van alle geloofsbelijdenissen toegankelijk, is eene zaak van algemeen belang. De beoogde verwisseling van schuld ware in strijd met het belang dier instelling; want reeds nu zijn de eigendommen van het gesticht voor ruim $1/3$ of bijna de helft in stedelijke fondsen belegd, en gaat de beoogde maatregel door, dan zullen stedelijke schuldbrieven ruim

$^{7}/_{8}$ deel der bezittingen uitmaken. — 2°. dat is te bedenkelijker, omdat de soliditeit der gemeentefondsen niet boven twijfel verheven is. De gemeente heeft reeds een grooten schuldenlast; 't is onzeker, of het garnizoen, van welks aanwezigheid de bloei der gemeente grootendeels afhangt, er steeds zal blijven. Reeds nu bedraagt de hoofdelijke omslag 1½ pct. der inkomsten van de burgers, ofschoon er noch burgerdag- en avondschool, noch eene hoogere burgerschool te Bergen-op-Zoom is. De stad ligt buiten de zuidelijke defensie-linie en dus blootgesteld aan de eerste oorlogsrampen. Eindelijk, dat de negotiatie van *f* 60,000 niet verder door particulieren is volgeteekend, is wel het beste bewijs van vrees voor de gemeentelijke soliditeit. — 3°. Willen Regenten van het Stads-Weeshuis ooit het gebouw verbeteren of vernieuwen, dan hebben ze daarvoor het noodige kapitaal voorhanden, zoolang de inschrijvingen op het Grootboek bestaan, doch niet meer, wanneer die in stedelijke obligatiën zijn verwisseld, die *incourant* en alzoo niet altijd verkoopbaar zijn. — 4°. 't geldt hier niet belegging van losliggende gelden, maar conversie, altijd voor eene administratie als deze af te keuren, en hier enkel dienende om te gemoet te komen in den geldnood der gemeente, die nu reeds bij particulieren gelden op korte termijnen tegen hooge renten opnam. En nu mag het belang der gemeentekas toch wel niet in aanmerking komen bij de vraag over het goed beheer van fondsen eener instelling van weldadigheid. De kleine vermeerdering van renten, uit de conversie voortvloeijende, mag niet verlokken tot vermindering van soliditeit in de belegging van het kapitaal. — Het is 5°. niet wenschelijk, dat het Bestuur van het Stads-Weeshuis geheel en al afhankelijk worde van den Gemeenteraad: een Raad, die de overeenkomst van 1857 eigendunkelijk ophief, over welke daad en hare geldigheid een proces aanhangig is, doch welke opheffing, al ware zij wettelijk bestaanbaar, toch is onzedelijk en partijdig: welke beide punten nader worden ontwikkeld. — Eindelijk 6°. de bedoelde conversie zou een gevaarlijk praecedent zijn, door andere gemeentebesturen al ligt na te volgen, welke fondsen van gestichten, nu zeker belegd op het Grootboek der rijks-schuld, zullen willen overbrengen in hunne insoliede gemeentefondsen.

Ad *b*. De strijd met de wet wordt gemotiveerd: *a*. door een wijzen op den geest der wet, met het oog op artt. 15*b* en 16 der armenwet; en *b*. door een wijzen op de letter der wet. Immers, de overeenkomst van 1857, waarover een civiel proces gevoerd wordt, moet, *quamdiu sub judice lis est*, gehouden worden voor nog geldig; en volgens art. 14 daarvan blijven de gemengde instellingen, daarbij in het leven geroepen, regt behouden op de getrouwe naleving van het daarbij bepaalde, totdat het doel van eene dier gemengde instellingen zal vervallen zijn, en dat geval is niet aanwezig. Al is van de bevoegdheid, in art. 10 bepaald, om zelf de renten te ontvangen bij het Grootboek, tot dusverre geen gebruik gemaakt, toch blijft die bevoegdheid nog onverlet bestaan, in allen gevalle toont dat art. 10 aan, dat men aan eene afschrijving van kapitalen van het Grootboek niet heeft gedacht. Artt. 1374 en 1375 van het Burgerlijk Wetboek waarborgen de verbindbaarheid van overeenkomsten, dus ook die van 1857.

Dit geschil is, op 's Konings magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt bij brief van 11 Junij jl.

De heer Mr. D. VAN ECK, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van het Gemeentebestuur te Bergen-op-Zoom optredende, doet uitkomen, dat de zaak, die het hier geldt, is van zeer uitvoerigen aard. Er is wel geen verschil over de feiten: maar aan een aantal daarover gewisselde stukken is het te wijten, dat er meer bepaald verschil is over het regtspunt. Dat verschil heeft zich geopenbaard onder de leden van den Gemeenteraad zelf, het Protestantsch Kerkbestuur, het Bestuur van het Roomsch-Katholijk Weeshuis, het Algemeen Armbestuur, de Lands-Advokaten en de Ministers van Binnenlandsche Zaken en Justitie.

Voor een groot gedeelte kan gemagtigde zich nederleggen bij het medegedeeld gevoelen van den Minister van Justitie.

De gronden van het Gemeentebestuur van Bergen-op-Zoom ter ondersteuning van het besluit van Gedeputeerde Staten zijn de volgende:

Het verzoek is gedaan door het Protestantsch Kerkelijk Collegie tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van 9 October 1873. Dat verzoek intusschen mag hier niet ter sprake worden gebragt.

Gemagtigde zou kunnen zeggen: die heeren zijn niet ontvankelijk; maar is de Koning wel bevoegd regt te spreken op zoodanig verzoek?

Het onderwerp is, wat de regtsbevoegdheid betreft, omschreven in artt. 15 en 16 der armenwet; en daarin is aangewezen, in welk opzigt men in beroep kan komen bij den Koning, en in welk opzigt de Koning regt heeft daarin te oordeelen.

Art. 15 der armenwet zegt:

„De beschikbare gelden dier instellingen worden belegd door den aankoop van inschrijving in een der grootboeken der Nederlandsche schuld.

„Zij kunnen, na verkregen goedkeuring van Gedeputeerde Staten, ook worden belegd door aankoop van onroerende goederen, of in rentegevende schuldbrieven:

„*a.* van geldleeningen van den Staat, provinciën of gemeenten, onder voorwaarde, dat de stukken op naam zijn gesteld, en de verklaring inhouden, dat zij niet dan krachtens de bij de wet gevorderde magtiging kunnen worden vervreemd;

„*b.* gehypothekeerd op vaste goederen, welker onbezwaarde waarde ten minste een derde boven de te beleggen som bedraagt.

„Indien Gedeputeerde Staten de gevraagde goedkeuring weigeren, kan het Bestuur der betrokken instelling Onze beslissing vragen" enz.

Dus alleen kan de beschikking van den Koning worden ingeroepen, als Gedeputeerde Staten de gevraagde goedkeuring hebben *geweigerd.*

En art. 16 bepaalt:

„De besturen dier instellingen behoeven de magtiging van Gedeputeerde Staten tot het opnemen van gelden; vervreemden, uitgeven op erfpacht, verruilen of verpanden van onroerende goederen; verkoopen of overdragen van inschrijvingen in een der grootboeken der Nederlandsche Schuld" enz. enz.

„De besturen, die zich met de beschikking van Gedeputeerde Staten bezwaard achten, kunnen Onze beslissing vragen."

Dus beide artikelen komen in strekking volkomen overeen.

In dat geval nu is niet gegeven eene afwijzende beschikking; maar hebben Gedeputeerde Staten zich vereenigd met het genomen besluit. De Koning is derhalve onbevoegd om op het verzoek ten gronde uitspraak te doen: en het Protestantsche Kerkbestuur was onbevoegd in deze beroep in te stellen.

Partij is daarenboven niet-ontvankelijk, daar haar in het geheel niet het regt van beroep is toegestaan. Zij beweert partij te zijn bij de overeenkomst van 1857, waartoe zij als mede-contractant heeft medegewerkt. Maar zij beroept zich op de artt. 5, 6 en 7 van dat contract, en beweert, dat de daarbij gemaakte regeling is nadeelig voor het algemeen belang. Het Kerkbestuur merkt dus zelf op, dat het de beschikking van Gedeputeerde Staten, houdende goedkeuring der afschrijving van inschrijvingen, erkent. Dus zelfs degeen, die gegriefd zou zijn, is niet het Kerkbestuur, maar het Bestuur van het gecombineerd Weeshuis.

Maar daar het Kerkbestuur regt meende te hebben de interessen dier kapitalen te ontvangen, meende het, dat het, als de inschrijvingen in soliede fondsen werden belegd, niet onmiddellijk, maar middellijk, daardoor nadeel zou ondervinden.

Nu vraagt gemagtigde, als men slechts middellijk bij de zaak betrokken is, of dergelijke bewering genoegzaam is, om als partij te worden beschouwd.

Maar ook gesteld, dat dat middellijk belang aanleiding kon geven om in regten op

te treden, wie is dan nog bevoegd tot het beroep? De armenwet, art. 15, geeft het antwoord, waar zij zegt, dat het Bestuur der betrokken instelling 's Konings beslissing kan vragen.

De woorden: "het Bestuur der betrokken instelling" hebben een doel. Niet iedereen, niet ieder belanghebbende kan een beroep instellen, maar het Bestuur der betrokken instelling. Het Bestuur, aan hetwelk door Gedeputeerde Staten het verzoek geweigerd is, kan in beroep komen; art. 16 spreekt van verkoopen of overdragen van inschrijvingen in een der grootboeken van de Nederlandsche schuld. En dan volgt: "De besturen, die zich met de beschikking van Gedeputeerde Staten bezwaard achten, kunnen Onze beslissing vragen."

Welke besturen? Alle mogelijke besturen? Is het genoeg, te verklaren: ik ben een Bestuur, om in appel te kunnen komen?

Neen, geene andere besturen zijn daartoe bevoegd dan volgens den geest van art. 15 der armenwet, d. i. de besturen, wier verzoeken zijn afgewezen, dat nu hier alleen zou kunnen zijn het Bestuur van het gecombineerd Weeshuis. Niemand anders staat in verband met de beschikking van Gedeputeerde Staten.

De Minister van Justitie wijst ook volgens gemagtigde er teregt op, dat ten deze een antecedent is gelegen in het Koninklijk besluit, dat te vinden is in de *Verzameling* van BELINFANTE, Deel VII, blz. 53. Dáár gold het een besluit van Gedeputeerde Staten, die weigerden goed te keuren een besluit van den Raad der gemeente Zwolle betreffende de ontbinding van het Armbestuur der Hervormde gemeente aldaar en de scheiding en verdeeling der door dat Bestuur beheerde bezittingen. Het Gemeentebestuur had in die weigering berust; maar de Algemeene Kerkeraad, als vertegenwoordigende de Hervormde Diaconie, komt in beroep, zich daartoe grondende op art. 200, in verband met art. 143, der gemeentewet.

En nu zegt de Koning: "dat de bevoegdheid, in laatstgenoemd wets-artikel bij uitzondering op de aangenomen beginselen van het Nederlandsche Staatsregt, aan eenen ingezetene toegekend, om namens de gemeente eenen eisch in regten te doen, uit den aard der zaak niet bij analogie tot andere gevallen mag worden uitgebreid."

Alleen op dien grond is de Algemeene Kerkeraad der Hervormde gemeente te Zwolle niet-ontvankelijk verklaard in zijn beroep; en de Koning heeft daarom niet onderzocht, of Gedeputeerde Staten teregt hadden beslist. Dat mogt ook niet, daar het beroep ontbrak.

Er is hier nog eene andere reden, waarom het Protestantsch Kerkbestuur niet-ontvankelijk is.

Wat regelen de artt. 15 en 16 der armenwet? Niet in het algemeen regten; maar zij regelen de administratieve bevoegdheid van de ligchamen, dáár genoemd.

Artt. 15 en 16 zeggen, wat sommige besturen mogen doen zonder autorisatie, en tevens wat zij niet mogen doen dan met autorisatie. Door die autorisatie verkrijgen zij dezelfde bevoegdheid tot handelen als zij hebben in de gevallen, waarin die autorisatie niet wordt gevorderd.

Wie zal hun het regt betwisten om te verkoopen en te vervreemden? De autoriteit, die over de gelden beschikt, doet het, zonder dat iemand er zich tegen kan verzetten. Maar die ligchamen mogen geene gelden beleggen in geldleeningen, tenzij daartoe door Gedeputeerde Staten geautoriseerd.

Dit nu heeft hier plaats gehad. Gedeputeerde Staten geven steun aan de administratieve bevoegdheid van die besturen, die zij zonder dat niet zouden hebben. Wat is daartegen te doen? Men kan die bevoegdheid niet betwisten, evenmin als aan Gedeputeerde Staten om die autorisatie te geven. Dat is de geest van alle ontwerpen der armenwet. Het is de versterking van administratieve bevoegdheid, maar het geldt niet de regeling van regt, waarbij derden kunnen betrokken zijn.

Gemagtigde doet nader tot ondersteuning dier stelling een beroep op de geschiedenis der armenwet, met aanhaling der daarover gevoerde debatten.

Het Protestantsch Kerkbestuur geeft zelf het bewijs zijner onbevoegdheid. Het meent, dat zijn regt voortvloeit uit de overeenkomst van 1857, en dat het zou gekrenkt zijn door het gemis van zekere interessen van inschrijvingen op het Grootboek, die aan hen zouden gewaarborgd zijn.

Indien dat het doel is, om in appel te komen, vraagt gemagtigde, of dat doel dan niet beter ware te bereiken, door zijn civiel regt te handhaven om die interessen te blijven genieten.

Wat de afschrijving betreft, erkent het Protestantsch Kerkbestuur, dat die eigenlijk hem niet aangaat, en dat het daarbij slechts heeft een middellijk belang, daar die inschrijvingen zijn ten name van het gecombineerd Collegie. Maar zijn onmiddellijk belang, van niet te verliezen het regt om interessen te blijven ontvangen, dat is de handhaving van een civiel regt. Daarmede heeft de Raad van State zich niet in te laten; en met dat bezwaar kan het zich, als daar termen toe zijn, wenden tot den burgerlijken Regter, zoo als het ook gedaan heeft.

De gemagtigde doet hier uitkomen de moeijelijkheid, die zich voordoet van gelijktijdige beregting dezer zelfde zaak langs den weg van regten en voor den hoogsten administratieven Regter, terwijl men zelfs bij den burgerlijken Regter op eene spoedige beslissing aandringt. Hij heeft bij zich de dagvaarding, waarbij de Protestantsche gemeente zekere som vordert, zijnde de interessen van inschrijvingen in het Grootboek.

Wat men dus vraagt is de handhaving van een civiel regt, en dat kan men doen voor de Regtbank te Breda, gelijk dáár dan ook de vordering is aangebragt.

En nu kan gemagtigde zich in het algemeen beroepen op het helder betoog, door den Minister van Justitie aan den Minister van Binnenlandsche Zaken omtrent deze zaak medegedeeld. De conclusie kan alzoo niet anders zijn dan tot niet-ontvankelijkverklaring van het beroep, in verband met 's Konings beschikking, reeds vroeger in een soortgelijk geval genomen.

Hij zou hiermede kunnen volstaan; want er *is* in deze in werkelijkheid geen beroep; en dan *kan* de Koning het besluit van Gedeputeerde Staten niet vernietigen. Maar daartegen staat ook de bedenking van de heeren Lands-Advokaten, dat de Koning aan de gronden van het Protestantsch Kerkbestuur niet gebonden is, maar, eens gesaisisseerd van de quaestie, bevoegd is die in haar geheel te onderzoeken en te beslissen, of de besluiten van Gedeputeerde Staten en van den Gemeenteraad moeten worden gehandhaafd of vernietigd.

Gemagtigde heeft zeer vreemd gekeken over dat advies, hetwelk ook in strijd is met de jurisprudentie des Konings. Hij acht dan ook het advies geheel te berusten op eene dwaling.

Het geldt hier een geschil over administratief regt, een geschil van bestuur; en dan is van toepassing niet art. 166, maar art. 168 van de provinciale wet. In verband met artt. 15 en 16 der armenwet wordt de bevoegdheid om te vernietigen dus beperkt tot het geval, dat de bevoegde partij in beroep is gekomen.

Gemagtigde gaat echter ten allen overvloede nog kortelijk over tot een onderzoek der gronden van het Protestantsch Kerkbestuur.

Met het oog op art. 6 der armenwet zegt het, dat het besluit van Gedeputeerde Staten van 9 October 1873 is in strijd met het algemeen belang en met de wet.

Met het algemeen belang.

In de eerste plaats, omdat het geen wijs beheer is om alle bezittingen te beleggen in hetzelfde fonds, tenzij dat men een buitengewonen waarborg van soliditeit bezitte.

In de tweede plaats, zegt het Kerkbestuur: Bergen-op-Zoom verdient geen finantieel vertrouwen, wegens de bestaande geldleeningen, omdat verder de toestand en de bloei dier gemeente afhankelijk is van het blijven van het garnizoen. Bergen-op-Zoom

heft voorts een hoofdelijken omslag van $1^{56}/_{100}$ om zijne uitgaven te dekken. De stad ligt buiten de zuidelijke defensielijn en loopt dus — zegt het Kerkbestuur — dadelijk gevaar, dat de vijand invalle. Maar bovendien — voegt het Kerkbestuur er nog bij — de deelneming in de geldleening van September 1873 is niet uitgegaan van Regenten van het gecombineerd Weeshuis, maar van het Dagelijksch Bestuur, en voor die geldleening heeft zich nog geen enkele inschrijver opgedaan.

Dit laatste intusschen is voor het Kerkbestuur nog al een groote troost; want dan zal ook de leening wel niet doorgaan.

Men meent, dat de conversie een bezwaar zou zijn. Maar al wordt aan de conversie gevolg gegeven, dan is de benoodigde *f* 60,000 voor de gemeente nog in lang niet verkregen. Als Regenten van het gecombineerd Weeshuis kapitaal willen realiseren, bij voorbeeld om een gebouw te stichten, dan zal de conversie een bezwaar zijn.

De conversie strekt alleen om in den geldelijken nood van Bergen-op-Zoom te voorzien. De maatregel ging ook niet uit van het Weeshuis, maar van Burgemeester en Wethouders. Het gecombineerd Weeshuis geniet wel vermeerdering van rente, doch die is door geene der belanghebbende partijen gevraagd, en is onraadzaam, omdat de geldbelegging insolide is.

Men zal zich intusschen herinneren, dat het gecombineerd Weeshuis zijn belang niet bij de zaak gecompromitteerd acht, maar dat integendeel de belangen van alle weezen beter zijn gewaarborgd. Het laat zich niet aanzien, dat er spoedig gelden voor de armeninstelling zullen moeten worden opgenomen; tegen de hechtheid van het gebouw worden geene bezwaren geopperd, en dan is er zoo dadelijk aan geene instorting te denken. Bergen-op-Zoom is geen Lissabon.

Gemagtigde merkt verder op, dat de klagt alleen daarover loopt, dat de handeling zou zijn in het finantieel nadeel van de armen-instellingen te Bergen-op-Zoom.

Het is dus alleen eene klagt over schending van een particulier, niet van een algemeen belang. Geene andere instelling kan daardoor worden gegriefd.

Daarom zeide de Minister van Binnenlandsche Zaken in zijn brief van 17 Februarij 1874 aan de Lands-Advokaten: „Het besluit van Gedeputeerde Staten van 9 October 1873 is, wat vorm en inhoud betreft, geheel in overeenstemming met de armenwet, die het onderwerp van het besluit beheerscht; en uit dit oogpunt schijnt het ook niet in strijd met het algemeen belang.”

En de Minister van Justitie in zijn brief van 22 Mei 1874 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken schrijft: „*Het algemeen belang*. Dit is niet betrokken in de vraag, of het Stads- of gecombineerd Wees- en Armenkinderhuis te Bergen-op-Zoom zijne fondsen belegt in staats- of gemeentefondsen.”

Wat nu de soliditeit der geldleening betreft, die quaestie is volgens gemagtigde hier niet uit te maken. De beoordeeling daarvan is opgedragen aan de autoriteiten, genoemd in art. 194—201 van de gemeentewet. Is volgens de regelen, dáár gesteld, de geldleening wegens insoliditeit niet betwist, dan mag daarover thans geene discussie worden gevoerd.

Wat de soliditeit van den algemeenen geldelijken toestand betreft, daarover kan toch ook moeijelijk hier getwist worden. Men behoort in dat opzigt vertrouwen te stellen op de goede naleving van de waarborgen, die de gemeentewet geeft.

Dat er nog geen 2 pct. als hoofdelijke omslag wordt geheven, is ook geen bewijs, dat het in Bergen-op-Zoom zoo wanhopig geschapen staat; en over den mogelijken voor- of achteruitgang der gemeente in de toekomst is ook moeijelijk een oordeel uit te spreken.

De meerdere afhankelijkheid van het gecombineerd Weeshuis van den Gemeenteraad, die uit de deelneming in de geldleening zou ontstaan, kan evenmin een bezwaar zijn.

Dat weeshuis is volgens verklaring van het Gemeentebestuur van 25 October 1873

eene instelling volgens art. 2, litt. *a*, der armenwet en bestaat uit één ligchaam, beheerd wordende door een Collegie van Regenten, benoemd door den Gemeenteraad.

Gemagtigde voegt er bij, dat de reglementen van zoodanige instellingen door den Gemeenteraad ingevolge art. 4 der armenwet worden vastgesteld. De gevreesde afhankelijkheid vloeit uit de wet voort.

Ten slotte merkt hij aan, dat het geheele pleidooi in dit opzigt niet betreft de belangen van het Protestantsch Kerkbestuur, maar het belang van eene gemeente-instelling, het gecombineerd Wees- en Armkinderenhuis, dat echter bij de conversie is gebaat, omdat het beduidend meer renten zal genieten en dat met den maatregel zeer tevreden is. Het Protestantsch Kerkbestuur houdt dus een pleidooi *de jure tertii*, waartoe het niet bevoegd is.

In de tweede plaats beweert het Protestantsch Kerkbestuur, dat het besluit van Gedeputeerde Staten van 9 October 1873 is *in strijd met de wet :*

1°. met den geest der wet, want art. 15, al. 6*a*, en art. 16 der armenwet vorderen de magtiging van Gedeputeerde Staten, met het kennelijk doel om misbruik van fondsen te verhinderen.

Maar dan zal moeten worden aangetoond, dat hier spraak is van misbruik van fondsen; en gemagtigde heeft aangetoond, dat dit het geval niet is.

2°. met de letter van de wet, namelijk met artt. 1374 en 1375 van het Burgerlijk Wetboek, in verband met art. 10 der overeenkomst van 12 Januarij 1857; want, zegt men, art. 16 der overeenkomst waarborgt aan de gemengde instellingen het gebruik en het genot van de bezittingen van het Stads- en gecombineerd Weeshuis en Armekinderenhuis, totdat zij vervallen zijn; en tot dat genot behooren de renten van de nationale schuld, die de gemengde instellingen geregtigd zijn in persoon te ontvangen.

Van die bevoegdheid om in persoon te ontvangen is wel geen gebruik gemaakt, doch die bevoegdheid bleef desniettemin bestaan.

Evenzoo, zegt de in beroep komende partij, is op voorstel van den Gemeenteraad van 24 Mei 1861 door contracterende partijen wel goedgevonden, dat de interessen der kapitalen aan Regenten van het Weeshuis zouden worden uitbetaald, en door deze aan de gemengde instellingen worden afgedragen; doch daardoor werd de bevoegdheid dier instellingen om de renten der inschrijvingen in persoon te ontvangen, evenmin verkort.

Het besluit van 9 October 1873 zou dus de wet hebben geschonden, omdat het aan het Protestantsch Kerkbestuur het contractueel regt zou hebben ontnomen op het ontvangen van eene zekere jaarlijksche som, als rente van inschrijvingen op het Grootboek.

Maar dit is eene quaestie van civielregtelijken aard, waarover de Koning niet kan beslissen: deze heeft alleen de beslissing over vraagpunten van administratief-geregtelijken aard.

Het Protestantsch Kerkgenootschap heeft dan ook, bij besluit van 27 November 1873, de gemeente Bergen-op-Zoom voor de Regtbank te Breda gedagvaard, om zich te hooren veroordeelen tot afgifte van die renten.

Aan de administratief-regtelijke en aan de burgerregtelijke autoriteit doet men dus terzelfder tijd denzelfden eisch, en bewijst daardoor zelf, dat men in de vordering, hier gedaan, is niet-ontvankelijk.

Wat nu den grondslag van het beweren betreft, er is niet te denken aan schending van de artt. 1374 en 1375 van het Burgerlijk Wetboek.

Art. 14 der overeenkomst regelt wel de bestemming der uitkeering voor het geval, dat het doel van eene der gemengde instellingen vervalt; doch zegt daarom nog niet, dat, bij het bestaan van die instellingen, de Gemeenteraad niet vrij zou zijn eene andere regeling te maken.

Art. 10 van de overeenkomst geldt dus slechts voor den tijd, dat de overeenkomst duurt.

De quaestie wordt integendeel uitgemaakt door art. 6, dat de bedoelde interessen aan de gemengde instellingen toekent, zoolang die ingevolge de armenwet en de tegenwoordige overeenkomst bestaan, en slechts ter tegemoetkoming in de lasten, die zij op zich nemen. Daar de gemeente die lasten weder op zich neemt, vervalt daarmede het subsidie.

Maar nu zijn die gemengde ligchamen, in het leven geroepen om de weezen te onderhouden, vervallen door de niet betwiste verordening van den Gemeenteraad van 18 October/6 December 1872, die bij reglement het onderhoud der weezen heeft opgedragen aan het Stads-Wees- en Arme-kinderenhuis.

Was de Gemeenteraad daartoe bevoegd? Ongetwijfeld. De regeling der wijze, waarop de arme kinderen in de gemeente van gemeentewege zullen worden onderhouden, behoort aan de gemeente, en wel op grond van het bestaande staatsregt. Zie artt. 2 en 4 van de armenwet.

Die regeling is niet alleen een regt, maar ook een pligt. De gemeente kan of mag daarvan geen afstand doen. Dat regt is buiten den handel en kan dus, volgens art. 1360 van het Burgerlijk Wetboek, geen onderwerp van eene overeenkomst uitmaken.

De Raad der gemeente heeft, ten opzigte van de wijze van het onderhoud der weezen, met de gemengde kerkbesturen geene andere overeenkomst kunnen sluiten dan tot wederopzeggens toe; en hetgeen hij aan de instellingen wegens onderhoud der weezen verstrekte, was dus slechts een *subsidie*, dat verviel bij eene latere regeling van anderen aard, zoo als dit ook wordt aangetoond door het Collegie van Regenten over Stads Wees- en Armkinderen in zijnen brief van 1 December 1873 aan Burgemeester en Wethouders van Bergen-op-Zoom.

Het Protestantsch Kerkbestuur erkent ook in zijnen brief van 4 Augustus 1857 aan Burgemeester en Wethouders van Bergen-op-Zoom, dat het contract bedoelt opdragt van verzorging van weezen aan de gemengde instelling tegen uitkeering van zekere inkomsten. Vervalt dus de opdragt, dan vervallen de inkomsten. *Cessante causa, cessat effectus.*

Van welke zijde men dus het beroep ook beschouwe, het Kerkbestuur is daartoe onbevoegd, en in allen gevalle het beroep niet-ontvankelijk en niet gegrond.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Een-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 9 *September* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 16 Augustus ll., n°. 12, houdende beschikking op *het beroep van W. Brouwer, te 's Gravenhage, van een besluit van Burgemeester en Wethouders aldaar, waarbij aan J. C. Streng vergunning is verleend tot oprigting eener slagerij in het perceel in de Nieuwstraat, kadaster sectie I, n°.* 57 (zie het verslag over deze zaak op blz. 327—330).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het hooger beroep van W. Brouwer, te 's Gravenhage, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 23/27 Maart ll., n°. 1316/11, 1ste Afdeeling, waarbij aan J. C. Streng vergunning is verleend tot oprigting eener slagterij in het perceel in de Nieuwstraat, n°. 12, kadaster sectie I, n°. 57;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Julij 1874, n°. 63;
Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 6 Augustus 1874, n°. 219, 12de Afdeeling;
Overwegende:
dat J. C. Streng, slagter, te 's Gravenhage, aan Burgemeester en Wethouders

heeft verzocht vergunning tot oprigting eener slagterij in het hiervoren vermeld perceel in de Nieuwstraat;

dat bij een over dit verzoek op 7 Maart ll. gehouden onderzoek *de commodo et incommodo* door verschillende naburen bezwaren zijn ingebragt, als: waardevermindering van de aangrenzende perceelen door de onmiddellijke nabijheid van loeijend vee, gevaar voor de gezondheid ten gevolge van stank-uitwaseming en de slechte toestand der riolering in die buurt;

dat Burgemeester en Wethouders, die bezwaren ongegrond oordeelende, bij hun besluit van 27 Maart ll., aan Streng de gevraagde vergunning, onder daarbij gemaakte voorwaarden, hebben verleend;

dat van die beslissing adressant bij Ons is gekomen in beroep;

dat, volgens het gevoelen van den Hoofd-Ingenieur van 's Rijks Waterstaat in het 10de district, de slagerij en voorloopige bergplaats van de geslagte beesten zeer ruim en goed zal zijn; dat voor stank geene redelijke vrees behoeft te bestaan, en deze alleen zou kunnen ontstaan van het schrobwater, dat gebezigd wordt om de slagerij schoon te maken; dat als éénig bezwaar zou kunnen gelden het gedurende eenige dagen bewaren der faecale stoffen van de beesten, welke tijdelijk op stal mogten staan; dat dit bezwaar echter zal zijn opgeheven, zoo aan adressant de verpligting wordt opgelegd, den put, waarin die stoffen bewaard worden, behoorlijk af te dekken, en hem verboden wordt daarin eenigen afval van de slagerij te brengen;

dat het bezwaar, ontleend aan het geloei der beesten, niet kan in aanmerking komen, daar dit eigenaardig verbonden is aan elke veestalling, voor welke laatstgenoemde inrigting echter geene vergunning van het openbaar gezag vereischt wordt;

dat zorg voor de publieke gezondheid niet behoeft te leiden tot afwijzing der gevraagde vergunning, daar de slagterij, zelve zeer luchtig, begrensd wordt van achteren door eenen tuin of opene plaats, en van voren door een hoog opgetrokken open voorhuis, zoodat voortdurend doorstrooming van frissche lucht gewaarborgd is;

dat de stank niet hinderlijk zijn zal, zoo aan de door het Gemeentebestuur opgelegde verpligting tot zuivering en reiniging de hand wordt gehouden;

dat derhalve geene gronden voorhanden zijn om de door Burgemeester en Wethouders verleende vergunning te niet te doen;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de bij besluit van Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage van 23/27 Maart ll. voorwaardelijk verleende vergunning te handhaven, onder toevoeging der voorwaarde, dat de put, waarin de uitwerpselen van het vee en van het paard worden bewaard, behoorlijk wordt afgedekt, met verbod om daarin eenigen afval van de slagerij te brengen; en tevens het door adressant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 16 Augustus 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 16 Augustus ll., n°. 18, houdende beschikking op *het beroep van P. Hovenga, te Loppersum, van eene beschikking van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij de vergunning is geweigerd tot oprigting eener stoom-vlasfabriek* (zie het verslag over deze zaak op blz. 335—337).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van P. Hovenga, te Loppersum, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 21 Februarij 1874, n°. 3, waarbij hem de vergunning wordt geweigerd tot oprigting eener vlasfabriek;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Julij 1874, n°. 60;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 7 Augustus 1874, n°. 189, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat adressant aan Burgemeester en Wethouders van Loppersum heeft verzocht vergunning tot oprigting eener vlasfabriek op het perceel, kadastraal bekend sectie D, n°. 36;

dat tegen dat verzoek vele bezwaren waren ingebragt door bewoners van naburige perceelen, op grond, dat de inrigting, door stoom gedreven, brandgevaar opleveren zou;

dat, nadat de vergunning door Burgemeester en Wethouders was geweigerd, adressant, van die uitspraak bij Ons in beroep gekomen, en verwijzende naar het bestaan in de provincie van talrijke geconcessionneerde stoom-vlasfabrieken, verzocht, dat hem alsnog vergunning worde verleend voor de oprigting eener dergelijke fabriek;

dat derhalve duidelijk blijkt, dat de oprigting wordt bedoeld eener fabriek, door stoom gedreven, terwijl ook in het besluit van Burgemeester en Wethouders bepaaldelijk wordt gewag gemaakt van des adressants voornemen om de fabriek door stoom te doen drijven;

dat voor dergelijke inrigtingen, krachtens art. 2 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), de toestemming wordt vereischt van Gedeputeerde Staten der provincie;

dat die toestemming ten deze niet is aangevraagd;

dat, onder deze omstandigheden, voor Ons geene aanleiding bestaat om op des adressants bezwaar tegen de weigering der verlangde vergunning door het Plaatselijk Bestuur van Loppersum te beschikken;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant met zijne aanvrage ter bekoming van vergunning tot oprigting eener stoom vlasfabriek te verwijzen naar het Collegie van Gedeputeerde Staten van Groningen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 16 Augustus 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 16 Augustus ll., n°. 25, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Pieter Versluys* (zie het verslag over deze zaak op blz. 309, 310).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Pieter Versluys op het oogenblik, dat magtiging werd verleend tot zijne opneming in een krankzinnigengesticht;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Julij 1874, n°. 56;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 8 Augustus 1874, n°. 231, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Pieter Versluys, geboren te Haastrecht den 6 Maart 1820, van 14 Januarij tot 7 Februarij 1872 is verpleegd in het krankzinnigengesticht te Rotterdam ten laste der gemeente Haastrecht, waar hij destijds in de bevolkingsregisters nog was ingeschreven;

dat Versluys, sinds zijn ontslag uit het gesticht, als rondreizende boerenknecht, zoogenaamd hannekemaaijer, den kost verdiende, en als zoodanig achtereenvolgens vertoefde in de gemeenten Overschie, Hof van Delft, Schiedam en Kethel, tusschentijds enkele nachten doorbrengende bij eene slaapsteêhoudster te Delft; dat hij op 7 September 1873 uit Kethel zich naar Delft begeven heeft, aldaar de godsdienstoefening heeft verstoord en naar het politie-bureau is overgebragt, waar al spoedig bleek, dat hij volslagen krankzinnig was; dat hij dan ook den volgenden dag (8 September), op een declaratoir van eenen Geneesheer, in het krankzinnigengesticht St. Joris te Delft is opgenomen;

dat het Gemeentebestuur van Haastrecht ontkent, dat Pieter Versluys aldaar woonplaats had op het tijdstip zijner krankzinnigheid;

dat uit het feit der erkenning door het Gemeentebestuur van Haastrecht van die gemeente als de woonplaats van den behoeftige in Januarij 1872 niet kan worden afgeleid, dat diezelfde gemeente de woonplaats was van den behoeftige in September

1873; dat zoodanig beweren uit andere omstandigheden zou moeten zijn bewezen, die hier echter ontbreken;

dat toch uit een gehouden onderzoek voldoende gebleken is, dat de behoeftige, die zich in den laatsten tijd volstrekt niet meer te Haastrecht ophield, in verschillende gemeenten, nu hier, dan dáár, het bedrijf van boerenarbeider uitoefende; dat hij in Julij 1873 eenigen tijd, gedurende den hooibouw, als loonbediende gewerkt heeft bij eenen landbouwer onder Hof van Delft, bij wien hij, behalve de kost, ook nachtverblijf genoot in eene schuur op diens land; dat hij na dien tijd wel hier en dáár bij boeren, voor wie hij arbeidde, in hooibergen, en ook enkele keeren in eene slaapstede te Delft, de nachten doorbragt; maar geene gemeente als zijne woonplaats is aan te wijzen tijdens het weder uitbreken der krankzinnigheid, welke in September 1873 zijne plaatsing in het gesticht voor krankzinnigen te Delft noodzakelijk deed zijn;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten van verpleging van Pieter Versluys in een gesticht voor krankzinnigen zullen worden gekweten uit 's Rijks kas.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Montreux, den 16 Augustus 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 16 Augustus ll., no. 33, houdende beschikking op *het beroep van F. P. Suermondt, weduwe G. Rijken, te Ravestein, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 291).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van F. P. Suermondt, weduwe G. Rijken, te Ravenstein, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 30 April 1874, G, n°. 76, 6de Afdeeling, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Julij 1874, n°. 59;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 7 Augustus 1874, n°. 180, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Franciscus Gerardus Rijken, loteling van dit jaar, voor de gemeente Ravenstein, is de jongste uit een gezin van drie broeders, waarvan de oudste, Johannes Theodorus, loteling van 1861, eenen plaatsvervanger stelde, die op 31 Mei van dat jaar werd ingedeeld, maar op 12 Junij daaraanvolgende reeds uit de dienst werd ontslagen wegens ligchaamsgebreken, buiten de dienst bekomen, terwijl een tweede plaatsvervanger, op 8 Augustus 1861 ingelijfd, den 12 Mei 1866 met een briefje van ontslag werd weggezonden, en de tweede broeder, loteling van 1863, wegens de dienst van den oudsten broeder is vrijgesteld;

dat adressante, nadat haar zoon door den Militieraad voor de dienst was aangewezen, niettegenstaande hij beweerde regt op vrijstelling wegens broederdienst te hebben, van die uitspraak is gekomen in beroep bij Gedeputeerde Staten;

dat Gedeputeerde Staten de uitspraak van den Militieraad hebben bevestigd, op grond, dat de dienst van den oudsten broeder, zoo als die bij wijze van plaatsvervanging is vervuld, geene volle vijf jaren heeft geduurd;

Overwegende, dat werkelijk de eerste plaatsvervanger, die was opgeroepen om op 4 Mei 1861 te worden ingelijfd, toen niet is opgekomen, maar zich eerst op 31 Mei heeft aangemeld en alstoen is ingelijfd;

dat de tijd, verloopen tusschen 4 Mei en de inlijving, niet als diensttijd in aanmerking komen kan;

dat derhalve de gezamenlijke dienst van de beide plaatsvervangers van den oudsten zoon geene volle vijf jaren heeft geduurd;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de aanwijzing voor de dienst van Franciscus Gerardus Rijken te handhaven.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 16 Augustus 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) GEERTSEMA.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 24 Augustus ll., n°. 37, houdende beschikking op *het beroep van het Gemeentebestuur van Brielle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij de uitgaven voor de schutterij op de gemeentebegrooting voor* 1874 *met een bedrag van ƒ* 104 *zijn verhoogd* (zie het verslag over deze zaak op blz. 344, 345).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Brielle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 28 April/2 Mei ll., waarbij op de begrooting van genoemde gemeente voor 1874 art. 212, eerste lid, der gemeentewet is toegepast;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Augustus 1874, n°. 66;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 Augustus 1874, n°. 202, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland, na bij hun besluit van 9 December ll. te hebben goedgekeurd de begrooting der gemeente Brielle voor het jaar 1874, bij hun nader besluit van 28 April/2 Mei ll., op die begrooting in hoofdstuk V der uitgaven het art. 9 "kosten der schutterij" alsnog, krachtens art. 212, eerste lid, der gemeentewet, met ƒ 104 hebben verhoogd en alzoo gebragt op eén bedrag van ƒ 429.66½, met gelijktijdige uitnoodiging aan den Gemeenteraad van Brielle om alsnu aan hun Collegie eene nadere voordragt te doen tot aanwijzing der middelen tot dekking van den aldus met ƒ 104 verhoogden post van uitgaaf;

Overwegende, wat betreft het door appellant gevoerd beweren, dat art. 212 der gemeentewet alleen zijne toepassing kan vinden, zoolang de gemeentebegrooting niet is goedgekeurd, — dat gezegd artikel de daarbij aan Gedeputeerde Staten verleende bevoegdheid niet beperkt tot het geval van onderzoek der begrooting, welke, volgens artt. 207 en 208 der gemeentewet, aan hunne goedkeuring wordt onderworpen vóór den aanvang van het dienstjaar, waarover zij loopt; maar dat, moge al de wetgever geacht worden dat geval voornamelijk op het oog te hebben gehad, de woorden der wet eene ruimere opvatting toelaten, welker noodzakelijkheid voor de hand ligt bij de mogelijke weigering van gemeentebesturen tot het doen van door eene bijzondere wet in den loop van een dienstjaar opgelegde uitgaven van dringenden aard, of wanneer, gelijk in het tegenwoordig geval, over uitgaven, door eene bijzondere wet aan de gemeenten opgelegd, een geschil mogt rijzen, zonder dat Gedeputeerde Staten deswege de goedkeuring der gemeentebegrooting vermeenen inmiddels te moeten ophouden;

Overwegende wijders, dat het besluit van Gedeputeerde Staten van 28 April/2 Mei ll. uitsluitend strekt tot uitvoering van hun vroeger besluit, dd. 16/20 December ll., houdende vaststelling van de begrooting der dienstdoende schutterij te Brielle over 1874, ten aanzien van welk laatste besluit de appellant in deze bij Ons besluit van 30 Maart ll., n°. 7, in zijn beroep werd verklaard niet-ontvankelijk; en het alzoo niet kan opgaan thans in beroep te komen tegen eenen krachtens art. 212 voormeld verhoogden post van uitgaaf, welke in haar geheel het uitvloeisel is eener bijzondere wet en als zoodanig door Gedeputeerde Staten bij hun voormeld besluit van 16/20 December onherroepelijk werd vastgesteld;

Gelet op art. 212, in verband met de artt. 205*x*, 209, 200 der gemeentewet, en op art. 36, n°. 2, der wet van 11 April 1827 (*Staatsblad* n°. 17), in verband met Ons besluit van 22 Januarij 1868 (*Staatsblad* n°. 11);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de voorziening in hooger beroep, door den Gemeenteraad van Brielle bij Ons ingesteld tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 28 April/2 Mei ll., te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Montreux, den 24 Augustus 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Geertsema.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

6°. van den 28 Augustus ll., n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van het Bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen en het Polderbestuur van Borsselen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland betrekkelijk de vaststelling der jaarwedde van den Ontvanger-Griffier van den polder Borsselen, tevens Secretaris-Ontvanger van het Bestuur der waterkeering* (zie het verslag over deze zaak op blz. 267—271).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op de adressen van het Bestuur van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen en van het Bestuur van den calamiteusen polder Borsselen, waarbij vernietiging gevraagd wordt van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 20 Februarij 1874, n°. 6;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 23 Julij 1874, n°. 42;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 20 Augustus 1874, n°. 180, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat J. F. Pruimers, die sedert verscheidene jaren was Ontvanger-Griffier van den calamiteusen polder Borsselen, op 2 Augustus 1872 benoemd is tot Secretaris-Ontvanger van de waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen;

dat Gedeputeerde Staten van Zeeland daarop hebben verlangd, dat de betrekking van Ontvanger-Griffier van den polder bij voortduring aan den Secretaris-Ontvanger van de waterkeering zou worden opgedragen, indien men verlangde, dat hij die zou blijven bekleeden; dat vervolgens zijne jaarwedde door den Dijkraad en de vergadering van Ingelanden onderling zou worden geregeld, en dat die opdragt en die regeling aan hunne goedkeuring zou worden onderworpen, het een en ander ter voldoening aan de drie laatste alinea's van art. 47 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen;

dat evenwel de vergadering van Ingelanden van den polder, meenende, dat de Ontvanger-Griffier geene nieuwe benoeming noodig had om deze betrekking te blijven bekleeden, besloten heeft geen besluit tot voortdurende opdragt van die betrekking te nemen;

dat daarna Gedeputeerde Staten hebben te kennen gegeven, dat de door hen volgens art. 43 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen verleende goedkeuring der benoeming van den Secretaris-Ontvanger der waterkeering kan geacht worden mede te brengen de goedkeuring van de opdragt der betrekking van Ontvanger-Griffier van den polder aan genoemden titularis; doch dat de regeling der jaarwedde, nu de beide betrekkingen op één persoon vereenigd waren, overeenkomstig de 4de alinea van art. 47 behoorde plaats te hebben;

dat evenwel de Dijkraad en de vergadering van Ingelanden geweigerd hebben tot die regeling over te gaan, omdat naar hun oordeel art. 47 niet toepasselijk was, daar niet de betrekking van Ontvanger-Griffier bij den polder was opgedragen aan den Secretaris-Ontvanger van het calamiteuse waterschap, maar omgekeerd de Ontvanger-Griffier van den polder was benoemd tot Secretaris-Ontvanger van de waterkeering;

dat daarop Gedeputeerde Staten, met aanhaling van art. 146 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen en art. 119 van het algemeen reglement voor de polders of waterschappen, doende wat naar hun oordeel de Dijkraad en de vergadering van Ingelanden gezamenlijk hadden te doen, bij besluit van 20 Februarij 1874, n°. 6, de jaarwedde van den Ontvanger-Griffier van den polder Borsselen, tevens Secretaris-Ontvanger van het Bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsselen, — hebben vastgesteld op *f* 980, met bepaling, dat van die som *f* 690 zal komen ten laste van de kas der waterkeering en *f* 290 ten laste van die van den polder Borsselen;

dat de besturen van de waterkeering en van den polder van dat besluit bij Ons in beroep zijn gekomen, het Bestuur van de waterkeering op grond van art. 145 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen, dat van den polder op grond van art. 123 van het algemeen reglement voor de polders of waterschappen;

dat Gedeputeerde Staten de ontvankelijkheid van het beroep ontkennen, op grond, dat zij hier niet uitspraak gedaan hebben in een geschil, iets waartoe zij alleen geroepen zouden zijn in geschillen, tusschen derden gerezen, maar handelend zijn opgetreden in de plaats van waterschaps-collegiën, die nalatig gebleven waren uitvoering te geven aan de bepalingen van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen;

Overwegende, dat, ofschoon het besluit van Gedeputeerde Staten, wat den vorm betreft, strekt tot het geven eener door de bedoelde collegiën verzuimde uitvoering aan zekere bepalingen van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen, daarbij toch ook inderdaad aan die bepalingen eene uitlegging is gegeven, waarvan de juistheid door die collegien met aanvoering van gronden ontkend was, en dus een geschil omtrent de toepassing van het reglement is beslist;

dat derhalve art. 145 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen en art. 123 van het algemeen reglement voor de polders of waterschappen teregt zijn ingeroepen;

Overwegende, wat de zaak zelve betreft, dat, daargelaten of er niet evenveel reden zou zijn om bepalingen als die van de drie laatste alinea's van art. 47 van het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen te maken voor het geval, dat de betrekking van Secretaris-Ontvanger der waterkeering wordt opgedragen aan den Ontvanger-Griffier van den polder, die alinea's, zooals zij thans luiden, zeer duidelijk alleen spreken van het geval, dat de betrekking van Ontvanger-Griffier bij den calamiteusen polder of het calamiteuse waterschap wordt opgedragen aan den Secretaris-Ontvanger van het Bestuur der waterkeering;

dat nu zoodanige opdragt hier niet heeft plaats gehad, zoo als ook erkend is door Gedeputeerde Staten, daar zij aanvankelijk verlangd hebben, dat die opdragt alsnog zou geschieden;

dat derhalve de genoemde alinea's van art. 47 hier niet toepasselijk zijn, en het nietnaleven van die bepalingen door den Dijkraad en de vergadering van Ingelanden dus ook niet kan aangemerkt worden als eene nalatigheid van die collegiën, welke aan Gedeputeerde Staten aanleiding kon geven om in hunne plaats handelende op te treden;

Gelet op het reglement voor de calamiteuse polders of waterschappen in Zeeland, goedgekeurd bij Ons besluit van 31 Julij 1871, n°. 21, en op het algemeen reglement voor de polders of waterschappen in Zeeland, goedgekeurd bij Ons besluit van 12 Februarij 1873, n°. 2;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 20 Februarij 1874, n°. 6, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 28 Augustus 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

7°. van den 28 Augustus ll., n°. 22, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Hendrik Bos* (zie het verslag over deze zaak op blz. 345, 346).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Onze beslissing onderworpen geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Hendrik Bos;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Augustus 1874, n°. 61;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 22 Augustus 1874, n°. 189, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Hendrik Bos den 28 Februarij 1849 te Hasselt uit ouders, destijds aldaar gevestigd, is geboren;

dat Hendrik Bos, na het overlijden zijner ouders, in Mei 1852 naar Zwartsluis is vertrokken en aldaar bij zijnen voogd Hendrik Bos woonachtig is geweest;

dat Hendrik Bos, de krankzinnige in deze, op den 12 Mei 1869 als loteling voor de nationale militie voor de gemeente Zwartsluis bij het 8ste regement infanterie is ingelijfd;

dat hij den 20 Julij 1871 met eene vrijwillige verbindtenis voor den tijd van zes jaren bij het 1ste regement infanterie, destijds in Zwolle in garnizoen, is overgegaan;

dat hij uit hoofde van ligchaamsgebreken op den 31 Maart 1872 uit de militaire dienst is ontslagen;

dat Hendrik Bos, na zijn ontslag uit de militaire dienst naar Zwartsluis teruggekeerd, dáár geen onderkomen heeft gevonden, maar een zwervend leven heeft geleid;

dat hij wegens landlooperij, bij vonnis der Arrondissements-Regtbank te Zwolle, dd. 6 Junij 1872, is veroordeeld tot gevangenis-straf, met last tot overbrenging naar een bedelaarsgesticht na afloop dier straf;

dat hij, in de Ommerschans zich bevindende, in December 1873 krankzinnig geworden en den 19 Januarij 1874 in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te 's Hertogenbosch opgenomen is;

dat de gemeente Hasselt door het vertrekken van Hendrik Bos naar Zwartsluis ophield zijne woonplaats te zijn;

dat de gemeente Zwartsluis evenmin als zijne woonplaats kan worden beschouwd, waar hij, wel is waar, gedurende zijne minderjarigheid ten huize van zijnen voogd Hendrik Bos aldaar woonplaats had; maar dat hij bij het bereiken zijner meerderjarigheid te Zwolle als soldaat-vrijwilliger in garnizoen was, zoodat hij na zijne meerderjarig-wording op geenerlei wijze aan de gemeente Zwartsluis meer verbonden was;

dat de gemeente Zwolle ophield zijne woonplaats te zijn door het feit, dat hij dadelijk na zijn ontslag uit de dienst die gemeente verliet, zonder het voornemen om dáár terug te keeren te doen blijken;

dat hij door zijn terugkeer naar Zwartsluis aldaar geen domicilie heeft verkregen, daar hij in die gemeente geen onderkomen heeft gehad en slechts een zwervend leven heeft geleid;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* no. 100), zoo als zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de woonplaats van Hendrik Bos op het tijdstip zijner opneming in het krankzinnigen-gesticht te 's Hertogenbosch binnen het Rijk niet is te vinden, en dat mitsdien de kosten zijner verpleging door het Rijk zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 28 Augustus 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

8°. van den 1 dezer, n°. 9, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Dantumadeel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, houdende bevel tot vermeerdering van het getal openbare lagere scholen in die gemeente met ééne* (zie het verslag over deze zaak op blz. 299—305).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons door den Raad der gemeente Dantumadeel ingesteld hooger beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Friesland van 19 December 1873, n°. 10, houdende bevel tot vermeerdering met ééne van het getal scholen voor openbaar lager onderwijs binnen die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Julij 1874, n°. 51;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 29 Augustus 1874, n°. 45, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten voormeld, nadat de Raad der gemeente Dantumadeel bij zijn besluit van 29 April 1873 was teruggekomen op, en had ingetrokken zijn onder dagteekening van 30 December te voren genomen besluit tot stichting eener school voor openbaar lager onderwijs aan den Achterweg onder Wouterswoude, — den Gemeenteraad voornoemd, op voorstel van het Schooltoezigt binnen de provincie, hebben uitgenoodigd alsnog tot het stichten van zoodanige school onder Wouterswoude over te gaan, en, toen de Gemeenteraad weigerde aan die uitnoodiging te voldoen, bij hun reeds vermeld besluit van 19 December 1873, krachtens art. 17, tweede lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs, het bevel hebben gegeven, hiervoren omschreven;

dat Gedeputeerde Staten hun oordeel, dat het getal scholen voor openbaar lager onderwijs in de gemeente Dantumadeel onvoldoende is voor de bevolking en de behoefte dier gemeente, hoofdzakelijk gronden op de overweging, dat voor de kinderen, behoorende tot het dorp Wouterswoude, geene genoegzame gelegenheid bestaat om ter schole te gaan, hetzij op de openbare school te Driesum, hetzij op die te Dantumawoude, en welke zoowel wegens plaatsgebrek en overbevolking op die scholen, als wegens den afstand, welken bedoelde kinderen, om eene dier scholen te bezoeken, zouden hebben af te leggen, en tevens dat de onlangs onder Wouterswoude aan den Voorweg opgerigte bijzondere school, als niet toegankelijk in den zin der wet voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid, daartoe niet in aanmerking kan komen;

Overwegende, dat mitsdien hier de vraag te beslissen valt, of de toestand van het openbaar lager onderwijs binnen de gemeente Dantumadeel, met hare elf openbare scholen, van dien aard is, dat die voldoet aan de bepaling, in art. 16, 1ste lid, der wet gemaakt, dan wel of eene vermeerdering, gelijk die door Gedeputeerde Staten op 19 December ll. bevolen werd, naar de wet als vereischte zij te beschouwen;

Overwegende, dat sedert de stichting eener school voor openbaar lager onderwijs te Murmerwoude het getal kinderen, de school te Dantumadeel bezoekende, aanmerkelijk is verminderd, en ook op de school te Driesum van plaatsgebrek niet gebleken is, zoodat ook dan, wanneer de kinderen, die thans de bijzondere school van den Voorweg onder Wouterswoude bezoeken, alsnog van het openbaar onderwijs

mogten verlangen gebruik te maken, daartoe ook voor deze kinderen genoegzame gelegenheid op de openbare scholen te Driesum en Dantumawoude geacht mag worden aanwezig te zullen zijn; dat in ieder geval alleen te rekenen valt met den tegenwoordigen stand van zaken, en derhalve ook buiten rekening blijven de kinderen, die den voor schoolbezoek bekwamen leeftijd nog niet hebben bereikt, en een beroep op toekomstigen aanbouw en ontwikkeling der bevolking aan den Achterweg ten deze buiten aanmerking blijft; dat mitsdien, al mogt op de scholen te Driesum en Dantumawoude, toen door Gedeputeerde Staten hun besluit van 19 December genomen werd, geene voldoende ruimte bestaan, dit laatste thans niet meer kan gezegd worden en door Gedeputeerde Staten in hunne latere ambtsberigten ook niet nader is aangedrongen;

Overwegende, wat den afstand betreft, op welken de openbare scholen van Driesum en Dantumawoude zouden gelegen zijn voor de schoolgaande kinderen van Wouterswoude, dat, volgens niet wedersproken opgaven van appellant, de twee genoemde scholen onderling minder dan een half uur van elkander verwijderd staan, terwijl het dorp Wouterswoude nagenoeg in het midden tusschen die twee scholen gelegen is, zoodat de afstand niet te boven gaat, ja zelfs blijft verre beneden dien, welke in zeer vele plattelands-gemeenten de, voor de uitgestrektheid daarvan verspreid liggende huizen van het te bezoeken schoollokaal scheidt, terwijl bovendien de wegen, welke van Wouterswoude naar Driesum of Dantumawoude voeren, allezins gangbaar zijn en in goeden staat verkeeren;

Overwegende, dat er, met het oog op al hetgeen voorgaat, voor de kinderen van Wouterswoude aan de stichting eener school aan den Achterweg geene behoefte gezegd kan worden te bestaan;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, van 19 December 1873, n°. 10, te verklaren, dat er voor alsnog geene voldoende gronden zijn om te bevelen, dat het in de gemeente Dantumadeel bestaand getal scholen voor openbaar lager onderwijs met ééne worde vermeerderd.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'S Gravenhage, den 1 September 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van den Raad der gemeente IJzendijke van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit tot het aangaan eener geldleening met de Maatschappij voor gemeentecrediet.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! In het jaar 1869 sloot de gemeente IJzendijke met de gemeenten Schoondijke en Hoofdplaat eene overeenkomst, ten doel hebbende het stichten eener school te Sasput, ter voorziening in het onderwijs der in de nabijheid van dat gehucht onder de drie voornoemde gemeenten wonende kinderen. De uitvoering dier overeenkomst stuitte op vele bezwaren, zoodat zij met wederzijdsch goedvinden is te niet gedaan.

De gemeente IJzendijke besloot toen, zoo als de adressant opgeeft, op aandrang van Gedeputeerde Staten der provincie Zeeland, maar geenszins uit volle overtuiging der groote noodzakelijkheid, tot stichting eener school op eigen grondgebied en voor eigen gebruik, op de wijk, genaamd de Klakbaan, waarvan de kosten geraamd zijn op *f* 5360.44.

Adressant beweert, dat men daartoe niet zou zijn overgegaan, indien men de hoop niet had bezeten om bij de Maatschappij van het gemeentecrediet te Amsterdam eene geldleening aan te gaan, ten bedrage van *f* 31,000, aflosbaar in veertig jaren, tegen $6^3/_{10}$ pct. of *f* 61.87 per mille. Deze som van *f* 31,000 zou moeten strekken om daarmede af te lossen eene som van *f* 25,000, zijnde de nog onafgeloste gedeelten der leeningen, tegen 5 pct., in de jaren 1868 en 1872, door de gemeente IJzendijke aangegaan, alsmede tot het bestrijden der som van *f* 6000, voor de oprigting en inrigting van het nieuwe schoollokaal vereischt.

De Gemeenteraad van IJzendijke heeft op den 1 Mei jl. het besluit genomen tot het aangaan van zoodanige leening, en dat besluit ingezonden ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten. Die Staten hebben op den 23 Mei jl. tegen dat besluit hunne bezwaren aan den Gemeenteraad bekend gemaakt; en, toen die Raad desniettegenstaande bij dat besluit volhardde, hebben zij op den 19 Junij jl. hunne goedkeuring aan het raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening onthouden, op grond: dat die geldleening voor het grootste deel zou moeten dienen tot aflossing eener restant-schuld, aangegaan in het jaar 1868, nog bedragende *f* 7,000, en eener schuld, aangegaan in het jaar 1872, bedragende *f* 18,000, beide rentende 5 pct., waarvan de eerste ad *f* 7000, volgens de vastgestelde aflossing, moet zijn gedelgd in het jaar 1881, en de tweede ad *f* 18,000 in 1892; dat de wenschelijkheid om de aflossingen dier bestaande geldleeningen te verschuiven, door eene leening, voor een termijn van veertig jaren te sluiten, niet blijkt; dat integendeel eene dergelijke nieuwe leening moet geacht worden in het nadeel der gemeente te zijn, omdat daardoor de gemeente zonder noodzaak gedurende veertig jaren wordt verbonden; voorts de bestaande schulden voor een groot deel feitelijk op latere geslachten worden overgebragt, en eindelijk aan de gemeente groote offers worden opgelegd door het betalen der renten ad $6^3/_{10}$ pct. over een zoo langdurig tijdvak; dat eene dergelijke overdragt van schulden voor het nageslacht groote bezwaren kan opleveren, daar dat geslacht, zonder genot te hebben van de werken, welke met de geleende gelden zijn bekostigd, nogtans zou moeten zorgen voor de aflossing en daarenboven zou moeten voorzien in nieuwe behoeften.

Ten aanzien van de som van *f* 6000, benoodigd voor het schoolgebouw en de onderwijzerswoning, overwogen Gedeputeerde Staten: dat die som gemakkelijk te leenen zou zijn, tegen een interest van 5 pct., en aflosbaar in tien of twaalf jaren, waarvoor de middelen zouden kunnen gevonden worden uit de *f* 100, die thans reeds jaarlijks vrijvallen door de gedeeltelijke aflossing der schuld van *f* 25,000, alsmede door verhooging der opcenten op de grondbelasting, die thans te IJzendijke slechts geheven worden tot een bedrag van 10 op de gebouwde eigendommen en tot een bedrag van 8 op de ongebouwde, zoo als die verhoogde heffing dan ook bijna in alle gemeenten der provincie Zeeland plaats grijpt; dat men des noodig ook zou kunnen overgaan tot eene heffing van opcenten op de personele belasting, en dat in dat geval alzoo geene noodzakelijkheid bestaat om een dergelijken buitengewonen maatregel als die eener geldleening, gelijk hierboven vermeld is, goed te keuren.

De Gemeenteraad van IJzendijke is op den 9 Julij jl. tegen dat besluit van Gedeputeerde Staten gekomen in beroep bij den Koning, verzoekende, dat, met vernietiging van dat besluit, het besluit van den Gemeenteraad van 1 Mei jl. zal worden goedgekeurd. In het adres van beroep worden de hiervoor vermelde feiten medegedeeld, en ook nog gezegd, dat de gelden, gesproten uit de leening, in 1868 en 1872 aangegaan, deels hebben gediend ter bestrijding der kosten van stichting van een post- en telegraaphkantoor, bestratingswerken en grond-aanwinningen en dus ontegenzeggelijk voor werken, die vooral voor het nageslacht van belang zijn.

Dit zijn de hoofdfeiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 14 Augustus ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt.

De heer Mr. E. L. van Emden, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van den Gemeenteraad van IJzendijke optredende, herinnert, dat in den jare 1870 te Amsterdam eene Maatschappij voor gemeente-crediet werd opgerigt.

Hij zal de Afdeeling niet behoeven te herinneren, met hoeveel bijval aan de ééne zijde, en met hoeveel tegenkanting aan de andere zijde die Maatschappij werd begroet. Het is hier de plaats niet om daaromtrent alles mede te deelen; maar toch moet hij wijzen op de toejuiching van deskundige personen, die met deze nieuwe inrigting, ten doel hebbende het aangaan van geldleeningen door provinciën, gemeenten en waterschappen, te vergemakkelijken, zich zeer ingenomen hebben betoond, en daarover in publieke geschriften hunne meening hebben kenbaar gemaakt.

Gemagtigde verwijst tot dat einde naar ingezonden stukken in de *Gemeentestem* no. 959, het *Weekblad voor Burgerlijke Administratie* n°. 1078, en vooral in het *Algemeen Handelsblad*, overgenomen in de genoemde bladen n°s. 978 en 1099.

De tegenkanting, die de Maatschappij voor gemeente-crediet heeft ondervonden, had vooral haren grond in den beweerden zwaren druk voor het nageslacht. Dat bezwaar werd inzonderheid aangevoerd, toen er sprake was van het sluiten eener leening door de gemeente Zwolle, ten bedrage van *f* 60,000, af te lossen in 68 jaren met eene annuïteit van 5 pct.

Tegen dat beweren is echter door de Maatschappij opgekomen in een zeer belangrijk adres, te vinden in de *Gemeentestem* n°. 1025. Daarbij is overgelegd een staat, waaruit blijkt, dat eene leening van *f* 60,000, op de hierboven medegedeelde voorwaarden aangegaan, veel voordeeliger is, ook voor het nageslacht, dan eene leening, op de gewone wijze, d. i. met jaarlijksche aflossing en 5 pct. rente, gesloten.

Maar wat hier ook van zij, die Maatschappij heeft ten doel om te voorzien in eene behoefte van provinciën, gemeenten en waterschappen; en zooveel is zeker, dat er van die nieuwe gelegenheid een ruim gebruik wordt gemaakt. Uit het eerste verslag der Maatschappij, over 1871, blijkt, dat in dat jaar geleend is door ééne provincie, drie-en-dertig gemeenten en zeven waterschappen; en zoo als men uit het laatste verslag kan zien, was dat getal in 1873 drie-en-twintig gemeenten en dertien waterschappen.

Over 1872 was spreker het getal gemeenten niet bekend, die met de Maatschappij leeningen hebben aangegaan· maar zooveel is zeker, dat het gezamenlijk bedrag der bij haar opgenomen gelden ruim 6½ millioen heeft bedragen.

Gemagtigde heeft gemeend dit te moeten voorop zetten. Daar de Maatschappij tot dusverre niet met veel sympathie door Gedeputeerde Staten in verschillende provinciën en door de hooge Regering is begroet, mag de zaak wel eens uit een ander oogpunt worden beschouwd.

Gemagtigde komt thans tot de zaak zelve.

IJzendijke behoort tot die gemeenten, die zich veel opofferingen getroosten tot bevordering der intellectuële en materiële belangen harer ingezetenen. Zij telt 2720 zielen, en op hare concept-begrooting voor 1875 vindt men onder een totaalbedrag

van uitgaven van ruim *f* 12,000 alleen voor *onderwijs* niet minder dan eene som van *f* 2220.

Wat de materiële belangen aangaat, daarvoor gaat de gemeente onder zware lasten gebukt. Zij heeft in 1868 eene leening aangegaan van *f* 13,000, en in 1872 eene van *f* 20,000, alzoo te zamen *f* 33,000, waarvan op dit oogenblik nog *f* 25,000 moeten worden afgelost.

Waarvoor hebben die leeningen gediend? Blijkens aan gemagtigde door Burgemeester en Wethouders gedane officiële mededeelingen, die hij overlegt, zijn door de leening van 1868 verschillende werken tot stand gebragt, als: de riolering van opene modderslooten, de vernieuwing van keijen, de bestrating van wegen, die te voren modderig en onbegaanbaar waren, het dempen van stinkende slooten en vernieuwing van diverse straten, die in een zeer gebrekkigen toestand verkeerden.

En met het geld, uit de leening van 1872 verkregen, is gesticht een post- en telegraaphkantoor met directeurswoning, is gekocht het stads-uurwerk en zijn aangewonnen 3 hectaren grond.

Om tot dergelijke resultaten op materieel gebied te geraken, zijn aan de ingezetenen groote lasten moeten worden opgelegd.

Op de concept-begrooting zijn *f* 2000 uitgetrokken voor jaarlijksche aflossing der restant-leening, plus *f* 1250 voor renten van die schuld.

Bovendien komt op die begrooting *f* 600 voor als aflossing van schuld voor nog twee andere wegen.

Het gevolg van die zware lasten was, dat de hoofdelijke omslag, die aanvankelijk bedroeg *f* 600, eerst tot *f* 900, en nu reeds tot *f* 2900 is opgevoerd. Die hoofdelijke omslag wordt door slechts 287 personen gedragen, en daaronder zijn er 100, die *f* 1.50 en minder betalen. Bij gevolg drukt dat bedrag van *f* 2900 bijna geheel op niet meer dan 187 aangeslagenen.

Maar dat is nog niet alles. De rei der lasten voor IJzendijke is daarmede niet gesloten.

Het is uit het verslag van den heer Staatsraad-Rapporteur gebleken, dat er geschil is gerezen over het stichten eener nieuwe school.

IJzendijke had daaromtrent eene overeenkomst gesloten met twee andere gemeenten; maar daar de kosten dier stichting de raming overtroffen, ontstond daarover geschil met eene van die gemeenten en is de bedoelde overeenkomst ontbonden. En nu is IJzendijke door Gedeputeerde Staten als het ware gedwongen de school geheel voor eigen rekening te bouwen. De Raad, hoezeer van de noodzakelijkheid dier stichting niet overtuigd, gaf aan den voortdurenden aandrang van Gedeputeerde Staten toe, doch alleen in de hoop, dat de finantiële maatregel, dien het hier nu geldt, zou tot stand komen. Dit alles is in 's Raads adres aan den Koning uiteengezet.

Genoeg, de school zal de gemeente komen te staan op eene uitgaaf van *f* 6000. De aflossing zal, als die som op de gewone wijze geleend moet worden, minstens vorderen eene uitgaaf van *f* 500 per jaar, interest *f* 300, jaarlijksche kosten van onderhoud *f* 1000, alzoo te zamen *f* 1800. De *f* 1000 zullen een blijvende last zijn, en daarbij komen nog *f* 800 gedurende twaalf jaren, elk jaar slechts met *f* 25 verminderd voor afloopende renten.

De begrooting van uitgaven is op dit oogenblik *f* 11,837.50. Voegt men daarbij die *f* 1800, dan is het totaal bedrag der uitgaven *f* 13,637.50.

De inkomsten zijn geraamd op *f* 12,378.91, zoodat er dan een *tekort* bestaat van *f* 1258.59.

Om dat tekort te dekken zal er weêr eene verhooging van lasten moeten plaats hebben.

Nu wordt door Gedeputeerde Staten beweerd, dat men wel kon overgaan tot eene verhooging der opcenten van de grondbelasting; die zijn zooveel lager dan in andere

gemeenten van Zeeland; maar is in die andere gemeenten de hoofdelijke omslag naar evenredigheid zoo hoog als te IJzendijke? Dit zeggen Gedeputeerde Staten niet en kunnen zij ook niet zeggen.

Moet er wederom verhooging van lasten plaats hebben, dan zal die, naar de bedoeling der gemeentewet en den geest des tijds, wel weêr moeten gevonden worden in opvoering van den hoofdelijken omslag. Maar al wierd die zelfs met 50 pct. en dus met *f* 1450 verhoogd, dan zou er, na aftrek van het hierboven geconstateerd tekort van *f* 1258, toch slechts *f* 192 als batig slot voor onvoorziene uitgaven overblijven.

Het belang der gemeente vordert intusschen, dat er een ruime post zij voor onvoorziene uitgaven; want ofschoon er veel gedaan is ter bevordering der materiële belangen, er blijft op dat gebied nog veel te doen over.

Het bestraten van sommige wegen, het aanleggen eener nieuwe hoofdstraat, het uitdiepen van grachten, overblijfsel van eene vroegere vesting en zeer schadelijk voor de openbare gezondheid, — in dat alles moet nog worden voorzien.

Als het denkbeeld van Gedeputeerde Staten moet doorgaan, zullen niet alleen de bestaande lasten blijven drukken, maar zullen zij nog moeten worden verhoogd, en desniettemin zal nog niet eens kunnen worden voorzien in nog zoo vele dringende behoeften.

Geen wonder dus, dat de gemeente heeft uitgezien naar een ander middel om hierin te voorzien; en zij heeft dat middel gevonden in de onderwerpelijke leening van *f* 31,000, die strekken zal tot aflossing der oude schuld en tot bestrijding der kosten van de nieuwe school.

Die leening, die 40 jaren zal hebben te loopen met annuïteiten van 6 3/16 pct. of *f* 1917.12⁵, zal: 1°. verhooging van lasten voorkomen; en 2°. van gunstigen invloed zijn op de gemeente-finantiën.

Als toch de oude schuld wordt geconverteerd, vervallen daardoor reeds van zelve aflossing en rente, te zamen *f* 3250. De uitgaven volgens de tegenwoordige raming worden daardoor gereduceerd tot *f* 8587.50. Voegt men daarbij *f* 1000 voor onderhoud der school en *f* 1917.12⁵ voor de annuïteiten aan de Maatschappij voor gemeente-crediet, dan stijgen de uitgaven tot *f* 11,504.62⁵; doch, vermits de ontvangsten geraamd zijn, blijft er een batig saldo voor de onvoorziene uitgaven, van *f* 874.28½, over.

Er zal dus niet alleen geene verhooging van den hoofdelijken omslag noodig zijn, maar men krijgt nu zelfs nog een batig slot van *f* 874.

Daarmede zou nu wel niet in één jaar, maar toch zeker in weinige jaren in al de genoemde materiële behoeften der gemeente kunnen worden voorzien.

Gedeputeerde Staten beweren, dat door deze leening een zware last zou worden gelegd op latere geslachten, en dat deze er geen genot van zouden hebben.

Het eerste beweren zou eenigen grond hebben, indien de aflossingen b. v. 80 of 100 jaren hadden te loopen. Wij hebben hier echter te doen met slechts 40 jaren. Naar alle menschelijke berekening zal over 40 jaar de meerderheid van de tegenwoordige bevolking van IJzendijke nog wel in leven zijn.

Dat het nageslacht geen genot van die zaken zou hebben, is eene zeer vreemde bewering van Gedeputeerde Staten. De riolering toch zal van blijvend nut zijn, in het belang der algemeene gezondheid. De civiele eigendom van den aangewonnen grond blijft aan de gemeente. Het post- en telegraaph-kantoor, alsmede het uurwerk zullen wel zoo gebouwd zijn, dat zij minstens tweemaal veertig jaren zullen kunnen duren. De bestrating van den nu modderigen weg zal het wel langer dan veertig jaren kunnen uithouden.

Wat de school betreft, daaromtrent geldt hetzelfde als omtrent het post- en telegraaph-kantoor. Die school zal wel niet zoo spoedig instorten.

De voordeelen dier werken zullen zich ongetwijfeld langer uitstrekken dan veertig jaren.

Maar ook al ware dit zoo niet, al zou men geen langer genot dan veertig jaar van die werken mogen verwachten, dan nog mag gevraagd worden, waarom niet dien last over die tijdsruimte verdeeld? Waarom al die lasten gelegd op het tegenwoordig geslacht?

Men kan toch niet vergen, dat het tegenwoordig geslacht, dat zich veel meer lasten getroost, verstoken blijve van werken, die dringend voorziening eischen, enkel en alleen om één volgend geslacht — dat toch van alles zal profiteren — te sparen. Moet dan alles drukken op één geslacht, en wel op die betrekkelijk weinigen, die betalen kunnen, of liever, als de Raad het beveelt, betalen *moeten?*

Gemagtigde vraagt, of het wel wenschelijk is, dat beginsel toe te passen, en beroept zich op het Koninklijk besluit van 16 November 1872 (1), waarbij, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, is goedgekeurd eene leening, door de gemeente Tilburg met dezelfde Maatschappij aangegaan, en wel voor 68 jaren, met annuïteiten van 5 pct.

Hier geldt het eene leening voor 40 jaren, met annuïteiten van 6 3/16 pct. Niet alleen dus zal de schuld 28 jaren vroeger gedelgd zijn; maar zij zal aan de gemeente IJzendijke ook ruim *f* 28,000 minder kosten dan wanneer zij op dezelfde conditiën als te Tilburg ware aangegaan.

Gemagtigde meent alzoo voldoende te hebben aangetoond, dat Gedeputeerde Staten in hunne overigens loffelijke zorg voor het belang der gemeente te ver zijn gegaan, en dat hier allezins termen bestaan om de autonomie der gemeente te eerbiedigen, waar ook zij begrijpt te handelen in het belang harer ingezetenen, zonder die van het toekomstig geslacht te benadeelen. Hij vertrouwt mitsdien, dat deze Afdeeling aan Zijne Majesteit de goedkeuring der gesloten leening zal willen voordragen.

III. *het beroep van J. J. Sanders, te Oudewater, van een besluit van den Burgemeester dier gemeente, waarbij hem het doen opgraven van een lijk van de algemeene begraafplaats aldaar en het vervoeren naar de Israëlitische begraafplaats te Gouda is geweigerd.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Tot den Koning heeft zich gewend J. J. Sanders, te Oudewater, daarbij aan Zijne Majesteit te kennen gevende: dat op den 28 November 1873 — aangezien hij van den Burgemeester dier gemeente geene vergunning konde verkrijgen om het lijk van zijn aan roodvonk overleden zoon naar Gouda te doen vervoeren, om op de aldaar bestaande Israëlitische begraafplaats ter aarde te worden besteld — op de algemeene begraafplaats te Oudewater zijn gemelde zoon is begraven; dat, hoewel door de zorgen van den Burgemeester een afzonderlijk gedeelte der begraafplaats voor hem en zijne geloofsgenooten is beschikbaar gesteld, eene begraving te dier plaatse echter strijdt met de godsdienstige overtuiging zoowel van hem als van zijne geloofsgenooten in het algemeen, en aan die godsdienstige overtuiging geweld aandoet; dat hij zich daarom, bij request dd. 21 Mei ll., heeft gewend tot den Burgemeester voornoemd, naar aanleiding van art. 12 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65), daarbij verlof vragende om meergenoemd lijk te mogen doen opgraven en naar Gouda overbrengen, welk verlof echter, bij beschikking van den 26 Mei ll., door den Burgemeester is geweigerd.

---

(1) Zie *Twaalfde Deel*, blz. 372.

De Burgemeester, in die beschikking van 26 Mei ll., lettende op art. 12 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65), in verband met art. 11 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134), — overwoog daarbij, dat, hoewel bij eerstgenoemd wets-artikel aan den Burgemeester, in gewone gevallen, de bevoegdheid is toegekend om tot de opgraving en het vervoer van lijken verlof te geven, echter bij het laatst aangehaalde artikel imperatief is voorgeschreven, dat aan roodvonk overleden lijken niet mogen worden vervoerd naar eene andere, dan voor de ingezetenen gebruikelijke, begraafplaats; dat, hoe gaarne hij ook aan de godsdienstige overtuiging van adressant zoude te gemoet komen, hij, door het gevraagde verlof te verleenen, in strijd zoude handelen met laatstgemeld wets-artikel; — weshalve hij, Burgemeester, besloot: 1°. het gedaan verzoek van adressant te wijzen van de hand; 2°. aan adressant te kennen te geven, dat hij van deze weigering, op grond van art. 12 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65), in hooger beroep kon komen bij Zijne Majesteit den Koning.

Appellant, gebruik makende van die bevoegdheid, hem bij genoemd art. 12 gegeven, verzoekt alsnu eerbiedig, dat het Zijner Majesteit moge behagen hem het zoo vurig gewenschte verlof te willen verleenen; verbindende adressant zich volgaarne bij voorbaat om alle bepalingen, die, als gezondheids-voorzorgs-maatregelen ten deze als noodig mogten worden voorgeschreven, te zullen voldoen.

De Geneeskundige Inspecteur van Zuidholland, over deze zaak geraadpleegd, had reeds onder dagteekening van 24 April te voren deswege zijn rapport aan den Commissaris des Konings in die provincie uitgebragt.

De Inspecteur berigt daarbij, dat, indien de Burgemeester van Oudewater bij het overlijden van B. Sanders aan roodvonk vergund had, dat het lijk *onder de noodige voorzorg* werd vervoerd, naar de begraafplaats der Israëlieten te Gouda — de voor Israëlieten te Oudewater, naar het schijnt (zegt de Inspecteur), "gebruikelijke" begraafplaats, — art. 11 der wet van 4 December 1872, naar hij gelooft, niet ware overtreden. Nu evenwel dat lijk reeds een half jaar is begraven, is de vraag geheel anders. Het is bekend — vervolgt de Inspecteur — dat lijken van aan sommige besmettelijke ziekten, waaronder het roodvonk, overledenen somtijds gedurende langen tijd gevaarlijk blijven. Meermalen waren zelfs epidemiën het gevolg van het opgraven van zulke lijken, of zelfs van het openen der graven. Er is daarom naar het inzien van den Inspecteur groot bezwaar tegen het toestaan van het verzoek van J. J. Sanders te Oudewater. De Inspecteur kan althans de verantwoordelijkheid niet op zich nemen om, ten einde te gemoet te komen aan — zoo als de Inspecteur zich uitdrukt — denkbeeldige bezwaren, tot eene handeling te adviseren, die stellig gevaarlijk is. De Inspecteur oppert overigens de vraag, of niet het afzonderlijk gedeelte, waar volgens het schrijven van den Burgemeester het lijk van B. Sanders is begraven, geheel tot eene begraafplaats voor de Israëlieten zou kunnen worden ingerigt. Er zijn toch — zegt hij — in die plaats, volgens de volkstelling van 1869, bijna 400 Israëlieten, en er zijn dus — de gemiddelde sterfte is te Oudewater hoog — jaarlijks vermoedelijk wel tien à twaalf lijken te begraven. Dan ware — meent hij — aan de grieve des vaders te gemoet gekomen en tevens voor de toekomst een altijd bedenkelijk vervoer van lijken onnoodig gemaakt.

De Burgemeester deelt in zijn berigt van 26 Mei aan Gedeputeerde Staten over dit in overweging gegeven punt om het afgezonderd gedeelte der begraafplaats door het bevoegde kerkelijk gezag tot bepaalde Israëlitische begraafplaats te doen maken, — mede, dat appellant den Burgemeester daarop heeft geantwoord, dat geenerlei kerkelijke plegtigheden of iets van dien aard vereischt worden voor de inrigting eener Israëlitische begraafplaats; doch dat het bepaald met de Israëlitische godsdienstige begrippen strijdt, ja zelfs een gruwel in hunne oogen is, om Israëlieten op hetzelfde terrein te doen begraven, waar ook lijken van andere godsdienstige gezindheden

worden ter aarde besteld. De Burgemeester gelooft dan ook niet, dat ten deze in het vervolg zoodanige bezwaren door hem zullen kunnen worden weggenomen, terwijl het éénige middel hem voorkomt te zijn, dat door de Israëlieten een stukje gronds worde aangekocht, om tot begraafplaats te dienen, waartoe misschien de gemeente wel de hand zoude willen reiken.

Gedeputeerde Staten, in hun berigt van 6/13 Julij ll. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, geven te kennen, dat, ofschoon zij zich niet kunnen vereenigen met de redenen, waarop de Burgemeester van Oudewater zijne weigering heeft vermeend te moeten gronden, zij zich echter verpligt achten, in verband met het berigt van den Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt, in overweging te geven aan den Koning een voorstel te doen tot afwijzing van het gedaan verzoek.

Memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De heer Mr. D. POLAK DANIELS, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van den appellant, zegt, dat, als hij in deze zaak voor den appellant optreedt om aan te dringen op een advies tot vernietiging van het aangevallen besluit, — hij gaarne de plegtige verklaring aflegt, dat hij zich overtuigd houdt, dat de Burgemeester van Oudewater in zijne weigering niet geleid werd door een geest van administratieve willekeur, en nog veel minder blijk heeft gegeven om den appellant te willen bemoeijelijken in het voldoen aan diens godsdienstige overtuiging: de Burgemeester werd in zijne weigering kennelijk door niets anders geleid dan door zijn wel te regtvaardigen eerbied voor de wet, — immers zoo als hij die wet opvat. Zelfs als men het dossier van deze zaak inziet, zal men spoedig ontwaren, dat de Burgemeester zich moeite heeft gegeven om aan het godsdienstig bezwaar van den appellant te gemoet te komen; en dat, als hij zich daartoe bij magte had geoordeeld, hij niet in gebreke ware gebleven daartoe het zijne aan te wenden, en, indien hem een wettige weg bekend geweest ware om de moeijelijkheid op te lossen, hij daartoe ten volle bereid geweest zoude zijn.

Dat blijkt duidelijk uit zijne missive van 18 April, geschreven lang vóórdat het appel van zijn besluit was ingesteld. Die brief bevat het volgende: „Niettegenstaande is het eene groote grieve; en wanneer uit een sanitair oogpunt geen bezwaar bestaat tegen de opgraving en het vervoer, zoo als bij voorbeeld het plaatsen van de kist in eene daaromheen sluitende goed verzorgde tweede kist, voorzien van de noodige ontsmettingsmiddelen, zoude ik *gaarne* het verzoek willen ondersteunen.”

Gemagtigde heeft begrepen, dat die verklaring onder de oogen der Afdeeling te brengen niet geheel ongepast was.

Maar eer hij overgaat tot behandeling van het appel uit het oogpunt van het regt en de wet, wenscht hij den indruk weg te nemen, die mogt ontstaan door eene uitdrukking, in een der stukken voorkomende; eene uitdrukking, die volkomen onjuist is en ten onregte gebezigd: er staat namelijk, dat het begraven liggen van lijken van Israëlieten onder die van andere belijders zou zijn een *gruwel.*

Neen, dat is geen gruwel, en het is hier niets dan eene niet te regtvaardigen uitdrukking, en zeker eene verkeerde opvatting van de godsdienstige voorschriften.

En nu vraagt gemagtigde vergunning om in weinige woorden het standpunt aan te toonen, waarop deze zaak moet worden beschouwd: het standpunt, waarop de Israëliet zich bevindt ten aanzien van zijne verpligting tot begraven der lijken. De Israëlieten hechten er de grootste waarde aan, dat hunne lijken worden begraven en begraven blijven op de begraafplaats, in den gemeenschappelijken akker hunner gezindheid; niet in den grond van bijzondere personen, maar in den grond van de kerkelijke gemeente, van het *corpus morale.*

Waarom? — Omdat men in dien eigendom van de kerkelijke gemeente een waarborg ziet tegen schennis der graven en het opgraven der lijken, en in het algemeen tegen vervreemding van den grond tot welk einde ook.

Vestigt zich een Israëliet elders, hij zal bij voorkeur de plaats kiezen in eene gemeente, waar zich eene begraafplaats voor zijne gezindte bevindt: hij is daar eer op bedacht dan op het aanwezig zijn eener synagoge.

De Israëliet, die aan de traditionnele vormen zijner godsdienst gehecht is, verzuimt niet, eer hij voor eene lange overzeesche reis scheep gaat, om met de reederij eene overeenkomst aan te gaan, volgens welke, indien hij gedurende de reis mogt komen te overlijden, zijn lijk niet over boord worde geworpen, maar gebragt naar de eerste haven, waar zich eene Joodsche begraafplaats bevindt, om dáár te rusten.

De politie weet, als een lijk van een Israëliet wordt aangebragt, hoedanig er mede te handelen. Zij spoedt zich naar het openbaar gezag, dat verder het lijk naar de Joodsche begraafplaats doet ter aarde bestellen.

Ja er zijn zelfs voorbeelden, dat op het slagveld een onderzoek is ingesteld, of het lijk van een Israëliet kon worden overgebragt naar eene Israëlitische begraafplaats, en ook hierin is wel eens voorzien.

Die nu het verzoek van adressant leest, heeft nog eene inlichting noodig. Het roeren en opruimen van graven namelijk is naar de Joodsche voorschriften niet geoorloofd. En toch is door dezen adressant verzocht de opgraving van het lijk zijns zoons. Hier mag het, in het voorhanden geval, wèl gebeuren, omdat de begraving op eene andere begraafplaats niet dan noode is geschied, en de bloedverwanten altijd de hoop koesterden op het verlof tot opgraving en vervoer naar eene Joodsche begraafplaats; onder zoodanige omstandigheden zou zelfs het Joodsch-kerkelijk gezag er prijs op stellen, dat de opgraving geschiede.

Gemagtigde mag zich van deze plaats en bij de nadere toelichting van dit beroep niet laten vervoeren tot eene pathetische voordragt. Maar toch mag hij niet voorbij, voor zooveel noodig, den Raad van State op te wekken tot medelijden voor het lot der arme moeder, die den spreker bijzonder bewogen heeft, toen ze hem haar leed overbragt, dat haar kind niet mogt liggen op den godsakker harer gemeente.

Gemagtigde vertrouwt, dat de Afdeeling, waar ze in hare voorlichting den Koning zal dienen van advies, ook door dienzelfden geest zal worden geleid.

Die moeder wenschte zoo vurig, dat op denzelfden godsakker dat kind zou liggen, waar ook helaas het meerendeel harer kinderen zich bevinden. Die moeder heeft met heiligen ijver en met aandrang gemagtigde aangespoord om al het mogelijke aan te wenden, opdat haar kalmte en rust in het geschokte gemoed worden wedergegeven.

Hij keert thans tot de zaak terug.

Uit de stukken is gebleken, dat ten behoeve van de Israëlieten te Oudewater een stuk gronds is aangewezen, waar zij hunne lijken zouden kunnen begraven. Dit is zeer zeker geschied met loffelijken ijver van den Burgemeester. Maar van dat aanbod kan op den duur geen gebruik worden gemaakt; het kan niet voldoen, daar te Oudewater geene kerkelijke gemeente der Israëlieten, geen *corpus morale* van hunne gezindte bestaat.

Te Oudewater bevinden zich slechts twee à drie Joodsche familiën. Er is geene Joodsche gemeente. De Joden, die er sterven, worden gewoonlijk naar Gouda overgebragt, om dáár ter aarde te worden besteld, daar Oudewater kerkelijk ressorteert onder Gouda.

De appellant nu is niet alleen sedert vele jaren contribuerend lid van de kerkelijke gemeente te Gouda, maar heeft zelfs bijgedragen tot het begrafenisfonds, tot het begrafenis-collegie zijner gezindheid te Gouda.

Daarvoor heeft hij een regt verkregen voor zich en zijn gezin, *titulo oneroso*, om

aldaar te worden begraven. Indien het lijk dus niet te Gouda wordt begraven, wordt hij beroofd van een regt, dat hij *titulo oneroso* heeft verkregen.

Gemagtigde komt alsnu tot de wet en hare toepassing. Hij gelooft, dat de weigerende dispositie van den Burgemeester niet in overeenstemming is met de wet; en tot staving dier meening gaat hij over tot de ontwikkeling der vier volgende stellingen:

1°. Art. 11 der wet van 4 December 1872 *tot wering van besmettelijke ziekten* verbiedt niet het *opgraven* van lijken van personen, die aan de in dat artikel genoemde ziekten zijn overleden.

2°. Art. 12 der wet van 10 April 1869 is voor *alle* lijken van toepassing; en dus kan zoowel het opgaven als het vervoer van *alle* lijken door den Burgemeester, of door den Koning in hooger beroep toegestaan worden.

3°. Ook bijaldien de verbodsbepaling van art. 11 der wet van 1872 nog van toepassing ware *na* het begraven, met andere woorden, als art. 11 het opgraven zou verbieden, — zou die weigering appellant nog niet kunnen treffen, daar de Israëlitische begraafplaats te Gouda voor hem en de zijnen is de „gebruikelijke" begraafplaats.

4°. Nergens in de wet is geschreven, dat het lijk, bedoeld in art. 11 der wet van 1872, altijd in dezelfde gemeente begraven moet blijven; met andere woorden art. 11 ontneemt het regt, dat men heeft volgens de wet van 1869, aan den appellant niet. (De vierde stelling is eigenlijk een zuiver gevolg van de eerste.)

Ad 1um. Men leze art. 11 der wet van 1872: „Overledenen aan Aziatische cholera, typhus of febris typhoïdea, pokken, roodvonk of diphtheritis mogen niet worden vervoerd naar andere dan de voor de ingezetenen der gemeente gebruikelijke, algemeene of bijzondere begraafplaatsen.

„Het vervoer mag niet plaats hebben in voer- of rijtuigen, voor levenden bestemd, en moet langs den kortsten weg geschieden.

„Artikel 11 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) blijft van toepassing."

Het is duidelijk voor een ieder, die de wet opvat zoo als het moet zijn, dat die bepaling alleen ziet op lijken, vóór zij begraven zijn geweest.

In de eerste plaats geldt het eene wet op de besmettelijke ziekten. Als men de tien voorafgaande artikelen en vooral het laatste daarvan nagaat, dan ziet men, dat het slaat op schepen, waarin zich lijken bevinden. Daarin wordt bepaald, wat mag en wat niet mag.

Indien nu onder *vervoer* ook het opgraven begrepen zoude zijn, ware het zeer zeker onzin, daar opgraving zonder opvolgend vervoer, waarheen dan ook, niet denkbaar is, tenzij men uit liefhebberij het lijk opgrave en dadelijk terzelfder plaats *her*begrave.

Zou art. 11 bedoelen, dat lijken onmiddellijk moeten worden begraven en niet meer mogen worden opgegraven, dan is de 2de al. niet te expliceren.

En wat leeren wij uit het verband van art. 12 met art. 11 der wet van 1869?

Gemagtigde verwijst daartoe naar de zeer uitvoerige beraadslaging over die wet, inzonderheid over de slotbepaling van art. 11 der wet van 1872 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Er had eene zeer uitvoerige discussie plaats tusschen den Minister van Binnenlandsche Zaken en den heer Mr. Godefroi, ten gevolge waarvan de 2de al. aan art. 11 werd toegevoegd.

In de eerste al. lezen wij: „Overledenen aan Aziatische cholera, typhus of febris typhoïdea, pokken, roodvonk of diphtheritis mogen niet worden vervoerd naar andere dan de voor de ingezetenen der gemeente gebruikelijke, algemeene of bijzondere begraafplaatsen."

Bij art. 11 der wet van 1872 zou dus de laatste al. anders niet geschreven zijn.

Gemagtigde komt dus tot het resultaat, dat in sporadische gevallen het vervoer niet kon geschieden, terwijl ingeval van zeer erge ziekten dat wèl zou kunnen geschieden. Daarom is de bepaling der wet van 1869 in stand gehouden.

Nog een bewijs, dat de opgraving niet verboden is, vindt gemagtigde daarin, dat, indien men bij art. 11 der wet van 1872 de wet van 1869 had willen wijzigen, men op dat punt in de motieven der wet iets daarvan had moeten vinden.

Nu verwacht hij ééne objectie.

De Burgemeester zegt: de wet weigert het vervoer van eenmaal begraven lijken en, als men het wel mogt doen, zou men slechts dadelijk behoeven te begraven, om dan later weêr het lijk op te graven; en zoo doende bestaat het gevaar, dat de wet van 1872 zou kunnen worden ontdoken.

Gemagtigde acht die vrees ongegrond; want zoowel voor het opgraven als voor het vervoer is verlof noodig.

Welnu, geef daartoe uwe beschikking; maar eene algemeen weigerende beschikking, geloof ik, dat niet met de wet in overeenstemming is, daar het regt van opgraven niet opgeheven is.

Dit is ook niet denkbaar, daar een ieder, die zelfs dweept met de théorie der hygiène en de toepassing der voor haar aangenomen regels, al heel vreemd zou zien tegenover de bewering, dat ook na vijftig jaren het vervoer van stoffelijke overblijfselen van een zieke schadelijk zou zijn voor de algemeene gezondheid.

Als nu uit de archieven kon blijken, dat een vóór zoovele jaren overleden persoon aan eenige ziekte is gestorven, zou het wel overdreven zijn om het vervoer van zijn stoffelijk overschot dan nog als gevaarlijk te beschouwen.

Ad II^um^. De wet van 1869 is op alle lijken van toepassing, en het begraven van lijken, ook van besmettelijke, is *niet* verboden.

Art. 11 der wet van 1872 zou moeten derogeren aan de wet van 1869.

Wat is de natuurlijke grond van de wet van 1872? Dat die lijken niet vervoerd worden.

Het is zeer natuurlijk, dat het niet wenschelijk is, dat lijken van aan eenige ziekte overledenen worden overgebragt naar eene anatomiekamer, naar een hospitaal en dergelijken. Maar in verband met de bepalingen omtrent een lijkenhuisje, het vervoer van het lijk langs den kortsten weg om eindelijk te worden begraven, moet ik doen opmerken, dat, als de minste bedoeling had bestaan om die lijken uit te sluiten, in art. 11 der wet van 1872 wel duidelijk zou zijn uitgedrukt, dat op dergelijke lijken niet van toepassing is de bevoegdheid van het burgerlijk gezag om het vervoer toe te staan. Men heeft juist aan den Koning eene algemeene bevoegdheid willen geven.

Nu zijn twee gevallen mogelijk: òf art. 11 van de wet van 1872 ziet op versche lijken, òf op vroeger begraven lijken. Dat dit laatste niet het geval is, meent gemagtigde reeds te hebben aangetoond.

Maar het artikel slaat op pas begraven lijken.

Art. 12 der wet van 1869 kan hoogstens zóó worden geïnterpreteerd, dat het opgraven van lijken alle lijken omvat. Het zegt:

„Geene opgraving noch vervoer van een opgegraven lijk mag, behalve op regterlijk gezag, geschieden dan met toestemming van den eigenaar van het graf en met verlof van den Burgemeester der gemeente, waar het begraven is. Bij weigering van dit verlof staat hooger beroep bij Ons open.”

Het artikel spreekt dus bepaaldelijk van verlof tot het opgraven, ook tot het vervoer van lijken, en dus zooveel van nog te begraven lijken als van nog niet begravene.

Gemagtigde meent dus, dat de wet op de besmettelijke ziekten noch het opgraven noch het vervoer van het lijk van Benjamin Sanders verbiedt.

Ad III^um^. Ook dan, als men in de wet mogt lezen, dat het opgraven kan worden geweigerd, dan nog kan die weigering den appellant niet treffen, daar hij niet anders verlangt, dan dat het lijk van zijn zoon worde ter aarde besteld op de „gebruikelijke” begraafplaats.

Gemagtigde wil gaarne aannemen, dat de wetgever zich gedacht heeft eene begraafplaats binnen de kom der gemeente.

Eik-en-duinen ligt niet binnen de kom dezer gemeente, en op grond daarvan is art. 11 geschreven; en daar behoeft het ontwerp der wet niet op te hebben gedacht, de beraadslagingen hebben het ontwikkeld en aangetoond.

Gemagtigde verwijst dienaangaande naar het sectie-verslag der Eerste Kamer over de wet van 1872, zie blz. 45 van het *Bijblad*. Men leest aldaar het volgende:

EERSTE KAMER..

„Er bestaan ook familie-begraafplaatsen op eigen goederen gelegen, niet voor de ingezetenen der gemeente gebruikelijk; zijn deze begraafplaatsen in dit artikel begrepen?" (blz. 45 *Bijblad*).

ANTWOORD REGERING.

„Wil iemand het ligchaam van een zijner nabestaanden op familie-begraafplaatsen op eigen grond ter aarde bestellen, dan verhindert dit artikel hem daarin niet, *want dan is die begraafplaats de voor zijne familie gebruikelijke.*"

Wat was dus het antwoord der Regering?

In terminis antwoordde de Regering, dat het niet behoeft te zijn noch *bij* de gemeente, noch *in* de gemeente.

Maar, nog sterker, bij de beraadslagingen in de Eerste Kamer zegt de heer DE VOS VAN STEENWIJK het volgende:

EERSTE KAMER, blz. 78. — *Zitting* 14 Nov. 1872.

De heer DE VOS VAN STEENWIJK. — „Ik ken eene gemeente, die in het bezit is van eene algemeene begraafplaats, van eene begraafplaats voor Katholijken en van eene begraafplaats voor Israëlieten, welke laatste buiten de gemeente is gelegen. Nu zal men ongetwijfeld bij toepassing dezer wet zeggen, dat ook de laatste begraafplaats gebruikelijk is voor de ingezetenen. Dus daaromtrent geen bezwaar."

De heer de Vos van Steenwijk had zich dus niet anders voorgesteld, dan dat de Israëlieten hunne lijken zullen kunnen vervoeren ook naar hunne buiten de gemeente gelegen begraafplaats. Van daar het antwoord van den Minister van Binnenlandsche Zaken, te vinden op blz. 82 van het *Bijblad*.

MINISTER, blz. 82. — *Zitting* als voren.

„Uit die omschrijving volgt, dat, wanneer men een lijk zal willen vervoeren buiten de gemeente, het steeds zal moeten zijn naar een voor de ingezetenen der gemeente gebruikelijke algemeene of *bijzondere* begraafplaats."

Waarom heeft de appellant regt, zijn zoon te Gouda te begraven? Omdat hij dáár zijne bijzondere begraafplaats heeft. Die begraafplaats is niet naar welgevallen o keuze voor een ieder, die er zich heeft gevestigd; maar de wet schrijft voor, in welke gevallen en hoe zij moet zijn ingerigt.

Het lijk kan zelfs naar eene andere provincie worden vervoerd, mits het maar geschiede langs den kortsten weg en de begraafplaats niet behoore aan den belanghebbende individueel, maar aan zijne kerkelijke gemeente. Dat is voldoende om iemand regt te geven op begraven.

Ad IV^{um}. Nergens is in de wet geschreven, dat het lijk altijd moet begraven worden ter plaatse des overlijdens. Eene bepaling dus, die zegt, dat een dergelijk lijk niet mag worden *vervoerd*, zegt iets wat niet in de wet geschreven is.

Op regtskundig gebied is derhalve de dispositie van den Burgemeester niet vol te houden.

Het vervoer is niet verboden, althans van eenmaal begraven lijken.

De overweging had dan in de dispositie van den Burgemeester moeten volgen, dat er *echter* eene bijzondere begraafplaats aanwezig is. Dat ware dan eene dispositie, sluitende op de wet.

De administratieve autoriteit kan toestaan, wat niet op regtsgronden gevorderd kan worden.

Appellant vraagt dit verlof, en het is hem geweigerd.

Zijn er nu redenen om die weigering te handhaven; of prevaleren de gronden om de weigering te vernietigen?

De zaak heeft inderdaad een zonderlingen loop gehad.

Boven den Burgemeester staan Gedeputeerde Staten; en het blijkt, dat Gedeputeerde Staten zich met de regtsgronden van den Burgemeester *niet* kunnen vereenigen.

Maar wie is dan de autoriteit, wier zienswijze wordt gevolgd? De Provinciale Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt?

Het zij met allen eerbied gezegd voor dien ambtenaar. Maar ik geloof in het belang van regt en administratie, dat toch wel de vraag mag worden gedaan, of dan de Inspecteur verder moet gaan, en meer magt en gezag heeft dan de andere autoriteiten?

Door den geachten heer Staatsraad-Rapporteur is dan ook zeer voorzigtig als tusschenzin, waar het rapport van den Inspecteur wordt aangehaald, gezegd: „gelijk hij het noemt" *denkbeeldige* bezwaren.

Gemagtigde vraagt, of het, bij dien strijd tusschen de conscientieuse bezwaren van den Inspecteur op het terrein van hygiène en de gemoedsbezwaren van eene moeder, — in het voorhanden geval en zóó als het zich voordoet, wel wenschelijk is aan de bezwaren van den Inspecteur toe te geven.

Als de vrees en angstvalligheid van den ambtenaar altijd opgaat, dan heeft hij altijd den sleutel in zijne hand, om krachtens art. 12 nooit lijken te doen opgraven.

Het is een product van lateren tijd, dat het toepassen der wet van de zorg van den Inspecteur wordt afhankelijk gemaakt.

De Inspecteur heeft een anderen raad gegeven: laten de Israëlieten het aangewezen stuk gronds koopen en tot begraafplaats inrigten.

Maar hij schijnt niet te weten, dat de collectie van personen, tot die gezindte behoorende, zeer gering is. Er zijn er slechts 12, die te Oudewater wonen. De Inspecteur heeft hen in zijn advies tot een cijfer van 400 vermeerderd.

Gemagtigde intusschen heeft tot meerdere overtuiging de officiële tabellen van de volkstelling nagegaan; en daaruit is hem gebleken, dat de gemeente Oudewater heeft eene bevolking van 4200 zielen, waaronder 16 Israëlieten! —

Hij acht het te betreuren, dat de Inspecteur tot zulk eene statistische dwaling in zijn advies is kunnen komen.

Gedeputeerde Staten erkennen volmondig, dat zij het juridiek met hem oneens zijn. En toch durven zij, na die verklaring, het verzoek van den appellant niet toestaan.

Het advies van den Inspecteur is hoofdzakelijk gegrond op de overweging, dat de uitwaseming van versche lijken nadeelig zou zijn voor de openbare gezondheid. Maar al is gemagtigde geen deskundige, gelooft hij, dat het gevaar van het *contagium* na verloop van tijd toch veel minder moet zijn.

Wanneer aan den éénen kant omtrent de opgraving eene beslissing volgt, kan de Inspecteur, of liever het hoogste gezag, de hygiënique voorwaarden der opgraving regelen. Niet één Inspecteur, maar meer Inspecteurs zullen bepalen, wat noodig is te doen. Ook de Burgemeester is reeds zoo goed geweest dienaangaande een raad te geven.

Er kan zoodanige zorg worden in acht genomen, dat het vervoer van het lijk noch voor de ingezetenen van Oudewater, noch voor die van Gouda nadeelig wordt ook van lijken van personen, bezweken aan de ziekten, omschreven in art. 12.

Laat de Regering daaromtrent bepalen wat zij wil, des noods dat het vervoer des nachts geschiede, of welke maatregelen zij wenschelijk acht. Maar gemagtigde hoopt en vertrouwt, dat zij niet verklaren zal, dat dat vervoer is strijdig met de wet, maar dat daarentegen de weigering er mede strijdig is.

Hij concludeert ten slotte, dat het advies der Afdeeling aan den Koning strekke tot vernietiging der weigering van den heer Burgemeester.

De heer R. W. Haentjens Dekker, Burgemeester van Oudewater, moet beginnen met zijn dank te betuigen voor de welwillende woorden, welke zijne tegenpartij jegens hem gebezigd heeft. Spreker acht het niet noodig in even breedvoerige ontwikkeling te treden na de welsprekende wijze, waarop dit beroep is toegelicht. Hij heeft door de beschikking, waartegen is opgekomen, volstrekt geen doel gehad eene willekeurige handeling te plegen, maar meer een algemeenen toestand ook voor het vervolg te regelen. Hij meent daarbij geheel in overeenstemming met de wet te hebben gehandeld.

Spreker zal zich slechts tot enkele punten bepalen. Hij staat daartoe in de eerste plaats stil bij den inhoud van art. 11 der wet op de besmettelijke ziekten. Nu is gezegd, dat dat artikel niet verbiedt het opgraven van lijken. Daar is ook in zóóver geen quaestie van, maar van het vervoer, dat wel bij het artikel verboden is. Of dat vervoer nu geschiedt ten gevolge van opgraving of van het overlijden, het is imperatief verboden, waar het aan besmettelijke ziekten overledenen betreft.

Waar in het slot van het artikel gesproken wordt van „gebruikelijke" begraafplaats, kan dat z. i. niet bedoelen eene begraafplaats, die een ieder gaarne voor zich zou willen gebruiken, maar de zoodanige als voor ieder ingezetene bestemd is.

Was dat niet het geval, dan behoefden artt. 13 en 19 niet geschreven te zijn. Hij haalt die beide artikelen aan en herinnert, dat in 1827, toen men opgehouden had in kerken te begraven, te Oudewater eene afzonderlijke begraafplaats is ingerigt, waarvan een groot gedeelte is aangewezen als algemeene begraafplaats. Maar zij is zoodanig ingerigt, dat er zoo door Protestanten als door lidmaten van de Oud-Bisschoppelijke Klerezie gebruik van gemaakt wordt. De andere begraafplaats te Oudewater is die van de Roomsch-Katholijken.

Eene begraafplaats nu, waarvan geen gebruik wordt gemaakt, is geene gebruikelijke begraafplaats.

Naar aanleiding der aangehaalde beraadslaging door den gemagtigde, moet spreker ook zijnerzijds wijzen op hetgeen op art. 11 in de Eerste Kamer gezegd is, ten betooge, dat wel degelijk de bedoeling was om liefst niet onder gebruikelijke begraafplaats te verstaan de zoodanige, welke deze of gene voor zich zou verlangen, maar die, welke een ieder in gebruik heeft.

Nu komt iemand in zijne gemeente te overlijden aan eene besmettelijke ziekte. De Burgemeester staat voor het feit, dat hij de wet onmiddellijk moet ten uitvoer leggen; en als de wet zegt, dat lijken van aan roodvonk overledenen niet *mogen* worden vervoerd, dan is daar niets aan te doen. Het moge zoo doende welligt bespottelijk zijn, dat ook na vijftig jaren zoodanig lijk niet mag worden vervoerd; maar de wet brengt het meê, er is niets aan te doen; en vervoer zonder opgraven kan niet geschieden. — Het zou hem zeer zeker aangenaam geweest zijn, indien hij aan het verlangen had kunnen voldoen. Maar de Burgemeester heeft niet te vragen, wat hij wel gaarne zou willen; maar met de wet in de hand heeft hij zich af te vragen, waartoe hij verpligt is. En dan kan hij niet anders handelen dan zoo als door hem geschied is.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twee-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 23 *September* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

Aan de orde is:

I. *het beroep van Thomas Eschbach, te Rotterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Thomas Eschbach, loteling der ligting van 1874, uit de gemeente Rotterdam, is de jongste van twee broeders. Hij is door den Militieraad voor de dienst aangewezen, ofschoon hij zich had beroepen op de dienst van zijnen ouderen broeder bij de marine in Nederlandsch Indië. Hij is daarop in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland, die echter bij besluit van 4 Augustus 1874 de uitspraak van den Militieraad hebben gehandhaafd, op grond, dat de oudere broeder Johannes Eschbach, volgens een in Indië opgemaakten staat van dienst, krachtens beschikking van het Departement van Koloniën van 20 Januarij 1862, op 27 Maart 1862 bij de gouvernements-marine in Indië is in dienst getreden, op 31 December 1866 eervol uit de dienst bij die marine ontslagen, onder toekenning van wachtgeld, en vervolgens op 29 October 1867 daarbij op nieuw is benoemd als 1ste Stuurman, welke benoeming op 12 November daaraanvolgende is ingetrokken wegens ongeschiktheid van den benoemde voor gemelde betrekking; dat de militaire dienst van J. Eschbach dus heeft opgehouden op 31 December 1866 bij zijn ontslag daaruit, terwijl de tijd, gedurende welken hij daarna wachtgeld heeft genoten, niet als militaire dienst kan medetellen, evenmin als de veertien dagen dienst ten gevolge der ingetrokken benoeming van 29 October 1867; dat hij alzoo òf van 27 Maart 1862 òf reeds van 20 Januarij 1862 heeft gediend tot 31 December 1866, dat is in het

eerste geval, gedurende vier jaren, negen maanden en vier dagen, en, in het tweede geval, gedurende vier jaren, elf maanden en tien dagen; dat hij dus in geen geval vijf volle jaren heeft gediend, en evenmin, al worden de veertien dagen, verloopen na zijne herbenoeming, nog medegeteld, daar ook dan nog zes dagen aan voorschreven termijn ontbreken; dat ook het ontslag op 31 December 1866 — het éénige, dat in aanmerking kon komen — niet heeft plaats gehad wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken.

Van deze beschikking, die den 12 Augustus aan den loteling is uitgereikt, is hij bij een adres, dat den 17 Augustus bij 's Konings Kabinet was ontvangen, bij Zijne Majesteit in hooger beroep gekomen. Hij voert aan, dat zijn broeder op wachtgeld gekomen is, omdat het bureau der gouvernements-marine, waarbij hij gedetacheerd was, bij de reorganisatie van het Marine-Departement in Nederlandsch Indië werd ingetrokken, en er geen plaats als 1ste Stuurman op een der vaartuigen open was, en dat er, naar zijne meening, wel bepalingen zijn, die, in dergelijke gevallen, den tijd, op wachtgeld doorgebragt, als diensttijd in aanmerking nemen; dat, wanneer zulks in dit geval plaats vond, de diensttijd van zijn broeder meer dan vijf jaren zou bedragen;

dat de ongeschiktheid, waarom de benoeming van adressants broeder van 29 October 1867 op 12 November 1867 weder is ingetrokken, is geweest ongeschiktheid wegens ziekte; dat toch ingeval van onbekwaamheid geen eervol ontslag zou zijn verleend, en adressants broeder dan ook niet later bij de Algemeene Rekenkamer, en daarna als Controleur bij het Binnenlandsch Bestuur zou zijn geplaatst.

De bovenvermelde staat van dienst, eene verklaring van den Burgemeester van Rotterdam omtrent het aantal zonen, in het gezin aanwezig, en eene aan het Departement van Koloniën afgegeven verklaring omtrent de dienst van J. Eschbach in Indië zijn bij de stukken overgelegd.

De Commissaris des Konings in Zuidholland, op het adres gehoord, adviseert tot handhaving van de beschikking van Gedeputeerde Staten.

Het geschil is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 September 1874, no. 42, Afdeeling IV.

II. *het beroep van den Raad der gemeente 's Gravenhage van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende bevel tot oprigting van eene derde school voor meer uitgebreid lager onderwijs in die gemeente.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! In het laatst van het jaar 1872 en het begin van 1873 werd door de Plaatselijke Schoolcommissie te 's Gravenhage en den Schoolopziener in het eerste district van Zuidholland, wier advies door het Gemeentebestuur van 's Gravenhage gevraagd was, het voorstel gedaan, dat de twee bestaande scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs, waarvan de éene naar een ander lokaal zou worden overgebragt, uitsluitend voor jongens zouden worden bestemd, en dat eene derde school zou worden opgerigt, waar alléén meisjes zouden worden toegelaten. Burgemeester en Wethouders konden zich met dit plan niet vereenigen, maar droegen aan den Raad voor, en door dezen werd op 3 Junij 1873 besloten: 1o. eene nieuwe school voor meer uitgebreid lager onderwijs te doen bouwen voor 200 leerlingen, ter vervanging eener bestaande; 2o. het openbaar meer uitgebreid lager onderwijs beperkt te doen blijven tot 400 leerlingen. In Augustus daaraanvolgende rigtten Gedeputeerde Staten van Zuidholland een schrijven aan den Gemeenteraad, waarbij zij tegen het

besluit n°. 2 bedenkingen inbragten. Daar op de gemeentescholen voor meer uitgebreid lager onderwijs voor een aantal kinderen te vergeefs plaatsing was gevraagd, waren Gedeputeerde Staten van oordeel, dat de Gemeenteraad, door het nemen van dit besluit, geene genoegzame uitvoering gaf aan het voorschrift van art. 16, 2de lid, 2de zinsnede, van de wet op het lager onderwijs.

De Gemeenteraad antwoordde hierop bij schrijven van 13 Januarij 1874, dat de strekking van het genomen besluit deze was, dat geene uitbreiding zou plaats hebben van de gelegenheid tot het genieten van openbaar meer uitgebreid lager onderwijs, tegen het tot nu toe geheven schoolgeld van *f* 18 tot *f* 24. Uit de gedane aanvragen om plaatsing op de gemeentescholen, die bij gebrek aan plaats hadden moeten worden afgewezen, werd, naar het oordeel van den Raad, ten onregte afgeleid, dat de aanvragers voor hunne kinderen openbaar meer uitgebreid lager onderwijs verlangden; er was alleen uit af te leiden, dat zij deugdelijk meer uitgebreid lager onderwijs verlangden tegen den prijs van *f* 18 tot *f* 24; en de aanvragen zouden spoedig afnemen, wanneer òf goed meer uitgebreid lager onderwijs, òf onderwijs op bijzondere scholen voor nog minder geld te krijgen was, òf de gemeente het schoolgeld aan de openbare scholen eenigzins aanmerkelijk verhoogde. De Raad wees er op, dat in den brief van Gedeputeerde Staten gesproken werd van uitbreiding der gelegenheid tot het genieten van openbaar meer uitgebreid lager onderwijs, onder de voorwaarden, welke nader zouden worden vastgesteld, waarmede geacht kon worden bedoeld te zijn de opening eener derde school, tegen hooger schoolgeld dan nu wordt geheven. Het genomen besluit, zeide de Raad, zou de oprigting van zoodanige school niet uitsluiten; maar de Raad had daartoe niet besloten, omdat de behoefte daaraan niet bleek, en omdat de school-autoriteiten dergelijke uitbreiding niet voorstelden. Door oprigting van meer scholen, wier opbrengst de kosten niet kon dekken, zou, naar het oordeel van den Gemeenteraad, het belang der belastingschuldigen niet genoeg in het oog gehouden en ook de door de Grondwet gewaarborgde vrijheid van het onderwijs niet genoeg geëerbiedigd worden.

Op een verzoek van Gedeputeerde Staten om nadere inlichting ten aanzien van de reden der afwijzing van gedane aanvragen om plaatsing op de gemeentescholen en op de vraag, of Burgemeester en Wethouders meenden, dat door die afwijzing de behoefte aan uitbreiding van het openbaar meer uitgebreid lager onderwijs werd geconstateerd, — antwoordden Burgemeester en Wethouders, dat de afwijzing geschied was, omdat de beschikbare plaatsen, in elk der beide scholen tot 200 beperkt, bezet waren; voorts ontwikkelden zij dezelfde zienswijze, die in het schrijven van den Gemeenteraad was uitgedrukt, en gaven nog op, dat de twee bestaande scholen jaarlijks eene opoffering vereischten van omstreeks *f* 3500. Eindelijk zeiden Burgemeester en Wethouders, dat zij alleen dan niet zouden aarzelen een voorstel tot oprigting eener derde school — hetzij dan met of zonder gelijktijdige verhooging der schoolgelden — aan den Raad te doen, indien de behoefte aan uitbreiding van het openbaar onderwijs maar eenigzins gebleken was. Maar zij hadden dit reeds vroeger ontkend en konden het thans met te meer grond ontkennen, daar zij velen van de ouders der niet-toegelaten kinderen hadden opgeroepen en, zonder onderscheid, van allen de verklaring hadden ontvangen, dat zij, bij de poging om plaats te bekomen op eene der gemeentescholen, uitsluitend waren geleid door den goeden naam en den billijken prijs van het dáár gegeven onderwijs, of wel door neven-omstandigheden, zoo als nabuurschap hunner woning, maar hoegenaamd niet door de omstandigheid, dat de scholen openbare scholen waren. Burgemeester en Wethouders voegden er nog bij, dat de kinderen der door hen gehoorde ouders sedert op andere scholen waren opgenomen.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben daarop bij besluit van 27/30 April 1874 verklaard, dat het getal scholen voor openbaar meer uitgebreid lager onderwijs

in de gemeente 's Gravenhage was onvoldoende, en bevolen, dat dit getal zou worden vermeerderd door oprigting eener derde school.

Dat besluit steunt hoofdzakelijk op deze overwegingen: dat art. 16, 2de zinsnede, 2de lid, der wet op het lager onderwijs voorschrijft, dat, waar behoefte aan uitbreiding van het gewoon lager onderwijs bestaat en deze mogelijk is, die uitbreiding *moet* geschieden; dat, waar, zoo als *in casu*, een groot getal ouders, in ééne gemeente, voor hunne kinderen openbaar meer uitgebreid lager onderwijs verlangen, ook de *behoefte* van *zoodanig* onderwijs moet geacht worden te bestaan; dat het bestaan van die behoefte geenszins kan worden ontkend, door bij wijze van vermoeden of gissing omtrent de motieven, die de aanvragers hebben geleid, te verklaren, dat het verlangen dier aanvragers niet voor inwilliging vatbaar is; dat het evenmin kan aangaan zoodanige aanvragers naar de bijzondere scholen te verwijzen, aangezien deze kunnen ophouden toegankelijk te zijn voor alle kinderen, zonder onderscheid van godsdienstige gezindte, en evenmin de bepaling van art. 23 der wet op het lager onderwijs daarop van toepassing is; dat de door Gedeputeerde Staten gehuldigde opvatting van art. 16, 2de lid, 2de zinsnede, der wet op het lager onderwijs nadrukkelijk is gehandhaafd, o. a. in het Koninklijk besluit van 15 Maart 1873, n°. 14; dat, terwijl de behoefte aan vermeerdering van het openbaar meer uitgebreid lager onderwijs in de gemeente 's Gravenhage bestaat, en aan de mogelijkheid dier uitbreiding in eene gemeente als 's Gravenhage wel niet valt te twijfelen, bij de weigering van den Gemeenteraad om daartoe mede te werken, Gedeputeerde Staten, volgens de wet op het lager onderwijs, tot tusschenkomst verpligt zijn.

Tegen dat besluit heeft de Gemeenteraad voorziening gevraagd bij Zijne Majesteit den Koning. In het adres van den Raad wordt o. a. gezegd, dat er geen gevaar bestaat, dat de kinderen, die op de gemeentescholen niet zijn toegelaten, van onderwijs verstoken zullen blijven, daar zij onderwijs kunnen ontvangen in bijzondere scholen; en dat, zoo al de thans bestaande bijzondere scholen niet volkomen aan de behoefte mogten beantwoorden, zij ongetwijfeld in getal en deugdelijkheid zullen toenemen, wanneer de bijzondere onderwijzers de zekerheid hebben, dat hunne pogingen om de behoefte te vervullen, niet ieder oogenblik kunnen worden verijdeld door vermeerdering der openbare scholen, tegen een zeer laag schoolgeld toegankelijk. Voortdurende bevrediging der vraag naar deugdelijk meer uitgebreid lager onderwijs, beneden den natuurlijken prijs verkrijgbaar, zou, volgens den Raad, zoowel de reeds bestaande bijzondere scholen doen te niet gaan als de oprigting van nieuwe tegenhouden, en mitsdien de door de Grondwet gewaarborgde vrijheid van bijzonder onderwijs schenden.

Gedeputeerde Staten, zegt de Raad verder, vestigen, blijkens hun besluit, hun oordeel omtrent het bestaan der behoefte aan uitbreiding van het openbaar onderwijs alleen op de aanvragen van ouders en voogden, zonder te letten op de aanleiding daartoe, het lager schoolgeld. Werd aan het besluit van Gedeputeerde Staten gevolg gegeven door oprigting eener derde school tegen zoodanig schoolgeld, dat de uitgaven uit de inkomsten werden bestreden, dan zou, naar de Raad verwacht, de thans door het matige schoolgeld uitgelokte vraag om plaatsing van leerlingen ophouden, en derhalve geene behoefte aan die derde school blijken te bestaan.

Bij het adres van den Gemeenteraad, dat gedagteekend is 23 Junij 1874, zijn in afschrift overgelegd de hierboven vermelde antwoorden van den Raad en van Burgemeester en Wethouders aan Gedeputeerde Staten.

Door deze laatsten is omtrent het adres berigt uitgebragt bij schrijven aan den Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Julij 1874. Zij merken op, dat het punt van verschil tusschen hun Collegie en den Raad van 's Gravenhage gelegen is in de uitlegging, te geven aan art. 16, § 2, der wet op het lager onderwijs, en verwijzen voorts naar de motieven van hun besluit.

Dit geschil is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 Augustus 1874, no. 160, Afdeeling V.

III. *het beroep van den Raad der gemeente Utingeradeel en M. S. Kuiper van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, houdende, dat de laatstgemelde ten onregte als raadslid is toegelaten.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Bij de stemming, welke op 7 Mei ll. gehouden werd ter verkiezing van een lid in den Gemeenteraad van Utingeradeel, werden 202 geldige stemmen uitgebragt, waarvan 95 op Murk Sipkes Bottema, 94 op Melle Sybrens Kuiper, 6 op Murk S. Bottema, 3 op M. Bottema, 2 op M. K. de Jong, 1 op J. K. Hoekstra en 1 op E. J. Dijkstra.

Het Stembureau verklaarde, dat niemand de volstrekte meerderheid van stemmen verkregen had, en gelastte eene herstemming tusschen Murk Sipkes Bottema en Melle Sybrens Kuiper. Bij die herstemming, gehouden op 21 Mei daaraanvolgende, werd met 150 van de 285 stemmen gekozen Melle Sybrens Kuiper. De Gemeenteraad besloot op 24 Junij ll. tot toelating van dezen laatstgenoemde; doch twee leden van den Raad, gelijk ook Murk Sipkes Bottema, dienden daartegen bezwaren in bij Gedeputeerde Staten van Friesland; welk Collegie bij zijn besluit van 14 Julij 1874 besliste, „dat de Gemeenteraad van Utingeradeel den persoon van Melle Sybrens Kuiper ten onregte als raadslid had toegelaten", en zulks op grond: „dat het onderzoek der zaak heeft doen zien, dat Murk Sipkes Bottema, koopman te Oldeboorn, is geweest de eenigst geproclameerde candidaat van dien naam, zoowel in dagbladen als bij strooibiljetten; dat dit voldoenden grond geeft om het vermoeden te wettigen, dat de zes kiezers, die hunne briefjes met den naam van Murk S. Bottema, en de drie kiezers, die het hunne met dien van M. Bottema hebben ingevuld, geen anderen persoon hebben bedoeld dan Murk Sipkes Bottema, koopman te Oldeboorn, daar toch, indien het hunne bedoeling ware geweest op een anderen persoon van denzelfden naam hunne stem uit te brengen, zij ongetwijfeld door nadere aanduiding van het beroep, de woonplaats of andere omstandigheden hun wil zouden hebben te kennen gegeven; dat mitsdien de 9 bedoelde briefjes moeten worden geacht te zijn uitgebragt op Murk Sipkes Bottema, koopman te Oldeboorn, en deze 104 stemmen op zich heeft vereenigd, zoodat hij bij de eerste stemming tot lid van den Gemeenteraad had behooren te zijn geproclameerd; en dat, op grond hiervan, geene herstemming had moeten plaats hebben, en de bij herstemming gekozene niet als wettig benoemd kan worden beschouwd".

De Gemeenteraad had bij zijn genoemd besluit uitgemaakt, dat het Stembureau de gezegde 6 stemmen voor Murk S. Bottema en 3 voor M. Bottema, allen zonder eenige nadere bijvoeging van beroep of woonplaats, teregt niet had toegerekend aan Murk Sipkes Bottema, vermits die 9 stemmen geen bepaalden persoon aanduidden, en in de gemeente Utingeradeel nog bovendien wonen twee verkiesbare personen, genaamd Murk S. Bottema, en drie, genaamd M. Bottema.

Het is deze laatste omstandigheid, welke zoowel de Gemeenteraad van Utingeradeel (welks meerderheid tot een appel op den Koning blijkt te hebben besloten) als de belanghebbende Melle Sybrens Kuiper in hunne adressen van 25 Julij ll. vooral doen gelden als grond ter bestrijding van de uitspraak van Gedeputeerde Staten, en waarin zij aandringen op eene zuivere toepassing der wet, waarin geenerlei gewigt wordt gehecht aan hunne candidatuur van kiesvereenigingen, die geene regtspersoon-

lijkheid hebben, veelmin aan aanbevelingen door dagbladen of strooibiljetten. De wet (zeggen zij) verlangt eene duidelijke aanwijzing van den persoon. Als derhalve in eene gemeente nog twee personen wonen, aan te duiden door Murk S. Bottema, dan nog drie daarenboven, die bedoeld kunnen worden door M. Bottema, dan gaat het niet aan om, afgaande op vermoedens omtrent de intentie der kiezers, de met Murk S. of enkel M. Bottema geteekende briefjes toe te rekenen aan dengeen, die door strooibiljetten was aanbevolen. Zij verzoeken daarom vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, en dien ten gevolge handhaving van het raadsbesluit van 24 Junij ll. tot toelating van Melle Sybrens Kuiper als lid van den Gemeenteraad.

Gedeputeerde Staten, op die adressen nader gehoord, verdedigen hunne uitspraak met eene verwijzing naar deszelfs motieven, en verklaren, dat de daarbij aangenomen leer vroeger door de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gevolgd bij de verkiezing der leden J. J. Rochussen en Jhr. Mr. J. B. A. J. Verheijen, en voorts bij eenige (niet door hen genoemde) Koninklijke besluiten.

Er zijn geene memoriën ingediend dan ééne door Melle S. Kuiper, waarin hij te kennen geeft, dat er geen de minste twijfel bestaat, of hij moet als wettig gekozen lid van voorschreven Gemeenteraad worden toegelaten, daar zijne niet-toelating door Gedeputeerde Staten alleen gegrond is op de sobere en futiele overweging: „om het vermoeden te wettigen," dat de „niet duidelijk" ingevulde 9 stembriefjes toch Murk Sipkes Bottema zouden hebben bedoeld, omdat de eenigst geproclameerde kandidaat van dien naam zoowel in dagbladen en strooibiljetten was, daar toch, indien het de bedoeling van de kiezers was geweest, op een anderen persoon van dienzelfden naam hunne stem uit te brengen, zij ongetwijfeld door nadere aanduiding van woonplaats of andere omstandigheden hun wil zouden hebben te kennen gegeven; dat hieruit dus blijkt, dat die 9 stembriefjes geene duidelijke aanwijzing van den persoon bevatten, zoo als de wet gebiedend voorschrijft; en men dus door eene valsche overweging met gissingen en veronderstellingen tot een ongegrond besluit is gekomen; dat het ook niet opgaat in deze aan kiesvereenigingen en hunne openlijke aanbevelingen eenig gewigt toe te kennen; want deze hebben geen officieel karakter of regtspersoonlijkheid, althans niet de Vereeniging Stemregt in Utingeradeel, te Akkrum, door welke Murk Sipkes Bottema te Oldeboorn was aanbevolen. Door zulks te doen, geraakt men in een doolhof van gissingen en moeijelijkheden, en ontbreekt de zuivere toepassing der wet, die *in casu* voor geene toepassing bij transactie vatbaar is, als te duidelijk en te stellig zijnde om daaraan eene andere beteekenis te geven.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Drie-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 30 *September* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van een Koninklijk besluit van den 17 dezer, n°. 23, houdende beschikking op *het beroep van D. E. Versteegh, te Tiel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij zijn afgewezen zijne bezwaren tegen een bevel van den Dijkstoel van het polderdistrict Tielerwaard tot opruiming van een dam in een watergang te Drumpt* (zie het verslag over deze zaak op blz. 321—327).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld hooger beroep van D. E. Versteegh, te Tiel, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland van 10 December 1872, houdende ongegrond-verklaring zijner bezwaren tegen een besluit van den Dijkstoel van den Tielerwaard van 22 Augustus te voren;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 18 Augustus 1874, n°. 78;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 12 September 1874, n°. 10, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij het besluit van den Dijkstoel voormeld van 22 Augustus 1872, naar aanleiding van klagten, door J. Vink en W. Wielders Wz., te Drumpt, bij dat Collegie

over gebrek aan uitwatering ten behoeve van hunne gronden ingediend, — aan het Bestuur van den polder Drumpt bevel is gegeven over zekeren watergang (of sloot), waarin door D. C. Versteegh een dam was gelegd, schouw te voeren en te zorgen, dat die dam vóór 1 October daaraanvolgende zij opgeruimd;

dat het Polderbestuur van Drumpt in dat aldus aan hem gegeven bevel heeft berust, doch de verzoeker, D. C. Versteegh, zich daartegen voorzien heeft bij Gedeputeerde Staten; dat Gedeputeerde Staten, bij hun voormeld besluit van 10 December, daarbij regt doende met aanhaling der artt. 5, 273, 318 en 321 van het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, — geene termen hebben gevonden om, overeenkomstig het verzoek van D. C. Versteegh, dat bevel van den Dijkstoel buiten werking te stellen; en dat D. C. Versteegh alsnu, krachtens art. 12 van voorzegd reglement, in hooger beroep van Ons verzoekt het voormeld besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen en, met vernietiging tevens van het besluit van den Dijkstoel, de adressanten Vink en Wielders te verwijzen naar den burgerlijken Regter, of hun verzoek te wijzen van de hand;

Overwegende in de eerste plaats, dat niet kan opgaan het beweren van den appellant, als zoude het tegenwoordig geschil ter bevoegdheid staan van den burgerlijken Regter; dat toch hier niet bestaat een twistgeding tusschen twee of meer personen over eigendom of daaruit voortspruitende regten, maar eene reclame van den verzoeker, D. C. Versteegh, als eigenaar van gronden, in den polder Drumpt gelegen, tegen een bevel, door het openbaar gezag ten aanzien van de uitwatering binnen dien polder uitgevaardigd;

dat, tenzij eene burgerlijke overeenkomst aanwezig is, waarvan in deze niet is gebleken, alleen het administratief gezag, als belast met het toezigt op alle wateren en waterwerken, geroepen is te waken voor de onbelemmerde instandhouding en, des noodig, verbetering en onder-schouw-brenging van bestaande of het aanleggen van nieuwe watergangen, zoodat inkomende klagten van grondeigenaren in eenen polder wegens overlast van water, bij beweerd gebrek aan uitwatering, de te nemen maatregelen tot wegneming dier klagten en de kennisneming van de bezwaren, welke zoodanige maatregelen uitlokken, van nature ter bevoegdheid staan van het administratief gezag, en niet van den burgerlijken Regter;

Overwegende, wat betreft appellants aan Ons gedaan verzoek om, met vernietiging der hier bedoelde besluiten van Gedeputeerde Staten en den Dijkstoel, het verzoek van J. Vink en W. Wielders Wz. te wijzen van de hand, — dat, toen D. C. Versteegh zich ter zake van des Dijkstoels besluit van 22 Augustus tot Gedeputeerde Staten had gewend, bij hun Collegie al dadelijk de vraag te onderzoeken viel, of en in hoeverre de Dijkstoel van den Tielerwaard en het Polderbestuur van Drumpt in deze hadden gehandeld en beschikt overeenkomstig de voorschriften van het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie, en of, bij gebreke van dien, de aldus gepleegde handelingen en genomen beschikkingen (daargelaten de al dan niet-gegrondheid der klagten van D. C. Versteegh ten aanzien van de zaak zelve) door hun Collegie voormeld konden en mogten worden bekrachtigd;

Overwegende, dat, hetzij de sloot in geschil werkelijk tot uitwatering voor de gronden van Vink en Wielders geschikt zij, of, gelijk appellant beweert, door haren natuurlijken loop daartoe onbekwaam is, — dit vaststaat, dat de sloot tot dusverre nimmer aan schouw onderworpen is geweest en derhalve niet onder schouw mogt gebragt zijn dan met inachtneming van art. 318 van het reglement, volgens hetwelk, zoo de waterlossingen in eenige streken gebrekkig mogten zijn, op last van de polderbesturen, nà verhoor van de belanghebbenden, nieuwe watergangen aangelegd, bestaande verbreed of aan de schouw onderworpen kunnen worden, behoudens aanspraak op schadeloosstelling voor de eigenaren der landen, waardoor de nieuwe gelegd worden, of de bestaande loopen;

dat intusschen D. C. Vesteegh, volgens zijn niet wedersproken beweren, in zijne belangen als eigenaar van de sloot in geschil, noch door het Polderbestuur, noch door den Dijkstoel gehoord is, en van de schadeloosstelling, hiervoren vermeld, ook geene sprake is geweest; dat wijders de Dijkstoel in dit geschil ten onregte heeft gehandeld krachtens art. 273 van het reglement, dat wel bevoegdheid geeft aan den Dijkstoel om over reeds schouwbare wateren zelf schouw te voeren en de gevolgen te gebieden, maar niet om ten aanzien van eenig water, dat tot dusverre niet regtens onder schouw stond, bevelen te geven als vervat in des Dijkstoels besluit van 22 Augustus 1872;

dat in dezen stand der zaak door Gedeputeerde Staten niet behoorde te zijn, noch door Ons behoeft te worden onderzocht de al dan niet gegrondheid van de beweringen des verzoekers, D. C. Versteegh, met opzigt tot de zaak zelve;

Gezien het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 September 1856, n". 111;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van der Gedeputeerde Staten voormeld besluit van 10 December 1872, — doende wat Gedeputeerde Staten hadden behooren te doen, — almede te vernietigen het meergemeld besluit van den Dijkstoel van den Tielerwaard van 22 Augustus te voren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 17 September 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van den Kerkeraad, Kerkvoogden en Notabelen der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Monster van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-holland, waarbij vergunning is verleend aan de Christelijk-Gereformeerde gemeente tot het bouwen eener kerk op een terrein, dat slechts op een afstand van* 158 *meters verwijderd is van de bestaande kerk van eerstgemelde gemeente.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Op den 21 Maart ll. verzochten Frans Boers, Johannes van der Maselen en Nols van Velden, Opzieners der Christelijk Gereformeerde gemeente te 's Gravesande, allen wonende te Monster, aan het Gemeentebestuur aldaar vergunning om op het perceel sectie D, n°. 1997, op den afstand van 6 Rijnlandsche roeden van den openbaren weg, een kerkgebouw voor openbare godsdienst te mogen vestigen en inrigten. Op den 18 April ll. heeft het Gemeentebestuur te Monster dat verzoek

gewezen van de hand, omdat, volgens art. 7 der wet van den 10 September 1853 (*Staatsblad* nº. 102), tot regeling van het toezigt op de onderscheiden kerkgenootschappen, het door den wetgever wenschelijk is geacht, niet dan bij uitzondering, kerkgebouwen binnen den afstand van 200 meters onderling toe te laten; dat, bij ngesteld onderzoek volgens kadastrale opmeting, de afstand tusschen het naastbij zijnde en het op te rigten kerkgebouw slechts 144 meters zoude bedragen; dat die mindere afstand niet gebiedend gevorderd wordt, aangezien de stichting van het door adressanten gewenschte kerkgebouw op hetzelfde perceel (aan den laatstgemelden adressant in eigendom toebehoorende) kan plaats hebben buiten den afstand van 200 meters; dat in het belang der openbare orde en rust behoort te worden voorkomen of vermeden, wat geacht moet worden daarmede in strijd te zijn of te kunnen worden.

De verzoekers zijn van deze afwijzende beschikking in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten. Eene Commissie uit die Staten, vergezeld van den Hoofd-Ingenieur Mazel, heeft zich op den 9 Junij ll. naar de gemeente Monster begeven tot het instellen van een onderzoek *in loco*. Blijkens het verslag, van dat onderzoek opgemaakt, is er eene Roomsch-Katholijke kapel, in 1852 gesticht, waarin geregeld dienst wordt gehouden, gelegen op 76 meters afstand van de Hervormde kerk; en verklaarde de Burgemeester aan de Commissie, dat het bestaan dier kapel, in de nabijheid van de Hervormde kerk, nimmer aanleiding had gegeven tot klagten over stoornis der openbare godsdienstoefening, of over verstoring der openbare orde bij het aan- of uitgaan der kerk. De Hervormde kerk staat in het midden der bebouwde kom. Vier wegen geven toegang tot die kerk, als de Molenweg aan twee kanten, de Monstersche vaart en de Geuzenweg. Het perceel nº. 1997 is groot 20 aren, 16 centiaren, en ligt bijkans aan het einde van de bebouwde kom der gemeente, en bestaat het voornemen om de pastorie aan den Molenweg te plaatsen, met een kerkpad daarlangs en daarachter de kerk; zoodat de kerk op ongeveer 35 meters afstand van den Molenweg zou komen te staan. De afstand der nieuw te bouwen kerk tot de Hervormde kerk zou, hemelsbreedte genomen, 158 meters bedragen. De dorpsstraat van af de Hervormde kerk tot het perceel nº. 1997 is aan beide zijden geheel bebouwd en met boomen beplant.

De Commissie vermeende, dat stoornis van de godsdienstoefening dáár, waar eene geheel bebouwde en met boomen beplante straat tusschen beide kerken zal bestaan, niet is te vreezen; terwijl de lengte van den weg tusschen de beide kerken, en de omstandigheid, dat vier wegen toegang geven tot de Hervormde kerk, de vrees verbannen, dat er bij het aan- en uitgaan der kerken botsing tusschen de kerkgangers zou kunnen ontstaan.

Het perceel nº. 1997 loopt aan het einde smaller toe, zoodat op het gedeelte, dat buiten den afstand van 200 meters ligt, geen kerkgebouw ter breedte van 12 meters kan worden gesticht, en derhalve niet kan worden voldaan aan het denkbeeld van het Gemeentebestuur, om de kerk te stichten buiten de 200 meters afstand.

In het verslag wordt verder opgemerkt, dat, al kon die kerk worden gebouwd op het smaller gedeelte, er dan evenveel grond voor storing der openbare orde en rust zou bestaan, omdat de kerkbezoekers toch op dezelfde plaats aan den Molenweg zouden in- en uitgaan. Voorts dat de verzoekers hebben te kennen gegeven, dat op hunne kerk geen toren of klok zou worden geplaatst, en het voornemen niet bestond dit voor het vervolg te doen, zoodat geen vrees bestond voor hinder of stoornis door klokgelui. In het verslag wordt nog gewezen op het Koninklijk besluit van 8 Januarij 1864 (1), waarbij is beslist, dat de oprigting eener nieuwe kerk op den afstand van 175 of slechts van 150 meters eener bestaande kerk geene verstoring der openbare

(1) Zie *Vierde Deel*, blz. 14.

orde kan doen vreezen of stoornis van de godsdienstoefening in die kerk veroorzaakt, wanneer de toegang tot de beide kerken plaats kan hebben langs verschillende straten of lanen, en het tusschen gelegen terrein reeds door talrijke gebouwen is bezet: een toestand, die *in casu* geheel bestaat.

De Commissie adviseerde tot vernietiging van het afwijzend besluit, en toelating aan adressanten om de kerk te bouwen.

Op den 22 Junij ll. hebben Gedeputeerde Staten, zich geheel vereenigende met de gronden, in het verslag hunner Commissie vervat, het besluit van het Gemeentebestuur vernietigd, en aan de oorspronkelijke adressanten de verzochte vergunning verleend.

De Kerkeraad, Kerkvoogden en Notabelen der Hervormde gemeente te Monster hebben zich tegen dat besluit bij den Koning in beroep voorzien. In hun adres wordt hoofdzakelijk gezegd: dat volgens de wet van 10 September 1853 stichting eener nieuwe kerk binnen den afstand van 200 meters eener bestaande niet dan wegens geheel exceptionnele redenen mag worden toegelaten; dat die hier niet bestaan, omdat een geschikt terrein gemakkelijk te vinden is buiten den afstand van 200 meters en reeds in het bezit is van de adressanten; dat de adressant Nols van Velden eigenaar is van het terrein, waar thans door de Christelijk-Afgescheidenen godsdienstoefening wordt gehouden, en dat dat terrein eenige bunders groot is en gelegen buiten den afstand van 200 meters van de Hervormde kerk; dat bij gelijktijdige godsdienstoefening klokgelui hinderlijk zou kunnen zijn of tot ontevredenheid aanleiding geven, in dier voege, dat, volgens art. 8 der gemelde wet, een algemeen verbod om de klokken te luiden welligt zou moeten volgen; dat bij het aan- en uitgaan der godsdienstoefeningen de bezoekers der beide kerken elkander zouden moeten ontmoeten, en dat daaruit botsing te vreezen is; dat bij de Hervormde kerk op geringen afstand reeds staat eene Roomsch-Katholijke kerk, alsmede eene Roomsch-Katholijke kapel, waarvan men wel eens stoornis heeft ondervonden; en dat, bijaldien de verlangde vergunning verleend wordt, de Hervormde kerk te Monster op korten afstand door drie kerkgebouwen zal zijn omringd.

Het Hervormde Kerkbestuur heeft aan deze Afdeeling ingezonden eene memorie, geheel overeenkomende met het adres, aan den Koning ingediend. Daarbij wordt echter nog gezegd, dat het het Kerkbestuur leed heeft gedaan, door een misverstand niet in de gelegenheid te zijn geweest zich bij de Commissie uit Gedeputeerde Staten te vervoegen, toen deze zich te Monster bevond, om, even als de oorspronkelijke adressanten dit deden, hunne belangen bij die Commissie mondeling toe te lichten.

Ook is nog bij de Afdeeling ingekomen eene memorie van de oorspronkelijke adressanten, Opzieners der Christelijk-Gereformeerde gemeente, waarin wordt gezegd, dat, toen zij zich van de Hervormde gemeente afscheidden, door hen niet werd verwacht, dat er eene kerkelijke gemeente te Monster zoude worden gesticht; dat de keus van het perceel nº. 1997 niet geschied is om hinderlijk te zijn aan anderen, maar enkel omdat dat perceel aan hunne gemeente ten geschenke is gegeven, om daarop te bouwen eene kerk en pastorie; dat het terrein, door het Hervormd Kerkbestuur bedoeld en dat eenige bunders groot is, niet aan hunne kerkelijke gemeente toebehoort, maar aan den mede-verzoeker Nols van Velden, zoodat het voor de gemeente niet te krijgen is dan tegen betaling; dat het bovendien is bezwaard met hypotheek en dus niet kan worden verkregen; dat bij het aan- en uitgaan der kerken geene botsing te vreezen is, omdat er geene spanning bestaat; bovendien zooveel wegen toegang verleenen tot de Hervormde kerk en de breede Molenweg ruimte genoeg aanbiedt voor het verkeer.

Eindelijk is nog ingekomen eene memorie van het Gemeentebestuur van Monster, waarin wordt opgemerkt: 1º. dat, toen in 1871 een der adressanten het terrein in quaestie aankocht en het bekend werd, dat daarop eene kerk zou worden gebouwd,

eene algemeene ontevredenheid te Monster ontstond; 2°. dat men gemakkelijk een terrein toen had kunnen koopen en nu nog verkrijgen kan, gelegen buiten den afstand van 200 meters. Voorts wordt nog opgemerkt, dat de Roomsch-Katholijke kapel slechts eene huiskapel is voor het gesticht en pensionnaat der Katholijke zusters; dat welligt vroeg of laat een toren met klok op de nieuwe kerk kan worden geplaatst; dat op het smalle gedeelte van het perceel n°. 1997 de kerk zou kunnen worden gebouwd in de lengte en niet in de breedte. In die memorie wordt voorts gezegd, dat het bedoelde Koninklijk besluit van 1864 hier minder toepasselijk is; dat dáár sprake was van eene kerk te Rotterdam, welke groote gemeente niet op gelijke lijn kan worden geplaatst met Monster, waar de inwoners elkanders gangen kunnen nagaan, elkander kennen en waar godsdienstige spanning en twist dikwijls meer bestaat dan in groote steden.

Deze zijn de hoofdfeiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 15 Augustus ll. is aanhangig gemaakt en dat alsnu door het voordragen van een ontwerp van besluit aan den Koning ter beslissing zal moeten worden gebragt.

Verschillende belanghebbenden treden vervolgens op, zoo tot ondersteuning als tot bestrijding van het ingestelde beroep.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vier-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 21 *October* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 25 September ll., n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Oldebroek van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende bevel om te Wezep, ter vervanging der afgekeurde school, een schoollokaal op te rigten, van voldoende ruimte om drie honderd kinderen te kunnen bevatten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 362—364).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van den Gemeenteraad van Oldebroek, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 25 Februarij 1873, n°. 36, waarbij is bevolen, dat, ter vervanging van het afgekeurd schoollokaal te Wezep, aldaar eene nieuwe school moet worden opgerigt, waarin voor drie honderd leerlingen ruimte zal worden gevonden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 13 September 1874, n°. 67;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 23 September 1874, n°. 32, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Schoolopziener in het derde district van de provincie Gelderland op 9

December 1872 de sluiting heeft bevolen der openbare school te Wezep, gemeente Oldebroek, wegens onvoldoende ruimte, en daaruit voortvloeijende schadelijkheid voor de gezondheid;

dat Gedeputeerde Staten, uitspraak doende in hooger beroep, bij hun besluit van 14 Januarij 1873, n°. 60, dat bevel van den Schoolopziener hebben bekrachtigd, en dat de Gemeenteraad van Oldebroek daarin heeft berust;

dat Gedeputeerde Staten daarop bij hun bovenvermeld besluit van 25 Februarij de oprigting eener school te Wezep voor drie honderd kinderen hebben bevolen, op grond, dat, nu de bestaande school aldaar was gesloten, in de gemeente Oldebroek geen voor de bevolking en de behoefte voldoend aantal scholen was;

dat de Gemeenteraad zich door dat bevel bezwaard acht en er zich op beroept, dat eene nieuwe school in het Hattemerbroek den 12 Januaaij 1874 geopend is met honderd zes-en-dertig leerlingen, en dat dit getal thans gewoonlijk bedraagt tusschen de honderd zeventig en honderd tachtig; dat die nieuwe school op niet meer dan een half uur afstand van Wezep gelegen is, zoodat er dus op dit oogenblik aan eene school voor drie honderd leerlingen te Wezep geene behoefte bestaat; dat hij bovendien voornemens is het afgekeurde schoollokaal, dat hecht en sterk is en eerst in 1825 gebouwd, zooveel mogelijk te vergrooten en te verbeteren, waardoor dan voldoende in de behoefte zal zijn voorzien;

dat, daargelaten de vraag, of en in hoeverre er, ten tijde dat de oprigting eener school van drie honderd kinderen door Gedeputeerde Staten bevolen werd, termen bestonden om dat bevel te geven, de behoefte aan een zoo ruim lokaal te Wezep op dat oogenblik, nu de school in het Hattemerbroek is in gebruik gesteld, nog niet is gebleken, en een punt van nader onderzoek zal moeten uitmaken;

dat echter de school in het Hattemerbroek alléén zeker niet voldoende is om in de bestaande behoefte te voorzien; en dat dus Gedeputeerde Staten wel en teregt hebben bevolen, dat ook het afgekeurde schoollokaal te Wezep moet worden vervangen;

Gezien art. 16 en art. 13 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 25 Februarij 1873, n°. 36, in zooverre daarbij is bepaald, dat het nieuwe schoollokaal moet zijn ingerigt voor drie honderd kinderen, te handhaven hunne beslissing aangaande het onvoldoende van het aantal scholen in de gemeente Oldebroek, en te bevelen, dat de afgekeurde school te Wezep moet worden vervangen door eene inrigting, die aan de eischen der wet voldoet.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 25 September 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Heemskerk.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

2°. van den 3 dezer, n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van het Protestantsch Kerkbestuur te Bergen-op-Zoom van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant betreffende de afschrijving van kapitalen in de grootboeken der 2½ en 4 pct. nationale werkelijke schuld, ingeschreven ten name van: Bergen-op-Zoom* (*het gecombineerd Wees- en Arme-Kinderenhuis der stad*), *en belegging daarvan in eene door die gemeente aangegane geldleening* (zie het verslag over deze zaak op blz. 364—380).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een door Ons ingediend adres van het Protestantsch Kerkbestuur van Bergen-op-Zoom van 17 October 1873, daarbij verzoekende de vernietiging van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 9 October 1873;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 15 September 1874, n°. 64;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 29 September 1874, n°. 32, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Noordbrabant bij hun besluit van 9 October 1873 aan het Collegie van Regenten van het Stads-Wees- en Arme-Kinderenhuis te Bergen-op-Zoom, welke instelling behoort tot die, bedoeld in art. 2, litt. *a*, der armenwet, — op diens verzoek magtiging hebben verleend tot afschrijving van kapitalen, ten name van gezegd Collegie ingeschreven op de grootboeken der 2½ en 4 pct. rentegevende nationale schuld, met goedkeuring, dat de door den verkoop dier fondsen te verkrijgen gelden worden belegd in eene door het Gemeentebestuur van Bergen-op-Zoom opengestelde geldleening ten behoeve dier gemeente, rentende 5 pct., onder de voorwaarde, dat de schuldbrieven op naam gesteld zullen worden en de verklaring inhouden, dat zij niet dan krachtens de bij de wet gevorderde magtiging kunnen worden vervreemd;

dat het Protestantsch Kerkbestuur, als ingevolge eene overeenkomst van 12 Januarij 1857 voor het onderhoud der in zijn gesticht verpleegd wordende weezen jaarlijks de helft der renten van die op de grootboeken ingeschreven kapitalen van Regenten van het Stads-Wees- en Arme-Kinderenhuis ontvangende, — zich bij bovengemeld adres van 17 October 1873 tot Ons heeft gewend, verzoekende vernietiging van dat besluit van Gedeputeerde Staten op grond van strijd met het algemeen belang en strijd met de wet:

dat de aangevallen beschikking van Gedeputeerde Staten is verleend overeenkomstig de artt. 15, litt. *a*, en 16 der armenwet, welke de beoordeeling, of een der dáár opgenoemde daden, die buiten het gewoon beheer vallen, zoo als het verkoopen van kapitalen, op een der grootboeken der Nederlandsche schuld ingeschreven, en het deelnemen in eene gemeentelijke geldleening, al of niet is in het belang eener instelling, vallende onder litt. *a* of *d* van art. 2 der armenwet, — aan hun Collegie overlaat;

dat het adresserend Kerkbestuur geene bevoegdheid heeft om bij Ons in beroep te komen van eene krachtens die genoemde wetsbepalingen door Gedeputeerde Staten genomene beslissing, omdat gemelde artikelen het regt van hooger beroep alleen toekennen aan de besturen, op wier verzoek de beschikking door Gedeputeerde Staten

gegeven is, welk beroep dus alleen kan te pas komen, ingeval de door hen aangevraagde magtiging of goedkeuring door Gedeputeerde Staten is geweigerd;

Gezien artt. 2, 15 en 16 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het Protestantsch Kerkbestuur van Bergen-op-Zoom niet-ontvankelijk te verklaren in zijn bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 3 October 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van Jacobus van Hees, te Delft, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij hem de vergunning is geweigerd om op den Verwersdijk eene branderij op te rigten.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Jacobus van Hees, te Delft, heeft op 20 Mei jl. aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland vergunning verzocht tot oprigting eener branderij aan den Verwersdijk, op de perceelen, bekend op het kadaster C, n°. 324 en 1816 (gedeeltelijk).

Gedeputeerde Staten wonnen het gevoelen in van Burgemeester en Wethouders van Delft, die bij rapport van 3 Junij ernstig er op aandrongen, dat de vergunning zou worden geweigerd, daar de toestand van het grachtwater in die gemeente niet best en in de gracht, waaraan de fabriek zou gebouwd worden, bepaald slecht is, en die toestand door de gist en het vuile water, van de fabriek in die gracht af te voeren, veel zoude verergeren. Tot staving dier meening voegden zij er bij een berigt van de Gezondheids-Commissie te Delft, welke diezelfde vrees koestert en de weigering der vergunning noodig acht, omdat de afvoer van het fabriekwater in de gracht door rotting van organische stoffen dat water bepaald zal bederven en daardoor nadeeligen invloed op de gezondheid zal uitoefenen, en de stank van het grachtwater door vermenging met het gistwater zal verergeren.

Bij de raadpleging der buren, zoowel schriftelijk als bij openbare aankondiging opgeroepen, zijn slechts de twee eigenaars en gebruikers der onmiddellijk aangrenzende woningen opgekomen, die, even als de nog gehoorde Brandmeester der wijk, verklaard hebben geene bezwaren te hebben tegen de oprigting der branderij.

Gedeputeerde Staten hebben, na ontvangst van het gezegd berigt van Burgemeester en Wethouders, nog het gevoelen gevraagd van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 10de district, en vervolgens ook dat van den Provincialen Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in Zuidholland.

Eerstgenoemde gaf als zijn gevoelen te kennen, dat het warme water, enkel tot afkoeling gebezigd wordende, geene organische stoffen medevoert; en dat het gistwater zeer wel kan gezuiverd worden, vóórdat het in de gracht afloopt, als men namelijk den fabrikant de verpligting oplegt om dat water af te voeren door een riool met twee afsluitingen, de eene van gaas met gaten van ten hoogste 1 millimeter, en de andere van grof linnen, waardoor het water heen moet gaan, terwijl achter de filter van gaas een kolk moet worden aangebragt, om de organische stoffen op te vangen. Hij acht, dat, onder die voorzorgsmaatregelen, geene verontreiniging van het grachtwater te duchten is.

De Geneeskundige Inspecteur oordeelt, dat de Hoofd-Ingenieur teregt opmerkt, dat het warme water, dat uit de branderij in de gracht zal komen, alleen tot afkoeling gebruikt, geene organische stoffen bevatten zal en veel van dat water door bewoners in den omtrek zal worden weggehaald. De afvoer van gistwater is het nadeeligst; en het door den Hoofd-Ingenieur aangegeven middel, om dat nadeel te weren, komt hem, Inspectenr, minder goed voor. Men moet niet aangeven, hoe een fabrikant doen moet om nadeelen te voorkomen; dat kan hem al ligt belemmeren. Hij moet zelf het beste middel vinden, om nadeel te voorkomen; men schrijve — en dan is het openbaar gezag ook niet verantwoordelijk voor de doeltreffendheid van eenig voorschrift — alleen de beoogde uitkomst als voorwaarde voor, door *in casu* te bepalen, „dat het in de gracht af te voeren water die gracht niet verontreinige." De fabrikant moet dan zelf weten, wàt hij tot dat einde doen moet. — Om contrôle mogelijk te maken, wenscht hij de voorwaarde te zien gesteld, dat het afvoer-riool uit de fabriek in de gracht een paar decimeters boven de hoogste waterlijn moet uitmonden. Men kàn dan altijd water er uit opvangen en onderzoeken.

Gedeputeerde Staten hebben daarop bij hun besluit van 28 Julij jl., op grond, dat het door den Hoofd-Ingenieur aangegeven middel wèl het bezwaar der oprigting der fabriek te dier plaatse zoude verminderen, maar het niet zou wegnemen, daar het verwerkt fabriekwater toch in ieder geval in de stadsgracht zou afvloeijen, terwijl ook de Geneeskundige Inspecteur tegen oplegging dier voorwaarde bezwaar heeft, — de vergunning geweigerd.

Daartegen nu is gerigt het appèl van J. van Hees, bij adres van 8 Augustus ll. aan den Koning, en dat, bij brief van 15 September ll., bij deze Afdeeling van den Raad van State, op 's Konings magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken werd aangebragt.

Hij acht de weigering, waardoor hij in zijne belangen gevoelig getroffen wordt, in strijd met het gevoelen van den Hoofd-Ingenieur genomen, ook strijdig met art. 6 van het Koninklijk besluit van 31 Januaij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), en verzoekt, dat de verlangde vergunning hem nog worde verleend.

Gedeputeerde Staten, op dat adres gehoord, berigten, dat zij de vergunning weigerden, omdat de adviezen van den Hoofd-Ingenieur en van den Geneeskundigen Inspecteur geene voldoende maatregelen van voorzorg aan de hand deden, die konden worden voorgeschreven om het uit de oprigting der branderij gevreesde nadeel te voorkomen, terwijl eene voorwaardelijke vergunning, volgens het aangehaald art. 6 van het besluit van 1824 eerst te pas komt, als door te stellen voorwaarden aan den hinder kan worden te gemoet gekomen, wat hier het geval niet was.

Ook aan deze Afdeeling is door de buren verklaard, dat zij geene bezwaren hebben tegen de oprigting der branderij; terwijl de verzoeker, J. van Hees, zijne bezwaren tegen het besluit van Gedeputeerde Staten ter openbare teregtzitting door eenen gemagtigde, den Advokaat Bergsma nader zal doen uiteenzetten, en daarbij zich bereid verklaart om, zoo noodig, zich te onderwerpen aan de voorwaarden, onder welke de Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat meent, dat de concessie zou kunnen worden verleend.

De heer Mr. J. J. Bergsma, Advokaat te 's Gravenhage, treedt als Gemagtigde voor den belanghebbende op. Deze zaak, zegt hij, behoorde niet tot de diepzinnigste. Tot toelichting van dit beroep deelt hij mede, dat in de stad Delft meer branderijen zijn gevestigd, naar hij gelooft een 14 tal. Er moesten dus zeer gewigtige redenen bestaan om den een te weigeren, wat aan anderen wordt veroorloofd. Het komt hem voor, dat er geene gewigtige redenen, ja zelfs in het geheel geene redenen bestonden om den appellant de oprigting van eene branderij te weigeren. Op den voorgrond plaatst hij, dat de buren hadden verklaard, dat zij niets tegen die oprigting hadden.

Door het Gemeentebestuur van Delft was een rapport in deze zaak uitgebragt, dat strekte om het verzoek te weigeren, en welk rapport steunde op het rapport van de openbare Gezondheids-Commissie te Delft. De éénige grond, waarop dat ongunstig rapport steunde, was eigenlijk deze, dat er wel eens klagten waren ingekomen, dat het water te Delft stank verspreidde. Gedeputeerde Staten hadden het gevoelen ingewonnen van den Hoofd-Ingenieur van het tiende district, den heer Mazel, en van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt.

De rapporten, door die hoofd-ambtenaren ingezonden, waren geheel ten voordeele van den adressant. De Hoofd-Ingenieur gaf in zijn rapport in overweging den adressant de voorwaarde te stellen het gistwater te ontlasten langs een afzonderlijk riool, voorzien van twee afsluitingen, ééne van gaas en één van grof linnen, tot wering der organische stoffen. Onder die voorwaarde kon er niet het minste bezwaar bestaan om de gevraagde vergunning te verleenen. Wat den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt betrof, was het algemeen bekend, dat het troetelkind van Dr. Egeling was de hygiène. Boven de nijverheid stelde hij steeds den gezondheidstoestand der bevolking. Bij hem gold het: eerst de hygiène en dan de nijverheid. In hoofdzaak is hij het eens met den Hoofd-Ingenieur; maar bij zijn rapport stelt hij zich op een eenigzins ander standpunt dan deze. Maar spreker moet er dadelijk bijvoegen, dat, naar het hem voorkwam, Dr. Egeling zich daarbij stelt op een zeer verlicht standpunt. Immers hij oordeelt, dat men bij de op te leggen voorwaarde niet in bijzonderheden moet treden, maar alleen stellen: ontlasting van zuiver water en zóó, dat contrôle altijd gemakkelijk is. Bij de middelen tot bereiking dier voorwaarde kan adressant dan steeds zijn voordeel doen met nieuwe toepassingen der wetenschap. De beide adviezen van de hoofd-ambtenaren kwamen dus bepaald neder op het verleenen van vergunning onder zekere voorwaarden.

Nu had spreker steeds grooten eerbied voor de uitspraken van Gedeputeerde Staten; maar hij kon niet zeggen, dat die eerbied was toegenomen door het gebruik, dat zij in hun besluit van de beide rapporten hadden gemaakt. Het verschillend standpunt van Hoofd-Ingenieur en Inspecteur leidt hem tot de gevolgtrekking, dat de Inspecteur geen voldoende middelen om het gistwater zuiver te maken weet aan te wijzen, dat die er dus niet zijn, en dus de gevraagde vergunning niet kan verleend worden! Dr. Egeling is onkundig, en daarom moet adressant afgewezen worden.

Hierop treedt spreker in eene breedvoerige wederlegging van de redeneringen en beschouwingen, in het besluit van Gedeputeerde Staten vervat. Hij twijfelt er geen oogenblik aan, dat de afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten in flagranten strijd was met de wet, welke *imperatief* voorschrijft, dat, als er voorzorgen kunnen genomen worden tegen gevaar, nadeel of hinderlijkheid, eene voorwaardelijke vergunning *zal* verleend worden.

Spreker zou eigenlijk hier kunnen eindigen, maar hij acht zich verpligt nog kortelijk stil te staan bij het éénige advies in het nadeel van adressant. Dat advies was van de openbare Gezondheids-Commissie te Delft. Die heeren schenen de wet niet te kennen, hetgeen hij hun niet ten kwade duidt; want bij het dikke *Staatsblad*, dat wij bezitten, was dat zeer mogelijk. Naar zijne overtuiging hadden zij al. 1 van art. 6 der wet van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) eenvoudig over het hoofd gezien.

Zij grondden zich in hun rapport daarop, dat er van tijd tot tijd wel klagten waren ingekomen over den stank, dien het water in Delft verspreidde. Spreker zou dat geenszins ontkennen, want het was eene klagt, reeds sedert lang vernomen.

Intusschen doet hij opmerken, dat er in den laatsten tijd eenigzins aan die klagt was te gemoet gekomen. Immers sedert 1871 paste men, wat den afvoer van faecaliën betreft, een beter stelsel, namelijk het tonnenstelsel in Delft toe, en nu ging het beter. Daarbij herinnerde hij, dat tot 25 April ll. Delft het vuile water van Schiedam had ontvangen. De Minister van Binnenlandsche Zaken had in 1873 aan Gedeputeerde Staten geschreven, de heeren van Schiedam uit te noodigen aan die ongeregtigheid een einde te maken en tot de oprigting van een stoomgemaal over te gaan. Het Gemeentebestuur van Schiedam had daarop wel verklaard een anderen weg voor het vuile water te zullen opsporen; maar aan het verlangen tot oprigting van een stoomgemaal had het niet voldaan, omdat het beweerde, dat Schiedam door den nieuwen waterweg naar zee zijn vuil water kon laten uitloopen in de Maas.

Ook daaruit ontleent spreker het bewijs, dat het water te Delft niet meer zoo slecht was als vroeger het geval was.

Maar bovendien toont hij aan, dat het water te Delft reeds 4¼ eeuw geleden slecht was. Dit blijkt uit de beschrijving van de goede stad Delft door Boitet, uitgegeven te Delft, 1729. Men zie dáár f°. 622 en 623, waar men vinden zal een consent of octrooi, door Filips den Goeden of van Bourgondië den 13 Junij 1450 verleend, om op te rigten een watermolen, daar het gebleken was, dat, als het water stilstond, het water in Delft stonk. Spreker kan niet nalaten in het voorbijgaan eene vergelijking te maken tusschen 1450 en nu. In 1450 rigtte men een watermolen op om het water te verbeteren, en in 1874 offeren Gedeputeerde Staten de nijverheid op aan den stilstand van het water. Het was, zegt de spreker, met Delft gegaan als met vele steden en personen. Toen Delft eenmaal rijk was geworden, bleef het altijd eenigzins statig, gelijk het in een oud versje heet, of precies, zoo als van Oldenbarneveldt het uitdrukte. Toen men in Delft eens rijk was, had men, zoo als men het noemde, violen laten zorgen. Zoo was het ook in deze gegaan. Men beklaagde zich steeds over de stinkende grachten, *mais à qui la faute?* In het Oude Delft, de verbinding van kanaal en Schie, was steeds de meeste doortogt. Dáár was het water dan ook het minst slecht; maar kwam men op de Korenmarkt, of op den Verwersdijk, dan was het water, daar er minder gevaren werd, slechter.

Waarom handelde men niet als Filips van Bougondië en rigtte men geene watermolens of stoomgemalen op om het water te verbeteren? Zoo als het nu gesteld is, drijft alle vuiligheid in de grachten en veroorzaakt daardoor stank. Maar ging het nu aan op dien grond de oprigting tegen te gaan van een tak van nijverheid? Naar zijne meening zou de oprigting van eene branderij zelfs goed werken. Daardoor zou nog eenige doortogt in het water ontstaan. Zijne slotsom is, dat, al was de Verwersdijk ook eene stinkende gracht, de nijverheid aan die kwaal niet mag worden opgeofferd. De éénige gevolgtrekking, die hij daaruit maakt, is, dat het Gemeentebestuur niet alles mogt laten zoo als het was. Hij twijfelt dan ook geen oogenblik, of de Afdeeling zou adviseren tot vernietiging van het besluit van Gedepnteerde Staten.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijf-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 28 *October* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van den 15 dezer n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente IJzendijke van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening met de Maatschappij voor gemeentecrediet* (zie het verslag over deze zaak op blz. 393—398).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Gemeenteraad van IJzendijke tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 19 Junij 1874, n°. 34, waarbij goedkeuring is onthouden aan een raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening van *ƒ* 31,000 met de Maatschappij voor gemeentecrediet te Amsterdam;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 September 1874, n°. 69;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 12 October 1874, n°. 9, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van IJzendijke den 1 Mei 1874 heeft besloten van de

genoemde Maatschappij te leenen eene som van ƒ31,000, af te lossen in annuïteiten gedurende veertig jaren tegen 6$\frac{3}{16}$ pct. of ƒ1918.12½ in het jaar, ten einde daarmede af te lossen twee aanzienlijke geldleeningen ten laste der gemeente, ten bedrage van ƒ25,000, en voorts te bestrijden de kosten van stichting eener school met onderwijzers-woning, in de nabijheid van de Klakbaan;

dat Gedeputeerde Staten de vereischte goedkeuring aan dat besluit hebben onthouden, op grond, dat er geene noodzakelijkheid bestaat tot het aangaan eener geldleening onder de evengenoemde voorwaarden, en dat die leening zou zijn in strijd met de belangen der gemeente;

dat de Gemeenteraad zich door die weigering bezwaard acht en beweert, dat daardoor inbreuk is gemaakt op zijne zelfstandigheid; dat de leeningen, die hij nu wil aflossen, in 1868 en 1872 aangegaan zijn ter bestrijding van kosten voor de stichting van een post- en telegraaf-kantoor, bestratingswerken en grond-aanwinningen, dus voor werken, die vooral voor het nageslacht van belang zijn, zoodat het billijk is, dat het nageslacht ook een deel in de gedane uitgaven bijdrage, en dat de gelden voor de te bouwen school met onderwijzerswoning moeijelijk op eene andere wijze kunnen gevonden worden uit hoofde van den minder gunstigen finantiëlen toestand der gemeente;

dat de gemeentewet de zelf-regering der gemeenten, wat het geldelijke beheer betreft heeft beperkt, uitgaande van het beginsel, dat het hooger gezag de gemeente, als blijvend ligchaam, tegen het besturend personeel van het oogenblik, zoo noodig, behoort te beschermen;

dat de voorwaarden, waarop de Maatschappij voor gemeente-crediet haar geld verstrekt, zeer bezwarend zijn voor de gemeente-finantiën, al moge eene dergelijke leening, waarvan interest-betaling en aflossing door eene vaste annuïteit worden gedekt, in de eerste jaren minder opoffering vorderen dan eene leening, tegen de gebruikelijke voorwaarden van vijf ten honderd interest met gelijkmatige aflossing aangegaan;

dat toch het gezamenlijk bedrag van al de annuïteiten, door de gemeente te voldoen, zeer aanzienlijk overschrijdt hetgeen bij eene leening op de andere, zoo even genoemde voorwaarden, tot betaling van renten en aflossing, door de belastingschuldigen moet worden opgebragt;

dat dus tot eene leening met de Maatschappij voor gemeente-crediet niet dan om gewigtige redenen mag worden overgegaan;

dat de finantiële toestand der gemeente IJzendijke niet gebleken is van dien aard te zijn, dat de verpligting, om de thans nog op haar rustende schuld van ƒ25,000 op de gewone wijze af te lossen, voor haar te bezwarend zou wezen, en dat zij de som van ƒ6000, benoodigd voor de school, niet op andere wijze zou kunnen krijgen;

dat bijna alle werken, die tot stand gebragt zijn met het geld, in 1868 en 1872 geleend, en ook zelfs de school, die men nu voornemens is te stichten, lang vóór den termijn van veertig jaren verloopen zal zijn, — waarschijnlijk belangrijke herstelling zullen vorderen, zoodat, indien het geld nu op de bovengemelde voorwaarden werd opgenomen, het nageslacht dubbel belast zou worden, èn met de betaling der nog verschuldigde annuïteiten, èn met de kosten van herstel;

dat Gedeputeerde Staten alzoo teregt hebben geoordeeld, dat er in deze geen grond bestaat, om, enkel uit zucht om de lasten voor het tegenwoordige te verligten, de gemeente met een zoo langdurig bezwaar te belasten, als door de nieuwe leening daarop zou worden gelegd;

Gezien artt. 194—200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 19 Junij 1874, n°. 34, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 15 October 1874

(*get.*) WILLEM

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 15 dezer, n°. 23, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Utingeradeel en van M. S. Kuyper van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, houdende, dat die Raad ten onregte M. S. Kuyper als raadslid had toegelaten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 411, 412).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het op Ons gedaan beroep van den Gemeenteraad van Utingeradeel en van Melle Sijbrens Kuiper, bij hunne adressen van 25 Julij ll., tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 14 Julij ll., n°. 10, waarbij is beslist, dat laatstgenoemde ten onregte als lid van dien Gemeenteraad is toegelaten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 September 1874, n°. 71;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 12 October 1874, n°. 10, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de beslissing van Gedeputeerde Staten daarop gegrond is, dat Melle Sijbrens Kuiper is gekozen bij eene herstemming tusschen hem en Murk Sipkes Bottema; dat echter die herstemming niet had behooren te geschieden, omdat Murk Sipkes Bottema reeds bij de eerste stemming de volstrekte meerderheid van stemmen op zich zou hebben vereenigd, vermits van de 202 toen uitgebragte stemmen er 95 op hem waren uitgebragt, en zes briefjes, inhoudende den naam Murk S. Bottema, en drie, waarop stond de naam M. Bottema, zamen 9 stemmen aan Murk Sipkes Bottema, koopman te Oldeboorn, hadden moeten zijn toegekend, omdat deze laatstgenoemde, door kiezers en dagbladen of met strooi-billetten voor het lidmaatschap van den Gemeenteraad aanbevolen, door die 9 kiezers vermoedelijk bedoeld was;

dat het echter een onbetwist feit is, dat, behalve den gezegden koopman te Oldeboorn, nog twee verkiesbare ingezetenen in de gemeente Utingeradeel wonen, die door Murk S. Bottema, en nog drie anderen, die door M. Bottema kunnen zijn bedoeld;

dat, ware Murk Sipkes Bottema een aftredend lid van den Gemeenteraad geweest,

voldoende grond zoude bestaan voor het vermoeden, dat door de twee vermelde namen, zonder bijvoeging van nadere aanduiding, de aftredende zoude zijn bedoeld; doch dat, nu hij en zijne naamgenooten in dit opzigt gelijkstonden, de namen Murk S. en M. Bottema niet gezegd kunnen worden duidelijk aan te geven, wie der verkiesbare personen van dien naam door de kiezers werd bedoeld:

Gezien art. 36 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 14 Julij 1874, n°. 10, te verklaren, dat Melle Sijbrens Kuiper als lid van den Gemeenteraad te Utingeradeel teregt is toegelaten.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 15 October 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 15 dezer, n°. 26, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van J. J. Kooistra* (zie het verslag over deze zaak op blz. 330—335).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeentebesturen van Aengwirden en Opsterland over het domicilie van onderstand van Saske Kooistra;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 23 September 1874, n°. 57;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 12 October 1874, n°. 44, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Saske Kooistra in 1867 en volgende jaren te Schoterland in onderstand is opgenomen;

dat de acte van geboorte van genoemde behoeftige in den wettigen vorm op den 1 November van het jaar 1836 door den Grietman, Officier van den burgerlijken stand der grietenij Opsterland (provincie Friesland) opgemaakt, onder anderen inhoudt, dat op gemelden dag voor dien ambtenaar is verschenen Johannes Gosses Kooistra, arbeider, wonende te Langezwaag (gemeente Opsterland), die heeft voorgesteld een kind van het vrouwelijk geslacht, den 30 October van dat jaar ten zijnen huize te Langezwaag uit hem en Antje Brugts de Vries, zijne huisvrouw, geboren;

dat, terwijl door verschillende getuigen, en daaronder de moeder zelve der behoeftige Antje Brugts de Vries, is opgegeven, dat zij niet met Johannes Kooistra is gehuwd geweest, hare vermelding in de geboorte-acte als huisvrouw van Kooistra, zonder dat eene huwelijks-acte is overgelegd, niet als voldoend bewijs van het bestaan van een huwelijk kan gelden;

dat evenwel in ieder geval volgens de geboorte-acte de behoeftige door Kooistra als zijn kind is aangegeven en dus volgens de toenmalige wetgeving moet beschouwd worden als door hem erkend;

dat dus de behoeftige, hetzij als wettig, hetzij als door haren vader erkend kind, volgens artt. 27, 28 en 32 der wet op het armbestuur van 28 Junij 1854, tot domicilie van onderstand had de woonplaats van haren vader;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Opsterland aan te wijzen als domicilie van onderstand van Saske Kooistra, tijdens hare opneming in onderstand onder de werking der genoemde wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n_0. 100).

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 15 October 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 18 dezer, n°. 1, houdende beschikking op *het beroep van J. J. Sanders, te Oudewater, van een besluit van den Burgemeester dier gemeente, waarbij hem het doen opgraven van een lijk van de algemeene begraafplaats aldaar en het vervoeren naar de Israëlitische begraafplaats te Gouda is geweigerd* (zie het verslag over deze zaak op blz. 394—406).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons door J. J. Sanders, te Oudewater, ingesteld hooger beroep tegen een besluit van den Burgemeester dier gemeente, houdende weigering van het door eerstgenoemde gevraagd verlof tot opgraving en vervoer naar Gouda van het op de algemeene begraafplaats van Oudewater begraven lijk van des verzoekers zoon, Benjamin Sanders;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 September 1874, n°. 68;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 14 October 1874, litt. L, 2de Afdeeling;

Overwegende, dat des verzoekers zoon in November 1873 is overleden aan het roodvonk en, volgens art. 11 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134), overledenen aan zoodanige ziekte niet mogen vervoerd worden naar andere dan voor de ingezetenen der gemeente gebruikelijke algemeene of bijzondere begraafplaatsen;

Overwegende intusschen, dat de begraafplaats der Israëlieten te Gouda voor de Israëlitische ingezetenen van Oudewater de gebruikelijke begraafplaats is gebleken te zijn; en het derhalve alleen aan eene min juiste opvatting van voormeld art. 11 is te wijten, dat niet reeds dadelijk na het overlijden de overbrenging van het lijk naar Gouda overeenkomstig het verlangen der nabestaanden door den Burgemeester van Oudewater werd toegelaten;

Overwegende, dat art. 12 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65), hetzij op zich zelf, hetzij met art. 11 der genoemde wet van 1872 in verband beschouwd, het vervoer van vorenbedoeld lijk uit Oudewater naar Gouda evenmin verbiedt, maar integendeel zoowel opgraving als vervoer alleen afhankelijk stelt van het regterlijk gezag, dan wel van de toestemming des eigenaars van het graf, en, behoudens hooger beroep op Ons, van het verlof des Burgemeesters;

Overwegende, dat, waar de wet zelve, uit een hygienisch oogpunt, er geen gevaar in ziet, dat een aan roodvonk overledene naar elders, zij het uitsluitend naar eene voor de ingezetenen der gemeente gebruikelijke begraafplaats, vervoerd worde, het feit eener voorafgaande ter-aarde-bestelling binnen de gemeente, waar het overlijden voorviel, billijkerwijs geen beletsel tegen de inwilliging van het gevraagd verlof tot opgraving en vervoer mag opleveren, en dit verlof alzoo niet behoort te worden geweigerd, ten ware overwegende redenen, ontleend aan het belang der openbare gezondheid, eene weigering noodzakelijk maken, van welke noodzakelijkheid echter in het tegenwoordig geval, behoudens de noodige voorzorgs-maatregelen, niet genoegzaam is gebleken;

Gezien de wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134), tot voorziening tegen besmettelijke ziekten, en de wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65), op het begraven van lijken;

Hebben goedgevonden en verstaan:

verlof te verleenen, dat het lijk van Benjamin Sanders, in November 1873 te Oudewater overleden en begraven, alsnog opgegraven en naar de Israëlitische begraafplaats te Gouda vervoerd worde, een en ander met in-acht-neming van zoodanige voorschriften, als onze Minister van Binnenlandsche Zaken, in het belang der openbare gezondheid, vermeenen zal daaraan te moeten verbinden.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 18 October 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

Aan de orde is:

II. *het beroep van G. M. Koentz, voormalig Adjunct-Kommandant in het huis van militaire detentie te Leiden, van het Koninklijk besluit van* 10 *April* 1874, *n*°. 16, *waarbij hem, met toepassing van art.* 5 *der wet van* 9 *Mei* 1846 (Staatsblad *n*°. 24), *wegens ligchaamsgebreken, een pensioen is toegekend van f* 150 *'s jaars.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging den 22 Junij jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De adressant G. M. Koentz, gewezen Adjunct-Kommandant van het huis van correctie te Hoorn, vroeger in dezelfde betrekking geplaatst bij het huis van militaire detentie te Leiden, is op den 1 November 1872 eervol uit eerstgemelde betrekking ontslagen, uit hoofde van ligchaamsgebreken, die hem voor de verdere waarneming van zijn ambt ongeschikt maakten. Hij vroeg vruchteloos wachtgeld of herplaatsing en op den 12 November 1873 pensioen en wel verhoogd pensioen, omdat de ligchaamsgebreken zouden zijn ontstaan ter zake van eene in het jaar 1871 aan hem toegebragte verwonding in de militaire strafgevangenis te Leiden. De adressant namelijk beweerde en beweert nog, dat zekere gevangene, Caratelli genaamd, in de gevangenis te Leiden hem op den 31 December 1871, terwijl hij in de uitoefening zijner functiën was, verraderlijk een hevigen slag met een stuk hout op het hoofd heeft toegebragt. Ten gevolge van dit verzoek heeft de Kantonregter, op uitnoodiging van den Minister van Justitie, gelet op art. 5 der wet van 21 Mei 1873 (*Staatsblad* n°. 64), op de burgerlijke pensioenen, twee deskundigen benoemd om den adressant te onderzoeken. Deze hebben op 12 Februarij jl. rapport van hunne bevinding uitgebragt. Zij erkennen in het rapport, dat de adressant ligchaamsgebreken heeft, bestaande in een zeer overprikkeld en geschokt zenuwgestel. Ten aanzien van den invloed daarop door de verwonding, zeggen zij, dat deze toestand mogelijk verergerd is door de verwonding; maar dat, wegens den reeds betrekkelijk langen duur, ongeveer drie jaren, sedert deze verwonding plaats had, niet meer met genoegzame zekerheid bepaald kan worden, in hoeverre die van grooten invloed is geweest. Zij waren van oordeel, dat adressant door zijne ziekte ongeschikt was voor de betrekking van Adjunct-Kommandant in eene der groote gevangenissen.

Op het advies van den Raad van Toezigt op het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren, waarin echter de invloed, dien de verwonding kan hebben gehad, niet wordt besproken, is aan adressant, bij Koninklijk besluit van 10 April ll., krachtens art. 5 der voormelde wet, het gewoon pensioen toegekend en niet het verhoogd pensioen, vermeld in art. 3, litt. *b*, dier wet.

De adressant heeft toen verzocht eene herziening van dat besluit. Hij blijft beweren, dat de ziekte eigenlijk veroorzaakt is door de verwonding. Hij zegt, dat hij dadelijk na die verwonding onder behandeling is geweest van den heer Roeterink, destijds Geneesheer bij de militaire gevangenis te Leiden, vervolgens onder de behandeling van Doctor Rive, te Amsterdam, en dat hij volgens certificaat van den Officier van Gezondheid, belast met de geneeskundige dienst in de gevangenis te Hoorn, van den 20 Junij 1872, sedert dat de adressant op 1 Maart van dat jaar naar Hoorn was overgeplaatst, altijd aan de hiervoor vermelde ziekte lijdende was geweest. De adressant verzocht, dat die beide geneesheeren zouden worden gehoord, en een onderzoek zou worden ingesteld over de verwonding en de regtstreeksche gevolgen daarvan voor zijne gezondheid.

De Afdeeling vermeende aan den Minister van Justitie te mogen kenbaar maken,

dat dit verzoek haar billijk toescheen, en tevens dat de bedoelde Raad van Toezigt op het pensioenfonds zou worden uitgenoodigd, zijn advies uit te brengen omtrent den invloed, dien de verwonding op het bedrag van het pensioen al of niet behoort uit te oefenen.

Blijkens de bijlagen, gevoegd bij de missive van den Minister van Justitie in dato 12 October ll., gerigt aan deze Afdeeling, heeft de Geneesheer Roeterink geene verklaring willen afleggen en heeft de Geneesheer Rive dit niet kunnen doen, zijnde hij overleden; en heeft de heer Dirk van Nulck, Assuradeur te Amsterdam, verklaard, dat hij den adressant een dag of wat na de verwonding te Leiden heeft bezocht en toen heeft gevonden het hoofd verbonden, schrikkelijk opgezwollen en onbeweegbaar, terwijl er voortdurend compressen werden toegediend, en zijn zenuwgestel zeer geschokt was; dat hij later is gekomen onder behandeling van Doctor Rive, die aan hem heeft medegedeeld, dat de adressant door zijn geschokt zenuwgestel en dofheid van geest (vermoedelijk ten gevolge van bloed-uitstorting in de hersenen door den hevigen slag) ongeschikt was voor zijne betrekking; en heeft de heer A. L. van Tienen, lid der Provinciale Staten, Burgemeester der gemeente Diemen, gepensionneerd Officier van Gezondheid, verklaard te weten, dat de heer Koentz in de maand Februarij 1872, wegens eene in de gevangenis te Leiden hem toegebragte ernstige verwonding aan het hoofd, onder behandeling geweest is van wijlen Dr. Rive; en dat het hem persoonlijk gebleken is, dat de adressant, tijdens zijn verblijf te Amsterdam, bijzonder dof en slaperig was, in het algemeen zijn zenuwgestel in zoo hooge mate geschokt was, dat men voor krenking der geestvermogens vreesde.

De Raad van Toezigt heeft op den 17 September ll. berigt, dat naar zijn oordeel de thans nader overgelegde stukken onvoldoende zijn, om te kunnen aannemen en als bewezen te houden, dat de verwonding de oorzaak is van de ligchaamsgebreken van den adressant.

De heer Mr. G. Belinfante, Advokaat te 's Gravenhage, zegt als Gemagtigde van den appellant het volgende:

Hoog Edel Gestrenge Heeren, Vice-President en leden van den Raad van State!

Ik mag het niet ontveinzen, dat het onderzoek dezer zaak mij geleid heeft tot deze uitkomst, dat de administratieve enquête, daarin gehouden, vele leemten toont te bevatten.

Uit het verslag van den heer Staatsraad-Rapporteur is u gebleken, dat de reclamant, na in vele militaire en civiele betrekkingen den lande, en vooral der justitie, met eere te hebben gediend, op 1 Julij 1871 benoemd werd tot Adjunct-Kommandant voor huishoudelijke dienst in het huis van militaire detentie te Leiden; dáár is verbleven tot Februarij 1872, en toen te Amsterdam geneeskundig is verpleegd onder behandeling van Dr. Rive Sr.; dat hij, toen hij zich bevond in de uitoefening zijner dienst, op 30 December 1871 op verraderlijke wijze door een der gevangenen met een stuk hout op de slapen van het hoofd is verwond. Maar wat *niet* blijkt, en toch niet kan worden betwist, is, dat hij heeft moeten boeten voor eene grief tegen het ambtenaars-personeel collectief, welke zaak echter is gesmoord met medewerking van den reclamant.

Die gewelddadige aanval, die zeer ernstige verwonding, *staat vast*, al wordt dit feit verzwegen in het verslag van het gevangeniswezen over 1871, daar de gevangene slechts disciplinair werd bestraft.

Het blijkt tevens, dat onmiddellijk na de toegebragte verwonding de reclamant ernstig ongesteld is geworden; gedurende drie weken in de ziekenzaal werd ver-

pleegd; zijn zenuwgestel zeer werd geschokt, en de regelmatige werking van zijn gemoedsleven verstoord.

Eerst van dien tijd dagteekenen de veelvuldige hoofdpijnen, de habituële congesties, de zwakheid van geestvermogens, waaraan hij lijdende was.

Na aanvankelijk eenige verligting te hebben ondervonden en zich krachtig genoeg te hebben *gewaand* om als Adjunct-Kommandant te Hoorn op te treden, waarheen hij den 1 Maart 1872 werd verplaatst, stortte hij spoedig in, en verzocht op 2 Augustus 1872 den Koning, „daar hij de zekere hoop op een volkomen herstel miste”, òf eene minder afmattende betrekking, òf voorloopig op non-activiteit te worden gesteld. Hij verzocht volstrekt *niet* een eervol ontslag. Maar het Ministerie van Justitie meende in dit alternatief verzoek, waarbij *geen* definitief ontslag werd gevraagd, een verzoek om ontslag te moeten zien. De Koning verleende dit ontslag op 15 October 1872, in te gaan den 1 November 1872: — doch in dat Koninklijk besluit van 15 October 1872 werd van geen pensioen gerept. De reclamant bleef in afwachting, wat den Koning zou behagen omtrent dit pensioen te beschikken, toen hij zelf den 12 November 1873 eene aanvrage om pensioen indiende. Een pensioen werd werkelijk toegewezen den 10 April 1874 — maar *welk* pensioen voor den adressant, die zulke gewigtige betrekkingen had vervuld gedurende zóó vele jaren?... Een pensioen van *f* 150 's jaars. Thans vraagt hij eerbiedig herziening van dat Koninklijk besluit en verhooging van dat pensioen.

De éénige vraag, die te beantwoorden valt, is deze: moet op den reclamant art. 3, al. 2, of art. 5 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24) worden toegepast? Tweemalen heeft de Raad van Toezigt over het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren in *laatstgemelden* zin geadviseerd: den 19 Maart 1874 en den 17 September 1874. Beide adviezen stemmen overeen in één punt: in sobere motivering, maar zij verschillen al wederom in een ander punt, dat in het voorjaars-advies als *bewijsmiddel* worden aangemerkt *geneeskundige verklaringen*, omdat *die* verklaringen gunstig schijnen voor de administratie. De *geneeskundige verklaringen*, waarop reclamant zich beroept, worden echter als bewijsmiddelen geheel voorbijgezien.

Maar ik heb tegen het advies van den Raad van Toezigt zwaarder grief. In zijn najaars-advies worden *twee* redenen aangevoerd tot bestrijding van het beroep.

In de *eerste* plaats wordt gezegd, dat de reclamant reeds vroeger lijdende zou geweest zijn aan ligchaamsziekte. Waar blijkt dit uit? *Zelfs* niet uit de beide beëedigde verklaringen der Zutphensche geneesheeren, waaraan de Raad wèl waarde hechtte.

In de *tweede* plaats moet als motief gelden, dat de beide Zutphensche geneesheeren hebben verklaard *niet met genoegzame zekerheid* na twee jaren tijdsverloop den invloed der mishandeling op de ziekelijke gesteldheid van den reclamant te kunnen bepalen.

In zoover is het advies van den Raad van Toezigt de zuivere weêrklank van het rapport der officiële geneeskundigen.

Ik moet dus tot de bron zelve teruggaan; dit officieel rapport is de grondslag der weigering.

Met hoeveel gemoedelijkheid dat rapport nu ook moge zijn opgemaakt, moet ik daaraan alle waarde ontzeggen.

Dat rapport is, naar mijne bescheidene meening, *niet* afdoende.

Om *twee* redenen.

Vooreerst draagt dat rapport de dagteekening van 12 Februarij 1874, dus van meer dan twee jaren later dan de toegebragte mishandeling. Die geneeskundige verklaring wijst aan den *actuelen toestand*, maar niet den toestand, waarin de reclamant zich twee jaren geleden heeft bevonden. Dat rapport bevat niets omtrent de oorzaak der ziekte: het gebrekkig worden ten gevolge van een gewelddadigen aanval in de uitoefening van de dienst. Niet op den toestand van 12 Februarij 1874, maar op dien van 30 December 1871 komt het aan.

Eene *tweede* reden, waarom ik de geneeskundige rapporten, door het Ministerie van Justitie opgevraagd, niet als afdoende beschouw, is gelegen in het gehouden onderzoek in verband met den aard der reclame.

Reclamant beroept zich op het geval, bedoeld bij art. 3, al. 2, der pensioenwet. *Dat* geval had moeten worden onderzocht. Maar art. 3 der pensioenwet schrijft *geen* medisch onderzoek voor. Ter beoordeeling, of het geval, bedoeld bij art. 3, aanwezig is, wordt een *administratief* onderzoek vereischt; in *dat* geval moeten de ambtsberigten worden opgevraagd en moet daarnaar worden geoordeeld.

Heeft het Departement van Justitie een onderzoek ingesteld naar de oorzaak der ziekte, de toegebragte mishandeling?

Ja of neen? *Zoo neen*, waarom is dan niet gehoord de Commissie van administratie over de gevangenis te Leiden, de Kommandant Bijl, die toen Kommandant was en het nu nog is, die inlichtingen hadden *kunnen* geven en *moeten* geven omtrent de *oorzaak* van het ligchaamslijden van den reclamant?

Waarom dat onderzoek dan ontweken en een *zelfstandig*, een geheel ander onderzoek ingesteld dan waartoe de klagt betrekking had?

Zoo ja, er is administratief onderzocht, waar zijn dan de stukken gebleven, waarom heeft het Departement van Justitie aan de autoriteiten, die over de pensioen-aanvrage moesten beslissen, zorgvuldig die stukken onttrokken?

Is dat misschien geschied om eene onpartijdige beslissing van den hoogsten administratieven regter te bevorderen?

En wat behoeft deze Afdeeling te beletten om *niet* den Doktor van de gevangenis te Leiden, die den reclamant heeft verpleegd en die sedert is ontslagen, maar èn de Commissie van Administratie èn den tegenwoordigen Kommandant, *alsnog* te hooren?

Hoe zij zullen oordeelen, is mij onbekend; en toch wel bekend; *zij* zullen de waarheid zeggen.

Die verklaringen zullen iets meer pertinent en concludent zijn dan de geneeskundige verklaringen der Zutphensche doctoren, die een advies geven, als gold het de vraag, of er al of niet redenen waren, den reclamant aanstonds in een krankzinnigengesticht te doen opnemen.

Zóó heeft een verkeerd onderzoek tot verkeerde gevolgen geleid.

En nu meen ik, dat de Raad van Toezigt over het Pensioenfonds nog eene andere dwaling begaat, wanneer hij meent, dat de regelen voor het bewijs in burgerlijke zaken ook in administratief regt gelden. De administratieve Regter oordeelt naar billijkheid. Hij wordt ten overvloede aan de betrachting dier deugd herinnerd in den considerans juist van *deze* wet van 1846.

Met billijkheid moeten bezwaren als deze beoordeeld worden, — maar hoe zal dit kunnen geschieden, wanneer de administratieve overheid die bezwaren eenvoudig omtrekt en, welke ook de klagt zij, tot haar gerigt, rustig *haren* weg gaat, den blik onvermoeid gekeerd naar *dit* wit: ligchaamsgebreken of geene ligchaamsgebreken? Terwijl de vraag hier was: hoe zijn zij ontstaan? Van nature of door een aanval van buiten?

Toch verlangt hij, die naar billijkheid oordeelt, motieven, die hem tot rigtsnoer zijner beslissing kunnen strekken.

Die motieven ontbreken hier niet.

Ik constateer de volgende punten:

1°. de ongeschokte gezondheid van reclamant vóór den 1 Julij 1871, het tijdstip zijner komst te Leiden.

Wel was hij vóór dien tijd eenigzins zenuwachtig, maar wie, die een zwaren arbeid moet torschen, ondervindt niet, dat dit op den duur niet straffeloos kan geschieden?

Maar aan ééne zaak wil ik herinneren. Kort vóór zijne komst te Leiden werd reclamant belast met eene teedere opdragt: het overbrengen van een gevaarlijken opligter

uit Weenen. Hij heeft zich van die taak gekweten. Dit was te onderzoeken geweest. Zou het Departement van Justitie bij voorkeur die opdragt hebben gedaan aan iemand, die zich *niet* in eene bloeijende gezondheid mogt verheugen?

2o. de getuigenis van den assuradeur D. van Nulik van 27 Augustus 1874, niet beëedigd, maar naar waarheid verklaard. Vriend van den reclamant, werd zoo even in het rapport van den Staatsraad-Rapporteur gezegd, maar ook vriend en intiem vriend van Dr. Rive en, wat meer zegt, een zeventigjarig man, die naar waarheid verklaart, dat hem de Doctor heeft medegedeeld, dat de ongesteldheid van den reclamant vermoedelijk het gevolg was van bloed-uitstorting in de hersenen door den hevigen slag. Wij hebben hier geene verklaring van een leek vóór ons, maar eene reproductie eener geneeskundige verklaring, in vertrouwen medegedeeld door een *zeven en zestigjarig* doctor aan een *zeventigjarigen* vriend.

Maar waarom van wijlen Dr. Rive niet eene verklaring overgelegd? Ik vraag: is het de schuld van den reclamant, of van de administratie, dat die verklaring niet tijdig is opgevorderd?

3o. de getuigenis van den Burgemeester A. L. van Tienen van 28 Augustus 1874. Deze verklaart onbewimpeld, dat hij hem heeft zien lijden aan eene ernstige verwonding aan het hoofd en hem heeft gezien onder behandeling van Dr. Rive.

Eene verklaring van een Burgemeester, zal men beweren, is wel eene achtbare, maar geene geneeskundige verklaring. Maar diezelfde Burgemeester noemt zich . . . gepensionneerd Officier van Gezondheid. En daardoor heeft het wel iets van eene geneeskundige verklaring.

4o. het feit, dat reclamant van den eersten oogenblik, dat hij te Hoorn kwam, door dezelfde ongesteldheden werd gekweld als waarvoor hij werd verpleegd te Leiden.

De verklaring van Dr. Mullermeister, ook een gepensionneerd Officier van Gezondheid, stelt dit boven twijfel. Zonderling dan toch, — dat verband tusschen die hoofd-ongesteldheden met de verwonding, juist aan het hoofd toegebragt!

5o. de algemeene erkenning door alle geneeskundigen, dat reclamant onvatbaar is voor geheel herstel en dus voor hervatting van vermoeijenden arbeid.

Hierin wijkt dit geval af van dat van den Hoofd-Commies bij 's Rijks belastingen van Rijn (*Raad van State*, Geschillen van bestuur, XII, 117—119 en XIII, 86).

Wat gaf den doorslag aan het besluit des Konings, ingevolge advies van den Raad genomen? Juist *dit*, dat de reclamant na het ongeval, waarop hij zich beriep, nog *elf* jaren dienst verrigtte en sedert zelfs promotie had gemaakt. *Hier* hebben wij 't geval, dat, onmiddellijk na het aangedaan geweld, de ambtenaar buiten staat werd verder zijne ambtspligten waar te nemen.

Zal men nu beweren: men moet met deze reclame's voorzigtig zijn, om der gevolgen wille! Doch juist gisteren kwam in mijne handen het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren over 1875 (gedrukte stukken, Tweede Kamer, 1874/75, no. 62). Het ontwerp werd, als naar gewoonte, vergezeld van een nominativen staat der sedert Augustus 1873 verleende pensioenen. En wat bleek mij? Dat van de *negentig* sedert verleende pensioenen.... wegens *ongeschiktheid* in en door de dienst werden toegekend *drie!*

Maar het geldt — beweert men misschien — dan toch een twijfelachtig geval! Ik geloof het niet; ik geloof, dat het verband duidelijk is. Maar al bestond er twijfel, dan gelde de spreuk: *in dubio contra fiscum.*

Zóó begrijpt het ook het Ministerie van Finantiën, dat wel eens van fiscaliteit pleegt beschuldigd te worden. Men heeft mij eene beslissing medegedeeld, *niet* tot geschil van bestuur verheven, waarbij aan de weduwe van een Commies van 's Rijks belastingen, die dood werd gevonden op den openbaren weg, in weêrwil van het feit, dat hij aan vallende ziekte leed, vol pensioen werd toegekend, omdat de vermoedens

aanwezig waren, dat die Commies mishandeld was door smokkelaren, en die mishandeling zijn dood *kon* hebben te weeg gebragt of bevorderd.

Art. 3, al. 2, der wet van 1846 is eene humane bepaling, die pleit voor de liberaliteit van den wetgever van 1846; maar die bepaling is niet alleen eigen aan ons regt. Pradier Fodéré, in zijn *Précis de droit administratif*, bl. 372, deelt mede, dat er eene Fransche wet bestaat van 9 Junij 1853, die ook vol pensioen toekent aan den ambtenaar, die in de uitoefening van die dienst ziekelijk of gebrekkig is geworden ten gevolge van "un accident grave, résultant *notoirement* de l'exercice de leurs fonctions."

Notoirement, dat wil zeggen: men moet afgaan op hen, die van het feit, *accident*, kennis moesten dragen; maar niet op dokters, die een patient een paar malen bezoeken, twee jaren na het gebeurde en den actuëlen toestand mededeelen. Heilig is voor mij die eed der deskundigen, maar beslissend is hij niet.

Nog één woord.

Het tweeledig medisch-collegie van Zutphen gewaagt, onder meerdere wetenswaardige mededeelingen, dat het als symptomen heeft ontdekt: "ontstemming van gemoed bij zeer geringe of *zonder eenige* aanleiding."

Zou voor dezen reclamant, indien ontstemming van gemoed bij hem werd waargenomen, althans niet *eenige* aanleiding bestaan?

Al was het slechts deze, dat nijpende armoede en bittere ellende dezen man op twee-en-zestigjarigen leeftijd te wachten zijn, bij het vooruitzigt, dat hij, genoegzaam van middelen ontbloot en die nog voor zijne kinderen moet zorgen, voortaan zal moeten bestaan van een pensioen van *honderd vijftig gulden* 's jaars!

Is het wonder, dat niet alleen bij hem, maar bij ieder weldenkende de vraag oprijst: moet de Staat dus de toewijding zijner ambtenaren beloonen? is dat edelmoedig? is dat humaan?

Ik durf de verwachting koesteren, dat het gesprokene moge bijdragen, om U Hoog Edel Gestrengen te bewegen, den Koning eerbiedig te verzoeken op Zijn besluit terug te komen, en alsnog het pensioen van den reclamant te verhoogen door toepassing van art. 3 der wet van 1846, zoo als die in 1873 is gewijzigd: — en indien eene subsidiaire conclusie hier geoorloofd ware, zou ik der Afdeeling bescheiden in overweging willen geven alsnog te doen aanvullen hetgeen aan het voorloopig onderzoek dezer zaak heeft te kort geschoten, en alsnog de administratieve autoriteiten te Leiden te hooren.

III. *het beroep van den Kerkeraad der Nederlandsch-Hervormde gemeente te Nieuwe Tonge van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende afwijzing zijner reclame tegen de benoeming van den heer D. van Weel Cz. als Dijkgraaf van den polder Noordland.*

De *Staatsraad* de Jonge brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Stemgeregtigde Ingelanden van den polder het Noordland verkozen op 23 Mei ll. den heer David van Weel Cz. tot Dijkgraaf van dien polder.

Op 8 Junij daaraanvolgende diende de Kerkeraad der Hervormde gemeente te Nieuwe Tonge, als administrateur der goederen en fondsen van de diaconie-armen dier gemeente, en als zoodanig geregtigd tot het uitbrengen van vier stemmen bij de verkiezingen in genoemden polder, tegen de verkiezing van 28 Mei (waarbij echter door den Kerkeraad, — volgens eigen te kennen geven, niet gestemd is) een bezwaarschrift in bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland.

Gedeputeerde Staten intusschen, welker goedkeuring op de gedane verkiezing moest verkregen worden, omdat de benoemde niet bezit het vereischte, in art. 8, eerste lid,

van het algemeen polderreglement van Zuidholland van 1856 gesteld, van namelijk te zijn Ingeland, — verleenden bij hun besluit van den 16 Junij ll. hunne goedkeuring op meergemelde benoeming, en verklaarden bij hunne beschikking van 16/19 Junij de bezwaren van den Kerkeraad van Nieuwe Tonge voor ongegrond.

Zij overwogen daarbij: "dat met de uitdrukking: „de overige vereischten", waarvan het laatste lid van art. 8 (1) van het algemeen polderreglement van 1856 spreekt, in verband met de voorafgaande alinea, alleen kan zijn bedoeld de leeftijd van 23 jaren en het volle genot van burgerlijke en burgerschapsregten, welke vereischten de benoemde bezit, zoo als ook door adressanten niet wordt ontkend; dat er overigens voor hunne Vergadering geene genoegzame gronden bestonden om de door stemgeregtigde Ingelanden gedane benoeming niet goed te keuren.

Tegen de aldus door Gedeputeerde Staten verleende goedkeuring kwam de Kerkeraad voornoemd onder dagteekening van 27 Junij in hooger beroep bij den Koning.

Appellant geeft daarbij te kennen: dat hij zich met de interpretatie van art. 8, door heeren Gedeputeerde Staten gegeven, niet kan vereenigen; dat immers in art. 8 vereischt wordt, voor een Bestuurder, om onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten benoemd te kunnen worden, dat hij zij: zoon van eenen stemgeregtigden Ingeland enz., en dat nu wel niet minder, maar eer nog meer in den Voorzitter zal gevorderd worden, aan wien, blijkens het geheele reglement, zoo groote magt wordt verleend; dat er ook geen grond bestaat, om de woorden in de laatste alinea van art. 8: „mits de overige vereischten bezittende" alleen te doen slaan op het eerste gedeelte van de 1ste alinea, en niet op geheel het artikel; dat veel meer de meest ongezochte uitlegging is, die slotwoorden in betrekking te brengen met het tweede gedeelte van dat artikel, alinea 1, en de daaraan met de woorden „Nogtans kunnen" verbonden 2de alinea; dat daarvoor ook pleit het gebruik van de uitdrukking „gelijke goedkeuring" in betrekking tot de voorafgaande „behoudens goedkeuring van Gedeputeerde Staten"; dat bovendien hem appellant nog ter oore kwam, dat bij de gehoudene stemming op 23 Mei 1874, in strijd met art. 25, door twee gemagtigden meer dan één vierde der stemmen, in den polder geldende, zijn uitgebragt, waarop dan ook door heeren Gedeputeerde Staten billijke aanmerkingen zijn gemaakt, terwijl zij nogtans de benoeming, die dus een gevolg was van eene onwettige stemming, hebben goedgekeurd; dat eindelijk de wettige vertegenwoordiger van den Kerkeraad der Hervormde gemeente, volgens art. 24 *in casu* de Voorzitter, niet overeenkomstig art. 38 is opgeroepen tot de te houden vergadering; om alle welke redenen het Diaconie-Armbestuur te Nieuwe Tonge, gebruik makende van het regt, stemgeregtigde Ingelanden toegekend bij art. 95 van meergemeld polderreglement, zich op de beslissing van Zijne Majesteit beroept, met de bede, dat het Zijner Majesteit behagen moge, de handhaving van het polderreglement te bevelen en het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake

---

(1) Art. 8 van het polderreglement, gelijk het in 1856 werd vastgesteld, luidt:

„Tot leden van het Bestuur zijn alleen benoembaar Nederlanders, die den ouderdom van 23 jaren hebben bereikt, en in het volle genot der burgerlijke en burgerschapsregten zijn. Zij moeten ook stemgeregtigd Ingeland wezen, of zooveel bunders land, waarvan omslag wordt betaald, in den polder bezitten, als in het bijzonder reglement wordt gevorderd.

„Nogtans kunnen, behoudens goedkeuring van Gedeputeerde Staten, Ingelanden, die het bepaalde grondbezit missen, zonen van stemgeregtigde Ingelanden, huurders of bruikers van land in den polder, tot leden van het Bestuur worden benoemd of voorgedragen, mits zij de overige vereischten bezitten.

„De betrekking van Voorzitter kan, onder gelijke goedkeuring, worden opgedragen aan iemand, die geen Ingeland is, mits de overige vereischten bezittende."

de benoeming van den heer David van Weel Cz. tot Voorzitter van den polder Noordland, gemeente Nieuwe Tonge, te vernietigen.

Het Bestuur van den polder Noordland, in zijn ambtsberigt van 22 Julij ll. aan Gedeputeerde Staten, acht het eerste bezwaar van appellant, dat namelijk art. 8, laatste lid, van het polderreglement in deze verkeerdelijk door Gedeputeerde Staten zou zijn toegepast, gegrond.

Gedeputeerde Staten daarentegen in hun aan den Minister van Binnenlandsche Zaken uitgebragt ambtsberigt van 11/18 Augustus ll., zijn, even als in hunne beschikking van 16/19 Junij te voren, van oordeel, dat de benoeming van D. van Weel Cz. niet in strijd is met gezegd art. 8, laatste lid. „Naar de meening van adressanten, — aldus laten Gedeputeerde Staten zich uit, — en van het betrokken Polderbestuur, kan men, geen Ingeland zijnde, alleen dan onder onze goedkeuring tot Voorzitter van een Polderbestuur worden benoemd, wanneer men de in art. 8, 1ste lid, 1ste zinsnede, genoemde vereischten bezit en daarenboven òf zoon van een stemgeregtigd Ingeland òf bruiker van land in den polder is." Naar hun oordeel hebben de woorden „mits de overige vereischten bezittende" niet alleen betrekking op de eerste, maar ook op de derde alinea van het artikel.

Neemt men deze uitlegging als de juiste aan — zeggen Gedeputeerde Staten — dan zoude de 4de alinea van art. 8 geheel overbodig zijn. Immers dat iemand, die geen Ingeland, maar zoon van een stemgeregtigd Ingeland of bruiker of huurder van land in den polder is, onder onze goedkeuring tot Voorzitter kan worden benoemd, — dit volgt reeds uit de 3de alinea van art. 8, daar de Voorzitter, gelijk ten duidelijkste blijkt uit art. 3 van het reglement, waar dit van „andere leden" spreekt, tevens als lid van het Bestuur is aan te merken.

Naar het oordeel van Gedeputeerde Staten behoort alinea 4 dan ook anders te worden opgevat. Volgens hunne meening heeft de provinciale wetgever — ten einde de keuze van een Voorzitter zoo min mogelijk te beperken, — en in verband tot de omstandigheid, dat vroeger zeer dikwijls de burgemeesters of schouten ten platten lande tevens waren gezeten in de besturen van polders, ook al waren zij daarin geen Ingelanden, daarmede willen bepalen, dat zij, die den ouderdom van 23 jaren hebben bereikt en in het volle genot der burgerlijke en burgerschapsregten zijn, al bezitten zij ook geen der overige in het artikel gestelde vereischten, — toch tot Voorzitter benoembaar zullen zijn.

Te meer schijnt deze uitlegging aanbeveling te verdienen, omdat ook al. 3 spreekt van „de overige vereischten", en daarmede op niets anders kan doelen dan op die, welke in al. 1 genoemd zijn, terwijl eene goede wets-uitlegging vordert aan te nemen, dat de wetgever, in al. 4 dezelfde woorden gebruikende, daarmede hetzelfde heeft willen te kennen geven.

Ten tweede deelen adressanten mede, dat hun ter oore is gekomen, dat bij de stemming voor den Voorzitter door twee gemagtigden meer dan een vierde der in den polder geldende stemmen zijn uitgebragt; dat ons Collegie daarop ook aanmerking had gemaakt, doch desnietegenstaande de benoeming had goedgekeurd.

Deze bewering berust echter — volgens Gedeputeerde Staten — gelijk nader uit het berigt van het Polderbestuur blijkt, op een onjuisten grondslag.

Het verloop dezer zaak is geweest als volgt:

Bij de onderwerpelijke stemming waren voor J. M. Armstrong door een gemagtigde 19, en voor H. C. de Jonge, H. N. van Weel en P. J. Warnaer door een anderen gemagtigde eveneens 19 stemmen uitgebragt, terwijl, volgens mededeeling van het Polderbestuur, het aantal geldende stemmen 58 bedroeg.

Daaruit maakten Gedeputeerde Staten aanvankelijk op, dat door deze gemagtigden, in strijd met art. 25 van het meergemeld reglement, meer dan een vierde der geldende stemmen was uitgebragt.

Aangezien echter de benoeming met algemeene stemmen was geschied, en deze omstandigheid toch op den uitslag der stemming van geen invloed was geweest, bestond er voor Gedeputeerde Staten geene reden daarom aan de benoeming van den heer van Weel hunne goedkeuring te ontzeggen; en zij bepaalden er zich derhalve toe, het Polderbestuur op de gepleegde onregelmatigheid opmerkzaam te maken.

Uit het sedert overgelegde berigt van dat Bestuur blijkt echter, dat er niet 58, maar 76 geldende stemmen in den polder zijn, en dat derhalve bij deze stemming niet in strijd met het vermeld art. 25 is gehandeld.

Naar het oordeel van Gedeputeerde Staten behoort daarom ook dit bezwaar, als geheel onjuist, te worden ter zijde gesteld.

In de derde plaats beklagen zich de adressanten, dat de wettige vertegenwoordiger van hun Collegie niet overeenkomstig art. 38 van het algemeen polder-reglement ter stemming is opgeroepen.

Het Polderbestuur in zijn berigt van 22 Julij ll. meldt deswege, dat, bij kennisgeving, afgegeven door den oudsten Gezworene, bij ontstentenis van den Dijkgraaf van dezen polder dd. 8 Mei 1874, *alle* stemgeregtigde Ingelanden, en alzoo ook „de diaconie-armen van Nieuwe Tonge" opgeroepen zijn voor de verkiezing van een Dijkgraaf op den 23 Mei daaraanvolgende, welke oproeping, ter bezorging ter hand gesteld aan den Bode des polders, door dezen is bezorgd geworden aan den Kassier van het Diaconie-Armbestuur aldaar, als gezegd Diaconie-Armbestuur steeds vertegenwoordigende bij alle poldervergaderingen, waarin hetzelve betrokken is, en welke bezorging heeft plaats gehad op daarvoor in der tijd aan gezegden Bode door dat Armbestuur verstrekten mondelingen last, welke lastgeving tot heden niet is ingetrokken en waarop, noch op de bezorging, ook tot heden eenige aanmerking is gemaakt

Het door appellant aangehaalde art. 38 van het polderreglement, zeggen Gedeputeerde Staten wijders, schijnt *in casu* in het geheel niet van toepassing; het heeft alleen betrekking op vergaderingen van stemgeregtigde Ingelanden, terwijl eene bijeenkomst tot stemming, blijkens den aanhef van art. 64 van het reglement, waarin art. 6 niet wordt aangehaald, niet als eene eigenlijke vergadering van stemgeregtigde Ingelanden moet worden beschouwd.

De oproepingen voor stemmingen zijn daarentegen geregeld bij art. 33, al. 2. Volgens dat artikel moet evenwel óók van elke verkiezing veertien dagen te voren aan stemgeregtigde Ingelanden worden kennis gegeven. Intusschen beveelt het niet uitdrukkelijk, dat die kennisgeving ten opzigte van eenig stemgeregtigd Collegie uist zal geschieden aan hem, die dat Collegie naar het burgerlijk regt vertegenwoordigt, en derhalve ingevolge art. 24 van het reglement voor het Collegie het stemregt uitoefent.

Gedeputeerde Staten gelooven daarom, dat de omtrent dit punt door het Polderbestuur gegeven inlichtingen allezins voldoende zijn te achten; daarbij voorts nog opmerkende, dat al waren de adressanten ook ten deze in hun regt, hunne nietoproeping toch iet van invloed heeft kunnen zijn op den uitslag der gehoudene verkiezing.

Ten slotte opperen Gedeputeerde Staten den twijfel, of appellant wel ontvankelijk is te achten om bij Zijne Majesteit in hooger beroep te komen tegen de door hen verleende goedkeuring op de benoeming van den heer van Weel tot Dijkgraaf, of tegen hunne afwijzende beschikking van 16/19 Junij ll.

Nadere memoriën zijn niet ingekomen.

Ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

IV. *het beroep van de firma ter Horst en Comp., te Rijssen, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente betreffende de oprigting eener verzamelplaats van vuilnis en faecale stoffen.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Op den 3 December 1873 verzocht de firma Ter Horst en Comp., te Rijssen, aan het Gemeentebestuur aldaar vergunning tot oprigting eener verzamelplaats van vuilnis en faecale stoffen op een stuk grond, sectie B, nº. 1621, achter hunne stoom-jutespinnerij. Bij gelegenheid van het daarover ingesteld onderzoek *de commodo et incommodo* verschenen Gerrit Jan Meerstadt, zonder beroep, en nog vijf andere eigenaren van gronden, om en nabij gezegd perceel gelegen. Zij gaven te kennen: dat die mestverzameling, de uitwerpselen bevattende van een zeer groot aantal arbeiders, op de fabriek werkzaam, een grooten stank zou veroorzaken, nadeelig voor de in de nabijheid staande veldgewassen, en voor de gezondheid van menschen, in de nabijheid wonende of verblijvende; dat bovendien door het stuiven van jutestof of vezelen uit de fabriek, als vuilnis in de mestverzameling gebragt, de veldgewassen zeer zouden lijden.

Het Gemeentebestuur van Rijssen heeft ook op het verzoek gehoord den Geneeskundigen Inspecteur voor de provinciën Overijssel en Drenthe, die op den 3 Januarij ll. berigtte: dat hij de vrees voor nadeel, door de faecale stoffen op de veldgewassen uit te oefenen, denkbeeldig achtte, maar niet dat, door het stuiven van de jutevezelen te veroorzaken; dat, indien de mestverzameling op een afstand van 75 meters gelegen is van de woningen, de afstand voldoende is; dat de afstand tusschen de verzamelplaats en de fabrieken nooit minder zou mogen zijn dan van 15 meters en dat, al ware de afstand tusschen de 15 en 30 meters, dan nog de voorwaarde moest worden opgelegd, dat de verzamelplaats waterdigt moet zijn en met een dak overdekt (op de wijze b. v. als de stedelijke mestverzamelingen te Groningen en Leeuwarden), en dat het afvloeijen van vochten uit de verzamelplaats in of op den anderen omliggenden grond en in openbare wateren volledig belet werd.

Op den 18 Februarij ll. heeft het Gemeentebestuur de verzochte vergunning verleend, o. a. op de navolgende voorwaarden: *a.* dat de verzamelplaats worde aangelegd en daargesteld op minstens 15 meters afstand van de fabriek of eenig ander gebouw en omringd van een steenen muur van bekwame hoogte, overdekt met dak van pannen, voorzien van de noodige luchtkokers;

b. dat in de toegangen van den muur worden geplaatst behoorlijke deuren, voorzien van goed werkende sloten, welke deuren, als in de verzamelplaats niet wordt gewerkt, gesloten moeten gehouden worden;

c. dat zorg worde gedragen, dat uit de verzamelplaats geene vochten afvloeijen in of op de onder- en omliggende gronden en landerijen;

d. dat het aanvoeren en inbrengen van vuilnis en andere stoffen naar en in de verzamelplaats steeds plaats vinde in behoorlijk gesloten bakken;

e. dat het vervoer uit de verzamelplaats eveneens in gesloten bakken geschiedt;

f. dat, muur, dak, deuren en sloten, steeds in goeden staat worden onderhouden;

g. dat zorg worde gedragen, dat derden geen last of ongerief van de inrigting of van het aan- en wegvoeren der stoffen hebben;

i. dat de inrigting compleet zij tot stand gebragt binnen twee maanden na de dagteekening der vergunning.

Adressante, zich met deze opgelegde voorwaarden bezwaard achtende, heeft daartegen voorziening gevraagd bij Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel. In het adres werd op den voorgrond gesteld, dat Rijssen is eene landbouwdrijvende plaats, en dat in de kom daarvan zich bevinden eene menigte, niet overdekte verzamelplaatsen aan de publieke straat, uit verschillende meststoffen, grootendeels faecaliën bestaande; dat de verzamelplaats van adressante hoofdzakelijk zou bestaan uit stof en keersel uit de jutefabriek en voor een betrekkelijk klein deel uit faecaliën; dat het brengen van het stof en keersel op de reeds bestaande verzamelplaats geschiedt in manden, omdat

bakken en vooral gesloten bakken, te zwaar zouden zijn, dat het stof en keersel reukeloos is en onschadelijk voor de gezondheid; dat de faecaliën uit de fabriek reeds nu naar de bestaande verzamelplaats worden geleid door middel van kokers of pijpen onder den grond, zoodat niet dan bij het ledigen der verzamelplaats deze stoffen aan de oppervlakte komen; dat de afstand van de nabij gelegen woningen is 76 meters of meer; dat de voorwaarden, onder *a*, *b*, *d*, *e* en *f* opgelegd, te Rijssen blijkbaar niet noodig zijn, omdat die aldaar niet aan anderen worden opgelegd, en ook niet in overeenstemming zijn met de stoffen, die zullen verzameld worden; dat de voorwaarde *c* niet noodig is, omdat uit de verzamelplaats niet geheel onvermengde faecaliën worden vervoerd, terwijl de faecaliën naauwelijks een tiende gedeelte zullen bedragen der gezamenlijke meststoffen; dat de voorwaarde, onder letter *g* gesteld, zoodanig onzeker en onbepaald is, dat die onmogelijk kan worden toegepast.

Gedeputeerde Staten hebben over dat adres gehoord den Inspecteur van het Geneeskundig Toevoorzigt, die op den 10 Junij ll. berigtte: dat zijne zienswijze na een ingesteld onderzoek *in loco* eenigzins was gewijzigd; dat hij moest blijven persisteren bij de meening, dat de verzamelplaats minstens 15 meters van de fabriek moest zijn verwijderd, waartoe volgens hem voldoende gelegenheid bestond; dat hij, met het oog op de plaatselijke omstandigheden, op de vroeger door hem gestelde en hiervoor vermelde eischen minder meende te moeten drukken, maar er op moest aandringen, dat geen welput zou mogen bestaan binnen den afstand van 20 meters van de verzamelplaats.

Gedeputeerde Staten hebben ook gehoord het Gemeentebestuur van Rijssen. Dat Bestuur berigtte op den 10 April: dat adressante reeds eene verzamelplaats had, in strijd met de wet opgerigt, en dat zij deswege was veroordeeld; dat de mestverzamelingen te Rijssen van geringen omvang zijn, en niet in vergelijking kunnen komen met die, door adressante op te rigten; dat gesloten bakken noodig zijn, omdat de ondervinding het vorig jaar heeft geleerd, dat de veldvruchten lijden door het overbrengen in ongesloten manden van de meststoffen, met jutevezelen vermengd; dat de kokers of pijpen, waarvan adressante spreekt, wederregtelijk onder het voetpad zijn gelegd; dat de verzamelplaats wegens de onmiddellijke nabijheid van de fabriek nadeelig moet zijn voor de gezondheid van de talrijke arbeiders, die daarin werkzaam zijn; dat over het vervoer van mestspeciën uit andere verzamelplaatsen te Rijssen nimmer is geklaagd, maar meermalen over dat uit de verzamelplaats van adressante.

Blijkens missive van 26 Junij ll. bragt het gewijzigd advies van den Geneeskundigen Inspecteur in het oordeel van het Gemeentebestuur geene verandering.

Eene Commissie uit Gedeputeerde Staten heeft een onderzoek *in loco* ingesteld. Blijkens haar rapport bestaat er in de onmiddellijke nabijheid der jutefabriek eene verzamelplaats van faecale stoffen, uit de fabriek daarheen gebragt door eene buis, onder een openbaar voetpad geplaatst. Ook wordt daarin gebragt en met de faecaliën vermengd de afval der jute, zijnde eene zeer pluisachtige zelfstandigheid, die een eigenaardigen en zeer onaangenamen reuk afgeeft. In het rapport wordt verder gezegd, dat de Commissie aantrof eene groote hoeveelheid van die meststof, die, ongeacht de langdurige droogte, een zeer onaangenamen reuk verspreidde; dat hier dus geene sprake is van eene gewone verzamelplaats, maar van eene eigenlijke mestbereiding, zoodat daarmede de mestvaalten te Rijssen in geene vergelijking kunnen worden gebragt; dat meer dan drie honderd arbeiders in de fabriek werkzaam zijn, wier uitwerpselen op de verzamelplaats komen; dat voor hunne gezondheid voorzorgen noodig zijn en ook voor den algemeenen gezondheids-toestand; dat de afval van de jute zich bij den minsten wind verspreidt over de naburige landen en de veldgewassen benadeelt; dat alzoo teregt de bedoelde voorwaarden zijn gesteld. In het rapport wordt ten slotte ook de opmerkzaamheid gevestigd op het feit, dat de meerbedoelde

kokers en pijpen wederregtelijk, en in strijd met art. 18 van het provinciaal reglement op de wegen, onder een voetpad zijn gelegd.

Gedeputeerde Staten hebben daarop den 6 Augustus ll. het verzoek van de adressante afgewezen, die van die afwijzende beschikking den 17 Augustus in beroep is gekomen bij den Koning. In het adres worden dezelfde gronden aangevoerd, die bij Gedeputeerde Staten zijn ingebragt.

In eene memorie, door de adressante aan de Afdeeling ingezonden, wordt gewezen op den grooten omvang van de fabriek, waar ongeveer 500 arbeiders werkzaam zijn en die groote welvaart verspreidt in de gemeente Rijssen, zoodat de adressante op welwillender bejegening van wege het Gemeentebestuur had gehoopt; voorts dat de vermenging van jutevezelen of afval met faecaliën de eigenaardigheid van ieder dier bestanddeelen als mest voor de volksgezondheid niet schadelijker maakt; verder dat de kosten voor een gebouw of ommuurde en overdekte mestvaalt zeer groot zouden zijn; dat die mestvaalt is gelegen buiten de bebouwde kom dier gemeente; en eindelijk, dat ten aanzien van de overige menigvuldige mestvaalten in Rijssen geene maatregelen van voorzorg zijn genomen; en het dus voor de volksgezondheid weinig baten zou, alleen aan adressante dermate strenge verpligtingen op te leggen.

In die memorie wordt ook nog opgemerkt, dat het vervoer van mestspeciën in Rijssen onbelemmerd door anderen plaats heeft; en eindelijk worden daarin uitvoeriger herhaald al de gronden en bezwaren, in de beide adressen van adressante reeds vermeld.

G. J. Meerstadt en consorten hebben nog eene memorie aan de Afdeeling ingediend, waarin in het breede worden omschreven de grieven, door hen bij het onderzoek *de commodo et incommodo* reeds aangegeven.

Deze zijn de feiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 29 September ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, en waaromtrent thans een ontwerp van besluit aan den Koning zal moeten worden voorgedragen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zes-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 *November* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het Koninklijk besluit van den 27 October ll., n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van den Kerkeraad, Kerkvoogden en Notabelen der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Monster van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij vergunning is verleend aan de Christelijk-Gereformeerde gemeente tot het bouwen eener kerk op een terrein, dat slechts op een afstand van* 148 *meters verwijderd is van de bestaande kerk van eerstgemelde gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 415—418).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Kerkeraad, Kerkvoogden en Notabelen der Hervormde gemeente te Monster, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 22 Junij 1874, n°. 15, waarbij aan F. Boers c. s., Opzieners der Christelijke Gereformeerde gemeente aldáár, vergunning is verleend tot oprigting eener kerk op het perceel, kadastraal bekend onder n°. 1997, gemeente Monster;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 October 1874, n°. 73;

Op de voordragt van Onzen Minister van Justitie van den 24 October 1874, n°. 119, 2de Afdeeling *c*;

Overwegende:

dat appellanten de vernietiging dezer beschikking van Gedeputeerde Staten van Ons

hebben gevraagd, op grond, dat er geene noodzakelijkheid zou bestaan om het kerkgebouw op te rigten binnen den afstand van twee honderd meters van de bestaande Hervormde kerk, daar zeer wel een ander geschikt terrein op grooteren afstand zou kunnen gevonden worden;

dat bij het uit- en aangaan der godsdienstoefeningen moeijelijkheden en botsingen tusschen de kerkgangers zullen ontstaan, die bij de bestaande spanning tusschen de beide gezindten ernstige gevolgen kunnen na zich slepen; dat voorts het gelui der klok storend zou kunnen werken bij de godsdienstoefeningen en cathechisatiën;

dat het openbaar gezag bij de beoordeeling, of de oprigting of inrigting van een gebouw tot uitoefening van de openbare godsdienst binnen den afstand van 200 meters van eene bestaande kerk kan toegelaten worden, zich alleen heeft in te laten met de vraag, of die oprigting of inrigting in het belang der openbare orde schadelijk zou kunnen zijn;

dat uit een naauwkeurig locaal onderzoek is gebleken, dat de nieuwe kerk zal gelegen zijn bijkans aan het einde van de bebouwde kom der gemeente Monster, op ongeveer 35 meters afstand van den openbaren weg en op 158 meters hemelsbreedte van de bestaande Hervormde kerk;

dat de dorpstraat van af de Hervormde kerk tot het perceel 1997 aan beide zijden geheel is bebouwd met huizen en met boomen beplant;

dat, onder die omstandigheden, geene vrees behoeft te bestaan, dat de klank van het kerkgezang in de nieuwe kerk, het éénig min of meer gerucht makende deel der godsdienstoefening, storend of hinderlijk zou kunnen zijn voor de hoorders, die zich in de Hervormde kerk bevinden;

dat vier wegen toegang verleenen tot de Hervormde kerk, en dat de Molenweg, waar de kerkgangers zich het meest zullen ontmoeten, is eene breede dorpstraat, die ruimte genoeg aanbiedt voor het verkeer, zoodat de bezoekers der Hervormde kerk niet behoeven in aanraking te komen met de bezoekers der nieuwe kerk, indien zij meenen, dat dit tot botsing en twist aanleiding zou kunnen geven;

dat het bezwaar, ontleend aan het klokkengelui, geene aanleiding kan geven om de verlangde vergunning te weigeren, daar de wet tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen tegen het gevaar van hinder of stoornis, uit klokluiden voortspruitende, een afzonderlijk repressief voorschrift in art. 8 heeft gegeven;

Gezien art. 7 der wet van 10 September 1853 (*Staatsblad* n°. 102);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bevestigen het dispositief van het bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 22 Junij 1874, en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 27 October 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Justitie,
(*get.*) VAN LYNDEN VAN SANDENBURG.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

Aan de orde is:

II. *het beroep van C. Star Nauta c. s. van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, houdende goedkeuring van het kohier der wegen en voetpaden in de gemeente Sappemeer.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! In Mei 1872 kwamen bij Gedeputeerde Staten van Groningen twee adressen in, een van C. Star Nauta en andere Ingelanden van de gemeente Sappemeer, wonende in de gehuchten Kleinemeer, Borger- en Trips-Compagnie, en een van C. Boer, wonende te Zuidbroek, en A. A. Borger, wonende te Kalkwijk, gemeente Hoogezand, beide Volmagten van de Borger-Compagniesterbrug.

In het eerste adres werd gezegd, dat de Borger-Compagniesterbrug over het Winschoterdiep, te Sappemeer, de draaibrug over het Kleinmeersterdiep en de Klapbrug over het Borger-Compagniesterdiep, beide te Kleinmeer, in zoo vervallen toestand verkeerden, dat ze gevaarlijk waren voor de passage. Adressanten gaven op de bescheiden betreffende de regeling van het onderhoud dezer bruggen in vroegeren tijd; het laatste dezer stukken was eene willekeur van 18 December 1805; daarna zeiden zij, dat bij de invoering van het provinciaal reglement op het toezigt der wegen van 1854 het Plaatselijk Bestuur van Sappemeer verzuimd had aan § 2 van dat reglement (het opmaken van een kohier) te voldoen; dat dit sedert 1860 aanleiding had gegeven tot weigering van sommige Ingelanden om tot het onderhoud bij te dragen; dat nu de Ingelanden buiten de gemeente Sappemeer algemeen weigerden bij te dragen en ook als Volmagten tot het beheer der bruggen werkzaam te zijn. Zij verzochten derhalve:

1°. het Plaatselijk Bestuur van Sappemeer uit te noodigen, het kohier op te maken van de onderhoudpligtigen van de Borger-Compagniesterbruggen en wegen en diep volgens willekeur van 1805 en vervolgens te voldoen aan het provinciaal reglement;

2°. voorloopig de noodige herstellingen te laten bewerkstelligen door het Plaatselijk Bestuur van Sappemeer, en de onkosten te verhalen op de onderhoudpligtigen volgens het vast te stellen kohier;

3°. het plaatselijk reglement van Sappemeer, artt. 183 tot en met 186, te doen wijzigen, omdat het niet van toepassing is op de Volmagten, in naburige gemeenten woonachtig, en er geene kohieren bestaan;

4°. het beheer der genoemde voorwerpen op te dragen aan het Plaatselijk Bestuur of zoodanige maatregelen te nemen, dat de bruggen, wegen en diepen voornoemd in goeden staat worden onderhouden en zoo noodig verbeterd kunnen worden.

De onderteekenaars van het tweede adres gaven te kennen, dat zij geene gelden tot onderhoud van de Borger-Compagniesterbrug meer in kas hadden en bij het ontbreken van legger en kohier, welke stukken het Gemeentebestuur verzuimd had op te maken, geene mogelijkheid zagen om gelden in te vorderen; waarom zij Gedeputeerde Staten verzochten, dat deze hunnen invloed mogten aanwenden, opdat door het Gemeentebestuur onverwijld een legger en kohier werden opgemaakt.

Burgemeester en Wethouders van Sappemeer berigtten omtrent deze adressen, dat de bedoelde werken in slechten staat verkeerden en geheele vernieuwing behoefden; dat volgens bekomen inlichtingen de onderhoudslast zou rusten op 389$^1/_5$ plaatsen land, liggende onder Sappemeer, Muntendam, Veendam, Wildervank en Hoogezand; dat de onderhoudpligtigen, waartoe de adressanten behoorden, het onderhoud verwaarloosden, met het voornemen er zich geheel aan te onttrekken, zoodra zou hebben plaats gehad de geheele vernieuwing der Borger-Compagniesterbrug, welke noodzakelijk

moest plaats hebben bij de verwijding dier brug door de provincie, welke door de gemeente tot voorwaarde was gesteld bij het verleenen van een subsidie voor de kanalisatie-plannen; dat het Gemeentebestuur in 1867, op verzoek van eene Commissie van Gedeputeerde Staten, in verband met het subsidie voor de kanalisatie, getracht had al de werken in onderhoud over te nemen tegen betaling van een subsidie door de provincie en van de kosten van onderhoud, gemiddeld *f* 424.80 's jaars, door de Ingelanden; dat echter met deze laatsten, die er op rekenden bij de verandering der Borger-Compagniesterbrug door de provincie van zelve van het onderhoud ontheven te worden, geen vergelijk was te treffen geweest; dat in den laatsten tijd zeven Volmagten waren benoemd, die allen buiten de gemeente woonden, naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders in strijd met art. 1 der willekeur van 1805; dat vier van hen voor hunne benoeming hadden bedankt, tegen wie, op grond van art. 184 van het plaatselijk politie-reglement, proces-verbaal was opgemaakt.

Burgemeester en Wethouders verklaarden voorts, dat het Gemeentebestuur in geen geval genegen was de werken te doen herstellen, wel wetende, dat het groote moeite in zou hebben de kosten te verhalen op de participanten, die niet alleen in Sappemeer, maar ook in Muntendam, Veendam, Wildervank en Hoogezand woonachtig waren.

Verder opperden Burgemeester en Wethouders, met het oog op art. 60 van het provinciaal reglement, de vraag, of niet, ter voorkoming van ongelukken, de bruggen voorloopig door hen zouden kunnen worden afgesloten; die bruggen toch vielen naar hun oordeel niet in de termen van art. 179*h* der gemeentewet, als zijnde, ofschoon thans door ieder gebruikt wordende, alleen ten behoeve der participanten aangelegd en bestemd.

Ten slotte gaven Burgemeester en Wethouders te kennen, dat de bestaande legger en het bestaande kohier alleen de Volmagten als onderhoudpligtigen vermelden, en bovendien eenige onjuistheden bevatten, en dat zij voornemens waren, indien het mogelijk was al de onderhoudpligtigen en de gronden, waarop de onderhoudslast rustte, op te sporen, een nieuwen legger en een nieuw kohier op te maken en ter goedkeuring in te zenden.

Gedeputeerde Staten gaven hierop bij schrijven van 11 Julij 1872 aan Burgemeester en Wethouders te kennen, dat het hun niet vrijstond werkeloos te blijven, terwijl de gevaarlijke toestand der bruggen werd erkend, en spoorden hen aan, op grond van art. 47 van het provinciaal reglement, maatregelen tot herstelling te nemen.

Van afsluiting kon, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, geen sprake zijn, daar deze alleen tijdelijk, b. v. tot herstel van gebreken, kon plaats hebben.

In Augustus 1872 kwam bij Gedeputeerde Staten eene nieuwe klagt in van C. Star Nauta, dat aan de werken niets gedaan werd, en dat ook geen nieuwe legger en kohier werd opgemaakt, welk laatste hij daaruit afleidde, dat het administratieboek, hetwelk z. i. de gegevens tot opsporing der onderhoudpligtigen opleverde, en hetwelk door de Volmagten ter secretarie der gemeente was bezorgd geworden, volgens eene in dat boek gestelde aanteekening, door den Burgemeester was geweigerd, en dus niet door het Gemeentebestuur geraadpleegd werd.

Na ontvangst van een berigt van Burgemeester en Wethouders, die bleven verklaren, dat het Gemeentebestuur ongezind was onderhoudskosten voor te schieten, en die voorts mededeelden, dat men bezig was met het opmaken van een nieuw kohier, doch dat dit geen gemakkelijk werk was, — benoemden Gedeputeerde Staten op grond van art. 50 van het provinciaal reglement eene Commissie uit hun midden tot het doen van eene overschouwing over de bedoelde bruggen. Die overschouwing had plaats op 4 November 1872; er werd, met overlegging van een proces-verbaal, verslag van gedaan in de vergadering van Gedeputeerde Staten van 5 December.

Burgemeester en Wethouders van Sappemeer werden aangeschreven de in dat proces-verbaal opgenoemde gebreken aan de bruggen te doen herstellen vóór een bepaald tijdstip. Op 15 Januarij 1873 werd door den Adjunct-Ingenieur bij den Provincialen Waterstaat een onderzoek ingesteld, of aan de voorschriften tot herstelling was voldaan, hetgeen werd bevonden niet het geval te zijn. Het proces-verbaal van deze bevinding werd aan Burgemeester en Wethouders medegedeeld, die van hunnen kant inzonden een door hen op 25 October 1872 opgemaakt proces-verbaal van bevinding, en drie op 20 December 1872 opgemaakte processen-verbaal van bekeuring.

Burgemeester en Wethouders hadden namelijk op 25 October, na vooraf gedane aankondiging, de bruggen geschouwd en in gebrekkigen staat bevonden, en op 31 October eene schriftelijke waarschuwing gezonden aan de Volmagten, die op het bestaande kohier als onderhoudpligtigen voorkwamen. Door twee dezer Volmagten was daarop aan Gedeputeerde Staten verzocht het Gemeentebestuur uit te noodigen alle vervolging tegen hen te staken, daar zij ten onregte als Volmagten werden aangemerkt, en er geene onderhoudspligtigen waren, omdat het Gemeentebestuur niet had voldaan aan artt. 22—28 van het provinciaal reglement. Op deze aanzoeken was door Gedeputeerde Staten bij besluiten van 13 en 27 December 1872 afwijzend beschikt, op grond, dat er geene ontheffing van aansprakelijkheid door eene overboeking volgens art. 27 van het provinciaal reglement had plaats gehad, en dat wel volgens art. 54 degeen, die zich met bevolene herstellingen bezwaard acht, beroep bij Gedeputeerde Staten kan instellen, maar dat het dan alleen de vraag is, of de bevolen herstellingen noodzakelijk zijn. Op 20 December was door Burgemeester en Wethouders bevonden, dat aan de waarschuwingen niet was voldaan en waren drie processen-verbaal van bekeuring opgemaakt, die op 23 December aan de bekeurden waren afgegeven.

De verschillende stukken, waarin de gebreken werden geconstateerd, werden volgens art. 50 van het provinciaal reglement aan den ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij het Kantongeregt te Hoogezand ingezonden, die echter, in overleg met den Officier van Justitie te Groningen, te kennen gaf, geene vervolging te kunnen instellen, omdat door het Gemeentebestuur niet was voldaan aan art. 25 van het provinciaal reglement.

Gedeputeerde Staten merkten, naar aanleiding daarvan, aan den Officier van Justitie op, dat wel art. 25 bepaalt, dat elke tien jaar uit het primitieve en de suppletoire kohieren, mitsgaders de opgaven van dat jaar, met verbetering der bevonden gebreken, een nieuw kohier wordt opgemaakt en vastgesteld; doch dat dit is een voorschrift van orde, aan welks niet-opvolging niet is verbonden de vervallen-verklaring van de primitieve en suppletoire kohieren; hetgeen te meer in het oog springt, daar het kohier de onderhoudpligtigheid niet schept, maar alleen constateert, daar de verpligting volgens art. 21 rust op hen, die er bij de invoering van het reglement mede belast waren.

De Officier van Justitie stemde dit laatste toe, maar meende toch, dat de onderhoudpligtigheid op grond van het kohier zou moeten worden aangenomen, daar zij anders moeijelijk te bewijzen zou zijn; en nu kwam het hem voor, dat het voorschrift van art. 25 medebragt, dat er geen verbindend kohier aanwezig was, wanneer dat voorschrift niet was opgevolgd. Hij verklaarde echter bereid te zijn, indien het verlangd werd, eene vervolging te doen instellen, maar achtte wegens den aard van dit geschil eene vervolging minder geschikt tot bereiking van het doel, dan het herstellen der gebreken van wege het Gemeentebestuur en het instellen eener burgerlijke vordering tot verhaal der kosten, volgens art. 47 van het reglement.

Gedeputeerde Staten schreven daarop Burgemeester en Wethouders aan, volgens dat artikel te handelen; en deze laatsten antwoordden op 28 Mei 1873, dat aan die lastgeving was voldaan.

Inmiddels was ter secretarie van Sappemeer het nieuwe kohier ter visie gelegd. Daartegen werden bij het Gemeentebestuur vijf bezwaarschriften ingediend, namelijk:

een van C. Star Nauta, die beweerde, dat er voor zijn onderhoudspligt geen bewijs bestond, ofschoon hij te kennen gaf, dat hij zelf van denkbeeld was onderhoudpligtig te zijn;

een van A. D. Bouwman en andere eigenaren van gronden, gelegen te Borger-Compagnie, gemeenten Veendam, Wildervank en Hoogezand, die beweerden: dat het bewijs van hunnen onderhoudspligt ontbrak; dat de Raad van Sappemeer geene buiten zijne gemeenten liggende gronden kan belasten; dat die Raad niet, zonder wijziging van den legger, bij kohier andere onderhoudpligtigen kon aanwijzen dan de op den legger geplaatste Volmagten; dat de bruggen behoorden op een kohier van wateren, bruggen en waterwerken; dat het onderhoud dier voorwerpen van regtswege rustte op de gemeente Sappemeer, als getreden in de regten en verpligtingen van het kerspel, hetgeen door den Gemeenteraad was erkend door het niet-aanwijzen van onderhoudpligtigen bij kohier, en door zijn besluit tot het veranderen van eene der bruggen van eene vaste in eene beweegbare;

twee gelijkluidende adressen van landbouwers onder Muntendam en Veendam (eerste onderteekenaars weduwe D. Schrage en M. H. Maathuys), waarbij werd aangevoerd, dat het Gemeentebestuur de adressanten zelf niet scheen te beschouwen als tot het onderhoud der bruggen verpligt, daar het hen nooit geplaatst had op een legger van wateren, waterwerken en bruggen, noch op een kohier, naar aanleiding van zoodanigen legger opgemaakt, zoo als was voorgeschreven bij het besluit, geplaatst in het *Provinciaal blad* van Groningen van 1855, n°. 46; en voorts dat het Gemeentebestuur het regt niet had belastingen of lasten te leggen van voorwerpen, in de gemeente gelegen, op personen of goederen, buiten de gemeente wonende of gelegen;

een adres van T. Rok c. s, ingezetenen van de gemeente Zuidbroek, aangeslagen voor het onderhoud der brug over het Hoofddiep, die beweerden bij die brug geen belang te hebben, en ook niet voor te komen onder de onderhoudpligtigen, aangewezen bij art. 2 der willekeur van 1805.

In de afwijzende beschikkingen, welke op 20 Junij 1873 door den Raad van Sappemeer, op al deze adressen genomen werden, werd op de onderscheidene aangevoerde gronden van bezwaar het volgende geantwoord:

De onderhoudslast rustte op de landen der adressanten krachtens den inhoud van verschillende oude bescheiden. In de beschikkingen op de vier eerstvermelde adressen werden meer in het bijzonder genoemd de conditiën van verhuring van de veenen in Sappemeer en Fashol, door Burgemeesteren en Raad van Groningen gearresteerd den 8 December 1628; concessiën, door Burgemeesteren en Raad van Groningen verleend; verschillende contracten, willekeuren en conventiën, o. a. (dit meer bepaald in de beschikkingen op het tweede, derde en vierde adres) die van 7 Februarij 1770, 25 Februarij 1789, 8 Julij 1803, 2 November 1803, 4 Maart 1808 en 8 September 1810; voorts schriftelijke verklaringen en erkentenissen van adressanten of hunne voorgangers, of besluiten, waartoe door adressanten of hunne voorgangers was medegewerkt.

Door aanduiding van gronden van adressanten, buiten de gemeente gelegen, werden geene gronden buiten de gemeente belast, maar alleen aangewezen, op welke hunner gronden de onderhoudslast rustte.

Wijziging van den legger kwam volgens art. 20 van het provinciaal reglement alleen te pas bij verandering in de bestaande wegen, niet bij verandering in de onderhoudspligtigen.

Het was geheel in overeenstemming met art. 22 van het provinciaal reglement op het toezigt der wegen, dat de kunstwerken, liggende in de op den legger voorkomende wegen, op het kohier, bij dat artikel bedoeld, waren vermeld.

Het onderhoud rustte niet op de gemeente, en de Gemeenteraad had ook geen besluit genomen tot verandering eener brug; maar de last was oorspronkelijk op de aangewezen onderhoudpligtigen gelegd bij de aangehaalde bescheiden, en was later bestendigd bij de artt. 9 en 11 van het voormalig reglement op het onderhoud en de schouwing der wegen in de districten, genaamd het Oldambt, Westerwolde, Goorecht en Sappemeer c. a., goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 12 December 1823, n°. 73, en het eerste lid van art. 21 van het thans geldende reglement op het toezigt der wegen.

In antwoord op het vijfde adres werd nog gezegd, dat de aanslag niet gedaan was op grond van het belang der gronden bij de bruggen, en aan die gronden ook geen last was opgelegd, maar dat de aanslag alleen gedaan was, omdat de last van ouds op gronden rustte.

Nu werden bezwaarschriften ingebragt bij Gedeputeerde Staten, nl. een van C. Star Nauta, die verzocht niet-goedkeuring van het kohier, op grond, dat de onderhoudslast, die niet kon worden afgeleid uit een sedert onheugelijke jaren verrigt onderhoud, niet bewezen was, en dat de opmaking van het kohier negentien jaren verzuimd was, waardoor aan velen de gelegenheid was benomen om hunne bezwaren in te brengen;

een van A. D. Bouwman en andere eigenaren van landen te Borger-Compagnie, die verzochten, dat het kohier niet zou worden goedgekeurd dan nadat adressanten en hunne gronden daaruit waren geroyeerd. Deze adressanten beweerden in hoofdzaak: dat de onderhoudslast, zoo die al niet vroeger op de gemeente gerust had, dan toch in ieder geval nu op de gemeente was overgegaan, daar de oude leggers en kohieren bij het in werking treden van het reglement van 1854 waren vervallen (art. 83), en er sedert geen kohier geweest was en dus geene onderhoudspligtigen bestaan hadden, zoodat het 2de lid van art. 21 van het reglement was in werking getreden; voorts dat de Gemeenteraad niet bevoegd was bij kohier andere onderhoudspligtigen aan te wijzen dan op den legger vermeld waren, en dat er door de aanduiding van gronden wel degelijk belasting van die gronden plaats had.

Twee gelijkluidende adressen van de weduwe D. Schrage c. s. en M. H. Maathuis c. s., houdende het verzoek, dat het kohier niet mogt worden goedgekeurd, gelijk het was liggende, in allen gevalle adressanten daarvan mogten worden geroyeerd; welk verzoek hoofdzakelijk daarop steunde: dat, blijkens het niet-opmaken van een legger en kohier van wateren, bruggen en wegen, adressanten nooit voor onderhoudpligtigen waren gehouden; dat sedert de invoering van het reglement op het toezigt der wegen, waardoor vroegere verordeningen op dat onderwerp waren afgeschaft, en er geen stuk bestond, waaruit wettige verpligtingen tot onderhoud konden worden bewezen; dat het thans opgemaakte kohier dus niet op wettige verpligtingen steunde; dat zonder wettige verpligtingen van anderen de last volgens art. 231 der gemeentewet op de gemeente rust; dat het kohier ook niet voldoet aan art. 22 van het reglement, hetwelk vordert eene naauwkeurige aanwijzing van het gedeelte, waarover zich de onderhoudslast uitstrekt;

een adres van T. Rok c. s., verzoekende het kohier niet goed te keuren, zoolang adressanten daarop als onderhoudpligtigen voorkwamen; welk verzoek daarop steunde, dat de onderhoudslast niet was bewezen, ook niet daardoor, dat adressanten vroeger in den onderhoudslast hadden gedeeld, en dat een hunner als Volmagt van de Borger-Compagniesterburg had gefungeerd; waarbij weder werd opgemerkt, dat de buurt, waar adressanten wonen, niet genoemd was in de willekeur van 1805.

Gedeputeerde Staten hebben omtrent deze adressen berigten ingewonnen van Burgemeester en Wethouders van Sappemeer, waarin de beweringen der adressanten werden bestreden en o. a. omtrent het laatste punt van het laatste adres werd aangevoerd dat adressanten wonen tegen noordkant kleine meer, en dat die in de willekeur van 1805 wel genoemd wordt.

Na ontvangst van deze berigten hebben Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 15 Augustus 1873, nº. 65, het kohier goedgekeurd, met uitzondering van een paar nummers, welke hier niet ter zake doen, maar met afwijzing van al de bovenvermelde reclames. De gronden der afwijzing voor de onderscheidene reclames, eenigzins verschillende, komen in hoofdzaak hierop neder: dat de opmaking van een nieuw kohier na verloop van tien jaren uit het primitieve en de later opgemaakte suppletoire kohieren, bij art. 25 van het reglement voorgeschreven, kennelijk alleen ten doel heeft ordeshalve één kohier in de plaats te stellen van vele, maar niet om de onderhoudspligtigheid aan eene revisie te onderwerpen; dat dus de bezwaren, voor zoover die bestaan in ontkenning van onderhoudspligt, buiten aanmerking moeten blijven, zoolang niet de onderhoudspligt op andere gronden wordt gelegd dan er vroeger mede belast waren; dat nu hier geene zoodanige verandering heeft plaats gehad, maar alleen de onderhoudpligtigen zelven genoemd zijn in plaats van de op het primitieve kohier genoemde Volmagten, en dat dit te beschouwen is als eene verbetering van een bevonden gebrek, bij art. 25 van het reglement toegelaten;

dat de ontkenning van onderhoudspligt of de bewering van verpligting der gemeente, voor zoover die daarop steunt, dat er tot nu toe geene onderhoudpligtigen bij kohier zouden zijn aangewezen, ongegrond is, daar reeds vroeger een kohier was opgemaakt;

dat het thans opgemaakte kohier voldoet aan het vereischte van naauwkeurige aanwijzing van het gedeelte, waarover zich de onderhoudslast uitstrekt, daar het de kadastrale aanduiding der perceelen bevat.

Tegen dit besluit van Gedeputeerde Staten is op grond van art. 65 van het reglement voorziening gevraagd bij Zijne Majesteit den Koning bij drie adressen.

Het eerste is van C. Star Nauta, die weder beweert, dat er nu voor het eerst een kohier is opgemaakt; dat wel vroeger een zoogenaamd kohier was opgemaakt, maar niet volgens het reglement, en dat er geen bewijs van den onderhoudspligt is geleverd.

Van de twee andere, gelijkluidende adressen, door verschillende personen onderteekend, zijn de eerste onderteekenaars A. D. Bouwman en M. H. Maathuis. Die adressen behelzen ook grootendeels eene herhaling van den inhoud der adressen aan den Raad en aan Gedeputeerde Staten, waarvan dezelfde personen de eerste onderteekenaars waren. Ten aanzien van sommige punten worden echter nieuwe argumenten aangevoerd.

Ten bewijze, dat de gemeente onderhoudspligtig is, wordt aangevoerd, dat de last, die vroeger door de ingezetenen gedragen is, op hen niet rustte als grondbezitters, maar als bewoners van het karspel. De werken toch waren karspel-klappen, bruggen enz., blijkens de willekeur van 1805; en daar de karspelen in de burgerlijke gemeenten zijn opgegaan, is de last op deze laatste overgegaan.

Ten bewijze, dat de last, al mogt die niet van de invoering der burgerlijke gemeente af op haar gerust hebben, dan toch nu op haar rust (hetgeen reeds vroeger werd afgeleid uit de beweerde niet-opmaking van een kohier), — wordt nu nog gezegd, dat er misschien in 1857 een kohier van wegen is opgemaakt, maar dat de hier bedoelde werken daarop niet voorkwamen, en dat, al kwamen zij er op voor, dat kohier dan toch met 1867 vervallen was, en er dus sedert dien tijd geen andere onderhoudspligtige was dan de gemeente, en deze dus de éénige onderhoudspligtige was tijdens het opmaken van het nieuwe kohier.

Voorts wordt gezegd, dat het kohier behoort te steunen op den legger, maar dat het opgemaakte kohier met den legger in strijd is, daar de adressanten op laatstgenoemd stuk niet als onderhoudpligtigen voorkomen.

Eindelijk wordt aangevoerd, dat op den legger en het kohier der wegen alleen be-

hooren die bruggen, die voor andere wateren liggen dan scheepvaart- en afwateringskanalen; maar dat de hier bedoelde bruggen, als liggende over scheepvaartkanalen, behooren op een legger en kohier van wateren, bruggen en waterwerken, opgemaakt volgens het reglement op het toezigt dier voorwerpen van 15 Julij 1855.

Gedeputeerde Staten van Groningen, omtrent deze adressen gehoord, deelen bij hun berigt van 21 Augustus 1874 in de eerste plaats mede, dat in 1854 door Burgemeester en Wethouders van Sappemeer een legger der wegen is opgemaakt, die door den Raad is vastgesteld op 16 Junij 1855 en door Gedeputeerde Staten is goedgekeurd den 27 September 1855, en dat in 1817 door Burgemeester en Wethouders een kohier is opgemaakt, dat door den Raad is vastgesteld den 24 Junij 1857 en door Gedeputeerde Staten goedgekeurd den 14 Junij 1858. Die legger en dat kohier zijn bij het berigt overgelegd. Gedeputeerde Staten deelen mede, dat er indertijd geene bezwaren tegen zijn ingebragt. Op het kohier komen als onderhoudspligtigen voor de Volmagten.

Gedeputeerde Staten deelen verder den loop der zaak mede, zoo als die hierboven is opgegeven, met overlegging der vermelde stukken. Zij verwijzen naar den inhoud van hun besluit, waarbij zij het nieuwe kohier hebben goedgekeurd, doch zetten tevens ten aanzien van verschillende punten hun gevoelen nog nader uiteen.

Op de bewering van C. Star Nauta, dat eerst nu een kohier zou zijn opgemaakt, daar het vroegere niet was opgemaakt volgens het reglement, wordt geantwoord, dat een gebrek van het vroegere kohier, dat het niet de onderhoudspligtigen zelve, maar de Volmagten noemde, bij het nieuwe kohier is verbeterd; maar dat toch ook het oude kohier op wettige wijze was tot stand gekomen, en dat het niet aangaat dat kohier als niet bestaande aan te merken en het daardoor te doen voorkomen, alsof de quaestie der onderhoudspligtigheid nog moest uitgemaakt worden. Ofschoon die quaestie naar het oordeel van Gedeputeerde Staten niet meer te onderzoeken is, willen zij ten overvloede aantoonen, dat de adressant onderhoudpligtig is, namelijk voor zooveel betreft het bijdragen voor een gering deel in het onderhoud der drie vroeger genoemde bruggen, waarop het inderdaad alleen aankomt, ofschoon adressant in het algemeen spreekt van hooghouten, bruggen, draai- en klapbruggen en wegen. Zijne onderhoudpligtigheid wordt dan daaruit afgeleid, dat in het door hem overgelegde administratieboek (dat bij de stukken voorhanden is) onder de namen der onderhoudpligtigen in 1844 voorkomt de naam van adressants regtsvoorganger, C. Star Lichtenvoort, en hij zelf er later ook op voorkomt; dat uit een notitieboek (dat ook wordt overgelegd) blijkt, dat hij van 1866 tot 1871 als Volmagt heeft gefungeerd, terwijl volgens de (insgelijks overgelegde) willekeur van 1805 de Volmagten werden gekozen uit de onderhoudspligtige landgebruikers; eindelijk dat hij zelf heeft verklaard van gevoelen te zijn, dat hij onderhoudpligtige was.

Voor zooveel het berigt van Gedeputeerde Staten betreft de twee andere adressen, verdient uit dat berigt het volgende vermeld te worden.

Het opschrift der willekeur van 1805 spreekt inderdaad van karspel-klappen, bruggen en wegen; maar uit die benaming kan niet volgen, dat het karspel onderhoudpligtig was; de geheele inhoud der willekeur zou met die opvatting in lijnregten strijd zijn; zoowel art. 2 als artt. 3 en 4 wijst de landgebruikers als onderhoudpligtigen aan. Ook de geschiedenis der veenkolonie bewijst, dat de last op den grond rust; hier wordt verwezen naar art. 19 der conditiën van verhuring van 8 December 1628. De onderhoudslast is dan ook, nog lang nadat de gemeenten de karspelen hadden vervangen, naauwelijks tot vóór weinige jaren, zonder eenig verzet door de grondbezitters gedragen.

Ook de gemeentewet, zeggen Gedeputeerde Staten, brengt deze werken niet ten laste van de gemeente; want behalve dat de zaak beheerscht wordt door art. 21 van het reglement op het toezigt der wegen, zijn deze werken geene gemeentewerken; zij worden dit niet enkel, doordat zij in de gemeente liggen en ter openbare dienst bestemd zijn.

Ook deze adressanten, zeggen Gedeputeerde Staten verder, twijfelen ten onregte, of er in 1857 wel een kohier is opgemaakt, welke twijfel des te vreemder is, daar zij tevens beweren, dat de werken op dat kohier niet voorkomen. Maar ook dit is onjuist, zeggen Gedeputeerde Staten, ten bewijze waarvan zij eenige artikelen voor het kohier aanhalen.

Nu geven Gedeputeerde Staten wel toe, dat het Gemeentebestuur verzuimd heeft jaarlijks suppletoire kohieren en na verloop van tien jaren een nieuw kohier op te maken; maar dat administratieve verzuim neemt huns inziens niet weg, dat de onderhoudspligt bij het oude kohier geconstateerd was en bij een nieuw kohier weder geconstateerd kan worden.

Voorts weêrleggen Gedeputeerde Staten de bewering, dat het Gemeentebestuur buiten zijne bevoegdheid zou gaan, door gronden buiten de gemeente te belasten. In den regel kan wel een gemeentebestuur geene regels stellen, die buiten zijn gebied werken; maar de werken liggen hier alle binnen het gebied. Door voorschriften tot verzekering van het onderhoud dier werken te geven, gaat het Gemeentebestuur van Sappemeer dus niet buiten zijn gebied, en geen ander gemeentebestuur zou die zorg op zich kunnen nemen. En dat nu de gronden, met den onderhoudslast bezwaard, ten deele buiten de gemeente liggen, heft den last voor die gronden niet op. Het zou toch ongerijmd zijn, dat elke onderhoudslast, op gronden rustende, zou vervallen, zoodra het te onderhouden werk in eene andere gemeente lag; dat dus in zoodanig geval altijd die gemeente zou moeten onderhouden en geene wettige verpligtingen van anderen, art. 231 gemeentewet, zouden kunnen bestaan.

Bovendien, zeggen Gedeputeerde Staten, het is hier geene belasting; anders toch zouden hier de voorschriften van art. 232 der gemeentewet van toepassing zijn, hetgeen wel niemand zal beweren. Het geldt hier noch het onderhoud van een gemeentewerk, noch eene belasting *in natura* of verpligting tot arbeid of levering, want deze laatste drukt alleen op personen, niet op zaken, niet op enkelen, maar op allen.

Ten aanzien van bestaanden strijd en vereischte overeenstemming tusschen legger en kohier, merken Gedeputeerde Staten op, dat de legger dient tot uitwijzing van het regt en de verpligting der overheid ten aanzien van de schouwing, terwijl het kohier dient tot uitwijzing der onderhoudpligtigheid, dus van de verpligting der geadministreerden; dat het twijfelachtig is, of de legger volstrekt verandering behoeft, daar de objecten in geschil er op voorkomen als werken, waarover schouw moet worden uitgeoefend; dat evenwel, indien men overeenstemming wil, omdat op den legger ook de onderhoudpligtigen moeten voorkomen, de legger met het nieuw kohier, zoodra het van kracht zal zijn, in overeenstemming kan gebragt worden.

Wat eindelijk betreft de bewering, dat de bruggen in quaestie, als liggende over scheepvaartkanalen, niet behooren op den legger en het kohier der wegen, maar op den legger en het kohier der wateren, bruggen en waterwerken, merken Gedeputeerde Staten op, dat, volgens art. 1 van het reglement op de wegen, onder de benaming van wegen worden verstaan al de rijwegen en voetpaden, met de daarin gelegen bruggen enz., en dat de hier bedoelde bruggen liggen in wegen; dat, wel is waar, ook art. 1 van het reglement op de wateren spreekt van bruggen in of verbonden aan de wateren; dat tusschen beide bepalingen echter geen strijd bestaat; dat art. 35 van het reglement op de wegen voorschriften geeft omtrent het onderhoud van eene brug ten dienste eener veilige passage te lande, wanneer de brug in een weg ligt, en dat, wanneer die brug tevens ligt over een scheepvaartkanaal, art. 22, 2de lid, van het reglement op de wateren voorschriften geeft in het belang van het scheepvaartverkeer.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 September 1874, n°. 30, Afdeeling III.

Daarna is bij de Afdeeling ingekomen eene memorie van C. Star Nauta, waarin geene nieuwe gezigtspunten voorkomen.

Verder zijn er geene stukken ontvangen, waarom ik meen dit verslag hier te kunnen besluiten.

De heer Mr. M. VAN DER TUUK, Procureur te Veendam, als gemagtigde der appellanten, bekomt vervolgens het woord en licht het door hen ingesteld beroep nader toe. Hij treedt daartoe in eene breedvoerige ontzenuwing en bestrijding der verschillende argumenten van Gedeputeerde Staten en tracht den onhoudbaren toestand aan te toonen, waarin appellanten door het besluit van dat Collegie gebragt zijn.

III. *het beroep van C. Lokin c. s., te Wilp, gemeente Voorst, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij hun verzoek om wijziging van den legger der wegen in die gemeente wordt afgewezen.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! C. Lokin en vijf andere ingezetenen van Wilp (gemeente Voorst) hebben in de eerste helft dezes jaars zich gewend tot Gedeputeerde Staten van Gelderland met een adres, waarin zij zich beklagen over het door N. Knijt afsluiten van een weg, die, naar hunne bewering, vroeger publiek was geweest, en nog als publieke weg behoorde te worden aangemerkt.

Gedeputeerde Staten hebben daarop, bij besluit van 1 Julij ll., aan de adressanten te kennen gegeven, dat er geene termen waren om aan hun verzoek te voldoen, daar de weg niet beschouwd is te zijn openbaar en dan ook niet op de leggers voorkomt, en, volgens ingewonnen informatiën, bij het opmaken der leggers opzettelijk daar niet op gebragt is, omdat dezelve, loopende over particuliere gronden, nu en dan was afgesloten, doorgaans in slechten toestand verkeerde, en niet of weinig door het publiek gebruikt werd, dewijl een andere en betere weg, welke op den legger gebragt is, in dezelfde rigting loopt met een omweg van slechts 376 meters, welke bedoelde weg inmiddels begrind is; terwijl eindelijk de door adressanten bedoelde weg is omgegraven en feitelijk niet meer bestaat.

Tegen dat besluit van Gedeputeerde Staten zijn Lokin c. s. opgekomen bij adres aan den Koning, gedateerd Augustus 1874, waarbij zij, zich beroepende op art. 14, laatste lid, van het Geldersch reglement op de wegen en voetpaden (*Provinciaal blad* van 1857, n°. 103), in appel komen. Zij zeggen daarin, dat de bedoelde weg, indertijd verzuimd op den legger gebragt te worden, op de kadastrale kaarten voorkomt als ongenommerd, en vrij van grondbelasting; dat het toenmalig Markbestuur van de Aard- en Aardebroeker markt dien weg in 1829 aan den aangrenzenden eigenaar te koop heeft aangeboden, doch dat die koop niet is gesloten, en dat de tegenwoordige eigenaar van dien bouwgrond dien weg zich eigenmagtig heeft toegeeigend en dien heeft afgesloten; dat de weg niet gezegd kan worden te loopen over particulieren grond; dat de vroegere afsluiting van den weg enkel geschiedde, zoo als meer met publieke wegen gebeurt, in het belang van het schutten van vee, ter beveiliging van korenvelden; en dat velen belang hebben bij het behoud van dien weg ten dienste van het publiek.

Het Gemeentebestuur van Voorst, door Gedeputeerde Staten op dat adres gehoord, wijst er op, dat der adressanten bewering, dat het vorig Markbestuur den weg aan een aangrenzenden eigenaar heeft willen verkoopen, het bewijs oplevert, dat reeds toen die weg als voor het publiek onnoodig beschouwd werd, zoodat het zich laat verklaren, dat hij nimmer op den legger is gebragt. Uit het ongenummerd zijn van den weg bij het kadaster volgt niet, dat hij over publiek eigendom loopt. Of de weg privaat eigendom is of aan den polder behoort, weten Burgemeester en Wethouders niet, wèl dat de gemeente er geene aanspraak op maakt. Ware het een gemeenteweg,

dan zouden zij den Raad voorstellen te verklaren, dat hij niet of niet meer tot de openbare dienst bestemd is; zoozeer zijn zij overtuigd, dat hij voor het publiek verkeer onnoodig is.

Gedeputeerde Staten geven in hun berigt van 22 September ll. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen, dat zij geene termen vinden om, volgens art. 16 van het reglement op de wegen, dezen weg alsnog op den legger te brengen, en dat, nu zij dat niet gedaan hebben en den legger dus niet wijzigden, tegen die verklaring, in hun besluit van 1 Julij vervat, geen beroep openstaat, daar art. 14 aan het reglement dat hooger beroep slechts toelaat, ingeval de legger door Gedeputeerde Staten is vastgesteld of gewijzigd.

Nardus Krijt heeft in eene aan deze Afdeeling ingezonden memorie beweerd, dat de weg in quaestie, loopende door zijne eigendommen, nooit als publieke weg is aangemerkt, en altijd door hem als eigen weg is gebruikt, en dat hij dat wel niet door schriftelijke bewijzen kan staven, maar enkel kan verklaren, dat in de notariële acte van aankoop der gronden, waarover die weg loopt, met geen enkel woord van een publieken weg of van een uitweg wordt gehandeld.

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Voorschoten van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij goedkeuring wordt onthouden aan het raadsbesluit tot verkoop eener inschrijving van f* 12,000 *op een der grootboeken van de nationale werkelijke schuld.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! De Raad der gemeente Voorschoten heeft op 21 Augustus 1874 besloten tot verkrijging van het geld, benoodigd voor den bouw eener school en onderwijzerswoning aan den Rijndijk, waarvoor omstreeks *f* 10,000 gevorderd werd, te verkoopen eene inschrijving van *f* 10,000 op het grootboek der 4 pct. nationale schuld, onder bepaling, dat in 1876 en vervolgens jaarlijks, totdat het kapitaal weder in zijn geheel zou zijn, uit de inkomsten der gemeente zou worden aangekocht eene inschrijving op het grootboek der 4 pct. nationale schuld van minstens *f* 500 nominaal. Bij dat besluit werd overwogen, dat men wel eene leening zou kunnen sluiten, maar waarschijnlijk tegen niet minder dan 5 pct. 's jaars, terwijl de inschrijving slechts even 4 pct. afwierp; voorts dat het ingeschreven kapitaal verkregen was uit de overneming der ambachtswerken, en dat noch bij die overneming, noch bij de daarover gevoerde onderhandelingen, eenige bepalingen gemaakt waren omtrent de belegging der gelden, en evenmin bepaald was, dat het kapitaal onvervreemdbaar zou zijn.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben bij hun besluit van 15 September 1874, n°. 2, aan het gezegde raadsbesluit hunne goedkeuring onthouden, op grond, dat bij overeenkomst tusschen Rijnland en de gemeente Voorschoten aan deze eenige werken van de opgeheven ambachten in Rijnland zijn overgedragen met de verpligting die werken steeds in goeden staat te onderhouden, waarvoor aan de gemeente eene som van *f* 10,416 is uitgekeerd, die, voor zoover ze niet in het belang dier werken is uitgegeven, is belegd in de bedoelde inschrijving; dat door die belegging der gelden, in plaats van aanwending er van tot bestrijding van uitgaven of tot schulddelging, en door de aanwijzing der renten tot onderhoud der werken, die inschrijving eene bepaalde bestemming heeft verkregen, waaraan zij in den regel niet behoort te worden onttrokken; dat de in het raadsbesluit bedoelde bouw eener school en onderwijzerswoning in geen enkel opzigt in betrekking staat tot de overgenomen ambachtswerken, en derhalve de inschrijving, indien zij ten behoeve van dien bouw verkocht werd, aan hare bestemming zou worden onttrokken; dat het

vooral tot nakoming der verpligting (tot onderhoud der werken), welke de gemeente bij art. 3 van het met Rijnland gesloten contract tegenover de provincie heeft op zich genomen, van groot belang is, dat het kapitaal zooveel mogelijk onaangeroerd blijve; dat de in het raadsbesluit bepaalde weder-aankoop van inschrijvingen niet belet, dat het beginsel "middelen, voor een bepaald doel bestemd, mogen niet anders dan voor dat doel worden aangewend", zou worden aangetast, en dat de waarborg voor de nakoming van den onderhoudspligt tijdelijk zou verloren gaan; dat bovendien de gemeente zonder veel bezwaar voor de ingezetenen eene leening zou kunnen sluiten, daar de rente en aflossing zouden kunnen gevonden worden door het heffen van opcenten op de personele belasting, hetgeen tot nu toe niet plaats heeft, en door opvoering van den hoofdelijken omslag van ƒ 1336 tot het toegestane maximum van ƒ 1450.

Tegen deze beslissing heeft de Raad van Voorschoten bij een adres, dat den 24 September bij Zijner Majesteits Kabinet was ingekomen, op grond van art. 200 der gemeentewet bij den Koning voorziening gevraagd.

De Raad voert aan: dat verschillende werken van Rijnland zijn overgenomen bij contracten van 8 December 1870 en 10/15 April 1871, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Noordholland; dat daarvoor aan de gemeente een kapitaal is verstrekt, waarvan een gedeelte aangewend is tot afkoop eener verpligting, op de overgenomen werken rustende, en tot aankoop van eene bezitting voor de gemeente (de zoogenaamde Kerksloot, dienende tot haven), terwijl voor het overblijvende de bedoelde inschrijving is aangekocht; dat noch bij dien aankoop, noch bij de contracten eenige verpligting omtrent de bestemming der gelden is opgelegd; dat alleen bij de contracten is bepaald, dat de gemeente zich jegens de provincie Zuidholland verbindt tot voortdurend deugdzaam onderhoud der werken, ten genoege van Gedeputeerde Staten; dat, indien men nu aanvoert, dat een kapitaal niet aan zijne bestemming mag worden onttrokken, daar tegenover kan gesteld worden, dat een contract niet buiten zijn inhoud mag worden uitgebreid; dat bovendien de aankoop van de Kerksloot, welker bezitting in geen verband stond met de overgenomen werken, door Gedeputeerde Staten is goedgekeurd; dat het eene andere vraag is, of de waarborg voor het onderhoud minder wordt door den voorgenomen verkoop, en dat dit niet het geval is; dat integendeel die waarborg zou verminderd worden, indien eene leening gesloten werd, daar de gemeente dan zou bezwaard worden met hetgeen zij aan rente meer voor de leening zou moeten betalen dan zij uit de inschrijving trekt. Voorts wordt nog aangevoerd, dat in de plaats der inschrijving komt een ander kapitaal, eene school en woning, en dat aan de vermindering, die de waarde van dat kapitaal met den tijd ondergaat, te gemoet gekomen wordt door den bepaalden aankoop van nieuwe inschrijvingen. Eindelijk wordt erkend, dat de gemeente hare belastingen wel zou kunnen verhoogen; maar deze gunstige omstandigheid, zegt de Raad, kan geene reden van weigering zijn, want zij is een waarborg voor de nakoming van alle verpligtingen, door de gemeente aangegaan.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland, omtrent dit adres gehoord, zeggen bij hun berigt van 6/14 October 1874, dat de verpligting om de fondsen te behouden en uitsluitend te doen strekken ten behoeve der overgenomen werken, wel niet uitdrukkelijk is voorgeschreven, maar dat zij volgt uit den oorsprong der fondsen; dat deze toch door de onderhoudspligtigen der voormalige ambachten als eene buitengewone belasting zijn bijeengebragt voor een bepaald doel, namelijk de overdragt van het onderhoud der werken aan de betrokken gemeenten, en dat het tot groote onbillijkheden tegenover die personen zou kunnen leiden, indien volkomen vrijheid werd gelaten tot het verbruiken van de fondsen tot andere doeleinden. Immers, zeggen Gedeputeerde Staten, de gemeente zal wel altijd verpligt zijn de werken te onderhouden; maar wanneer

zij, als de fondsen eenmaal verkocht zijn, voor dat onderhoud hare belastingen moet verhoogen en dan b. v. de opcenten op de grondbelasting hooger opvoert, dan worden de grondeigenaars, die vroeger in de ambachten contribuabel waren, en die reeds eenmaal getroffen zijn door het bijeenbrengen van het oorspronkelijk kapitaal, ten tweedemale getroffen door de nieuwe belastingen, die in de plaats van het verbruikte kapitaal moeten komen.

Gedeputeerde Staten erkennen, dat zij den aankoop van de Kerksloot hebben goedgekeurd; maar de Gemeenteraad beweert huns inziens ten onregte, dat die sloot in geen verband stond tot de ambachtswerken; immers in den staat dier werken, gevoegd bij het besluit, opgenomen in het *Provinciaal blad van Zuidholland*, n°. 2, van 1870, komt het diep houden van dat water met het onderhoud van een daarvoor staand schut voor onder n°. 5, Voorschoten. Die verpligting is dus van het ambacht op de gemeente overgegaan; en nu zijn Gedeputeerde Staten bij de beoordeeling van het besluit betreffende den aankoop van de stelling uitgegaan, dat, kocht de gemeente ook de sloot zelve aan, alle verband tusschen die sloot en het diephouden daarvan tot de vroegere ambachtswerken en daarvoor bijeengebragte fondsen ophield, en dus ook zonder schending van beginsel die fondsen evenredig konden worden verminderd.

Eindelijk zeggen Gedeputeerde Staten, dat de bepaling betreffende het weder aankoopen van inschrijvingen ook geene reden kon zijn om hunne goedkeuring aan het raadsbesluit van 21 Augustus 1874 te verleenen, omdat, behalve dat die bepaling niet belet, dat het door hen aangenomen beginsel zou worden aangetast, zij ook geen waarborg oplevert, dat de weder-aankoop werkelijk zal geschieden, daar de gemeente zich door die bepaling niet tegenover anderen verbindt, maar alleen zich zelve een pligt oplegt, en het zeer twijfelachtig voorkomt, of, wanneer de gemeente dien pligt niet vervulde, Gedeputeerde Staten bevoegd zouden zijn daarvoor krachtens art. 212 der gemeentewet een post op de begrooting te brengen.

Bij het berigt van Gedeputeerde Staten zijn overgelegd een afschrift van hun besluit van 15 September 1874, afschriften van de contracten, tusschen Rijnland en Voorschoten gesloten, en een exemplaar van het *Provinciaal blad*, n°. 2, van 1870.

De zaak is met 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 October 1874, n°. 13, Afdeeling II.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeven-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 25 *November* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 7 dezer, n°. 24, houdende beschikking op *het beroep van Thomas Eschbach, te Rotterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 407, 408).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons door Thomas Eschbach, te Rotterdam, ingesteld beroep van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 4 Augustus 1874, n°. 32, strekkende tot handhaving van de uitspraak van den Militieraad, waarbij hij voor de dienst bij de nationale militie is aangewezen;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 October 1874, n°. 72;
Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 4 November 1874, n°. 30, 4de Afdeeling;
Overwegende:
dat Thomas Eschbach, loteling van de ligting van 1874, uit de gemeente Rotterdam,

is de jongste van twee broeders; dat hij als reden van vrijstelling heeft aangevoerd de dienst bij de gouvernements-marine in Nederlandsch Indië; dat hij evenwel voor de dienst is aangewezen eerst door den Militieraad, en daarna in hooger beroep door Gedeputeerde Staten van Zuidholland, bij bovenvermelde uitspraak, op grond, dat de dienst van den broeder geene vijf jaren zou hebben geduurd;

dat Johannes Eschbach, krachtens eene beschikking van den Minister van Koloniën van 20 Januarij 1862, den 27 Maart 1862 bij de gouvernements-marine in Indië in dienst is getreden; dat hij in die dienst is opgeklommen tot 1sten Stuurman, en als zoodanig gedetacheerd bij het beheer der genoemde marine;

dat hij op 31 December 1866, bij gelegenheid eener reorganisatie van het Marine-Departement in Indië, eervol uit zijne betrekking is ontslagen onder toekenning van wachtgeld; dat hij op 29 October 1867 weder als 1ste Stuurman is benoemd, doch dat die benoeming op 12 November 1867 is ingetrokken wegens zijne ongeschiktheid voor de betrekking, blijkens geneeskundig certificaat; dat hij op 8 Januarij 1868 is benoemd tot 1sten Klerk bij de Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch Indië;

dat nu bij de beschikking van Gedeputeerde Staten zijne dienst bij de gouvernements-marine gerekend wordt òf van 27 Maart, òf van 20 Januarij 1862 tot 31 December 1866, zoodat zij in het gunstigste geval zou geduurd hebben vier jaren, elf maanden en vier-en-twintig dagen, dus altijd nog minder dan vijf jaren;

dat hierbij wordt aangenomen, zoo als ook in de beschikking is uitgedrukt, dat Johannes Eschbach op 31 December 1866 uit de dienst zou zijn ontslagen, en dus van dien dag tot op 29 October 1867 niet in dienst geweest;

dat evenwel, blijkens eenen staat van dienst, bij het Departement van Marine in Nederlandsch Indië opgemaakt, Johannes Eschbach op 31 December 1866 slechts is ontslagen uit de (met dien dag opgeheven) betrekking, waarin hij werkzaam was, maar niet heeft opgehouden in dienst te zijn bij de gouvernements-marine, waarbij hij dan ook later, krachtens beschikking van 29 October 1867, weder in zijnen rang van 1sten Stuurman is opgetreden;

dat, blijkens denzelfden staat van dienst, ook de op 12 November 1867 gevolgde intrekking van zijne benoeming niet is geweest aan ontslag uit de dienst bij de Gouvernements-Marine, maar hij bij die marine in dienst gebleven is tot 8 Januarij 1868, toen hij tot 1sten Klerk bij de Algemeene Rekenkamer is aangesteld, zoodat zijne dienst bij de gouvernements-marine meer dan vijf jaren heeft geduurd;

dat derhalve de loteling Thomas Eschbach wegens die dienst van zijnen broeder regt heeft op vrijstelling van de dienst bij de nationale militie;

Gezien de artt. 48, 49, 50, 2o., 103 en 104 der wet op de nationale militie;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 4 Augustus 1874, no. 32, den loteling Thomas Eschbach vrij te stellen van de dienst bij de nationale militie.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 7 November 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

2°. van den 11 dezer, n°. 26, houdende beschikking op *het beroep van J. van Hees, te Delft, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij hem de vergunning is geweigerd tot oprigting eener branderij op den Verwersdijk* (zie het verslag over deze zaak op blz. 422—425).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door J. van Hees, te Delft, bij Ons ingesteld beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 28 Julij 1874, n°. 36, waarbij hem vergunning is geweigerd om in de perceelen, staande aldaar aan den Verwersdijk, kadastraal bekend sectie C, n°. 324 en 1816 (gedeeltelijk), eene branderij of ruwstokerij op te rigten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 October 1874, n . 74;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 7 November 1874, n°. 56, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat door den adressant vergunning is gevraagd om op de perceelen, kadastraal bekend sectie C, n°. 324 en 1816 (gedeeltelijk), gelegen aan den Verwersdijk te Delft, eene branderij of ruwstokerij op te rigten;

dat door geen der geburen bezwaren tegen die oprigting zijn gemaakt;

dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland de gevraagde vergunning hebben geweigerd, op grond, dat door den afvoer van het verwerkte fabriekwater in de stadsgracht het grachtwater zou worden verontreinigd, en zulks op den gezondheidstoestand der ingezetenen een nadeeligen invloed zoude kunnen uitoefenen;

dat evenwel deze bezwaren niet van genoegzaam gewigt zijn te achten om de vergunning te weigeren, vermits zij door gepaste voorzorgsmaatregelen kunnen worden uit den weg geruimd;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 28 Julij 1874, n°. 36, aan den adressant vergunning te verleenen om in de perceelen, kadastraal bekend sectie C, n°. 324 en 1816 (gedeeltelijk), gelegen aan den Verwersdijk, in de gemeente Delft, eene branderij of ruwstokerij op te rigten, onder de navolgende voorwaarden:

1°. dat het gistwater uit de fabriek door een afzonderlijk riool in de gracht zal worden afgevoerd, en in dat riool twee afsluitingen zullen worden geplaatst, de eene van gaas, waarvan de gaten niet grooter zullen zijn dan een millimeter, en de andere van grof linnen, waardoor het gistwater heen moet, en dat achter den filter van gaas een kolk zal worden gemaakt om de organische stoffen te verzamelen;

2°. dat deze vergunning zal zijn vervallen, bijaldien niet, binnen den tijd van zes maanden na de dagteekening van dit besluit, van de voldoende vergunning ingevolge de gegeven voorschriften zal zijn gebruikt gemaakt;

3°. dat de adressant zal gehouden zijn, zich aan alle zoodanige voorschriften te onderwerpen, als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 11 November 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

Aan de orde is:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Amsterdam en Hoogeveen over de woonplaats van R. H. Jongevos.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Krachtens 's Konings magtiging is dit geschil van bestuur op den 9 October jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De behoeftige Roelof Hendrik Jongevos is op getuigschrift van den Geneesheer bij 's Rijks gestichten te Veenhuizen, in dato 30 Junij jl., wegens krankzinnigheid op den 18 Julij daaraanvolgende overgebragt naar het gesticht voor krankzinnigen Coudewater. Volgens getuigschrift van denzelfden Geneesheer, in dato 8 Augustus 1872, was ook dergelijke plaatsing noodzakelijk; maar daaraan is destijds geen gevolg gegeven, wegens het herstel van den behoeftige.

De vraag is nu, waar de woonplaats was van den behoeftige, toen hij in het gesticht Coudewater opgenomen werd.

Blijkens een ingesteld onderzoek is hij geboren te Hoogeveen, op den 9 November 1845, uit ouders, aldaar gevestigd; is hij met die ouders in het jaar 1863 met der woon vertrokken naar Avereest, en is hij op den 23 Februarij 1871 te Hoogeveen in het huwelijk getreden met Aaltje Remken, woonachtig te Hoogeveen, terwijl hij, blijkens de huwelijks-acte en de huwelijks-afkondigingen, toen nog woonachtig was te Avereest; is hij daarop dadelijk gaan wonen te Hoogeveen, alwaar hij in het bevolkingsregister zich als zoodanig heeft doen inschrijven; is hij weinige weken na zijn huwelijk met zijne vrouw vertrokken naar Amsterdam, na zich en zijne vrouw uit het bevolkingsregister te Hoogeveen te hebben doen afschrijven. Die vrouw, Aaltje Remken, op den 22 October 1872 door den Burgemeester van Assen, hare toenmalige woonplaats, gehoord over hetgeen met haren man vóór en gedurende het verblijf te Amsterdam en daarna was voorgevallen, heeft verklaard, dat zij met hem in het voorjaar van 1871, zoodra de scheepvaart weder open was, naar Amsterdam is vertrokken, en dat zij dáár te zamen hebben gewoond in eene kamer, die bij de week verhuurd was; dat zij toen het voornemen hadden aldaar te blijven en in het bevolkingsregister zijn ingeschreven; dat zij declarante, zwanger zijnde, besloot bij hare ouders te Hoogeveen de kraam te gaan uitleggen; dat zij dit ook deed, omdat haar man toen reeds eenigermate aan krankzinnigheid lijdende was en ook misbruik maakte van sterken drank; dat zij toen te zamen in het laatst van September of in het begin van October 1871 naar Hoogeveen zijn teruggekeerd; dat zij bij hun vertrek

uit Amsterdam niet het voornemen hadden om naar Amsterdam terug te keeren, en dat bij haar het voornemen bestond om van haren man af te komen, wegens zijn toestand en zijn gedrag; dat haar man weinige dagen na zijne komst te Hoogeveen is gaan zwerven, de ingezetenen veel last veroorzakende, totdat hij eindelijk naar de bedelaarsgestichten is overgebragt.

Het Gemeentebestuur van Hoogeveen heeft bij missives van 6 en 19 Augustus jl. en 16 Januarij 1873 te kennen gegeven: dat de woonplaats van den behoeftige in het voorjaar van 1871 kennelijk overgebragt is naar Amsterdam; dat hij in September daaraanvolgende wel te Hoogeveen teruggekeerd is, doch dáár zijne woonplaats niet heeft gevestigd; dat hij zich niet heeft doen afschrijven uit het bevolkingsregister te Amsterdam en zich niet in zoodanig register heeft doen inschrijven te Hoogeveen; dat hij na zijn terugkeer te Hoogeveen steeds een zwervend leven heeft geleid, als zoodanig wel van tijd tot tijd te Hoogeveen vertoevende, doch telkens slechts kort en zonder eene eigen of vaste woonplaats te hebben te Hoogeveen; dat hij, wegens bedelarij veroordeeld, in 1872 is overgebragt naar de bedelaarsgestichten; dat hij, in December van dat jaar daaruit ontslagen, weder is gaan zwerven, van elk middel van bestaan ontbloot en van arbeid verstoken; dat dit zwerven geschiedde zoo te Hoogeveen als in de naburige gemeenten, totdat hij bij volstrekte onvermijdelijkheid, als maatregel van politie, op den 31 Januarij 1873 in het arm- en werkhuis te Hoogeveen is opgenomen; dat hij op den 28 Maart daaraanvolgende door het Bestuur van dat gesticht is ontslagen; dat hij vervolgens wegens bedelarij op nieuw is veroordeeld en naar de bedelaarsgestichten overgebragt; dat de vrouw van den behoeftige na haren terugkeer te Hoogeveen bij hare ouders heeft ingewoond, en dat zij in den zomer van 1872 met der woon is vertrokken naar Assen; dat de behoeftige tijdens zijn verblijf in het arm- en werkhuis geen woning of onderkomen had te Hoogeveen; dat hij vóór zijne opname in dat huis overal rondzwierf.

Het Gemeentebestuur van Hoogeveen ontkent alzoo, dat de behoeftige tijdens zijne opzending naar het krankzinnigengesticht woonplaats had te Hoogeveen.

Het Gemeentebestuur van Amsterdam zegt, dat hij evenmin woonplaats had te Amsterdam; dat hij toch met zijne vrouw die gemeente reeds in September of October 1871 met der woon heeft verlaten, zonder het voornemen te hebben daarheen terug te keeren; dat de omstandigheid van de niet-afschrijving uit het bevolkingsregister niet kan te weeg brengen, dat hij te Amsterdam nog woonplaats zou hebben.

Gedeputeerde Staten van Drenthe zijn van oordeel, even als die van Noordholland, dat de behoeftige geen woonplaats had, en dat derhalve zijne verblijfplaats, namelijk de gemeente Norg, waarin het gesticht Veenhuizen gelegen is, de kosten van overbrenging en verpleging zal moeten dragen.

Blijkens de stukken heeft de vrouw van den behoeftige verklaard, dat haar man vóór en gedurende het huwelijk dikwijls aan zijne ziekte lijdende was, bij tusschenpoozen.

Onder de stukken is voorhanden een certificaat van den Arts Rotte, thans wonende te Gouda, van den 25 Februarij 1873, houdende, dat hij den behoeftige tweemalen, in de maanden Februarij en April 1871, telkens gedurende zeven à acht dagen heeft verpleegd; dat hij daarna weder bij zijn verstand was, maar dat hij altijd eenigzins vreemd bleef.

Het Gemeentebestuur van Hoogeveen erkent, dat de behoeftige wel wat verwilderd was en zwak van geestvermogens, maar dat hij in den regel wel vrijwillig kon handelen.

Ten aanzien van dit punt wordt ook gewezen op de omstandigheid, dat de behoeftige tweemaal wegens bedelarij is veroordeeld, en men dit misdrijf alzoo hem toerekenbaar achtte.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Acht-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 9 *December* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van een Koninklijk besluit van den 20 November ll., n°. 74, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente 's Gravenhage van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende bevel tot oprigting van eene derde school voor meer uitgebreid lager onderwijs in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 408—411).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Raad der gemeente 's Gravenhage bij Ons ingestelde beroep van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 27/30 April 1874, n°. 8, waarbij het getal scholen voor openbaar meer uitgebreid lager onderwijs in de gemeente 's Gravenhage onvoldoende wordt verklaard en bevolen wordt, dat dit getal zal worden vermeerderd door oprigting eener derde school voor openbaar meer uitgebreid lager onderwijs;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 13 October 1874, n°. 70;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 November 1874, n°. 39, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat door den Raad van 's Gravenhage op 3 Junij 1873, na kennisneming van de adviesen van de Plaatselijke Schoolcommissie en van den Schoolopziener in het 1ste

district van Zuidholland, strekkende tot oprigting eener derde school voor meer uitgebreid lager onderwijs, — op voorstel van Burgemeester en Wethouders is besloten:

1°. eene nieuwe school voor meer uitgebreid lager onderwijs te doen bouwen voor twee honderd leerlingen, ter vervanging eener bestaande;

2o. het openbaar meer uitgebreid lager onderwijs beperkt te doen blijven tot 400 leerlingen;

dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland ten aanzien van het 2de gedeelte van dit besluit van den Gemeenteraad hebben opgemerkt, dat, terwijl voor verscheidene kinderen te vergeefs toelating op de gemeente-scholen was gevraagd, de Raad door het nemen van dit besluit geene genoegzame uitvoering gaf aan art. 16, 2de lid, 2de zinsnede, van de wet op het lager onderwijs;

dat evenwel de Gemeenteraad niet van zijn besluit is teruggekomen; en dat daarop Gedeputeerde Staten bij besluit van 27/30 April 1874 hebben verklaard, dat het getal scholen voor openbaar meer uitgebreid lager onderwijs in de gemeente 's Gravenhage was onvoldoende, en bevolen, dat dit getal zou worden vermeerderd door oprigting eener derde school;

dat de Gemeenteraad van dat besluit bij Ons in hooger beroep is gekomen, op grond dat de bij gebrek aan plaats afgewezen aanvragen om plaatsen op de gemeentescholen voor meer uitgebreid lager onderwijs geen bewijs opleveren van behoefte aan uitbreiding van het openbaar onderwijs van die soort, maar alleen bewijzen het verlangen van vele ouders om voor hunne kinderen deugdelijk meer uitgebreid lager onderwijs te bekomen voor het lage schoolgeld, dat op de gemeentescholen geheven wordt;

dat de aanvragen dan ook zouden ophouden, indien zóó hoog schoolgeld geheven werd, dat het de kosten van het onderwijs kon bestrijden; dat, bij voortdurende oprigting van scholen, waar meer uitgebreid lager onderwijs beneden den natuurlijken prijs verkrijgbaar gesteld werd, de belangen der belastingschuldigen niet genoeg in het oog gehouden zouden worden, en ook de door de Grondwet gewaarborgde vrijheid van het bijzonder onderwijs niet genoeg zou worden geëerbiedigd;

Overwegende, dat de wet op het lager onderwijs in art. 16 de verpligting tot het geven van openbaar meer uitgebreid lager onderwijs in die gemeenten, waar het noodig is en gegeven kan worden, op dezelfde wijze regelt, als die tot het geven van gewoon lager onderwijs;

dat dus beperking van het openbaar onderwijs tot een eenmaal bestaand getal scholen, ook wanneer zich behoefte aan meer schoolruimte mogt doen gevoelen, ten aanzien van het meer uitgebreid lager onderwijs evenmin kan plaats hebben als dit ten aanzien van het gewoon lager onderwijs zou kunnen geschieden;

dat het in den aard der zaak ligt, dat, al wordt door een gedeelte der ingezetenen van bijzondere scholen gebruik gemaakt, toch in eene gemeente, welker bevolking sterk vermeerdert, de behoefte aan gelegenheid tot het genieten van openbaar onderwijs niet onveranderd blijft;

dat er dan ook alle reden is, om aan te nemen, dat de bij gebrek aan ruimte afgewezen aanvragen om plaatsing op de gemeentescholen voor meer uitgebreid lager onderwijs te 's Gravenhage inderdaad een teeken zijn van eene toegenomen behoefte aan openbaar onderwijs van die soort in de genoemde gemeente, waarin de twee, sedert verscheidene jaren bestaande, scholen voor 400 kinderen niet meer kunnen voorzien;

dat hiertegen niet kan afdoen de bewering van het Gemeentebestuur, dat aanvragen zouden ophouden, indien een zóó hoog schoolgeld geheven werd, dat het de kosten van het onderwijs dekte, omdat het opvoeren van het schoolgeld tot die hoogte niet zou strooken met de bepaling van art. 33 der wet op het lager onderwijs, dat ter te-

gemoetkoming in de kosten van het onderwijs voor ieder schoolgaand kind eene bijdrage kan worden geheven;

dat in die omstandigheden Gedeputeerde Staten van Zuidholland teregt hebben geoordeeld, dat vermeerdering van het aantal scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs te 's Gravenhage noodig is;

Gelet op artt. 13, 16 en 17 der wet op het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 27/30 April 1874, n°. 8, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 20 November 1874.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Heemskerk.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

Aan de orde is:

II. *het beroep van G. de Haas, te Renkum, van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij hem vergunning is geweigerd om een koetshuis en paardenstal te behouden binnen den verboden afstand van de algemeene begraafplaats te Renkum.*

De *Staatsraad* de Jonge brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! G. de Haas, steenfabrikant, wonende te Renkum, heeft zich op 4 October ll. gewend tot den Koning, daarbij te kennen gevende: dat hij aldaar op het perceel, sectie D, n°. 625, grenzende aan de algemeene begraafplaats, sectie D, n°. 556, in 1872 en 1873 heeft gebouwd een heerenhuis en afzonderlijk koetshuis met paardenstal;

dat hem omstreeks Mei dezes jaars is kennis gegeven, dat door den aanbouw van gezegd koetshuis art. 16 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) is overtreden, en hij zich daarop heeft gewend tot heeren Gedeputeerde Staten van Gelderland, verzoekende gezegd gebouw op de plaats, waar het gebouwd is, te mogen behouden, waarop afwijzend is beschikt bij besluit dd. 28 Julij ll.;

dat hij zich nader aan genoemde heeren heeft geadresseerd met gelijk verzoek, waarop weder afwijzend is beschikt bij besluit dd. 2 September, n°. 40, en, nogmaals er op terugkomende, weder is afgewezen bij besluit dd. 23 September ll., n°. 40.

Gedeputeerde Staten hebben, alvorens te beschikken, in voldoening aan de wet, den Geneeskundigen Inspecteur in de provincie gehoord, die, onder dagteekening van 27 Mei ll., opmerkte, dat bij art. 48 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) het verbod van art. 16, 3de lid, reeds beperkt is tot 35 meters, maar de

wet ook geen geringeren afstand gedoogt. Wilde men — zegt de Inspecteur — nog verdere beperkingen toelaten, dan heeft de wet hare kracht volkomen verloren.

Daarenboven is bij de gevraagde vergunning niet uit het oog te verliezen, dat een koetshuis alligt ten minste tot nachtverblijf van den koetsier gebruikt wordt, al wil men het niet als zijne eigenlijke woning beschouwen.

Hoe ongaarne ook, achtte de Inspecteur zich dus verpligt op het adres van G. de Haas tot afwijzing te adviseren.

Onder dagteekening van 19 Augustus ll. volhardde de Inspecteur bij zijn advies van 27 Mei te voren.

Bij hunne beschikking nu van 28 Julij ll. overwogen Gedeputeerde Staten, dat uit het rapport eener Commissie uit hun midden, die een plaatselijk onderzoek had ingesteld, was gebleken, dat de begraafplaats, in welker onmiddellijke nabijheid adressant het koetshuis met stalling heeft opgerigt, niet is gelegen binnen de bebouwde kom der gemeente, bedoeld in art. 48 der aangehaalde wet, en dat het verbod van art. 16, 3de lid, der wet alzoo toepasselijk is;

dat het derde lid van gezegd artikel wel het bouwen binnen den verboden afstand toelaat na bekomen verlof van Gedeputeerde Staten; doch dat adressant in deze heeft gebouwd zonder dat verlof, en derhalve in strijd met meergemeld art. 16, 3de lid; weshalve Gedeputeerde Staten aan adressant, als beschikking op zijn adres, te kennen gaven, dat er voor Gedeputeerde Staten geene termen bestonden om de gevraagde vergunning te verleenen.

Bij hunne beschikking van 23 September ll. overwogen Gedeputeerde Staten alsnog: dat adressant beweert, dat het erf, waarop het koetshuis en de stalling door hem gebouwd zijn, zoowel als de daaraan grenzende begraafplaats, zijn gelegen binnen de bebouwde kom der gemeente (van het dorp) Renkum; daaruit afleidende, dat hij, op grond van het bepaalde bij art. 48 der begrafeniswet, tot het bouwen zou zijn bevoegd geweest; dat inderdaad het Gemeentebestuur van Renkum in het jaar 1869 heeft bepaald, hoever de kom van het dorp Renkum zich uitstrekt, blijkens zijn besluit van den 26 Mei 1869, bij de stukken overgelegd; dat deze bepaling echter is geschied met het oog op de wet, houdende eenige wijzigingen van de wet op de personele belasting, en dat hieronder iets geheel anders te verstaan is dan onder de kommen der dorpen, die de begrafeniswet op het oog heeft, gelijk zulks voldoende blijkt uit de geschiedenis der vaststelling van art. 16 dier wet, en het bij de behandeling daarvan door den Minister van Binnenlandsche Zaken gegeven antwoord; dat uit het rapport der Gecommitteerden uit hun Collegie Gedeputeerde Staten de volle overtuiging hadden verkregen, dat de begraafplaats te Renkum en het erf des adressants liggen buiten de bebouwde kom van dat dorp; dat alzoo des adressants beweren is onjuist, en geene aanleiding aan Gedeputeerde Staten kan geven om op hun vroeger besluit terug te komen.

In zijn verzoekschrift van 4 October geeft appellant vervolgens alsnog te kennen, dat hij bij zijn tweede adres aan Gedeputeerde Staten heeft vermeld, dat hij gezegd gebouw niet bestemd heeft tot woning voor menschen, noch ooit daartoe bestemmen zal, en zich ook voor zijne opvolgers in den eigendom daartoe verbindt, zoolang de nabij gelegen begraafplaats als zoodanig dient, en daarvan bij notariële acte ten behoeve van het Gemeentebestuur van Renkum wil doen blijken, hetwelk hij in zijn derde adres heeft herhaald, onder bijvoeging, dat hij zich onderwerpt aan zoodanige andere maatregelen, als zorg voor de gezondheid der menschen mogt noodzakelijk doen zijn;

dat, wat betreft de vraag, in hoeverre adressants koetshuis met stalling binnen, dan wel buiten de kom der gemeente gelegen zij, adressant zich heeft gewend tot het Gemeentebestuur van Renkum, verzoekende hem te willen opgeven de grenzen van de bebouwde kom der gemeente, waarop door hem is ontvangen het extract uit

het register der notulen van Burgemeester en Wethouders van Renkum van 26 Mei 1869, waaruit blijkt, dat de bedoelde begraafplaats is gelegen binnen de kom der gemeente, terwijl hij tevens heeft geligt een uittreksel van het kadastrale plan, waaruit blijkt, dat ook feitelijk deze begraafplaats ligt in de bebouwde kom der gemeente;

dat uit het extract-besluit van 1869 niet blijkt, ter welker gelegenheid of met welk doel het is genomen, hetgeen aan adressant ook overigens niet bekend is, alleen dit: hij ontving het op zijn verzoek om opgave der grenzen van de bebouwde kom der gemeente Renkum, en meende er uit te mogen afleiden, dat ook het Gemeentebestuur de daarin vermelde grenzen die der bebouwde kom achtte, al komt het woord „bebouwde" in het besluit niet voor.

De beteekenis, die de begrafeniswet met het woord *bebouwde kom* op het oog heeft, kan in het midden gelaten worden, als maar blijkt, gelijk adressant vermeent, dat het besluit van 1869, of ook de plaatselijke gesteldheid in deze doen, dat werkelijk de begraafplaats ligt in de kom, of misschien wat er feitelijk mede gelijkstaat.

Volledigheidshalve wijst appellant nog op de overweging, in der Gedeputeerde Staten besluit van 23 September voorkomende, dat ook het erf des adressants ligt buiten de bebouwde kom der gemeente, en dat adressant, op grond van art. 48 der begrafeniswet, meende tot het bouwen bevoegd te zijn geweest, hetwelk echter niet uit zijn adres blijkt, wèl dat hij, onkundig van het verbod en er niet op gewezen, dan nadat het gebouw gereed was, gebouwd heeft, daar hij zich wel zou gewacht hebben voor bezwaren, als thans voor hem bestaan, indien hij die had kunnen voorzien.

Het groot belang, dat adressant heeft bij het behoud van voormeld koetshuis ter plaatse waar het staat, op het terrein annex zijn woonhuis, daar afbraak en wederopbouw op een ander deel van dat beperkte terrein (en een ander is hem niet beschikbaar) hem niet alleen aanzienlijke kosten, maar ook min doelmatige inrigting en ontsiering van dit (kostbare) perceel zou veroorzaken, — doet hem de vrijheid nemen, zich eerbiedig te wenden tot Zijne Majesteit, om *a.* er op te wijzen, dat adressant geene de minste bedoeling heeft gehad eenige wet, evenmin de begrafenis-wet, te overtreden; het gebouw in quaestie is niet bestemd en zal niet bestemd worden tot woning voor eenig mensch, en alzoo nimmer schadelijk kan zijn aan menschengezondheid; ook geenerlei ander nadeel of schade aan wat of wie ook kan worden veroorzaakt door behoud van dat gebouw ter plaatse waar het staat;

b. aan te bieden zich te verbinden voor zich en opvolgers in den eigendom voor voormeld koetshuis gelijk boven is gemeld;

c. eerbiedig te verzoeken: dat het Zijner Majesteit behage, aan adressant alsnog te verleenen het verlof tot behoud van gemeld koetshuis met stalling, ter plaatse waar het is gebouwd, en in zooverre te wijzigen gemeld besluit van Gedeputeerde Staten.

In hun ambtsberigt van 20 October jl. merken Gedeputeerde Staten den Minister van Binnenlandsche Zaken alsnog op, dat appellant door het bouwen van meergemeld koetshuis met stalling in strijd met de wet is vervallen in de strafbepaling, bij art. 41, al. 7, der wet bedreigd. Hoewel Gedeputeerde Staten op zich zelf tegen het bestaan van het bewuste getimmerte, onder de voorwaarde, waartoe adressant zich wil verbinden, dat het nimmer tot woning voor menschen zal worden ingerigt of gebruikt, geen overwegend bezwaar zouden hebben, zoo vonden zij in de wet geene termen om, nadat de overtreding gepleegd was, en de zaak dus niet meer tot hunne kennisneming, maar tot die van den strafregter behoorde, tusschen beiden te treden, en in te grijpen in den loop des regts, hetgeen zij èn om het gevaarlijke van het antecedent èn ter voorkoming van mogelijke conflicten meenden te moeten vermijden.

Zij zijn van oordeel, dat om dezelfde reden den Koning behoort te worden geadviseerd aan den adressant te kennen te geven, dat Zijne Majesteit geene termen heeft gevonden aan zijn verzoek te voldoen; en zulks vooral met het oog op het

slot der derde zinsnede van art. 16 der meergenoemde wet, hetwelk alleen hooger beroep toelaat, ingeval door Gedeputeerde Staten tot den voorgenomen, maar nog niet volbragten, bouw vergunning verleend of geweigerd is.

Appellant heeft ten slotte aan 's Raads Afdeeling nog doen toekomen eene plaatselijke verordening van 19 Februarij 1874 ter voorkoming van brand in de gemeente Renkum, in welker artikelen, met name in art. 6, van „kom" of „bebouwde ring der gemeente" wordt gesproken.

Op de vraag van adressant, aan het Gemeentebestuur gerigt, wat onder die uitdrukkingen door dat Bestuur verstaan werd, is hem, volgens zijne mededeeling, door het Bestuur in antwoord toegezonden een gewaarmerkt uittreksel uit meergemeld besluit van 26 Mei 1869.

Verdere memoriën zijn er niet ingekomen, en ik meen derhalve voor verslag hiermede te kunnen volstaan.

De appellant treedt vervolgens als belanghebbende op en licht nog nader het door hem ingestelde beroep toe.

III. *het beroep van Burgemeester en Wethouders van Zeist van de inschrijving voor de nationale militie te Amsterdam van W. B. van Vloten.*

De *Staatsraad* DE JONGE brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Onder dagteekening van 12 November ll. hebben Burgemeester en Wethouders der gemeente Zeist zich gewend tot Zijne Majesteit met een bezwaarschrift, waarbij zij te kennen geven: dat adressanten in den loop van dit jaar, ingevolge art. 21 der wet van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), voor de nationale militie aldaar hebben ingeschreven Wilhelm Bernard van Vloten, als hebbende zijn vader, de heer A. van Vloten, naar hun oordeel, aldaar zijn wettig domicilie, van welke inschrijving zij tevens, ter voldoening aan bovengenoemd artikel, aan laatstgenoemde hebben kennis gegeven bij missive van den 1 Junij 1874;

dat zij onmiddellijk daarna van den heer A. van Vloten de mondelinge mededeeling ontvingen, dat zijn bovenbedoelde zoon reeds te Amsterdam voor de militie was ingeschreven, doordien hij zich in de maand Januarij in Amsterdam bevond;

dat adressanten zich daarop, bij missive van 2 Junij ll., tot den heer Commissaris des Konings in hunne provincie hebben gewend, met verzoek zijne tusschenkomst te willen verleenen, ten einde de naar hunne meening ten onregte plaats gehad hebbende inschrijving te Amsterdam doorgehaald worde;

dat de Commissaris des Konings hieraan gevolg gegeven heeft; doch dat de Burgemeester van Amsterdam bij schrijven van 23 Junij ll. van oordeel was, dat de jonge van Vloten teregt te Amsterdam was ingeschreven geworden.

Van de zijde van Amsterdam werd namelijk door den Burgemeester bij voormeld schrijven van 23 Junij ll. aan den Commissaris des Konings in Noordholland medegedeeld, dat, na ingesteld onderzoek aangaande de woonplaats van den vader des lotelings in deze, gebleken is, dat de heer Abraham van Vloten sedert jaren te Amsterdam is gevestigd als binnenlandsch Commissionnair in effecten, onder de firma van Vloten en de Gijselaar, en nog voortdurend dat beroep aldaar uitoefent;

dat hij echter in Mei 1873 met zijn gezin, uitgezonderd drie zijner zonen, die in zijn huis op de Keizersgracht L L 222 achterbleven, naar zijn buitenverblijf, genaamd Rozenhoeve, te Zeist, is vertrokken en van dáár in het laatst van October of het begin van November van dat jaar naar Amsterdam is teruggekeerd;

dat daarop zoodanig vertrek, weder met uitzondering van bedoelde drie zoons, in Mei 1874 op nieuw heeft plaats gehad, met het voornemen vóór den winter andermaal naar Amsterdam terug te keeren;

dat de vader bij zijn eerste vertrek in 1873 zich en zijn gezin van het bevolkingsregister aldaar heeft doen afschrijven voor vertrek naar Zeist, en sedert dien tijd op dat register te Amsterdam niet weder is ingeschreven. Op grond hiervan, of liever op grond zijner inschrijving in het bevolkingsregister te Zeist, schijnen heeren Burgemeester en Wethouders dier gemeente hem te beschouwen als sedert Mei 1873 wettige woonplaats binnen hunne gemeente te hebben; en zijn zij, ingevolge art. 21, in verband met art. 16, al. 1, der militiewet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), overgegaan den militiepligtige op het inschrijvingsregister der militie te brengen.

Daar gemeld art. 16, al. 1, de woonplaats des vaders aanwijst als de plaats van inschrijving voor de militie van den zoon, valt derhalve, om uit te maken, of die inschrijving te Zeist, dan wel te Amsterdam teregt is geschied, de vraag te beantwoorden: waar was op 1 Januarij die woonplaats des vaders?

Gelijk reeds is gezegd, was het verblijf van den vader van November 1873 tot Mei 1874 werkelijk te Amsterdam; en het komt dus slechts aan op de vraag, in welken zin het woord „woonplaats" in deze behoort te worden opgevat, of welke de beteekenis daarvan is.

Naar luid van de inlichtingen, vervat in de missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 4 Februarij 1865, no. 119, 4de Afdeeling (VAN MAANEN, jaargang 1865, bl. 12), geldt met opzigt tot de toepassing van art. 15 der militiewet de *wettige* woonplaats naar de bepalingen van den vierden titel van het eerste boek van het Burgerlijk Wetboek. Te dien aanzien beslist dus niet eene in- of afschrijving in het bevolkingsregister, welke teregt of ten onregte kan hebben plaats gehad.

De zetel des vermogens kan in dit geval geacht worden te zijn dáár, waar de vader het beroep uitoefent of zijne maatschappelijke zaak gevestigd is, wijl dat beroep of die zaak het voorname middel van bestaan van den vader uitmaakt.

Zoolang derhalve de vader lid is der firma van Vloten en de Gijselaar, eene firma, sedert meer dan eene halve eeuw te Amsterdam gevestigd, en deze betrekking den zetel van zijn vermogen bepaalt, schijnt het niet twijfelachtig, dat zijn hoofdverblijf, en bij gevolg zijne woonplaats te Amsterdam is, en dat het verblijf te Zeist, hetwelk hoofdzakelijk slechts strekt om een gedeelte van het jaar — zij het ook misschien het grootste gedeelte — aldaar door te brengen, als een tijdelijk verblijf moet worden beschouwd.

De omstandigheden, dat de vader bij het vertrek naar buiten eenige zijner kinderen in het huis op de Keizersgracht achterlaat; dat hij voor dat huis, het geheele jaar door, in 's Rijks en de plaatselijke directe belastingen wordt aangeslagen; dat hij nog onlangs in het beschrijvings-billet der plaatselijke belasting voor het dienstjaar 1874/75, op de deswege daarin voorkomende vraag, heeft geantwoord te Amsterdam te wonen „sedert jaren"; dat hij tot in November 1873, dus nog zes maanden na de afschrijving van het bevolkings-register, Kapitein was bij de dienstdoende schutterij te Amsterdam, en eindelijk, dat hij ook zelf begrepen heeft, dat zijn zoon de aangifte voor de militie in Januarij ll. niet te Zeist, maar te Amsterdam had te doen, — zouden bij de beantwoording der vraag omtrent het hoofdverblijf of de woonplaats mede in aanmerking kunnen komen, ware het niet, dat de zetel des vermogens, naar de Burgemeester meent, op afdoende wijze, beslist.

Met deze beschouwingen van den Burgemeester van Amsterdam kwamen niet overeen die van den Burgemeester van Zeist, welke bij ambtsbrief van 16 Julij ll. voor zijn gevoelen de navolgende gronden opgaf:

1°. heeft de heer Abraham van Vloten, vader van den ingeschrevene, den 21 Mei 1873 zijne woonplaats van Amsterdam overgebragt naar Zeist; hiertoe werd door hem het getuigschrift overgelegd, bedoeld bij art. 5 van het Koninklijk besluit van 3 November 1861 (*Staatsblad* n_o. 95); dit geschiedde ongeveer gelijktijdig, toen hij

eigenaar geworden was van eene door hem te Zeist bewoonde buitenplaats „Rozenhoeve”.

De eerste alinea van art. 16 der wet op de nationale militie wijst de woonplaats van den vader aan, alwaar de inschrijving behoort te geschieden, terwijl de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek gelden, wat in deze door *woonplaats* wordt verstaan.

Door de afgifte van het bedoeld getuigschrift van werkelijke woonplaats-verandering door het Bestuur der gemeente Amsterdam naar Zeist wordt, naar het inzien des Burgemeesters, erkend, dat de heer van Vloten in den zin van het Burgerlijk Wetboek het voornemen heeft te kennen gegeven in de gemeente Zeist zijn hoofdverblijf te vestigen, terwijl zijne vestiging te Zeist is verklaard door de overlegging van dat getuigschrift aan het Bestuur dezer gemeente.

2o. deed ook de heer van Vloten in Mei 1873 en in Mei 1874 te Zeist aangifte voor de Rijks personele belasting, en wel voor alle zes grondslagen. Volgens art. 25 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* no. 4) zijn de twee laatste grondslagen verschuldigd ter plaatse van het wettig domicilium.

Deze twee feiten bevestigen duidelijk, dat de heer van Vloten in de gemeente Zeist zijn hoofdverblijf heeft:

1o. door de verklaring van woonplaats-verandering, en 2o. door het ingediend beschrijvingsbillet der personele belasting.

De beschouwing van den Burgemeester van Amsterdam, als zoude des ingeschrevenen vader te Zeist tijdelijk verblijf houden, bevreemdt den Burgemeester van Zeist zeer: te meer, daar de belanghebbende zoo officieel mogelijk laatstgenoemde gemeente als zijne wettige woonplaats heeft verklaard.

Dat de heer van Vloten in 's Rijks en in de plaatselijke directe belastingen te Amsterdam wordt aangeslagen, is zeer juist, daar iemand, die (al verblijft hij slechts tijdelijk in eene gemeente) een huis bewoont, daarvoor aldaar ook eerstgenoemde belasting verschuldigd is. Of echter door hem in dien tijd te Amsterdam voor de twee laatste grondslagen der Rijks personele belasting is aangifte gedaan, betwijfelt de Burgemeester, zoodat hij daaruit de gevolgtrekking maakt, dat in deze zijn wettig domicilium aldaar niet is; terwijl hij nog omtrent de plaatselijke belasting moet opmerken, dat deze volgens art. 265 der gemeentewet verschuldigd is, wanneer men slechts drie maanden in eene gemeente verbleef.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, door 's Konings Commissaris in de provincie Utrecht over deze zaak geraadpleegd, heeft dienaangaande ingewonnen het gevoelen van den Minister van Justitie, welke laatstgenoemde Staatsdienaar in zijn antwoord dd. 9 September ll. als zijne meening te kennen gaf, dat het door de wet gevorderd ondubbelzinnig bewijs van het voornemen van den heer van Vloten (den vader) om zijn hoofdverblijf te Zeist te vestigen, niet was geleverd, met name niet door de plaats gehad hebbende af- en inschrijving in den zin van artt. 4 en 6 van het Koninklijk besluit van 3 November 1861 (*Staatsblad* no. 95), waar de rede is van „werkelijk verblijf”, wel te onderscheiden van de „woonplaats”, in art. 76, eerste lid, Burgerlijk Wetboek bedoeld, en dat, bij gebreke van zoodanig geleverd bewijs, niet tot verandering van wettige woonplaats mogt worden besloten, zoodat hij zijn burgerregtelijk domicilie te Amsterdam op 1 Januarij 1874 had behouden.

Nadat de Minister van Binnenlandsche Zaken met de zienswijze van zijnen ambtgenoot van Justitie zich vereenigd had, werden Burgemeester en Wethouders der gemeente Zeist bij brief van 26 September ll. door den Commissaris des Konings uitgenoodigd meergemelden Wilhelm Bernhard van Vloten van het inschrijvingsregister voor de nationale militie der gemeente Zeist, ligting 1875, te schrappen.

In hun bovengemeld bezwaarschrift van 12 November ll. voeren Burgemeester en Wethouders van Zeist alsnog aan, dat zij, hoewel het door de Regering uitgesproken

oordeel ten volle eerbiedigende, evenwel niet overtuigd zijn, dat hetzelve voor geene tegenspraak vatbaar is;

dat toch de verklaring van overbrenging der woonplaats, bedoeld in art. 76, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, sedert de invoering van het Koninklijk besluit van 3 November 1861 (*Staatsblad* n°. 95), zelden of ooit meer geschiedt; en de omstandigheden, waaruit dus, volgens het tweede lid van bovengenoemd artikel, het bewijs van het voornemen dier overbrenging moet worden opgemaakt, in het gegeven geval vóór hunne zienswijze pleiten:

1°. dewijl toch op de door den heer van Vloten ingeleverde verklaring van woonplaats-verandering in de ter invulling van het wettig domicilie bestemde kolom geene aanteekening voorkomt, dat hij zijn wettig domicilie in Amsterdam heeft behouden;

2°. dewijl de heer van Vloten, volgens eigen aangifte, sedert Mei 1873 voor alle zes grondslagen der Rijks personele belasting te Zeist is aangeslagen;

dat adressanten voor het overige zich geheel gedragen aan den inhoud van hunne vroegere schrifturen, en derhalve Zijne Majesteit eerbiedig verzoeken, daar het hier een geschil van bestuur geldt, deze zaak aan de beslissing van den Raad van State te onderwerpen, ten einde dezelve, ook met het oog op meer dergelijke voorkomende gevallen, waaraan deze gemeente, welligt meer dan eenige andere, blootstaat, in beginsel worde uitgemaakt en vastgesteld.

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negen-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 23 *December* 1874.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

Aan de orde is:

I. *het beroep van Parnassijns der Nederlandsch-Israëlitische gemeente te Rotterdam van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende afwijzing van hun verzoek tot vergrooting der voor die gemeente bestaande begraafplaats in de gemeente Kralingen.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Parnassijns der Nederlandsch-Israëlitische hoofd-synagoge te Rotterdam hebben, als Beheerders eener Israëlitische begraafplaats in de gemeente Kralingen, in 1861 en 1867 perceelen weiland, aan die begraafplaats grenzende, van de gemeente Rotterdam gekocht, om eventueel tot eene vergrooting er van te kunnen overgaan. In December 1861 is hun, op hun verzoek, toegestaan door Burgemeester en Wethouders van Kralingen om een perceel, groot 42 roeden en 68 ellen, tot uitbreiding der begraafplaats te bezigen. Toen zij later nog eenigen grond tot datzelfde doel noodig hadden, heeft de Gemeenteraad van Rotterdam op hun verzoek besloten, op 22 Augustus 1867, om hun, onder eenige bepalingen, te verkoopen eenige perceelen, te Kralingen gelegen, ten zuiden van de hun vroeger afgestane gronden, ter oppervlakte van 68 roeden, 92 ellen, en hun nog daarbij 28 roeden, 70 ellen om niet af te staan. Met goedvinden der betrokken autoriteiten, Gemeentebestuur en Hoogheemraadschap van Schieland, werd door hen een nieuwe rijweg aangelegd van den hoogen zeedijk tot de begraafplaats.

Op hun, in Februarij 1874 aan het Gemeentebestuur van Kralingen gerigt verzoek om, ingevolge art. 14 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65), tot den aanleg der gekochte en bekomene gronden ter vergrooting der bestaande begraafplaats te mogen overgaan, is den 28 April afwijzend beschikt.

Daartegen kwam het genoemd Israëlitisch Kerkbestuur, bij adres van 30 April ll., in beroep bij Gedeputeerde Staten. Na opsomming van het vóór en in 1867 gebeurde betoogen zij daarin: dat de aankoop der terreinen met het doel van uitbreiding der begraafplaats te Kralingen vóór de invoering der wet van 1869 heeft plaats gehad; dat nu wel zeker, met vergunning van het Gemeentebestuur, verscheidene huizen aan den oostkant van den rijweg, die naar de begraafplaats voert, de nieuwe Dijkstraat uitmakende, zijn gebouwd; doch dat het Kerkbestuur gemeend heeft zich daartegen niet te moeten verzetten, als van oordeel zijnde, dat die latere aanbouw geene inbreuk kon maken op zijn reeds verkregen regt om de gekochte weilanden eenmaal te bestemmen voor het aan het Gemeentebestuur bekend doel, waartoe zij waren aangekocht; dat die aankoop geschied is in 1867, dus vóór het bestaan der begrafeniswet, en de huizen daarna zijn gebouwd binnen den verboden afstand van tot vergrooting der begraafplaats gekochte gronden; dat anders die gronden voor hen onbruikbaar zouden gemaakt zijn; dat, onder die omstandigheden, eene weigering van hun verzoek hun regt benadeelt en onbillijk is; dat er slechts sprake is niet van aanleg eener nieuwe, maar van uitbreiding eener vóór 1869 lang reeds bestaande begraafplaats, op welke uitbreiding noch art. 14, noch art. 48 der wet toepasselijk zijn, als enkel gewagende van *aanleggen* van begraafplaatsen, dat is dus van *nieuwe*.

Gedeputeerde Staten wonnen het gevoelen in van het Gemeentebestuur van Kralingen, van den Provincialen Geneeskundigen Inspecteur en van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 10de district.

Hun gevoelen komt hoofdzakelijk hierop neder:

Burgemeester en Wethouders van Kralingen zonden eene situatiekaart in, waaruit blijkt, dat de uiterste grens der tegenwoordige begraafplaats ligt op 52 meters afstand van het naastbijgelegen woonhuis; doch dat de geprojecteerde slechts 30 meters zou verwijderd zijn van de achtergevels der huizen in de Dijkstraat; dat wel de eigenlijke kom van Kralingen 250 meters van die straat afligt; maar dat die nieuwe straat thans op zich zelve als eene buurtschap of kom is aan te merken. Art. 16 der begrafeniswet, zulk een toestand op het oog hebbende, spreekt dan ook van elke bebouwde kom eener gemeente. Zij hadden geen groot bezwaar tegen de uitbreiding, als het terrein zooveel werd verkleind, dat de afstand der aan te hechten plaats van het naaste woonhuis altijd nog 35 meters bedroeg.

De Geneeskundige Inspecteur dringt op handhaving der weigering aan uit zorg voor de algemeene gezondheid. Van de bepaling van art. 16 der begrafeniswet kan geene dispensatie gegeven worden. Het bouwen aan de Dijkstraat was geoorloofd; want er was binnen den verboden afstand geene begraafplaats; nu er gebouwd is, mag er geene komen.

Ook de Hoofd-Ingenieur adviseert tot afwijzing van hetgeen door Parnassijns verlangd wordt. Hij geeft echter aan, hoe het terrein zou kunnen ingerigt worden met verplaatsing van het weenhuis, indien zij genoegen wilden nemen met eene breedte van 15 meters, aan de zijde van de lijnbaan, in welk geval de wettelijke afstand bewaard zou blijven.

Gedeputeerde Staten namen daarop op 8 September ll. het volgende besluit:

„Overwegende, dat het terrein, bestemd om voor begraafplaats te worden aangelegd, is gelegen op minderen afstand dan 50 meters van woningen, behoorende tot eene bebouwde kom der gemeente Kralingen;

„dat die woningen reeds aanwezig waren ten tijde, toen het bovenvermeld verlof door Parnassijns werd aangevraagd;

„dat, al moge bij Parnassijns voornoemd reeds vroeger bij den aankoop van bovenbedoeld terrein het voornemen hebben bestaan dit later tot begraafplaats in te rigten, dat terrein, zoolang het niet tot begraafplaats was ingerigt, niet als

begraafplaats was te beschouwen, en derhalve ook na het in werking treden der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) op minderen afstand daarvan dan 50 meters woningen mogten worden gesticht;

„dat die woningen alzoo, tijdens het bovenvermeld verzoek door hen werd gedaan, niet aanwezig waren, in strijd met de bepalingen der wet van den 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65);

„Overwegende:

„dat thans geene begraafplaats mag worden aangelegd op minderen afstand dan 50 meters van deze woningen;

„dat, wel is waar, adressanten beweren, dat *in casu*, waar het betreft de vergrooting eener bestaande begraafplaats, de artt. 14 en 16 der begrafeniswet niet toepasselijk te achten zouden zijn; doch dat dit beweren, behalve dat het wordt weêrsproken door het feit zelf, dat adressanten verlof hebben gevraagd tot die vergrooting, en zich van de weigering bij dit Collegie in hooger beroep voorzien, is onaannemelijk;

„dat toch, zoo als mede uitdrukkelijk werd beslist in het Koninklijk besluit van 13 Augustus 1873, n°. 35 (*Gemeentestem* n°. 1171) (1), het vergrooten eener reeds aanwezige begraafplaats moet geacht worden te zijn het aanleggen van een aangrenzend stuk grond tot begraafplaats, en dus teregt bij besluit van Burgemeester en Wethouders van Kralingen het verzoek van den aanleg van deze begraafplaats is geweigerd;

„Hebben besloten:

„de bezwaren van heeren Parnassijns tegen de weigering van het Gemeentebestuur te verklaren onvoldoende, en mitsdien hun verzoek af te wijzen.”

Daartegen is gerigt het beroep op den Koning, bij adres van 5 October ll., dat, op Zijner Majesteits magtiging, op 16 November ll. door den Minister van Binnenlandsche Zaken aan deze Afdeeling van den Raad van State ter behandeling is toegezonden.

Heeren Parnassijns geven daarin te kennen: dat de afwijzing het gevolg is van een onwillekeurig verzuim, dat zij niet officieel aan het Gemeentebestuur hadden medegedeeld, dat zij den aangekochten grond eerlang tot begraafplaats zouden inrigten; dat het billijk is alsnu te vergunnen, dat de grond die bestemming erlange; dat die vergunning kan worden verleend krachtens de overgangsbepalingen der begrafeniswet, als de resterende perceelen worden beschouwd te behooren tot de zoodanigen, die liggen buiten de 35 meters van bewoonde huizen, in welk geval 3 meters breedte voor de gansche lengte onaangelegd zouden kunnen blijven; dat zij nu tot den aanleg dier gronden in het algemeen tot begraafplaats alsnog 's Konings toestemming verzoeken.

Gedeputeerde Staten, door den Minister over dat adres nader gehoord, hebben op 2 November ll. in eenen brief den loop der zaak nader uiteengezet, en daarbij te kennen gegeven: dat de aanleg van het geheele terrein tot begraafplaats zoude zijn in strijd met de wet; dat zij de hardheid erkennen, daarin gelegen voor het Israëlitisch Kerkbestuur; dat zij daarom hebben doen opnemen door den Hoofd-Ingenieur, hoe het belang van adressanten kon worden behartigd in overeenstemming met de wet; dat de Hoofd-Ingenieur daarom op de situatiekaart heeft aangeduid, tot hoeverre het terrein tot begraafplaats zou kunnen worden aangelegd; dat zij èn omdat dit beperkt terrein aan adressanten weinig zoude baten, èn omdat het verzoek betrof den aanleg van het geheele terrein, dat verzoek in appel hebben afgewezen. Gedeputeerde Staten doen opmerken, dat nu weder in het adres van appel bij den Koning gevraagd wordt

(1) Zie *Dertiende Deel*, blz. 315.

vergunning tot aanleg van het geheele terrein der begraafplaats; dat in dat adres niet langer, gelijk in het vroeger adres aan Gedeputeerde Staten wordt beweerd, dat de artt. 14 en 16 der wet van 1869 onder *aanleg* niet zoude verstaan *vergrooting*; dat de aangevoerde billijkheidsgrond bij de toepassing dier artikelen niet mag in aanmerking komen; dat het ter vergrooting bestemd terrein niet, gelijk adressanten verlangen, kan worden beschouwd te vallen onder de gunstiger bepaling van art. 45 dier wet, daar de artt. 45 en 46 de daarin bedoelde begraafplaatsen in haren tegenwoordigen toestand handhaven, doch geene uitbreiding in strijd met de wet toelaten. Zij adviseren op die gronden tot handhaving van het door hen genomen besluit.

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen.

II. *het beroep van A. Bloemarts, gewezen Adjunct-Commies ter provinciale griffie in Limburg, van eene beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken, houdende afwijzing van zijn verzoek, dat voor de pensioen-berekening de tijd, dien hij onbezoldigd ter griffie is werkzaam geweest, als diensttijd moge worden gerekend.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is ingevolge magtiging des Konings op den 19 November ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De adressant A. Bloemarts, Adjunct-Commies der 1ste klasse ter provinciale griffie van Limburg, verzocht op den 1 Julij 1873 den Minister van Binnenlandsche Zaken, dat aan hem adressant, tegen betaling der verschuldigde rente, de tijd, dien hij onbezoldigd ter voormelde griffie is werkzaam geweest, als diensttijd mogt worden toegerekend, om als zoodanig te gelden bij eventuele pensionnering.

Genoemde Minister heeft over dat verzoek gehoord den Raad van Toezigt op het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren. Die Raad heeft op den 18 September 1873 aan den Minister berigt, dat dit verzoek, gedaan naar aanleiding van art. 6, litt. *c*, der wet betreffende de burgerlijke pensioenen, laatstelijk gewijzigd bij die van den 21 Mei 1873 (*Staatsblad* n°. 64), hem voorkwam voor inwilliging niet vatbaar te zijn: vooreerst, omdat de tijd, dien de adressant van 1841 tot 1850 bij de provinciale griffie van Limburg zonder aanstelling en zonder bezoldiging is werkzaam geweest, niet kan worden aangemerkt als vervuld in eene betrekking, bedoeld bij art. 6, litt. *c*, en art. 6 der overgangsbepalingen van voornoemde wet op de burgerlijke pensioenen; en ten tweede, omdat het hem zelfs zeer twijfelachtig toescheen, of het verzoek voor gunstige beschikking in aanmerking zou kunnen komen, indien werkelijk de adressant als geëmployeerde zonder belooning ware benoemd geweest, aangezien aan zoodanige functie niet wel eene bepaalde aanspraak op een vast bezoldigd ambt kan geacht worden verbonden te zijn.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft op den 14 Februarij ll., met toevoeging van afschrift van het advies van gemelden Raad van Toezigt, aan den adressant te kennen gegeven, dat aan zijn verzoek niet kon worden voldaan.

Op den 16 Maart ll. heeft de adressant zich met hetzelfde verzoek gewend tot den Koning. In zijn adres zegt hij, dat door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij de mededeeling van zijne afwijzende beschikking is te kennen gegeven, dat het hem vrijstond zijne bezwaren deswege aan den Koning kenbaar te maken. Bij het adres zijn overgelegd: afschrift van een besluit, genomen door den voormaligen Gouverneur van het Hertogdom Limburg, in dato 30 April 1850, en afschrift van eene verklaring van den Griffier der Staten van Limburg, afgegeven den 12 Augustus 1873, welke beide stukken ook aan den Minister van Binnenlandsche Zaken tot nadere toelichting van des adressants verzoek van 1 Julij 1873 door hem adressant zijn ingezonden.

In het besluit van den Gouverneur komt voor, dat tot Klerk van den 1sten rang, op eene jaarwedde van *f* 400, wordt benoemd de adressant, "welke sedert 1 Februarij 1841 steeds in de bureaux van het Gewestelijk Bestuur werkzaam is."

De verklaring van den Griffier houdt in, dat de adressant van 1 Februarij 1841 af tot 1 Julij 1850, toen zijne benoeming tot Klerk van den 1sten rang in werking kwam, steeds in de bureaux van het Gewestelijk Bestuur werkzaam was, als volgt: eerst als copiïst bij de 5de Afdeeling (Belastingen), zoo als blijkt uit een archiefstuk van den 24 April 1841; vervolgens, bij het vervallen dier Afdeeling, op den 1 Mei 1844, als copiïst bij het Bureau van Expeditie. Luidens diezelfde verklaring was de adressant bij besluit van den Staatsraad Gouverneur van 16 October 1843 als Amanuensis toegevoegd aan den Gedelegeerde voor het werk der uitwisseling van de provinciale archieven van Limburg met het Belgisch Bestuur, en komt in dat besluit woordelijk voor: "Heeft goedgevonden en verstaan den heer Bloemarts voornoemd bij de uitoefening van deszelfs voormelde speciale commissie als Amanuensis toe te voegen den heer A. R. F. W. H. F. Bloemarts, Geëmployeerde bij het Provinciaal Gouvernement van het hertogdom Limburg."

In zijn adres zegt de adressant, gelijk hij dat volgens zijn adres ook reeds op den 27 Februarij ll. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken opmerkte: 1°. dat in 1841 slechts de bezoldigde Geëmployeerden bij het Provinciaal Bestuur van Limburg van eene aanstelling voorzien werden; dat dit alleen de reden is, waarom hij niet vormelijk werd aangesteld; dat hij evenwel in het wezen der zaak Geëmployeerde was en die qualiteit werkelijk had, zoo als blijkt uit het besluit van den Staatsraad Gouverneur van Limburg in dato 16 October 1843; 2°. dat het besluit van den Gouverneur van Limburg in dato 30 April 1850 aantoont, dat hij het karakter van Geëmployeerde tot aan zijne bezoldigde aanstelling onafgebroken behield; dat met betrekking tot het argument van den Raad van Toezigt, dat het twijfelachtig is, of de door hem bekleede onbezoldigde betrekking aanspraak kon geven op het verkrijgen van een bezoldigd ambt, hij adressant moet opmerken, dat, toen hij onbezoldigd Geëmployeerde werd, de bepaling gold van art. 3 van het toen vigerend reglement op het algemeen burgerlijk pensioenfonds van 21 Januarij 1836; dat hij meer dan negen jaren tijdelijk dienst heeft gedaan, die onmiddellijk door eene vaste aanstelling werd opgevolgd; dat hij dus viel onder de toepassing van gemelde bepaling en er onder gebleven is, doordien de latere burgerlijke pensioenwetten daarop niet hebben kunnen terugwerken.

III. *het beroep van Mevrouw L. de Jong, weduwe van T. Roorda, te Arnhem, van eene beschikking van den Minister van Finantiën, waarbij afgewezen is haar verzoek om teruggave eener som van f* 7000, *die als afloopende bijdrage ten behoeve van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren op de bezoldiging van wijlen haren echtgenoot is ingehouden.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgende verslag uit:

Mijne Heeren! Bij Koninklijk besluit van 7 Augustus 1842, n°. 120, is T. Roorda, destijds Hoogleeraar bij het Athenaeum illustre te Amsterdam, benoemd tot Hoogleeraar in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde bij de Koninklijke Akademie te Delft. Bij Koninklijk besluit van 16 Augustus daaraanvolgende werd zijne jaarwedde vastgesteld op eene som van *f* 7000, voorloopig te kwijten uit de koloniale geldmiddelen. In het begin van het volgende jaar is briefwisseling gevoerd over de vraag, of de Hoogleeraar in het algemeen burgerlijk pensioenfonds moet deelnemen. In antwoord op een schrijven daarover, van hem uitgegaan, ontving hij onder dagteekening van 9 Februarij 1843 een schrijven, waarin hem namens den Minister van

Koloniën werd te kennen gegeven, dat het den Minister niet doenlijk zou zijn hem van de bijdrage voor het pensioenfonds vrij te stellen, daar hij, volgens art. 1 van het, bij Koninklijk besluit van 21 Januarij 1836, nº. 97, vastgestelde reglement, er toe gehouden was, als door den Koning benoemd ambtenaar, in de algemeene dienst van den Staat en bezoldigd uit de Staats-inkomsten, op welke hoedanigheid van den benoemde geene inbreuk maakte de administratieve regeling, waardoor zijne jaarwedde geaffecteerd was ten laste der koloniale fondsen. Wel had er aanvankelijk twijfel bestaan, of de koloniale fondsen in de Staats-inkomsten begrepen waren; maar bij eene aandachtige beschouwing der zaak was begrepen, dat dit wel het geval was; dat toch in het aangehaalde reglement van staats-inkomsten gesproken werd, niet in tegenstelling met de koloniale fondsen, maar met de inkomsten van steden, particuliere instellingen enz.

Bij brief van den Minister van Koloniën van 14 Februarij 1843 werd aan den heer Roorda eene assignatie toegezonden van *f* 1750, ter voldoening van zijn tractement voor drie maanden, in afwachting van de finale beslissing omtrent het al of niet bestaan der verpligting tot deelneming aan het burgerlijk pensioenfonds en alzoo onder voorbehoud van nadere verrekening. Bij schrijven van denzelfden Minister van 2 Februarij 1844, waarbij weder eene assignatie tot hetzelfde bedrag aan den heer Roorda werd toegezonden, werd dit voorbehoud vervallen verklaard, en te kennen gegeven, dat, ten gevolge van inlichtingen, van het Departement van Binnenlandsche Zaken ontvangen, het er voor kon gehouden worden, dat hij niet viel in de verpligting tot het doen van bijdragen aan het burgerlijk pensioenfonds.

Bij de vaststelling der staatsbegrooting voor 1862 werd in het elfde hoofdstuk van uitgaven, betreffende het Departement van Koloniën (wet van 5 Januarij 1862, *Staatsblad* nº. 13), de jaarwedde van den Hoogleeraar Roorda opgenomen.

De Minister van Koloniën nam daarna, op 8 Januarij 1862, een besluit, waarbij de wijze van betaling der jaarwedde geregeld, en naar aanleiding van artt. 2, 15, 16 en 17 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* nº. 24), gewijzigd bij die van 3 Mei 1857 (*Staatsblad* nº. 49), de som der belooning, die tot grondslag der verschuldigde kortingen moet strekken, bepaald werd op *f* 7000, zoodat over elk der vijf eerste jaren een vijfde gedeelte van die som zou worden ingehouden, en de doorloopende korting van 2 pct. daarna zou plaats hebben van het bedrag, waarop de afloopende korting niet meer van toepassing was.

Op eene reclame, door den Hoogleeraar Roorda tegen dat besluit ingediend, werd door den Minister van Koloniën, nadat een advies was ingewonnen van den Raad van Bestuur van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren, op 5 April 1862, eene afwijzende beschikking genomen, op grond:

dat hem bij zijne benoeming een der vereischten voor de deelneming in het burgerlijk pensioenfonds ontbrak, namelijk de betaling zijner jaarwedde uit de staats-inkomsten, waarmede de koloniale geldmiddelen destijds ten onregte waren gelijkgesteld;

dat de in 1844 gegeven vrijstelling niet alleen overbodig was, omdat er geene verpligting bestond, maar ook, ware zij toen niet overbodig geweest, van zelve zou zijn vervallen door de in art. 14 der wet van 9 Mei 1846 opgenomen bepaling, dat alle burgerlijke ambtenaren verpligt zijn om ten behoeve van den Staat een gedeelte hunner wedde of belooning bij te dragen; wordende volgens art. 2 dier wet alleen zij als burgerlijke ambtenaren beschouwd, die van vaste aanstellingen zijn voorzien en wier wedden of belooningen uit de Staats-inkomsten worden gekweten;

dat de veronderstelling, dat zijne belooning welligt later uit de akademiegelden zou kunnen worden voldaan, en de verklaring, dat hij geen pensioen begeert, hem van deze bij de wet opgelegde verpligting niet konden ontheffen;

dat, vermits zijne bezoldiging met 1 Januaaij 1862 in de staatsbegrooting werd

opgenomen, hij, van dat oogenblik af, een deel uitmaakte van de beambten, die de wet in zich begrijpt en op wie hare bepalingen van toepassing zijn, en daarvoor geene nieuwe aanstelling noodig was, omdat, zoodra men als burgerlijk ambtenaar in den toestand komt, dien de wet voorschrijft, zij op zoodanig beambte toepasselijk is;

dat zijne bewering, dat art. 45 der wet op hem van toepassing zou zijn, onjuist was, vermits dat artikel alleen ziet op die beambten, die vóór de invoering der wet wel tot het algemeen burgerlijk pensioenfonds behoorden, maar daaraan om geldige redenen niet hadden bijgedragen;

dat, wanneer genoemd artikel wordt beschouwd in verband met de beide vooraf-gaande en met art. 47, het duidelijk wordt, dat met de benaming van ambtenaren, die bij de invoering der wet in dienst zijn, alleen zij bedoeld worden, die in den zin der vroegere en tegenwoordige pensioens-verordeningen burgerlijke ambtenaren zijn;

dat art. 45 dus niet op hem van toepassing is, omdat hij vroeger van het algemeen burgerlijk pensioenfonds was uitgesloten en daaraan niet mogt bijdragen, en derhalve vreemd was aan de pensioen-verordeningen van den Staat;

dat hij, wiens bezoldiging sedert 1 Januarij 1862 uit de Staats-inkomsten werd voldaan, op grond van het hiervoren aangevoerde, van af dat oogenblik valt in de termen der wet, waarop voor hem geene uitzondering mogelijk is, en dat hij, nimmer burgerlijk ambtenaar in den zin der wet geweest zijnde, aan de afloopende korting behoort onderworpen te worden.

In Mei 1862 heeft de Hoogleeraar den Minister van Koloniën verzocht dez aak nog eenmaal in eigene, zelfstandige overweging te nemen, en daarbij in eene nota, waarvan een afschrift bij de stukken aanwezig is, de redenen uiteengezet, waarom hij zich niet kon vereenigen met het hem medegedeelde uittreksel uit het advies van den Raad van Bestuur van het pensioenfonds.

In die nota zegt de Hoogleeraar hoofdzakelijk, dat hij in 1842 was geworden ambtenaar in dienst van den Staat, betaald niet uit de inkomsten der Akademie, waarbij hij geplaatst werd, maar uit de inkomsten van den Staat, waartoe de koloniale geldmiddelen behoorden, zoo als hem in der tijd opzettelijk namens den Minister was bewezen geworden.

Hij zegt, dat niet bewezen is het gezegde in 's Ministers beschikking, dat de koloniale geldmiddelen destijds ten onregte met de staats-inkomsten waren gelijkgesteld, maar ziet hierin wel eene erkentenis, dat zij er destijds werkelijk mede gelijkgesteld werden. En ten bewijze, dat dit ook later, bij de wet van 9 Mei 1846, geschiedde, voert hij aan, dat, blijkens de tweede alinea van art. 2 dier wet, de ambtenaren in 's Rijks overzeesche bezittingen, welke ambtenaren uit de koloniale geldmiddelen bezoldigd worden, volgens de bedoeling der wet zelve begrepen zijn onder de ambtenaren, wier wedden of belooningen uit de staats-inkomsten gekweten worden, daar zij anders hier niet hadden behoeven uitgezonderd te worden.

Derhalve beweert de Hoogleeraar, dat hij in 1842 was komen te behooren, en ook door de bevoegde autoriteit geoordeeld was te behooren tot die ambtenaren, die verpligt waren bij te dragen tot het burgerlijk pensioenfonds, en dan ook bijgedragen zou hebben, indien hij niet bij dispositie van den Minister van Koloniën daarvan was vrijgesteld om bijzondere redenen. Het was namelijk de bedoeling van het Gouvernement geweest, hem door de toekenning van eene jaarwedde van *f* 7000 schadeloos te stellen voor hetgeen hij te Amsterdam moest verlaten, hetgeen in de eerste jaren het geval niet zou geweest zijn, indien hij tot het pensioenfonds had moeten bijdragen.

Werd nu deze vrijstelling ingetrokken en hij dus verpligt bij te dragen, dan kon toch, meende hij, op hem, die reeds in 1842 was aangesteld, niet toepasselijk zijn art. 15 der pensioenwet van 1846, dat van de toekomstige ambtenaren handelt, maar alleen art. 45, dat de bestaande ambtenaren betreft, en moest dus zijne jaarwedde

alleen de doorloopende korting ondergaan. Aan deze verklaarde hij in zijn adres zich, niettegenstaande de vroegere geheele vrijstelling, gaarne te onderwerpen.

De Regering is evenwel door het betoog van den heer Roorda niet overtuigd geworden. Zijne jaarwedde is aan de afloopende korting onderworpen geworden gedurende de jaren 1862, 1863 en de eerste helft van 1864, na welken tijd hij bij de opheffing der Delftsche Akademie op wachtgeld is gekomen. In dien tijd is ƒ3,500 aan afloopende korting ingehouden. Gedurende den tijd, dien hij op wachtgeld heeft doorgebragt, is op zijn verlangen, volgens artt. 6, 18 en 20 der wet, zijn wachtgeld onderworpen aan eene korting van 2 pct. van het bedrag zijner vroegere jaarwedde. Nadat hij in 1864 benoemd was tot Hoogleeraar aan de Rijks-instelling voor onderwijs in de Indische taal-, land- en volkenkunde te Leiden, weder op eene jaarwedde van ƒ7000, is nog ƒ3,500 als afloopende korting ingehouden. Bij de betaling van zijne met de afloopende korting verminderde wedde heeft hij steeds geteekend onder protest van non-praejudicie en reserve van alle regt wegens de korting.

Na het overlijden van den heer Roorda wendde zijne weduwe zich tot den Minister van Finantiën met het verzoek, dat deze last zou geven tot restitutie der aan afloopende korting ingehouden ƒ7000 door het pensioenfonds, of wel zoodanigen anderen maatregel zou provoceren, waardoor hetzelfde doel, de terug-ontvangst van de ƒ7000 door de adressante, kon bereikt worden.

Zij deelde mede, dat haar echtgenoot geen proces tegen den Staat had willen voeren, zoolang hij in dienst van den Staat was, maar door steeds te protesteren zijne regten had bewaard, opdat hij die zou kunnen doen gelden na zijne aftreding, of wel zijne erfgenamen het zouden kunnen doen na zijn overlijden.

Slechts ten gevolge van sterken aandrang van den toenmaligen Minister van Koloniën, zoo werd door de adressante gezegd, had haar echtgenoot in 1842 er eindelijk in toegestemd de betrekking aan de Delftsche Akademie op zich te nemen. Hij had dan ook de voorwaarden zelf kunnen stellen, en had enkel als voorwaarde gesteld, dat hem een inkomen werd gewaarborgd, gelijk aan dat, hetwelk hij te Amsterdam genoot, waar hij twee professoraten bekleedde en dat p. m. ƒ7000 bedroeg.

Met die voorwaarde, zegt de adressante, was in strijd de korting, waaraan men zijne op ƒ7000 bepaalde jaarwedde wilde onderwerpen. De Minister werd hierop door haren echtgenoot mondeling gewezen, en daarop volgde eerst eene voorloopige vrijstelling, vervolgens, na overleg met den Minister van Binnenlandsche Zaken, de verklaring door den Minister van Koloniën, in Februarij 1844 gegeven, dat haar echtgenoot niet viel in de verpligting tot het doen van bijdragen aan het pensioenfonds.

Negentien jaren lang werd hem nu zijne jaarwedde voluit betaald, totdat in 1862 het besluit werd genomen, waarbij eene afloopende korting werd vastgesteld ten bedrage van ƒ7000, in welk besluit geene verandering werd gebragt, niettegenstaande het betoog van haren echtgenoot, dat het onbillijk en onjuist was. De adressante merkt hieromtrent nog op, dat, indien de Minister Loudon, van wien het besluit uitging, meende, dat de wet niet toeliet, dat een ambtenaar van de verpligting om aan het pensioenfonds bij te dragen werd ontheven, dan had mogen verwacht worden, dat die Minister, met eerbiediging van de overeenkomst, met den Minister Baud gesloten, een Koninklijk besluit zou geprovoceerd hebben, waarbij die ƒ 7000 voor rekening van het Gouvernement in het pensioenfonds werden gestort, waardoor èn aan de wet èn aan de goede trouw zou zijn voldaan.

De adressante wijst er ten slotte op, dat aan haren echtgenoot nooit eenige gunst van de Regering was ten deel gevallen, niettegenstaande alles wat hij voor de studie der Javaansche taal gedaan had.

Op het adres van de weduwe Roorda is op 10 Julij 1874 door den Minister van Finantiën eene beschikking genomen. Daarin worden de beweringen van den heer

Roorda in de in Mei 1862 door hem ingediende nota, waarnaar door zijne weduwe was verwezen, aldus vermeld:

a. dat hij door zijne benoeming in 1842 tot Hoogleeraar bij de Koninklijke Akademie te Delft de hoedanigheid had verkregen van burgerlijk ambtenaar;

b. dat hij in 1844 werd ontheven van de op de burgerlijke ambtenaren rustende verpligting om voor pensioen bij te dragen, op grond eener bij zijne benoeming verkregen toezegging, dat hij een jaarlijksch inkomen van *f* 7000 genieten zou, aan welke toezegging door inhouding van bijdragen voor pensioen zou zijn te kort gedaan;

c. dat, indien desniettemin de wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24) betreffende de burgerlijke pensioenen op hem toepasselijk kon worden geacht, hij niet zou gevallen zijn in de termen van art. 15, maar in die van art. 45 der gezegde wet en mitsdien alleen aan de doorloopende korting van 2 pct. onderworpen had mogen worden.

Na eene opgave der feiten worden nu die beweringen beantwoord als volgt:

"Overwegende met betrekking tot de door adressante aangevoerde gronden,

"voor zooveel punt *a* betreft:

"dat de vraag hier niet is, of de heer Roorda door zijne benoeming bij de Koninklijke Akademie te Delft burgerlijk ambtenaar was in den algemeenen zin des woords, maar of hij dit was in den zin van het tijdens zijne benoeming in werking zijnde reglement op het algemeen burgerlijk pensioenfonds, Koninklijk besluit van 21 Januarij 1836 (*Staatsblad* n°. 10);

"dat hij zulks zeker niet was in laatstbedoelden zin, daar volgens art. 1 van dat reglement tot de vereischten van een burgerlijk ambtenaar behoorde, dat zijne wedde uit de staats-inkomsten werd betaald, terwijl die van den heer Roorda uit de koloniale geldmiddelen werd gekweten;

"dat hiertegen niets kan afdoen de bewering van den heer Roorda, dat ook de koloniale geldmiddelen tot de staats-inkomsten behooren, omdat, al kan deze bewering in algemeenen politieken zin juist zijn, zij dit zeker niet is in dien zin, die aan het begrip van staats-inkomst volgens genoemd pensioen-reglement en andere finantiële wetten en verordeningen, in verband met de betrekkelijke bepalingen der grondwetten van 1840 en 1848, moet worden gehecht;

"dat de heer Roorda ten onregte bevestiging voor zijn gevoelen meende te kunnen vinden in de bij art. 2 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24) bepaalde uitsluiting van de ambtenaren in 's Rijks overzeesche bezittingen: vooreerst, omdat deze bepaling niet wordt aangetroffen in het gezegde reglement van 1836, dat hier alleen tot rigtsnoer kan dienen; ten andere, omdat die bepaling niets anders beteekent dan hetgeen zij zegt, namelijk: dat ambtenaren, die alle in art. 2 gestelde vereischten bezitten, dus ook zij, wier wedden uit de staats-inkomsten worden gekweten, niet onder de bij de wet bedoelde burgerlijke ambtenaren begrepen zijn, wanneer zij hunne functiën in 's Rijks overzeesche bezittingen uitoefenen, en laatstelijk omdat, zoo deze bewering van den heer Roorda kon opgaan, dan alle koloniale ambtenaren onder de werking van het reglement van 1836 tot het Nederlandsch algemeen burgerlijk pensioenfonds hadden moeten bijdragen, aan welke ongerijmdheid nimmer is gedacht;

"Overwegende met betrekking tot punt *b*, dat ten opzigte der aan den heer Roorda gedane toezegging bij dezen eene misvatting der bedoeling van den betrokken Minister schijnt bestaan te hebben;

"dat toch, vermits het pensioen-reglement van 1836 als algemeene maatregel van inwendig bestuur vastgesteld en afgekondigd werd, de Minister Baud, door wien de toezegging geschiedde, daarmede kwalijk bedoeld kan hebben op eigen gezag ontheffing van de voorschriften van dat reglement toe te zeggen, maar hoogstens had kunnen beloven de bijdragen, die volgens dat reglement verschuldigd konden zijn, uit de koloniale geldmiddelen aan den heer Roorda te doen vergoeden;

„dat echter ook dit laatste door genoemden Minister niet schijnt bedoeld, maar deze veeleer van oordeel schijnt geweest te zijn, dat inhoudingen wegens bijdragen, die regt doen verkrijgen op pensioen, niet als vermindering der bezoldiging zijn aan te merken, daar toch reeds bij missive van 9 Februarij 1843 op last van denzelfden Minister door den Secretaris-generaal van het Departement van Koloniën officieus aan den heer Roorda werd te kennen gegeven, dat deze zich aan de verschuldigd geachte, doch toen inderdaad onverschuldigde bijdragen zou hebben te onderwerpen;

„dat voorts van die toezegging volstrekt geen sprake is: noch in de door adressante overgelegde missive van genoemden Minister dd. 14 Februarij 1843, waarbij eene assignatie voor drie maanden bezoldiging werd toegezonden onder voorbehoud van nadere verrekening der bijdrage voor pensioen, noch in de daarop gevolgde missive dd. 2 Februarij 1854, houdende mededeeling, dat de heer Roorda niet verpligt was voor pensioen bij te dragen, bij welke laatste missive integendeel werd gezegd, dat die beslissing gegrond was op inlichtingen van het Departement van Binnenlandsche Zaken;

„dat dan ook uit eene missive van het Departement van Koloniën aan den Raad van Bestuur van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren, dd. 18 Februarij 1862, litt. *e*, n°. 10, blijkt, dat de beweegreden voor die ontheffing geenszins in de bedoelde toezegging, maar hierin gelegen was, dat de Hoogleeraren en Leeraren van de voormalige Delftsche Akademie, voor zoover zij door die akademie, dat is uit de bijdragen der studenten, bezoldigd werden, uit dezen hoofde niet als burgerlijke ambtenaren in den zin der pensioen-verordeningen aangemerkt, en dus niet aan bijdrage voor pensioen onderworpen waren, en

„dat de heer Roorda geacht kon worden met hen gelijk te staan, vermits, ingevolge art. 3 van het Koninklijk besluit van 18 Julij 1842, n°. 27, de uitgaven, gevorderd voor de opleiding der Oost-Indische ambtenaren, slechts aanvankelijk zouden worden gekweten uit de koloniale fondsen, onder voorbehoud om die later geheel of gedeeltelijk ten laste der akademie te brengen;

„Overwegende met betrekking tot punt *c*, dat de ambtenaren, bedoeld bij art. 45 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24), geene andere zijn dan die, waarvan in art. 42 sprake is, namelijk burgerlijke ambtenaren, die bij de invoering der wet in dienst zijn, en dat deze weder geene andere kunnen wezen dan zij, die volgens de vroegere pensioens-verordeningen de hoedanigheid van burgerlijk ambtenaar bezaten;

dat, blijkens de overwegingen betrekkelijk punt *a*, de heer Roorda op het tijdstip van de invoering der wet (1 Julij 1846) niet in dit geval verkeerde, en zijne meening, dat art. 45 op hem toepasselijk zoude zijn, dus op een dwaalbegrip steunde;

„dat zijn beweren, dat de artt. 14 en 15 der wet in 1846 niet op hem toepasselijk waren, omdat deze artikelen, als geplaatst in de eerste afdeeling der wet, volgens art. 1 slechts zoude gelden voor ambtenaren, die na de invoering der wet worden aangesteld, terwijl zijne aanstelling reeds van 1842 dagteekende en niet vernieuwd was, — reeds in 1862 niet konde opgaan, omdat art. 6, litt. *a*, der wet juist voor ambtenaren, die in zijn geval verkeerden, eene uitzondering daarstelt op art. 1 der wet, door als diensttijd ook geldig te verklaren den tijd, doorgebragt in zoodanige, vóór de invoering der wet bekleede betrekkingen, waarvan de begeving thans op den voet van art. 2 zoude plaats hebben, terwijl het in den aard der zaak ligt, dat voor hen, die in deze termen vallen, geene nieuwe opdragt of aanstelling vereischt wordt, maar alleen het bewijs, dat hunne betrekking valt in de termen van art. 2; en dit bewijs, den heer Roorda verschaft, is in de door hem overgelegde beschikking van den Minister van Koloniën, dd. 8 Januarij 1862;

„dat overigens deze bewering van zelve is vervallen, omdat de heer Roorda, gelijk

hierboven is vermeld, na in 1861 ontslagen en op wachtgeld te zijn gesteld, in dat jaar op nieuw bij Koninklijk besluit tot burgerlijk ambtenaar is benoemd".

Op deze gronden werd aan de adressante te kennen gegeven, dat de Minister geene termen had kunnen vinden om haar verzoek in te willigen, maar dat zij, zich met deze beschikking bezwaard achtende, daarvan bij den Koning in beroep zou kunnen komen, met verzoek om hare vordering aan het onderzoek van de Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur te onderwerpen.

Alvorens deze beschikking te nemen, had de Minister van Finantiën het verzoek van de weduwe Roorda en de gronden, waarom hij meende, dat het moest worden afgewezen, aan zijn ambtgenoot van Koloniën medegedeeld en daarbij gezegd, dat het echter mogelijk was, dat omtrent de toezegging, waarop de adressant zich beriep, bij het Departement van Koloniën meer bijzonderheden bekend waren, en dat de Minister van Koloniën daarom zou meenen uit fondsen, ter zijner beschikking staande, de gevraagde vergoeding geheel of ten deele te kunnen verleenen, en daarom de behandeling der zaak zou willen overnemen, waarop door den Minister van Koloniën werd geantwoord, dat geene zoodanige fondsen ter zijner beschikking stonden, en hij uit aanmerking daarvan de behandeling der zaak niet wenschte over te nemen.

De weduwe Roorda heeft nu, de wenk van den Minister van Finantiën opvolgende, haar verzoek bij Zijne Majesteit den Koning herhaald bij adres van 30 October 1874.

De zaak is vervolgens krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Finantiën van 19 November 1874, n°. 107, Generale Thesaurie.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

